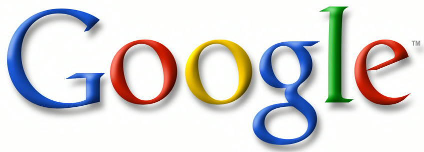

Google

MONUMENTA

HUNGARIAE HISTORICA.

SCRIPTORES.

XXIII.

(Thököly)
FP.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

HUSZONHARMADIK KÖTET.

PEST, 1868.

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV MAGY. AKAD. NYOMDÁSZNÁL.

KÉSMÁRKI
TÖKÖLY IMRE
ÉS NÉMELY FŐBB HÍVEINEK
NAPLÓI ÉS EMLÉKEZETES IRÁSAI.

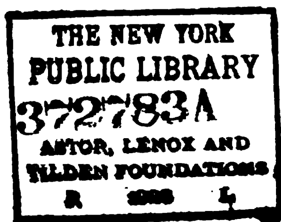
1686—1705.

KÖZLI

THALY KÁLMÁN,
M. AKAD. L. TAG.

[Kötet 1]

PEST, 1868.
EGGENBERGER FERDINÁND, M. AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

ELŐSZÓ.

A lángeszű, de viszontagságos sorsú fejedelem Késmárki Tököly Imre életében három korszakot lehet megkülönböztetni. Az első korszak Tököly gyermek- és ifjukora: születésétől, azaz 1657-től a bujdosó magyarok vezérévé lett választatásáig, vagyis 1678-ig. E korszakba esik neveltetése, atyjának — a Wesselényi-Zrínyi-Nádasdyféle összeesküvés egyik főbb részesének — halála és jószágainak elkoboztatása, Imre Erdélybe menekülése, itt, anyai jószágain töltött ifjusága, itt Erdélyben nyert magasb képeztetése, Apaffy udvarával, Telekivel s általa és nagybátyja id. b. Petrőczy István által a bujdosó magyarokkal érintkezésbe jövése. A második korszak már teljesen mint történelmi egyéniséget tünteti fel őt előttünk; s ez Tököly fénykora, mely 1678-tól, a bujdosók fejévé választatásától 1685-ig, vagyis török fogságba jutásáig tart. Ez időszakba esnek diadalmas hadjáratai, melyek által Erdély széleitől a Morváig uralkodott s Bécset rettegteté; Felső-Magyarország fejedelmévé emeltetése, s az ország legnemesb és legelő-

kelőbb hölgyével Zrínyi Ilonával kötött szerencsés házassága, — szóval hatalma, dicsősége, boldogsága. Az 1685-ik esztendőben homályba öltözik Tököly csillaga; ez évvel végzetszerű fordulat áll be életében. Eperjes, Kassa, Regécz, Patak, Tokaj, Ungvár bukása folytán Felső-Magyarországot elveszti: de lángesze s hadvezéri ügyessége még tán visszapótolhatják vala e veszteséget, — ha hozzá, a mind magára, mind a Caraffa által elámított Ibrahim szerdárra oly vészt hozó váradi elfogatása nem járul. Mely hitetlensége felett a töröknek, Tökölynek legjobb vezérei: Petneházy, Szőcs János, Deák Ferencz elkeseredve, hogy urok rabbá tételét megboszúlják, a kuruczhadak szinével hűséget esküdtek Leopoldnak, s a megvívott Budavár füstölgő romjain s a vert török vérétől gőzölgő csatatéreken torolták meg a fejedelmök személyében rajtok elkövetett gyalázatot. Hiába fojtatta meg az új nagyvezér Ibrahim szerdárt fatális tettéért, hiába bocsátá szabadon a „kurucz király"-t, hiába küzdött annyi hős erélylyel Munkács várában a hű és magasztos lelkű Zrínyi Ilona: a török védúralom hitelének s vele Tököly szerencséjének örökre vége volt. És beállott a harmadik korszak: Tököly hanyatlásának korszaka, 1685-től 1705-ig, — a váradi börtöntől a nicomédiai sírig. — Tököly hívei váradi szerencsétlensége óta fogyton-fogyának, ő maga mind lejebb-lejebb szorúlt kevesbedő hadával a török végek felé; végre Munkácsnak is kaput kelle tárni: az országban Tököly erősségének utolsó bás-

tyája megdölt. — A szerencsétlen fejedelem utoljára Landor-Fejérvár, Viddin, Nikápoly vidékére, s Havasalföldére szorúlt ki, távol hazájától, a mostoha török barátság kegyelem-filléreiből tengődve, — bár eszével, tanácsával, hires nevével s még mindig serényen forgatott fegyverével a szultánnak folyton nagy hasznára váló. Csillaga a törcsvári ép oly merész, mint fényes sikerű betörés által még egyszer felragyogott ugyan, s diadalban, Erdély trónján ülve láttatá őt, — de ez mulékony tünemény vala: Tököly azt mintegy erőszakkal, lángelméje hatalmával csikará ki a sorstól. Szomorú végzetének rohanó kerekét föl nem tartóztathatá; ismét bujdosóvá lőn, ismét küzdött, hosszan, keservesen,— mignem annyi fáradalom, annyi csalódás után, testileg eltörődve, lelkileg elcsüggedve találá őt a karlóczi béke, — Ázsia partjain, — idegen kenyéren mutatva ki bánatos menhelyét. Itt, midőn immár vigasztalóját: nejét is elveszté, legalább azt megérhette: távol hazájában mint emelkednek föl újra fényesen a szabadság zászlai az ő fia által, s azon reményt táplálhatá utolsó éveiben, hogy hátra levő kevés idejét tán még az édes honban töltheti el, vagy legalább annak földében alhatik örök álmot. De halála elébb következett be, mintsem Rákóczi és a szécsényi országgyülés intézkedései őt a török birodalom zárt kapui mögül a hazába szabadíthatták volna, sőt a zaklatott idők hamvait sem engedék az országba hozni. Reményeit a jobb sorsra érdemes férfiú magával sírba vitte.

Tököly Imre nemcsak geniális: de gondos, rendes, pontos ember is volt; mindenre kiterjedő figyelmű, szorgalmú. Kora ifjuságában már elkezdett naplót vinni, levelezési könyveket tartani, s ezt folytatta egész életén át, a leghányatottabb körülmények közt is, bámulatos pontossággal, — söt ugyanezt megkivánta, megkövetelte embereitől is, mindazoktól, a kikre bármi diplomatiai feladatokat bizott.

Első korszakából életének, 1676—78-iki naplója maradt fenn (másolatban, gr. Kornis Mihály kézirattárában), mely t. társunk Torma Károly közlése szerint e becses kútfőgyüjtemény XVIII-ik (Írók.) kötetét képezve 1866. megjelent. Ennek első része Tökölynek inkábbára ifjusági magánéletére vet világot: történelmi szerepét a kitűnő tehetségű szerző csak naplója vége felé kezdi meg.

Éltének második, fény-korszakából való napló-iratai közűl eddig még mi sem került napfényre; valamelyik levéltár csomagai között, feledékenység százados porától lepve lappanganak, — vagy elvesztek.

Harmadik korszakából, a hanyatlás, a súlyos küzdések idejéből — s Tököly tán ekkor fejtett ki legnagyobb, mindenesetre legmegfeszítettebb tevékenységet — nagy történelmi kincset birunk 1693 és 94-iki terjedelmes naplójában, melyet 1863-ban Nagy Iván közlött, az esztergomi prímási levéltárban levő eredetiről. (Monumenta Hungariae Historica. XV-ik kötet.) Jó szerencsém úgy engedte, hogy én is ez

utóbbi korszakot világosítsam meg, fölfedezésem és jelen közlésem által.

1866 september havában ugyanis Vasvármegyébe, Vörösvárrá, a leányágon fejedelmi Rákóczi-utód gróf Erdődy István vendégszerető, főuri kastélyába utaztam, nehány hetet töltendő a Rákóczi-ház, különösen II. Rákóczi Ferencz ott őrzött levéltárának búvárlásában. Vizsgálataimnak a Rákóczi-korra nézve meglepőleg dús eredményeit elősorolja — habár csak vázlatban — a magy. tud. Akadémia 1867 febr. 4. és mart. 18-iki ülésein tartott amaz értekezésem, mely az azon évi „Akadémiai Értekezések“ történettudományi osztályának III-ik füzetét képezi. Tököly korszakára nézve pedig az eredmény — ímé, a jelen kötet. — Ugyanis a II. Rákóczi Ferencz politikai levéltárát tartalmazó szekrények egyikében kutatván: egy csupa nagy irásdarabokkal, számadási könyvekkel stb. telt fiókban, egyszerre szemem elé kerül egy tábla és czímlap nélküli, elől-hátul csonka folians irat, melynek vonásiban azonnal megismerém T ö k ö l y I m r e k e z e i r á s á t. Örömteljes meglepetéssel ragadám kezembe, s rövid belepillantás után meggyőződtem, hogy Tökölynek egy darab sajátkezű naplóját valék szerencsés fölfedezni. Mindgyárt átkutatám az egész szekrényosztályt: s egymásután tünedeztek elő Tököly 1694-iki leveleskönyve, Sándor Gáspár, Bay Mihály, Inczédy naplói, a keresztyén-szigeti országgyülés törvényczikkei stb; míg a t. levéltárnok úr e becses találmányok feletti örömömet látva: Tököly Imre saját-

kezüleg irt végrendeletére figyelmeztetett, s kezembe adá ennek az archivum lajstromozott részében levő példányát. Rákóczi levelezései között is Tökölynek Nicomediából fejedelmi fiához irt két eredeti levelére leltem, továbbá Pápay Jánosnak, II. Rákóczi Ferencz portai követének egy nagyérdekü följegyzésére 1708-ból, Tököly hátrahagyott irományairól, melyek e mondott évben a konstanczinápolyi erdélyi követségi épületben találtattak.

Vörösvári búvárlataim egyik főeredményéül tekintem e nem kis történelmi fontosságú darabokat, melyeknek léteztéről — az egy végrendeletén kívül — eddigelé senkinek sem vala tudomása, sőt a testamentom eredetijének fennléte sem volt tudva irodalmilag. — Még azon évben (1866) a nov. 5-kén tartott összes ülésen jelentést tettem a magy. tud. Akadémiának ez irományokról; majd a lelkes gróf Erdődy István úr szivességéből az eredeti kéziratokat is bemutathattam; s így történt, hogy az Akadémia az egésznek, sőt más levéltárakból merítettem e tárgyú daraboknak is kiadását elhatározá, és sajtó alá rendezésével megbízott.

Ekként jött létre a jelen gyüjtemény. Mielött ennek egyes kéziratait rövideden ismertetnők: álljon itt — az érdektelen positiók kihagyásával — Pápay említett följegyzése, mint a mely Tököly most már nagyobb részben elveszett, roppant sokaságú irodalmi hagyományaira: naplóira, leveles-könyveire stb. világosságot derít, s legalább emlékezetöket fenntartotta.

„Az erdélyi háznál: ládákban, ládákon kívül heverő, idejövetelem alkalmatosságával öszveszedett s conservált könyveknek, leveleknek, diariumoknak, fermányoknak seriesse, a ládák specificatiójával együtt, a mellyekben rakattattak Anno 1708. 28. Maij Constantinápolyban."

Összesen 116 szám: ebből az 5 első sz., Hugo Grotius különféle munkái.

24. „Mennyben vezető kalaúz."

25. „Nagy tűz kis szikrája."

27. Lépes Bálint magyar praedicátiói.

32. „Pais."

34. Pázmány Péter „Kalaúz"-a.

36. „Pozsonyi Kert." (Lippay Jánostól.)

38. Az erdélyi dolgokrúl való raptúrája Bethlen Farkasnak.

43. „Volumen scriptum de rebus Hungaricis."

55. „Huszonhárom diariuma, páriás könyve idvezült fejedelemnek (Tökölynek), külön-külön táblákban, azzal együtt, a mellyet Horváth Ferencz uram maga irt; mellyek vadnak egy fekete-bőrrel feljül s körül az aljáig burított szandokban."

56. „Egy sárga táblában külömb-külömbféle régi írások, tractatusok, melynek táblájára kívül ez vagyon irva: Praeteritorum exhibitio, et instructio posteritatis."

57. „Vita Principis Emerici Thökölyi."

58. „Anno 1689. Maga kezével irt diáriuma idvezült fejedelemnek."

60. „Sebes agynak késő sisak; egynehány árkus papiroson.“ *)

62. Bethlen Farkas historiájának nagy része, minutában.

63. „Ferdinandus, Bethlen Gábor, Pázmán Péter, pápista papok dolgai, dispensiók, fundatiók: egy eltöredezett rézkapcsú táblában.“

64. „Más egy hasonló könyvtáblában külömb-külömbféle írások; kívül a tábláján e vagyon irva: Telekiné asszonyomé.“

65. „Török levelek s egyéb török írások 20 fasciculusban.“

66. „Egy fejérbőr-könyvtáblában vadnak Ferdinandus 2-dus, Bethlehen Gábor s Pázmán közt fennforgott dolgok s levelek, az mint lett eleitűl fogva fejedelemségig élete s promotiója Bethlehen Gábornak.“

68. „Kovassóczi historiája, egynihány árkus papirosra.“

71. „Erdéli genealogiák egy fasciculusban, kire is kívül ez iratott: Anno 1501. Nicolaus Apaffi, etc.“

72. „Más két fasciculusban Apafi Mihály fejedelem communicatiói, más egyéb levelekkel együtt Bethlehen Farkassal, sub literis A. B.“

74. Diarium educationis Celsissimi Principis Tekelyi, etc.“

75. „Haisler s Doria szabadulásában való levelek.“

77. „Rákóczi Juliánna fejedelem-asszont illető levelek.“

78. „Bethlen Gábor confoederatiója a csehekkel.“

*) XVII-ik századi politikai költemények; a nemzeti múzeum kéziratttárában megvan.

79. „Olvasatlan levelek."

80. „Méltóságos fejedelemasszony (Zrínyi Ilona) levelei."

81. „Magyarországban a tatároktúl (Tököly által) szabadított rabok száma originállyának párja."

83. „Páter Kiss Imre levelei; arra való replicák."

84. „Egy vörösbőr tokban holmi török levelek, interpretatióval együtt."

86. „Idvezült fejedelem (Tököly) s fejedelemasszony (Zrínyi Ilona) közt lett communicatió."

90. „Komáromi uram irása*) egy kis fasciculusban, idvezült fejedelemasszonnak irt fejedelem levelével együtt."

92. „Az erdélyi házrúl való fermán. Idvezült fejedelem Tököli Imre erdélyi fejedelem inaugnratiójának alkalmatosságával irott több egyéb levelek."

95. „Egy veres táblában, in Anno 1627. die 1-ma Januarij Constantinápolyban conscribált s csuhadárok keze alatt lévő jóknak inventariuma."

96. „Lelki Virágos Kert."

102. „Kemény János Tatárországban irt apologiája, egynihány árkus, már elrongyollott papiroson."

105. „Erdélyi követeknek adott instructiók, úgy egyéb levelek, egy kis fasciculusban, sub litera R."

107. „Erdélyi fiscalitásokban való dispositiók, instructiók, boldog emlékezetű Bethlen Gábor, Rá-

*) Hibető, ismert naplója.

kóczi György fejedelmek idejében; egy rongyos, szakadozott szattyánban varrva."

110. „Néhai fejedelem Apaffi Mihály páriáskönyve, egy darab fekete szattyánban varrva."

112. „Enarratio rerum Principis Sigismundi Báthori."

113. „Idvezült fejedelem (Tököly) javainak inventariuma, pro Anno 1677."

114. „Bethlen Farkas erdélyországi cancellariusnak Apaffi Mihály fejedelemhez irott magyar és deák levelei."

Ihol, mennyi érdekes irodalmi, történelmi emlék sorozata! Hogy a saját levéltárára is oly kiváló figyelmet fordító, a mindenre kiterjedő gondú II. Rákóczi Ferencz fejedelem, úgy is mint Tökölynek örököse és utódja, Tököly e hátrahagyott iratait Pápay János által a házába hozatta: kétségtelen. Ugyanis maga az imént közlött följegyzés is az ő számára, — s valószinüleg megbizásából — készült: a minthogy Pápaynak egy, Konstanczinápolyból fejedelméhez intézett leveléhez volt mellékelve; már pedig e följegyzés kezdetén nyilván mondatik, hogy a sztambuli erdélyi háznál „ládákban, ládákon kívül heverő" irományokat s könyveket Pápay nemcsak összeszedte, de ládákra is rakta: bizonyára a magával visszajövetelekor — s ez még 1708-ban történt — Magyarországba, Rákóczi levéltárába szállítás végett. Nem tévedek azért, midőn azt mondom, hogy az általam a vörösvári Rákóczi-féle archivumból itt közlött darabok a Pápay János által 1708-ban Konstanczinápolyban

jegyzékbe vettekből s ládákra rakottakból valók. Czáfolhatlanúl bizonyítja ezt azon tény, hogy a Pápay seriesében 58. sz. a. említett „Anno 1689. Maga kezével irt diáriuma idvezült fejedelemnek“ ugyanaz a naplóirat, mely a Rákóczi-levéltárban énnekem legelőször a kezembe akadt. Mert a föntebb érintett elől-hátul csonka napló, — Tököly saját kezeirása — mint szövegének számtalan helyéből kitűnik, az 1689-ik esztendőről való.

Hová lett a Vörösváron föllelteken kívül a Pápay által hazahozott többi, tömérdek irat és napló, a „huszonhárom diárum és páriáskönyv?“ Elvesztek-é? Fenn vagynak-é? Előkerülnek-é? Határozott választ nem adhatni. II. Rákóczi Ferencz levéltára 1711-ben kétfelé szakadt; egyik részét — a féltettebbet — a kibujdosó fejedelem magával vitte; a másik, úgy látszik nagyobb rész, Munkács várában maradt, s ennek capitulatiója után (1711. junius 24.) császári kézre került. A külföldre vitt részt Vay Ádám udvari marechal halála után gr. Kéry, Rákóczinak gyóntatója s levéltárnoka — egészben? vagy csonkán? — visszahozta az országba, s a kegyeletes gr. Aspermontok s Erdődyek megtartották. Ez van ma Vörösvártt. A munkácsi archívumra a szepesi kamara tette volt rá kezét, s rendetlenűl Kassára szállíttatta; majd innen 1773-ban, e kamara feloszlatásakor, ennek egész levéltárával egyetemben Budára hozatott az, a központi kamarai levéltárba, a hol most is azon rendezetlenűl van. Itt már másfél év óta ku-

tatok, e Munkácsról idekerült Rákóczi-levéltár actái között, — de Tököly-féle naplókat, leveles-könyveket még nem sikerült találnom. Ezek tehát alkalmasint a Rákóczi által külföldre vitt irományok közt valának, — s a mi belőlök Vörösvártt nincs: az, hihető, külföldön veszett el. Egyébiránt az sem lehetetlen, hogy Munkácson is maradtak ilyenek, s aztán a kamarai levéltárból — ha máskor nem, a kétszeri hurczolkodás alkalmával — valami befolyásos vagy fürkésző ember kiszedegette s elajándékozta vagy adogatta, tudománykedvelőknek. Így kerülhetett az 1693—94-iki Tököly-féle napló eredeti kézirata a prímási levéltárba.

Ám mindezek csak gyanítások, s bár előttünk alaposaknak látszanak: korántsem hivalkodunk csalhatatlanságukkal.

Ennyit tájékozásúl; most lássuk immár gyűjteményem egyes darabjait.

Az első rész I. darabja Tököly Imre fejedelem maga kezével irott 1689-iki naplója, vagyis ezen naplónak június 17-kétől sept. 25-éig terjedő töredéke. Jelenleg összesen 22 ivből vagyis 44 levélből áll, in folio. Összevarrása már szétfoszlott, s kivált szélső levelei kopottak. Ez képezte a napló közepét; eleje, vége leszakadt, elveszett. E töredék az egésznek mintegy harmada lehet, s bizonyára legérdekesebb része: mert a nyári hónapokról, a táborozás, hadakozás idejéről való. Az Al-Dunánál: Viddin, Orsova, Mehádia, továbbá a Timok és Morava vize körül

történt eseményeket, Vetiszlán vivását s megvételét, németekkel s ráczokkal vitt nehány szerencsés csatáját, a török vezérekkel s havasalföldi vajdával való tanácskozásait, terveléseit stb. adja elö a fejedelmi szerző, azzal az élénkséggel, őszinteséggel s pontossággal, mint azt többi naplóiban is láttuk. Emlékezik a napló vége felé szerdár Redzseb passa Bádeni Lajostól 1689. aug. 30-kán a Morava mellett történt megveretéséről, mely az ő terveire is zavarólag hat valá, s míg ő szerencsésen küzd és nyomúl elö Orsova, Mehádia, Karán-Sebes táján: Lajos őrgróf a szerdárt sept. 24-kén Nisszánál másodszor is fölveri. Tököly azonban még nem volt értesülve e reá nézve újabban leverő hirről, midőn naplója sept. 25-kén megszakad. — Fölötte sajnos, hogy e nagybecsű diarium egészben nem maradhatott fenn korunkra; azonban így is első rendű kútfőink között foglal helyet. — Mindvégig Tököly maga kezével van irva.

Második darab. Tököly Keresztyén-Szigetre 1690. sept. 15-kére egybehívott fejedelemválasztó erdélyi országgyülésének általa megerősített törvényczikkelyei, magyarúl, és pedig — a mi érdekét emeli — Tököly saját példányából közölve. E példány egy 9 íves füzetből 8 ivet betöltő egykorú másolat, ívrétben. Tököly levéltárában, a borítékán lévő rájegyzések szerint, 8, később Rákócziéban 610. számmal volt jelölve. Főként látin szövegű kezdete és vége összevonásokkal teljes.

A harmadik, gyűjteményemben legterjedelme-

sebb darab: Tököly eredeti és teljes épségben meglevő leveleskönyve az egész 1694-ik évről. Nevezetes becscsel biró kútfő: a fejedelem egy egész évi diplomatiai működését magában foglaló. Itt találjuk udvarias és érdemleges leveleit XIV. Lajoshoz és kormányához; a tatár chámhoz, a nagy-vezérhez és a porta többi ministereihez, passáihoz, a landor-fejérvári szerdárhoz; a franczia és angol követekhez, lengyelországi, oláh és moldva ügyvivőkhez; részletes és hoszszas tudósításait, titkos utasításait saját főembereihez, kik diplomatiai feladatokkal valának megbízva: különösen udvari főkapitánya báró Sándor Gáspárhoz, portai és moldvai residenseihez stb. stb. Úgy, hogy ez a leveleskönyv méltó párját képezi a Nagy Iván által közzé tett ugyanezen esztendőbeli naplónak; a kettő kölcsönösen egészíti ki egymást. Bennök az 1694-ik év történetét, Tökölyt és híveit illetőleg, úgy szólván teljes egészében bírjuk. Élénk bizonysága egyszersmind e levelezés Tököly Imre diplomatiai fényes tehetségének, a legválságosabb körülmények közt is nyilatkozó találékonyságának s fáradhatlanságának. — Alakjára nézve e leveles tár folians könyvet képez, mely erős, vörös szattyánbőrbe van bevarrva, — s tán e körülménynek köszöni épségét. E szattyánra, kívül, a könyv első felén, Tököly titkára Komáromy János kezével ez van irva: „Portai páriás könyv 1694.“ Följebb: „Nro 24.“ E szerint tehát a fejedelem leveleskönyveinek ez már 24-ike lett volna. Az egész 89 ívrétű levélből, vagyis 44 és fél ívből áll;

hátul még négy levél vala: de ezek, minthogy az egész évi levelezés bevégzése után már üresen maradtak, kivágattak. Tentája általában már annyira fakó vagy sárga, hogy sok helytt csak nagy bajjal s nem kis szemrontással, sőt — hozzájárulván gyakran az írás túltömöttsége, hanyagsága, elsietettsége, sokszor rendetlen és merész abbreviatiói — csak többszöri hosszas próbálgatás, egybevetés stb. utján lehetett elolvasni, jobban mondva: megfejteni. Az egész leveleskönyv négy-féle irás; ezeknek egyike, mindössze is csak öt levél — mindenütt megjegyeztem — Komáromy János kezéé; a másik három előttem ismeretlen egyéneké, a kik közűl kettő a magyar, egy a latin leveleket irta be. A magyar iródeákok egyikének — s ez ir be legtöbbet — nagyon sűrű, apró betűs, úgylátszik sebes, de épen ezért elhanyagolt irása van; a latin iródeáké gondosabb volna: ha ezt meg viszont minduntalan alkalmazott merész s olykor szabálytalan összevonásai, szókurtításai vesződségessé, fárasztóvá nem tennék. A szóejtés természetesen mindegyik irónál váltakozik, az illető tájak szerint, a honnét valók voltak. Innét a különösen az é és í magánhangzók használatában s a mássalhangzók kettőztetésében nyilatkozó eltérés egyik másik levél mása között.

A 195—96-ik lapon jegyzetben közlött levél eredetije, mint megjegyzém, Tököly ekkori moldvai residensének: Killyéni Székely Zsigmondnak ivadéka, Székely Gergely orsz. gyül. képviselő úri barátom

ajándékából jutott birtokomba, s mivelhogy a páriáskönyvbe másolata nem iratott be, csak említve van: a gyűjtemény teljessége okáért ideigtattam.

Negyedik darab Tököly Imre levelei II. Rákóczi Ferenczhez, a vörösvári Rákóczi-archivumbeli eredetiekről közölve. Az 1704-iki recommendatoria-levélnek csak bevégzése („kegyelmednek" szótól kezdve) és aláirása sajátkezű; az 1705-iki nagyérdekű bizalmas levél azonban egészen a fejedelem irása. Amaz félívre iratott in quarto, emez egész ívre in folio; amaz Tököly fekete spanyolviaszba nyomott kis gyűrűpecsétével volt lezárva, — emez úgy látszik külön borítékkal bírt, a mi azonban már nincs meg. Tököly ezen 1705-iki levelét nemcsak emelkedett szellemben irja, s vége felé fájdalmas emlékezéssel önsorsára, buzgó fohászszal, áldással Rákóczira fejezi be, közelgő halálát mintegy előérezve: de igen szépen, gondosan is írá, mint tartalmilag, úgy alakilag. Az ez után következő levelet: Rákóczi 1705. július elején Tökölynek küldött, nem csekély történelmi becscsel bíró válaszát, az előbbi fejedelem egyik 1705-iki páriáskönyve töredékében találtam, a Rákóczi-levéltár Budára került részében, s minthogy a Tököly-Rákóczi levelezés egyik legérdekesebb darabja: hibának tartottam volna e gyűjteményből kimaradását.

Ötödik darab. Tököly legutolsó, t. i. 1705-iki leveleskönyvének töredéke; a már-már haldokló fejedelemnek Nicomediából régi híve Bay Mihály által hazájába: az országhoz, Rákóczihoz, Bercsényi-

hez, Forgácshoz, Eszterházyhoz, Petrőczyhez, Vayhoz, Pekryhez, Szirmayhoz — mindazokhoz, kik őt szerették, megemlékeztek róla, egykori, őt most sem felejtő híveihez, továbbá az országban levő franczia, angol, hollandi stb. követekhez szóló levelei, utolsó expeditiója, halála előtt alig két-három héttel. E szomorúan vonzó érdekű levelezést, néhai Nagy István hétszemélynök úr gyűjteményéből másolám le, nehány évvel ennekelőtte, még a boldogult buzgó gyűjtő életében s engedelméből. Az ívrét alakban, igen szépen és rendesen irt, számos ívre menő eredeti kézirat egy összevarrott és ragasztott kisújjnyi vastag füzetet képez, melynek hátulján meglátszik, hogy valaha nagyobb könyvből volt kivágva, avvagy kiszakítva. Jankovics Miklós bélyege is rá van ütve: néhai Nagy István ugyanis, mint Jankovics testamenti executora, ennek hátrahagyott gyűjteményéből választá ki magának, több más becses kéziratokkal egyetemben: a végrendelet egyik pontjára támaszkodva, tiszteletdíját ily ritkaságokban vévén ki. A kézirat egészen jól van conserválva.

Hatodik darab. Tököly sajátkezűleg irt és aláirt végrendelete, a Rákóczi-levéltár eredetijéről, mint említém, Vörösvártt. Négy nagy ívnyi szép papirosra gonddal irt folians füzet, egykor Nro 19. Cista 3. fasc. 125, most Cap. 14. fasc. 3. M. 1. levéltári jegy alatt. Utolsó, üresen maradt levele, borítékáúl szolgál. Különben Tököly által fekete selyemmel volt összevarrva, melynek két végét a földtől megválni

készülő fejedelem Nicomediában, halála előtt tíz nappal (1705. sept. 3-kán) gyászpecsétével (kis gyűrű pecsét, fekete spanyolviaszba) zárta le. Ezen alól áll a konstanczinápolyi franczia követség titkára Belin sajátkezűleg irt authenticatiója, s legvégül még egy egyszer Tököly és a titkár aláirása. Ez emlékezetes ereklye ép fennmaradása a kegyeletes Rákóczinak szönhető; ő ugyanis nemcsak hogy levéltárábanak őrizteté: de hogy a kissé lazán összevarrott füzetkét szilárdabbá tegye, — két végén finom kék selyem szalaggal gondosan összefűzé vagy füzeté szerető apja testamentomát. E finom, reczés, égszin-kék szalag ugyanis biztos ismertető jele II. Rákóczi Ferencz levéltárának: ilyennel vannak titkos jegyző- és leveleskönyvei egybevarrva, fűzve, ilyennel sok levélcsomag is összekötözgetve, részint maga a fejedelem, részint belső titkára Beniczky Gáspár által, mert a politikai levéltárt ők ketten rendezgették, míg a régibb, családi és birtokviszonyokat illető archivum gr. Kéry páter kezelése alatt álla. — Tököly Imre ezen eredeti végrendelete mindenesetre egyik legérdekesebb kincse a vörösvári irattárnak.

S ezzel gyűjteményem első részén áthaladtunk.

A második rész első darabja a Dobay Zsigmond-féle napló, az egész 1686-dik évről. Napról napra való hű és pontos leirása Munkács egy évi védelmének, a hőslelkű Tökölyné Zrínyi Ilona által. Irója, mint a napló szövegéből több helyütt kitűnik, Tököly kanczellárjának Absolon Dánielnek állott

szolgálatában; egyébiránt pedig a várbeli lovassághoz volt osztva, s ő maga is számos kirohanásban, ellenkezésben, űzésben, harczban vett részt: söt novemberben urával Absolonnal Lengyelországban is járt, a lengyel királyhoz. Följegyzései lelkiismeretes gondossággal vannak irva, s tisztán objectiv magatartással. E becses mű léteztére Torma Károly akad. l. tag barátomat tette valaki figyelmessé; ő hívta fel aztán az Akademiát, mikor én a gr. Erdődy-levéltárból hozott Tököly-féle naplókat bemutattam: eszközölje az Akademia Dobay diariuma Pestre küldetését, s vizsgáltassa meg. Az eperjesi evang. collegium, melynek könyvtárában az eredeti kézirat létezik, készséggel engedett az Akademia felszólításának. Dobay megérkezett, s alólirottnak adatott ki, ha érdemes, e gyűjteménybe fölvétel végett. Dobay Zsigmond naplója szép, apró betűs, igen gondos írás; újjnyi vastag füzetet alkot, kis nyolczadrétben, egykorú fehér szironynyal borított kemény táblájú kötésben. 1735-ben, a benne lévő följegyzés szerint, a derék gyűjtő Dobai Székely Sámuel tulajdona volt. Az ezen napló szövegéhez általam jegyzetben közlött irata Zrínyi Ilonának, s fiának és leányának köszöntő versei (434—38 l.) a vörösvári Rákóczi-levéltárból valók. Dobay rövid följegyzése mellé az 1686-iki Ilona napjáról megható családi képet tárnak ezek elénk, s egyszersmind Zrínyi Ilona anyai gyöngéd szeretetéhez, nemes jelleméhez, gyermekeihez való viszonyához gyönyörű adatúl szolgálnak.

A második, terjedelmes darab: Tököly portai kapitiháinak Drinápolyban irt naplói, 1692. november 7-kétől 1693. június 8-káig. E diáriumoknak a Rákóczi- most gr. Erdődy-levéltárban lévő eredeti kéziratai négy külön darabban — mind ívrét — négy kéz irásai: de azért a napló csak Tököly két kapitihájáé, a kik valának ekkor Magyarország részéről Ludányi Bay Mihály, s Erdély részéről Inczédy Mihály. — Az első, fűzöld, sodrott törökselyemmel összevarrott darab, 50 levélből, vagyis 25 ívből áll, s 1692. nov. 7-kétől 1693. febr. 3-káig megy. Szép, rendes, gondos, fekete írás, jól conserválva. Szabályosan folyó sorait gyakran tarkázzák titkos jegyekkel irt mondatok, sőt terjedelmes részek, — nagyobbára a Tököly titkárai egyikétől föléjök irt megfejtésekkel, helylyel-közzel pedig csak általam föloldatva, a már megfejtett részek kulcsai segélyével. Hogy e diplomatiai fontosságú naplót Bay Mihály vezette: legjobban bizonyítja a czímlapján, a chiffre-ket fölfejtett s az 1694-iki leveleskönyv legnagyobb részét beirt fejedelmi titkár vagy deák kezeirásával olvasható e czím: „Kapithiha Bai Mihály uram DIARIUMA.“ Bizonyítja továbbá több helytt a tartalom is; pl. a midőn fiáról Bay Andrásról van szó, őt csak egyszerűen nevéről említi, míg a többieket megurazza. A második, szintén azon irással irt napló-darab („Balogh László elmeneteli után való continuatio.“ Febr. 3-kától 20-káig) mindössze csak két ív, — ¾-ed ív abból is beiratlan — hasonlókép

Bay Mihályé. A harmadik, igen szétbomladozott darab — s ezzel kezdődik Inczédy naplója — febr. 22-kétől april 22-ig többféle nagyságú 9 ívből áll; ebből hatodfél ív, vagyis febr. 22-kétől mart. 29-kéig, egyféle, rendesen folyó, igen szép, a többi végig más, rendetlenebb, s bár folyékony, de rövidítésekkel telt nehezebb olvasatú, fakó irás. A negyedik darab ismét 9 ív, sodrott piros-selyemmel összevarrva. E darabnak eleje, t. i. az april 22-kétől május 28-káig folyó „Continuatio Diarij“ ugyanazon irás, mely a harmadiknak utórésze; s itt belevarratott e negyedik darab közepébe a különben önálló kis diariumot képezendett Sándor Gáspár-féle drinápolyi kisebb napló, május 27-kétől június 8-káig terjedő földjegyzéseivel. Ezt ugyanegy kéz irta le, mely a Bay Mihályét; — lehet, hogy maga Bay volt e másoló. Ezen napló után még egy alig másfél ívnyi folytatás áll: jún. 5-kétől 8-káig (bezárólag) megint más kéztől leirva, de azért ez is Inczédyé. S ezzel a török-kurucz, sőt olykor a német, franczia, lengyel, moldvai és havasalföldi viszonyokra s történetekre is oly élénk világítást vető (elejétől 1693. febr. 20-káig Bay Mihály, s febr. 22-kétől — a Sándor Gáspár-féle intermezzot kivéve — végig Inczédy Mihály által nagy gonddal szerkesztett) diariumnak vége. Hátulsó, üres lapjára egykorú kéz ezt jegyezte: „1692. a 7. Novb. usque 8. Junij 1693.“

Harmadik darab Tököly genialis diplomatájának, a hadvezérlésben is jeles ügyességű Szlavniczai Sándor Gáspárnak naplója, 1693. január 20-ká-

tól febr. 23-káig, bezárólag; 14 összevarrott ívből áll, in folio. Elől ugyanazon fejedelmi titkár kezétől, ki a Bay Mihály naplója czímét fölirta — s úgy látszik mind e diariumokat rendbeszedte Tököly levéltára számára — e czím olvasható: „Sándor Gáspár uram diariuma.“ A jelen napló szövege is nagyobb részben egy irás a Bayéval, ú. m. elejétől kezdve febr. 11-kéig. Itt mintegy három levelet más, ismeretlen kéz másolt, ú. m. febr. 11-kétől a febr. 12-kéről szóló följegyzés e pontjáig: „Monsieur Bukqven urammal . . .“ mert ettől fogva megint az előbbi irás kerül vissza, és foly febr. 20-káig. E naptól kezdve két és fél levélen át, a febr. 23-iki följegyzés e szavaiig: „. . . a vezér agája, az meg fogja látni“ stb. az a kéz irta a naplót, mely a czímet és a febr. 14-diki följegyzésekben előforduló titkos jegyek megfejtéseit fölirá, — ugyanaz, mely az 1694-iki leveleskönyv legnagyobb részét s a Bay Mihály clavisai föloldását is irta. Végre, az imént idézett mondattól a diarium végét képező másfél lap ismét a Bay naplóját s a jelen naplónak is legnagyobb részét leirt egyén keze vonásait mutatja. — E diarium belbecsére nézve elég annyit mondani, hogy Tököly legmegbizottabb embere, jobb keze — Sándor Gáspár szerzette.

Bay Mihályról érdekes lesz tán megemlítenünk, hogy ő a könyvünk Első részében V. sz. a. közlött levelekkel, mint Tökölynek az 1705. sept. 1-jére a Rákos mezejére hirdetett, de időközben a szécsényi mezőre áttett országgyülésen képviselője, Nicomediából 1705.

aug. vége felé Magyarországba küldetvén, miután ura sept. 13-kán meghalt, — nem mene többé vissza; hanem mint Rákóczi híve, a hazában élte le napjait. Rákóczi öt — mint egykor Tököly — megérdemlett kegyekkel halmozá el, s követségi küldetésekre is használá, fiával Andrással együtt. — Másik naplóirónk báró Sándor Gáspár, ki Tökölyvel sógorságban álla neje Tököly Erzsébet után, úgy látszik, a karloviczi békekötéskor tért vissza Magyarországba, — hol a szintén Tököly-sógorság herczeg Eszterházy Pál nádor őt udvari kapitányává s roppant birtokai teljhatalmú praefectusává tévén, — talán e jövedelmes állásért, vagy a kurucz fegyverek szerencséjében többé nem bízva, megtagadta régi elveit: mert mikoron a Rákóczi-háború kiütött, nem álla e fejedelem hívségére, bár gr. Forgács Simon által — kit ő akart a császár részére visszacsábítni — az 1706-iki fegyverszünet alkalmával meghivatott. — Sándor Gáspár 1723-ban még élt, s csendességben halt meg nyitrai jószágán.

Negyedik darab Almády István erdélyi nemes naplója. Ennek eredeti kéziratát P. Szathmáry Károly, mint nagy-enyedi tanár a múlt évben fedezte föl Erdélyben, s alólirott által az Akadémiának ajándékozá. Följegyzései 1687. oct. 7-kétől 1694 végéig terjednek. Szerző dobokamegyei, szovai birtokos nemes, eleintén gr. Bánffi György, e vármegyei föispán belső embere, majd 1690-ben a zernyesti diadal után, inkább kényszerítve, mint jószántából, Tököly hadaihoz csatlakozék, s aztán vele táborozott, úgy

Erdélyben, mint — innét kiszorúlván — Havasalföldén, s az Al-Duna, Nikápoly, Viddin, Pozserolcza, Landor-Fejérvár, Karán-Sebes, Temesvár, Lippa és Jenő környékén; részt vett a szalánkeméni ütközetben, — szóval a bujdosó fejedelemnek hű követője vala egész 1692 végéig, a mikor őt, főleg Madács Péter kértére, Tököly, több erdélyi nemessel együtt a hűségeskű alól fölmentvén, hazabocsátá Erdélybe. Naplójának azon följegyzései legérdekesebbek, melyek kuruczsága idejéről valók (1690. sept. 26-kától 1692. dec. 12-kéig); a megelőző részek közt kevés bir történelmi becscsel. A becscsel birókat elejétől fogva közöltük, a közbeeső magánérdekű jegyzeteket azonban, mint a melyek csak szerző utazásaira s vendégeskedéseire vonatkoznak, kihagytuk. — De 1690. aug. havától, midőn Tököly beütésének hire érkezik, teljes szövegében adjuk a naplót, egész 1692. dec. 28-káig, a mikor Almády hosszas bujdosása után elvégre hazaérkezik szovai házához. Jegyzeteit ugyan még ezután is folytatja 1694 végéig, valami soványan: de közdolgokban többé nem forogván, azok csak magánéletére vonatkozók. Közlésök azért fölösleges tértöltés lett volna. — Almády István még 1708-ban is élt, mikoron mint Rákóczi híve fordúl elő egy a budai kamarai levéltárban fennmaradt Rákóczi-féle névlajstromban, az 1707-ben Rabutin hadai elől Magyarországba kinyomúlt erdélyi, névszerint dobokavármegyei nemesek között, kiknek a fejedelem Máramarosban rendeltetett szállást:

„Nemes Doboka vármegyébűl Máromoros vármegyében mennek ezek:

Főispán Rédai Pál uram,
Főispán Vass Dániel uram,
Toldalagi Gábor uram,
Almádi István uram,
Toldalagi György uram“ stb.

Itt közlött följegyzéseiben a Tököly-kor történetéhez érdekes adalékot hagyott hátra. Hogy mily hiteles író, mily pontosak datumai és följegyzései: mutatja egyebek közt naplójának 1692. nov. havi tartalma, mely érdekesen találkozik s vág össze a Bay Mihályéval, ki nov. 18-iki följegyzésében (468 l.) névszerint is említi Almádyt, valamint ez utóbbi viszont őt. Mind a kettő egyenlő pontossággal leirja a paratíny-rásnyai útban lett találkozásukat. — Általában Almády naplója, a mellett, hogy (elhagyván az itt elhagyottakat) könnyed és kedves olvasmány: daczára följegyzései rövidre-vontságának, számos történelmi tényről ad helyes, sokszor a régieket kiegészítő, tárgyát új oldalról megvilágító adatokat; s ezért csak meleg köszönet illetheti a gondos P. Szathmáryt, hogy azt irodalmunk számára megmentette. E napló hosszú, keskeny alakú, (ívrét, hosszában kettéhajtva) apró irasú, s elején és alsó sarkainál szakadozott irat, fehér szironybőrrel födött kemény táblákba kötve. Szerző igen gyönge deák lehetett, mert a latin szavakat nagyon hibás ejtegetésben használja s ugyancsak elmagyarosítva irja, (pl. praesidium helyett perezédiom stb.)

Az ötödik és utolsó darab: Tököly Törökországban bujdosó hadainak fölterjesztése a fényes portához, a karloviczi béke után, 1699. Szomorú befejezése az oly nagy szerencsével kezdett szabadságháború hanyatló korának. E becses emlékirat eredetije (nehány ív, in folio, végén sok pecséttel) t. Érdy János akad. r. tag és a nemz. múzeum régiségtárnokának birtokában van, ki azt — hálás köszönet érette! — a legnagyobb szivességgel engedé át alólirottnak, közlés végett.

A mi jelen gyűjteményem helyesirását illeti: igyekeztem a mai orthographiával élni, mindazáltal az eredeti kiejtés hű visszaadásával; és ezért váltakoznak ugyanazon szavak is oly sokféle alakban (pl. Fejérvár, Fejírvár, Feírvár; reiz-effendi, réz-effendi, passa, pasa, basa, stb.) a különböző irók vagy másolók eltérő tájkiejtéseihez képest; sőt van eset, hogy ugyanazon szavakat ugyanazon iró is többféleképp irta, következőleg ejtette is. Mindezeknek hű visszatükrözésére igen ügyeltem: mert e nyelvi sajátságokból most 200 év múlva is bizton mutathatni rá az illető irókra, — melyik volt Duna melléki, melyik tiszai, melyik erdélyi? S hogy a kiadás annál pontosabb legyen: nemcsak a nyomdába menő másolatokat vetettem össze gondosan az eredeti kéziratokkal, — de még a nyomdai javításokat is az eredetiekből, pontról pontra való új összeolvasással, személyesen intéztem, nem törődve sem szemrontással, sem idővesztéssel, sem anyagi fáradsággal. Ha mindazonáltal imitt-amott

mégis maradtak volna sajtóhibák, a mi ily nagy és régi, kopott irásokról közlött műnél úgy szólván elkerülhetlen: bocsássa meg az olvasó, — mert bizony a sok apró betűs fakó sorok olvasásától gyakran kápráztak szemeim!

Nem mulaszthatom el végezetre, hogy e helyütt is forró köszönetemet ne nyilvánítsam a lelkes, az igazi Rákóczi-vér gr. Erdődy István sárosvármegyei főispán úr ő méltóságának: mint a ki főúri kastélyában magyar vendégszeretettel látván, nemzetsége dús levéltárát teljes szabad akaratom szerint engedte átkutatnom, a hazai tudomány számára kiaknáznom, a kiszemelt nagyobb terledelmű iratokat köteg-számra eredetiben elhoznom. Egyedül e valódi nyilt, nemes, e nagy szivességű eljárás tette lehetővé az itt közlött Tököly naplók jelen egészben való, és — úgy hiszem, elég correct kiadását. Bár minden magyar főúr birna gr. Erdődy István tudományszeretetével s liberalitásával, — a hazai történetirás nagy lendületet fogna venni. De sok családi archivum még most is — Isten tudja, mért? — véka alá rejtett mécs, féltett titok, vagy zugba lökött lom, csak az egereknek, nem a tudósoknak megnyitva.

Lehetetlen azonban, hogy ily szép példák, mint íme gr. Erdődyé, más levéltár-tulajdonosokra is ne hatnának. Csak ha az ország minden nevezetesb köz- és magánlevéltára kellőleg át lesz búvárolva: lehetend majd egykor megírni nemzetünk és annak egyes korszakai kimerítő történelmét!

Ha e nagy czél valósíthatásához alólirott a jelen gyűjteménynyel bár csak parányit is járulhatott, — meg van jutalmazva.

Isten velünk!

Pesten, 1868. július 20-kán.

Thaly Kálmán m. k.

ELSŐ RÉSZ.

TÖKÖLY IMRE SAJÁT IRÁSI.

1689—1705.

I.

TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA.

1689.

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE FEJEDELEM

MAGA KEZÉVEL IROTT NAPLÓJA.

1689. június 17-től, september 25-ig.

JÚNIUS.

17. **Péntek.** „. . . . . Péter uramot Horvát Ferencz és Mészáros Mihály gyalog kapitányokkal expediáltam 24 lovas, gyalog zászlóimbúl álló fizetett hadaimmal, kik ma mind által is költeztek. Nemessányi uram is az régen várt szegény rabjaimmal Vidinben érkezett. Essős idő volt ma.

18. **Szombat.** Reggel az vidini Pajazet bék is érkezett Huszain passa részérül, három lovassereggel, kiket is Madács uram után expediáltam föröstököm tájban; magam is, nyulászat kedviért is, és az Timok réveit is hogy megjárhassam, elmentem, és oda is divertáltam hol az hadak költeztek, az hol is az hadak költezésére küldett sajkát tanálván, abban beültem, és az Timoktúl három óráig tartó földen, vizen jöttem az Dunában, az Dunán az táborhely mellé; érkezík azonban Ali passa is az furkátákkal és sajkákkal, de estve felé lévén az idő, túl az Dunaparton, Havasalfölde felől szállott ki, s vélle lévő fővezér agáját Huszain agát küldette hozzám, köszöntvén, és ordinantiámot várván; kit én is visszaküldvén, reggelre hallasztottam az szemben lételt. Ma is egy darab ideig nagy záporesső esett.

19. Vasárnap. Ali passa az hajókkal és az fővezér agájával szép rendelt seregek formájában jött által az Dunán, tiz furkátával és 21 sajkával, és az egész hajókbul, mind taraczkokbul, apró puskábul, szép és alkalmas ideig tartó lövést, salvét tetetvín, tisztességessen excipiáltatván: lovon hozattam fel az vezér agájával, és az utánna való vice Duna-kapitányával; az én taraczkimbul is lövést tettenek. Sokáig való dévánkozásunk után, közönséges dévén megegyezésébül Huszain passának mind én s mind Ali passa levelet küldtünk, hogy mi az Timokhoz szállunk, ötet is kírjük: jöjjen ki a Timokhoz, és mindenféle rendet, az várban maradó jancsárokon kivül, hozza ki, még az kereskedő hajókat is; az Timoknál megegyezvén, azután válogassuk ki az hadakot: az ki arra való lészen, én azokkal az Timokon és magam hadaival is általköltezem, és Ali passa is az Dunán feljöjjen; az impedimentumokkal, kereskedők hajóival Huszain passa elmaradván az Timok és Duna között lejendő táborhelyen: csináltasson hidat, és segítsen éléssel az operátióban bennünket. Ezen dolgok után musika-szó alatt megvendégeltetvén őket, az hajókra bocsátám, kik is mindjárt az én táborhelyem mellett szállottak ki. Ma szép tiszta idö volt. Nemessányi uram is megérkezvén, meghozta az én rabjaimot: az udvari rendbül Dobai Gábor, Csemnyiczki Imre szolgáimot, és hét hadnagyot, s egyéb szegénlegényeket is, bebocsátván Erdélyben az vélle elbocsátott németeket ő kegyelme is érette.

20. Hétfő. Ma én is revideálám az hajók alkalmatosságit. Ali passához is elmenék; rendelt seregben az Dunapartra előmben hozta az hajókban lévő népét, és Huszain passa válaszát is meghozták, kiben

irja: minthogy ő Vidinben rendeltetett, passa specialis parancsolatja, fermána nem jött,— ki nem jöhet, de az passákkal s maga tihájával, valakik arra valók lésznek, elküldi még ma; az minthogy ki is jöttek. Az anadoliai Juszub passa és az maga tihája estve felé el is jöttek hozzám is, az Timokhoz szállatván elsőben is hadokat. Ma délelőtt egynihány száz gyalogot, Huszain passa hadát, Vetiszlán felé sajkákon és apró hajókon praemittáltam, magam is két zászlóval magyar gyalogot rendelvén melléjek, az sajkákkal. Ali passa és az tábor impedimentuma is két órával feljebb szállott az Duna mellett, én pedig helyben maradtam, az Veteráni kezébül szabadult rab hiveimet másoknak jó példájára megvendégelvén, és kit-kit az ő rendihez képest meg is ajándékozván. Estvére érkeztek magyar s rácz nyelvekkel, Vetiszlán alatt elfogottakkal, Madács urammal előre küldött katonákban.

21. Kedd. Magam is oda szálottam az hova tegnap az többi szállottak: az hol az Timok az Dunában szakad, ahoz közel; felgyüjtvén azért az passákot, békeket, agákot, sokat véllek dévánkoztam; azonban az dévánkozás között érkezék levelekkel az fővezér agája, és az én póstáimban is, kik az császárt, fővezért Philippiben hagyván, az levelek continentiájához képest eddig Sophiában érkezhettek; úgy kivánván az dévánkozó urak, előttek is megolvastattam, nagy-ajánlású szép levél lévén, és az császár s fővezér tovább való operatiójárul töllem irásbeli opiniót kivánván, csudálkoztanak rajta. Az vezér agájának azért klön sátort rendeltetvén, ma helyben (maradtunk); az dévánban pedig sok pro és contra való discursus után deliberáltatott: mind Dunán, szárazon Vetiszlán felé holnap meginduljunk, de csak csataképpen való formá-

ban: mivel ezeken az hajókon is csak apró taraczkok, s kézi-gránátok vadnak, formaliter való várszállás s oppugnatio nem lehetvén, — egy szerencsés csataképpen mindazáltal próbáljunk; ezzel eloszlának az dévánbul, s én is az indulás iránt való dispositiókot kiadtam. Érkezett újjobban Bogdán is Sziroviczával, Hersova felől. Szirovicza szabadulásában fáradozván, az oda való dolgokrul hozott informatiókat. Nagy szélvész kezde lenni, de osztán szép idő volt.

22. Szerda. Distractissimus voltam, az indulás és az fővezér agája expeditiója is előttem lévén, ki is az ura parancsolatjához képest felettébb urgeálta elbocsátását. Mindannyi distractió között is, mindazáltal, Isten segítségébül Ali passát az Dunán — magam hajóit is adjungálván — expediáltam, s véllek Szirovicsát is, az furkátákban tétetvén be magam négy mezei-taraczkját is; az szerdár Reczeb passához és az Kucsuk szultánhoz is egyníhány katonámot bocsátám levelekkel, az oda való hirekrül is bizonyos akarván lenni. Sándor Gáspár uramot is az lovas hadakkal expediálám előre az Timok mellé, hogy az hadakat költeztesse: az minthogy ma hajnaltul fogva mind költeztek is. Délyesti két s három óra között azonban véget érvén az vezér agáját concernáló expeditiókban is: az vezér kivánsága szerint egyníhány punctumokban foglalván ez idei campaniához való operatiórul opiniómat, irásban tevém le, az vezérnek irt levélben includáltam. Minthogy pedig az francziai báró ki a vezér mellett lakik, és az kapitihám is böven informál az császár indulásának circumstantiáirul: én is hosszason rescribáltam, Fejérvári nevő szolgámat azon levelek kedviért adjungálván az vezér agája mellé.

Bukerestre is irván ugyan ma az vajdának, azt is az Dunán általküldtem. Az sokféle dolog között eltelvén az idő, későn indulhattam; napleszállás előtt mindazáltal értem az Timok révében, és ott is háltam.

23. Csötörtök. Általköltezvén az Timokon, és az vidini passák hadait is beérvén, azokon túl szállottam egy órányi földdel, az vetiszláni utban, egy forrás mellé, kinél életemben hidegebb vizet nem ittam. Érkezék azonban ide Kozák nevő katonánk Lengyelországbul, kit Sándor Gáspár uram az tatár hámnál létében küldett volt levelekkel az mi parancsolatunkbul és az tatár hám intimátióival Lengyelországban. Varsavárul jött, szinte ott hatta az királyt, és marches Betune uramtul nékem és az török portán lévő francziai király embereinek leveleket hozott; ugyan Kozákkal jött öt tatár az tatár hámtul, levelekkel, az mosqvákon lett győzedelmeknek circumstantiális relatiójával, és hogy az hám is már visszafordult újobban erre. Essö esett.

24. Péntek. Vetiszlánhoz egy mélföldnyire való szállván, az előreküldett hadaktul Madács uramot conferentia kedvéért kihivatván, jelenti: az vetiszlániak erőssen viselik magokat, és az előreküldett sajkák, s hajókon lévő gyalogok is szerencsésen jártanak, felvervén egy szigetet, — feles rabjok vagyon Nagy záporessö esék étczaka, nappal pedig rendkivül való héség volt.

25. Szombat. Szép rendelt seregekkel szállottunk Vetiszlán alá, az hol is dispositiót tevén az sánczok csinálásárul s egyéb szükséges dolgokrul, és magam is mindeneket megvizsgálván, az sajkákkal s furkátákkal Ali passa is elérkezvén: ezekben mulék el az nap. Érkezék az fővezér levelével és kapiti-

hám informatióival Stephan nevő póstám is, kikben is az vezér urgeálja az erre való operátiót.

26. Vasárnap. Az éjjel az sánczokat megcsinálván és az én taraczkjaimot beléjek rakván, hajnalban az lövést is elkezdtík; az több passák részérül is csinálják az sánczokat. Az vezérnek s kapitihámnak rescribálván, Alexander szolgámot küldettem póstán az levelekkel Sophia felé, megirván az vezérnek: itt az operatióhoz ugyan hozzá fogtam, de ha faltörő álgyut, mosárt nem küld, keveset vagy semmit assequálhatok. Tiszta idő volt.

27. Hétfő. Az passák részérül is megcsinálván az sánczot, lőttek onnan is. Az vetiszlániak kicsapván az törökök sánczára, kárt is tettenek, zászlót is nyertenek az törökök sánczában. Hogy az várat jobban megczirkálhassam, sajkákon az Dunára menvén, onnan nézhettem jobban. Hersova felé portásokat küldvén, re infecta tértenek meg, az pandurok eláll-ván az arra felé való szorost. Conferentiák tartattanak. Szerdár Reczep passátul és az szultántul is katonáim levelekkel megjöttenek; az sánczokban is bementem vala, dispositiók tétele kedvéért.

28. Kedd. Hajszler neve alatt költ levéllel az hersovai commendant egy német póstát küldvén ide valamely török rabokkal, egy Huszain aga nevő török rab szabadításának praetextusa alatt: megismervén hogy hamis levél, mind az német póstát s mind az török rabokat megfogattam. Estve felé valamely hegyek között levő pandurok hirekre, és ugyan az hersovai ré vigett Sándor Gáspár uramat néhány száz haddal expediáltam, magam az sánczokat megjárván. Ma tiszta idő volt.

29. Szerda. Ma is száraz tiszta idő volt. Az

fővezér agája Huszain aga, és Ali passa jövén hozzám némely hirekkel, és nevezet szerint, hogy az havasalföldi vajdátul is hir jött: az hatalmas török császár fermánja ment reá, és ő is erre jön; irtam levelet ezekre, maga kapitánya kezében adatván. Újobban az sánczokat revideáltam, és jó dispositiót tévén, sátoromhoz mentem; érkezék azonban egy német pósta Hersovárul, Hajsler Karansebesrül datált levelét hozván, kihez suspitiót vévén, megárestáltattam.

30. Csötörtök. Igen közelítvén már az sánczok az vár árkát, noha az sánczásókhoz elég lövést tettenek az éjjel is az várbeliek: de ma hajnalban ki is ütöttek az várból, és mind két részrül elég sebes is esett; de megint visszanyomván, és az sebessek felől is jó dispositiót tívín, újjabb rendelést tettem: mit cselekedjenek, ha újobban próbálnának. Ma is meleg, tiszta idő volt, de estve felé szeles is. Reggelre kelve Sándor uram is megérkezék, ki is az pandurok strázsájára akadván, rajtok nem próbálhatott; az hersovai révig mindazáltal elment, és az oda való állapotrul s Hersova constitutiójárul hirt is hozott.

JVLIVS.

1. Pintek. Eddig való táborhelybül felkelvén, közelyebb szállottunk az várhoz, közel az sánczokhoz, hogy az sánczban levőket jobban secundálhassuk. Sátoromat az hol kivonták, annak háta megett én egy forráshoz és a mellett lévő egy kis filagoriában s kertben szállottam, éjjelre sátoromban menvén. Az tovább való operátiorul, s az vetiszlániak jobban való constringálásokrul volt az török urakkal passákkal conferentiánk; kik felől is kiadódván az disposi-

tiók, hogy jobban effectuáltassanak, Sándor Gáspár uramot is képemben oda rendeltem, hogy étszakának idein az sánczokban háljon s vigyázásban legyen. Ma meleg idő volt napestig.

2. **Szombat**. Az Timokon dispositiónk szerint hidat csinálván embereink, az impedimentumoknak tovább is ottan való maradásárul dispositiót tettünk, az újabb hirekre és az vetiszlániakkal lejendő dolgunk kimenetelére függesztvín. Dunán hogy több élést hozzanak, arrul is parancsoltam; az vezérhez az újabb occurrentiákkal újabb póstámat, egy török szolgámot expediálván, irtam az szerdárnak Reczeb passának, és Huszain passának is, hajón küldvén le Vidin felé az póstát.

3. **Vasárnap.** Az obsidio continuáltatik jó formában, az sánczok az árokhoz közelítnek, az két részrül az puskázásnak szüneti nincsen. Ma is száraz idő volt.

4. **Hétfő.** Érkezének Huszain passa elöljárói Vidinbül; az Dunán érkeztenek éléses hajók ugyanonnan, azzal az hirrel, hogy maga is bejő holnap. Valamely lármára czélozó hirünk lévín, az jó rendtartásért az lovas seregeket az két éjjel sötét hajnalban kiküldvén, rendelt seregben voltanak; két—három óra után az táborhelyre visszaszállottanak. Szép idő volt.

5. **Kedd.** Huszain passa, vezér-passa az ő módjok szerint való pompával beérkezvín, eleiben én is egy sereget küldettem vala; az táborhelyre szállván, az ő commendója alatt valók és az sajkákbúl is lövéssel is excipiálták; küldette hozzám Ali passát az Duna kapitányát: némely strázsát, lest illető dolgok végett végezvén velem. Az sánczokat az én embereim az vár

árkának az partjára vitték az éjjel, és az árokban is tüzeket hántanak, mely az fővezér után levő agájának kiváltképpen való contentumára volt. Ma is szép idő volt.

6. Szerda. Az várbeliekkel ma az árok és az árokban való tüzek miatt sokáig tartó lövöldözések, puskázások voltanak, egy rácz ki is szökvén közülök, állapatjokat megbeszéllette; kire nézve annál szorossabban fogtam rajtok. Érkezék az én kapitihám is az fővezértül; ki sok jó hirekkel és az vezérnek pénzbeli kedveskedésével is jött, az császárt, vezért Sofiában hagyván; az császár dévánja helybenhatta az én opiniómat mindenekben. Huszain passa látogatására is elmentem vala, s vélle együtt sajkán az várnak megtekintésére; közel járván az várhoz, puskáztanak hozzánk az ráczok: de más felől hitre az törökök sánczábul embert is hiván magokhoz, az passáknak szót izentenek, hogy ha hitet adnak, és éntőlem sem lesz bántások, feladják az várat, reggelig kivánván respiriumot.

7. Csötörtök. Újabb szót adván az ráczok az várbul,hogy az váratfeladják,reménkedtenek,hogy az maga tiháját Huszain passa, s én is egy kapitányomat küldeném hitre az vár kapuja eleiben, és kijönne hozzájok az várbéli kapitány is. Az passa tihájával Sándor Gáspár uramot én is elküldvén, kijött hozzájok, és tractáltak, s az várbeliek mind nékem, s mind Huszain passának levelet is küldtenek, abban is hitet kivánván mindkettőnktül, és az várat feligirvén; ma azért armistitium volt közöttünk; az levelek megiratása s az tracta conclusiója reggelre differáltatott. Én is levelek expeditióiban foglalatoskodtam, mind az tatár hám embereit s mind Bertóti uramot vissza akarván

küldenem. Érkezett egy vezér agája, az ki is az Sofiábul megindítatott munitiókat már Kutloviczánál hatta.

8. **Pintek.** Noha az Sofiából jövő mosároknak s egyéb munitióknak közelítéséhez képest én az ráczoknak adandó gratiára s hitlevélre condescendálni semmiképpen nem akartam: de Huszain passa Ali passát és az maga tiháját hozzám küldvén, közönségessen dévánjok, minden táborokon levő passák, békek, agák akaratjábul, csak úgy, azt kivánván, hogy az dolgot hamarébb elnyerhessük, s időt nyerjünk, hitre bocsássuk ki őket: sok gondolkodásim s véllek való alterkodásim után annuáltam. Kiküldvén az várbeliek az zálogokat, és az fejér zászlót is kitévén, azonnal egynihány lovast két-két lóval póstaképpen az szekereimhez (küldtem), hogy véllek együtt onnan Csemnyiczki uram expediáltassék ezen hirrel és leveleimmel, dispositiót tettem. Az hitleveleket mind éntőllem s mind Huszain passától kezekhez vévén az várbeliek, az várbúl kijöttenek, és az jancsárság is bement praesidiumúl. Ma hajnalban, túl az Dunán, az tábor ellenében, hersovai lovas seregek jövén, ottan puskáztanak, és ideáltal is kiáltottanak az ráczoknak: ne adják fel az várat!

9. **Szombat.** Ma az elmaradott impedimentumim eleiben küldettem lovas s gyalog seregeket. Az vetiszláni ráczokban kétszáz egynihány rácz, végházbeliek inkábbára, állottanak hűségemre; kuruczczá lettek, egynihány magyar is volt köztek, azokkal együtt. Tegnap Huszain passa jött vala hozzám, kinek is jelenlétében hozattam volt fel az vetiszláni rácz kapitánt; ma én is elmentem volt hozzá: az két fővezér agája és az két passa, Ali s Juszub passa

jelenlétiben sokféle dolgokrul volt conferentiánk, végezvín némely dolgokrul, és az vezérnek Huszain aga, Ali passával jött kedves agáját is az vezérhez való elmenetelre deputálván. Az idő tegnap tiszta volt, ma pedig eső esett.

10. Vasárnap. Az tatár hámhoz expediáltatott végbeli török agám, és ugyan Alexander is, kit Sofiában az fővezérhez küldettem vala, az válaszokkal megérkezének. Huszain agát és az kapitihámot Bertóti uramot sajkán Sofia felé expediálám, az tatár hámtul jött tatárokat is, az levelekre való válaszszal. Lesenyei uram Moldvábul jött levelét is küldvén maga levelében inclusive az havasalföldi vajda, azokra is választ tívín, és Lesenyei uramnak szólló levelemet recomendálván, mivel Lesenyei uram Kamenyicza felé vette utját, szinte akkor az moldvai vajda valamely tatársággal arra menvín : ezen expeditiókban voltam mai napon foglalatos. Az vezérnek két agái is, ugyan az két Juszup passa is látogatásomra divertálván, sokáig voltanak nállam, sokféle dolgokrul lévén az véllek való beszélgetés.

Bertóti uram expeditiója után az Hersován innen levő ellenség sánczainak recognitiójára küldtem volt valamely seregeket, kiktül is estve jött hirem, hogy elszállottak elöllek az pandurok, és egy öreg-hajójokat is nyerték el, s az sánczot elfoglalták.

11. Hétfő. Egy órányi föld lévén csak Hersova az sánczokhoz, félthetvén non putaremtül az elküldett hadakot, conferentiát tartván az estve Huszain passával: az ő dévánjok azt végezte: felégettessem, és az hadat visszahozassam ; kit illendőnek nem látván, nem consentiáltam annak, hanem segítséget küldvén egynehány száz gyalogot utánnok: az Isten jóra adta

dispositiómat, mert hajnalban megpróbálván az ellenség az sáncznál levőket, rajta vesztett; felverték az mieink őket, jó nyelveket: rácz hadnagyot s magyar zászlótartót is fogván el elevenen, többekkel együtt; három zászlót is nyertenek, jól le is vágván, s az Dunában is hajtván s vesztvén bennek. Az sánczok megtekintésére és egyszersmind az Vaskapunak is meglátására magam is eltekintettem vala; utánnam jöttenek az passák is, sajkákot is hoztanak fel. Jó dispositiót tévén az sánczokon való hadakrul, sajkán jöttem vissza, együtt Huszain passával, kivel is az tovább való operatiórul az sajkában volt conferentiám, s végeztem is vélle mindenekrűl.

12. Kedd. Az sajkák, furkáták az sánczok felé való felindításárul s egyéb hadi dolgokrul szükséges conferentiára nézve divertálván Huszain passa sátorában, nem tudom mi patvar lelte? midőn mindenek conclusumban mentenek volna: az Dunán levő strázsámot és az emberinek s fermánjának — kiket ő bocsát — vizsgálását sajnálván, embertelen szókra erumpált; kire is hasonló választ vévén én töllem, egyik szó az másikot kihozván, ugy váltunk el egymástul. Egy kis idő múlva az Duna kapitánya, s az vezérnek itten levő egy agája feljöttenek hozzám, magamat, mellettem levő főrendeket kérvén, csókolván, s reménkedvén az császárért: ne disgustálódjam; strázsáimot, az hol eddig tartottam, el ne hozzam, hadd folyjon az dolog; elveszi jutalmát rosz cselekedetinek— úgymond — Huszain passa; kiknek is sok szavokra én is csendesedvén. Dél tájban az sajkákkal, furkátákkal és egyéb oly hajókkal is, kik alkalmatossaknak tartathattak, Ali passa felindúlt az sánczok felé; én is pedig leveleimet elkészítvén: magam neve alatt és az mellet-

tem levő hadak neve alatt költ levelekkel, követség formában, az elfogott rácz hadnagygyal és az nyert zászlókkal expediáltam egy jó csoport lovassal Sofia felé az császárhoz s fővezérhez, szolgálatinknak repraesentálására, fizetéseknek sollicitálására öregbik Horvát István uramot, az gyalog kapitánt Borbély Istvánt, és az török hadak részérül az Gömli agámot. Estve felé megérkezék Okolicsányi uram is Vidintűl, az szekereknek tegnap az Timoktul erre való megindulásoknak és egyéb occurrentiáknak az hirével. Ma s tegnap rendkivül való hévség és rekkenő idő vala.

13. Szerda. Megérkezék Alexander Sofiábul, ott hatta az császárt és fővezért; az bárónak szólló leveleket is praesentálván: az lengyelországi levelek dupplikátáknak tanáltatnak, kiket minap Lesenyei Nagy Mihály uram hozott vala; az Sofiábul jövő munitiókkal s jancsársággal jött, kiket is Vidinben hagyott el. Sándor uramot több hadakkal Ali passa accelerálása és valamely próbatétel kedvéért utánna küldtem az hajóknak, valamely seregeket is küldvín el ő kegyelmével.

14. Csötörtök. Az nap feljötte előtt magam is elmentem az elküldött hadak és sajkák után, curiosus kivánván lenni: az Vaskapun által, az Dunának rendkivül való sebes és kősziklás voltához képest miként takarodhatnak fel az hajók? Szinte az legsebessén tanálván, addig vissza nem jöttem, míg az hersovaiaktul elnyert sánczokig nem penetráltak. Az sánczoknál levő gyalog hadaim tiszteivel és Ali passával is conferentiát tartván, s némely Hersova ellen való operatióhoz szükséges dolgokrul concludálván : azon sánczok elleniben, az hol az én hadaim és az sajkák voltak, az ellenség taraczkokot hozván, és viszont az

én embereim iselle nekben taraczkokbúl lövetvén, az sajkák azonban nyomúltak lassan feljebb-feljebb; én is estvére visszajöttem.

15. Pintek. Az ellenség túl az Dunán, az városhoz Hersovához nem messze levő sánczaiban, az hol az Duna legkeskenyebb, három taraczkot, s egyet mintegy három fontost vonatván: annak ellenében ez elmúlt éjjel innen az Dunán az én hadaim is sánczot csináltanak, s abbul ők is lövettenek egymás ellen; az sajkákban kárt is tett az ellenség. Délig ez az dolog így vala. Az hajók azonban feljebb-feljebb nyomúltanak. Dél tájban egyszer az maga sánczábul az ellenség az város felé kezd takarodni: az hajók is az innentső part mellett, az én hadaim is az Duna partján hertelen. Az feléjek közelgető hajóktul s hadaktulé, vagy egyéb okokbul? az városrul szemek láttára szaladni, cselédjét, marháját az városbul kihajtani kezdik nagy confusióval, ki egy s ki más út felé; kit látván az én hadaim tisztei és Ali passa is, általkölteznek az Dunán, Hersovára beszállanak, az palánkot is üressen tanálván, az városon kivül is s benne is nyomtak el az lakosokbul, de az kik utánnok mehettenek, eleget fogtanak, az városon elég praedát nyertenek. Ennek híre én hozzám is penetrálván, noha estveledve, én is az révben érvén, és az nyelvekkel beszélgetvén, mondják: ötezerig való volt volna az ellenség, és tegnap kétszázig való német is jött volna; az mi hadaink resolutiója s jó dispositiója, és másonnan hallott rosz hírek is rémítették meg őket; de az nyelvek igazán megmondani nem tudták: honnét mi hírek jött? Elég az, hertelen megrémült, és az menynyire e napokban biztatták az vitézlő rendet az tisztek, most azt kiáltották: szaladj, az merre tudtok

menni! Sátort vonyatván, az éjjel az révben háltam. Az városrul az népet az innentső partra szállítván s az hajókat is az praedával visszahozatván, az palánkban éjjelre öt sereget küldtem, és az palánkon kívül is lovas strázsát túl az Dunán rendeltem. Érkezett ma egy póstám is az vezér és az francziai báró leveleivel s az portai és francziai informatiókkal. Esső esett.

16. Szombat. Mihent megvirradott: török s magyar katonáimban költeztettem által csataképpen, az ellenség után elküldettem; sok rabot hoztak az éjjel is. Magam is általmenvén az Dunán, az palánkot revideáltam; jó formában épített palánknak ismerém. Visszajövén újobban az Dunán, ezen hely megvételéhez képest tettem szükséges dispositiókat, s ebben foglalatoskodtam. Mihent tegnap az hír jött: Stephan nevű póstámot az vezérnek, bárónak s kapitihámnak szólló levelekkel Sofia felé expediáltam. Az révben érkezvén Huszain passa is, lovárul le sem szállott külömben, hanem az én sátoromhoz jövén és az passákot felgyűjtvén, dévánt tartottunk az szükséges dolgokrul, az fővezér agája jelenlétében.

17. Vasárnap. Az portásim, kiket két felé is küldettem, megérkeztenek, nyelveket is hoztanak, három felé való szakadását, szaladva s confusióval való menetelét az ellenségeknek referálják. Sok népet rablott el az török: többet vágott le az magyar-labancz az ráczokban, az praedáért; még az asszonyoknak sem kedvezvén, azokban is levágott. Hosszas informatiókkal Sofia felé egy póstámot expediáltam; az fővezérnek is itten egy agája lévén, elküdettem. Valamely oláh seregek mutatván magokat az Duna parton: azokat is Mihádia felé expediáltuk; az vajdát is útban s közel lenni mondja embere. Az Timoknál le-

vő seregeink, szekereink is beérkezének. Az csatát Duna felmentiben és sajkákon expediáltuk, az nyelvek relatióihoz képest; újabb hadakat is ma készítettünk, az révben küldettük, lovast s gyalogot.

18. Hétfő. Az hadak Hersovánál az Dunán által takarodván, Sándor Gáspár uram véllek megindúlt Mihádia és Karan-Sebes felé, oly véggel, hogy mihádiai kőkastélt, palánkját, és az mely palánkot azon innen épített az szorosokban az német, árokkal és földtöltéssel is megerősítvén, — megpróbálja, és ha általeshetik rajta, Karan-Sebes alá is elmenjen, s onnan Tömösvár felé is küldjen. Huszain passa is valamely száz lovasát rendelte melléje. Magam pedig helyben Vetiszlánnál subsistáltam. Szép nyári nap volt.

19. Kedd. Az Huszain passa tihája is elment Halmos felé próbára: az ellenségnek egy része arra, más része Sebes felé szakadván; Havasalföldére is ment valamely. Mihádiátul Sándor uramnak levele jött, hogy pusztán tanálta mind Mihádiát, s mind az innen való palánkot; az gyalogot ott hagyván, maga követte Sebes felé útját. Az elmúlt éjjel nagy esső esett.

20. Szerda. Sok ellenséges, egyveleges hirek lévén, azokrul conferentiák tartattak. Az vetiszlániakban többen is hűségemre állván, zászlóim alá fogadtam őket. Nyári tiszta idő vala ma napestig.

21. Csötörtök. Huszain passa tihája Halmos felől visszatérvén, feles rabot hozott, de inkább mind cselédet, fegyverviselőre nem akadott; marhát is alkalmasint hajtatott. Újabb hadakat készítettem, hat napi provisióval hersovai révben expediálván, hogy az Sándor uram Sebestül való megtérésére és tudósí-

tására ad omnem necessitatem készen tanáltassanak. Szép idő vala.

22. Péntek. Hajnalban magam is általmentem hersovai révben, innen az Dunán sátort vonatván; érkezék azonban szintén akkor Sándor uram is az Dunának Hersova felől való partjára; általjövén, nyelveket hozott: németet, ráczot, magyart; két rendbeli csatáját is az ellenségnek felvervén, Sebesnél lesben beállván az hadakkal, az városra beküldett, ott is nyelvet fogatott, melynek relatiója az, hogy Hajszler, mihent az csatái közzül Semsei László ónodi kapitán az hírt megvitte, hogy felverték, és sok had nyomúl Sebes felé: négyszáz németbül álló praesidiumot hagyván Sebesben, maga recipiálta magát Vaskapun Erdély felé. Az Sándor urammal levő hadak visszaköltezvén, én az innen vitt nyugodt hadakkal helyben subsistáltam. Sándor urammal levő katonákbul Sebestül elmentenek Tömösvár felé is. Póstámot én is küldtem az fővezérhez.

23. Szombat. Jó reggel az hadak hozzáfogtak az költezéshez, és egész estig költeztenek is; reggel sajkán én is általmentem vala, az hersovai palánkot kívül-belől újobban megjárván, föröstökömet az kertben ettem; érkezék azonban Huszain passa is, kihez általmentem, vélle lévén Haszeki aga is, ki is az munitiókkal és jancsársággal tegnap érkezett meg Sofiábul, az császártul ide rendeltetvén. Véllek való dévánkozásimot elvégezvén, visszamentem sajkán Hersovához, az hova csorbaziáival, tiszteivel együtt hozzám jött Haszeki aga is, köszöntvén és ajándékot is hozván, s nagy ajánlásokkal tőllem vissza is mene.

24. Vasárnap. Sötét hajnalban indulék meg az

tegnap általköltezett hadakkal Mihádia felé, és Ali passa is velem vagyon; hajnalban rendkivül való záporessö esék. Nagy idön érkeztünk az palánkhoz és Mihádiához, az hol is az kalauzokkal beszélgetvén, az hadakban expediáltam csataképpen mind lovast, gyalogot. Magam estve felé fordúltam nagy hegyek és kösziklák közé, az mihádiai hires förödőnek megtekintésére; onnan is estve felé az országútjában jöttem, s az víz mellé az rétekre szállottam.

25. Hétfő. Föröstököm tájban érkeztem vissza Hersovához, az tiháját tanáltam elö feles hadakkal Huszain passának; az én hadaim után nyomúlt. Föröstökömezvén, általmentem Ali passához. Essö esett. Onnét az sátoromhoz; az velem visszafordult hadak azonban költeztek. Érkeztek valamely 12 falunak lakossi is, kik hódolni jövén: Ali passa maga hozta fel hozzám őket, és levelet is adtam oltalmul nekiek, s általok tömösvári passának irtam: minthogy túl az Dunán, Tömösvártul noha messze, de alkalmatos helyeken van lakások. Érkezík Csemnyiczki uram is Sofiátul, az császár táborárul, örvendetes hirekkel.

26. Kedd. Visszajöttem Vetiszlánhoz; utamban az Huszain passa sátora mellett jövén el, betértem hozzája, ott tanálván az több passákot és az Haszeki agát is, sokféle dolgokrul volt confidens discursusunk és conferentiánk. Nemessányi uramot egy csoport paripás, színes lovassal az havasalföldi vajda excipiálására küldettem. Az Haszeki agát tiszteivel, csorbaziáival együtt megvendéglettem. Haszeki aga által posztót s veres fejtöt küldett az fövezér hadaim szükségére.

27. Szerda. Huszain passa több passákkal látogatásomra jövén, és dévánt tartván az filegoriában

levő szállásomon: több passák, agák, békek, tisztek is oda concurráltanak, és mindenekrül cum contento végezvén, s magát hozzám több idők felett most kiváltképpen accomodálván: az mi hirei vadnak is, közlette. Délután azonban megérkezének az követek is Sofiábul: Horváth István és Borbély István uraimék, describálván az császárnak nagy erejét, és mely becsülettel excipiáltattak, és hogy az fővezér s császár agája is útban volna, véllek együtt jött Vidinig, az ki hozza az resolutiókat, hoz az császártul nusztos kaftánt és pénzt is, élésrül s egyéb dolgokrul való fermánokkal. Ma meleg idő volt. Sofiában az fővezérhez póstámot levelekkel expediáltam.

28. Csötörtök. Megérkezék az aga is, ugyanaz, a ki Bertótival ment vala el innen, — Huszain aga; kiknek is eleiben seregeket küldvén, és az gyalogsággal rendelt seregekben váratván: taraczkokbul s apró puskákbul is lövést tétetvén, az mint lehetett, rendessen excipiáltattam; praesentálá in conspectu omnium az császár nevével az nusztos kaftánt, maga adván az nyakamban, praesentálá és elolvastatá az császár levelét, kiben nagy ajánlási vadnak újobban. Hasonló formában szállására késértettem; és ezen ceremoniánál egyéb most nem volt, más órára hagyván az relatiót.

29. Pintek. Mingyárt nap feljöttekor felmenvén az lakó filegoriámban, felhozattam magamhoz Huszain agát is, kivel sokat confidenter beszélgettem; referálá némelyeknek az portán ellenem instituált panaszokat, és az fővezérnek az oly személyeknek maga elől való kiűzését, assecurált az tatár hámnak bizonyos kijövetelérül, az császár táborával megegyezvén; mind az hadak s mind magam iránt elköve-

tendő accomodatiókat, az hadak fizetése kiadását, az császárnak mindenekben az én informatióimtul való várását, úgy hogy ha azt irnám, hogy Hersovához jőjjön, vagy mely felé menjen, oda menne, — annyira megnyugodtak bennem. Ezekután ételre marasztván, étel között jöve oly hír, hogy az törökök ragadozzák az vetiszlániakot; kire én is megindulván, gyalog zászlókat hozatván, és az vezér agáját is az passákra küldvén, exaggerálván : hitek s hitem ellen olyat cselekedni ha engednek, én is in tali casu nekik adott hitem mellett felkelek; azért ha az én törökimben találtatik az ki oka lészen ezen ragadozásnak: én megöletem, ha az passák részérűl való leszen, Huszain passa ölesse meg. Az zászlók azonban az kertben levő filegoriához érkezvén, lóra ültem én is, és az hol az vár előtt jancsárok gondviselése alatt voltanak, oda mentem; kézhez vévén őket, az gyalog seregekkel sátorimhoz kísírtettem. Az passáktul is azonban válasz jövén, mentették magokat: hirekkel ez az alkalmatlanság nem volt, sőt úgy van hirekkel, az én részemrűl való törökök kezdették, és hogy az én szerecsen udvari csauzomat is, hogy nevemmel szabadságot engedett,rajta érvén, fogva küldték kezemhez. Ezen pandurságnak nagyobb része újobban kuruczságra állván, az ki azzá lenni nem akart, hogy valaki ne bántsa, strázsákat rendeltettem. Huszain aga azonban több dolgok között valamely ezer kila árpára, buzára, lisztre hozván fermánokat, hogy azok mellett megtanáltatván Orosz-Csíkon lakozó Bostanzi-Huszain passa, hajón felszállítsa utánnam: azon fermánokkal Alexander szolgámat Orosz-Csíkban hajón elküldettem, s vélle együtt más póstámat tatár hámhoz és babadaki szerdár Mustafa passához levelek-

kel expediáltam. Ma szép nyári idő vala, s nem is volt igen rekkenő.

30. Szombat. Megjöve Nemessáni uram az havasalföldi vajdátul, kit is nem messze hagyott: hétfőn fog Cserneczhez, Vetiszlán általellenében érkezni; becsülettel látta, vendéglette, s meg is ajándékozta. Huszain aga és szolgái alá magam lovaiban rendeltetvén, minthogy Hersovára kivánkozott, Ali passának is az fővezér levelét s kaftányát vivén, — elkísértettem. Ma is száraz nyári nap volt.

31. Vasárnap. Huszain aga Hersovárul visszajövén, vélle jött el Ali passa is; kikkel sokat tovább való indulásrul confidenter beszélgetvén, Huszain agával együtt jött fővezér belső szolgája jelenlétében végeztünk. Sok alkalmatlan beszédek voltak közöttök Huszain passa ellen, általlátván magok is: csak időt tölteni igyekezik; mondák azt is többi között, holnap havasalföldi vajda elérkezvén, általmennek hozzá: addig én is suspendáljam az indulás iránt való dispositiómnak kiadását, vagy arrul Huszain passának való izenetemet, míg az vajdával való dolgokrul relatiót tehetnek. Az útra való készületet mindazáltal elkövettem.

AVGVSTVS.

1. Hétfő. Az havasalföldi vajda elérkezvén Cserneczhez, azonnal köszentésemre egy boérját expediálta. Ali passa is Huszain agával általment hozzája sajkákon, és oda is háltanak. Egynihány élés-hajóval Mokrestrűl s Vidinbűl felérkeztek az én elküldett gyalogim is, és az katonáim is az juhokkal s vágóval, kit ugyan Mokrest tájárul az tábor szükségére hajtattam. Szép nyári idő volt.

2. Kedd. Megérkezvén Ali passa az vezér agájával, az relatióval hozzám is eljöttenek. Huszain passának én is absolute megizentem az vezér agája titkos akaratjábul, hogy holnap szekereimet megindítván, magam is nem késem, az Duna felmentében megindulok; vagy indulnak ők, vagy nem, én az dologhoz látok, az török császár hozzám való gratiáját megszolgálni akarván: kire Huszain passátul is jöve oly válasz, hogy ha én megindulok, ő is utánnam (küldi) másnap az jancsárságot, harmadnap maga is megindúl. Estve felé Sándor Gáspár uramot az vajdához küldtem, minthogy az Huszain passa táborával általellenben szállott, csak az Duna van köztek, explorálni kivánván elméjét; holott Huszain passa általhivatta, s hivataljára nem jött, allegálván törvényét, canonját, hogy az császár specialis fermánja nélkül által az Dunán jönni néki nem lehet. Én is izentem az köszöntés mellett némely dolgokrul nekie, sajkákon küldvén által Sándor uramot, és véle együtt az tisztekben s udvariakban is. Késő estve azért megjövén Sándor uram, nagy becsülettel excipiálta, követvén felette: által nem jöhet bizonyos okokra, mert hozzám jönni nem szégyenlene, sőt szivessen akarna; igen csudálkozott hirtelen indulásomon, és kivánja felettébb, ha külömben nem lehet, titkon, egy bizonyos helyen való szemben létemet; ő is, úgymond, nyulászó formában az sátoritul kisétál, én is sajkákon sétáljak el, s valahol, alól vagy feljül az táborokon, legyünk szemben egymással; s felettébb való törődését mutatta, hogy annyi ideje nem lehet, az mit feltett volt, elkövetni, az én velem való conversatióban; hertelen indulásom miatt el nem követheti, Hersovához sem mehetvén míg az utakat ki nem tisztíttatja, holott, az mint én is javalhattam, ő is

ott gondolhatta volna az conversatiónak alkalmatos helyét. Sándor uramot kérte : izenje meg neki — ha ugyan absolute megindulok-é? és az szemben létel felől való akaratomat is. Az idő ma is egyformában szolgált.

3. Szerda. Ali passa általmenvén újobban az vajdához, elvitte magával az Vaskapu felé, valamely dolgok végett: kirül az vajda is Sándor uramnak izent, hogy az mikor megtér, az kivánt választ elvárja. Én is pedig tegnap s ma felettébb occupatus voltam török levelek iratásában s egyéb expeditiókban, az török császárnak, fővezérnek, jancsáragának, fővezér kapucsilár tihájának szólló leveleket törökűl iratván; irtam bővön az francziai bárónak is és az magam kapitihájának is, s ezen expeditiókkal két póstámot Sofia felé expediáltam. Azután az impedimentumokat némely seregekkel megindítottam; az impedimentumok, szekerek expeditiója után Huszain passához is, beteg lévén, elfordultam, ki is beteges állapatjához képest relegált arra : az passákot, békeket, agákot hozzám küldi, tartsak azokkal dévánt, és az mit jobbnak tanálok, ő is abban áll meg. Estve felé az tegnap insinuált dolgokra való válaszért Sándor uramhoz az vajda elküldett, megtérvén az Vaskaputul; kihez maga ment által ő kegyelme újobban is.

4. Csötörtök. Az elmult éjjel késön térhete meg Sándor uram az vajdátul, elvégezvén vélle: hol legyen az szembenlételnek s beszélgetésnek helye? Reggelre kelve pedig Huszain passa is feles számmal az tihájával az passákot, békeket, jancsárság tiszteit s egyéb tábori agákot dévánra sátoromhoz küldvén, sokáig dévánkoztak; concludáltatott: Isten segétségébül holnapi napon magam is meginduljak, s

ők is utánnam nyomuljanak, és az hajókat, sajkákot is megindítsák; volt szó arrul is: Hersova és Vetiszlán mi karban maradjanak? és noha ők is hadnak praesidiumot, de az vajdának parancsoltatván az császártul, az ő gondja mind építése s mind gondviselése. Ezen végezés után megmarasztván föröstökömre bennek, eloszlások után hir jövén az vajdátul, hogy már felkölt az sátorátul, és az Duna lementében megyen az megegyezés, beszélgetés hagyott helyére: én is sajkákban s hajókban ülvén be mintegy két század magammal, az Dunának tulsó partjára, az vajdához kiszállottam; ki is sátorokat vonatván, és az Duna mellé, míg az sátort érhettem, egy szép, felölteztetett moldvai paripát küldvén alám, úgy az urakban is: maga is az sátrokon kívül messze jött, s úgy excipiált nagy becsülettel, és bekésérvén az belső sátorában, órákig tartó confidens discursusink voltanak, egy deákul tudó szolgájának tolmácslásával; mely nyájas s barátságos beszélgetésekben volt hites atyafiság-fogadás is közöttünk, csókolódás között; azután ő is s én is expectoráltuk egymásnak magunkat: mindenekben, az kikben tudós, mind portai, erdélyi, lengyelországi, bécsi dolgokban informatiót adván, és in omni casu lejendő atyafiságának s barátságának megtartásárul hittel assecurálván. Ezek után vitt ki az ebédlő-sátorban, az hol is ebédet hozatván, fejedelmi módon látott, egynéhány üvegpohár bort meg is iván; azután is újobban magánossan beszélgettünk: kiben és mit irjon ő, s mint irjak én az portán levő kapitiháinknak, — ezután mennyiben alkalmaztassák egymáshoz magokat, tudván urok között interveniált confoederatiót; az correspondentia közöttünk micsoda modalitással observáltassék, azt is elvégezvén, töb-

bire már alkonyodva: az mely paripán felvitetett, ugyanazonra felültetvén, maga is szinte az sajkáig lekísért, és megcsókolván, azon felöltezett fejedelmi paripát öltezetivel együtt nekem ajándékozá, ajándékozódván mások iránt is; az velem levőket is közönségessen, fejedelmi módon megvendégeltette. Sötéttel s masalánál érkezhettem vissza sátoromhoz, s azalatt míg oda járék, érkezének hirek a szerdár Reczep passa felől. Dispositióm szerint az vetiszláníakat is általvitték az vajda táborára, az kik az labanczságban meg akartanak maradni; kik között egy oly is tanáltatván, az ki kuruczczá lett volt, s el akart szökni: azt az gyalog kapitány az többinek szeme láttára meglövöldeztette. Erdélybűl is érkezett egy hunyad-vármegyei nemesember, az oda való hirekkel az vajda táborára, kit is magammal általhoztam. Két izben is ma, még az vajdánál voltam, szapora esső esett, de megint hirtelen feltisztult.

5. **Pintek.** Az hadakat praemittálván az lovaskocsikkal, vezeték-lovaimmal, szekszenás-lovaimat öszvéreimmel, és az tábormestert is: magam hátrább maradtam dolgaim elvégeződéséig egynihány seregemmel, kikben délig alig tudék véget érni, 15, 16 punctumbúl álló instructióval újobban Sándor Gáspár uramot az vajdával való tractálásra deputálván, az tegnapi confidentia interveniálásával meg akarván elméjét próbálni: szines-é? szives-é? clavist is küldvén neki; irtam Lessenyei uram elében is, kit is az vajda kezéhez küldettem, — Sándor uramot az sajkák mellé is deputálván, hogy éléses s egyéb hajóim, kik tábori szükségemre, és olykor történhető lovas hadaim költezésekre kivántathatnak, jobb formában s renddel utánnam az Duna felmentében szállíttathassanak. Irtam az fővezérnek, kapitihámnak bőven az occur-

rentiákrul s megindulásomrul; irtam tömösvári passának, Tömösváratt levő tolmácsomnak, Váradon levő komornyikomnak, az tömösvári pósták által. Ezeket elvégezvén, nagy idő tájban mégis érkezhettem, az mint az út Vidin és Poricsa felé ágozódik, két mélföldnyi földre. Érkezett ma az táborra újobban két ezerig való lovas s jancsár is Sofiábul, kikben elö is tanáltunk. Ma pedig szép tiszta idő volt.

6. **Szombat.** Hajnalban felkelvén, az vetiszláni utat balkézre elhagyván, indultam az Poricsa felé tartó útban; kinek is fele-útjában beérvén ezelőtt negyed-nappal megindúlt szekereket: az szoros, erdős, kövecses útban nagynehezen s bajjal tudánk az szekerek mellett az lovas hadakkal kimenni, de így is nagy időn érhettünk az Duna mellé; Poricsához szállottunk. Az szekereknek nagy része az erdők között hált meg, némely része az tábori helyre kitakarodott. Szép idő szolgált napestig.

7. **Vasárnap.** Érkezék Sándor uram tudósítása az vajdával tractáltatott dolgokrul: mindenekben accomodálván magát, sincere resolvált intimatióimra; publicáltatta az táborán: valaki az én táboromrul oda szökik, kiadatja. Az correspondentia continuálásárul dispositiót tett; egynehány ezer elmaradt kila buzámot megőröltetni s utánnam szállítani megigírte. Erdélyben póstaságra rendelt s correspondentiára, az erdélyi határhoz közel, az vajda birodalmában lejendő harminczadon vagy sóaknán tartandó személyek iránt is jól resolvált: maga emberinek praetextusa alatt fogja tartani, közel az erdélyi határhoz, correspondensimmel lejendő correspondentia jobban való folytatásáért; sőt ha Isten Erdélyben beviszen, csak az fővezér is consentiáljon, in contestationem bonae

et perpetuae amicitiae, ő is egyik passuson beüt Erdélyben. Az tatár hám Lengyelország, Mosqua felől interveniált új hireit is velem confidenter communicálta. Ma helyben voltam, elsőben némely hadak készítésében, azután levelek iratásában foglalatoskodtam. Szép idő volt napestig. Estve felé Sándor uramnak ordinantiát küldettem, az passáknak is irtam: mind vizen, szárazon könnyü- s csataformában jöjjenek utánnam, hagyják mindazáltal jó dispositióval az terhes, éléses és munitiós hajókat. Megirtam akaratomat is, hogy Isten segitségébül én Rám, Poserolcza felé való mezőségre ki igyekezem fakadni, az ellenség táborának ki tanulásáért hadamot előttem is praemittálom.

8. **Hétfő**. Az Huszain passa török s tatár hadaiban is jöttenek vagy négyszázan utánnam, kikkel együtt nyolczszázig való magyar s török lovast magam hadaiban is elkészitvén, délután Madács uramot véllek megindítottam, egyenkínt előttem számláltatván meg. Sátoromhoz visszatérvén, az elmult télen Erdélybül jött százok közzül egyiket, Szabó Mihály nevőt, más két póstával hajón Sándor uramhoz expediáltam, jó instructióval, hogy az vajda kezéhez assignálja, és az elvégzett helyre maga emberi nevezeti alatt expediálja. Újobban öszvehivatván elmaradt tiszteimet, dispositiót tettem holnapi indulásomrul is, és az elmaradók is mihez tartsák magokat?

9. **Kedd**. Jó reggel az velem elrendelt gyalogsággal, ezen utamra szükséges egynehány lisztes szekérrel, juhokkal, vágókkal megindítván Borbély István gyalog-kapitányomat, és Szabó András lovászmesteremet az lovas-kocsikkal, szekszenás-lovakkal, öszvérekkel : mindgyárt Poricsátul nem messze nagy hegyeknek, erdőknek indultak. Délután magam is

megindultam az hadakkal, és feleútban beérvén az szekereket, mellőlek elmenvén, napleszállás előtt két vagy három órával értem Majden nevő török váracskához, de pusztán találtuk: az ráczok magok felégették az kőfal között az ki fa volt benne; az városának mindazáltal nagyobb része fenn van, — noha abban is elégettek a ráczok. Egy mély völgyben, erdők között van ezen hely: de szép csorgók, források benne; vagyon látatja, hogy rezet csináltak, égettek benne, az mint ahoz szükséges kemenczékbül, épületekbül kitetszik, és az sok égetett kövekbül, kik sok helyen rakásonkínt vadnak. Az szekerek napleszállat tájban bejövének, noha némely helyeken az ledűlt fákbul, és essőviz az mint az utakot elmosta, fejszékkel, csákányokkal kellett igazítani. Szép idő volt napestig.

10. Szerda. Jó reggel megindulánk. Majdentül egy órányi földre értünk egy meredek hegyet és szekérnek oly alkalmatlan utat, hogy lehetetlen volt volna szekérnek általmenni; míg azért kapákkal, csákányokkal az követ, földet az oly esső mosásában levonták, ágakkal megtöltették, órák töltek el benne; addig füvelvén, már ebéd-idő felé indulhattam meg az hegynek az lovas-kocsikkal, szekszenás-lovakkal; azért általmenvén az hegyeken, Kuczajna felé, egy jó helyen, az hol minden utak ágozódnak, szállottam meg, nagy időn. Az éléses, ökrös-szekerek pedig az erdőken háltanak.

11. Csötörtök. Innen is felkelvén, két órányi földre, füvelni, az Poserolcza felé való útban megszállottam, az honnan midőn szinte tovább akartam volna indulni: ihon érkezék előre Madács uram; az hadakot fáradtan hátrább hadta egy mélföldre, füven, jelent-

vén: minden reménségen kivül, miképpen akadott Poserolczánál az német táborban, általjövén az Morfive Morán s hídja lévén, nem volt strázsájok; az szőlőkben s várossán levő németekre reá ütettek, sokat bennek levágván, el is fogván, német nyelveket hoztanak; magyar is szökött köztülök, kik Princz Luist: Ludovicus Badensist mondják fejeknek, harmincz-ezerig való hadakkal. Veterani, Hofkircher és Picolomi generalisok is véllek volnának, úgy Csáki László is az magyarok részérül, és hogy az élődés kedvéért szállottak volna által, elélvén túl mindenütt az füveket. Ezen hirekhez képest sereges strázsákot mindenfelé rendelvín, hátrább, az tegnapi háló helyemre, az passus töviben szállottam, újabb csatákot is expediálván. Szép idő tartott napestig.

12. Píntek. Beérkeztenek Madács urammal odajárt hadak közenségessen. Öszvegyűjtvén az tiszteket, és az magam fizetésén s Huszain passa részérül való török agákot s tatár imrizeket, tovább mit cselekedjünk? véllek eleget beszélgetvén: szinte az beszéd között érkezék szerdár Reczeb passa tudósítása, insinuálván szerencsés operatióit túl az Moraván; és Landor-Fejérvár alá is elküldett volt, de senki nem ment ki utánnok; az ellenség portásiban is felvertenek; sietteti: mi is errül az oldalról közelétsük, ő is csataképpen jött vala előre Havalya nevő váracskáig, de az jancsárságért s az impedimentumokért is elküldvén, véllek megegyezvén, nyilván fog az ellenség táborán próbálni, ha magát előttek el nem vonja. Ezek után concludáltatott: míg valamely bizonyost nem értünk az ellenség továbbb való szándékárul, subsistáljunk. Még portát is hagyván hátra Madács uram, estve felé azonban megérkezének: Horvát István és

Csányi lovas hadnagyok; jó nyereséggel jártanak és kilencz magyar katonát is fogtanak, de azok is nem tudtak igen újobbat mondani.

13. Szombat. Ibraim agát, magam főlovas-agáját, és Abdi agát az Huszain passa részérül valókrul, negyedfélszáz lovassal portára újobban elküldettem, másfelé Szappanos nevő lovas hadnagyomat magyar katonákkal. Az Madács uram hozta nyelvek közül egy németet, az elfogottakban értelmesebbnek az ki ismertethetett, Gömli agám által az fővezérnek küldettem, hosszas informatiókkal s opiniókkal, irván az francziai bárónak is: mennyiben sürgesse az vezért az insinuált dolgokra? Az vetiszláni béket és Hazi Amhet agát Huszain passához visszaküldettem, levelet is irván, és megizenvén elmémet annak is, mihez tartsa ő is magát? Az élést lerakatván az szekerekrül: az üres szekereket újabb élésért Poricsához küldettem. Érkezett az fővezérnek egy tafekezije az vezér levelével, valamely megszállítandó faluk dolgában, és hogy protectionális-levelet adnék s oltalmaznám őket; azon tafekezit is az Gömli agával expediáltam.

14. Vasárnap. Güverzelin felé az mely törökök én engedelmemmel mentenek volt próbálni, azok ma jó nyereséggel és 15-ig való rabokkal érkezének meg, kik is azt vallják, az tulsó palánkokat: Lyubkowát, Modavát pusztán hatták volna. Az szerdár és más, szerdár Reczeb passa táborán levő passák leveleire törökül választ tétetvén; egynihány magyar s török katonámot az szerdár tábora után expediáltam, megirván opiniómat is, mit cselekedjik? és az híreket is, kiket az nyelvektül vettem. Ma szép meleg idő volt.

15. Hétfő. Az éjjel eső esett. Valamely pandu-

rok hirére az hegyekben gyalog csatát küldettem. Kuczajnán túl való hegyekbül hoztanak valamely törökök fegyveres pandurokat. Délután Ibraim és Abdi aga is megérkezének nagy nyereséggel, és kétszázig való rabbal, kik között noha fegyveressek is vadnak, de nagyobb része cseléd; azoknak szavok az: az német tábor visszaszállott volna Landor-Fejérvár felé, Szendrőhez ment volna, de ott sem subsistálna. Rámhoz közel fogták az rabokat. Már lefeküdtem vala, sötétben érkezék Sándor Gáspár uram, Huszain passa levelével és mind éléssel, s mind lovas had költezésére való hajóimnak, sajkáimnak Poricsához való szerencsés elérkezéseknek az hirével. Huszain passát is Majdennél hatta, kihez ugyan most éjjel szolgámot küldettem, hogy tovább való tudósításomig subsistáljon Majdennél, mivel reggel az hegyen által akart utánnam indulni.

16. Kedd. Az idő igen megessősedék. Szappanos egy labancz nyelvet küldett Poterolczátul, melynek az vallása, hogy az német tábor Nyis felé indult, már Szappanos sem érte ott, és hogy az Moraván levő hidjánál, s a Dunán levő hajóinál itt hagyott kétezerig való muskatélyost: de Hajslernek is Hersova alá kellene jönni, és az Dunán is még melléje valamely ezernek menni kellene. Ezen hír után magam is megindulván, általmenék Huszain passához Majdenre, az hol is igen szívessen látván, meg is vendéglett s egy lovával meg is ajándékozott, közelvén velem s meg is olvastatván az havasalföldi vajda pecsétes levelét, és ugyan az kit négy pecsét alatt négyen, úgymint vidini Juszub passa, Ali passa Duna kapitánya, fővezér agája Huszain aga, és az maga Huszain passa tihája irnak néki: hogy az ellenség megindulván Erdélybül Her-

sovának elfoglalására, ma érkezik bizonyossan Mihádiához; obtestálván engemet: térjek vissza Hersovához. Kire én azt felelém: míg az feljebb említett leveleket kadia pecsétje alatt párban kezemhez nem küldi, és maga levele által is nem rovocál: éntőllem mást kivánván az porta, az visszamenetelre magamot addig nem resolválhatom. Ezzel az nagy essőben, estig tartván, az sátoromhoz menék.

17. Szerda. Az éjjel mind esett, az idő igen homályos volt. Jó reggel, hogy szinte indulófélben valék, megküldi Huszain passa az mely levelekrül tegnapi conferentiában vala emlékezet, s maga is Vetiszlán felé visszaindula. Érkezék azonban Horvát Ferencz lovas vice-kapitányom és Szappanos Mihály hadnagyom, kik is Poserolczánál levő német táborhelyét megjárván, indultak az nyomára, és szerencséjekre az tábor nyomán akadtanak egy az én táborомrul elszökött magyar katonára, ki is igazította őket valamely tábor nyomán menő markotányszekerekre, kiknek is utánnok eredvén, beérték, az szekereket felverték, az mellettek levő németekben s német asszonyokban egynehányat nyelvnek elhozván, az többit levagdalták, az Nyis felé menő uton; jó nyelveket hoztanak; kikrül az passának izenvén, elvégeztük, hogy én az én hireimmel, s az elfogott egyik nyelvvel, s ő az maga hireivel együtt küldjük holnap embereinket az fővezérhez. Estvére én is általmenék Poricsához, utban két rendbeli hírmondókra is akadván, kik az ellenségnek Hersovához szállását hozták.

18. Csötörtök. Az passa mindenestül fogvást Vetiszlán felé ment; én is öszvegyűjtetvén minden rendeket, conferentiát tartván, az mostani hirekhez képest hadaim között dispositiókat adván ki: tiz napi

éléssel az lovas hadakkal deputáltam Sándor Gáspár uramot Csuncsika és Paratyin felé, az szekereket pedig nehány zászló gyaloggal az mostani táborhelytül két vagy három órányi földre, az honnét a Dunátul, ha valami jönne is vízen, be ne lássanak, és jól strázsáltassanak, az gyalog hadaknak pedig nagyobb részivel az gyalog hadak főkapitányát Dróczi uramot hajókon husz zászlóval Hersova segítségére küldettem. Rendkivül való záporessők voltanak. Az Huszain passa részérül Hazi-Amhet agát az leveleivel hozzám küldvén s előttem megolvasván, cum contento irt az dolgokrul s felöllem is az vezérnek; én is Bai Lászlót elkészítvén, és egy német rabot is advián kezében, hosszas expeditiókkal s instructióval Hazi-Amhettel expediáltam, — magam is készülgetvén, hogy Hersovára induljak. Az mely hamis hitü, elszökött katonámot Horvát Ferencz elfogatta: másoknak rettentő példájára, lábán fogva akasztattam fel; sok kínlódási után némelyek instantiájára azután meglöveldezték. Két török gyalogot is exequáltattam valamely elszökött rabok miatt, kiket elszalasztottak, s talám elszökésekben consentiáltak is.

19. Péntek. Az szekerek egy fele, az kiadott dispositio szerint, szükségemre kivántató lovas kocsik, magam lovai, paripáim, szekszenás-lovaim, némely kornétám alatt járó katonáimmal, szolgáimmal, az mokányim zászlójával az passák nyomán Vetiszlán felé, Sándor uram az haddal Csuncsika s az császár utja s Nis felé menő utak felé, én egy gyalog-ösvényen az általuton Hersova felé indultam, rettenetes utakon s kősziklákon menvén által, sok ló el is állott, az kornétám, az francziáim kornétája, palotásim zászlója velem jövén; jutottam végtére egy magas kő-

szikla tetejére, kinek ellenében más kőszikla vagyon, s ott oly keskeny az Duna, hogy kővel általhajthatni; soha nem hittem volna, ha nem látnám: az az Németországtul Dunában folyó sok viz hogy szoríttathatik be az két kőszikla közzé oly mélységben; de rendkivül való mélségét mondják. Az Hersova ellenében, az Dunán innen levő parton megszállott török táboron kivül szállottam meg, nem messze, jó füven; oda jött hozzám Ali passa is sajkán, hivattam Daróczit is, kik is jelenték: ellenkeztek ma is, és hogy Hersován kivül egy órányi földre volna csak az ellenség, de nem Hajsler maga, hanem az ő képében Paczin nevő commendánsa, ki az télen brassai commendáns is volt, — és erdélyi had is volna vele.

20. Szombat. Sajkán bemenék az táborra, az előreküldett gyalogságot általküldém Hersovához, magam is általmenvén; az ellenségnek elméjét akarván próbálnom: az velem lévő hadakot az kerteken kivül mezőre rendeltem volt ki, az szorosig, lovasokat küldvén ki, ha megüznék, — de nem eliciálhattam, senki meg sem mutatta magát; azután visszaszállítván az kertekre az hadakot: csatát küldtem, gyalog hadnagyokat recognitiójokra, és ha nyelvet foghatnának. Azzal magam visszamentem az táborra, által az Dunán. Szép idő volt.

21. Vasárnap. Vetiszlántul eljöve Huszain passa is egynihányod magával. Jött hírmondó az tegnap elküldett gyalog-csatátul: az ellenség megindult, dobolását is jól hallották, s megyen Mihádia felé. Conferálván azért Huszain passával, elvégeztük: feles gyalogot küldjünk az szorosokra utánnok, ha valahol rajtok probálhatnak. Ezernél feljebb ment által az török gyalogokban s jancsárokban is, s mindöszve

teltenek többen kétezernél, elindulának az ellenség után. Jöve hír Vetiszlántul, hogy kapucsi passa érkezett volna Vetiszlánhoz, kire nézve sajkán Huszain passa visszament, — én itt maradtam. Szép idő volt. Jöttenek előmben az havasalföldi vajda két kapitányi is, jelentvén, hogy az vajda is valamely seregeket küldett Hersovához, az én protectióm alá küldvén: recommendálja őket, hogy az ő tekintetiért legyek gondviseléssel hozzájok; azok nem tudván az hadi dolgokat, tanítsuk, igazgassuk őket. Szép idő lévén, magam is sajkán való sétálással mulattam magamot.

22. Hétfő. Az éjjel érkezék az kapucsi passa, ki reggel hozzám is feljött, az török császár fermányát és hatiserifét és fővezér levelét is megadván, kiben sok ajánlási után kivánja Reczeb passával való conjunctiómat és az ellenségen való próbatételt. Ma az elküldött gyalog hadak felől semmi hírt nem hallhattunk. Az kapucsi passa is utánna ment Vetiszlánhoz Huszain passának, — az válasz-adást hallasztván az Huszain passával lejendő conferentiára: mivel ő reá is egyformában jött az parancsolat, és együtt, egy akarattal parancsolja az császár szerdár Reczeb passával való megegyezést s arra felé való menést.

23. Kedd. Jó reggel megtérének az ellenség után küldett hadak, kik is Mihádiáig fáradván, nem érték az ellenséget: az éjjel is csak kevéssé szállván meg, éjfélkor indúlt meg Mihádiátul, Mihádián sem hagyván senkit. Szinte hogy az révhez érkezének az hadak, ordinantiáért küldvén: általjőjjenek-é, vagy ott maradjanak? lárma lőn az táboron, az Dunán levő sajka s strázsa hírt küldvén: az Dunán ellenség jő le hajókon, csakhamar más hír is, — már közelítnek az táborhoz; szintén ekkor az én katonáim is jövének,

kiket dél tájban tegnap, Poricsa mellett strázsán lévén, megpuskáztanak, taraczkkal is lővén hozzájok; az szekerek strázsái lévén azon katonák: ezen hirre nézve az szekerek is lármával bányai utak felé indúltanak. Ezen lármában Ali passa több passákkal igen consternatus volt; hozzájok menvén magam, póstán Vetiszlánhoz Huszain passának hirt adván, és az jancsárságot Hersovára beszorítván, s az utakra is, az ellenségre és az szaladókra nézve, strázsákot rendelvín, s rendben vívín, — magam kornétájával előreindultam, az gyalogságot is magammal vittem, hirtelen általhozatván; Ali passát is az furkátákkal, sajkákkal megindítván, követtük utunkat az Dunán jövő ellenség eleiben. Kit is strázsái észrevévén, megállapodtak, és az midőn látták, hogy közelítünk: azonnal annyira consternálódtanak, hogy az hajókat visszafordították, de igen sebes lévén ott az Duna, és az viz felmentében nehezen huzhatván, midőn az mi hajóink annál is közelyebb mentek, és túl az Dunán, felőlek, valamely százig való lovas török is az ellenség lovasságával ellenkezni kezdett: hogy már e necessitate fecerunt virtutem, az hajókat megállítván, az szárazra harczra rendelték ki magokat; kit én is látván, sajkákon egynihány sereget mellőlem általküldtem, és öszvemenvén az ellenséggel az mieink, hirtelen megrémítvén, felverték, sokat bennek levágván s elfogván, messze be az erdőkben, hegyekben űzték; az hajókat is elnyerték: azok között volt tiz szép német sajka is, mindenikén szép két sajkához való taraczkok, német császár czímerére. Öszvekerestetvén, nyert zászló 31 tanáltatott az törökök és kuruczok között. Badensisnek s Hajslernek directiónkra való levelei ezen alkalmatossággal intercipiáltattak. Ezen harcz-

nak kimenetelivel az sátorimhoz visszafordulván, az táboron kivül jött előmben az kapucsi passa, és Huszain passa bekisért a táborra, idvezülvén szerencsémet. Ezen mai napon interveniált actusnak hirével az éjjel, éjfél tájban expediáltam Haszán aga tolmácsomat az fővezérhez, és havasalföldi vajdához, hogy onnan az ő birodalmán által Raho felé Bukoczára, Sofiára kövesse utját. Szép idő volt.

24. Szerda. Mihent megvirradott, sajkára ülvén, az tegnapi harczhely megtekintésére mentem, némely dolgokban curiosuskodni kivánván; onnan mégtérvén és kiszállván, Ali passa sátorához és az fővezér Huszain agájához fordultam, egy Siavus aga (nevő) vén agát találván ottan, ki azelőtt az budai, az tavaszon pedig az orosz-csíki Duna hídját csináltatta, most pedig az fővezértül Vetiszlán építésére deputáltatott; nagy tekintetü ember lévén az portán, confidenter bántam én is vélle, apámnak s ő meg engem fiának fogadván. Onnan mentem Huszain passához, az hol is tanáltam az kapucsi passát, s elvégeztem vélle: én is holnap Vetiszlánhoz menjek, és vélle együtt az zászlókkal az fővezérhez, császárhoz embert küldjek. Estve felé dispositiót tettem, az nyert sajkákat taraczkjokkal együtt magam számára foglaltam, s eziránt az passákkal conveniáltam. Huszain passa pedig Sziavus agával és az kapucsi passával előrement Vetiszlánhoz. Én még az éjjel itt háltam.

25. Csötörtök. Lovaimot, szolgáimot szárazon küldvén, én s némely seregeim sajkákon (az nyert sajkáknak is alkalmatosságát akarván experiálni) mentünk által az Vaskapun, az sánczoknál megszállván kávé s étel kedvéért, s onnan fordultam igyenessen az havasalföldi vajda sátorihoz, hírt sem adván

néki; szivessen látott s vette confidentiámot; egynihány órákig oda voltam. Ikindi tájban általjövén az Dunán, szállottam előbbeni szállóhelyemre, az csorgónál levő filegoriához; az hajók mellett Hersovánál is hagyván hadakot, az seregekben magam mellé is hozattam, s mellém szállíttattam. Az havasalföldi vajda embereit az én tolmácsommal együtt expediálta az fővezérhez, egyéb dolgokban is, kikben tőllem requiráltatott, megmutatta confidentiáját,— végezvén arrul is: mennyiben folytassa beszédét az ittvaló passákkal, kapucsival és fővezér agájával, és én is hasonlóképpen arra az végre, az kiben megegyeztünk.

26. Pintek. Ali passa és Huszain aga fővezér agája, érkezének Hersovátul, kik vélem való beszélgetések után általmentenek az vajdához is. Sándor Gáspár urammal levő hadak és az szekerek felől tettem dispositiót, hogy közelyebb jöjjenek. Szép idő volt.

27. Szombat. Huszain passa elsőben magához gyüjtvén az passákot, kapucsi passát, fővezérnek itten levő agáit: azokkal együtt hozzám jött az filegoriában, s dévánt tartott, órákig felvévén azon az beszédet, és Ali passával relatiót is tétetett az vajda szavairul, ki is izente nekik: úgy értette volna, hogy az én lovas hadaim s impedimentumim messze vadnak, s magam is oda szándékozom, kit ő nem javal, hogy az passák elbocsássanak, annálinkább Hersovát elereszszék: mert akkor az ő országátul is bucsut vegyenek; legyen, úgy mond, hirekkel, hogy az ellenség táborostul Karan-Sebesen innen három órányi földre fekszik, gyaloggal, éléssel Erdélybül megerősedett; menjenek rajta, mert ha fel nem verik s ott szenvedik: az ellenség Hersovára újobban reá jő, s jobban megerősedik. Hersova elveszvín, az ő országátul is hasznot ne várja-

nak. Ezen relatió után én is mondám: ezek mind igazak, de legyen az is hírekkel, hogy énreám, Hersovát, Vetiszlánt hogy őrizzem, praesideáljam, nem bízták; az kapucsi passa pedig énreám az császár keze írása alatt hozott hatiserifet, hogy felkeljek, meginduljak, és Reczeb passa szerdárral megegyezzem: azért is én abban az utban lévén, az én szekereim és hadaimmal Sándor Gáspár uramot erre nem hoztam. Kin igen conturbálván magokat közönségessen, mondák: Az császár mikor hatiserifjét küldte, akkor az Duna mellett lévő ellenség felől semmitsem tudott; ha elmegyek, és ők is hasonló nekik jött hatiserifre megindulnának, azonban hátunk megett az Vaskapu és az Vaskapuval több Duna mellett lévő török császár várai elvesznének: avagy adhatnánk-é számot s választ az császárnak? Mely szókat az hatiserifet hozó kapucsi passa is approbált. Sok pro et contra való disputálódás után azért elvégeztetett: Huszain passának egy agája, nekem is egy kapitányom menjenek póstán az császárhoz, az nyert zászlókkal, melyek is az 32 zászlókat ne különössen: ezt kurucz, emezt török nyerte, hanem együtt praesentálják; az itt való állapatokat, az ellenség hollétét, az havasalföldi vajda szavait declarálják, még több segítséget kérjenek: nehogy innen avocáltassunk; az kapucsi is itt subsistáljon, míg az vezérhez küldett emberinkben megjőnek; én is ezen dolgokra való választ itt várjam, az másutt levő hadaimot magamhoz közelyebb hozassam. Ezen dévánkozásokban lett végezésekre az ő módjok szerint imádságot mondván, eloszlának, s én is azután az expeditiók készítésében foglalatoskodtam. Szép idő volt ma is. Estvefelé érkezék póstán Teleki nevű karabélyosom, Lesenyei uramtul levelek-

kel, kit is betegen már utban, Jászvásáron innen hagyott.

28. **Vasárnap.** Jó reggel, az mely tolmácscsal szókott az vajda élni énvelem levő beszélgetésében, azt hozzám általküldette, azzal az német asszonynyal együtt, kit Hersovátul Pacsin, az Erdélybül kijött ellenséges hadaknak commendánsa után levéllel küldettem volt: az vajda strázsáira akadván, és két labancz hajdu is késérvén, hozzám által is küldette mind az asszont, mind az labanczokat; kiben insinuálja Pacsin, hogy ha az ő táborokra akarnék embert küldeni, nem recusálják. Igen submisse s becsületem megadásával ir. Az említett tolmács által declarálván az vajda is készséget az ellenség ellen való operátióban és az én eziránt való projectumomnak s intentiómnak elérésééért Erdélyben teendő irruptióban, és hogy a végre az fővezérhez is elküldett, hogy persvadeálhassa: ő egyik uton, én másikon, miként assequálhatnánk az török császár hasznával s az ellenség confusiójával dolgunkat; e végre, hogy ily oblatióit megköszönjem: egyéb szükséges intimatiókkal, az tegnapi déván kimenetelivel Nemessáni uramot az fővezérhez való küldésének az hirével, hogyha mit reá is bizna, azon tolmácscsal együtt magát Nemessáni uramot az vajdához expediáltam vala, Telekit is újobban Lesenyei uram eleiben küldvén, hogy accelerálja, és az vajda is maga emberit adjungálta melléje; és minthogy Lesenyei uram előreküldette volt Jablonovski és marches Betune uram confidens leveleit: azokat is pro majori confidentia az vajdával Nemessáni uram által communicáltam, kit igen kedvessen vett; vice-versa ő is közlötte véllem Potoczki uram levelét, az lengyelek mezei-generálissáét. Mindenekrül azért Nemessáni

urammal confidenter beszélvén az vajda, s végezvén: miképpen az ő emberei az én embereimmel egy czélra igyekezzenek az fővezér előtt, — arrul az maga kapitihájának ő is böven irt. Szép idő volt napestig. Az jobb lábomban nagy fájdalom álla be az éjjel, kiért nem is járhattam.

29. Hétfő. Huszain passa agája, és Nemessáni uram az én részemrül, hajón leindulának az zászlókkal; ezen alkalmatossággal az intercipiált leveleket, Jablonovski, marches Betune uram leveleit, Lesenyei uram az lengyel és török között lejendő békesség iránt való tudósításit, — hogy az francziai báróval és az fővezérrel közelje — elküldettem Nemessáni uramtul, tovább való operátió iránt elmémet is az vezérnek megizenvén; irtam az portai ministereknek is, s a mellett izentem is bőven minden szükséges dolgokrul; irtam az bárónak is. Huszain passa tiháját küldette hozzám, jelentvén: Hersovára megyen némely dispositiók tételéért, engem is hívân; de az lábom fájdalma nem tágítván, még jobban megdagadott, magam helyiben Daróczi uramot küldtem, elmémet megmondván neki az hersovai dolgok és az Karan-Sebesnél levő ellenség aránt. Lábom interveniált fájdalmáért, ha durálna, igen perturbatus voltam, nem tudván: köszvénynek, vagy egyéb nyavalyának tartsam? holott ma harmadnapja az bal lábomnak az vastag-inában volt azon fájdalom, de abbul kiállván, az másiknak az éliben és feletalpában állott, s az éjjel egész lábom-fejére kiterjedett s megdagadott, tüzes és heves is lévén.

30. Kedd. Ebéd tájban Gömli aga, vacsora tájban Bai László érkezének Sofiábul, mindketten fővezér leveleit hozván, és az kapitiha hosszas tudósitásit; kikben absolute kivánja megindulásomat és Reczeb

passa felé menetelemet, s vélle való megegyezésemet, reprobálván, hogy Huszain passa levelére visszatértem Hersovához; kire nézve Huszain passa tiháját magamhoz hivatván, elküldettem az ura után, az nékem irt levelekkel; dispositiót tévén: az Hersovánál lévő seregek is jőjjenek ide reggel, és az úthoz készülvén. Lábom fájdalma is, Istennek hála, könnyebbedni kezdett. Szép idő volt.

31. Szerda. Az lábom daganatja is ellohadván, hogy Huszain passa sietve visszajött: felvervén magamot, hozzája mentem, az hol is az passákot és kapucsi passát tanálván, Huszain passa is az fővezér levelei ellen semmit nem szólhatván: consentiálni kellett indulásomnak, és hogy az kapucsi holnap elmenjen előre az ő és az én leveleimmel és indulásomnak az hirével, mellyet én is helyben hattam; végre egy szép török lóval megajándékozván, úgy bucsuzott el tőllem; s én is az szállásomra menvén, az mely két labancz hajdú jött volt, az Karan-Sebeshez visszament ellenség tábora commendánsa báró de Paee levelével, kiben teszen emlékezetet: ha valakit az ő táborjokra akarnék küldenem, nem recusálnák, választ tétetvén, és hozzájok küldendő emberemre parolát kérvén, elbocsátottam az póstákot levelemmel. Az holnapi indulás előttem lévén, abban való készületben foglalatoskodtam; az Hersovánál lévő hadak is elérkezvén, szerdár Reczeb passa levelével is érkezének emberei, kik Jagodinánál hatták, és általellenében az német tábort is az Moravának, közel; levelében vele való conjunctiómat és utánnok accelerálását kivánja. Szép idő volt.

SEPTEMBER.

1. Csötörtök. Az kapucsi passát felhozatván magamhoz, az fővezérnek szólló leveleket kezéhez advân, bőven irtam az kapitihának is; azután az nagyobb hajókat előreindítván, és az mellettem levő seregeket s lovakot, magam lovaival, lovas-kocsiimmal együtt szárazon, magam divertáltam Vetiszlán körül az mely árkot, palánkot csinálnak, annak megtekintésére, és Sziavus aga, kire ezen építés az császártul bizatott, annak látogatására délután magamot sajkákkal s hajókkal, muzsikaszó alatt, az sajkákon levő taraczkok kilötetése alatt, és az velem hajókon levő circiter ezer gyalogbul álló hadakkal is egy lövést tétetvén, megindulék. Az nyert sajkáim közül egyet, két szebbik taraczkkal, az havasalföldi vajdának küldvén ajándékon, igen nagy kedvvel vette. Estig jó két mélföldet elmentünk az Dunán: az kik szárazon jöttenek is, velünk általellenben szállván. Szép idő volt, de estve felé s éjjel is hideg volt.

2. Pintek. Sándor urammal levő lovas hadakot és az szekereket az Duna mellett, Vidinen innen egy mélfölddel tanálván, közikben én is kiszállottam; az tiszteket öszvegyüjtvén, az dispositiókat előttem álló utamhoz képest kiadtam, és 20 s 30 napokra való lisztet, árpát az hadaknak osztattam, az bányai út felé strázsákot küldettem. Az éjjel az hadak közett háltam.

3. Szombat. Jó reggel az kapucsi passa, kinek Vetiszlánnál adtam vala kezében az leveleket, ezen mene el, vélle együtt jövén az fővezérnek egy más agája sajkán, az ki engem levéllel, az havasalföldi határon, túl az Dunán járván, Cserneczen s Vetisz-

lánon keresett, és ott nem tanálván, visszajöve, praesentálván az fővezér levelét; abban is sietteti Reczeb passához menetelemet, jelentvén: az török császár hadai az ellenséget körülvették, csak siessek. Érkezék meg Török Ferencz is szerdár Reczeb passátul, kit még Kuczajnátul küldtem vala el, — az is hasonló formában siettet. Megérkezék Hersova megvétele után az tatár hámhoz küldett póstám is, és hozta az tatár hám levelét: noha Krimben tanálta, de Bucsakig együtt jött ki vélle; irja: beteg volt, s abban nem jött, de már meggyógyulván, felénk siet, — öszveteszi velem hireit, akaratját, és hogy egy dologban leszen velem, kér, hogy az hirekrül tudósítsam.

4. **Vasárnap.** Sok foglalatosságim s előttem levő úthoz képest dispositióim voltanak. Reczeb passának választ tévén, az póstákot azzal elküldettem; pro majori confidentiae contestatione, az tegnap érkezett leveleket levelem mellé adjungálván, az havasalföldi vajdának elküldtem, úgy hogy az Vetiszlánnál és Hersovánál levő tisztekkel is közelje. Dolgaimban véget érvén, sajkán délután Vidinben indultam, napszállatkor érvén az szállásomra, az várbul előmben lővén: én is az nyert sajkákon levő taraczkokbul az vizen lőtettem. Essős idő volt.

5. **Hétfő.** Érkezének meg azelőtt tizenkét napokkal az német tábor felé elküldett hadnagyim s agáim, kik egy németet is hozának; az német tábornak meghozván bizonyos hírét, hogy visszafordult az nyomon Poserolcza felé. Osmán passa-oglinak is jöttenek előre emberei azzal az hírrel, hogy az császár erre az Duna mellé Huszain passa helyében szerdárnak tévén, és sok nagy dolgokat reá bizván, vélem szemben lészen, jelentvén azt is: két nap alatt itt

lészen; levelet írván azért én is nekie, emberemet elküldtem eleiben köszöntésére, megizenvén: noha az császár fermánjára ma meg akartam indulni, de hírét hallván, helyben várom. Az szigetvári passa, agák, kadia, hozák és egyébféle itten tanáltatotott rendek jöttenek vala látogatásomra.

6. **Kedd.** Osmán passa-ogli mintsem várhattuk, érkezvín, eleiben én is egy kapitányommal zászlós seregeket küldettem; bejövén, az sátorához magam is elmentem, régi ismerősem lévén; egy szép felöltezett lóval meg is ajándékozott, declarálván előttem: az császár miért küldte, és az szerdárságot erre az Duna mellett reá bízván, Tömösvár felé való utakot s dolgokat is reá bízta. Azért, minthogy az német tábor visszafordult, ő is pedig az dolgokat Hersova táján nem úgy tanálta, az mint ő is, az fővezér is gondolta: azért ő az vezérnek mindeneket megirván, én is irjak; addig az míg az válasz jő, tartózkodjam meg, mert elhigyjem: noha ő is az vezérek közül egyik kissebb vezére az császárnak, de az ő irását nem vetik meg az portán. Ezen kivánságára való válasz-adásomat consideratióra vévén és reggelre differálván, tőlle elbucsúztam és az sátorimhoz, hadaim közé mentem, Psari mellett levő mezőben szállván meg. Szép idő volt napestig.

7. **Szerda.** Az császár hatiserifjét, az fővezér és Reczeb passa némely leveleit kikerestetvén, reggel Osman passa-oglinak elküldettem; az vezér utolszor jött agáját Musta agát felkerestetvén, nekie is megmondottam az német tábor hírét, és Osman passa szavait: kikre is egyebet nem mondott, hanem hogy ő sem javalhatja his rebus stantibus tovább való indulásomat. Az levelek mellett az passának arrul is izen-

vén: én az ő szavát hátra nem vetem, de hogy az fővezérnek potenter, efficaciter irjon, és nekem is olyat irjon, hogy az előttem elmondott ratiókra nézve el nem bocsáthat, azt megkivánom. Az fővezérnek, és Nisre jött fővezér tihájának szólló leveleket törökül iratván, készítgettem,— az hadak között az lejendő subsistentiához képest újabb dispositiót adván ki, és az fenforgó dolgokat is az hadak tiszteivel közelvén. Szép idő volt; az két nap igen sütős meleg volt. Az maga levelét Osman passa-ogli, kit az fővezérnek irt, hozzám küldvén, és én is az kit irtam, hozzá küldtem, megegyeztettük; érkezék azonban olyan hír is Huszain passátul Hersovátul, kit Osman passa-oglinak ir, hogy ötezerig való ellenség mutatta magát Hersovánál, melylyel is az én elmaradásom iránt való végezés annál is jobban confirmáltatott; ezen hírt az vezérnek, és ezen hirért is hogy Hersova felé mindketten elmegyünk, az fővezérnek az levelekben megirtuk, és hogy világossabban tanulhassam ki: az vajdához, és az Vetiszláunál, Hersovánál levő passákhoz póstán szolgáimat küldtem, — az fővezér agájával Mustafa agájával Alexandert is expediálván az fővezér felé szólló levelekkel.

8. **Csötörtök.** Az passával szemben lévén, confidens discursusim voltanak vélle az erdélyi, lengyelországi dolgok s állapatok felől, és mi formában kellenék az Tömösvár felé való operátiót instituálni, és tömösvári passát Csafer passát kihozni, — ő reája bízatott dolga lévén ez az császárnak. Végeztünk az indulásrul is, hogy ő ma megindúl Hersova felé: én is elmenjek utánna holnap, és az hajóimat is indítsam meg. Ezek után kezde oly hír is folyni: Reczeb passa szerdárnak az német táborral harcza lett volna

és felverte volna az németet, kit az maga agájátul irt meg Huszain passa, és hogy Vetiszlánhoz vitték meg az hirit. Érkezék Bai András is Lesenyei uramtul, kit is nem messze hagyott, eleiben is küldtem ő kegyelmének, minthogy betegen is hatta. Nis felé is az levelekkel és hirek tudakozásáért egynihány katonámot küldettem.

9. **Pintek.** Az szekereket és az hadakat is megindítottam Osman passa-ogli után, magam némely qvardiás zászlóimmal mégis hátrább maradtam, némely expeditiók elkészítéséért; azonban Vidinben az várban hármat löttenek, mely lövésre beküldvén, meghozák hirét: Bécsbül póstakövet jött, kihivatván azért magamhoz, — hát az császár Bécsben küldett követeihez adjungált egy csorbazi effendit, ki is az oda való dolgokrul bőséges relatiót tévén, és kivált az francziai király progressusirul, és mennyiben egy egész hétig az német császár emberei csak azt kivánták: engem adjon ki az török, azután könnyebbek az békességnek conditiói; de midőn látták, hogy eziránt semmit sem efficiálhatnak rajta, fenhatták, és soha azután elő sem hozták személyemet. Végezvén beszédemet, hirem érkezvén, hogy Lessenyei uram is elérkezett: bementem az városban, betérvén az szigetvári Memhet passához is, kire mostan itten az dispositió bízatott. Meglátogatván Lessenyei uramot, szót belőlle alig vehettem, annyira elerőtlenedett, és félholt formában van: de mégis az kik meritumi voltak követségének, válaszának, nagynehezen kimondhatta; kihez képest, több sok dolgok is concurrálván, hosszas informatióval papirosra tévén az dolgokat, az Lesenyei uram hozta francziai s lengyel levelekkel és az Lengyelországban raboskodó passák leveleivel együtt

egy póstámot az portára küldettem; az Bécsbül jött török expeditiója alkalmatosságával együtt járnak. Törtínt illyen dolog is, hogy az én török hadaim dévánt tartván, két agát küldettenek vala déványokbul oly követséggel, hogy ők általlátják: újabb táborozás s dolog lészen, pénzetlenek lévén az hadak, ők, ha nem fizetnek meg nekik, el nem mennek velem. Az követeket azért vasban veretvén, az passának Osmán passa-oglinak is hírt tévén eziránt, annyira apprehendálta, hogy agáját küldvén közekben, kezéhez vette az követeket, és az ki indítója volt is, kikereste, s elvitette, hogy megölesse; melylyel lecsendesedett minden zúgolódások, az keménység mellett assecurálván is őket: ha Kászon-nap után, mely is az magyaroknál Demeter, én meg nem fizetnék is, az magáébul megfizet.

10. Szombat. Némely híreknek beérkezése kedvéért mai napot is helyben töltettem, holmi aprólékos dispositióim is lévén az házak körül: az mely házban teleltem, és az ki éléses-házam volt, nekem conferálván az császár. Estve felé azonban megérkezett Inczédi uram az vajda táborárul, és Hersovát is megjárta; mind az vájdátul, s mind Ali passa Duna kapitányátul leveleket hozott, — meghozván hírét, hogy az ellenség, ki Hersova felé jött volt, visszafordult Karan-Sebes felé, csak portája lévén. Haszán aga török tolmácsom is megjött az császár táborárul, referálván, mely örömmel acceptálták, és örömlövést is tettenek az táboron, midőn megértették Hersovánál felvert ellenségnek hírét. Nemessáni urammal együtt jött, de ő kegyelme Vetiszlán felé gondolván létemet, túl az Dunán arra felé tartott. Az Dunán levő hajóimat és sajkáimat felindítottam némely gyalog seregeimmel, és az

szekerekkel s hadakkal is hogy Sándor Gáspár uram általmenjen az Timokon, megparancsoltam. Szép idő volt.

11. Vasárnap. Lesenyei Nagy Mihály uramot betegen, s Okolicsáni uramot pedig az dispositiók folytatásáért elhagyván, magam jó reggel megindultam, és noha meg is szállottam ebéd tájban: de mégis nagy időn általmenvén az Timokon gázlóban, az hadakot, szekereket az Timokon túl találtam megszállva. Szép s meleg idő volt napestig. Az én török hadaim instantiájára az passa után embert küldvén: az mely agát meg akart öletni, elbocsátám, kettőt mindazáltal az törökökben az elszökésért megöletvén.

12. Hétfő. Reggel megindultam; azonban érének utol az Nisre küldett török katonák, kik emberül megjárták utjokat, leveleket is hoztak, mind nekem s mind Osman passa-oglinak szóllókat. Megérkezék Nemessáni uram is, ki megértvén Havasalföldében hollétemet, visszajött Vidinhez s onnét utánnam. Ezen hírekhez és általok hozott levelekhez képest, hogy azokhoz szabhassam dispositióimat: az utbul kitérvén, az elmult étszakai szálló-helytül egy órányi földre szállottam meg, valami forráshoz, — előre elküldett s utól jövő hadaimnak, szekereimnek is megizenvén hol keressenek, és ide is takarodtanak. Az leveleket megmagyaráztatván s olvastatván, az vezér tihája sietteti menetelemet, jelentvén: maga az sofiai passával s feles hadakkal Nisnél van, Reczeb passa az ő táborával, kivel eddig volt, Alexincsánál, Mamhut bék az arnoldsággal Nishez négy órányi földre; ezent confirmálja az Osman passa-oglinak irt levélben is, kérvén: engem siettessen hozzájok, tudván, az császárnak mely hasznos és szükséges legyen odamenetelem. Ne-

messáni uram pedig referálja az fővezérnek császár dévánjábul való annuentiáját, kit levélben is letett az vezér, hogy tovább is Hersova felé és erre az oldalra legyek, bár ennekelőtte, úgymond, mind császár hatiserifjében, s mind az ő leveleiben az lett légyen az kívánság; de megértvén az porta az ellenséggel lött harczot: tovább is, Tömösvár felé való utakra nézve is, szükségesnek ismeri erre való létemet. Ezekre az dolgokra nézve, újabb consideratióra vévén, ma helyben subsistáltam. Osman passa-ogli után levelemmel póstámot küldettem, megküldvén nekie az nekem s nekie irt vezér tihája levelét, de nem az fővezérét, holott az én levelem mellett nekie is hozta az fővezér ordinantiáját, de azt magamnál hattam. Ma is szép idő volt.

13. Kedd. Az hadaknak nagyobb részét és impedimentumokat, hogy még ma helyben nyugodjanak, de holnap utánnam induljanak, elhagyván: magam könnyü-szerrel, egyníhány sereggel elindultam, étszakára az palánkon túl, az Duna mellett megszállván. Egész nap homályos, híves, és essőre czélozó idő volt, de mégis nem esett.

14. Szerda. Egész éjjel mind esett, mely nagy sárt is csinált. Egy órányi földdel feljebb menvén, az Duna mellett egy puszta faluhely mellett, szép forrásokhoz, és alkalmatos táborhelyre szállottam, nagy mező, erdő, szölőhegy is lévén mellette, az források alkalmatosságán kivül is. Ma is mindinkább esett. Osman passa-oglitul és az vajdátul is megjött válaszom, kiben irják az ellenség eltávozását.

15. Csötörtök. Az lovas hadak is utánnam elérkezének; én is reggel bementem vala vetiszláni táborra, az új szerdár Osman passa-ogli és az elébbi

szerdár Huszain passa látogatására, kikkel órákig tartó beszélgetésem volt; többi között Nemessáni uram nékem s néki hozta leveleket is közelvén véllek, azon igen örültek, jelentvén ők is az tatár hám közelítését, és hogy emberek érkezett, s reménhetni hamar való érkezését. Fordúlt elő az Reczeb passa ellenségtül interveniált confusiója, táborhelyének minden impedimentumival való felverése, elnyerése; de mindezekben még bizonyos hír nem lévén, rajta nem építhettem. Küldettem az havasalföldi vajda látogatására, ki is az tatár hám hadainak Bucsaktul Kamenyicz felé való fordulását izente, és az Hersovához jött ellenség is még Karan-Sebesen innen volna, várakozván az másik nagyobb tábor híreinek kimenetelire. Estve felé visszajöttem táborhelyemre, egy órányi föld lévén csak Vetiszlántul.

16. Pintek. Az szekerek is az táborhelyre beérkezének. Sofiábul az fővezér és kapitihám leveleivel póstám érkezett; confirmáltatik az Reczeb passával lévő hadaknak nagy confusiója, minden tábori készületjeknek s munitiójoknak elveszése, az hadaknak oszlása, és több rendeletlenségek, — melyen nem kevéssé conturbálódtam. Irja ugyan az kapitiha, hogy az császár reparálni akarja. Tegnap s ma szép idő volt.

17. Szombat. Conferentiákot tartottam, bizonyos helyekre expediálni kivánván hiteles emberimet, az mostani interveniált újabb változásokhoz képest. Tatár hámnak egy hosszas levelet törökül iratván, elküldtem; azon materiában az szerdárral is iratván, jó formában: ugyan az ő agája vitte el mindkettőnknek leveleit. Szegény Lesenyei Nagy Mihály uramnak is ma hozzák Vidinben lött halálának hírét, kin is

annálinkább elkeseredtem, — de fiat voluntas tua, Domine! Hadaimot újabb rendben venni igyekeztem, ad omnes eventus dolgaimot készítgetvén. Erdélyben is correspondensimnek irattam, és mind Tömösvárra, s mind Nyis felé való tiszteinek leveleket iratván: bizonyos emberimet készítettem, kik szemmel látott bizonyos hírt hozzanak az odavaló állapatokrul.

18. **Vasárnap.** Az Tömösvárra készített leveleket s embert expediálám. Inczédit egynihány lovassal Nishez, arnoldság békjének Mamhut béknek, szerdár Reczeb passának, végbeliek passájának Memhet passának, és az fővezér tihájának szólló levelekkel és jó instructióval, hogy az miben ott az dolgokat tanálja, azokkal az lovasokban visszaküldjen, maga eventussát várja, s azzal sietve eljövén, directiónkra való hireket maga hozza el. Disponáltatott az itt való szerdár Amhet passa is tőllem, hogy ő is egynihány lovast strázsa-formában az bánya felé való utakban expediáljon, s el is követte: ha valahogy az ellenség az törökön győzedelmeskedvén, Nistűl is elkergetvén, in tali casu operatióját ellenünk és Vidin felé fordítaná. Gyűlést is tartottam, mindenféle mellettem lévő rendeket felgyűjtetvén, az mostani confusióra czélozó hírekhez képest disponáltam az jobb állapatoknak és következendő jó quártély alkalmatosságának várásával s reménségével, és hogy az török császárhoz s tatár hámhoz Lengyelországban*) az quártély dolga végett expediálni fogom emberimet.

19. **Hétfő.** Az arnoldság passáinak, s fővezér tihájának emberek érkezett Nistűl, ki nekem, és az ittvaló szerdárnak is leveleket hozott: valami Szakol-

*) E szó más, úgy látszik későbbi kézzel kitörültetett.

Mustafa passa és Mamhud passa neve alatt szól az egyik, másik fővezér tihája neve alatt; írják, hogy négy passa és 11 arnold bék érkezett Nishez, tizenháromezer arnoldsággal, kik inkább mind hosszú-puskások; az több hadak is öszvegyűlnek; az ellenség Jagodinánál hidat csinál, s rájok igyekezik; engem hínak, siettetnek, híjják Osman passa-ogli Amhet passát is. Mentem vala az szerdár Amhet passához, ott találtam mind az passákot, és az Duna kapitányát Ali passát is közöttek, hirek olyan lévén, hogy Miháddiához több ellenség is jött, és az többi is, az ki Karan-Sebes táján volt, Hersovához indúlt volna. Sok beszélgetés után concludáltatott: az hadakban én is, ők is Hersovához küldjenek, — és valamely csatát is hogy én expediálok az ellenség megvizsgálására, magamot előttek reá ajánlottam. Estve masalánál tértem vissza, vacsorát is ott ettem nálla.

20. Kedd. Conferentiát tartván tiszteimmel, valamely gyalog csatát rendeltem, kik az hegyeken Mihádia felé elmenjenek, szemmel látott dolgot hozzanak, és ha lehet, próbálván, nyelvet is fogni igyekezzenek; tettem rendelést, hogy az hajóimmal, sajkáimmal is egyik kapitányom felinduljon, az több gyalogsággal pedig szárazon az főkapitány Daróczi uram is, valaki arravaló gyalog leszen. Az csatára rendeltettek elmenének, az hajók is megindulának. Az Nisrűl tegnap érkezett embert az válaszszal én is elküldtem, megirván okait: miért nem mehetek? és az szerdár is megirta. Szeles idő volt igen.

21. Szerda. Az több gyalog hadakkal Daróczi uram is megindula; egy sereg lovast is rendelvén melléje, mindöszve az ki elment, lészen másfélezer: sok lévén az beteg gyalog, és egyéb szükségekre

valamely zászlók még elmaradtanak. Hosszas expeditiókbul álló irásimat is elvégezvén, az fővezérnek törökül írt, és ugyan az francziai bárónak, és az francziai király fő-ministerének Crosinak, az bárónak recommendálván megküldését, úgy kapitihámnak írt levelekkel Izsák nevő póstámot expediálám, és minthogy az ittvaló szerdár-passa is az fővezérhez bizonyos emberét küldi: az ő sátorához küldettem, hogy együtt járjon az emberével. Érkezék azonban egy német lajtman tiz némettel és 30 magyar- s rácz-labanczczal, kivel az szerdárnak és Ali passának jött két agája; sajkán hozták, az Dunátul én lovon hozattam fel. Ezen német lajtman az török követet késérte Bécsbül, ki e napokban Vidinhez jött vala, és az passák az én dispositióm és gondviselésem alá küldették, míg Sofiábul az császártul az válaszszal az török megjő; kikrül méltóságomhoz képest, és hogy megismerjék bujdosásomban való állapatomat is, és hírét vihessék, dispositiót illendőt tettem.

22. **Csötörtök.** Tegnap délután alteratiót érezvén, erős italokkal és terjékkel kivántam praeveniálni, mintegy az hideg is borzogatni kezdvén; vacsorát sem évén, úgy tetszik, jobban vagyok. Az lovas hadakban is nyolcz zászlóval expediáltam, az paripásságban, Daróczi uram után; ebéd tájékai időt bevárván, egynihány lovassal, szolgáimmal, magam is felkelvén, táborhelyemtül felindultam Hersova felé, és már estveledni kezdett, hogy beérkeztem az táborra: de még az hadakot helyben tanáltam. Esső esett.

23. **Péntek.** Az hadak elkezdték az Dunán való általtakarodást; azonban megérkezének az csatára ez elmult kedden küldetett hadnagyok, kik Mihádiátul német nyelvet is hoztanak, melynek relatiojához ké-

pest az hadak tisztei az hersovai salahorokbul fejszés embereket is vivén az bevágott utak tisztítására s felnyitására, útjokat continuálták. Szép idő volt ma.

24. Szombat. Általmentem vala az Dunán; Hersovára is bemenvén, az oda császártul rendeltetett Juszub passát meglátogattam. Szinte ezen időközben érkezének Mihádia felől katonáim, egy jó-forma angliai köntösű németet hozván, kit az palánkban behozattam, és a palánk körül való reparatiókat megjárván, azután magam is az nyelvvel együtt Ali passa sátorához menvén, az itten levő több passákot is oda hivattam; közönséges tetszésbül azért Haszán agát az nyelvvel együtt az szerdárhoz küldettük, megizenvén: ha az ellenségnek ártani akar, ne késsék. Az hadaim után is ordinantiát küldtem: Mihádián innen való szorosokon subsistáljanak tovább való dispositiómig.

25. Vasárnap. Az elmúlt éjjel Alexander érkezék az német császártul insinuált armistitium hirével, kiben Landor-Fejérvárat is igíri visszaadni, kit minapi Bécsbül jött török hozott; meghozta az lengyelek iránt és Kamenyicz felől való porta determinatióját is, és ugyan irásban tették le is; egy csomó levelet hozván az bárótul is az Lengyelországban levő francziai uraknak, kit mind az fővezér s mind az báró nékem specialiter recommendálnak, hogy értelmes, főrenden levő emberemet expediálnám, ki az francziai király részérül, és az porta részérül valókkal commissariás for . . . .

(A többi hiányzik.).

II.

TÖKÖLY IMRE

KERESZTYÉN-SZIGETI ARTICULUSAI.

II.

TÖKÖLY IMRE FEJEDELEM

KERESZTYÉN-SZIGETI ARTICULUSAI.

Nos Emericus Thökölyi Dei Gratia Princeps Transsylvaniae, Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregij et Nobiles, coeterique universi Status et Ordines Trium Nationum Regni nostri Transsylvaniae et Partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum Comitijs ad diem 15 Mensis Septembris Anni Domini Millesimi Sexcentesimi Nonagesimi, in Civitatem nostram Albam-Juliam per nos promulgatis, sed ob multitudinem bellorum ne sedes eadem Regalis et districtus ejusdem desolaretur, in possesione Keresztyén-Szigeth sedeque Saxonicali Szeben existente, transmutatis ex edicto nostro celebrati, congregati exhibuerunt nobis et praesentaverunt; Quosdam infrascriptos Articulos in eodem Conventu communibus eorum votis et suffragiis parique et unanimi consensu conclusos, omniaque et singula in eisdem contenta, rates, grates, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes authoritate nostra Principali acceptare, approbare, ratificare, et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam aliis

observari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est:

Articulus Dominorum Magnatum et Nobilium Trium Nationum Regni Transsylvaniae et Partium Hungariae eidem annexarum in Generalibus eorum Comitiis ad diem Decimum-Quintum Mensis Septembris Anni Millesimi Sexcentesimi Nonagesimi, in Possesione dicta Keresztyén-Szigeth indictis, celebri, conclusi.

Articulus I. Már edgynéhány esztendeje lévén, hogy az felséges ausztriai ház armadája titkos és színes módok alatt, az országnak jovallása, akaratja s híre nélkül béhozott és bocsátott volt szegény hazánkban; kinek elviselhetetlen igáját szivünknek nagy keserűségivel, minden szabadságunknak végső romlásával, kibeszélhetetlen terehviselésnek rajtunk való megneveltetésével kételenítettünk attólfogva erőnk felett hordozni: mert sok gratiánk igíreti után nem könnyebbséget nyertünk, hanem az sok külömb-külömbféle portiók megfizetése miatt mindenünkből való exhaurialtatásunkat világoson láttuk és tapasztaltuk; és midőn már semmi reménségünk nem volna, hogy valaha nemzetünknek ez nagy gyalázatos igája alól kiszabadulhatnánk: akkoron az mi nyomorúságink napjainak száma bételvén, az mindeneket titkos tanácsából bölcsen igazgató Isten, az ki Nagyságodat sok esztendőknek elfolyása alatt, nem kevés fegyverzörgések között csudálatosan megtartotta, nem nézvén az mi hálaadatlan voltunkat, szintén ollyan állapotunkban, midőn szemeinket nem volna kire vetnünk, mivel elébbi kegyelmes urunk ő Nagysága halál által töllünk elvétettetett, és senki ő Nagysága helyiben fejedelmül előnkben nem adatott volna, hanem csak valánk az nagy rettegésben, hogy az felséges ausztriai

ház német gubernátort introducálna közinkben, kiben annál is nagyobb megnyomoríttatásunkat remélhetnők; akkoron, legnagyobb szükségünknek idején, idegen országbul, és népek közül az mi hatalmas, győzhetetlen török császárunk kegyelmességiből, feles-számu hadainak hazánkban való kísirése által, minden nyomoruságunkból való felszabadíttatásunkra, Isten kegyelméből Nagyságod édes hazájában s hazánkban béérkezék, és hogy azon hatalmas török nemzetnek szivét Nagyságod méltóságos személlyében hozzánk annyira megengesztelte, hogy boldog emlékezetü néhai Bethlen Gábor erdélyi kegyelmes fejedelem idejebéli szabadságunkat megadta, adónkat is leszállítván, Nagyságod méltóságos tekintetiért athnáméval hit alatt confirmálta, és Nagyságod is magával edgyütt meghozta, sőt Nagyságodot is fejedelmi méltóságra szabad választásunkra hadta. Dicsőség légyen az mindenható Istennek érette, és hogy Nagyságod is nem nézvén közzűlünk sokaknak Nagyságod személlye és jovai ellen való ártalmas cselekedetit, kikért méltán keménykedhetett volna: hozzánk kegyelmessége hajtott, és buzgó szeretetiből indíttatván, sok fáradságit, élete koczkáztatásával való sok szenvedésit, hogy régi szabadságunkat helyrehozhassa, érettünk nem szánta elkövetni,— életünk fogytáig való alázatos hűséggel megszolgáljuk Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak.

Mi is annakokáért magunk tökélletes szeretetünkből és szabados indulatinkból unanimi voto, suffragio et consensu, egész ország három nemzetűl, Nagyságodat választjuk eleinkről reánk szállatt régi szabadságunk szerint fejünken, országunkan méltóságos fejedelműl, és hogy Nagyságod boldogul igaz-

gathasson, mind pedig hosszas időkig szerencsésen fejedelmi méltóságban uralkodhassék, egyenlő szívvel alázatosan kivánjuk Istentől ő felségitől; könyörögvén alázatosan Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak: az mint kezdette kegyelmességit reánk kiterjeszteni, úgy továbbra is elviselhetetlen terehviselésünk alól felszabadítani, és régi szabadságunkat helyreállítani, és azzal éltetni méltóztassék Nagyságod.

Articulus 2.

Conditiones ejusdem Celsissimi Principis Emerici Tököly per Dominos Regnicolas suae Celsitudini oblatae.

Első conditio.

Hogy minden rendeket személyválogatás nélkül, az négy accepta religiókban, és azoknak szabados exercitiumiban ő Nagysága megtart, az articulusok szerint.

Második conditio.

Hazánk mostani romlott állapotját, és az régi jóemlékezetű fejedelmeknek dicsíretes példáját szeme előtt viselvén, minden uton elsőben is az fényes portához úgy moderálja dolgait ő Nagysága, hogy onnan romlása ne következzék az szegény országnak, sőt valamellyeket ő Nagysága az szegény hazának békességének megtartására, és szabadságának helybenállítására, határinknak terjesztésére, oltalmazására feltalálhat: az szegény hazának romlása nélkül mindeneket elkövetni igyekezzék ő Nagysága.

Harmadik conditto.

Tanácsokat maga mellé mind az három nemzetből válaszszon ő Nagysága: törvény-, igazság-, békességszerető, jó lelkiismerétű embereket, kiknek tanács-

adásokhoz oly köteles légyen, hogy belső és külső minden országos dolgokat, vagy több szomszéd országokkal való tractálásokat ezeknek hirek nélkül ne cselekedjék; ha pedig az tanácsok közzül országunk törvénye, szabadsága, decretumi ellen valamellyik, lelkiismeretit nem tekintvén, veszdelmes és ártalmas tanácsra indítaná : comperta rei veritate, kedvezés nélkül afféle tanácsadót proscriptióval és notoriussággal büntessen ő Nagysága.

Negyedik conditio.

Urak, nemesek, kerített és mező-városok, székelység és szászság, régi és legitime emanált privilegiumokban, donatiójokban, mellyek helybenhagyattanak : annuentiájokban, inscriptiójokban megtartassanak, salvo jure alieno.

Ötödik conditio.

Az ország közönséges, egyenlő akaratjából végezését, articulusát maga is megtartja, másokkal megtartatja; szegénynek, boldognak, személyválogatás nélkül igaz törvényt szolgáltat, az sententiáknak executiojókat nem impediálja ő Nagysága.

Hatodik conditio.

Minthogy mostan ennyi hadaknak az országban létele alatt kellett fejedelmet választanunk : köteles legyen arra, hogy az libera electiót teljes életiben semmi uton ne impediálja, hanem azt az országban integre megtartsa ő Nagysága.

Hetedik conditio.

Tanácsi rendeknek, az ország gyűlésiben is mindeneknek ő Nagysága libera voxot enged mindenféle panaszolkodásnak és igazságnak előszámlálására.

Nyolczadik conditio.

Idő lévén hozzá, — omnia fiscalia bona, et alios proventus fiscales recuperálni igyekezik ő Nagysága illendő módok alatt, és az ország határit, végházait, tehetsége szerint — kiváltképpen tanács és ország híre nélkül — nem abalienálja.

Kilenczedik conditio.

Hogy soha senki vádlására uri, nemes, és egyéb szabadsággal élő rendek közül, senkit törvény előtt nem arestáltat, sem szines mód alatt, hanem legitima citatione, mediante juris ordine convinctum et aggravatum; és semmi violentiákat akárkitűl is alattavalói közül senkit exerceálni nem enged ő Nagysága.

Ezen conditiókon kívül is volnának, kegyelmes urunk, több conditiók: de mivel Nagyságodnak az fényes porta előtt való nagy tekintetit és hazánkhoz nagy szeretetit, s mind szabadságunknak előmozdításának Nagyságod által nagy jeleit világosan látjuk és tapasztoljuk, — annakokáért Nagyságodat szorossabb és több conditiókkal nem terheljük, hanem bizzuk magunkat továbbra is Nagyságod kegyelmességire és hozzánk való nagy szeretetire, elhitetvén magunkkal, hogy Nagyságod is maga méltóságát, örök dicsíretes emlékezetit nevelni igyekezik, hazánknak és mind szabadságunknak és törvényünknek oltalmazásában, öregbítésiben.

Articulus 3. Az mi kegyelmes urunk ő Nagysága inaugurati ójakor feljebb megirt conditióknak megtartására letett juramentumának formája.

Én Tököly Imre, Erdélyországának fejedelme, Magyarország hozzá tartozó részeinek ura, és székelyek ispánja, esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú

és Szent-Lélek, teljes Szent-Háromság egy igaz Isten, hogy én az megmondott birodalomban lévő minden rendeket az mostani előmben adatott conditiók szerint igazgatok, semmi újítást az országnak régi jó szokása és szabadsága ellen bé nem hozok, sőt mindeneket valamit az szegény hazának és bennelévő minden rendeknek közönséges jovára és hasznára és törvény szerint való szabadságára mivelhetek, az én erőm s tehetségem szerint azon lészek, az országgal együtt. Isten engem úgy segéljen, s úgy adja lelkem idvességit!

Articulus 4.

Forma Juramenti Dominorum Consiliariorum.

Én T. T. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú és Szent-Lélek, teljes Szent-Háromság egy igaz örök Isten, hogy az én kegyelmes uramnak, méltóságos Tököly Imre urunknak ő Nagyságának, Erdélyország fejedelmének, hozzá tartozó Magyarország részeinek urának, és székelyek ispánjának, teljes életemben igaz hive lészek, ellenséginek ellensége, barátjinak barátja; soha, sem titkon, sem nyilván az ő Nagysága méltóságos személlye, avagy fejedelemsége ellen nem practikálok, sőt ha másokat érteném is ollyanokat, azoknak minden tehetségemmel ellene álló lészek, és ő Nagyságának magam, vagy mások által, minden halogatás nélkül és szinmutatás nélkül, az ő valóságában jó idején hirré adom; senki ellen méltatlan nem vádolkodom, sem haragra nem ingerlem ő Nagyságát. Ő Nagyságának semminémű dologban ártalmas tanácsot szántszándékkal nem adok; minden előmben jövő országos, és különös személyt illető dologban igazsággal egyező voxot mondok, másokat is az voxban meg

nem turbálok; az tanácsban forgó dolgokat, végezéseket időnap előtt semmi szín alatt senkinek ki nem mondok, jelentek; hivatalomban igazságosan eljárni igyekezem, és azon kívül való dolgokban magamot nem avatom fejedelem, ország, tanács híre nélkül, — úgy mindazáltal, ha ő Nagysága is az eleiben adatott conditiók szerint bír és igazgat. Isten engem úgy segéljen, úgy adja lelkem idvességit!

Articulus 5.

Forma Juramenti Dominorum Regnicolarum.

Én T. T. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú, Szent-Lélek, teljes Szent-Háromság egy igaz Isten, hogy az én kegyelmes uramnak, az méltóságos Tököly Imre urunknak, Erdélyország fejedelminek, Magyarország hozzá tartozó részének urának, székelyek ispánjának, teljes életemben igaz és hü lészek, ellenséginek ellensége, barátjinak barátja. Soha, se titkon, se nyilván, az ő Nagysága méltóságos személlye, vagy fejedelemsége ellen nem practikálok, söt ha másokat érteném is ollyanokat: vagy magam, vagy más által ő Nagyságának idején-korán értésére adni el nem mulatom, tehetségem szerint magam is az ollyanoknak ellene állani igyekezem, úgy mindazáltal, ha ő Nagysága is az eleiben adott conditiók szerint bír és igazgat. Isten engemet úgy segéljen, úgy adja lelkem idvességit!

Articulus 6. Megvalljuk, kegyelmes urunk, ennekelőtte való időkben, némely nyughatatlan elméjü emberek, Nagyságod méltóságos személlye ellen titkon és nyilván practikálódván, véghez vitték volt azt, hogy coram Statibus Regni sententiát pronunciáltatván Nagyságod ellen, ratione praeteriti cujus-

dam obligationis, minden erdélyi biradalomban lévő jószágit és jovait vigore ejusdem sententiae el is foglaltatták volt; mely megbántódását Nagyságodnak, Nagyságod kegyelmes propositiójából szivünk fájdalmával értjük. De mivel, kegyelmes urunk, azon nyughatatlan elméjü emberek, kik is magok ductusát követték inkább, mint az haza törvényit, s az mint akarták, végbenvitték: melyre nézve, minthogy Nagyságod, az akkori időben ez hazán kívül volt, ugyan ezen nemes haza dispositiójából az magyar ügy mellett, az felséges austriai ház ellen, — legitime citatus is nem lehetett, mivel ad scitum et notitiam devenire non potuit; másképen is, ratione violationis reversalium et obligaminum, az causák prosecutiójának juxta articulos nem coram Statibus et Ordinibus Regni, hanem coram suo competente judice kellett volna lenni, Nagyságod ellen is e szerint kellett volna procedálni. Annakokáért azon megemlített sententiát minden executiójával együtt azon emberek munkájoknak és practikálásoknak, és azoknak erőszakos unszolásokból, nem az Statusok szabad voxolásából kiment dolognak agnoscálván: in omnibus punctis, clausulis et articulis, vigore praesentis articuli cassáljuk, annihiláljuk, és invalidáljuk in perpetuum, mind méltóságos személlyére, ha miben illette volna, s minden jószágira nézve, úgy hogy plenarie, pure, et integre Nagyságod Erdélyben és hozzátartozó biradalomban lévő azon sententiával elfoglalt jószági immediate Nagyságod dominiumjában redeáljanak, és Nagyságod authoritásában álljon recuperáltatások; kérvén alázatoson Nagyságodat, ne tulajdonítsa vétkül az szegény hazának: mivel minden practikák Nagyságod ellen azon erőszakos emberektől származtak.

Articulus 7. Értvén, kegyelmes uruuk, Nagyságod kegyelmes propositiójából, hogy Nagyságod mellett lévő becsületes nagy rendeknek, és más rendbéli szolgáinak is incorporáltatásokat kivánja, mely Nagyságod propositióját alázatoson értvén : mi is egész országúl, három nemzetűl, és hazánk törvénye szerint, tekintetes nagyságos Petróczi Petróczy István, Szlavniczai Sándor Gáspár, Ludányi Baji Mihály, Sárközi Horváth István, Okolicsányi Okolicsáni András, Váradi Borbély István, Bajoni Horváth Ferencz, Pécs-Újfalvi Pécsy Gábor, Csebi Pogány Zsigmond, Szepesváraljai Ugróczy László, Dobai Dobay Gábor, Keneszlai Baji László, Ubrisi Ubrisy Ferencz, Lekcsei Sulyok Ferencz, Szuhai Szuhay György, Ludányi Baji András, Sárközi Horváth László, Bernádfalvi Földváry László, Füleky Mátyás, Csetneky András Deák, Újfalvi Pécsy Imre atyánkfiait ő nagyságokat s ő kegyelmeket, vigore praesentis articuli recipiáltuk az haza fiai és statusi közzé, és incorporáltuk a modo imposterum, — kik is solemne juramentumokot az unióra és Nagyságod hűségire és haza szabadságinak, törvényinek megtartására coram Statibus és Ordinibus Regni deponálják.

Articulus 8.

Görgény és Déva várának, minden hozzá tartozandó appertinentiákkal és bonumokkal, kegyelmes urunknak való inscribáltatásáról.

Kegyelmes urunk! Az nemes ország Nagyságodnak ez hazához való nagy szeretetit, és hogy mennyi sok jót hozott légyen ez szegény hazának, (mellyet az Nagyságod előtt való fejedelmek sok költségek, sok nyughatatlanságok után végben nem vihettek, mivel

sem athnámét, sem az adónak leszállítását nem consequálhatták, mellyeket Nagyságod nagy mértékben, reménségünk felett végbenvitt) világoson megtapasztolta: annakokáért az Nagyságod nagy jótétinek meghálálásáért Görgény várát hatvanezer forintokban, Déva várát is hasonlóképpen más hatvanezer forintokban, cum universis eorundem appertinentijs et utilitatibus Nagyságodnak, — szerelmesinek, maradékinak és legatáriussinak, a modo imposterum, egész országúl, három nemzetűl, inscribáljuk, unanimi voto, suffragio et consensu. — Ezeken kívül is az országtul elidegenedett tartományokban ha miket Nagyságod rehabeálhat, Nagyságodé legyen, salvis juribus eorundem, ha kiknek valamely helyekhez legitima és justa praetensiójok vagyon.

Articulus 9. Szeben, hogy oblocáltassék, igen méltó, — melyről való dispositió álljon az Nagyságod kegyelmességiben; az több helyeknek is oblocatiójok álljon az Nagyságod kegyelmes dispositiójában, közönségesen annuálunk.

Articulus 10.

Követek expeditiójáról.

Hogy Nagyságod fő-követet az fényes portára denomináljon: alázatoson kivánjuk Nagyságodtól; mi is három nemzetűl választottuk fő-követ atyánkfia mellé az vármegyérűl Baló Mátyás, az Székelységről Mihács Mihály, az universitásról Nagy-Sinki János Deák atyánkfiait, kiknek költségekről az tanács-urakkal méltóztassék Nagyságod kegyelmesen disponálni.

Articulus 11.

Szomszéd országokkal való correspondentiákról.

Minthogy, kegyelmes urunk, az szomszéd orszá-

gokkal correspondentiát tartani igen szükséges: Nagyságod tudván jobban, kikkel kelljen correspondentiát tartani? annakokáért mikor követeket kelletik expediálni: hova és mikor, kiket itél Nagyságod alkalmatosoknak? az tanács-urakkal ő nagyságokkal s ő kegyelmekkel disponálni Nagyságod költségekkel együtt méltóztassék, közönségesen végeztük.

Articulus 12.

Az restantia-adónak felszedésiről és azoknak extractióinak, erogatióinak számvételiről.

Mivel kegyelmes urunk, most az hadaknak fenléte miatt az restantiákról való számvétel végben nem mehet, noha igen szükséges azokról számot venni, egyébiránt is, az kiknél az adó perceptiójáról és erogatiójáról való regestrumok vadnak, azok erős helyekben vonták magokat: annakokáért haladni kell, egyébiránt valamikről eddig számot nem adtak, indiferenter valamikor Nagyságod alkalmatosnak itéli lenni, tanács-úr híveivel ő nagyságokkal s ő kegyelmekkel együtt méltóztassék Nagyságod kegyelmesen parancsolni azoknak számvétele felől mind az perceptoroknak, mind az exactoroknak; mellyeknek exactiójára rendeltük Kálnoky Sámuel, Horváth Miklós, és Kovács István atyánkfiait, Segesvárról pedig az ottvaló tisztek egy polgárt rendeljenek ő kegyelmek mellé. Supremus exactornak Nagyságod méltóztassék egy becsületes tanács-úr hívét denominálni; helye pedig az exactiónak legyen Segesvár, — közönségesen végeztük, kegyelmes urunk.

Articulus 13.

Az fiscalis jószágok recuperatiójáról.

Kegyelmes urunk, az fiscalis jószágok recupera-

tiojáról az Approbata Constitutióban, Part. 2. Tit. 8. Art. 1. et sequentibus lévén elégséges articulusunk, mind pedig arról: kik legyenek érdemesek, és érdemetlenek, miképpen vizsgáltassanak? constál azon articulusokból; azért mostan is, hogy azon articulusok mellett megtartassunk, közönségesen végeztük: könyörgünk alázatoson Nagyságodnak, méltóztassék kegyelmesen azon articulusinkot helybenhadni.

Articulus 14.

Az német nemzet és az deputatio ejurálásáról.

Megvalljuk, kegyelmes urunk, hogy az német nemzet ezen Erdélyországában nem egész ország hirivel s akaratjából intromittáltatott volt, hanem titkos Deputatiót rendelvén az országnak némely nagy rendei: azoknak titkon való béhozásokból és minden erősségekben való collocáltatásokból erősedtenek meg az országban, ki miatt ez hazának minden lakosi elnyomorodtanak volt; hanem mostan Nagyságod hazánkban való béjövetele által, Isten kegyelméből, törött annyira le szarvok, hogy pihenést vehettünk magunknak. Hogy azért következendő időkre nézve az német biradalomtól és annak elviselhetetlen, gondolkodás felett való, minden szíveket irtóztató igájoktól mind az mostani és következendő fiai ez hazának megirtózzanak: annakokáért in perpetuum az német nemzetet és annak birodalmát vigore praesentis articuli ejuráljuk, sub anathemate; hasonlóképpen hogy az Deputatiónak emlékezete is többé ne hallattassék ez hazában: egész országúl, három nemzetűl végeztük, kegyelmes urunk.

Articulus 15.

Az urunk ő Nagysága hadainak lakhelyeknek megigírésekről.

Nagyságod kegyelmes propositiójából alázatoson értjük, hogy az Nagyságod mellett sokat szenvedett vitézeknek lakásokra illendő hely rendeltetnék az nemes országtól, kik is jövendőben az hazát és méltóságos fejedelmeket fegyverekkel szolgálnák; mi is, kegyelmes urunk, igen méltónak itéljük. Kiknek hol adattassék hely, az következendő országgyülésire hogy haladjon, Nagyságodnak instálunk alázatoson.

Articulus 16.

Az székelység gratuitus labor alól való subleváltatásáról.

Kegyelmes urunk, hogy Nagyságod kegyelmességiből az székely nationak szabadságában való megtartását, annálinkább hogy gratuitus laborral és egyéb szabadságok ellen való dologgal akárkiktől is, úgy fő- és vice-tisztektől ne terheltessenek, meg nem engedi, arról való kegyelmességit igéri, — alázatoson megszolgáljuk Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak. Könyörgünk igen alázatoson Nagyságodnak: az vármegyék ő kegyelmek is élhessenek Nagyságod ezen kegyelmességivel.

Articulus 17.

Az székelység adajának leszállításának jó reménség alatt való megigírésiről.

Mivel kegyelmes urunk, Isten kegyelmességiből az boldogemlékezetü kegyelmes fejedelem Bethlen Gábor idejebéli adóra szállította Nagyságod az nemes ország adaját, és mostan az székely nationak igíri, hogy jövendőben kegyelmes reflexiója lészen adójoknak leengedése felől, minthogy az akkori idő-

ben az adózással nem terheltettek: alázatos hűséggel megszolgáljuk Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak, — várván ezen dolog felől továbbra Nagyságod kegyelmességit.

Articulus 18.

Hogy az székely natio, ő kegyelmek főtiszteken és székeken kívül, regálissal ne hivatassék, igírtetik.

Hogy Nagyságod, kegyelmes urunk, kegyelmesen igéri eligazítását az székelységen az regálissal hivatandó privatus atyánkfiainak dolgokat: az Nagyságod kegyelmességét alázatoson megszolgáljuk Nagyságodnak, várván továbbra is Nagyságod kegyelmességit.

Articulus 19.

Az szász natio ő kegyelmek privilegiumok tartása igírtetik.

Az universitas postulatumira hogy Nagyságod az régi boldogemlékezetű királyok és fejedelmek privilegiumit in omnibus clausulis megtartani igéri, alázatoson megszolgáljuk Nagyságodnak; mi is egész országúl, hogy azok megtartassanak, communi voto et suffragio concludáltuk.

Articulus 20.

Az universitason való borfoglalás dolgáról.

Az universitason az borfoglalás idején nem kevés abususok jöttenek volt bé; mellyek hogy tolláltassanak, Nagyságod kegyelmesen igíri, hogy az elfoglalt boroknak illendő árok megadassanak, és mások az Nagyságod borai mellett magoknak borokat ne foglalhassanak, — alázatossan megszolgáljuk Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak; mi is egész országú

approbáljuk, jovalljuk, communi voto et suffragio concludáltuk.

Articulus 21.

Daczó János atyánkfia személlye és jószáginak nota alól való felszabadításáról.

Kegyelmes urunk, Nagyságod kegyelmes propositiójából alázatosan értettük, hogy Nagyságod Daczó János atyánkfiának megnotáztatását, Nagyságod és az fényes portához való hűségéért agnoscálta lenni: kegyelmesen kivánván Nagyságod, hogy minden jószági és személlye, cum restitutione honoris, azon nota alól felszabadíttassék; mi is annakokáért egész országúl, három nemzetűl, Nagyságod kegyelmességit előttünk viselvén, és némely nagyrendű emberek indirecta dispositiojókból lött megnotáztatásának tudjuk lenni, — az notának sententiája alól, cum restitutione honoris, ő kegyelmét és minden jószágit felszabadítjuk és azon sententiát annihiláljuk, cassáljuk cum totali executione, in omnibus punctis, clausulis, et articulis, úgy hogy mox et defacto minden jószágihoz az jelenvaló fructusival együtt hozzányulhasson, nyulathasson. Az mely bonumok pedig és res mobilisek akkor találtattak, mikor az temporaneus possesorok kezihez ment az ő kegyelme jószága: azokról az possesorok plenaria contentatiót tartozzanak tenni, melyet ha posthabealnának, — az tisztek, ha külömben nem lehet, etiam cum brachio azon possesorok jovaiból, az hol és az mi találtatnék, plenaria satisfactiót tartozzanak tenni és tétetni, — közönségesen concludáltuk.

Articulus 22.

Kegyelmes urunk, az mostani szükséghez képest százezer számú hadak sustentatiójára negyven napig való élést vetettünk.

Buzát cub. 32000, melyben kapuszám után esik cub. 8.

Az Székelységre közönségesen . .	cub.	3000
Fogarasföldire	cub.	1300
Szász papokra . . . . . . - .	cub.	1000
Oláh papokra	cub.	400
Hét birák jószágira	cub.	400
Máramarosra in universum . . .	cub.	1500

Fejérvármegyében { Rovatlan faluk 2, personae 11. cub. 3; Egy házhelyű nemesség, ráczokkal együtt pers. 465 cub. 116 }

Küköllőben { Rovatlan falu 6, personae 35 cub. 8; Nemesség personae 50 . cub. 12 }

Thordában { Rovatlan faluk 6, personae 11 cub. 17; Nemesség 167 . . . . . cub. 40 }

Hunyad vármegyében { Rovatlan faluk 12. personae 70 . . . . cub. 15; Nemesség pers. 516. cub. 100 }

Dobokában nemesség personae 28 . . . cub. 6

Belső-Szólnokban { Rovatlan faluk 2, pers. 23. cub. 5; Nemesség personae 126. cub. 30 }

Fiscalis udvarbírák adjanak:

Fogarasi	cub.	3
Komának	cub.	3
Porumbáki	cub.	3
Küköllővári	cub.	3
Fejérvári	cub.	3
Balázsfalvi	cub.	3
Vinczi	cub.	3
Hunyadi	cub.	3
Illyei	cub.	3
Dévai	cub.	3
Radnóthi	cub.	3
Ebesfalvi	cub.	3

Görgényi	cub.	3
Szamos-Újvári . . .	cub.	3
Kővári.	cub.	3
Kézdi-Vásárhelyre esik . .	cub.	25
Bereczkre.	cub.	15
Szent-Györre	cub.	15
Illyefalvára	cub.	15
Csík-Szeredára	cub.	15
Abrud-Bányára	cub.	10
Zalatnára	cub.	10
Hunyadra.	cub.	40
Haczágra (Hátszeg)	cub.	40
Csíki és gyergyai örményekre	cub.	10
Fejérvári görögökre, alsó-majorbeliekkel	cub.	10
Tészen in summa	cub.	8210
Az 3000 kapu számára	cub.	24000
Total summa	cub.	32210
Székvárossára . . .	cub.	25
Kolosra	cub.	25
Ezzel együtt tészen in summa	cub.	32260

Ezeken kívül Krarasznavármegyében, Közép-Szólnokban, és másutt is az holdoltságon felényivel tartozzanak, mint az vármegyéken, az kapuszám után.

Az molnárok pedig az ottvaló tisztek limitatiója szerint az szegénységet sublevályák.

Zabot azon hadák szükségére vetettünk cub. 100000.

Melyben kapuszám után esik cub. 24.

Kővár vidékire . . .	cub.	2500
Székelységre . . .	cub.	8000
Máramarosra . . .	cub.	3500
Fogarasföldire . . .	cub.	5000
Szász papokra . . .	cub.	4000

Oláh papokra . . .	cub.	3450
Kézdi-Vásárhelyre . .	cub.	25
Bereczkre	cub.	25
Illyefalvára	cub.	25
Szent-Györre . . .	cub.	25
Csík-Szeredára . . .	cub.	25
Udvarhelyre. . . .	cub.	25
Fejérvárra	cub.	25
Abrudbányára . . .	cub.	60
Zalathnára	cub.	60
Hunyadra	cub.	20
Haczokra	cub.	10
Székre	cub.	60
Kolosra	cub.	60
Az fiscalis tisztekre sigillatim cub. 5, mely tészen. .	cub.	75
Hét birák jószágira .	cub.	500

Fejér vármegyebeli	Rovatlan faluk 3.		
	Egy házhelyü nemesség		350
Küköllőben	Rovatlan falukra . . .	cub.	8
	Nemességre	cub.	38
Thordában	Rovatlan falukra . . .	cub.	17
	Nemességre	cub.	125
Hunyadban	Rovatlan faluk . . .	cub.	70
	Nemességre	cub.	387
Dobokában	Rovatlan falukra cub. (Ezen egész sor kitörülve)		
	Egy házhelyü nemességre	cub.	20
Belső-Szólnokban	Rovatlan falukra .	cub.	5
	Nemességre. . .	cub.	95
	Tészen in summa . .		28588
Addálván az 3000 kapuszám után erogáló zabot			72000
	Tészen cub. . . .		100588

A hol pedig zabot nem adhatnak: egy véka rozs, búza vagy árpa, két véka zabért acceptáltatik.

Vágómarha is kivántatván azon hadak sustentatiójokra, vettetik fel ez szerint:

Kapuszám után vágómarhát . . .	Numero	6
Székelységre	Nr.	1500
Fogarasföldire	Nr.	1000
Máramarosra	Nr.	600
Kővár vidékire	Nr.	400
Szász papok	Nr.	400
Oláh papok	Nr.	300
Kézdi-Vásárhely	Nr.	4
Bereczk	Nr.	2
Illyefalva	Nr.	2
Szent-György	Nr.	2
Udvarhely	Nr.	2
Fejérvár	Nr.	3
Abrudbánya	Nr.	6
Hunyad	Nr.	2
Haczok	Nr.	1
Zalakna	Nr.	2
Szék	Nr.	2
Kolos	Nr.	2
Vizakna	Nr.	2

Az vágómarhát az ki meg nem adhatja, egy marháért négy berbécs vagy juh acceptáltassék.

Az oláh papokra esett mindenféle victualékat az ő kegyelmek püspökje felszedesse és administráltassa fogyatkozás nélkül, valahova disponáltatik.

Vaj az egész országban disponáltatott ez szerint:

Kapuszám után justae	Nr.	3
Székelységre urnae	Nr.	350
Fogarasföldire urnae	Nr.	200

Máramarosra urnae	Nr.	200
Kővár vidékire urnae	Nr.	100
Szász papokra	Nr.	50
Oláh papokra	Nr.	70
Kézdi-Vásárhelyre urnae	Nr.	4
Bereczkre	Nr.	2
Illyefalvára	Nr.	2
Szent-Györre	Nr.	2
Udvarhelyre	Nr.	2
Fejérvárra	Nr.	2
Abrudbányára	Nr.	3
Hunyadra	Nr.	2
Haczagra	Nr.	1
Zalaknára	Nr.	3
Székre	Nr.	4
Kolosra urnae	Nr.	4

Mézet hasonló limitatio szerint.

Bor, azon hadak számára disponáltatott vasorum 55 ez szerint:

Kapuszám után esik urnae	Nr.	4
Szász papokra vasorum	Nr.	25

Mellyet az ő kegyelmek püspökjek disponálván, haladék nélkül igazítson fel, és administráltasson az hova kívántatik, úgy minden ő kegyelmekre esett victualékat.

Mindezeket pedig, az victualékot az vármegyéken, székeken és városokon, rovatlan helyeken, egy házhelyü nemeseken fő- és vice-tisztek fogyatkozás nélkül tartozzanak felszedni és administrálni mox et defacto, valahova fő-commissarius atyánkfia parancsolja ; és az mely helyeken az fő- és vice-tisztek erős helyekben recipiálták volna magokat: az ollyan helyeken fő-commissarius atyánkfia authoritásában álljon,

kinek fog disponálni felszedése és administratiója felől. Ha kik pedig ad diem et locum ez megirt victualékat nem administrálnák, vagy az tiszteken múlnék el: az ki miatt az fogyatkozás lészen, cum duplo, militaris executio peragáltatik ellenek irremissibiliter.

Nos itaque praemissa Supplicatione Fidelium nostrorum Dominorum Magnatum et Nobilium Trium Nationum Regni nostri Transsylvaniae et Partium Hungariae eidem annexarum exaudita et admissa, praescriptis universis et singulis Articulis nobis praemisso praesentatos, praesentibus Literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque et omnia in eisdem contenta, rates, grates et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus, offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos observabimus, ratificabimus et confirmamus, quam per alios observari facimus, harum nostrarum vigore et testimonio Literarum mediante. Datum in praedicta possessione Keresztény-Szigeth, Die 29 Mensis Septembris Anno 1690.

III.

TÖKÖLY IMRE

LEVELESKÖNYVE

az 1694-ik évről.

III.

TÖKÖLY IMRE FEJEDELEM
LEVELESKONYVE

az 1694-ik évről.

Paria Literarum Secretiorum pro Anno Domini 1694.

Die 1. Januarij.

Die 7. Januarij iratott Sándor Gáspár uramnak.

Miólta kegyelmed tüllünk elment, eddig Csernecztül és Bukurestrül öt leveleinél többet nem vettünk, adjuk értésire. Kedvesen olvastuk az Bukuresten véghez ment dolgokat, melynek confirmátiója függ Skerlet és Janaki uramék mennyiben fogják a portával is megismertetni, és kegyelmeddel és egyéb ott lévő hiveinkkel is megtartani ott az confidentiát; az mi részünkrül ezután legkissebbik ok is nem adatik az diffidentiára. Küldöttük újobban embereinket Bukurestre, adván értésire az vajdának Vidinbe való menetelünket, és Isten segítsigibül oda mikorra való érkezhetísünket, valamely vásárlásokért is küldvén leginkább, kik vidini telelísünkre deserviálnak; mely emberink is tegnap együtt indultak meg Madács Péter urammal, ki is (minthogy Vidinben az szerdár agája jó rendbe vette az dolgokat) holmi impedimentuminkkal praemittáltatott; az mi szállásunkat és azonkívül is hét szállásokat Vidinbe az mi emberink

kezihez bocsátották, és holmi provisiók szerzísihez hozzá nem fogtak Oblaczkiék; mi penig az portai dolgok felől az sok egyveleges hazug hirek között mégis várnók a kegyelmed informátióit magunk igazgatására, máskínt is ha gyelmed újabb fermánt nem szerezhet a Vidinbe lívő császár élísire, és fa s széna hogy pínzünkbe ne teljík, rendkivül való költsíget látnánk ott való lakásunkban; noha mindennek ott az tájjon olcsósága lívín, mindent kaphatni, a mint embereink recognoscálják, és így mindaddig fogyatkozással is itt oturálunk, míg az oda való dolgokrul bizonyos informatióját kegyelmednek nem veszszük, kiket impatienter várunk.

Az mint megirtuk vala ezelőtt is, a mely Názer török a vidinyi házunkat birta, a mind házat, mind a benne lívő ílíst árossá tette, és ha a porta grátiája nem járul, hogy a háznak az árát megadassa, és az ílís iránt is ha ottan az császárnak ílíse nem volna, kíntelenek líszünk magunk pínzén is megvétetni, ha ottan leszen telelísünk.

Megirtuk volt kegyelmednek Gyulára s Bujurdelemben expediált hadaink dolgát is; a Bujurdelembe lívők már az Száván túl kétszer is próbáltak, és jó nyelveket fogtak, Gyulárul penig még semmi hirünk nem jött, minthogy az ellenség póstáinkat két izben is felvervín, az leveleket is elnyertík; első úttal az Gyulára és Tömösvárra szólló levelekkel Kos Mihályt is elfogták és Lugosrúl Veterányihoz vitték. Pancsován is 50 lovasunknak adatván helyt az landor-fejírvári szerdár, és lovok s magok tartására ílíst is igírvén, oda Bai Lászlót küldöttük ötvened magával.

Úgy adatott értísünkre, hogy Macskási uramék erdélyiek részérül való tolmácsa jó, szolgálatra való

ember volna, és németül is tudna: kegyelmed experiálni igyekezzék, mire való ember, minthogy Madács uram a mint mondta, insinnálta is magát; jó reménséget nyújtván neki kegyelmed, ottan kegyelmednek és a mi kapithiháinknak egyik szeme s füle lehet, kivált az erdélyiek dolgaiban.

Sem Bai András, sem Marchio Lora uram borbélya eddig nem compareálának; tovább is azon borbély felkerestetésit azért, szolgálatunkra való kötelezésit és udvarunkban való expeditióját kegyelmednek specialiter recommendáljuk.

Madács uram az 10 erszény pénzt leváltván, hogy jobb pénzt vehessen fel, 330 tallér kárral vette fel, de mégis az szák-parák közt is elég csuruk-para vagyon. Az mint kitelhetett s juthatott, kiosztottuk, senkit az hópénzes és cantoros szolgák közül a nélkül nem hattunk, de egy hópénznél több nem juthatott, az cantoros szolgáknak penig kinek egy, s kinek félcantor, késszebbek levén mindennapi költségünkre is a landor-fejérvári jancsártisztektül valamely száz tallért felvenni; azért minthogy csak a mostani Bukurestre és Vidinbe való expeditióink is sok költségünkben állanak, in spe et patientia várnók a vezér oblatióit, és az franczia succursust is, kirül való informatióit kegyelmednek annálinkább várjuk, hogy magunkat hova-tovább jobban fogyatjuk, és kivánnánk magunkat az oda való dolgoknak circumstantiáihoz és az időhöz moderalni.

Madács uram ezen úttal divertálni fog Cserneczre is, és vitt is magával annyi vitézlő rendet, kikkel az onnan administrálandó 300 marhát ide késértethesse.

Megküldöttük kegyelmednek az cselédes kuruczbék lajstromát is, hogy ha illendőnek látja: azoknak

nevekkel is adjon be egy supplicatiót, minthogy magokat is nehezen tarthatjuk, talám ilődísekre valamely költsíget és ilíst is szerezhet kegyelmed az portán; közönsígessen busíttatunk tüllök, söt sokaktúl így is, hogy bocsássuk cselédekkel együtt hazájokban üket, és ha magokat nem is, legalább cselédeket: ne kínszerítessenek éhel meghalni.

Galambvárábúl is elszökvín az török, és az bék szeményei is: az oda való praesidiumot is szaporítván, Décsei Andrást rendeltük az odavaló kapitányságra; ha idejit s alkalmatosságát látja kegyelmed, az odavaló béksígre Muharim agát vagy Halil agát recommendálja; de az béksíget is úgy viselhetik, ha azzal együtt keszéket vagy monczupot adnak nekiek, minthogy a Galambvár körül való falukot és az szigetbelieknek is nagyubb rîszít levittík a törökök hajókon, bék s kapitány uraimék ottan rosszúl élhetnek; hogy így elvigyék penig az föld nípít, arra adott-é szabadságot a vezér? ottan mehet végére. Kulicsnál is vagyon százig való ház, kiknek is nagyubb rîsziben az Poserolcza vidíki emberek laknak; ez ily más helyekre magokat recipiált emberek iránt, minthogy nagyubb rísze Vetiszlán táján lévő Krajna vidíkin és az szigetekben telepedtek meg: örömest értenénk a vezér dispositióját, — ezután is mi az szegénység eloszlásával ne okoztassunk, az tatárok is elég kárt töttek bennek, azután annál többen oszlottak széllyel.

Megvalljuk, most osztván szinte pro Januario mindenféle rendeknek az egy hónapi ilíst, csak elijjedünk rajta, hogy ad Februarii erogationes mely kevés ilísünk maradhat; ez kínszerítene egyik az Vidinbe való menetelre is, hogy az kiket magunkkal elvinnínk, azoknak ilísek maradhatna az itt maradóknak

szükségekre ; de más, konyhatartásra való alkalmatosságokbúl is szinte kifogyunk, azért ha eddig kegyelmed az ilis dolgát nem urgeálta is, ezután illendő lészen, mert azt választ sem várhatjuk in Januario, s még kézhez vitelihez is idő kell, annálinkább ha Vidinybűl rendeltetik ; megijjödtünk annál is inkább, ha az Gyulára és Bujurdelembe küldött hadaink is kinszeríttetnek visszajűni reánk, mivel már is közönséges hirfolyás szerint aligha már Gyulárúl az nemélődhetés miatt vissza nem kinszeríttettek fordulni. Bujurdelembűl is vissza kinszerítettek az zászlók jünni, ott is az nem élhetést és lovoknak elveszését causálván, hanem osztán Petróczi István uramat küldöttük közikben, megküldvén az hópénzt is nékik, és másik hópénz gyalánt a szabadkai kapitánt is nékik ajándékozván, ha mit rajtok vehetnek ; az szerdár is tizennyolczezer oka kukoriczát igírt lovok tartására az Szerémségbűl adatni ; mi karba hagyja az úr dolgokat ottan ? ezután válik meg.

Az erdélyi atyafiak mint viselik ottan magokat és az zofiai quártélyokrúl is azután mennyiben töttek dispositiót : örömest értenénk, és el is várjuk kegyelmed ez iránt való tudósítását.

Gyakran esvén irások s expeditiók, kivántatnék az jó iró ; Székely Zsigmond felől tudja kegyelmed mint disponált, ha hamar várhatjuk, többre szükségünk nincsen, ha penig úgy kivánja a dolog, hogy oda hagyattassék, és úgy is disponált kegyelmed felőlle, in tali casu Gyárfás Tamásrúl és Dónát Pálrúl tegyen olyan rendelést, hogy jüjjenek udvarunkban.

Az jövő póstáktúl egynehány czitromot s narancsot küldjenek onnan, ha csak a tarsolyában is, de jó gondviselés alatt hozzák, hegy meg ne fagyjon ; ha

penig Sárkü felé esik útja az póstának: mindenik pósta egy vagy fél-tallér ára birsalmát hozzon, mivel orvosságnak kivántatik, sohul szerit nem tíltethetjük, de ott, a mint Madács uram mondja, eleget kaphatni.

Ha pedig kegyelmed egészségünknek mostani constitutióját kivánja tudni: Istennek hála, kegyelmed elmenetele után jobban voltunk, és a palotára magunk erejivel is kimehettünk, az lúra is felülhettünk: de az idő változásával változást és nagyubb erőtlenséget érzünk lábaink inaiban és ereiben, és ha valamennyire megterhelődik is az gyomrunk, akkor is; ha penig megeröltetjük lábainkat, az boka körül való rísze lábunknak meg is dagad; fílünk az tavasztúl, praeveniálni kivánnók. Ha itt volt volna a francziai borbíly, nímelykor érzett alteratióinkhoz kípest íltünk volna valamely laxativummal és érvágással, de emberünk arra való nincsen; recommendáljuk azért iterato is felkerestetísít; kegyelmed tudósítson arrul is, mit mond ezekhez az doctor? Nékünk úgy tetszik, csak az cartheumot kellene megcsináltatnunk, és annak alkalmatosságával azoktúl az nedvessígektül menekedhetnínk meg, mindjárt jobban lennínk.

Ha az vezér az élís iránt újabb rendelést tenne: az riskását se felejtse el, mert eddig minden esztendőben kiadták, de most elmult a vezér Landor-Fejérvárnál való lítiben; ha penig valamely pénzt deputálnának: ezer tallérig, a hol olcsóbb, árpát vásároltasson kegyelmed rajta, és szerezzen oly fermánt, hogy a hol vásárolják, tartozzék az kadia elküldeni béres lovakon, mert ez idén érette nem küldhetünk.

Isáki Jánost Jeni-Palánkon az törvíny, ő lívín oka az hadak oszlásának és nímely confusióknak, személyünk ellen is nyelveskedvín, nyelve kivága-

tásra, és karóba való vonatásra ítílte: de praedikátorságra declarálván magát, és arra való tudományát is esmérvín, elbocsáttatott szabadon, és már ezután itt is praedikálni fog. Kovács Gergelyt penig megétetvín Ancsó, és abban Csizmadia Márton is vele egyetértvén, és amannak életében egymásnak hitet is adván, hogy Kovács Gergely halála után öszvekelnek: minthogy Kovács Gergelt megöltík, az törvíny kezek elvagdaltatására és lúfarkon való meghurczoltatásra itílte: ma azért executiójok lött, sokaknak irtóztató példájokra. Ezeket kegyelmednek csak in parentesi kivántuk értésire adni.

Veterányi levele is szinte ma érkezvín, Márton deák volt ki küldötte, harom-nígy nap alatt itt líszen. Szamárosi is megszabadúlt, 200 tallért adtunk érette.

Iratott az fővezér Musztafa passa tihájának, 11. Januarii 1694.

Az hatalmas vezér levelit vévén, kiben szabadságot adott, hogy a feleségem maga dolgai végett Erdélyben küldhessen: az ő nagysága kegyelmességiért feleségem az hatalmas vezérnek kezét csókolja; de talám az iró-deák fogott vétkezni, mert az én feleségemnek Erdélyben semmi dolga sincsen, hanem az mennyiben 3 esztendőbeli obsidio után Munkács várát az német császár hitire feladta, nem tarthatván tovább: akkor voltak az vár feladásában valamely conditiók, az kikre az vár feladásában az feleségemnek az német császár magát kötötte, és hogy már most idejött az hatalmas császár szárnya alá, most már az bécsi udvar abban-hatta. Azért nem Erdélyben,

hanem Bécsben volna dolga, mind az feleségem fia s leánya rabjai lévén, s mind penig az én egy testvératyámfiai arra felé lakván: talám ezen alkalmatossággal azok felől is valami bizonyost érthetnénk, és az odamenendő ember valamely dolgokot tanálhatna is olyakat, az kikkel hatalmas fővezérnek is kedvét tehetné, és tudások s kitanulások az hatalmas császárunk dolgainak is hasznára lehetne. Az fővezér levelit azért kegyelmednek visszaküldöttem. Az tovább való fermán azért ő nagyságáé; az én feleségem az hatalmas császár s az fővezér árvája, velem együtt, de míg újabb levele nem érkezik ő nagyságának: tudván azt, hogy az kapukon jóakaróink is s gonoszakaróink is sokan vadnak, addig emberit Bécsben nem meri küldeni az én feleségem. Kegyelmed ezen levelemre való válaszát elvárom.

Reiz effendinek, eodem die.

Édes régi meghitt jóakaró uram, kegyelmed levelit nagy szeretettel vettem; hogy az régi barátsággrul kegyelmed el nem feledkezett, és valamint elsőben úgy ezután is az én dolgaimnak javára fáradozik s igyekezik, Isten annyi ezer jót adjon kegyelmednek érette, — a mennyi jót énvelem cselekedni kiván. Gyermekségemtül fogvást nagy dolgokban forogván, mind magam kárával s mind magam hasznával sok jó dolgot és sok rosz dolgot is értem; meg kell gondolnom, hogy ez világ dolgai állhatatlanok és változással teljesek, az mint én rajtam is történt; meg kell azt is gondolnom, hogy egyik idő a másik ellensége. Hogy kegyelmed énnékem kedves és szép leveliben

azt kivánja, hogy hatalmas császárom szolgálatjában tanáltatván, Isten engem tégyen nagygyá: az a jó szívtűl és jóakarattul vagyon, Isten áldja meg kegyelmedet érette. De édes régi meghitt jóakaróm, az hatalmas császár szolgálatjában az tanáltathatik, az kinek az ura szolgálatjával akar élni: én penig noha szívemmel, lelkemmel, fejemmel kivánnék szolgálni az én uramnak és hatalmas császáromnak, de sok ideje nem szolgálhattam úgy, az mint én kívánnám. Engem az nagy uraságra hatalmas császárom nagy hatalma s méltósága vihet, magam ökrivel én nem szánthatok, és az mennyiben szántottam is: a szántóföld igen keménynyé, az ökreim penig elerőtlenedtek. Úgy látom, az inglízek, filementek, németek között, és Erdélyben s Magyarországban is sokféle rosz hirek folynak felőlem, az kik Drinápolybúl terjedtek ki; de bizom az én uraimnak kegyelmességiben, hogy engem nem hadnak, és ha nem az én régi szolgálatomért is, de az magok becsületiért engemet sem felejtenek el. Egyéb dolgokrúl nem akarván sok irással kegyelmedet terhelnem, ottan lévén az tihám, irtam nékie, ha kegyelmed véle szemben lesz, meg tudja kegyelmednek mondani.

Tatár hámnak eodem die.

Hogy nagyságod én felőlem, régi szolgájárul el nem feledkezett és szép levelivel megvígasztalni is méltóztatott: Isten áldja meg nagyságodat érette; ebben az időben sok busulásimot nem tagadhatom, de mikor nagyságod levelit olvastam: úgy tetszik, minden búmot elfelejtettem. Ha azzal nem biztatnám ma-

gamot, hogy nagyságod Drinápolyban vagyon hatalmas császárunknál, és azokot az szókot, az kiket hallottam az nagyságod maga szájábul, nem hallottam volna: talám kétségben kellenék esnem, hogy minden, gyermekségemtűl fogvást való szolgálatim ennek az török nemzetnek szolgálatiban haszontalanokká lettek, mivel az külső országokban, kivált az erdélyi fejedelemség dolgában sokféle hirek folynak felőlem, az mint jóakaróim adták értésemre. De minthogy kegyelmed köntösit megfogtam, és annak hire vagyon az egész világon: nem kételkedem benne, hogy nagyságod az maga hitiért s becsületiért engem el nem felejt, és ha mások becstelenségemre, gyalázatomra igyekeznének is, nagyságod pártomat fogja; kit adja Isten, én is nagyságodnak alázatos szolgálatommal s hűségemmel szolgálhassak meg.

Zulficar effendinek eodem die.

Édes jóakaró uram, kegyelmed leveliből megesmértem, hogy Landor-Fejérváratt lévő szíp szavaihoz s barátságos beszédihez képest engem szivibűl ki nem vetett; Isten áldja meg kegyelmedet érette, adjon Isten nékem is olyan időt hatalmas császárunk kegyelmességibül, hogy a barátságot necsak megtarthassam kegyelmeddel, hanem annak jelét is adhassam. Az én szivem gyermekségemtűl fogvást, miolta emberkort értem, az hatalmas császáré és az török nemzeté volt; mind éjjel, mind nappal most is azon gondolkozom: miképpen az török nemzet szolgálatjában tanáltathassam? De erőm az szolgálatra most úgy nincs, mint

ezelőtt; az szolgálatra való akarat megvagyon, de az tehetség kicsiny. Azonban a mely szolgálatiban szolgálni tudnék is az én uramnak, ha abban a szolgálatban engem nem szolgáltatnak: mit tehetek róla! Övék a fermán; azért édes jóakaró uram, ha kegyelmed énnékem szolgál és jó szívvel lészen mostani állapotomban, Isten életben megtartván, annál többel tartozom érette, mert embernek jóakarójának embersége s barátsága szükségiben, boldogtalanságában böcsösebb s nagyobbra méltó, mint boldog állapotjában.

Az Reiz effendi és Zulficár effendi levelihez tartozó inclusa, eodem die.

Édes jóakaró uram, nem tudom mire kell gondolni, hogy Erdélyországát vagy az erdélyieket illető dolgokban az hatalmas vezér, a mely erdélyi bégzádét a kapitihaságra felkaftányoztatott: más erdélyiekkel együtt eleiben nem hivatta, és semmi dolgokat az erdélyiek véle nem közlöttek, — igy adta tudtunkra; mind az én fejedelemségem s mind azon bégzáde dolga mind a vezér kegyelmességiben áll, igaz, de az is igaz, hogy az én gyermekségemtűl fogvást való igaz szolgálatom a török nemzethez ez egész világ előtt nyilván vagyon; és jámbor szolgálatomért, és hogy erdélyi fejedelem nemzetiből való vagyok, adatott nékem az erdélyi fejedelemség. Kegyelmedet mint jóakarómot kérem, tudósítson ezen dologrúl, és kell-é ottan erdélyi kapitihát tartanom? mert ottvaló tartása költségemben vagyon.

Die 11. Januarij. Iratott a francziai oratornak.

Epistolam Excellentiae vestrae sub dato 24. x-bris Adrianopoli ad me exaratam die 8. Januarij anni praesentis me aceapisse significo, legi eam pergrate, quando confidentiam Excellentiae vestrae ex illa cum Domino Sándor antiquam et iterum renovatam intellexi, et quod inter praecipuas occupationes suas annumeret Excellentia vestra quiquid in illa Porta rerum mearum sustinendarum gratia fecit et faciet. Fatendum est Excellentissime Domine, me non esse in eo statu, ut favorem et gratiam curamque Excellentiae vestrae in negotiis meis sustinendis, non modo remunerare, sed vel de iis sufficientes gratias agere possim; tanto magis, quod de restauratione sanitatis meae gaudeat, et illam charissimam sibi habeat. Deus haec omnia retribuat Excellentiae vestrae, Annumque praesentem novum ita prosperet, ut omnia vergant in gloriam et aemolumentum Christianissimae Majestatis, et augmentum familiae, reputationemque majorem in aula Christianissimae Majestatis, Excellentiae vestrae. Deus secundet indefectos labores et conatus Excellentiae vestrae, quibus semper pro servitio et gloria suae Majestatis Christianissimae incumbet; faxit Deus ut per assistentiam et protectionem Galliae, medio et opera Excellentiae vestrae videam me tali statu esse constitutum, ut me utiliorem quam nunc sum, et coronae Galliae, et ejus ministris reddere possim.

Die eodem Bai Mihály uramnak.

Drinápolyba való érkezésirűl irott levelit kegyelmednek vettük, kiben Sándor és Orlai uraimék infor-

matióira relegál; nem mulatták el az tudósítást ő kegyelmek, megküldvín a diariumokat is, de Orlai uram csak az Sándor odavaló érkezésiig valót, kivel contentusok nem lehetünk, hanem mint kapitiháinktúl, az mindennapi occurrentiákrúl az mennyiben az dolgoknak tudásába van, megkivánjuk s el is várjuk az diariumot, és külömben kedvessen sem veszszük; azomba Sándor uram prostitutióját távoztatni, és hol egyik, hol másik kegyelmetek közül az kapukra való járásban az industriát elkövetni igyekezzík; az aprólékos dolgokban való solicitálás, vagy van vagy nincs dolog, az kapukra való feljárás kegyelmeteket illeti, mint residenseket; Sándor uram minden kicsiny dologért magát az kapukon mindennapivá nem teheti, hanem az mely dolgokban túllünk vagyon vagy líszen instructiója, vagy ha hivatják, annak tractálása ő kegyelmít illeti. Elhittük, ő kegyelme megtartja kegyelmeddel is a confidentiát, és úgy mint residensinknek kegyelmeteknek tudni szükséges dolgokat, ha mi olyak occurálnak az ő kegyelme által folytatandó dolgokban, kegyelmeddel is közleni fogja. Méltó, hogy az vezérnek a Fejírvárnál megigírt praevenda-pínz iránt supplicatiót adjon, és a vezér tiháját s más ministereket is megkeressen, hogy ha ez iránt az tefftedárral véget nem érhetne, kirűl bennünket informáljon, hogy mi is a szerint tudjunk kegyelmetekrűl rendelést tenni. Minthogy a lú tartása, az mint értjük, felette drága: azért, a mint ezelőtt is practikáltatott, jobb az lovakban eladni vagy kiküldeni, itt kitelelltetjük, mintsem azzal is a költsíget szaporítani. Bukkennel lett beszélgetísit az mi illeti kegyelmednek, jól cselekedte, hogy szavairúl tudósított; az franczia orator embertelensíge csak abbúl is kitetszik, hogy in

rationem pensionis futurae mihi administrandae Sándor uram requisitiójára nem ada csak egy erszény pínzt is, sőt talám ő verte le Fornetot is, hogy ne adjon, holott már igért volt, a mint Sándor uram irja; de az francziai királynak egy oly ministere lívín, és kétségkivül az udvarba nagy patronussi is vadnak: nékünk disgustálnunk nem lehet, sem penig vádolnunk az francziai udvarnál, hanem nem kítljük, Bukken és de Lora alkalmatosságával bémennek az dolgok; és meg is irja kegyelmed Bukkennek s megmondja Lorának is: abban az opinióban vagyunk, hogy az mi dolgainkrúl az francziai udvart orator uram nem syncere informálja, mert ha igy tudná a dolgot az udvar a mint van: talám mifelőlünk is máskípen disponálna. Tartunk attul is, hogy a portai ministerekkel sem oly syncere és fervide tractálja az mi erdélyi fejedelemségünk birodalmában való intentióját az franczia királynak, sőt talám inkább némely szavaival a portai ministerek előtt az elméket tűllünk idegeníti, az mint ezt nímelly portai ministerekrűl kezdjük experiálni. Az királytúl rendelt pensiót is nem tempestive s ollyan időben, a midőn mi azt nagyubb szükségünkben (a minemű a telelís dolga) magunk és hiveink szüksígire fordíthatnók, administrálja, és mindent most félannyi áron mint tavaszszal, lehetne megszerezhetnünk, hanem olykor adta meg eddigis, a mikor duplás s triplás volt az költség: holott az szüksígtűl kinszeríttetvén, ilyenkor intereses zálogunkra pínzt kínszeríttetünk felvenni, s holmi mobiliáinkat nem illendő áron elvesztegetni, és akár ílíst, akár hadak szüksígire való egyéb vásárlásokat, az mit most egy talléron megvehetni Szilisztriában, s congeráltatni kellene, ideje s csendessége lívín most reá az embernek: azt

tavaszkor két áron kell megvenni. Irtunk mi is Bukkennek, egynihány szóval megköszönvén jó affectióját, de csak relegáltuk kegyelmedre; azért bizonyos alkalmatossággal kegyelmed irjon ezekrűl nekie, de úgy, hogy az orator keziben ne akadjon; s az ily specialitásokat inkább egy complementizáló levélben inclusául tegye kegyelmed, s kírje én nevemmel, hogy ezeket adja értísűl az francziai udvarnak. Járul ez is ehez, hogy mind ő általa, midőn Drinápolyban hozzánk jártatta, mind azután sokszor, nem tudjuk mi végre, desperatusokká kivánt bennünket tenni az orator a portai ministerek iránt, és olly formába níha, hogy ha életünket nem conserváljuk más úton, el kell az törökök miatt vesznünk. Ebbe talám az oratornak titkos practikája lehet, hogy ezen az úton űzzön bennünket vissza a német császár grátiájára, és szakaszszon el az portai és francziai protectióktul. Ha kegyelmed Lorával szembe lehet: ezen levelünk mellett adja jól eleiben ezeket, és kírje, hogy repraesentálja a mi nevünkkel az udvarnál, hogy ha mihozzánk az franczia király kegyelmességét akarja mutatni, folytassa más ministere által az mi dolgainkat, mert ha máskípen nem disponál: úgy látjuk, hosszas bujdosásinknak és ennyi esztendőktűl fogva való francziai király protectiójának rosz és veszedelmes vége leszen. Hogy penig jövendőben is ezen levelünkkel ne kereskedhessenek: kegyelmed Lora urammal vígezvín beszídit, és irván Bukken uramnak is, ígesse meg, s tudósítson bennünket. Még sem Szalontai uram és egyéb Bukurestre küldött embereink, sem Hadnagy Márton feleslge s öcscse nem érkezínek; calendariumot mégeddig udvarunkhoz nem hoztak, ha hoznak, részt teszünk kegyelmednek is. Vidinbe való menete-

lünk nekünk függ az onnan való újabb informatióktul; de ha oda tanálunk menni: az asszont kegyelmed felesígit sem hagyja el felesígem magátul. Noha itt valóba nehíz és költsíges az ílís, de Vidinbe is cum reputatione et integra securitate kivánunk menni, ha megyünk; talám azomba változik Vidinbe is az apát-úrság, és olly apát-úr lehet, a ki a mi reputatiónkat is jobban curálja. Alig várnók, érthetnők: az constanczinápolyi és császár mellett lívő kajmekámok kik lésznek, és mire megyen a lengyel követ dolga? Bár Sándor uram minden occurrentiákrul bennünket tudósítani maga obligatiójának esmerje: de kegyelmedtül is megvárjuk, a miben kegyelmed tudós, az ő kegyelme informatióira bennünket ne relegáljon, és az irást ne restelje, és az Bukkennel s Lorával lejendő ezen negotiatióját másokkal ne közölje, és kírje őket is, hogy másokkal ne közöljík.

Die eodem Orlai Miklós uramnak.

Vettük kegyelmed levelit, együtt az annectált diariummal; de mi nemcsak az Sándor Gáspár uram oda való érkezísijig, de ő kegyelme ott laktában is megvárjuk az mi residensinktül a diarium-irást, mind penig az kapuk járását hogy vagy kegyelmed, vagy Bai uram mindennap elkövesse, mert residensi kötelessége is azt kivánja. Instructiója szerint, elhiszszük, mint régi, megismert és dolgainkat tudó hivünk, Sándor Gáspár uram is maga kötelességinek megfelel, és az nyughatatlanságot nem sajnálja: de magát minden aprólíkos dologban nem prostituálhatja; az solicitálás az aprólíkos dolgokban, és mindennapon való maga

bémutatása az kapukon, kegyelmeteket illeti; kirül Sándor uramnak is irtunk, mennyiben moderálja magát. Értjük kegyelmed kedvetlensígit, az atyafiakkal; de a közönsíges jóért s a mi hüségünkért, az ki nékünk igaz hívünk, tartozik az illy s nagyobb difficultásokat is superálni, és tempore temperare tempora, principálissával együtt. Egyébiránt kegyelmed praejudiciumát magunkénak ismerjük; az idő mindeneket megöröl és meg is érlel; Istentül s időtül kell várni. Irtunk némelly confidensebb jóakaróinknak az portai ministerek közül, megismérjük a válaszbúl: a vezérnek-é vagy másnak kell az illy dolgokat imputálni? Máskínt magunk is helybenhagyjuk, hogy illyenformán kegyelmedet ott tartanunk sem illendő, sem szüksíges, és inkább revocáljuk udvarunkhoz; de vagy csak addig is, míg ezen materiában válaszunk jü, és az lengyel s Bécs felől oda menő követek érkezísivel a dolgok mint menendők lesznek, nem látjuk, és Isten Sándor uramat is vissza nem hozza, légyen patientiával; légyen seríny s vigyázó dolgainkban, éljen barátságossan az atyafiakkal, et politice, ha az idő és az szükség úgy kivánja. Tartson barátságot és confidentiát Janakival és az franczia doctorral, mert a gyakor conversatióval azoktul is eleget tanúlhat. Ezeket követvén: így demereálhatja az mi nagyubb kegyelmességünket is. Irja kegyelmed, hogy Újlakit valamelly törökök előtt való fecsegísire nézve váltotta ki, de nem világosítja; azért felölle tudósítson, mert Fejírvárnál lítünkben is elégszer busítattunk tülle, — de nem tartottuk érdemesnek az reá való költísre.

Iratott Sándor Gáspár uramnak 11. Januarij.

Megérkezék Hajvász kegyelmed pachetáival die 8. praesentis, szinte olykor, midőn a sok hazug hirek között, kik Vidinbe és Fejírváratt folytak, eligazodni nem tudván, (holott már a fejírvári szerdár is a vezér változását és a császár Constanczinápolyba való menetelit elhitte volt) bizonyos emberünket akartuk kegyelmed után expediálni, az mint megláthatja die 7. praesentis datált levelünkbűl, mellynek némely czikkelyeire ezen alkalmatossággal kegyelmed meg is felelt; csak az mennyiben most értjük Libertás halálát is, ahoz már nem bizhatunk: de hogy ne láttassunk dupplicálni a munkát, azon levelünket is most kivántuk megküldeni; abba lévő némelly informatiókra nézve, a Gyulára küldött hadak és az Erdélybe s Magyarországban küldött exmissariusink hireirűl is semmi bizonyost nem irhatunk, mert ha valakik érkezhettek is Palánkra: az Dunának egy héttűl fogva tartó zaja miatt senki által nem jöhetett. Így Márton deák cselédit is noha Veteráni Erdélybül kiküldte, de mégeddig ide nem érkezett; talám a nagy havak impediálhatták. Az mint kegyelmed a másik levelünkbűl is megérthette, minden dispositióink, hogy Vidinben menjünk: még csak holmi magunk alkalmatosságára való állapotokat s impedimentumokat is, kik telelésünkre szükségesek voltak, praemittáltunk vala Madács urammal, és két forgó-taraczkot is, hogy szállásunkat muniálja, és egy mozsárt is azon úttal, Ali passa kivánságára, s ezer forintig való költséget is, kin Vidin táján és Havasalföldiben holmit vehessenek; de kegyelmed informatióira és azokban lévő ratióira nízve, az sok alkalmatlanságokkal és itten való nehéz telelíssel sem gon-

dolván, suspendáltuk oda való menetelünket s differáltuk errűl az holnaprúl, várván kegyelmed újabb informatióitul; úgy folytatván mindazáltal itt, mind a szerdár, mind magunk emberei előtt a dolgot, hogy a nagy havakra és téli kemény időre nízve differáljuk utunkat, minthogy szekerekkel utazni absolute nem is lehetne; hanem kegyelmed informatiója érkezvén, tudósítottuk mindjárt Madács uramat: mihez alkalmaztassa magát; és Mahmut agának is szép levelet iratván, megválik: azon agát mi véggel küldte a vezér oda? Annak munkáibúl és Madács uram oda való menetelivel lejendő informatiójibul, mint alkalmaztatják magokat hozzá a törökök? csinálhatunk consequentiát az tovább való dolgokrul is. De ut ut sit, megyünk Vidinbe vagy nem, és akármely nyomorultúl teleljünk is itten: de jövendőre nízve az vidinyi szállást ugyan csak manuteneálni, és azt az opiniót, hogy feleségemet odaviszszük, az emberek előtt manuteneálni kivánjuk; és ha külömben nem lehet azon törököt kitudni azon házbúl, quoquomodo pínzen is megveszszük, resolváltuk magunkat. Az melly hiveinket, szolgáinkat leküldöttünk is Vidinbe: míg már az idő meg nem enged, vissza nem hozathatni; hanem ha Bai Andrástúl küld kegyelmed valamelly költséget, ugyan azon személyekbűl, a kik már Vidinbe vadnak, kivánunk deputálni a jövő campaniára szüksíges mediumoknak megszerzísire. Azért kegyelmed is erre az végre czílozván, mind maga opiniójárul, mind az occurrentiákrúl, ha lehet, gyakrabban tudósítson, hogy magunk és hiveink conservatiójában és dolgainknak folytatásában magunkat jobban moderálhassuk; mi is kegyelmedet innen minden occurrentiákrúl tudósítjuk, s nem is azért iratunk minden aprólékos dolgokrúl, hogy

mindenike repraesentáltassék, (mint a minap Paláukrúl elszökött 80 hajdukrul is irtunk volt), hanem hogy kegyelmed minden törtínt s törtínhető állapotokrul informatus legyen, és az ministerek előtt folytatandó dolgokban magát ahozkípest moderálhassa. Úgy tudja kegyelmed, hogy a landor-fejírvári szerdárral in optima forma et integra confidentia vagyunk; az mennyire csak lehet, kedvét is keresük, és újobban is egyik nap elfordulunk hozzá s favorát manuteneálni kivánjuk. Kegyelmed levelibűl kedvesen olvastuk felesígem Bécsbe küldendő embere iránt az vezér annuentiáját; sed vel est error scriptoris, vel malitia et practica Turcarum, hogy jövendőben embereinknek Bécsbe való járása miatt belénk garázdálkodhassanak: de sem a nékünk, sem a havasalföldi vajdának irott vezér leveleiben Bécsrűl semmi emlékezet nincsen; kire nézve mit irtunk a vezér tihájának: több conceptusokkal együtt annectáljuk ezen levelünkben. Visszaküldöttük azomba a vezér levelét is; azért kegyelmed irassa újabb és jobb formában. Az én felesígem Bécsbe s nem Erdélybe kivánt engedelmet embere küldísire; ha azért ezen annuentiája iránt a vezér conceptusa meg nem változik: kegyelmed a maga privátumiban is irjon nekünk bűvebben, és egyszersmind opiniójárul is, kit javall odaküldeni, et qua methodo? etc. etc. Clavissal irjon ezekrűl. Irjon az érseknek s Eszterhás Pálnak is, s maga felesíginek és más confidensinek, — kegyelmed dolgát mi magunk dolgának tartjuk, abba megnyugodt elmével lehet. Iratunk azomba, míg ezen dologra való kegyelmed válasza elérkezik, Veterányinak is, és felesígem neve alatt Kinczkinek is; az passusba, úgy hiszszük, nem lészen fogyatko delatiót is jónkra adja; mert

oda is úgy küldhetünk jobban, mikor a lengyel követ dolgaiban és aziránt való elméjiben a portának, és a drinápolyi dévánkozások is ad pacem ne, vel ad continuationem belli tendunt az dolgok, ezekrül bizonyossabbat érthetünk, és mindezekbe kegyelmed vagy Bai András által, vagy ezen levelünkre való válaszadása alkalmatosságával bennünket tudósíthat. Im, a lengyel követnek Jablanovszki uramuak, és Lengyelországban lívő francziai oratornak mit irattunk, a levelekkel együtt az párokat is annectáljuk ezek mellett, pro dexteritate et experientia sua; a mennyi Lengyelországban való dolgainknak minden folytatását szintén mint magunk, úgy tudja: elég mezeje lehet az követtel való discursusokra, és remínljük, confidentiáját is assequálhatja a mi credentionálisunkkal, és Jablanoczki uramnak, úgy a lengyelországi francziai oratornak irhat confidenter, s correspondeálhat véllek, a maga reputatiójának is előttök való nevelísivel, élhetvín ebben a követ jóakaratjával, és béküldendő levelei s póstái alkalmatosságával. Az hadak cselédi is itten már egíszen reánk szorulván, revideáltattuk állapotjokat; éhel s hideggel vesznek el, ha nem könyörülünk rajtok. Adjon Isten erőt s tehetséget az sok difficultásoknak s bajoknak superálására! Megküldöttük his annexis mind a hadak cselédinek, mind az elmult esztendőben a komornyikok kezek között forgó költségeknek és egyéb szolgáink számadásoknak extractusát; tegyen kegyelmed itíletet: ezen summában mennyibe segítődtünk az francziáktúl és a portátul, és hogy kegyelmed megtérise után, a mennyiben hagyja ott az dolgokat, az időhöz s a dolgokhoz kívánjuk magunkat accomodálni. Orlai és Bai uramiéknak megirattuk; mennyiben

feleljenek meg kötelességeknek, de az illy ő kegyelmeknek adott intimatión kívül is élhet s éljen is kegyelmed maga authoritásával, s magát a kapukra való gyakor járással ne prostituálja s quotidianussá ne tegye, hacsak meg nem érdemli a dolog, s nem hivatják.

Az francziai oratornak és Lora uramnak meglátja mit irtunk, az párokbul; minthogy Constanczinápolyban megyen Lora uram, ő kegyelmének recommendálhatja, és Fabri uramnak is irhat az 300 tallér irő confectumokrul, és a következendő campaniához szüksíges állapotokrúl, kikrül köztünk s kegyelmed közt szó volt. Kíreti kegyelmedet felesígem, azon 300 tallér közzé involválja egy gazdaasszonynak való cserépedínyeket: apró csuprokbul, mélly fenekű tálakbúl és szíles szájú korsókbul etc. állókat, kikrül való jegyzés kegyelmednél is van; úgy réz és vasserpenyőket: két okásokat, egy okásokat és fél-okásokat, ha csak egy-egy párt is. Ha ezen vásárlásokra a 300 tallér mellé még száz tallér elmígyen is, nem gondolunk vele, csak lehessen ez iránt felesígemnek contentuma; és ha ezen az úton meg nem szerezhetni, csak kegyelmed tudósítson felőlle, kíszek vagyunk bizonyos embert Constanczinápolyba is elküldeni, minthogy ezen alkalmatosságokra régtül fogva vagyon felesígemnek vágyódása. Hadnagy Mártonra úgy is lett volna szüksígünk, — annálinkább, hogy azok a dolgok involválódtak dolgában, kikrül kegyelmed ir; ha szinte még ott volna is, első alkalmatossággal küldje udvarunkhoz. Az kegyelmedre bizott vásárlásokban mit kaphatni ott, s azonkivül is a boltokban mit s mi áron? kegyelmed tudósítson; úgy az harácsczédulákrul is volt-é szó azután, s miben maradott?

Nincs semmi kár benne, ha az campániához szükséges requisitumok vásárlása továbbra halad is; lássuk quid pariet Februarius, et quo nos fata trahent, etc. Némelly török uraknak irott leveleinkben tettünk szót, micsoda hirek folynak az idegen országokon felöllünk és az erdélyi fejedelemség felől; hihető, tavaly lehetett még olly munkája a havasalföldi vajdának, az erdélyieknek és németeknek, kinek hire kiljebb is elterjedett, mert ha van valami szívekben: annak elhiresedísének ideje még nem volt; még a magunk atyafiait is elhitették, hogy a porta megmásolta irántunk, az erdélyi fejedelemség iránt való collatióját, s errül az német udvar is assecurátus volna. Ha kegyelmed sokáig nem múlat, élhet az havasalföldi paterek szolgálatjával, mert újabb embereinket is küldöttük Bukurustre, feleségem iterata requisitiójára nézve. Az 80 kuruczok Palánkrul való elszökísek után az kuruczok jobb időt várván, — megint megcsendesedtek. Székely Zsigmond dolga miben legyen? várhatjuk-é onnan, vagy nem? tudósítását kegyelmednek elvárjuk; és az melly orvosságokat most a doctor küldött, azokat mi formában küldte, vagy mire aestimálja? mert ha szinte ex discretione küldötte is, discretiót kell várni érette. — Magunk és feleségem állapotjárul penig Orlai uramnak bővebben irván, eziránt magunkat ő kegyelmire relegáljuk. Gürcsi Mehmet passának mit irattunk, az conceptusbúl meglátja kegyelmed; levelünket ha lehet maga adja meg kegyelmed néki, mivel ha nekünk szolgálni akar a nagyobb helyeken: arra azon levél mellett vehet ő is alkalmatosságot; méltó manuteneálnunk, ha confidentiáját látja: de féltünk ő tőlle is, quod ne possit mutare naturam, quia est Turca, etc. Füredinrűl ha a portát

meg kellene is találnunk, most non est pro tempore; ha a török praesidiuma nélkül ollykor lakhatník ott feleségem, a mikor Erdélyre volna velünk együtt a vezér operatiója: akkor nem volna alkalmatlan, mert a panduroktúl is ott nagyobb securitása lehetne. Az vár körül is egy jó sánczot lehetne építeni, feleségemmel maradó emberek, cselédek s impedimentumok szükségire; irunk Madács uramnak felölle, revideálja mi karba van? Márton deák értetlen szavait nem approbálhatni, mivel admoneáltatott, mint viselje magát az erdélyiek iránt; nagyobbnak tartjuk azt, annál is inkább, ha minket is így kívánt prostituálni, mert egyszeri praevendájok iránt való determinatiónkon kívül az erdélyieknek, mi tűllünk bizony ellenkezőt nem hallott, sőt mindenkor azt inkább, quod ex nobilitate constent et statum repraesentent, ha másoknak fogyatkozások lesz is, de ő nekiek kiszolgáltassák alkalmatosságokat tiszteink; azért a kik kegyelmednek azt mondták felölle: megkivánjuk, hogy kegyelmed azoktul ez illy szavairúl fide mediante, testimoniálist extraháljon. Az mi az Budárul jött követ dolgát illeti, ha lesz is valaki: mi csak egy levélhozó pósta angliai király emberinek gondoljuk lenni; vadnak mindenfelé exmissariusink. Az kuruczok által szabadított rabok saczának (sarczának) is újesztendő volt terminussa, de onnan sincs még semmi hirünk: de mindenfelől várhatunk az jövő holnap elein, vagy ennek is vége felé, és tudósítjuk a portát bizonyos ember által, és az insinuált dolgoknak vizsgálásában igyekezünk, annyival is inkább, a mennyiben a vezér tihájátul recommendáltatnak. Kegyelmed intimatiója szerint a hadak nevível a vezérnek, tihájának, és Skerletnek irattunk egy sok-pecsétű levelet, mellynek is pariáit

kegyelmednek megküldi Komáromi uram. Az szerdárhoz is elfordulván: egy hét alatt elhiszszük, hogy az ő recommendatoriáját is obtineáljuk, azért lássa kegyelmed, ha az emlitett leveleket azon recommendatoria nélkül praesentálja-é, vagy nem, avagy magánál tartja csak a szerdár obtineálható recommendatoriájának megküldísijig? Talám az másodszor küldendő pósta alkalmatosságával nemcsak a szerdár levelit küldhetjük meg, hanem a várt hirek is beérkezvén, a portának is eziránt contentumot tehetünk. Skerlet uram az midőn Orlai uram a maga dolgában aggrediálta, mit felelt, és ha az elrabolt kuruczok cselédirűl volt-é szó azolta az kapukon? örömest értenők; bárcsak, a kikrűl szó volt, három vagy nígynek cselédire fermánt nyerhetett volna kegyelmed a tatár hámtul a kuruczok contentatiójára. Hogy Macskási és Inczédi uramékkal kegyelmed barátságosan él, igen jól vagyon; meglátja, magunk is mit irtunk nékiek, azért ahoz kípest az mint köztünk is szó volt, moderálja véllek való dolgai folytatását pro dexteritate sua. El kellett magunkkal hitetnünk, hogy eddig a vezértül igírt pínzben kegyelmed valamelly quantumot vehetett kezihez; ha keveset adnak is, de nem differálhatják már tovább illy szemtelen és nyilvánvaló hazugsággal. Valamint mi, kegyelmed szinte úgy tudja a mindennapi sok költsíget, azért ha Bai Andrást kegyelmed azzal a költsíggel nem expediálhatta: elhiszszük, irása szerint az orator által is aggrediáltatá, és abbul a maga és Haszán aga contentatiójára is szakaszt el valamelyet, kivel a szüksíget beérhesse; ha penig a vezér megmásolná, és tovább is bennünket semmi költsíggel segíteni nem kíván, annál bizonyosabb hát a consequentia; jobban is

extenuálni kíván bennünket ez a porta, és arra juttatni dolgunkat, hogy mind hadainktul, mind szolgáinktul megváljunk, avagy hogy propter politicam suam quam ipsi sciunt, avval juttasson magunk alatta-valóival is bennünket nagyobb confusióban. De ut-ut sit, ha szinte arra megyen is a dolog: magunk fogyatkozásánál nagyobbnak tartjuk kegyelmed és más ottan szükséges hiveink fogyatkozását. Talám ha az francziáknál nem is, leszen Skerletnél, vagy Janakinál, vagy ha másutt nem, az Reiz effendinél kegyelmednek annyi tekinteti, adnak kölcsön 100 vagy 200 tallért; mihelt kegyelmed tudósítását veszszük, ottvaló mulatásának tovább való szükséges voltát látván, innen is bizonyos szolgánk által költséget küldünk kegyelmednek. Kegyelmed ratio és consideratiói mind helyesek, de nem multa még idejit; ha szükséges lészen, küldhetünk még valakit hiveinkben, hadd térjenek meg exmissariusink is; várjuk még el Januariust, lássuk, mivel jű az lengyel követ, s mint megyen dolga, mint s merre bocsátották el Hemskereket. Videamus quid pariet Januarius. Kegyelmedtül is újabb dolgokkal jöhet Bai András, és a megtörtínt száma nélkül az mi időnkben, hogy mind ezen a portán, mind más országokon való dolgainknak folytatásiban, egyik pósta által való informatiókkal az második hozta hirek ellenkeztek; és igy a mostani világban méltó mindent considerálni, valami megtörtínhetik: de confundálódni nem jó nagyra-született embernek. Egyik idő az másikának ellensíge. Qui vult finem, dabit et media; mutat Isten, akármelly felé forduljanak is a dolgok, conservatiónkra való alkalmatosságot s utat, ád észt s tanácsot is, nem szükséges a vígasztalás, mert nám, commoveálódtunk nagyobbakba is, s bizony

nem is busulunk, söt jó kedvünket mostani vékony egészségünkhez kipest experiálhatná kegyelmed is, experiálják mások is, kik mellettünk laknak. Egyébiránt, hogy kegyelmed ottan való experientiája szerint, minden experiált dolgokat diariumába feltegye, és az ki clavist érdemel, azzal tegye le: megkivánjuk, s azt is köszönjük meg kegyelmednek. Orlai uram tudva tartatik; többen is vadnak ollyak, de pro directione jó tudni az illy szókat. Hihető, fog lenni praegustusa azokba a hirekben, kiket nekünk Horvát Mátyás adott értisünkre; azon hirekrül hogy Kálnoki uram irhasson Macskási uramnak, megengedtük; elhiszszük, kegyelmeddel is in confidentia közleni fogja. Söt Veterányi mondott e napokba ollyat is: Az midőn Isten valakit meg akar verni, akkor veszi el az eszit; most látom, úgymond, hogy Isten végképpen elvötte eszit Thökölyinek: azért meg is akarja büntetni, mert nyilván tudja maga is, hogy a török csak politice agál vélle, s nem is patrocinál úgy néki mint azelött, és másokkal tractál az erdélyi fejedelemségrül, — mégis vult esse princeps, cum non de principatu, sed de vita et perpetuo ejus exilio agatur; holott ö felsiginél nemcsak maga jószágit, de több kegyelmességét is assequálhatta volna, et principis nomine posset gaudere. Ha valamely ember tanál Buda felül jüni: igyekezünk tülle a mit lehet, kitanulni, hogy az france ziai oratornak eziránt contentumot tehessünk.

Kegyelmed diariumába van emlékezet, Skerlet uram mondotta volna die 17. x-bris: Quod bellum inferetur cruentum, et ultra Belgradinum, seu sit pro bono seu pro malo hujus Imperii; és azon napon Inczédi uram is jelenté, hogy a vezér dolga complanálódott udvarnál, de úgy, hogy Erdélyt recuperálja, et

quod sit conditio sine qua non: ha fegyverrel akarja a porta Erdélt occupálni, defensive viseli akkor magát Landor-Fejérvárnál, s amoda megyen a nagyobb erővel; kettőre nem érkezik, hogy Váradint s Eszéket is occupálhassa, mert a német császárnak sem vertík meg a török ellen való hadát sohul, és Hollandiában s Flandriában is a confoederatusok hada veszett csak, s nem az német császáré; lesz hát hada a német császárnak. Kívánnánk ebben elmíjit Skerletnek, ha kegyelmed ezen replicánkat neki megjelenti. Az Imperialis statusok az ő tartozó qvottájokat csakugyan megadják a törökök ellen, ha amott compescáltatnak is, és így nem kissebb armadáját reménlhetni ez idén is a német császárnak, mint tavaly; Horvát- és Magyarországokbul is a német császárnak elíg hada lehet; ez iránt Janáki is micsoda ítílettel legyen, örömest értenők. Ugyan die 15. x-bris van emlékezet, hogy a Reiz effendivel szembe volt az orator, és hogy mint alterálódott a dévanyban az erdélyi fejedelemség dolgába, és hogy differáltassék a deliberatió, véghez vitte etc. Ez a dolog vagy az francziai orator inventiója csak, vagy valóságos dolog; azért vagy offendáljuk vélle, vagy nem: de illyen időben ezt egyáltaljába tudnunk szüksíges, mert úgy tehetünk a többirül is itíletet. Az mikor azért kegyelmed levelünket a Reiz effendinek megadja, szóval is nevünkkel köszöntvín, mondja meg: azon levélirásra adott nekünk okot, hogy esett értísünkre, már is a török urak között forog dévanyokban, ki legyen kívülöttünk erdélyi fejedelem, és hogy tavaly is azért hagyott volt el magátul a vezér (novellákban forog), hogy mást constituáljon helyettünk fejedelemnek; azomba itílje meg, micsoda comparatió van az erdélyiek és a magunk mellett lívő

magyarországiak között: micsoda quártéllya, telelíse comparative a kuruczoknak, kik véreknek kiontásával szolgálják a császárt, az erdélyiekéhez képest; annálinkább, hogy az erdélyi kapitiha, ki felkaftányoztatott, nem applicáltatik, et est in contemptu coram vezirio, mit tud itílni egyebet a gyermek is! De járul az is hozzá, hogy az erdélyiek sokat fecsegnek mind ott, s mind Zophiában, a kit nekünk magunk közül valók adtak értísünkre, biztatván az alábbvalókat is ellenünk, s annál is többet izenvín Erdélyben. Ezeket kegyelmed kötelességére is kínszerítjük, mind a Reiz effendinek in confidenti occasione, mind Zulfikár effendinek, Skerletnek, csauz-passának, az tatár chámnak vagy legalább bas-hasznadárjának megmondja, és mindenikének szavairul bennünket circumstantialiter tudósítson, mert ugyanis elvárjuk Januariust, quid pariet: de vagyon egy reservátánk, micsoda formába aggrediáljuk a portát,— mert ezt a politikát az erdélyiek dolgában Januariuson túl így nízni lehetetlen. Ha az említett conceptusunkba is succumbálunk: akkor erdélyi uraimék lísznek a partes superiores, et sic fato et fortunae cedendum erit; és minekelőtte arra fokadnánk, szüksíg, experiálja kegyelmed mind ezen az insinuált uton, s mind prudentia sua más utakon, mert igaz, hogy az erdélyiek felől rendelíst tegyen a vezér, azon mi instáltunk: de nem cum praejudicio dipplomatis mihi dati et jurium meorum; egyébiránt fama et vita pari passu ambulant apud honestos, nec fama et fides patitur jocum, sed bene aliquando necessitatem, etc. Jó líszen, ha az erdélyiek tolmácsával is kegyelmed pro informatione beszíll, a mit előtte az Muzul aga mondott. — Az melly rísze kegyelmed diariumának clavissal van irva, az francziai oratorval

való beszílgetíse felől, pro hic et nunc nékük csak az is elíg, hogy csak ennyiben is vehette elméjit azon materiában, jövendőre penig mit ád Isten, s mit rendelt? meglássuk. Könnyü a francziai oratornak az tanácsadás, de úgy látjuk: nulla discretio még csak abban is, az kivel tartozik, holott azt irja Lora uram: jött már udvartul ordója a nekünk adandó gratificatio felől; abbul lehetne kegyelmednek az anadoliai kazaszkert is valamelly kedveskedíssel devinciálni; de hiszem ha valamit deliberáltak, és a franczia király tekínteti-ért valamit nem cselekesznek a portai ministerek: bizony, száz annyi honorariumért sem. Az Francziába dupplicate irt leveleket Komáromi uram maga fasciculusában küldi meg kegyelmednek; egyiket az lengyel követ póstája alkalmatosságával expediálhatja; az dupplicátát Lora uramnak recommendálja pro transmissione, minthogy neki is recommendáltatott. Az galambvári béknek szólló leveleket két palotásinktul magunk megküldvén, maga jött ide, azon levelekre nízve; meghadtuk a póstamesternek, ezen alkalmatosságtul az ő levelei se maradjanak el. Az hódulás felől Debreczenre s több hajdu-városokra in patenti forma küldvén egy levelít hozzánk a landor-fejírvári szerdár, a váradiak instantiájára nizve, szinte most akarjuk azt is expediálni, tanáltatván már ollyan emberek, kik elvitelit magokra vállalták. Az lengyel követ odaérkezvén, talám kegyelmed vehetni fogja ottan most körülötte az lengyel pósta szolgálatját is. Vagy két tallér ára spanyorviaszat és porozót is küldjön kegyelmed első alkalmatossággal. Finis.

———

Iratott Orlai uramnak die eodem.

Az melly levelit az doctornak hozták vala, nem érthetvén minden terminusit jól, bánjuk hogy azokrul kegyelmeddel is nem conferált, hogy kegyelmed levelíben világosíthatta volna elméjít. Bánjuk annyival is inkább Libertás halálát, mert csak az érvágásba is nincs magunkat kinek concredáljuk, hacsak kegyelmetek ott valami jó franczia borbílynak szerít nem teheti; ha azért kegyelmetek ollyan alkalmatos borbílyra akadhatna ottan, azt is el kellene vélle végezni: esztendeig vagy holnaponkínt mit kivánhatna? Im azért a doctor levelínek magyarázatját visszaküldöttük; azmelly riszít lineákkal subducáltattuk, hacsak kegyelmed előtt nem világosítja, nem elíggé érthetjük: azért az újabb informátióját kegyelmed által elvárjuk; avagy csak ezért is nem volnánk idegenyek, hogy kegyelmed az residenssígtül megválljik, hogy ez ily dolgokban ílhetnínk szolgálatjával. Minthogy penig némely dolgokba a doctort kegyelmedre relegáljuk, írhatjuk kegyelmednek, hogy a melly terpentina-olajat javallott, azzal éltünk, és a mely palaczkban sürübb volt, az már el is költ: kárát sem, de igen sok hasznát sem experiáltuk. Szalontai uram sem lívin itten, nincs kivel megcsináltatni: lábainkba mindazáltal van annyi erőnk, hogy e napokban kétszer is ülhettünk fel a lúra, de ha megeröltetjük, mingyárt dagadását és nagyubb fájdalmát érezzük, — de megint elmúlik az dagadás a sáfrányos téj s kenyírbél-kötís alatt. Azt is experiáltuk, csak miolta kegyelmed elment is tüllünk, hogy kicsintül is gyomrunknak aggravatióját s azzal az tagokban való nehézsíget érezzük, és az egy holnap alatt kétszer is jött az jobbkezünk fejíben fluxus vagy

dagadás, de harmad napok alatt feljebb nem menvén, megint elmúlt. Ezekre nízve mind a purgatióval s érvágással való ílíst, ha javallja a doctor, elkövetjük, nem várván az tavaszi időt; de bár a praescriptiót és megcsinálásának methodussát itt hadta légyen is a doctor: de feleségem nem mér vagy nem akar hozzá nyulni, és igy ebben is újabb világosítás kivántatik, és ugyan magyarúls jó világosítással. Máskínt, Istennek hála, semmi alteratiónkat nem érezvín, jó appetitusunk vagyon, dolgainkhoz is láthatunk; hanem azt meg kell vallanunk, hogy ritkán van olly íczaka, melyben a görcs lábainkban bele nem állana, de azt is ha jól megszorongatják, mingyárt elmúlik; az menynyire lehet, a hidegtül és gyomrunknak megterhelísítül oltalmazzuk magunkat. Az mi feleségem állapotját nízi: az jövendőnek Isten tudója, mire mígyen dolga, de az tagadhatatlan, hogy vastagodik, és olly alterátiókat érez níha asztal felett, hol tüzesedíst, s hol szédelgíst, hol émelygíst, az kik jó jelek lehetnínek, és van is az mint látjuk olly remínsíge, quod sit praegnans. Az tabellákkal élni nem tud, míg nem világosíttatik, de az Kinderbalsamummal szokott mindenkor élni, az ki most nincsen, tavaly más asszonyokra elfogyott, s mással sem kíván élni; ezen Kinderbalsamumot penig minden patikákba s doctoroknál közönsígesnek mondja lenni, a minémüvel afféle asszonyok szoktanak élni; ím egy kis ivegecskében azon Kinderbalsamumnak mustráját feleségem megküldötte kegyelmednek: illyennek kellene lenni, melly is olcsó. Az melly elixie proprietatist penig a doctor küldött, az felől azt mondja: nincs semmi hire benne, ű nem kírette; azért kegyelmed menjen vígíre: ki kírte, s ki szavával? és tudósítson arrul is, mikíppen kell vélle ílni? mert ez is a kit most

hoztanak, elomlott, rosz gondviselíssel hozván, alig maradt meg benne egynihány csepp. Hogy penig még is jobban világosítsuk az bolus praescriptiója dolgát, a kivel nékünk a doctor javallja hogy éljünk: egyáltaljában reá nem meri magát venni feleségem, hogy azokbul az orvosságokbul csináljon nekünk purgatiót, félvén attul, hogy ha valamelly alteratiónk következnék, doctor nemlítiben nem tudná azt csendesíteni, vagy más orvossággal segíteni az olly történhető változást; hanem foliasenébül, rebarbarumból, jalapábul és cremor Tartaribul, mint megesmert orvosságokbul, nem tartaná károsnak s félelmesnek: minthogy hiti is tartja feleségemnek, hogy azokbul a speciesekbül doctor nemlíte nélkül senkinek orvosságot nem csinál. Az doctor itthagyott praescriptiója szerint való czédulában azon bolusnak megcsinálása így következik:

Rp. Mercur. dulc. gr. XV. diagrid. et resinae Jalap. gr. VI. antimon. diaphor. gr. V. cum drach. I. confect. humen fiant morsuli duo, quos capeat in vino pane hostiario involutos, mane, cum custodia.

Asszonyunk neve alatt az franczia királynak. *)

Christianissime Rex, Domine Domine mihi clementissime! Ab Illustrissimo Domino Marchione de Feriol intellexi benignam Christianissimae Majestatis vestrae annuentiam, quod in casu extremo, in Gallia asylum et receptaculum sperare possim; Deus opti-

*) Ezen levél és az utána következő három, Komáromy János — Tököly titkárja — kezével van beirva a pariás-könyvbe.

mus mille modis recompenset tantam propensionem Christianissimae vestrae Majestati. Debeo submisse fateri, quod mente revolvens Regiam Christianissimae Majestatis vestrae clementiam, familiae quoque meae antea praestitam ac superantem plures Coronas magnanimitatem, sum inducta, ut ipsa etiam Celsissimo meo Marito juncta clementer Christianissimae Majestatis vestrae protectionem in Hungaria amplectarer, imo et Vienna egrederer, has terras ignotas ac desertas sub spe tantae considerationis inhabitatura. Plurimum itaque confido, quod Christianissima vestra Majestas tantam meam fiduciam ac devotionem dubiamque in hoc exilio vitam, et statui meo minus commodam, clementissime sit respectatura, et me sua Regia gratia et provisione consolatura. Servet Deus vestram Christianissimam Majestatem quam diutissime incolumem et felicissime regnantem.

Posarovicae, 11. Januarij 1694.

Christianissimae Majestatis vestrae
humillima ancilla
(Zrínyi Ilona).

Urunk nevével azon királynak.

Christianissime Rex, Domine Domine mihi Clementissime! Gloriosae Christianissimae Majestatis vestrae victoriae, quae nunc totum terrarum orbem feliciter circumvolant, me quoque, humillimum suum clientem, non parvo repleverunt gaudio. Dominus exercituum plures etiam superaddat, ac desideratam partis benedictionibus accumulet felicitatem. Post Deum

magnum in gratia et protectione Christianissimae Majestatis vestrae repono fiduciam, ut occasione ulterioris progressus tantae felicitates armorum suorum, mihi quoque tot mala in deserta hac Patria patienti, vestra Christianissima Majestas meliorem statum sit clementer suppeditatura et interea benignam mei curam habitura. Quare me Regiae Christianissimae Majestatis vestrae gratiae in perpetuum cum omni submissione recommendo et maneo

Christianissimae Majestatis vestrae
humillimus servus
(Tököly Imre).

Excellentissime Domine!

Dum submissis labiis purpuram Christianissimae Majestatis Regiam per humiles inclusas deosculor, obligationis officium duxi vestrae quoque Excellentiae, tamquam faventissimo meo patrono, decentem honorem exhibere, confidenter rogans submissas meas literas in confirmationem constantissimae devotionis scriptas dignetur vestra Excellentia Suae Christianissimae Majestati humillime repraesentare, mihique in perpetuum favere ac patrocinari, ut tanto Excellentiae vestrae ministerio et favore semper possim gloriari.

Excellentiae vestrae
servitor obligatissimus
(Tököly Imre).

Lora uramnak, asszonyunk nevével.

Illustrissime Domine! Fecit mihi magnam gratiam vestra Illustritas, dum penes honestas suas responsorias, gratiam Christianissimae suae Majestatis, in extremo scilicet casu in Gallia receptaculum habendi, per Excellentissimum Dominum Supremum-Ministrum uberius confirmatam, ad notitiam dedit. Faxit Deus, ut tam suae Christianissimae Majestati quam Domino Supremo-Ministro, etiamque vestrae Illustritati, cum omni honore et devotione possim demereri. Per humiles tamen literas, suae Majestati Christianissimae pro tanta clementia gratias egi. Rogo vestram Illustritatem, ne gravetur in Aulam altenominatae suae Majestatis transmittere, mihique et ulterius favere et patrocinari. Benevolentiam Illustritatis vestrae condigno honore recolere non intermittam.

Illustritatis vestrae
observandissima
(Zrínyi Ilona).

Doctornak, eodem die.

Accepi epistolam Excellentiae vestrae die 24. x-bris Adryanopoli datam, ex qua continuationem amicitiae ut consilia ejusdem ad directionem meam ulteriorem, necnon etiam principissae meae, bene percepi; pro iisque gratias illi refero, tanto magis, quod in conclusione epistolae suae promptitudinem suam Excellentia vestra mihi offerat; nec in me contraria iis experietur in omnibus occasionibus, de quibus aliquando Excellentia vestra hic praesente sermonem

habuimus. Habeo fideles meos mihique satis confidentes in urbe ista, ubi Excellentia vestra modo moratur, sicut est Dominus Sándor, Dominus Orlai et Bai: quibus si vestra Excellentia confidenter utatur, et synceritatem suam in iis, quae fuse occurrent, contestetur, ne in futurum tanto magis ad officia sua obligabit. Ago etiam gratias pro transmissis medicamentis; doleo mortem Domini de Liberta; si mihi aliquum Chirurgum Gallum expertum Excellentia vestra recommendare posset, uterer libenter illius opera; meis enim Hungaris nec ad venae sectiones confidere possum, quae tamen aliquando in constitutione mea intervenire debent. Oleo terpentinae usus fui hactenus frequentius, et agnosco, quod aliquid conferat, sed parum; unum jam vitrum ad talem usum consumpsi, utor sequenti, verum in primo fuit densius. Deo sint laudes, etiam in pedibus tamen majus robur sentio, ita ut ex uno hypocausto in alterum bene etiam sine alterius adjutorio incedere et deambulare possim, et etiam quandoque equum ascendere propriis meis viribus probaverim et potuerim proximis diebus, tamen alterationes aliquas quandoque sentio, et ideo purgationis usum quem mihi Excellentia vestra suadet, necessarium judico. De his omnibus circumstantialem et fusiorem dedi informationem Domino Orlai, qui de his cum Excellentia vestra discuret et explicabit fusius, de quibus novam Excellentiae vestrae informationem praestolando, prima cursoris mei occasione etc.

Lora uramnak.

Dupplices Illustritatis vestrae gratissimas ad me pervenisse eidem significo, nimirum sub dato 23. 9-bris et 8. x-bris, ex quibus antiquam synceritatem et continuationem amicitiae pristinae animadverto, gratiasque maximas refero Illustrissimae Dominationi vestrae, quod mea negotia in omni occasione promovere intendat, multum debeo esse obligatus pro tanto affectu, et quamvis uti scribit in se susceperit omnia negotia Dominus Orator: tamen eo consilio et re multum me Illustrissima Dominatio vestra juvare potest, fideles enim et reales informationes ejusdem multum mihi prodesse possunt. Certus amicus in re incerta certiorem, et ex fructibus cognoscitur actor; scripsi de aliquibus Domini Michaeli Bai, quae Illustrissimae Dòminationi vestrae proponet, dabit itaque fidem illi. Fatendum est, quod merita isto tempore nulla habeamus, nisi magnanimia suae Majestatis Christianissimae superet nostrum meritum, habeoque clementem reflexionem eorum quod constantissimum et fidelissimum sibi Corona Galliae me semper experta est, et quando modum et media serviendi habui, nihil intermisi pro servitio Gallico. Non medicam tamen arripio consolationem ex victoriis maximis quas reputavit ab inimicis suis Christianissima sua Majestas et animum mihi addit, quod ex magnanimia et reputatione sua tantus Monarcha pluribus benefecit, ne etiam in Hungaria sub protectione sua habuit, intertenuit, nec me adhuc derelinquet. Rescribit Illustrissimae Dominationi vestrae principissa mea, et recommendanter tam meae quam etiam ipsiûs ad aulam sonantium. Interim audio Illustrissimam Dominationem

vestram Constantinopoli velle proficisci, et ibi aliquod tempus morari, non gravabitur Dominus Fabre meo nomine salutare, et ipsi sibique recommendare aliquas res procurandas pro futura campaniae necessitate, quae ad parvam summam se extendunt, et in his Domino Sándor dederam informationem, quam primum de his certior factus fuero, cum gratiarum actione talis pecunia per meos homines Adrianopoli deponenda, et refundenda, antequam cum castris Ottomannicis Supremus Vezerius moveret, cum occasione et motione castrorum Ottomanicorum, tales res ad me commode perferre possent. Quod in his Illustrissimam Dominationem vestram molestaverim, ignosci peto, confidentiae tribuat etc.

Skerlet uramnak.

Pervenerunt ad manus meas literae Illustrissimae Dominationis vestrae, in quibus familialiter aliqua mihi exponit, et de continuatione amicitiae suae tam mea quam principissae meae negotia concernentibus me certiorem reddit. Referrimus itaquae grates uterque pro isto promptitudine qua semper nos frui posse existimamus, et Illustrissimae Dominationis vestrae divinam benedictionem, et prosperrimos in omnibus rebus suis successus praesenti movente anno una cum charissimis suis domesticis apprecamur. Interim in aliis me ad Dominum Sándor refero, qui uberius Illustritati vestrae omnia referet, necnon etiam causam remonstrabit, quare principissa mea expressum suum hominem in negotiis suis Viennam mittere distulerit, in quo porro se favori vestrae Illustritatis recommendat.

Franczіai oratornak.

Epistolam Excellentiae vestrae sub dato 24. x-bris Adryanopoli ad me exaratam die 8. Januarij anni praesentis me accepisse significo, legi eam pergrate, quando confidentiam Excellentiae vestrae ex illa cum Domino Sándor antiquam et iterum renovatam intellexi, et quod inter praecipuas occupationes suas annumeret Excellentia vestra quicquid in illa Porta rerum mearum sustinendarum gratia fecit et faciet. Fatendum est, Excellentissime Domine, me non esse in eo statu, ut gratiam et favorem curamque Excellentiae vestrae in nogitiis meis sustineri nonmodo renumerare, sed vel de iis sufficientibus gratias agere possim, tanto magis, quod de restauratione sanitatis meae gaudeat et illam charissimam sibi habeat. Deus haec omnia retribuat Excellentiae vestrae, annumque praesentem novum ita prosperet, ut omnia vergant in gloriam et emolumentum Christianissimae Majestatis et augmentum familiae, reputationemque majorem in aula Christianissimae Majestatis, Excellentiae vestrae. Deus secundet indefessos labores et conatus Excellentiae vestrae, quibus semper pro servitio et gloria suae Majestatis Christianissimae incumbit; faxit Deus ut per assistentiam et protectionem Galliae, medio et opera Excellentiae vestrae videam me tali statu esse constitutum, et me utiliorem qui nunc sum et Coronae Galliae et ejus Ministris reddere possim.

Die 13. Januarij expediáltatván, a lengyel pósta Drinápolyban, vitt el illyen leveleket:

1.) Sándor Gáspár uramnak szólló két rendbelit.
2.) Fővezér tihájának, tatár hámnak, tatár hám bashasznadárjának, Reiz effendinek, Sufikár effendinek és Gürcsi-Mehmet passának szóllók.
3.) Orlai és Bai Mihály uraméknak szóllók.
4.) Az hadak, cselédek lajstroma, és a költségről való extractus.
5.) A fővezér urunknak irott levelit.
6.) Az hadak tiszti és főrendek nevek alatt irott sok pecsétű levél, a vezérnek, tihájának és Skerletnek.
7.) Nemes Jánosnak, Bai Andrásnak, Ducsányinak, Haszán agának, Macskási és Inczédi uraméknak szóllók.
8.) Francziai oratornak, Lora uramnak, a doctornak és Bukken uramnak és Skerlet uramnak szóllók.
9.) A lengyel követnek szólló.
10.) Asszonyunk neve alatt de Lora uramnak és a francziai királynak.
11.) Jablonovszki uramnak és Lengyelországban levő francziai oratornak.
12.) Maga neve alatt duplicate, urunk a francziai királynak és főministernek Crojcsi úrnak, Jablonovszki és Lora utján.
13.) Mindezen leveleknek conceptusi s pariái Komáromi uram levelíben vadnak includáltatva.

Az fővezérnek Mustafa passának iratott
20. Januarij 1694.

Hatalmas császárom szolgálatjában telelő-helyt nékiek nem mutathatván, küldöttem volt nagyságod Fejírvárrul való elmenetele után egy kapitányomot Tömösvár és Gyulára, hogy a míg ott a tájon subsistálhatnak, az ellenségnek ártani és hatalmas császárnak végházaiban, császárunk szolgálatiban igyekezzenek tanáltatni; de az nagy tél és szükség miatt az kapitán, több hozzávaló tisztekkel együtt, kínszeríttetett visszajűnni Jeni-Palánkhoz, egy ics-agámot s két hadnagyimot bizonyos-számú vitézekkel hagyván Gyulában. Az hadakban is ezen szolgálatban elég kár esett. Mindezekrül s mind penig az arrafelé való hatalmas császárnak végházai állapotja felől az tihámnak bővebben irtam, nem akarván nagyságod méltóságát sok irásom olvasásával terhelnem. Méltóztassék nagyságod a tihámot maga méltóságos személye eleiben bocsájtani és tűle minden dolgokot meg fog érteni. Nagyságodat csak azon kírem, mint uramot, engem szívibül ki ne vessen, és gondviselésem alatt lévő szegény hadaimot nézze jó szemmel. Lám, hatalmas császárom szolgálatiban velem együtt szívekkel, lelkekkel igyekeznek, sem életeket, sem vérek kiontását a császár szolgálatjában nem szánják; mutassa kegyelmességít, mert ha kegyelmességít nem mutatja: a többi is kínszeríttetik eloszlani; a kik visszajöttek is Gyulárul, nincs hova tennem; a kik mellettem vadnak is, Isten tudja mely nehezen tudom tartani és élődtetni. Nagyságod kegyelmességíbül rendelt ilísünk is míg ezen pósta bemegyen, elfogy; az Landor-Fejírváratt levő hatalmas császárnak vezírje Csafer passát tanáltuk

meg, de az ő kezíben is nincsen nagyságod fermánja nélkül. Gyulárul visszajött kapitányom késérte Jeni-Palánkig a tömösvári és gyulai agákot, és mihent a Dunán általtétetheti őket: a jeni-palánki kapitányt nagyságodhoz elküldöm.

Hatalmas vezér, ha nagyságod én mellettem ezeknek a hadaknak szolgálatjokot hatalmas császárnak hasznára való dolognak látja, kérem, ne vegye el szemeket róllok, viselje gondjokot; Gyulán maradott embereim is azon könyörögnek nagyságodnak: küldjön egy fermánt, hogy a császárnak ottan lévő élésibül tartsák őket, — máskint ottan nem subsistálhatnak, el kell onnét jüni azoknak is, mert pinzeken is ottan ilíst nem kaphatnak. Ha ott lehet egynihány emberemnek lakása, élése nagyságod hegyelmességíbül: én is gyakrabban bizonyossabb hirekrül tudom nagyságodat tudósítáni arrul a földrül; a fermán a nagyságodé.

Reiz effendinek, vezér tihájának eodem die.

Horvát Ferencz nevű lovas kapitányomot küldöttem volt Gyula s Tömösvár felé hatalmas császárunk szolgálatjában, és azért is, hogy ezen a földön telelésre való helyek nem volt, mert a mely helyekrül úgymint: Szreberniczárul és Zvornikrul hatalmas vezért megtanáltam vala, oda Csáfer passa ő kegyelme nem bocsájtotta; úgy kellett osztán Gyula felé küldenem, ha telelhetnek is, ha nem is. De ezekben a hadakban ebben az utban sok kár esvén, és Horvát Ferencz kapitányom tovább ottan nem subsistálhatván, az hozzá való tisztekkel és valamelly katonákkal

visszajütt és tegnapi napon, a gyulai és tömösvári agákat is maga mellé vévén, Palánkhoz érkezett, Gyulán is hagyván embereimet. Az végbeli agákat a gyulai és tömösvári agák a vezérhez küldötték, de az Dunának nagy zaja miatt a jeni-palánki kapitány nem tétethette által őket; igyekezem benne, ha az idő meglágyul, vagy megfagy jobban, hogy általtétethessem, és a fényes portára elküldhessem; addig is penig, míg az említett agák odaérkeznének is, kívántam egy órával elébb bizonyos póstám által a hatalmas vezért az arrafelé való végházak állapotjárul s dolgokrul tudósítani. Azonban mint jóakarómot kírem kegyelmedet: a hatalmas vezér előtt ne szánja szíp szavait túlünk, mert ha a hatalmas vezér kegyelmességit nem mutatja: sem a Gyulárul visszajütt hadamnak, sem a többinek gondját nem viselhetem; el kell oszlani a többinek is, ha a vezér kegyelmességgel nem lészen. Csáfer passa ő kegyelme küldött levelet a vezérnek mellettünk, mert fermány nélkül ő kegyelme is semmit nem cselekedhetik.

Tatár chámnak eodem die.

Édes nagyságos uram, az én lovas kapitányom és hozzátartozó tiszteim a tömösvári és gyulai agákkal érkezvín Jeni-Palánkhoz, minthogy egynéhány napig a Duna miatt esik mulatások: nagyságodhoz való kötelessígem szerint az arra felé való hireket, dolgokot nagyságodnak kivántam tudtára adni. Az hadaimban, az kik arra felé voltak, elég károm vagyon; de csak Isten nagyságodot s hatalmas császá-

runkot éltesse; az ily dolgok avval járnak. De úgy, hogy ha nagyságod s hatalmas vezér kegyelmességit nem mutatja: a több hadaimnak is dolgok arra mégyen, el kell oszlaniok magok életek keresésire. Az kiknek penig lovok van szolgáink és hadaink közül, azoknak is lovok elvész, minthogy a mely quártélt kivántunk volna hatalmas vezértül és szerdártul telelésünkre, a nem engedtetett; magamot is a nagy tél havában itt szorították, Vidinben sem mehettem. Nagyságod kegyelmességit várom, méltóztassék egy-két szót szólni s emlékezni felőlem és hadaim felől, hogy nagyságod és hatalmas császárunk szolgálatjára maradhassunk meg.

Az franczia oratornak eodem die.

Excellentissime Domine!

Per reduces officiales meos ex confiniis Ottomanicis Gyula et Tömösvár cum aliqua Excellentiae vestrae scitu necessaria ex illis partibus obtinere potuerim, dedi in mandatis Domino Sándor, ut haec omnia fideliter Excellentiae vestrae repraesentet. Audiet jacturam Excellentia vestra in isto servitio equitum nostrorum propter non datum quartirium; siquidem expeditio ista necessitate ductus debuit fieri, cum subsistentiae locum equitatus iste non habuerit, nec scio quid mihi sit faciendum, cum nec nos qui jam in diversa confinia et palankas destributi sunt, tanto minus qui nunc revertuntur vel adhuc revertentur alere et conservare possim, nec aliud supponere debeo, quam quod tali modo ministri Ottomanici, me a militia et hominibus meis privare et se ab expensis pro

talis militiae conservatione et rectione liberare totaliter velint. Vibebit vestra Excellentia quid praesens mea epistola et recommendatio Belgradiensis Passae pro me et militibus meis facta, obtinere possit apud Supremum Vezirium; et si videat necessitatem, non dubito, quod authoritatem etiam suam interponat in Porta ista pro me et negotiis meis, pro quo Excellentiae vestrae favore habebit et me, et omnes mihi adhaerentes perpetuos sibi obligatissimos. Interim maneo Excellentiae vestrae addictissimus.

Iratott Sándor uramnak die eodem.

Az nagy havak és rendkivül való tél miatt mostani jó egészségünk bontakozódásátul is félvén, és a landor-fejírvári szerdárhoz nem mehetvín, küldöttük volt levelünket nekie; kire mi válaszunk jött, és a vezérnek is mi formában irt, a levélnek értelmét megküldöttük; a nekünk irt levelét is in originali annectáltuk, a vezérnek szólló Csáfer passa levelét penig Skerlet uram leveliben includáltuk, mint azt a neki irott levelünknek conceptusábul megláthatja kegyelmed. Az fővezérnek, Reiz effendinek, vezér tihájának és a tatár chámnak szólló leveleink conceptusit is annectáljuk, kik mellett kegyelmed pro ratione temporum et statuum többet szólhat, és az alább (irt) dolgokat is, vagy a kik a Hajvász által küldött dolgokban elmaradhattak volna, repraesentálhatja, pro discretione sua, legalább hogy a Horvát Ferencztül elszakadt katonáknak dolgát (ne a kuruczok állhatatlanságának, hanem hogy a porta quártélt nem ad-

ván, élések megtartására s kenyere keresísíre maga kínszeríti, és maga szántszándíkkal elűzi) nem nekünk hát, hanem magának tulajdonítsa; convictiójokra való dolgokat eleget tanálhat kegyelmed. Az szerdárt nem okozhatni, mert lám a mit cselekedhetik eleget cselekszik, de azt mondja, ha nem hazud, hogy hatalmában nem volt: Szreberniczet s Zvornikot quártélyunknak rendelhesse, annálinkább, hogy a fejírvári hambárokbul élést adathasson ki; elég nyomorultul élnek mind a Bujurdelembe s Pancsován lívő hadak az egy parájával (?); declarandum est telarum necessitas. Sóra való pénzt is, és a pancsovaiaknak valamelly senisre való pínzt küldöttünk; minden szemílyre egy holnapra egy-egy oka sót kelletvín adni: csak az is sokra megyen, máskínt is már az ususban ment, s megvárják. Mit irjanak a tömösvári passák, in specie azt is megküldöttük, úgy az tömösvári alaj-bék és dézmások leveleinek is magyarázatját, a végre, hogy Orlai uram azon adósságot ottan contrahálván, arra gondoljuk, magát nem obligálta, hogy mi fizessünk meg érette; azért ha obligálta magát: úgy kíntelenek vagyunk megfizetni, ha penig máskípen végezett, szerezzen egy cautiót az alaj-béknek és a dézmásoknak Skerlet uram által, vagy a tefftedárnál procurálhatja, és így minket is megment az 135 tallér fizetístül. Ugyan a tömösvári alaj-bék a mi ott lívő rabjainkbul kér egy lippai rácz rabot, mintha Orlai uram ajándékozta volna neki a huga szabadítására; már a hugát kiadnák, s kírik érette a ráczot. Ezeket azért kegyelmed Orlai uramnak megjelentvín, ő kegyelme maga tudósítson ezen dolgokrul. Horvát Ferencz micsoda hirekkel érkezett, és Váradi is póstáit küldvín ki, micsoda dolgoknak mehetett végére: ím egy ex-

tractusban azt is letöttük. Váradinak s vélle egy lovas hadnagynak ottvaló lakása szüksíges volna, mert nemcsak Debreczenbe, arra dispositus emberekkel, de a Hegyaljára is, ott lakván az anyja, jöhetne s mehetne embere, és minket is újabb-újabb hirekkel, s mi is az portát tudósíthatnók, — de ott nem subsistálhat, hacsak a császár ottan lívő élésébül nem tartják; bár csak tavaszig harmadmagával lehetne ottan subsistentiája, ha a katonáknak el kellene is jüni onnat. Horvát Ferencz a melly lovasokkal jött, mindinkább tisztekbül s nős katonákbul állanak. Újvárosit egynihányad magával Váradival hadta; Török Mihályt, Jaxát 60 lovassal a nagy árvíz a Körösök közé szorította; labanczságtul nem félti, hanem az ellenségtül. Balla György s Kaszás Pál mintegy 20 lovassal exmissáriusok, épülni mentek; valamint állhatja a szegíny lélek; ott is — elhiszszük — elmondatják véllek a hitet. Monorit is az apja mellé bocsátottuk, Kis Miska az ellenség fegyvere miatt veszett el; a bátori és jenei hajduk Dékánt vagy Szűcs Istvánt kívánják, küldjük pro capite; már Kis Miskának küldtek volt hitet: mihent az hó elvész, melléje kijűnek. El is fogjuk egyiket küldeni, minthogy mind a kettő feleséges, ha az hó elvész. Horvát Ferenczczel való hadakban csak a kit tud is, vagyon százig való kár benne; olyan itílettel van, hogy aprónként be fog szivárkozni. Tömösvári, gyulai törökök is jöttek 15 lúval vélle, de a nagy zaj miatt az Dunán senki nem járhat, míg már vagy meg nem fagy, vagy az idő meglágyulván, a Duna megtisztul a zajtul; nagy veszedelemmel egy csolnokon tegnap estve tétette által Fekete Jánost a levelekkel Daróczi uram. Nem tudjuk, arra micsoda idők járnak, de a Poncsa és Bánya felé küldött lova-

sink visszatérvín, azt mondják: a merre útjok lött volna, az hegyek közt egy kópiányira való havak is vadnak, lehetetlen járni embernek. Madács uramtul sem jöhet senki. A mely marhákot Havasalföldibül kézhez vettek is, inkább hiszszük, mind oda-vész, mert a hegyek küzé szorultak, és mindennap vesztegetik az érette küldött hajduk is. Patientia.

Horvát Ferencz kapitány hozta és Váradi István küldte informatiók.

1.) Az tömösvári marhákban le akarván vágni a katonák, és a törökökben is fosztogatni akarván: filtvín mind magát, mind minket a busulástul Horvát Ferencz, kemínykedett, és hogy Tömösvár körül valamely kár ne essék: igen alkalmatlan időben csak elvitte a hadakat; ruhátalan s rongyos lívín a hadnak nagyubb rísze, okozta ezen confusiót mind a kapitány kemínysíge, mind a hadnak ruhátalanságához kípest az alkalmatlan időben való vitele: minthogy a Maroson akármely nagy lúnak a nyereg-szárnyát érte a víz, — a Marosnál maradt el egy rísze.

2.) Az több riszível a hadnak bémenvín Gyulára Horvát Ferencz, messze kellett kijárni zsákmányra, ki miatt sok kárt vallottak: mert többi között Váradi István bejárónk is öt lórul egyre szorult, a többit a labancz vitte el szolgástul az zsákmánybul. De ugyan csak próba nélkül nem kívánván Gyulárul megtérni: 12. x-bris kiindulván Gyulábul Szeged felé, Győr nevű falunak felverísíre, ki is a Tisza-parton, túl van a Tiszán, lovon által nem mehettek, hanem csolnokokon gyalog, felesen; éczaka a falut felvertík,

s által is jöttek, noha a szegedi sereg is, mihent megviradott, odajött a révbe: de már ezek általjöttek volt, és a praedával s valamely marhákkal Gyulára bejöttek. Az györi emberekben is egynihányat magával elhozott Horvát Ferencz, s a gyulai tömlöczbe tétette, póstát küldvín vissza, hogy addig el nem bocsátják üket, míg Gyulára élést nem hoznak bé, s ki is fogják üket éléseirváltani. Azért is hadta Újvárosit Váradi mellett, hogy a Körösök béfagyván, a Körösön túl való emberekben is hozzon el, hogy onnan is, ha lehetne, élést szerezhetnínek a végházba; póstáit is három-négy felé küldötte, és ugyan fegyverviselő embereket is, parasztgunyában. Visszajövet a Maros jegín jöttek által.

3.) Minekelőtte a török tábor kijüne, az ellenség igyekezik Gyulának s Jeni-Palánknak elfoglalásában; félnek a nagy árvizektül, hogy a fogja impediálni, s intentiójokot protraháltatni.

4.) Az franczia nagy hostilitásokat követ most is az ellensége földin: mert az megvett és egyéb véghelyeiben is nagy praesidiumokat tétetett, excursiókat tétet, pusztíttat, égettet a praesidiarius helyekbül; mind a spanyor, mind a német igen utána van, hogy megbékélljék vélle. Vagyon ollyan hire is, hogy Jacobus declarálta volna magát ad monasterium, és Vilhelmus is megígírte volna Jacobus fiának a successiót.

5.) Kis Miskát Mósik nevü labancz hadnagy ölte meg. Kos Mihály hihető, szántszándékkal fogatta el magát: mert szabadon látta a mi emberünk mind Debreczenbe, s mind Szent-Jóbon; beszílte, hogy a vezér őtet meg akarta fogatni, a debreczenieknek s annak a földnek Virág Gáspár által való hiradásáért.

6.) Az debreczeniek s más helyek is kívánnának hódolni, de a német tilalmazza; e végre Débreczenbe egy Boland nevü német generált rendeltetett, ki mellé Kassa, Szathmár s Máramoros tájjárul más hadak is érkeztek volt, de megint eloszlottak, maga penig Boland egynihány század magával Debreczenbe van. Magyar lovas hadak is rendeltettek Debreczen tájjára quártélyban.

7.) Az egri commendáns öcscse az bátyjához akarván menni Egerben, valamely németekkel: labancz katonák felverték és magát a hintóban megölték; kire nízve a német persequálja őket, hozzánk is gratiáért folyamodnak,— Fekete-Bátorbul is hasonlókípen valamelly hajduk.

8.) Tömösváratt semmibül szükséget nem mondanak, mivel igen behódol a szegénység. Gyulát sem mondják szűkösnek húsbul és pásztormánybul: az tatároktul sok marhát szerzettek volt, és jövendőtül félvén, felfüstölték, de kenyeret pínzen sem árulnak; a passának, mondják, feles élése van in reservata. A jancsár-agátul vett Váradi kölcsön két zsák búzát, hogy búzájul megküldjük in dupplo.

9.) Az melly követnek Bécsbül kellett volna jüni: az a hire, addig alá nem jü, míg Drinápolybul emberek, a kit várnak, nem jü Bécsben.

10.) Az melly kuruczok eloszlottak, azokat a labancz végházakban megárestálván, addig el nem bocsátották: míg arra nem ajánlották magokat, hogy e tavaszon több német császár hadaival a franczia ellen felmennek; nem hisznek nekiek, ollyat gondolván az németek, hogy a mi hirünkkel mentenek el, csalárdságot gondolnak bennek.

N. B. Sándor uramnak iratott leveliben egyni-

hány menzil-fermányok extrahálása felől is, minthogy már egynél több nem maradott.

Skerlet uramnak die eodem.

Conditionem et statum nostram praesentem, quandoquidem Vezirius Belgradiensis Excellentissimus Dominus Csafer passa cum bene quotidie videat, servitia quoque nostra si non multum aestimanda, tamen quotidiana et syncera in confiniis istis potentissimi nostri Imperatoris agnoscere debeat, nec se habere authoritatem (ut praeter expressum mandatum aliquid vel in administranda nobis annona, vel in assignandis aliquibus melioribus quartiriis ubi subsistere et hybernare miles commode posset) absolute mihi declaret; rogatus itaque ut ad minus recognoscat et recommendet supremo ministro penuriam et necessitates nostras, fecit hoc libenter; confidentia itaque omni ductus erga Illustritatem vestram, his annecto tam meam quam ipsius ad excelsum supremum ministrum sonantem epistolam, rogando eandem enixe, ut resolutionem suae Celsitudinis, secundum amicitiam suam, interpositione etiam sua promovere et ad manus meas quantotius transmittere dignetur. Cum in confiniis inimicis varie loquaebantur, pro confirmandis animis Gyulaiensium, miseram cum 300 equitibus capitaneum meum Dominum Franciscum Horvát, necessitate etiam aliqua ductu, quod praescriptis 300 equitibus desideratum quartirium Szreberniczense vel Zvornikiense, Dominus Csaffer passa absolute denegaverit, nec in Bujurdelem et Pancsovam actu quam qui sunt, plures in hyberna collocare po-

tuerit, capitaneus iste superatis plurimis difficultatibus quas vel in primis propter maxima frigora et inclementiam aëris, lacer et nudus miles sufferre defuit, magna militum jactura et medietatis ferme dissolutione, tamen servitium hoc praestitit, intravit Gyulam, expedivit currentes literas ad diversos Comitatus et oppida, fecit excursionem versus Tibiscum, et ipsum Tibiscum aliqui ex militibus nostris superarunt, praeda aliqua facta, iterum Gyulam reversus, ibi aliquos dies commorando, cum ibi ultra subsistere non potuit, et quotidianam equorum et hominum jacturam, propter pabulationem necessariam expertus fuisset, Gyulaienses et Tömösvárienses agas sibi associando, qui ex confiniis istis ad supremum ministrum sunt expediti, concomitatus est ipsos usque ad Jeni-Palankam, unum ex aulae meae familiaribus, alium ex ductoribus equestribus cum aliquibus militibus reliquit Gyulae ad ulteriores meos ordines, verum nec isti ibi subsistere possunt, nisi ex annona Imperatoris ibidem existente ipsis panis administretur, cum nec pecunia ibi panis reperiri possit; requisivi in hoc puncto Dominum Csaffer passam, scripsi etiam supremo ministro, si pro servitio istius confinii utilitas et subsistentia meorum hominum ibidem agnoscatur: dignetur clementer de victu et subsistentia illorum sua Celsitudo disponere. Timeo, ne propter constitutionem modernam Danubii plures dies deberunt morare Jeni-Palancae praescripti confiniarii, tamen laborabo in quantum fieri potest, ut transire et quantotius ad fulgidam Portam penetrare possint; donec tamen suis equis perveniant, idoneum judicavi de scitu necessariis in antecessum etiam suam Celsitudinem informare: fuse itaque de his omnibus scribo Domino Sándor, qui fideli-

ter et circumstantialiter Illustrati vestrae referet. Considerabit Illustritas vestra ex relatione illius, nisi praeconcepta inimicorum intentio a fulgida Porta praeveniatur, secundum discursum in ultima audientia mea factum suae Celsitudinis, veniant quam solebant maturius Tartari, accelereteque expeditionem suam solito citius classis navalis: certe actum erit de Gyula et Jeni-Palanka; si autem intentio supremi ministri mihi ad Belgradum declarata, ita confundemus iterum dispositiones inimicorum, et si illum in operationibus praeveniamus, ita ad honestiores etiam pacis conditiones cogemus. Tanta multitudine et congerie nivium, certissimam exundationem aquarum circa finem Februarij, et in Martio, Aprilique augurari possumus, et s classem navalem isto tempore hic habeamus: certe Tétel, Becse, Szente (Zenta), cum tota Bácska praeda nostra erit, dignetur tamen augere peditatum sua Celsitudo in Belgrád, pro tali expeditione, cum equites in tali tempore nihil facere possint. Bokcsa etiam per ordines suae Celsitudinis facile recuperari posset, et esset necessaria istius palancae recuperatio. Ego ex mea parte nihil intermittam, habeo cor et animum totum dispositum pro servitio istius Imperii: sed non sum in statu augendi, imo nec hos conservandi quos habeo, nisi clementer et benigne disponat fulgida Porta.

Görög Miklós 21. Januarij expediáltatván, vitt el illyen leveleket Drinápolyba.

1.) Vezérnek, tatár chámnak, vezér tihájának, Reiz effendinek szólló török levelek.

2.) Skerlet uramnak szólló deák levél, és abban inclusive az landor-fejírvári szerdár a vezérnek szólló levele.
3.) Az franczíai oratornak szólló deák levél.
4.) Az tömösvári Topaly-Huszain passa és Omer passa levelei, magyarázatjokkal együtt.
5.) Az tömösvári alaj-bék és dézmások leveleinek magyarázatja.
6.) Sándor uram levele, és abban inclusive az feljebb irt ministereknek conceptusi, és Horvát Ferencz hozta s Váradi irta hirekrül való extractus.
7.) Egy menzil-fermán, három lóra szólló.
8.) Az nisi jancsár-agának és ressovai agának szólló levelek.
9.) Az maga instructiója.
10.) Hopmester uram Nemes János uramnak irt levele.

Sándor Gáspár uramnak iratott 29. Janarij 1694.

Adjuk kegyelmednek tudtára, hogy sub dato 12. praesentis, Csáfer passa agája által küldött levelit kegyelmednek az inclusákkal együtt vettük; Csáfer passa maga küldötte meg kezünkhöz. Miolta ezt a portát szolgáltuk, mind kegyelmed idejiben, miolta mellettünk lakik, mind annakelőtte sok változó állapotokot, difficultásokot kellett experiálnunk és superálnunk: de az tavaszi idő az kijövő zöldellő füvekkel újabb állapotokot, és a téliek ellenkezőköt értettek sokszor velünk; azért jó reménség alatt durabimus adhuc, várván kegyelmed megfordulásával az ervendetesebb hireket. Egyébaránt, hogy az igírt hurinlik

(igy) megadása ennyire differáltatott, és az hadaknak is quártély abban a materiában, hogy subsistálhassanak, nem adatott: könnyü általérteni, mire való; de a mi dolgunk patientia. Elhiszszük, kegyelmed is az időhöz kípest fogja magát conformálni, és quo-quomodo ottan subsistálni, és végit várni: mire fakadnak a dolgok? ámbár vissza kivánnák is küldeni kegyelmedet. Micsoda terminusra nézve vett kölcsön pínzt a francia doctortul: bennünköt tudósítson, és maga ottan tovább való subsistentiájára nézve ha megfogyatkozik, tovább is igyekezzék kírni, bár interessel is, hogy a költségnek nem-léte időnek előtte ne kínszerítse a visszajövetelre, ha szintén vissza kívánnák is küldeni; míg már a fenforgó dolgok egy felé fordúlnak, nem illendő s nem is tanácsos addig visszajönni kegyelmednek. Hajvász és Görög Miklós által küldött levelekre való replicáját kegyelmednek szivessen várván, etc.

P. S. Az tömösvári passa embere Jeni-Palánknál az Duna befagyásával jühetett által, ki is egy tatár agát fog visszaküldeni; irjon általa, és élhet confidenter véle, az kapukon ő is eleget érthet. Görög Miklós elmenetelitül fogva semmi újabb dolog nem occurrált. Székely Zsigmondnak irattunk Komáromi urammal: tovább való dispositiónkig helyben subsistáljon, s kegyelmed dispositiójához conformálja magát. Stefánt ne késsék elküldeni az informatiókkal.

Sándor Gáspár uramnak 2. Februarij.

Ezelőtt egynihány nappal az tömösvári passa embere által, s azelőtt penig egy héttel Görög Miklós

által bűvebben irtunk kegyelmednek az occurrentiákrul. Érkezvén újobban Gyulárul egy aga másod-magával, az mely hirekkel jött, sietve küldöttük Landor-Fejírvárrá, gondolván: ezen hirekkel emberit fogja a portára küldeni a szerdár; nem kítljük, ezen levelünket meg fogja kegyelmednek küldeni. Megirtuk vala kegyelmednek: Boland generál Debreczenbe érkezett; igaz, Debreczenbe csak egynihány század magával maradt volt ben, de az elsőben mellé gyülekező hadakat is, a mint hire volt elsőben, a Tiszán által nem küldötte, hanem Szabolcs vármegyébe telepítette meg; és a volt hire, hogy mozsárokat is hoznak Debreczenbe, és a mint megirtuk vala, Gyulára igyekeznek; hihetni-é, nem-é, hogy e télen jégen megpróbálják? azoknak hagyjuk itíletire, a kik Gyulának dolgát jobban tudják. Horvát Ferencz onnanvaló eljöveteli után portása volt ugyan ott az ellenségnek, a mely is a fáért kijáró törökökben kárt tett. Az Karán-Sebesre, Lugosra s Bokcsára járt Daróczi uram emberi újobban is confirmálják: közönséges szó az ellenség között, hogy Jeni-Palánkot is, minekelőtte a víz megerősíthetné, megpróbálják, mivel az árvíz alkalmatosságával supponálják, hogy Jeni-Palánknak nem árthatnak. Értésére adtuk a szerdárnak is: ez illy hirek között kivántatnék a had, ha volna, etc. Váradi tized magával Mocsárival még ben van Gyulában: de azok is gyalog, a többi penig a nagy szükség miatt eloszlott. Nem tudjuk a portán mint készülnek a hadakozáshoz: de a németek mind erdélyi s magyarországi quártélyokban valóba kíszülnek, s úgy látjuk, a tavaszt sem várják az operatióban. Ezen Gyulárul jött török desperate beszéll Gyula felől, semmirekellő embernek mondván az ott való passát, és hogy akármikor sem

árthatott jobban Gyulának, mint most az jégen; kevés török lévén benne, mikor ellenség nem ment is alá: az árka jegelísit is alig győzték. Az mostani próbája alkalmatosságával az ellenségnek, 37 törökkel kevesedett az ottvaló praesidium. Az melly tiszamellyéki parasztembereket a mi katonáink vittek volt be Gyulába, most is az tömlöczben vadnak; póstájok jüvín, az szegedi commendáns saczon s pénzen való szabadulásokat nem ellenzi: de élést, ha a tömlöczben vesznek is, nem enged bévinni.

Die 14. Februarij. Iratott az franczia oratornak.

Ex Epistola Excellentiae vestrae intellexi, quod cum magno-vezirio loqunta fuerit, in qua collocutione agnoverit apud se illum statuisse hunc annum belli cum non elapsurum indomita Transsylvaniae, faxit Deus, ut ista intentio quotius conjuncta sit cum intentione et interesse Christianissimae Majestatis, Domini mei clementissimi. Bene animadverto titubationem et levitatem ministrorum istius portae, quod meam personam et accomodationem, quamvis mille vitae meae periculis, et ferme perditione, constantem meam fidelitatem et satis proficua servitia illis comprobavi, et nisi haberem reflexionem, quod collatio principatus Transsylvaniae fuerit facta ex respectu et interpositione Christianissimae Majestatis, et qui me in possessione illius provinciae non tantum promovere et manutenere, sed et authoritate et majestate sua ad haec Turcas etiam cogere, et me ad majora etiam applicare poterit, despondere certe animum deberem,

et inanem fuisse tantorum annorum et tot miseriarum operam. Vivat Christianissimus Ludovicus, Dominus meus Clementissimus, cui et vitam et omnem meam fortu-ram debeo. Vivat vestra Excellentia cum omni foelicitate, pro cujus laboribus et indefesso studio quae ibi exercet, im perpetuum me obligatum sentio, et me ejusdem favori et gratiae prorecommendo. Habeo exmissarios in Hungaria et Transsylvania, misi etiam expressos homines meos ad sorores meas, unde certissimas praestolor informationes, de quibus Excellentiam vestram informare non intermittam. Interim rogo de conclusione oratoris Poloni, quid inde sperandum, me informare et memoriam mei habere dignetur. Interim maneo, etc.

Az fö jancsár-agának iratott 14. Februarij 1694.

Nagyságod levelit igen kedvessen vettem; hogy engem szívibűl ki nem vetett, és a fővezér előtt is felölem jól emlékezni méltóztatott, Isten áldja meg nagyságodot érette. Hatalmas császáromnak és a török nemzetnek szolgállatiban, a mint eddig, ezután is én is tanáltatni kívánván, hálá Istennek, a fő-jancsár-agák is mindenkor énnékem jó uraim voltanak, nagyságodtúl is minden jót várok, kérem is, ezután is rólam el ne feledkezzík; és most ott lévén a tihám is, ha vagy ő, vagy más ottan lévő kapitiháim valamiben nagyságodot megtanálják, légyen jóakarattal és segítséggel hozzájok.

Az seh-iszlámnak eodem die.

Adta értésemre a tihám, hogy nagyságod köntöse csókolására elment volt, és nagyságod jó szívvel látta, és hozzám, szolgájához, minden kegyelmességit igírte. Isten nagyságodnak ezer annyi jót adjon, a mennyit én velem kíván cselekedni; nagyságod a török nemzetnek és hitnek az egyik főoszlopa: én is a török nemzet szárnya és protectiója alatt lévén, nagyságodtul mint uramtul legtöbb jót várok. Isten nagyságodot az én szerencsémre sokáig éltesse, és minden dolgaiban boldogítsa.

Az urumelli kazi-eszkernek. Die eodem.

Az én tihám mostan adta értésemre, hogy nagyságod köntöse csókolására is elment volt, és a mely szókot nagyságod előtt mondott, azokot is értésemre adta; nem kételkedem benne, hogy nagyságod is, mint ennek az Imperiumnak egyik birája, és okos s eszes ember, az én tihámnak szavait elméjire vehette, és mint igaz biró tészen mindenekrül itíletet. Én az én szolgállatimot nem forgatom; az mikor nagyobb volt mód kezemben, többet szolgáltam. Nemcsak szerencsés időben: de szerencsétlen esztendejiben is a török nemzetnek állhatatos szolgája voltam. Az szívem mindenkor a török nemzeté volt, több urat a török császárnál nem is tudtam. A török nemzet hire, becsületi mire bocsájtja? és ezután én velem mi jót akarnak cselekedni? nagyságtok kegyelmességiben áll; az én dolgom csak az, hogy Istennek imádkozzam az nagyságtok boldogulásáért; elhiszem, a nagyságtok szár-

nyai alatt én is elélhetek. Ez világnak mindenkor olyan dolga volt, hogy a nagy kapukon jóakaróji is, s gonoszakaróji is szoktak lenni, s mindenkor voltak is. Nagyságodot csak azon kérem: egyik füle enyim is légyen, és ha én érettem nem is, Istenért s a maga hitiért én rólam se feledkezzék el.

Az reiz-effendinek eodem die.

Kivántam ez levelem által is kegyelmed kezit, mint régi jóakaró uramét, csókolnom; sok országos nagy dolgait kegyelmednek tudván, kérdezem, mint vagyon? Kegyelmed sok szép szavairúl, és eleitűl fogva hozzám mutatott jóakaratjárul megemlékezvén, kegyelmedért éjjel-nappal Istent imádó szolgája vagyok; kérem is kegyelmedet: tovább is rólam el ne feledkezzék, és ott lévén most a tihám, ha szinte nem irna is, valamely örzendeztető hirekkel általa megörvendeztetni méltóztassék.

Iratott Sándor Gáspár uramnak 14. Februarij.

Az tatár pósta kegyelmed 30. x-bris datált levelivel megérkezvín, sok nyughatatlansággal teljes gondolkodásinkhoz kípest kegyelmed tudósítását nagy contentumunkkal olvastuk, betegeskedésit penig szánakozva értettük. Isten kegyelmedet gyógyítsa s erősítse, s adjon nekünk is olly időt érnünk, hogy kegyelmed sok szolgálatit, s szives fáradozásit érdeme szerint jutalmaztathassuk meg. Hajvász s Görög Miklósék által küldött levelinkbül megérthette függőbe

lívő elménket; melyekre nízve, noha mind Erdélyre, mind Magyarországra az rabok szabadulása végett kezünknél vadnak a passusok: de embereink expeditióját halasztottuk, azokba a dolgokba való kegyelmed informatiójához képest regulálhatván magunkat azoknak az embereknek azokba az dolgokba való instructió-adásba; eddig az rendkivül való tél impediálhattak bennünket ez illy expeditióktúl. Az seislámnak, urumelli kazaszkernek, jancsár-agának, reiz-effendinek, tefftedárnak irott leveleink pariáibul: mit irtunk? megláthatja kegyelmed, és maga velek való discursusit s negotiatióji ahoz képest regulálhatja. Úgy látjuk, eddig a nagy havak és kegyelmedtül vett intimatiók, és ezután az árvizek, a tavasz érkezísivel penig az újabb-újabb dolgok aligha bennünket a Vidinben való meneteltül egíszen is el nem fognak. Tagadhatatlan, hogy mindenbül igen megszűkültünk, de determinative semmit nem irhatunk, tovább mi tívők leszünk? mert a mint Madács uram irja, minden igen megdrágódott Vidinbe is: a törökök foglaltak mindent el a szegénységtül pénzen, hogy a kuruczoknak két áron adhassák, s nyerhessenek rajtunk. Patientia ferendum est, quod mutari non potest. Megküldtük kegyelmednek Madács uram extractusát: vidinyi szállásunk gazdája mennyibe tötte árossá az házat, és benne lívő élését. Landor-Fejírváratt már 13 s 11 okája jár a lisztnek s búzának egy talléron; de azon vidinyi vásárlásra sem fordíthatjuk addig elménket, míg már Bai András s Márton deákék az várható pénzzel el nem érkeznek, és kegyelmed opinióját is nem veszszük. Azért, minthogy mind a vitézlő rendtűl, s mind magunk szolgáitul búsíttatunk, és a mindennapi szüksíges költsígtül is szorongattatunk: az melly

ezer tallér felől kegyelmednek irtunk volt, hogy abára fordítsa, azt se hagyja már ottan, hanem küldje el a többivel, a midőre megveheti azt az háromezer tallért; ha Vidinbe tanálunk penig menni, mind Mahmut agának complaceálni, s mind penig minden legkissebb panaszra való alkalmatosságot eltávoztatni igyekezünk. Az Landor-Fejírvárra szólló leveleket megküldöttük, ha a vezér élést adatna. Vidinbe elég élése van a császárnak, azt irja Madács uram: minthogy a Vaskapunál és Pancsovánál lívő éléses hajók Vidinbe mentek telelni, ott rakták ki házakhoz, s az az ordinantiájok, hogy mihent a Duna jege felbomol, felinduljanak. Nékünk a volna contentumunk, hogy kegyelmed martiust és aprilist odatöltené: talám pro campania futura in Aprili szerezhetne valamit hadaink és magunk szüksígire; ha szolgáltatni kivánnak velünk, s annálinkább, ha magátul el nem hágy az vezér, nem denegálhatják, hogy a tavalyi, s előbbi esztendőbeli modalitás szerint valamit ne adjanak. Igen akarjuk, hogy az erdélyiekkel jól alkuszik kegyelmed; Márton deákot, megirtuk vala, amoveálja kegyelmed onnan, s küldje ide, hogy már in favorem ipsorum; megvetjük mesterségünket, kitanulhassuk: az erdélyiek s a porta is micsoda insinuatiókat tettek Erdélybe? s errül kegyelmedet is tudósítjuk. Durcsányi penig Zofiában a mi engedelmünkbül egy óráig sem lakott, sem penig reá egy pínz-írő dolgot sem biztunk, — úgy tudja kegyelmed; hanem megnyomorodását és olly nyavalyáját insinuálván iteratis vicibus, a kire nízve, ha nem orvosoltatja magát, el kell miatta veszni, és a doctorhoz, úgy Orlai uramhoz való bocsáttatásárul instálván: úgy bocsáttatott volt el itt; az ki mint eszik, úgy iszik is reá. Hanem vadnak s voltak magok közül

való correspondensink is, kik szolgai kötelességünkbe is nincsenek, kikrül kegyelmed is tehet itiletet. Enynyiben expectorálván magokat az francziák, nem illik, hogy kegyelmed többé búsítsa őket; mit irtunk most az oratornak is, megláthatja az párbul. Nállunk az értelem, seislámmal való discursusiban és egyebekbe is; a miknek titokba kell lenni, titokba maradnak. Az melly authort nekünk Skerlet uram adott, kegyelmed küldje el Bai Andrástúl. Istennek hála, mégeddig az ittvaló aër minekünk szenvedhetőképen szolgált; nem tudjuk, már a tavasz mennyiben faveál? Szinte most megyünk ki lovon is, — mindazáltal az insinuált dolgokba várjuk az Orlai uram tudósítását, és a doctor opinióját. Nem tartottuk károsnak Inczédi Mihály uram lengyelországi diariumának egy darabját lepariáltatni; minthogy maga is ott van ő kegyelme, s ha jónak látja, és bizhatik confidentiájához: magával tétethet relatiót a követ előtt az király akkori resolutiója iránt; kivált ha re infecta kellene megfordúlni a követnek: renoválni kellene azon dolgot, ad utrumque casum, közelebb lívín nekünk a lengyel barátság az anglusénál, etc. Ezek bizatnak kegyelmed prudentiájára, a mint elméjit veszi a követnek mind a mi személlyünk, mind a békesség dolgában. Egyébiránt alkalmas lument vehettünk a követnek Jászvásárrul irt és a mellé annectált Jablanoczki uram és a Lengyelországba lívő francziai orator leveliből, kiknek pariáit pro directione kegyelmednek megküldöttük; azon leveleket Stefán hozta, de Jászvásártt 10 napig várakoztatták, és a nagy havak is akadályoztatták jövetelit. Tudhatja kegyelmed, Castaneur uram érkezíse előtt vött volt minket eszközül a porta a lengyelek dolgában; adná Isten, folytathatná úgy ott kegyelmed

ezen dolgokat, hogy a követ s a francziai orator is ottan esmerhetnék meg a portai ministerekkel a mi Lengyelországba való tekintetünket, és a porta is az lengyelek előtt creditumunkat; azzal a mi opiniónk is nevelkednék. Azért lássa: ezen Lengyelországbul jött levelek pariáit közli-e a portai ministerekkel? Az originalisokat nem szerencséltethettük, de azt mindenkor nállunk megtanálják. Volt egyszer szó szegíny Lessenyei Nagy Mihály uram idejíben Lengyelországba, hogy azt a házat, kibe most a passa lakik, nekünk conferálnák a lengyelek, restituto Kameneko, pro aeterna memoria, és az indigenatussággal egy sztarosztiát is, etc. Székely Zsigmond Komáromi uramnak irt levelibül megérti kegyelmed, mint impediáltatott az correspondentia — de már azon túl vagyunk — kegyelmed Bukurestre való járása alkalmatosságával; most közelebb megbizonyította a havasalfölbi vajda, nem impediálta ezen leveleket hozó póstánkat. Hozta Stefán a moldvai vajda levelit is, kiben martiusig kívánja várakozzunk a marhák után. Mihelt a jég a Dunárul elmegyen, azon marhák dolga végett bizonyos emberünket küldjük a moldovai vajdához válaszunkkal, kit megmondhat az moldovai vajda kapitihájának is, akkor dispositiót teszünk Székely Zsigmondrul is: ő maradjon-e ott, vagy más? de mind a lengyelek, mind a francziák úgy kívánván: a moldvai vajda udvarát bizonyos emberünk nélkül nem kívánjuk tartani; jó volna mindazáltal, ha a francziai orator, ajánlása szerint, küldene néki valamely költséget, — kinek is menynyiben terjed discretiója iránta? kegyelmed válaszát elvárjuk. Elhittük, vette kegyelmed Topaly-Huszain passa agája által irott levelünket, melynek is recipisséjirül a tudósítást elvárjuk. Miolta Horvát Ferenczék

megjöttek, semmi hirünk onnan nem jött; a labancz végházakban és a Dunán túl lívö földnípe között foly a hire, hogy az ellenség Gyulát oblocálta volna, s be is szállott a várossába és bombardizálná is. E napokban 30 lovast küldtünk volt által a Dunán: egy bokcsai rácz katonát hoztak, kit a szerdárnak is elküldöttünk; egyebet nem mond, hanem hogy Bokcsán a kastély töviben újabb sánczot csinált Antoni, van ezered magával, Karán-Sebesbe 500 német vagyon. Gyakran csalogatják a labancz tisztek magokhoz a mieinket is, és a ki oda-szökik, extraordinarie accomodálják; s nemcsak azokat, hanem a ráczoknak is bű quártélyok és oly accomodatiójok van, a ki még eddig nem volt. Azon nyelv mond ollyat is, hogy a melly kuruczok az labancz végházakba szöknek, azt mondják, azért mennek oda, hogy az törököt illyen nyomorúsággal szolgálják igazán: mégis jámbor szolgálatjokra és közönségesen megtanálván a vezért, apjokat, anyjokat, feleségeket, gyermekeket elraboltatta, s vissza nem adatta. Antoni váltig készül Palánkra: de mi is vigyázunk ellene; vagyunk ollyan reménsíggel, ha mit akarna, nem hirdetné. Az Palánkhoz holdoló falukat az ellenség teljességgel el kivánja pusztítani; most újobban Vajvodincza pusztán hadta helyit. Szoboriczán is helyeket pusztán akarják hadni, annálinkább elszéleszti őket az harácsszedő. Tegnap jött ide a váradi alaj-bék, a szerdár fermánjával, Palánkra akar menni, hogy a császár harácsát megszedje azokon a falukon, non obstante eo, hogy 3 esztendőre való szabadságot s fermánt nyertünk volt nekiek Ali passa fővezértül. Irtunk ezen dologrul a szerdárnak is; megválik, mi választ ad reá. Irja Szent-Andrási: estek a szerdárnak ollyan szavai, hogy a

kuruczok állhatatlanok, más egyéb ellenséggel Gyula alatt is kárt töttenek a törökökben. Nem gondolják penig azt meg, hogy cselédeket raboltatják, nem fizetnek, s quártélt sem adnak nekik: aminthogy mind afféle cselédekért disgustatus katona s hajdú ment el, a ki elment. Nem disputálhatunk véllek, de valljon a magok nemzete szenvedett-e, vagy szenvedne-e annyit, mint a kurucz? Az fővezért a sajkák felől megtanáltuk volt Fejírvárnál, azért kegyelmed is tanállja meg: a mi dispositiónk alá parancsoljon egynihány sajkát Palánkhoz, Ali passa felérkezésíjig; legyen olly fermánjok, hogy a mi vitézinkkel együtt jűjjenek-menjenek, mert az idő felnyílván, majd elég tolvaj leszen a Duna mellett; de Jeni-Palánk is akkor igírhetne nagyubb securitást magának, — mert nekünk minden hajóink elvesztek, ha innen valamelly segítsiget akarnánk is küldeni Palánkra, nincs hajó, a kiken succurálhatnánk azon végháznak. Az régen kívánt mappárul el ne feledkezzék kegyelmed, úgy a franczia király és delphinus (dauphin) kípét is ha valami kereskedőnél megszereztethetné kegyelmed, igen kedvessen vennők.

Az fő-tefftedárnak iratott 14. Februarij 1694.

Nagyságod méltóságos tisztiben való megerősedését örömmel értettem; remélvén, több szolgái s jóakarói között engem sem vét ki szívibül nagyságod: kívántam ez levelem által nagyságod kezét csókolnom, és kérem, Belgrádnál tött szavaihoz képest engem, szolgáját, se felejtsen el, — tudván nagyságodnak a császárnak szolgállatjában másoknál több és sok dolgait.

Ha Isten adja, hogy én is ennek a török nemzetnek szerencséjiben oly időt érhetek, kiben nagyságodnak jobban kedvét kereshessem: el nem feledkezem nagyságod jóakaratjárul, tudván azt, nagyságod egy szavával többet szolgálhat a fővezér előtt, mint mások százzal. Mostani boldogtalan állapotomban és bujdosásomban nagyságodnak egyébbel nem szolgálhatok, hanem Istent imádok nagyságod életiért és szerencséjiért.

Az reiz-effendinek iratott 20. Martii 1694.

Kegyelmed barátságos és igaz szívből irt levelit a midőn a tihám megadta, nagy vigasztalásommal, és sok busulásim között elmémnek csendességivel olvastam; kiért a nagy Isten kegyelmedet áldja meg, és szívinek minden kivánságát töltse bé, hogy én felőlem nem feledékeny; tovább is kegyelmed köntösét nem hagyom, úgy megfogtam, el nem bocsájtom holtig; tudván kegyelmed mind Istenét, mind hitit sokaknál jobban: tudja az mit kivánjon az egész világ előtt kiterjedett török nemzetnek becsületi; és hogy én az hatalmas török császároknak s ennek az iszlám nemzetnek árvája vagyok, azt is kegyelmed sokaknál jobban tudja, mint a kinek Isten nagy okosságot és értelmet adott, s ez világ dolgait is jobban tudja. Édes régi meghitt jóakaró uram, most erre a félre való hirekrül, az ellenség készületirül egyebet nem irhatok: a vezér ő nagysága parancsolatja szerint, a kiknek lovok tanáltatik embereimben, mihen Ali passa érkezik, a tihámot elküldöm; az én részemrül kész a szolga, a szív és az akarat is az szolgállatra: de hova-tovább

erőtlenségünk nagyobb, erőnk nincsen; a rosz telelés miatt, rendkivül való nagy tél is lévén itten, az kit még nem értünk: sokaknak embereim közül lovok elveszvén, nem tudván mivel tartani, sokaknak, kiknek két-három lovok volt is, gyaloggá maradt; ez illyen szolgállat penig a mirül mostan parancsolatunk jött, lóval való szolgállatot kíván.

Inclusája.

Edes jóakaró uram! Az ellenségnek mind Erdélyben, mind Magyar- és Horvátországban nagy készületi nyilvánvaló; némely kímjeink hozták: Gyulán akarnak elsőben általesni, és az ellenség dévánjában Bécsben, mind Tömösvár, mind Landor-Fejírvár megszállása emlékezetben vagyon; a rácz hadakban visznek a francia ellen is vagy kétezerig valót valamely magyarokkal, úgy vagyon hirünkkel; a franczia király halálának hire foly mind Erdélyben, mind Magyarországban, és hogy valamely princz Montecuculi nevű embert küldött a német császár a franczia király fija köszöntésire az atyja halála után. De ha Isten adja, mindezekrül a feleségem a mely embert felküldött a maga dolgai végett, a vezér ő nagysága engedelmébül, mindezekrül bizonyosabbat fog hozni; az mikor megérkezik, minden dolgokot s hireket kegyelmednek tudtára fogok adni. Itt a Duna mellett is az ellenség a lármacsinálást elkezdette. Miolta a hó elveszett, a pusztákot is járja a Tisza s Maros mellett lévő végházakban lakó ellenség, az utakot vigyázza, — a mint ez napokban általküldvén a Dunán, afféle ellenségben

vertenek fel két izben is; most utolszor egy becsei hadnagyot, lovast, hoztak be heted-magával vitézeim. Most készítem gyalog hadaimot, hogy Poricsa felé küldjem: csak Csáfer passátul várok, hogy onnét is küldjenek valamely hadakat, minthogy a poricsai sziget elfoglalására igyekezik az ellenség. Most kívántatnék egyszer itt a donanma, az mint errül a vezért magam is megtanáltam vala Fejírvárnál, és e télen is irtam, mert a nélkül a vitézlő rendnek is a Duna mellett hasznát nem vehetjük. Úgy tetszvén Csáfer passának ő kegyelminek, a Pancsován muhafezetben lévő kapitányom, és ott lévő muhafezetem mellé 25 lovast küldöttem, hogy a pusztára inkább vigyázhassanak, és a pusztán járó ellenségnek árthassanak. Az Isten tudja az én szívemet, miképpen kívánnám a török nemzetet szolgálni: de csak azon fáj a szívem, hogy kevessen tudják az mostan élő török nemzet nagy rendei közül az én régi, és eleitül fogvást való szolgállatimot; tudtam a török nemzetnek szolgálni, s tudok most is, ha úgy volna módom benne s erőm hozzá, az mint, volt ennekelőtte, — de ezt csak kegyelmednek, mint jóakarómnak irtam.

A fővezér tihájának eodem die.

Az tihánk megérkezvén hatalmas császár fermánjával és fővezér urunk ő nagysága levelivel, megadta kegyelmed levelit is; a parancsolathoz képest azért a kiknek szolgáim közül és vitézeim közül arra a szolgálatra lovok tanáltatik — minthogy embereim közül, a kiknek lovok volt is, az őszszel nagyobb részinek elveszett, a rosz telelés miatt — elké-

szítjük és készen tartjuk, hogy Isten elhozván Ali passát, az Havasalföldibül várható lovasokot, tihámot vélek együtt elküldhessem, és a vezér ő nagysága rendelése szerint hatalmas császárom szolgállatjában tanáltathassam, azon igyekezem. Az mikor azért a tihámot hadaimmal együtt a Dunátúl felköltöm, — akkor újabb póstám által kegyelmedet tudósítom, és akkor irhatok bizonyossabb választ a vezér ő nagysága nékem irt levelire is. Kívántam azt is tudtára adni kegyelmednek: az hó elveszésével már is feltámadván a sok tolvaj, mind a Duna mellett, mind a pusztákon, küldöttem csatáimot által a Dunán, kik is, Istennek hálá, szerencsésen járván, az ellenségben felvervén s levágván: nyelveket is egynehányat behoztak, kiknek is szavokot s nyelvek vallásokot kapitiháimnak s Scellet-oglinak is megirtam. Azonban úgy tetszvín Csáfer passának ő kegyelminek: Pancsován lévő vitézeimet, azokot a pusztákot s utakot tudó jó kalahuzokkal, 25 lovassal megszaporítottam, itten lévő vitézeimbül; ha Isten adja, ezután ott is nagyobb szolgállatot tehetnek. A poricsai béknek nímely hireihez képest arra felé is a Duna mellett gyalog hadaimot bocsájtottam. Minden utakon s alkalmatosságokban azon igyekezem, hogy mostani hatalmas vezérünk idejiben ő nagyságának kedve szerint szolgálhassak, és nagyobb kegyelmességit érthessem.

20. Martii az réz-effendinek iratott levélhez való második inclusa.

Édes jóakaró uram! Egy magyar kapitánnak és a debreczenieknek e napokban ide póstájok jött; a debreczeniek azt izenték: hogy csak a német, a ki most a városokban vagyon, menjen ki, a holdolás és adajok végett fogják embereket küldeni; reménkednek, addigis a vezér előtt fogjam pártjokat. Én ollyan választ adtam: lakerdivel ide ne küldjenek, hanem dologgal, a kivel én is a vezér előtt szégyent ne valljak; adajakat, a mint szegénységek engedi, készítsék, és oly embert küldjenek, a kit én is a vezér eleiben küldhessek, minthogy az erdélyi fejedelemséghez tartozó város Debreczen; úgy osztán én is supplicatio által szolgálni kívánok a vezér előtt nekik. Izenték azt is: Haizler nállok volt, de mindgyárt póstán visszament Bécsbe; most a hadak felett a minemű költségek vadnak az német császár részérül, azokban ő az tefterdár. Hogy az németeket a télen Gyula felé való indulásokban az Isten megszégyenítette, az is igaz; sok kár volt bennek, csak a hideg miatt is. Mind a magyar kapitány, mind a debreczeniek izenték: Gyulát idején akarják megszállani; azért a vezér kegyelmessége igen jó volna, — a mint ő nagysága énvelem Fejérváratt beszéllett: azok a tatár hadak's egyébféle török hadak is jünének egy órával elébb, hogy míg az ellenség Gyulát megvenné, foghatnánk valamely dologhoz, és előzhetnék meg az ellenséget gonosz szándékában.

Iratott a kap'tihákmuk 20. Martii.

Sándor Gáspár uram megérkezvén, az odavaló dolgok folyásárul s kegyelmetek állapotjárul vettünk elégséges informatiót; tött arrul is relatiót, hogy némely dolgokat memoriáléban hagyott kegyelmeteknél, kikrül hogy irjon kegyelmeteknek, committáltunk ő kegyelmének, — azért magunkat azokba ő kegyelmére relegáljuk.

Az mi a vezér parancsolatját illeti a gyulai expeditio iránt, mit irtunk azon materiában a vezér tihájának: levelünk conceptusábul meglátja; azért mind a tihájának, Reiz és Zulfikár effendiknek szólló leveleinket adja meg nekik, és mit mondanak, vagy mi kérdíst tesznek? arrul tudósítson, és ha eddig az élés iránt semmi dispositiót nem tettek volna: requirálja nevünkkel őket, és a vezérnek nevünkkel arzuált irasson. Az szerdárnak csak az a válasza: miért nem hozta Sándor uram az vezérnek vagy tihájának levelit az élés dolgában! ő fermány nélkül nem adhat, noha Fejírvártt elíg van, s Vidinbül is megindultak az éléses hajók. Skerlet uramnak is irtunk ezen materiában, kinek, úgy az francziáknak szólló leveleinknek megadását kegyelmeteknek recommendáljuk.

Az Gyulára menő hadak dolgában is Csáffer passára hozott fermányba 400 oka lisztrül van emlékezet csak: azért a mellé lisztűl vagy peszmegűl sollicitálja kegyelmetek a tihájánál augeálását, és valamely sajtot s turót is, a mint eddig practikáltatott; közelebb kegyelmed tudhatja Orlai uram, tavaly is kegyelmed alkalmatosságával mint lűn az expeditio arra felé.

Az ellenség a pusztákat s Duna mellyíkit már is

kezdte járni, kire nízve mi is portásinkat küldvín által: két izben két helyen is felvertek az ellenségben; most utolszor egy becsei lovas hadnagyot hetedmagával hoztanak bé, kiknek vallások az: az Tisza igen megáradván, most Becse körül nagy árvíz van; miolta ott tavaly a török próbált, azolta semmi fortificatiót benne nem tettek, hanem a kapu előtt erősítették. 400 lovas- s gyalogbul álló rácz praesidium van benne. Mondják: Gyulát nemsokára megszállják. Az mely rácz generális Bácson telelt, parancsolatja van: 2000 rácz lovast vigyen fel a francia ellen, kiknek is hogy jobb kedvek legyen, mind fegyvereket, ruhájokat, lovokat megigírte a császár, mint más német hadaknak, mikor új hadat fogadnak. Mondják: a nagyubb armadárul az a szó, hogy újobban Landor-Fejírvár alá fog szállani. Az Eszék felé való hirekrül, minthogy a szerdár, tudjuk, a portát tudósította, arrul irni szükségesnek nem láttuk; hanem az poricsai és hersovai békek leveleire nízve szinte most készítünk egynihány zászlóalja gyalogot, kiket csatakípen a Duna két felinek, s szorossaira gyülekező ellenségnek megpróbálására expediálunk, errül a szerdárnak is hirt adván, s azt is neki persvadeálván, hogy a poricsai szigetbelieknek segítséget küldjön, minthogy az palánkjokat is elrontotta az árvíz: azon helynek recuperálására készülnek inkább. Mi penig itt gyalog hadainkkal is úgy tehetnínk jobb szolgálatot, ha sajkáink volnának, kirül mind az őszszel magunk a vezért, mind e télen leveleink által a portát megtanáltuk vala; ezeket is a hajó nemlíte miatt gyalog kínszeríttettünk expediálni; melly hajóbeli alkalmatosság nemlíte miatt az correspondentia is köztök nem lehet, ha egymást segíteni kellene is.

Az mint az őszszel a vezérrel való utolsó audientiánkban is volt szó: most volna az ideje a tételi és becsei próbának is; de ez ily expeditióhoz annálinkább megkivántatik a hajó, és ha a fejirvári praesidium is bosznai s arnolt hadakkal augeáltatnék.

Tudósítson kegyelmetek bennünket: a hadak neve alatt élésekrül, fizetísekrül küldött supplicatiójokat beadta volt-é a vezérnek? mert ha negative felelt is a porta, de közönsíges dolog lívín, urgeálása kegyelmeteket illeti. Ha szolgálatjokkal akar élni a porta, nem denegálhatja kegyelmességét. Ezen supplicatiókat Skerlet uram leveliben includáltuk volt, ő kegyelmének recommendálván.

Brassai által a minemű lengyelországi leveleket küldöttünk kegyelmeteknek: Sándor uram előtanálván a póstát, s kegyelmeteknek azon materiában irván, elhiszszük, in locis debitis azon leveleinket repraesentálta; melly levelek iránt mit mondottak a portai ministerek? azon levelekkel együtt az tudósítást első póstai alkalmatossággal elvárjuk.

Ha a vezér boncsokját kiteszik, tegyen újobban is kérdíst kegyelmetek az franczia orátortul és Lorátul: a szokott pensiót várhatjuk-é mi? mert annak jobb ríszit pro necessitatibus istius campaniae vásárlásokra fordítanók, kit ott, kit Philippi s Zofia táján, hogy a vezér kijöveteli alkalmatosságával kihozathatnók; kegyelmetek sem indúlhat meg onnan, míg költsíget nem deputálunk kiszületire. Erre mit mond? tudósítson; ha remínlhetjük, a pénz percipiálására és a vásárlásokra bizonyos emberünket fogjuk expediálni.

Nem kítljük, a tömösvári passa a mit a landorfejírvári szerdárnak ir, azt a portának is értísire adja; mindazáltal nekünk is mit irt két izben, kegyelmetek-

nek elküldöttük, a magyarázatjával együtt, minthogy egyikben specialiter kír, hogy az portának azon híreket értísekre adjuk; a másikba penig mennyire dicsíri Bai Lászlónak és vélle küldött vitézinknek szolgálatjokat, megláthatja; ebbül ismeri meg a porta, hogy nem hijjában eszik kenyereket a kuruczok, és hogy a jobb accomodatiót is megérdemlenék. Kegyelmetek azért ezen leveleket elsőben is a franczia oratorval közölje, azután vigye a Reiz-effendihez, azután penig, mikor Skerlet uram is jelen líszen, vigye a vezér tihájához, s küldje bé a vezérnek is, hogy ismérjék meg abbul is Topaly-Huszain passával való jó correspondentiánkat.

Bai Mihály uramnak die eodem.

Az emberek állhatatlanságát s változó elméjit naponként experiálni kezdvín, kivált ott a tájjon, és Székely Ferencz munkája is Erdélyben már itt is világosodni kezdvín: szüksígesnek itíltük kegyelmedet errűl praemoneálni előre, hogy Haszán aga által tovább is legyen jó vigyázással mindennémű occurrálható dologban, köszöntvín nevünkkel Haszán agát: az illy dolgokba való vigyázása, s a látott-hallott dolgoknak értísünkre való adása nem leszen hijjába; kegyelmed is penig ezzel szaporíthatja maga meritumát, s nagyubb kegyelmességünket demereálhatja, ki is általláthatta azt is, hogy nem egyébért tartatik ottan tűllünk, hanem hogy állhatatosságában megnyugodtunk; de szükség az is, hogy kegyelmed politicus legyen, és semmi idegensígre s fenyegetődzísre való okot ne szolgáltasson; ezek a dolgok megérnek. Ce-

dendum est aliquid tempori. Nemesányi uram megérkezvín, tudjuk, sok dolgokba világosíttatunk, és Isten a vezért kiljebb hozván, magunk személlye szerint aggrediáljuk ezen materiában. etc. etc. Fonton uram jóakaratját a házieszközök iránt feleségem köszöni, ő kegyelmének, valamit reá költ, köszönettel megküldi, mert afféle edínyekre, miolta idejött, úgy afféle velenczei réz- és vas-serpenyőkre, confectum csinálására valókra, szert nem tudott tétetni ekkoráig.

Skerletnek 20. Martii 1694.

Reddidit mihi confidentem epistolam Illustrissimae Dominationis vestrae Dominus Casparus Sándor aulae meae praefectus; in quantum potero, pro augendis coram supremo ministro meis meritis, et contestanda promptitudine enitar, ut ex mea parte mandato fulgidae Portae satisfiat, nec aliud restat, quam adventus Domini Nicapoliensis Ali passae, pro quo accelerando Excellentissimus Dominus Csafer passa, beneficio Danubij expedivit expressum suum hominem. Fatendum est tamen mihi, quod equitatum meum valde debilitatum et diminutum videam, cum plurimi propter acerbitatem hyemis et destitutionem pabuli et foeni equos suos perdiderint; tamen qui reperientur pro isto servitio exequendo aptiores, ituri sunt cum Domino Sándor, de cujus hinc motione Illustrissimam Dominationem vestram iterum certiorem reddam.

Recordari poterit Illustrissime Dominatio vestra eorum, quorum in ultima mea apud supremum ministrum audientia mentio facta fuit; adveniente jam vere,

et interveniente inundatione aquarum, dignetur sua Celsitudo de acceleratione classis navalis, et commoditate hujus de recuperatione etiam Tételiensis et Becseiensis palancae clementer disponere, ista enim antequam aquae discedant et minuantur, commodius fieri possent; dignetur etiam reflexionem habere intentionis suae benignae pro aedificanda Jeni-Palanca, quam magno labore hactenus, Deo favente, ad servitium hujus Imperii conservavi; nec etiam stipendiorum et annonae quotidie necessariae miserae meae militiae obliviscatur, cum ii praeprimis, qui in praesidiis sunt constituti, majoribus jam inposterum servitiis bellicis aggravari cogantur, recommendaverant supplicationes suas vestrae Illustrissimae Dominationi, non tamen in his adhuc resolutionem benignam fulgidae Portae experti fuere: porro itaque Eandem, tanquam patronum suum, per me molestare coguntur, gratiam et benignitatem supremi ministri praestolantur.

Proxime interceptae linguae quid fateantur, et ad requisitionem begi Poricsiensis, Gyüvercsseniensis qualem militiam actu expediendam decreverim, haec et alia, mediantibus residentibus meis, Illustrissimae Dominationis vestrae fusius innotescunt. Interim principissa mea pro honore et consalutatione Illustrissimae Dominationis vestrae maximas refert grates, consalutat reciproce Illustrissimam Dominationem vestram et Illustrissimam Dominam, omnemque prosperitatem una mecum et ipsi et toti suae familiae apprecatur, ego quoque ago gratias pro transmisso historico Hungarico. Caeterum maneo.

Franczíai királynak eodem die.

Impar sum omnibus clementiis quibus indignum suum clientem Christianissima vestra Majestas hactenus quoque clementissime prosequuta est. Quia vero sciam coronam tanti Monarchae exuberantia innatae et solitae clementiae splendidius coruscari, cum indigenatus Poloniae mihi valde sit necessarius, humillimis labiis deosculor Regiam Christianissimae vestrae Majestatis purpuram, dignetur me clementissime promovere, ut propter respectum Christianissimae Majestatis vestrae nunquam intermorituram, humillimis Christianissimae Majestatis vestrae demereri non intermittam servitiis.

Christianissimae et potentissimae Majestatis vestrae humillimus servus.

Crojsi uramnak, a főministernek.

Indigenatus Poloniae et facultas possidendi pretio vel cambio aliquorum bonorum, quam sit mihi, coronae Galliae infimo clienti necessaria, perspicacissimo Excellentiae vestrae committo ingenio; ut reticeam futuras tantae rei consequentias et considerationes, consultum vel hoc saltem esset et ad interesse suae Christianissimae Majestatis proficuum, dum in consiliis Reipublicae, tanquam nobilis Polonus, locum habens, ea quae ad ulterius considerari deberent, pro ratione status confirmare vel contradicere possem. Neque tamen Reipublicae deessem, dum ipsi vel per cambium, vel per testamentum in parte aliqua bono-

rum meorum haereditoriorum in Hungaria existentium complacerem, ipsi enim bona aliqua in Hungaria possidere pro fortuna reputent, sicuti et arcem Lyublyo et tredecim oppida in Comitatu Scepusiensi oppignorata, non per depositionem quanti, nisi vi armorum extorta remittere cogatur. Indigenatus serenissimae Reipublicae genius, annis praeterlapsis non fuit nec modo est mihi quoque alienus. De hac materia supplicavi humillime Christianissimam suam Majestatem, et vestram Excellentiam demisse rogo: dignetur suae Majestati Christianissimae repraesentare, et pro gloria ac reputatione sua, mihi patrocinari, ut datis super hoc ad Excellentissimum Dominum in Polonia Galliae oratorem ordinibus, honorem istius indigenatus ac facultatis ob respectum suae Majestatis Christianissimae obtinere possim, — pro qua gratia semper obligatus maneo, etc.

Az franczia oratornak 20. Martii.

Excellentissime Domine! Redux foeliciter Adrianopoli Dominus Sándor, repraesentavit mihi honestissimas Excellentiae vestrae literas, et sincerum ejusdem erga me affectum, cum rebus quibusdam denunciatis uberius declaravit. Gratissimus itaque inprimis mihi exstitit tantisper expectoratus Excellentiae vestrae candor et oblatio in negotiis meis promovendis Excellentiae vestrae benevolentia, pro qua reciproco affectu me in omne tempus vestrae Excellentiae offero obligatum.

Quod attinet scriptualem meam ad hanc campaniam declarationem: quandoquidem vestra Excellen-

tia quotidianam habeat in ista Porta omnium rerum ita etiam apparatus bellici experientiam, sciatque in quantum debeat Supremus Vezirius confidere resolutioni principis Tartarorum et educendis eorum viribus, mentes etiam erga me et intentiones ministrorum Portae ex consiliis eorum cognoscat, poterit sibi documentum, sumere quid scilicet supremo ac reliquis ministris persvadeat de persona mea in Transsylvaniam introducenda,— in qua nisi defunctus in tertia campania Työprilius (Küprili) magnam futuram Portae commoditatem et utilitatem praevidisset, sine dubio tanto opere executioni suae intentionis non incubuisset; tanto magis sua Christianissima Majestas Dominus Dominus meus clementissimus authoritatem suam Imperialem isti rei non interposuisset, tantaque efficacia Portae causam meam non recommendavisset, nisi cognovisset hostem Germanis inplacabilem, et perspicaliter praecognovisset intentionum suarum occasione meam inmediatiorem secundationem. Ego Portae Ottomannicae a multis jam annis quam necessaria servitia praestiterim, et quales pro ipsius fidelitate difficultates superaverim? non est necessum ut vestrae Excellentiae recenseam, cum vestrae Excellentiae majori ex parte probe constent; confidenter solummodo vestram Excellentiam rogo, juxta magnam suam dexteritatem etiamque in ista Porta authoritatem, consulat quam seniori et efficatiori modo rebus meis promovendis, ut per patrocinium vestrae Excellentiae, tam Christianissimae suae Majestati, quam Portae Ottomannicae utilior esse, cum tanta denique eminentia coronae Galliae coram toto orbe in perpetuum gloriari possim. Sum obligatus vestrae Excellentiae, quod Excellentissimo Domino legato Polonico indigenatus mei Polonici mentionem fecerit; juxta

intimationem vestrae Excellentiae pro eo indigenatu assequendo (qui mihi quare sit tam necessarius, Dominus Sándor vestrae Excellentiae detexit) humillime scripsi in aulam Gallicam: rogo vestram Excellentiam prima occasione transmittere et mihi ulterius etiam favere et patrocinari non dedignetur, — qui sum et maneo Excellentiae vestrae addictissimus.

M. Lorának 20. Martii.

Ex literis vestrae Illustritatis Adrianopoli 15. Februarij datis, recognovi plenam Illustritatis vestrae confidentiam, et animi integerrimi confirmationem, pro qua vestrae Illustratis reciproco affectu me polliceor obligatum, plurimum confidens, ut favente Deo ea in quibus forte nunc perscripta defecero conversatione praesentiali in hac campagnia supplere potero. Rogo igitur vestram Illustritatem, sit etiam interea in mea erga se synceritate et confidentia acquieta, et antequam conjungeremur, per solitum methodum me suis certificationibus consolari dignetur, quod vicissim ex me candide experietur, sicut hac occasione per informationem Domini Sándor ad vestram Illustritatem directam, ad quam me singulariter refero, et maneo.

Jablonovszky uramnak 20. Martii.

Redux Adrianopoli Magnificus Dominus Sándor, supremus aulae meae praefectus, relationem faciens

de commissis sibi negotiationibus, in iis quae legationem Polonicam spectabant, professus est, quod cum ministri Portae mentem meam ex ipso pertentassent, quid scilicet prosvadeam ips's in illa pacificatione, idemque meo nomine persvasisset eam Portae summe utilem et necessariam fore, ideoque non debere praetensionibus Polonicis contrariari, satiusque esse cum Camaeneco partem Moldaviae cedere, ut Polonis a liga Germanica et Veneta pertractis, divisos facilius aggredi et vincere Germanos possit; scrupulosi ministri talibus rationibus convinci nequientes, in me suspicari coeperunt, quod Polonorum magis quam Portae interesse conniveam, et propterea non permiserunt, ut cum Domino legato Poloniae conferre possit; fecit tamen proficuas in locis necessariis insinuationes, et mens Portae qualiter determinata est? ex eodem Domino legato hactenus vestra Excellentia recognovit. Ego ex magna in serenissimum Regem, Reipublicam et vestram Excellentiam obligatione nec deinceps desistam, et si quid mihi mandaverint, prompto animo exequi conabor, et vestrae Excellentiae, notificabo. Magnus vezirius validum pro hac campagnia habebit apparatum, volens maturius offensive operari, jamque demandavit, ut classis navalis per Danubium moveat, et sub Belgrado pons in Danubio et Szava conficiatur, cujus intentio hactenus incognita est. Interim maneo in omni casu syncero corde Excellentiae vestrae addictissimus servitor.

Lengyelországban levö franczia oratornak Polignar uramnak, 20. Martii.

Excellentissime Domine! Magnificus Dominus Sándor supremus aulae meae praefectus Adrianopoli reversus, cur juxta specialem suam commissionem cum Excellentissimo Domino legato Polonico convenire non potuerit: si secretos apud vestram Excellentiam characteres haberem, syncere detegerem vestrae Excellentiae; ne tamen notitia tantae rei praetereat confidentiam vestrae Excellentiae, revelavi Excellentissimo Domino Jablonovszki castellano Craccoviensi et Supremo Duci Poloniarum, cum vestra Excellentia singulariter communicandam, mentem vero Portae determinatam vestra Excellentia a praelaudato Domino legato Polonico et Excellentissimo Domino Oratore Galliarum ex Porta recognoscet. Ego syncera mea erga Seremissimum Regem, Rempublicam, et Supremum Ducem obligatione neque deinceps desistam, praecipue si mihi aliquid demandaverint, lucri aestimans, si rerum tam salutariarum foelix promotor esse potero. Excellentissimus Dominus Orator Galliae in Porta Ottomannica existens, iteratam confidentem cum praefato Domino Sándor habuit conversationem, et reciproce, quae Dominus Sándor in Porta rescivit, fideliter cum sua Excellentia communicavit. Intentionem meam assequendi Polonici indigenatus, ex aliis quoque literis meis hactenus cognoscere potuit, qua propter vestram Excellentiam confidentissime rogo, dignetur mihi in negotio et ad publica et ad privata tam necessario patrocinari, ut assistentia vestrae Excellentiae assequi, et per hoc aliquando suae Majestatis Christianissimae intentionibus etiam in Regno Poloniae utilior

esse possim. Qua in re cum neque antea mens Serenissimi Regis, Reipublicae et Excellentissimi Domini Supremi Ducis fuerit aliena, tantomagis confido, ut propter respectum altenominatae Majestatis Christianissimae et patrocinii Excellentiae vestrae me isto favore non dedignabuntur. Obligabit me sibi vestra Excellentia, si czifras (így) aliquas mittet, quibus mediantibus confidentius cum ipsa agere possim. In reliquo me favori et patricinio vestrae Excellentiae enixius recommendo et maneo, etc.

Az Réz-effendi feleségének, asszonyunk neve alatt 20. Martii.

Az én uramnak ő kegyelmének a fényes portán lakó tolmácsa Haszán aga felesége által esett értésemre kegyelmed az én uram dolgai felől és felöllünk való jó emlékezeti és jóakaratja, és hogy teljességgel szívéből ki nem vetett; azért, minthogy magam személlyében kegyelmednek meg nem köszönhetem: ezen levelem által kezét csókolom, és Isten áldását s kívánsága szerint minden dolgaiban boldogságát kívánom. Édes jóakaró asszonyom, Isten sok jót adjon érette kegyelmed urának, hogy az én uramhoz eddig jó szívvel volt, — és ugyan merő apja gyanánt való apjának tartja ő kegyelmét; én is azért kegyelmedet mostani bujdosásomban anyám helyett való jó asszonyomnak tartván, kérem kegyelmedet: az ura előtt el ne feledkezzék felöllünk. Isten minket is éltetvén, nem leszünk háládatlanok kogyelmetek jóakaratjáért.

Zulfikár efféndinek 20. Martii.

Az tihám által küldött kegyelmed levelét vöttem; kegyelmed szép tanácsát, válaszát, nemkülömben olvastam, mint édes atyámtul. Azon igyekeztem eddig is, hogy az én uraimnak kedveket keressem, és igaz szolgálatommal nagyubb kegyelmességeket is érdemelhessem: a minthogy mostani parancsolatjában is a hatalmas vezérnek, az én kicsiny tehetségem szerint, eljárni igyekezem. Azt nem tagadhatom, hogy erőm nincsen, mert a mostani telelés miatt is lovas hadaim megkevesedtek, telelő-helyek nem lévén, — el is oszlott bennek, sok gyaloggá is maradott, a kiknek lova volt; de a ki megtaláltatik, az én részemrűl fogyatkozás nem lészen. Az mostani ideváló hireinkrül pedig kapitiháinknak bűvön irván, meghadtuk nekik, hogy Haszán aga által megizenjék kegyelmednek, etc.

Hajvász pósta expediáltatván Drinápolyban, 21. Martii, vitt el illyen leveleket:

1.) Az kapitiháknak szólló levelet.
2.) Bai Mihály uramnak külön egy kis levelet.
3.) Francziai oratornak és Lora uramnak szóllókat.
4.) Skerlet levelit.
5.) Vezér tihájának, Reiz-effendinek, és Zulfikár effendinek szólló török leveleket, úgy az tefftedárnak szóllót.
6.) Az Reiz-effendinek, asszonyunk neve alatt.
7.) Mahmut bég-oglinak szólló levelet.
8.) Az kapitihák leveliben inclusive az vezér tihája

levelinek és Skerletnek szólló leveleknek conceptussát, és az tömösvári Topály-Huszain passa két rendbeli leveleit.

9.) Sándor uram levelit, az oratornak és Bukkennek szóllókat.

10.) Ugyan Sándor uram leveleit, Zofiában nímellyeknek és az kapitiháknak.

Iratott Skerlet uramnak, 3. Aprilis.

Amicissimas Illustrissimae Dominationis vestrae literas cum honore accepi, ex quibus depositionem prioris Supremi Vezirii, ac in locum ejus sublimationem Excelsi Ali passae uberius intellexi; per quam grata itaque mihi extitit tanta Illustritatis vestrae confidentiae consolatio, dum scilicet suam Excelsitudinem tanta mansvetudine, liberalitate, ingenio, judicio, maxima vero agendi dexteritate, pluribusque virtutibus adornatam, et ab Illustritate vestra praelaudatam agnoverim, tantomagis, quod tempore senioris Vezirii Musztafi passae, favoribus ejus asseverim, quod et ulteriorem manutentionem et experimentum, per assistentiam, et mediationem Illustritatis vestrae infallibiliter spero, atque utinam per Dei gratiam, et patrocinium suae Excelsitudinis, finem tot malorum in hac campagnia habere possim. Inimicus quandoquidem nullas intermittit occasiones, rebus suis curiose prospiciendi, posteaquam perturbationem militiae meae propter direptionem populorum certae partis Hungariae per Tartaros autumno praeterito factam (qua scilicet occasione plurimorum familiae et cognati in captivitatem

aspicientibus illis abducti sunt) cognovisset, statumque eorum miserrimum ac improvise relictum subrefecisset, statim suas adhibere coepit factiones, qualiter animos eorum pecunia corrumpere ac in sui partem pertrahere posset. Dolenter Illustritati vestrae significo, quod in fine praeteriti mensis peditatus meus Jeni-Palánkiensis, inimico vicinior hoc modo corruptus, in Colonellum insurrexit, eundemque ligatum Palánka deserta et combusta abduxit, absente Vice-Colonello, cum aliqua parte peditatus ejusdem in fidelitate mea permanente. Neque aliam ab causam praesidium meum castellum Güvercselin vacuum reliquit, nequiendo amplius sustinere miseriarum et dolorum magnitudinem, pecunia similiter corruptum, quod etiam par erat peditatus Jeni-Palánkiensis. Recordari potest vestra Illustritas, quantis vicibus tam ego ipse, quam supremus Dominus aulae meae praefectus dudum praevisis istis inconvenientiis, coram supremo ac reliquis fulgidae Portae ministris, pro ipsis supplicaverimus, et qualiter protestati fuerimus atque utinam vel saltem ad ultimam eorum supplicationem mediante Illustritatis vestrae supremo ministro porrectam consolari promissent, sine dubio ad praevaricationem istam animum non adjecissent; sed nullo demerito vel saltem responso, ab omni spe, tam rehabitionis direptorum captivorum, quam melioris accomodationis exclusi, extremum hoc tentare coacti sunt; quod factum jam est, infectum fieri nequit. Ego interim cum nobilitate, capitaneis, et majori parte militiae, in fidelitate potentissimi Imperatoris, ipsiusque fulgidissimae Portae, superatis tot difficultatibus permansi, et ad extremumque usque permanere volo. Sed quoniam bene scio, quod casum istum praecipue mei malevoli coram ministris Portae

et praecipue inculpato novo Vezirio oblique interpraetabuntur: rogo vestram Illustritatem in omni synceritate et confidentia, dignetur juxta praefatas rationes partem mei et meorum efficacissime in locis necessariis tueri, animos propterea conturbatos et mihi causaeque meae forte infensos laenire, mihique clementiam ac benevolentiam fulgidae Portae sic demeriri, ut declinati meorum animi, ea accepta revivescant, ad ulteriorem fidelitatem accendantur, — inimicus vero, qui exinde infallibilem meam confusionem sperabat, confundatur. Si per Dei ac potentissimi Imperatoris gratiam foeliciora assequar tempora: assistentiam et patrocinium Illustritatis vestrae reservire, ac digna gratitudine recompensari non intermittam. Nova quae ex Transsylvania expiscare potui, residentibus meis perscripsi, cum Illustritate vestra syncere communicanda.

Franczia oratornak die eodem.

Confirmaverunt pluribus vicibus jamdudum antea cognitam Excellentiae vestrae erga me synceritatem honestissimae ejusdem literae Adrianopoli 17. Martii ad me datae, pro qua Excellentiae vestrae strictissime sum obligatus; neque ulterius dubito, quin vestra Excellentia omnem industriam in promotione causae meae ad gloriam Christianissimae Majestatis Domini Domini mei clementissimi, candide et efficaciter sit adhibitura. Dolenter vestrae Excellentiae significare debeo, quod in fine praeteriti mensis peditatus meus Jeni-Palánkiensis, terrae hostili vicinior, in Colonellum suum insurrexit, eundemque ligatum ex de-

serta ac combusta Palánka abduxit, absente Vice-Colonello, cum aliqua parte peditatus ejusdem in fidelitate mea permanente. Aliud etiam praesidium meum castellum Güvereceselin isto plane tempore reliquit. Quam confusionem causavit perturbatio prius mentis eorum propter depredationem populorum certae partis Hungariae (inter quos plurimorum erant familiae et cognati) per Tartaros ipsis aspicientibus factam, status praeterea miserrimus, in quo non saltem illos, vero totam militiam meam depositus Vezirius reliquerat; pro quorum medela cum lachrimis eundem Vezirium supplicaverant, sed nullam prorsus consolationem vel saltem solum responsum demereri potuerunt. Inimicus, qui nullas ad sui interesse praetermittere solet occasiones, postquam talem eorum statum cognovisset, eosdem pecunia corrumpere ac desperatos reddere coepit, et sic ab omni spe, tam rehabitione direptorum captivorum, quam melioris accomodationis exclusos, ad se pertraxit; quod factum, jam infectum fieri nequit. Ego cum nobilitate, capitaneis et magna parte militiae superatis omnibus difficultatibus in fidelitatae fulgidae Portae perstiti, bene scio tamen, Excellentissime Domine, qualiter tales casus malevoli mei, coram ministris Portae soleant interpraetari, non consideratis rationibus etiamque extremitatibus: quid scilicet sit militi nudo, famelico, insoluto, sine quartirio hibernare, sicque cum periculo vitae quotidie inserviri debere. Quapropter vestram Excellentiam in omni con fidentia et synceritate rogo, dignetur ea (quam in ista Porta habet authoritate) mihi in omni casu patrocinari, animos contrarios cum praescriptis rationibus convincere, meam meorumque causam tueri, atque clementiam et provisionem ejusdem Portae mihi demereri,

qua connistati et declinati meorum animi reviviscant, ac ad ulteriorem fidelitatem accendantur. Inimicus vero qui exinde infallibilem meam confusionem sperabat, confundatur. Patrocinium Excellentiae vestrae debitis recolere servitiis non intermittam. In reliquo me ad meos residentes refero, et maneo, etc.

Lora uramnak die eodem.

16. Martij datas Illustritatis vestrae literas cum honore accepi; summas gratias ago pro confidentia et communicatis novis. Ex tam crebra mutatione Vezeriorem ejusdem et ego opinionis sum, utinam in hac campagnia aliter experiamur. Dolenter vestrae Illustritati significare debeo. (In caeterum uti in praecedenti, Oratori sonantium).

Quapropter vestram Illustritatem in omni confidentia rogo, dignetur in omni casu, ubi necessum fuerit patrocinari, animos obliquos praefatis rationibus convincere et meam causam firmiter tueri, ut potius clementiam ac provisionem fulgidae Portae loco animadversionis demerendo, contristatos et conturbatos meorum animos refecillare atque ad ulteriorem fidelitatem accendere, inimicos etiam qui infallibilem exinde confusionem nostram sperabant, confundere possim. Patrocinium Illustritatis vestrae debitis servitiis demereri non intermittam. In reliquo refero me ad meos residentes. etc.

Janaki uramnak, eodem die.

A meis residentibus et maxime Domino Sándor supremo aulae meae praefecto recognovi magnam Illustritatis vestrae erga me synceritatem et confidentiam, pro qua vestrae Illustritati non tenere sum et ero obligatus. Ea fiducia ductus, sciens Celsissimum suum Principem Dominum et Fratrem meum charissimum etiamque vestram Illustritatem in fulgida Porta multum mihi posse valere, Vestrae Illustritati dolenter significare debeo. — (Mint az orator levelében etc.) Quapropter vestram Illustritatem confidenter rogo, ne gravetur hoc in casu, ubi necessum fuerit, mihi cum respectu et authoritate sua principalis patrocinari, contrarios animos rationabile convincere et nostram causam tueri; benevolentiam vestrae Illustritatis digna gratitudine demereri non intermittam, etc.

As császár kizlár-agájának 3. Aprilis 1694.

Édes nagyságos uram! Még a vezér Musztafa passa vezérségében volt, nem volt annyi bátorságom, félvén tülle, hogy nagyságodat levelem által meg merném találni; de szivemnek mindenkor a volt kívánsága, hogy nagyságod kegyelmességében ajánljam magamat, tudván hatalmas császárunkhoz legközelebb lenni nagyságodat. Azért édes nagyságos uram, nagyságodat mint uramat kérem: méltóztassék a fényes portán lévő kapitihámat, ki is orta-magyarok részérül van, és ottlévő tolmácsomat Haszán agát maga eleiben hivatni, s megérteni tüllök: miben le-

gyenek ideki az dolgok; talám sem nagyságod, sem hatalmas császárom ezeket nem tudja. Sem mi reánk, sem a végházakra semmi gondviselés a letött vezértül nem volt, ki miatt is hatalmas császárunknak nagy kára lesz, ha nagyságtok nem orvosolja; és a mi Palánkba vagy Galambvárba esett is, azért esett, hogy az hadak supplicatiókat küldtek be, meg nem hallgatta, még csak választ sem adott reá az vezér. Az ellenségnek is nagy készületi van, idején hozzá akar fogni az munkához s táborozáshoz, — hatalmas császárunk hadaiban pedig még senkisem érkezett. Hatalmas császárunk előtt a mikor voltam Drinápolyban, azokkal a szókkal és kegyelmességével császáromnak vigasztalom magamat: mert miolta Drinápolybul eljöttem, mind a mostani Musztafa passa, mind az előtte való Ali passa vezérek idejében dolgom s állapotom roszul volt; Isten tudja, mint teleltem e télen is cselédeimmel együtt, hadaim is micsoda nyomorusággal teleltenek már az két télen. Nagyságod kegyelmességét várom; Istenért s az maga hitiért kérem, el ne feledkezzék felőllem, hogy hatalmas császár kegyelmességét látván hozzám az alattam valók is, annál jobb szivet vegyenek. Hadat könnyü volna fogadni, szaporítani, de tudja nagyságod, nekem sem országom, sem jövedelmem, sem manszupom, de csak egy csiflikem sincsen; nemhogy hadat gyüjthetnék, vagy azokat tarthatnám, az kik mellettem vadnak: de még csak magam s feleségem sem élhetünk el, hacsak a hatalmas császár kegyelmességét nem mutatja hozzánk. Az fermán nagyságodé.

P. S. Ha Isten adja, Fejérvárra jött Szalahor-Szuleiman agával én is egy értelmes kapitányomat

kívánom küldeni: ha nagyságod kegyelmessége lészen, azt a kapitánt is hivassa maga eleiben, az nagyságodnak minden ide-ki való dolgokrul s hirekrül bizonyost fog tudni mondani.

Az Réz-effendinek és Zulfikár effendinek, egy conceptus, 3. Aprilis 1694. de külön levélben.

Mind Fejérvárnál az elmult őszön, mind az után hadaim fizetése, élése s quártélya felől mennyiszer busítottam az hatalmas császártul letétetett Musztafa pasát ő nagyságát: mindazok nagyságodnak is hirivel voltak, és azok is, mi haszna volt sok könyörgésimnek, sirásimnak; reménkedvén azon, ha már másokhoz kegyelmességit nem mutatja is, csak a kik hatalmas császár palánkjaiban, praesidiumban vadnak, azokra legyen nagyubb tekintet s kedvezés, félvín mindenkor attul: a ki megtörtént, az ne essék rajtam. Nyomorult állapotjok, quártélyok, fizetések, de kiváltképpen a tatár által Várad tájján elraboltatott cselédjek felől — kiben sokat kiváltván magok az kuruczok a tatár kezibül pénzeken: ötven-hatvan asszony s gyermeknél nem volt már több oda, a ki a Jeni-Palánkon lévő hadhoz tartozó volt — két rendbeli supplicatiójok által az hatalmas vezért megtanálták, de meg sem hallgatta s választ sem vöttek; nyomorultúl, mezítelen, és nagyobb része egy ingben teleltek az nagy télben; az Dunának a zaj miatt a mikor utja nem volt, avagy a szél miatt, gyakrabban magoknak fát a palánkban a hátokon hordottak. A mikor azért látták: sem fizetésekrül, sem elraboltatott cselédjekrül a ve-

zérnek semmi kegyelmességit nem vehették, megértvén a vezér változását is, abbul azt gondolták, hogy az új vezér még későre érkezhetvén Drinápolyban is, hogy kijöhessen ez idén derék táborral, abban mód nincsen, és azért is küldettetett hatalmas császártul kilics-kaftán az szerdárnak, hogy ez idén onnan derék tábort nem várhatni: annálinkább magok jó állapotjárul kétségben estenek, és szintén olykor, midőn magam is az végház meglátására, és valamely csatának Palánktul való expeditiójára oda akartam volna menni, hozák az hirt Rámbul, hogy Palánkon nagy puskázás vagyon, és az Palánk is ég, és az galambvári praesidiumom is az helyt pusztán hagyván, az béket is magokkal elvitték; Palánkon is az praesidium, az ki benne maradott volt, az többi császár szolgálatjában lévén akkor, az ottlevő kapitánra reá támadott, megfogták és kötözve vitték ki a Palánkbul Bogcsa felé. Akartam azért nagyságodnak ezen dolgokat, míg másoktul nem hallaná, értésére adni, kérvén nagyságodat: mindezeket itélje meg istenesen, és minthogy ez ily dologban embernek jóakarói s gonoszakarói is lehetnek, fogja pártomat. Adjon Isten s hatalmas császárom előtt számot, az ki az illyeneknek oka; 80 drám buzát rendelt az vezér egy ember fejében, az húst Bogdánbul s Havasalföldébül, az kiben még eddig egyet sem láttunk; nemhogy az hadnak lött volna húsa, vagy egyéb ázalékja az kenyéren kivül, de Isten tudja mint éltem magam is, ezen az puszta földön. Magam becsületit féltvén az császár előtt, Vidinben sem mertem menni. Istennel bizonyítok, magam pénzén is eddig huszonötezer oka buzát és lisztet, és hatvanezer oka kukuriczát vöttem az ősztül fogva, mivel sem húst, sem egyéb eleséget nem adhatván

embereimnek, legalább annyi kenyeret kellett adnom, az kivel megélhettek. Istennek hálá, ha Palánkon így löttek is ezek az dolgok: az kapum helyben vagyon, az császár hűségében és szolgálatjában; az nemessek, főrendek, kapitányok, és az hadaknak az java megvagyon; ha az új vezér ő nagysága hatalmas császár kegyelmességével megörvendeztet bennünket, és az császár hűségében megmaradott népnek dolga jobban lészen az új vezér idejében: azzal hatalmas császárunk méltósága nevekedik, az ellenség pedig ebben is meszégyeníttetik, az ki is látván, miben legyen állapotjok, pénzzel corrumpálta volt őket. Mind ezen dolgokrul, mind egyéb hirekrül, az kik Magyarországbul, Erdélybül kímjeim által érkeztek, az fényes portát tudósítom, és az új vezér köntöse csókolására egy értelmes, meghitt kapitányomat expediálom, az ki mind azokrul, mind egyebekrül világosabban tud szóllani.

Inclusa. Édes jóakaró uram! Ezt az népet, az ki hatalmas császárunkat mellettem szolgálja, az nemfizetés szüksége nem keserítette annyira meg, mint a minap szemek láttára rablotta, vitte el a tatár cselédjeket, sőt sokaknak szemek láttára mocskoson cselekedett cselédjekkel; ezt mondották: ennyi esztendőktül fogvást vért ontottunk s jámborul szolgáltunk a császárnak. A vezért megtalálták supplicatiójok által, még csak választ sem adott; ha az tatár kedvét bontani nem akarta volna is: egynehány erszény pénzzel kiválthatta volna őket, de a kutyánál is alábbvalónak tartotta őket; mi hasznok volt hát szolgálatjoknak? Azért ő nekiek is más módjok nincsen, hanem hogy török sanczábul szabadíthassák ki az tatár rabságábul cselédjeket. Ez is az szavok mindnyájoknak: ha a mi

királyunknak becsületi volna a török nemzet előtt, neki is kaftánt, költséget, és az hadaknak fizetést küldött volna a császár; ihol, most Szalahor-Szuleiman aga által mint megbecsülte Csáfer pasát a császár, más pasáknak is kardot, kaftánt küldött, manszupjok s elég kincsek vagyon: de minket elfelejtettek; ebbűl ismerszik meg, hogy az török nemzetnek az az akaratja, hogy az többi is eloszoljon, mert gondjokat nem viseli. Valamint más vezérek, mikor vezérekké löttek, agájokat küldték hozzám: ha ez az új vezér is küldené, és kegyelmességét is mutatná, úgy tudom, nekem is dolgom jobbra menne, s az alattamvalók is nagyobb szivet s kedvet vennének. Az idevaló hirekrül egyebet mit irhatok az ellenség nagy készületinél; némely helyekrül az hadak már meg is indultak, és a Duna mellett jűnek lefelé; Veterani is most egyszer nagy készületben vagyon. Ide még semmi had nem jött; Vidinbül is szintén most érkezett emberem, akkor még oda is semmi sajkák nem érkeztenek volt.

Császár mellett lévő kajmekám-passának. 3. Aprilis.

Hatalmas császárunk fermánjával együtt nagyságod levelét mihelt vöttem, az tihámat Csáfer pasához expediáltam, és ott az mint a tihám a szerdárral szót köt, újobban egy meghitt kapitányomat küldöm hatalmas császár kapujára, mind az ittlevő hireknek s egyéb dolgoknak informatióival; most is pedig megirtam az minemü dolgok vadnak, az Réz-effendinek, Skerlet-oglinak és az kapitiháimnak: ha nagyságod méltóztatik őket maga eleiben hivatni, tűllök

megért mindeneket. Az mellettem császárunk hűségében megmaradott nemességnek, fŏrendeknek, úgy az magam dolgai is hatalmas császárom kegyelmességére maradott: kérem nagyságodat Istenért, az maga hitiért, hatalmas császár méltóságáért, az hatalmas császár előtt legyen jó kapitihám, szemeit hatalmas császárunk rúllam el ne vegye; nagyságod kegyelmességéért Isten is megáldja nagyságodat.

Kajmekám-passa tihájának, 3. Aprilis.

Nem mulathattam el, hogy kegyelmednek is ez levelem által kezét ne csókoljam; kívánom, Isten kegyelmedet éltesse. Az idevaló dolgokrul s magam állapotjárul ha kegyelmed tudakozódik, s a fényes portán lévő kapitiháimat hivatja, meg tudja mondani; nekem annyi szerencsém nem volt, hogy Drinápolyba létemben sem az kajmekám-passa ő nagyságával, sem kegyelmeddel megismerkedhettem volna: de talám még ád Isten oly időt, hogy a mi jót a hatalmas kajmekám-passa hatalmas császár előtt való tekéntetivel énvelem cselekeszik, mind ő nagyságának s mind kegyelmednek megszolgálhatom; kérem azért kegyelmedet, szivébül engem ki ne vessen, és levele által tudósítani méltóztassék.

Az urumelli kaziaszkernek, hozzá adván az NB-én alól az réz-effendi levelében letött informatiót. 3. Aprilis 1694.

Az fényes portán orta-magyarok részérül való kapitihám, és tolmácsom Haszán aga adták értésemre, hogy nagyságod előtt voltak, és igérte nagyságod kegyelmességét; az Isten nagyságodat érette áldja meg, és ezer annyi jót adjon érette, a mennyit énvelem cselekeszik. Isten után nagyságodhoz is bizom, tudván, hogy nagyságod az török nemzet hitinek egyik nagy oszlopa, és az török nemzetnek egyik bástyája. Akartam nagyságodnak tudtára adni. NB. ezeket azért nagyságod megértvén, kérem, itélje meg istenesen, és hogy hatalmas császárunk hűségében mellettem maradott nemesség, fő- s vitézlő-rendek annál jobb szivet s kedvet vegyenek, és az ellenség confundálódjék: egy-két szavát ne szánja, hatalmas császár mind hozzám, mind mellettem maradott hiveimhez mutassa kegyelmességét; Isten engem is éltetvén, el nem feledkezem az nagyságod kegyelmességérül s jóakaratjarul.

Az sehuliszlámnak, 3. Aprilis.

Nagyságod kegyelmességét hozzám mind a tihám, mind a kapitihám értésemre advám, s Isten után nagyságodhoz legnagyobb bizodalmam lévén: az én nyomorúlt állapotomrul, és az ide alább való dolgokrul nagyságodat alázatossan kivántam tudósítani, Istenért kérvén nagyságodat, hatalmas császár előtt való nagy tekénteti által, egy-két szavát nem szánván,

tekéntsen be maga is ezen dologban, és orvosolja dolgunkat, hogy az hatalmas császár hűségében mellettem maradott nemesség, fő- s vitézlő-rendek a császár kegyelmességét, és reám való nagyubb gondviselését látván: vegyenek nagyubb szivet, és az ellenség is szégyenítessék meg. Hogy pedig nagyságod magam levelébül érthesse meg, miképpen lött Jeni-Palánknak és Galambvárnak dolga? adom tudtára nagyságodnak.

NB. NB. Ez után is letétetett azon informatió, mely az reiz-effendi, sehul-iszlám levelében. Conclusiója e legyen: Azért nagyságodat, mint az török hitnek igazságszerető s törvényét tudó oszlopát, alázatossan kérem, itélje meg istenesen mindezeket; nekem sem manszupom, sem országom, de csak egy csiflikem sem lévén: ezt az terhet az míg vihettem, hatalmas császáromhoz való hűségemért, és a török nemzethez való szeretetemért jó szivvel cselekedtem; már mindenembül kifogytam. Ha a fényes porta énhozzám kegyelmességét mutatja, és hadakra szüksége lészen: hadat könnyü szerzeni s gyűjteni, csak legyen mivel tartanom, s fizetnem; mert tudja nagyságod, hogy a szegénylegény sem országért, sem hitért nem szolgál, hanem fizetésért, s hogy jól éljen, s jobb állapotot érjen. — Az hirekrül is penig, bizonyos értelmes kapitányom által, ki az új vezérhez menendő, nagyságodat is tudósitom; most egyebet nem irhatok, hanem hogy az ellenségnek mind vízen, szárazon nagy készületi van, és egy órával elébb kivántatnék ha mind a donanma, mind hatalmas császár hadai érkeznének; félek attul, az ellenség bennünket meg ne előzzön.

Iratott Bai Mihály uramnak die eodem.

Micsoda terminusokban legyen az erdélyiek dolga? Brassai ideváló érkezíse után adtak-é nekik valamit mindennapi élődésekre vagy ruházatjokra? az új vezértül mint tractáltatnak, audientiát is mennyiben assequálhatnak Macskási uramék? együtt Orlai urammal, vagy különösön? Ezekrül kegyelmed circumstantialiter tudósítson. Skerlet uram azomba mit mond, Szent-György nap lívín terminussa, és a már elérkezett tavasz, hogy újonnan mellénk küldetnek: vegye ebbe Skerletnek elméjít; azomba a palánki s galambvári casusokra renddel mit felelnek a ministerek? arrul is kegyelmed tudósítson. Irta kegyelmed azomba a Csáffer passa póstája által irt leveliben clavissal: az francziai orator mint volt szembe a letett vezérrel, és a mi személyünk s accomodatiónk iránt micsoda oblatiókra fokadott; de talám a clavisban kegyelmed errálhatott, mert az orator a Brassai által küldött leveliben a tatár chámmal lött conferentiájárul emlékezik, — kirül való világosítását is kegyelmednek elvárjuk.

Die eodem a kapithiháknak.

Drinápolybul 16. Martii datált tudósításit kegyelmeteknek vettük, Csáffer passa póstája által küldött leveleit is Fejírvárrul kezünkhez szolgáltatták. Ez illy industriáját kegyelmeteknek a mi állapotunk is úgy kívánván, kegyelmessen recognoscáljuk; az mely pínzzel az ily szükségre vett ló vásárlásában, vagy egyebeknek is adóssa maradhatott, kirül Sándor

uramnak is irt: az császár Fejírvárrá jött Szuliman agájával küldendő meghitt hivünk által megküldjük, és más, s kegyelmeteket concernáló dolgokban is dispositiót teszünk.

Mind a portán, mind a szerdár előtt sok obtestatióinknak, remínkedísinknek haszontalansága, és hadainknak mind elraboltatott cselédek felől, mind fizetísek, quártélyok, élések iránt ki nem jöhetett válasza, annálinkább a vezér változása hire mennyiben hozta confusióban hadainknak egy részét, az ellenség sem mulatván el az alkalmatosságot pénzzel való corruptiójokra, ebbe a statusba lívín, irhatjuk keservessen kegyelmeteknek. Mert száma nélkül búsítván bennünket elrablott cselédek szabadítások iránt, s annál többször husok, ruházatjok s avagy csak telelísekre való valamely hópínz iránt, a midőn az nyáron és e télen is egy-egy hópínznél nekik többet nem adhattunk, nem vévén a portának is nagyubb mértékben kegyelmességét, — e télen is penig nagyubb rísze egy ingbe s köpönyegben telelvén, és azon télben is a fának nem-líte miatt ez iránt is a palánki s galambvári praesidium többet szenvedvín, noha ez iránt is a tiszteknek kedvezni kívántunk: végre a sok szenvedís s nyomorúság, remíntelenség, pártolásra s kapitányokra Daróczira való támadásra fakasztotta őket; minden gondolkodásunkon kivül rebelláltak, Daróczit megkötöztík, felesígestül magokkal elvitték. az palánkot felgyújtották, — ott hagyván mindazáltal a munitiókat; egyébiránt is nekünk elég kárt töttek, s az ellenség pártjára mentek ez elmúlt holnapnak vége felé, egynihány áros törököt is, a kik ott voltak akkor, magokkal elvivín. Bokcsárul visszaizentek: minthogy ennyi esztendeig való szolgálatjokkal s vérek

kiontásával sem gondolván a török nemzet, az kutyáknál is alább valóknak tartotta, cselédeket elraboltatta, és a kiket magok pénzén ki nem válthattak, sokszori supplicatiójokra a vezér tüllök a császárnak, egynihány pínzit tüllök kímílte, kivel a tatártul a még oda lívő cselédeket kiválthatták volna: kínszeríttetnek török rab sanczábul azokat szabadítani. Az mennyiben az mezítelenség s cselédeken való keserüség: de nem kevesebbé szorongatta az koplalás is, mert az melly marhákat Havasalföldibül s Moldvábul rendeltetett is a vezér: még kezünkhöz nem vehetvín, nemhogy nekik adhattunk volna húst, de a magunk konyháján is úgy főzhettek, ha a vonó-ökreinket vágattuk, vagy drága pínzen, 36 s 40 talléron vetettük bokrát (párját). Lisztet s búzát is eddig, Istennel bizonyítunk, 25 ezer okáig, és 60 ezer oka kukuriczát vetettünk, azzal segítettük éléseket; húsa s egyéb ázalíkja nem lívín, legalább kenyérnek valót kellett bűvebben adatnunk. Hogy a confusio praecaveáltassék, száma nélkül egyéb rendeket is összegyüjtetvín, sokszor hánták magunknak s tiszteinknek szemekre: mi haszna a császár s vezérek fermányinak, a kik kezekben lívín, provisiójokról szóllanak, — mert mindazok csak megcsalásokra valók voltanak, mert a mint a letétetett vezér s elötte való vezér Ali passa idejekben volt állapotjok: nem egyébre czílozott dolgok, hanem hogy ezt a hadat megunták, s így kívánták tüllünk eloszlatni s üzni, holott hitek s törvínyek ellen a császár kapujához folyamodókat az ellenség közé el nem üzhették volna. Adta volna Isten, ezekrül ne irhattunk volna kegyelmeteknek de, quod factum, factum, infectum fieri nequit. Galambvárát csak pusztán hadták; abba a helybe, sem a munitiókban, semmi kár nincsen,

újabb praesidiummal szállította meg Csáfer passa. Palánknak és bástyáinak s góréinak nagyubb risze most is fennáll, egy risze égett csak meg; most a puszta felől is úszó-víz vötte körül. Sándor uramat küldtük a szerdárhoz az újabb praesidium felől, hogy azon passus praesidium nélkül ne maradjon: de neki is hajója nincsen kin épületre való fákat hordathatna ember, nekünk is egy hajónk is nincs, mert a nagy szelek nemcsak azokat, de Palánknak is egy darabját a Duna felől a hab által elrontották; nulla calamitas sola! Eleget remínkedínk tavaly Skerlet által a vezérnek sajkákrul, hidasokrul, azon helynek manuteneálásárul, az hadak jobb accomodatiójárul: de nem volt haszna; ezekrül Skerlet uram az új vezér előtt lelke szerint tehet recognitiót. Isten szerencsénkre adta: magunk is által nem tanáltunk menni Palánkra, mert valamelly hadaknak onnanvaló expeditiója és egyéb dolgok végett is által akartunk menni, de osztán Sándor Gáspár uramra biztuk; ő kegyelme is ha ott hált volna: megesett volna rajta ezen szerencsétlenség.

Tudván ennek a török nemzetnek rendtartását, hogy níha ökör alatt is borjut keres, és magokban a vétket meg nem ismervín, mást okoznak efféle casusokban; tudván máskínt: ez a bujdosó fegyver és erre való költsíg, kivált az elmúlt két vezérek előtt, unalmas materia volt, és azon a portán a mennyiben jóakaróink, de gonoszakaróink is elegen vadnak: szükségesnek láttuk pro ratione temporum et statuum bővön és circumstantialiter iratni a ministereknek, mind a megtörtínt s mind egyéb dolgok iránt; az új vezért bizonyos emberünk által fogjuk requirálni s informálni: azért ezen informatiókbul és a ministereknek ir-

ott leveleink conceptusibul kegyelmetek elíg instructiót vehet mind az dolgok repraesentálására, mind az ministerek convincálására; azért praemittáltuk ezen informatiót, netalám mások máskípen informálhatnák a vezért és portát magok mentsígire. Az császár Fejírvárrá jött Szalahor-Szulimán agájával azért vagy Sándor Gáspár uramat, vagy Horvát Ferencz uramat fogjuk expediálni, a mint ezíránt ő kegyelme a szerdárral végez.

Horvát Ferencz uram mit irjon Fejírvárrul a szerdár szavairul, kegyelmetek megláthatja; de míg már a hadaknak valamely contentuma nem leszen: török had nélkül nekünk Rámhoz szállani, s Palánkba is praesidiumot tenni tanácsos-é, nem-é? kegyelmetek is megitílheti, — holott a ki még megvan is, mit remínlhet, vagy hozzá mint bizhatunk, ha ezután is úgy accomodáltatnak mint eddig ezen dolgok? és a gyulai utnak tractálásáért küldöttük Sándor uramot a szerdárhoz, és a császár odajött agájához; azért mindezek mibe maradnak? a jövő alkalmatossággal megérti kegyelmetek.

Már az Szent-György napja is közelít; a császár is mostani fermániba mind tűllünk, mind másoktul tábori kíszületet kíván; az mediumok, úgy látjuk, más passákríszirül a kafftánynyal együtt megvadnak: minket az iránt is kifelejtettek, nekünk penig manszupunk is nincsen, mint másoknak. Tábori kíszületünkre költsíget nem küldtek, s kafftánt sem, mellyel is nem kevéssé títetődik desperatussá a mellettünk szolgáló nép, holott a mikor illyen fermánok jöttek a császár ríszírül a mint most, — az fermány mellé egyebet is küldtek, s most elmulatták.

Igen akarjuk, hogy az lengyel originalis leveleket

és Székely Zsigmond clavisos informatióit kegyelmetek Brassai által megküldte.

Tudakozik kegyelmetek hol való subsistentiánkrul? Mi már Madács uramért s vélle lívőkért elküldtünk, ide hozatjuk. Az ellenségnek nagy kíszületi van: inkább hiszszük, ha a török nem praeveniálja, idejíben fog az operatióhoz, s talám ugyan Fejírvár alá igyekezik, a mint a circumstantiákbul látjuk; azért az egy Isten tudója, hol subsistálunk s mint maradhatunk. A mutatja meg, ha az interveniált casus után mint kívánnak minket is accomodálni, és mint, mikor, s mi formában gyülekezhetnek Fejírvárhoz az török hadak? mert az ellenség, mihent fű leszen, hozzá fog az hadi operatióhoz, — úgy tudja kegyelmetek.

Az vidinyi házat, meghadtuk Madács uramnak, manuteneálja, emberünket hagyván benne, mivel felesígem törtínhető alkalmatosságára kívántuk azon házat; ha a ministerek favorabiliter szólnak dolgainkhoz: míg Szulimán agával bizonyos emberünk menne is le, szerezzen kegyelmetek újabb fermánt azon háznak birására; egy erszíny pínzen vette azon török azt a házat, egy erszíny pénz penig a portának nem e világot teszen: mégis, felesígem törtínhető szükségire ottan valamely oeconomiához fogatnánk, s magának is szükségnek idején a lehetne recursusa, ha azon házat magáénak tarthatná. Ha penig kedvetlensígeket látja kegyelmetek: hagyja abba, odaküldendő emberünk oda való meneteléig.

Az portai ministerek közül irattunk a francziai oratornak, Lora uramnak, Skerlet uramnak, kajmekám-passának és tihájának, Székely Zsigmondnak és abba inclusive Lengyelországba is, Janaki uramnak, Reiz-effendinek, Zulfikár effendinek, seislámnak,

urmeli kazaszkernek és kezlár-agának: azért mindezeket járja meg kegyelmetek, vagy hogy Haszán agát, a hova maga nem mehet, küldje. Míg az vezér bejű, talám addig a kezlár-agával is szembe lehetne, vagy ha abba módja nem volna: ezen ministerek közül a kivel szembe nem lehetne, a francziai oratort kírje s levelünket neki recommendálja, maga tolmácsátul küldje meg. Székely Zsigmundnak szólló leveleinket penig bizonyos alkalmatossággal küldje meg, s köszönje meg nevünkkel neki Székely Zsigmond iránt tett provisióját, kinek most is adtunk, hogy ott subsistáljon, és az orator dispositiói szerint folytassa a dolgokat.

Irhatjuk azt is, hogy az nagy árvízek Gyulának most securitást szerzettek; minden dispositiói az ellenségnek arra czéloztanak, hogy megszállják. Palánkon is a mikor ezen confusió esett, Cserepi a vice-kapitány ott nem volt, egy-két hadnagyával most is mellettünk van: azomba Lovász Mihály és Nagy István hadnagyinkat is két zászlóval, század-magával, ezen confusió előtt Sándor uram az szerémi békkel és váradiakkal Poricsa s a Vaskapu felé expediálta, kik után is bizonyos embereinket biztató levelekkel küldöttük, hogy amazoknak rosz cselekedetek miatt ne fíljenek, minthogy ök akkor a császár szolgálatjában tanáltattanak, mikor ezen dolog esett; nem tudjuk, már azoknak is mint leszen dolgok!

Mi megvallók most is a kárt: pénzünk lívín Daróczinál, kit a palánkiak szükségére adtunk vala, kegyelmed is mondja meg a hol illik; azomba mikor Négyesi a rámi hadnagy általment, a strázsamestere hatod-magával Rámba maradván, megmaradt hűsígünkbe: beteges lívín; ott a törökök vasban vertík,

a szerdár öléssel fenyegeti; ha úgy tanálna törtínni, annál nagyubb confusiót causálhatna másokban is, — desperatusok és confususok lívín minden rendek. Eziránt mit vihet véghez Sándor uram, megválik; de két rendbeli requisitióinkra sem bocsátotta el őket, holott ártatlanok.

Az nikápolyi passának, az oláh hadaknak még sincsen semmi hirek; az árvízek rendkivül nagyok, kik most, ha lenne is kivel, differáltatják — úgy látjuk — a Gyula felé való expeditiót.

P. S. Nem tudjuk, az szerdár nem azért cselekeszi-e, hogy a mi informátiónktul s vádlásunktul tart, magát akarván igazítani ebben a materiában? Horvát Ferencz uramat küldvén hozzá, azt insinuáltatta nekünk, hogy a jeni-palánki s galambvári casust a portának értísire ne adjuk, és azzal a ministerek elméjit ne szomorítsuk; a mint penig mi bizonyossan végére mentünk, ő póstáját küldötte bé, kétsígkivül a mi nyakunkra hárítván a dolognak okát. Hogy azért mi is magunk-menthetetlenek ne legyünk, ámbár ő úgy insinuálta, hogy póstát ne küldjünk, s a dolgot meg ne irjuk: de jobbnak itíltük kegyelmeteknek megirnunk, úgy, hogy ha ő meg nem irta a portának, s kegyelmeteket is érette a ministerek elő nem fogják: csak tartsák titokba magoknál a dolgot, hadd legyen contentuma benne Csáffer passának, mert örömest nem offendálnók; ha peniglen ő megirta, vagy kegyelmeteket máskípen fogják elő érette: akkor declarálják a dolgot, és leveleinket a hova szóllnak, adják meg. Ezt a póstát penig úgy simulálja kegyelmetek, mintha csak Zofiábul ment volna kegyelmetekhez, maga dolga végett. Azon legyenek, ha még ott az dolgot nem tudják, legyen titokba, az feljebb irt

okokra nízve; de az franczíai orátortul nem kell eltitkolni, az levelet megadván nekie, és megmondván okát, miért kivánjuk eltitkolni, ha a portán hire nincs; de ötet is meg kell kírni: maradjon nálla titokban, — éljen mindazáltal mindenekben kegyelmetek opiniójával.

Brassai 4. Aprilis expediáltatván, vitt el illyen leveleket.

1.) Az kapithiháknak in genere.
2.) Bai Mihálynak in specie.
3.) Franczíai oratornak.
4.) Lora uramnak.
5.) Székely Zsigmondnak és abban Lengyelországban szólló inclusák, s azon copertában Szabó Andrásnak is.*)

---

*) A Székely Zsigmondnak szóló levél íme itt van:

„Ajánlom kegyelmednek szolgálatomat.

Elhiszem, eddig vette kegyelmed az elmúlt holnapban küldött levelemet, mind az inclusákkal együtt, és hogy azokat is elküldötte, melyek netalám eltévedhettek: ahoz képest ő nagysága dupplicáltatni és kegyelmednek megküldeni parancsolta, hogy azokat is bizonyos alkalmatossággal megküldje. Tudósítson azért kegyelmed mindeniknek recepisséjérül, és azon alkalmatossággal egyéb hirekrül is. Én kegyelmednek egyebet nem irhatok, hanem hogy az tavalyi tatár rablása miatt a jeni-palánki hadak is (kiknek nagyobb részént sok felekezetit elrablották) megszomorodván, és az depositus fővezért mind arrul, mind pedig hogy őket is igen improviso hagyta volt, supplicálván: választ sem adott nékik, nemhogy megorvosolta volna. Ahoz képest confundálódván, egy része Daróczi uramra támadván, a palánkot felgyújtván, pusztán hagyván, fogva kivitték. Cserepi uram egy rész hajdúval szerencsére ott nem lévén, ő nagysága hüségében megmaradott. Ennyiben gondolkozzék kegyelmed Galambvárának pusztánhagyása felől is, és az dolgot így vélvén, ő nagysága insinuáltatja kegyelmednek, hogy rajta meg ne ütközzék, annálinkább ő

6.) Skerlet uramnak.
7.) Az Reiz-effendinek, inclusa benne.
8.) Zulfikár effendinek inclusájával.
9.) Az kajmekám-pasának és tihájának.
10.) Az sehul-iszlámnak.
11.) Az kizlár-agának.
12.) Az urumelli kaziaszkernek.
13.) Horváth Ferencz uram nekem irt levele.
14.) Janakinak.
15.) Mindezeknek conceptusi.

Az kapithiháknak, húsvét első napján. 11. Aprilis.

Elhiszszük, Brassai által küldött informatióink ezen levelünk oda való érkezésijig penetrálhattak kegyelmetekhez: azért azon dolgokat talám nem is volna szükséges reiterálni; de már is a császár utjára feles tolvajoknak meneteleket értvín, szükségesnek láttuk az alább megirt alkalmatossággal dupplicate is megküldeni a Brassai által küldött leveleket is kegyel-

---

nagysága hűségében meg ne tántorodjék, hanem tovább is ott resideálván, ő nagyságához való kötelességének feleljen meg, követvén instructióját; és noha subsistentiájárul és abban való commoditásrul az francziai orator is tett provisiót, (mellyet is mennyiben vehetett kegyelmed? ő nagysága tudni kivánja) mindazáltal ex superabundanti Szabó András uramtúl is ő nagysága kegyelmednek száz tallért küldött, tovább sem felejtvén el. Isten éltesse kegyelmedet!

Posarviczán, 2. Aprilis 1694.

Kegyelmed szolgája
Komáromi János m. k.

P. S. Úgy confirmálódik, hogy pénzzel is corrumpáltattak."

E levél eredetije Székely Zsigmond utóda, Killyéni Székely Gergely háromszéki orsz. képviselő barátom szives ajándékából jutott Sz. Zs. több becses correspondentiáival együtt birtokomba. Az egész levél Komáromy keze irása.

meteknek: elvárván mindkét rendbelinek recipissééjérül az tudósítást.

Sándor uram Fejírvárrul megérkezvín, mind a szerdár, mind Szulimán aga persvadálták etiam importune, hogy a portának hirt ne adjunk a Palánkon s Galambváron történt dolgok iránt, hanem Palánkra való újabb praesidium beszállása után ők is, mi is irjuk meg, s mindketten a szerdárral emberünket küldjük Szulimán agával; de akkor is ők csak azt irják, hogy egynihány zorba a kuruczok közt, ezt s amazt cselekedte: de azzal a császár szolgálatjában kár nincsen, mert azon passusok az ellenségtül azzal el nem foglaltattak, s a feljövő hajókat is onnan az ellenség nem impediálja, mivel a szerdár újabb praesidiumot szállított beléjek. Azért kegyelmetek is éljen eziránt eszivel s discretiójával, hogy a szerdár se disgustáltassék, ha penig a szükség úgy hozza, a portai ministerek is ezen materiában jól informáltassanak. Már mi csak Szulimán aga expeditióját várjuk, vélle együtt kivánjuk bizonyos hivünket küldeni az új vezér köszöntísire, s felőlünk lejendő dispositióinak megértísire, mivel a szerdár engedelmibül a Pancsován s Bujurdelembe lívő hadainkat is mellénk hozattuk, a Madács urammal lívőket is revocáltuk; az Daróczihoz tartozó zászlók alól is majd mindenik alól maradtak el, s idejöttek, a kik kivált azon confusióban jelen nem voltak; az Daróczihoz tartozó tisztekben is Cserepi János, a vice-kapitány, Lovász Mihály s Nagy István hadnagyok, és ugyan Almási s Mezei vice-hadnagyi mellettünk vadnak: de eo non obstante, interventa confusione, egynihányszori búsításunkra is nem obtineálhatunk a szerdártul sem élést, sem valamelly fizetíst, az vezérre relegáltatunk. Azért

opportune, importune pulsandum est, ki is bizatik kegyelmetek dexteritására s industriájára, addig is, míg Szuliman agával újabb emberünk bémehetne.

Adjuk tudtára azt is kegyelmeteknek, hogy a Magyarországban s Erdélyben küldött exmissariusink megérkezvín, micsoda dolgokkal s hirekkel érkeztenek, irásban tétettük le : közölje kegyelmetek azért elsőben is az Reiz-effendivel, s francziai oratorral és másokkal is, a kikkel illendő; vadnak oda más emberink is, és az vigyázást s vizsgálódást az ellenség végházaiban nem mulatjuk el tovább is, hogy ezzel is a portához hüsígünket contestálhassuk, s a vezér kegyelmességét demereálhassuk. Audita et relata referimus: de az ellenség dolgát a mikor mezőre száll, akkor tanulhatni ki jobban. Ez a porta úgy consulálna magának, ha könnyü-hadait küldtön-küldené, és oly corpussal expediálna Tömösvárhoz, a ki Váradig s Debreczenig penetrálhatna; vagy ha a dunai classisnak valamelyríszit most az árvizeken Becséhez expediálná, ott mehetne által a Tiszán a könnyü had, és a dunai classisban securitását esmervín, Kecskemétig s Egerig penetrálhatna, az ellenséget praeveniálhatná s confundálhatná; azomban az vezér is a midőn jól hozzá kíszülne, bár kísőbben is, jüdögélne az nagyubb erővel. Mint igaz, és a maga szerencséjit is ezen operatióval váró szolgájának ennek az imperiumnak, ez az opiniója s javallása, akár egyszer s akár százszor. Isten jóvoltábul már mi is jobb erőnket érezvín, a porta szolgálatjában magunk előmenetelíjért is szivvel lílekkel igyekeznínk. Ezen opiniónkat kegyelmetek mind az oratorral, Reiz-effendivel, seislámmal s kizlár-agával apprehendáltassa, s consuláljon annak a három városnak megmaradásának:

minthogy mind a birák, mind a papi rendek lelkünkre kötöttík megmaradásokat, etc. etc. Azért is küldtük el ezen Szaló János nevü debreczeni embert, kinek is kissebb s nagyubb pecséti alatt Debreczen városa pro credentia adta levelit, városokban lívín most is Boland generál, hogy már saczcza keresíse praetextusa alatt expediálhatták. A társát Ujlaki Gergelt, kit Orlai uram szabadított vala az egri teffter tihájátul, visszaküldjük, valamely szabadulandó rabok praetextusával; minthogy mind váradi, mind kecskeméti commendansok levelei vadnak nállok: egy holnap alatt megint várhatjuk.

Daróczitul mai napon érkezett nígy rab, kik confirmálják: az palánki dologban ríszes nem volt; azok a pártosok tülle eloszlottak, s magát bevittík Erdélybe. Mind Daróczi, mind a galambvári bék szabadítása végett póstát expediáltunk tegnap, és a palanki Mehmet passával jó correspondentiában lívín, vigyázunk az ellenség dolgaira, s mind a Dunán, mind a pusztán a csatajártatást elkövetjük.

Réz-effendinek 11. Aprilis, húsvét elsö napján.

Édes jóakaró uram! Sokszor jutnak eszemben kegyelmed atyai és igaz szíbül mondott szavai: várjak Istentül s az idötül; azért én is minden nehéz dolgokat csendes szível szenvedtem, várván és reménlvén Istentül oly vezért, az ki, mint Työprili vezér, velem minden jót teszen. Úgy értvén, hatalmas császár más vezérjének adta a pecsétet: édes apám helyett való jó uram, kérem, tudósítson, mit reménl-

hessek ebben az időben? Sok szenvedéssel töltöm mind magam, mind cselédem időnket; embereimnek s hadaimnak is eloszlások a miatt vagyon, hogy megfogyatkoztam, szükségeket nem orvosolhatom, egyébaránt magam becsületiért, mint eddig, az míg volt kezemet mire tennem, úgy most is bizony túllök nem kémélleném. Értvén, hogy az új vezérhez a szerdártul egy aga expediáltatott: némely hirekrül kivántam én is kegyelmedet tudósítani, megirtam az ottan levő kapitiháimnak ezen nekiek szólló levelemben; kegyelmedet kérem, hivassa maga eleiben, s levelemet adja meg nekik.

Inclusa. Édes jóakaró uram! Irtam volt kegyelmednek az elmúlt napokban az debreczeniekrül; két ember jött újobban onnan; egyiket, az ki ugyan Debreczenbül jött, Drinápolyba küldöttem; város pecsétes levelével jött; voltak Kecskeméten, Kőrösön is, onnan fordúltak Szeged felé, az hol is Tiszára ülvén, onnan jöttek le Fejérvárra. Mit mondottak s beszéllettek itten mindaketten, irásban tétettük le, s odaküldtük kapitiháinknak; maga is pedig ezen ember, az ki oda megyen, meg tudja mondani: mi járásban légyen? Az három városban lakó birák s öreg emberek az Istenért reménkednek a fényes portának általam, ne engedjék elrabolni a tatárnak, hadd maradjanak meg és adózzanak inkább a hatalmas császárnak; az mint szegénységektül lehetett, adajakat is megszerzették, s készen tartják. Azért én is kegyelmed által, mint régi jóakaróm által, ő érettek hatalmas császárunknak s vezérünknek könyörgök: legyenek kegyelmességgel hozzájok, és ezen embert bocsássa kegyelmed jó válaszszal, hadd azok is lássák hatalmas császárunk kapuján érettek lött könyörgésem meg-

hallgatását. Ha az tatár és török hadak hamar érkeznek, bizony, hiszem Istent, az ellenséget megszégyenítjük, s az ország is meghódol. Adjuk tudtára kegyelmednek azt is, hogy ennek az embernek a társát visszaküldjük, egy-két rabot is adunk melléje, hogy bátorságosabban jöhessen-mehessen: hogy már rabok szabadulásában jár. Ennek a társa Gyöngyös városátul és ugyan Eger vidékén lakó egy magyar kapitántul hozott követséget, azomban Szathmár, Szabolcs vármegyében, az Tiszán innen levő magyarországi tartománban lakó három kapitányok küldtek hitet általa ollyan végezéssel, hogy öszveesküdtenek (mindeniknek hada vagyon) mihelt az török-tatár tábornak s azzal együtt nékem is Gyulához vagy Váradhoz hallják érkezésemet, mindgyárt a németre feltámadnak, fegyvert fognak ellenségemre, minthogy annakelötte is, Magyarországban laktomban, kapitányim voltanak: mivel az egész föld elhitette magával, hogy hatalmas csaszárunk Gyulát, Tömösvárat könnyen nem hagyja, és Váradnak visszafoglalására igyekezik. Adná Isten, érkeznének hamar a hadak, s foghatnánk dologhoz; tiszta szível-lélekkel igyekezném én is ezen császár szolgálatjában, mivel az én szerencsém is öszve van kötve az hatalmas török nemzet szerencséjével, és magam becsületiért s hasznáért igyekezném fejemmel ez illy szolgálatiban. A franczia király felől megint az a hir mind Magyarországban, mind Erdélyben: igen beteg volt, de meggyógyult, és sok erős hadait indította az német ellen; de annak is hire vagyon, hogy a római pápa és svéciai király tractálják a békességet a német császár, englis király és franczia király között. Az német szándékát nehéz addig kitanulni, míg már mezőben nem száll, mert ő

practicus nemzet, nem oda megyen mindenkor az hova hirdeti. Hidakat is csináltat mind Dráván, Tiszán; Dunán való hidja is készen vagyon. Az hidak alkalmatosságával akár Landor-Fejírvár felé, akár Tömösvár felé könnyen fordíthatja hadait, ha öszvegyüjtheti és táborban szállíthatja hadait.

Magyarországbul s Erdélybül érkezett exmissariusok relatiója.

1.) Az tatár rablása nagy confusiót tett Erdélyben, ki miatt nagy gyülés volt Kolosváratt; követeket küldöttík a német császárhoz, hogy a holdulást engedje meg.

2.) Ott semmi hire nincs a franczia király halálának, tavaly igen győzedelmes lévén, noha mindkét felől igen nagy vérontás volt. Tregurát akarnak csinálni; de eo non obstante a magyar hadakat urgeálják felfelé, kirül ezen Szabó János is szemmel látott dolgot tud mondani.

3.) Az német mind a Dráván, mind Szegednél a Tiszán, mind Szarvasnál in confluentia trium fluviorum Keres, hidakot csinál; ily hir van, hogy ezen hidak csinálásával confundálja a török elméjét, mindenfelé készületeket mondván. Az correspondensek illyet insigneálnak, hogy míg a török tábor kiérkeznék, addig Tömösvárat megvenné, ut videantur agere offensive tanquam victores. Tömösvár megvételivel Gyula is elszoríttatnék; a mint ezt confirmálni láttatik. Váradon feles faltörö ágyuji, taraczkjai, mozsárjai, bombái, és minden munitiója, 1000 hordókkal lisztei,

besózott húsai és halai készen vadnak Váradon. Ezek szemmel látott dolgok. Megvévén Tömösvárat, accomodálni fogja magát a török erőhöz képest, és a merre veszi a török az ő operatióját: Tömösvártul, mindenütt hidjai lévén, ha a szükség úgy hozza, Erdélyt secundálja; ha akarja, Péterváradja felé mehet, a Tiszán hidja lévén; ha akarja, a Duna mellé száll és onnan constringálja Landor-Fejirvárat az élésnek elfogásával, és defensive fogja magát viselni, hogy conserválja armadáját ad futuras campagnias; redibit ut victor cum gloria, mert Tömösvárat s Gyulát elrántja.

4.) Az hir kezd folyni, hogy a török császár s tatár hám magok személyében fognak indúlni.

5.) Az tatárok rablásátúl félvén Kőrös, Kecskemét s Debreczen várossa, magok követjeit küldte; mivel mindenik városban quártélyozó német lévén, az adózást nem engedi publice, karóval s kinokkal fenyegeti az egész tartománt: hanem ezen követjek által a homagiumot repraesentálják. Irást küldeni nem mertek, mert az utban mindenütt, még csak a köntösököt s bocskorokot is felfejtettík az embereknek. Az adajok készen van; hatalmas császárnak beholdulnak: aminthogy a debreczeniek a német császárhoz is felküldettenek, hogy engedje meg a holdulást. Azért reménkednek, hogy hatalmas fővezér adjon hitlevelet azon feljebbirt helyeknek és a körüle lévő tartománnak, a tatárnak errül is parancsoljon, hogy azt a földet ne rabolja; mi haszna lesz a török nemzetnek: a németen győzedelmet vévén, csak puszta földet tanál?

Ezen dolgot a muftival specialiter közölje kegyelmetek, minthogy ő szokta a rablásra való fetrát

kiadni, és a kazieszkerekkel, tanquam cum hominibus legis. Ezen dolgot a franczia oratorral is megértetvén, assistentiáját kirje, mert ha ez a föld elpusztittatnék de praesenti, ha szinte kárt láttatik is vallani a német: sed in politica Turcica lucrum cum damno aequilibrare poterit, mert valamikor az erdélyi fejedelmek a német ellen hadakat támasztottak, ezekbül a districtusokbul tizenötezer s több hadakat is töltöttenek, et sic Transsylvania cum his districtibus erat semper lapis offensionis Germanorum.

NB. Die 20. Aprilis. Szalahor-Szuleiman aga által a portára küldött levelek conceptusi.

Az új vezérnek.

Örömmel értettem, hogy Isten nagyságodat rendelte a török birodalom fővezérjének; Isten nagyságodat méltóságában éltesse, s szerencséssé, boldoggá tegye, az én szerencsémre is. Azomban édes nagyságos uram, a Réz-effendi ő kegyelme régi ismerősöm lévén, némely dolgokrul ő kegyelmének irtam; ennekelőtte is minden dolgokrul kapitiháimnak irtam. Nagyságod kegyelmességére maradtam, mind magam, mind az mellettem lévő hadak, úgy az magyarországi s erdélyi nemesség is, kik mellettem a hatalmas császárt szolgálják. Nagyságod is, mint több vezérek, ne feledkezzék el felőllem, mivel én nagyságod árvája vagyok, nagyságodtul minden kegyelmességet várok. A fermán nagyságodé.

Kajmekám-passának. Die 20. Aprilis.

Édes nagyságos uram! Irtam volt nagyságodnak, hogy a mikor Szalahor-Szuleiman aga ő kegyelme lemegyen, én is egy értelmes kapitányomat fogom leküldeni; el is készítettem volt, de miért nem vitte el magával, ő kegyelme okát jobban tudhatja. Itten pediglen én árvaságra maradtam; mind magam, mind hadaim élésbül kifogytunk, Csáfer pasa ő nagysága is, fermánya nem lévén, nem adhatott. Az hadaimnak, miolta az vezér visszament az őszszel Fejérvártul, két hó-pénzt adtanak. Nagy szükségben vagyok; magamat s cselédimet is úgy tartom, ha valamimet tellár kezében adom. Istenért, jó szerencséjéért, az hatalmas császár méltóságáért, az török nemzet hitiért könyörgök nagyságodnak: hatalmas császárom és az új vezér előtt szólljon mellettem; ne felejtsen el nagyságtok ennyire, mert én az török nemzet árvája, és 13 esztendős gyermeki koromtul fogvást az török nemzetnek mind szerencséjében, szerencsétlenségében állhatatos igaz szolgája vagyok, s lészek míg élek. Nagyságodat azon is kérem, menzil-fermánokat küldjön kezemhez, hogy hirrel s dologgal póstámat küldhessem. Az nikápoli pasa mégsem érkezett; azért várakoztak eddig az én lovas hadaim is, mert Csáfer pasa ő nagysága fermánjátul vártam.

Az Réz-effendinek. Die 20. Aprilis.

Ha nagyságod engemet kérdez: Istennek hála, életben, egészségben vagyok, de sok busulással és

szükséggel töltöm időmet. Édes régi jó uram, akartam nagyságodnak tudtára adni, hogy Debreczenbül egy ember jüvén hozzám, magam emberével küldöttem volt nagyságodnak és a kapitiháimnak szólló levelekkel Poricsáig, az leveleket öszvekötvén és nagyságodnak intitulálván: de legyen nagyságodnak hire benne, hogy az leveleket tüllök Poricsán elvötték, embereimet alá is nem bocsátották; úgy töttem volt rendelést, hogy az debreczeni embert levigye az én emberem Drinápolyban. Az levelekben valamely hirekrül is irtam volt. Ali pasa tihája vötte kezéhez az leveleket, és az pasájához küldte, úgy tudja nagyságod. Császárom szolgálatjában nekem többször is voltak illyen akadályim, — s ha az illyen dolog meg nem orvoslódik: sem hirt, sem levelet nem küldhetek nagyságtoknak. Azomban történt illyen dolog, hogy Csáfer pasával ő nagyságával és Szuleiman agával szót kötvén, hogy Szuleiman agával nekem is egy emberem menjen le Drinápolyban: készítettem volt el nagyságodtul ismert, törökül tudó Horváth Ferencz kapitányomat; de mi okra nézve nem akarta Szuleiman aga ő kegyelme magával levinni? maga tudja okát. Én az én kötelességemet, török nemzethez való tartozásomat jól tudom: de dolgom ennyiben vagyon, így tudja nagyságod. — Gyula felé, az ki lovassim vadnak, elkészítettem: de Csáfer pasa fermánjátul kell várnom, mivel még az arrafelé rendelt nikápoli pasa sem érkezett el. Az Istenért, jó szerencséjéért, s az maga hitiért kérem nagyságodat: valamely éléssel, fizetéssel segítse az mellettem megmaradott hadakat, hogy vegyenek jobb kedvet az császár szolgálatjára. Én is egy ember vagyok, az király névvel mí szolgálatot tehetek? Egyébaránt holtig való szolgá-

tok vagyok, és több urat nem is tudtam az török császároknál.

Iratott az muftinak és két kaziaszkereknek egy formában. Die 25. Aprilis.

Az fővezérnek változását, és hatalmas császár kegyelmességébül új vezérem lételét értvén: az eddig való szokásom és rendtartásom szerint az új vezérnek köszöntésére s köntöse csókolására mind magam, s mind az mellettem levő orta-magyarországi s erdélyi urak, zaimok, szipaiák, kapitányok, és az egész vitézlő rend képében küldöttem ezen levelemet megadó Horváth Ferencz nevű kapitányomat hatalmas császárunk kapujára. Nagyságodat is hatalmas császárom titkos tanácsának és ennek az török birodalom igazgatásának egyik fejének s oszlopának ismervén: küldöttem a végre ezen levelemet, hogy ismerje ezen odamenendő embert hatalmas császárunkat mellettem régen szolgáló kapitánnak, méltóztassék vélle szemben lenni, meghallgatni, és az hatalmas fővezér előtt leendő supplicatióinkban, a török hitnek s török nemzet hirinek s nevének, tekéntetinek becsületiért segíteni dolgainkat: minthogy az török hitet s törvént, s török nemzet becsületit, miben légyen? azt nagyságod jobban tudja másoknál. Mi is ennek az iszlám hitnek gyermekségünktül fogvást igazán szolgálván, és sok izben életünk veszedelmeztetésével hűségünket megbizonyítván: Istenért s az magok hitiért kérem nagyságtokat, ne engedje, hogy ez világnak csudájára, magunk ellenségének és nemzetünknek is csúfja legyünk, — ez világnak minden nemzetségi között az tö-

rök nemzet tartatván leghatalmasbnak, s az kinek hitet adott, hitit megtartó nemzetnek. Ha nagyságod énvelem jól cselekeszik, ez világnak minden nemzetségi előtt hire lészen, Isten is megáldja nagyságodat érette, és én is arra ajánlom magamat: holtomig a török nemzetnek hűséges szolgálatommal megszolgálnom el nem mulatom.

Az Réz-effendinek. Die 25. Aprilis.

Az elmúlt napokban két-három rendbeli leveleimet küldöttem nagyságodhoz, nem tudom, megadták-é? Az vezérnek azért változását hallván, és nagyságod szavait gyakran elmémben forgatván, Istentül s az időtül vártam, reménlvén: az vezér változásával az én dolgom s állapotom is könnyebedik, és ennyi esztendőtül fogvást való szenvedésimnek, bujdosásomnak vége leszen. Szükségesnek itéltem, míg az vezér Drinápolybul megindúlna, bizonyos emberemet magam és feleségem dolga végett, úgy az mellettem megmaradott főrendek, nemesség s hadak végett is, s egyéb errefelé levő állapotokért s hirekért is küldenem: azért nagyságodtul ismert meghitt kapitányomat Horváth Ferenczet Drinápolyban küldöttem; elsőben is azért, az mikor odaérkezik, nagyságoddal lészen szemben, és nagyságod tanácsával hogy cselekedjék, meghadtam nekie. Kérem azért, mint régi jó uramat nagyságodat, adjon hitelt szavainak, az vezér változásához képest adja tetszését: mint alkalmaztassa s folytassa dolgomat, és az mint eddig, ezután is az régi barátságrul megemlékezvén, el ne felejtsen nagyságod, Isten is megáldja érette nagyságodat.

Az vezérnek. Die 25. Aprilis.

Nagyságod méltóságát és ennek a török nemzetnek igazgatására, hatalmas császár kegyelmességibül fővezérségre való promotióját annál nagyobb örömmel értettem, a midőn ennekelőtte is nagyságodat jó uramnak tudtam, és azt is jól tudom, hogy nagyságod előtt a török hithez és hatalmas császárokhoz 13 esztendős koromtul fogvást való igaz szolgálatim s hűségim, kiket a török nemzetnek mind szerencséjiben, s mind szerencsétlen állapotjában megbizonyítottam, nyilvánvalók és tudva vadnak; azért a míg Isten azt a szerencsémet adja érnem nagyságod kegyelmességibül, hogy nagyságodnak személyem szerint köntösét megcsókolhassam, kit szivem szerint is kivánok: küldöttem nagyságod köntöse csókolására szükséges dolgaïm végett levelem megadó régi meghitt kapitányomot Horvát Ferenczet, ki által is nagyságodnak mind magam állapotjárul, mind egyéb, hatalmas császárom szolgálatját nízö dolgokrul alázatossan izentem; kérvén azon nagyságodat mint uramot, szómmal mondandó szavainak hitelt adni, és engem bujdosó és sok busulások s bajok között forgó szolgáját kegyelmes válaszszával megvigasztalni méltóztassék, hogy ennyi esztendőktül fogvást való szenyvedésim után, nagyságod vezérségében s kegyelmességibül én is cselédemmel együtt nyughassam meg s Istent imádhassam nagyságod életiért.

Az új vezér tihájának, die eodem.

Ez világnál inkább akartam, mikor hallottam mostani hatalmas vezérünk, császárunk kegyelmességibül való méltóságát, remílvén, hogy az ő nagysága idejiben s méltósága által én is boldogabb állapotot érhetek, sok esztendőktül fogva való szenyvedésim s nyomorúságim után; és noha én a török nemzetnek gyermekségemtül fogvást való szolgája vagyok: de nemcsak szolgállatimra nézve, hanem az hatalmas császárok kezemben adott kettős atnáhméjokra nézve is hatalmas császárunk kegyelmességibül mostani vezérünk idejiben több jót várok, és remínlem, noha engem más vezérek sokkal bíztattak: de az ő nagysága vezérségében engem csirákjára tészen, és sok esztendőktül fogvást való bujdosásim után meg is nyugtat, azt kívánván mind ez világ előtt való hire s becsületi, és a török császárok atnáhméja, hiti s becsületi; kívántam azért szükséges dolgaim végett az én uramhoz az hatalmas vezérhez egy meghitt kapitányomot küldenem, és mind magam s mind más szükséges dolgok végett megkeresnem. Kegyelmedet is azért kérem, légyen az hatalmas vezér előtt jó kapitihám, és ha miben az én nevemmel ezen levelem megadó kapitányom megtanálja, légyen jóakarattal és segítséggel. Ha kegyelmed énvelem jól cselekeszik: Isten is megáldja érette, és Isten a vezér kegyelmessége által boldogítván, én sem lészek háládatlan kegyelmed jóakaratjáért.

Az tatár hámnak iratott eodem die.

Tudhatja nagyságod, micsoda állapotban hagyott bennünköt az letétetett vezér, és a tihámot is Drinápolybul miképpen bocsájtotta el; kire nézve hadaimnak quártélyok nem lévén, élésbül kifogyván, tavalyi szolgállatokért is egy hó-pénznél többet nem adván, oszlani kezdettek, és némelyek zorbákká lettek; a Palánkban s Galambvárban lévő praesidium elpártolván s kapitányokra támadván, Palánkot is felégették s úgy mentek el. Az mely hadaim vagy embereim penig Pancsován, Bujurdelemben, Gyulán, itt Poserolczán, Vidinben és Szofiában teleltek, azok még a császár szolgállatjára megvadnak, de azok is elszegényedtek, sokan lovokot, fegyvereket elvesztegetvén, úgy telelhettek ki; nagyságodnak azért sok szép szavait s hittel tött fogadásit értvén, és hálá Istennek, athnáméja is kezemben lévén: az nagy Istenért s az maga hitiért! az új vezér előtt fogja pártomot, irjon mellettem, hadd ne legyek csúfja a magam ellenséginek, és két ország lakosinak, az kiknek királyságát adta az hatalmas császár; ebben a dologban ne engem nézzen nagyságod, hanem a török császár méltóságát, és a török hitit s becsületit, mert én az királyi nevet nem magam adtam magamnak, és az török nemzetet akarván fejemmel, szivemmel szolgálni: ez elmúlt esztendőkben ezeken a végeken azért laktam; egyébiránt, mint más hatalmas császár manszup nélkül való hivei, szolgái, Törökországban egy városban egynéhányad magával én is el tudtam volna magamot vonni. Magam egy ember lévén, és egy csivlikem vagy egy pínz jövedelmem sohunnan nem lévén: mit tudjak cselekedni a több megmaradott hiveimmel s hadaimmal, ha a porta

kegyelmességit nem mutatja! Mely nagyságod kegyelmességiért Isten megáldja nagyságodat, s ha én meg nem szolgálhatom, Isten fizesse meg nagyságodnak.

Galga szultánnak, eodem die.

Édes nagyságos uram! Miben légyen állapotom, az hatalmas tatár chámnak, nagyságod édes atyjának megirtam, tudom, nagyságod meg fogja érteni; de minthogy nagyságod régtül fogva való jó uram, és itt Poserolczánál létiben is tavaly őszszel igírte jóakaratját hozzám: folyamodom tovább is nagyságod köntöséhez, el ne feledkezzék felőlem! Annyit irhatok nagyságodnak, hogy a sok szóval való biztatást, szenyvedést, koplalást megúnván: eddig kettőnkínt, hármonkínt, tizenkínt, de már százonkínt is oszlani kezdtek, a mint a jeni-palánki, galambvári praesidiariusok cselekedtek, és a lovas hadaimban sokan oszlottak, telelő helyek nem lívín. Igaz, hogy az én hadaim, ha annál többen lesznek is, engem országban nem ültetnek: de hatalmas császár méltóságáért s becsületemért kivántam volna ez nyáron is megtartani. Ha az új vezér nagyságod embersége által jobbra nem fordítja dolgunkot, a kik még megvadnak, is kénszeríttetnek eloszlani. Nagyságodat azért kérem Istenért is, emlékezzék meg nékem tött sok szép szavairul, és minthogy a portán nagyságtok szava megáll: tégyen engem maga csürákjává, hadd én is Istent imádjak nagyságtokért. Isten is megáldja nagyságodat érette, ha énvelem jól cselekeszik.

Réz-effendinének, asszonyunk neve alatt. Die eodem.

Ennekelőtte is az uram ő kegyelme Drinápolyban küldött póstája által küldöttem levelemet kegyelmednek, nem tudom, megadták-é? Most is újobban egy kapitányja menvén uramnak ő kegyelmének a fényes portára: mint atyja helyett való jó urát meg fogja keresni ő kegyelme levelével a kegyelmed urát az Réz-effendit ő kegyelmét; kegyelmednek én is azért ez levelem által kezét csókolván, kérem szeretettel, felőllünk el ne feledkezzék, az kegyelmed ura előtt szóll-jon mellettünk: legyen tovább is jóakarattal és segítséggel dolgainkban a fényes portán, mivel Isten után ő kegyelmében vagyon minden bizodalmunk a fényes portán. Isten minket is éltetvén, és hatalmas császár kegyelmességébül jobb állapotra juttatván, nem leszünk háládatlanok kegyelmed jóakaratjáért.

Notandum. Az fővezér, Réz-effendi, Zulfikár effendi, jancsár-aga, kajmekám-pasa, kizlár-aga, Szalahor-Szuleiman aga, sehul-iszlam, urumelli és anadoliai kaziaszkerek, császár kapucsillár-tihája Abdi aga leveleihez, mindenikéhez ezen alább irt szókat hozzá kell irni az NB. után és az conclusio előtt, az titulusokat mutálván, kinek-kinek érdeméhez képest:

Akarám nagyságodnak ezt is tudtára adni: nem tudom, az elébbi vezér hirével-é, vagy magoktul cselekedték az erdélyiek? de az mely erdélyieket magával bevitt volt a vezér Drinápolyban, azok közzül Székely Ferencz és Gyulai Sándor nevű nemesemberek és ezeken kivül más két rendbeli szolgája is Macskási Boldizsárnak Erdélyben bemenvén, ki e télen, ki ez tavasz felé: ott az országban sok rosz szót mondottak, az én személlyemtül s hűségemtül az embereket ide-

genítették, és azzal biztatták, hogy a fényes porta énrajtam kivül más fejedelmet tészen. Engem a hatalmas császárok fermánjokban s hattiserifjekben erdélyi fejedelemnek neveznek, errül a dologrul a török nemzet erős hitet is adott: másfelől az elébbi vezér mellőlem az erdélyieknek nagyobb részét elvitte, őket más szókkal bíztatta, embereit Erdélyben jártatta, holott a mikor Fejérvártul elment, én előttem reá felelt, hogy hirem nélkül az erdélyiekkel való dolgokban semmit sem cselekszik, és Szent-György napra visszaküldi mellém, csak teleltetés kedvéért vitte el mellőlem. Ebben is, más dologban is, vagyon állapotom a török nemzet kegyelmességében.

Az császár kapucsillár-tihájának Abdi agának. Die eodem.

Kigyelmeddel való régi barátságom és ismeretségem eszemben jutván, és értvén azt is, hogy Isten kigyelmed állapotját hatalmas császár kegyelmességébül feljebb vitte, és hálá Istennek, hogy hatalmas császárunk kapucsillár tihájává tétetett, a mint itten hire van: kigyelmedhez való bizodalmomtul viseltettem, hogy ezen levelem által megkeressem. Isten kigyelmednek mostani hatalmas császárunk előtt való kedvességében és méltóságában abba jó módot adott, hogy énvelem s más jóakaróival is jól tehessen szavával; azért kegyelmedet mint régi jóakarómat kérem, el ne felejtsen. Állapotom miben legyen? a vezér mellett lakó tolmácsomtul Haszán agátul megérti. Azomban azt is akarám kigyelmednek tudtára adni, etc.

NB. NB. — Conclusio: Hogyha kigyelmed valami jót velem cselekeszik, Isten is megáldja érette: mert a maga hitiért cselekeszi, a kinek én eddig, a mint maga sokaknál jobban tudja, igazán szolgáltam. Isten penig engemet éltetvén, nem lészek háládatlan jóakaratjárul.

Szalahor-Szuleiman agának. Die eodem.

Kigyelmed elmeneteli után érkezvén némely dolgok, és az eddigvaló szokásunk szerint is, a mikor a vezér változott, az új vezér köszöntésére küldöttük levelünk megadó Horváth Ferencz nevű kapitányunkat; kigyelmed, mind Erdélybül mi hireink jöttek az Drinápolybul odament erdélyiek dolga végett, s mind egyéb állapotokrul, ha a kapitányunkkal szemben lészen, vélle beszélhet. Meghadtam, kigyelmednek mindeneket megbeszéljen, kérem adjon hitelt szómmal mondandó szavainak. NB. NB. Conclusio: Édes jóakaró uram! Hatalmas császárom kapuján kapitihámnak kigyelmedet tudom; állapotomat, szükségemet tudja, és azt is általláthatta, hogy ha a császár részérül az én kezemben valamely pénz jüne, s a császár parancsolatja a volna, hogy hadat fogadjak: hadat fogadni s szaporítani akármely nemzetbül is, császár szolgálatjára, éntűllem könnyű dolog volna, csak volna, mint másszor, pénz a kezemben; így a magam fejével is, a császár több hadaival, a török nemzet ellenségin több boszút tehetnék, s többet is szolgálhatnék, ha kigyelmed embersége által a császár nekem pénzt küldene; fogadom kigyelmednek, hogy kigyelmed fáradságáért minden tizedik pénz légyen kigyel-

medé, sőt ha Isten a császár kegyelmességébül nékem országot s manszupot ád: holtig, valamíg élek, minden esztendőben, a mint errül ezután szót kötünk, bizonyos költsége leszen tüllem kigyelmednek.

P. S. Tudván a portai tedárikot (így), — ha az új vezér már székiben béült, kírjük kegyelmedet: hatalmas vezér előtt is folytassa ezen dolgainkat, úgy hogy meg ne bántsuk véle hatalmas vezért; mind hatalmas császár, mind vezér előtt légyen kapitihánk ezen dologban.

Horvát Ferencz uram hozta Csáfer passa az új vezérnek irt levele magyarázatja, 26. Aprilis 1694.

Tököly király mellett lévő hadaknak ilísek kevés lévén, jeni-palánki és galambvári praesidiumok is mikínt cselekedtek: ennekelőtte is megirtam a portának; azonban a mely lovas hadai más helyeken voltanak is, mind öszvehozván Poserolczára, megbíztatta s szép szót adott nékik, s úgy tartotta meg; csakhogy mind ilísbül, mind pénzbül, mind ruhábul nagy szüksígek lévén: kírem nagyságodat, mint más esztendőkben, úgy most is míltóztassék hasonlóformában mind éléseket, mind egyéb szüksígekre való alkalmatosságokot kiszolgáltatni.

Édes nagyságos uram! Magának az királynak sem telelő helye, sem sohunnan egy pínz jövedelme nem lívín: a kit a császár részirül adtak, avval élődött, az hadai dolgai is azért estek ilyenformában; kérem azért nagyságodat, kegyelmességit míltóztassék mutatni mind a királyhoz, mind hadaihoz élísbül, pínzbül s ruházatbul, — mely nagyságod kegyelmességiért Isten áldja meg.

Haszán aga tolmácsnak. Die eodem.

Az fényes porta szolgálatját illető némely szükséges dolgok végett küldöttem Drînápolyban Horváth Ferenczet, kegyelmednek is általa izentem; azért izenetemhez képest kegyelmed is, az mint eddig, úgy most kiváltképpen igyekezzék az kapukon dolgaimban fáradozni; ha Isten adja, kegyelmed szolgálatja és fáradozása nem lészen hijában. Az mely leányt kegyelmed megvött volt, azon leány felől szóval is izentünk Horváth Ferencz által: meg fogja mondani, minthogy apja, anyja kivánja megszabadítani, és többet is fog adni, az mint kegyelmed megvötte.

A császár kizlár-agájának. Die eodem.

Tudván hatalmas császár előtt nagyságod nagy kedvességét és nagy tekéntetit: ez elmúlt napokban is folyamodtam nagyságod kapujára és kegyelmességéhez; most azért bizonyos emberemet és meghitt régi kapitányomat küldvén Drinápolyban: újobban ragaszkodom nagyságod köntöséhez, szóval izenvén azon kapitányomtul nagyságodnak; szómmal mondandó szavainak azért hitelt adván, kérem, Istenért, az maga hitiért és jó szerencséjéért nagyságodat: ne feledkezzék el rúllam szolgájárul, mutassa hozzám kegyelmességét az hatalmas császár előtt! Isten engem is életben megtartván, és hatalmas császárom kegyelmességébül dolgomat boldogítván, nem lészek háládatlan az nagyságod jóakaratjáért.

Zulfikár effendinek. Die eodem.

Miolta kegyelmeddel ismeretséget vetettünk, megtapasztalván kegyelmed hozzánk való jó szivét, minthogy mostan is bizonyos dolgok végett, és az erre felé való hirekkel küldöttük Horváth Ferencz nevű kapitányunkat az fényes portára: kérjük, ezen alkalmatossággal is megnevezett kapitányunkat eleiben hivatni ne neheztelje; szóval mindeneket megizenvén általa kérjük, az mely kapukon dolgaink s állapotunk iránt kegyelmed szóval való jóakaratja kívántatik: minket szivébül ki nem vetvén, ne vonja meg jóakaratját túllünk. Isten éltetvén, kegyelmed jóakaratjárul mi is el nem feledkezvén, meg igyekezzük hálálni.

Mangofacsi Ali effendinek. Die eodem.

Csáfer passa ő nagysága minekünk jóakaró urunk lévén, tudván kegyelmedet ő kegyelme kapitihájának és minekünk is jóakarónknak, az mint az tihánk is megmondotta, akartuk kegyelmedet levelünk által látogatni, meghagyván ezen kapitányunknak, hogy kegyelmeddel szemben légyen, és szóval minden erre felé való hirekrül s állapotokrul, az mikrül kegyelmed tudakozni fog, megmondja; kérvén kegyelmedet azon, ha mi dolgainkban megtalálja, legyen segitséggel nekie. Isten minket is éltetvén, kegyelmed jóakaratjárul el nem feledkezünk.

Az müzür-agának. Eodem die.

Minthogy minékünk minden müzür-agák jóakaróink voltanak: mostan bizonyos dolgok végett küldöttük az hatalmas vezér kapujára Horvát Ferencz nevű kapitányunkot, — kívántuk kegyelmedet is ez levelünk által meglátogatni és egészségérül tudakozódni, kérvén, dolgainkban légyen jóakarattal. Ezen kapitányunk az erre felé való híreket szóval kegyelmednek meg tudja mondani.

Die eodem az kapitiháknak.

Az elmúlt napokba két-három izben is tudósítottuk kegyelmeteket az fennforgó dolgokrul; minthogy kegyelmeteknek sok időtül fogva írását nem vehettük, gondoljuk, talám nem vehették leveleinket. Értvín azért már az új vezérnek is beérkezísit, mind annak köszöntísire s mind egyéb dolgokkal küldöttük az portára becsületes hivünket Horvát Ferencz uramat, azon dolgoknak is tudásával, mellyeket ennekelőtte megirtunk: hogy ha emberink s leveleink oda nem penetrálhattak, azon dolgokat is érthesse kegyelmetek ő kegyelme által. Megértvín azért kegyelmetek ő kegyelme által lett parancsolatinkat, hogy magokat mindenekben ahoz alkalmaztassák, kegyelmessen parancsoljuk.

---

*Horváth Ferencz uram Drinápolyban expediáltatván, vitt el illyen leveleket, Die . . . .**) *Aprilis 1694.*

1.) Kizlár-agának.
2.) Fővezérnek.
3.) Vezér tihájának.
4.) Muftinak.
5.) Két kaziaszkereknek.
6.) Réz-effendinek.
7.) Tefterdárnak.
8.) Jancsár-agának.
9.) Byng teszkereknek.
10.) Vezér kapucsillár-tihájának.
11.) Csauz-pasának.
12.) Kajmekám-pasának.
13.) Tatár hámnak.
14.) Galga szultánnak.
15.) Réz-effendi feleségének.
16.) Szuleiman agának.
17.) Császár kapucsillár-tihájának Abdi agának.
18.) Zulfikár effendinek.
19.) Müzür-agának.
20. Mangofacsinak.
21.) Nikápolyi, vidini, szilisztriai pasáknak.
22.) Ali pasának.
23.) Haszán agának.
54.) Hadak supplicatiója.
25.) Csáfer pasa vezérnek irt levele.
26.) Kapitiháknak.
27.) Macskási s Inczédinek.
28.) Madács uramnak.

---

*) Üres hely.

29.) Az oratornak, Lorának.
30.) Skerletnek, Janakinak.
31.) Urunk emberei szabados passusára, az Duna mellett lévő helyeken, generális bujurultija az szerdárnak.
32.) Menzil-fermán két emberre.
33.) Az hajók eleiben Vidinben lemenőknek urunk részérül való bujurulti.
34.) Az török levelek conceptusi.
35.) Az instructió.
36.) Az elmúlt hetekben irt levelek, hirek extractusa.
37.) Vidini házrul való régi fermán.
38.) Doctornak és Fontonnak szólló levelek.
39.) Lengyelországbul jött levelek pári.
40.) Magyar- és erdélyországi athnámék páriái.

Iratott a Reiz-effendinek különös magános levélben, Horvát Ferencz uramnak instructiójának és minden útjához tartozó leveleknek assignatiója után, 26. Aprilis 1694.

Láthatta kegyelmed, minemű leveleim jöttenek Lengyelországbul Jablonoczki hekmántul (hetmantól) és a francziai király Lengyenországban a király mellett lakó követjétül; annakutánna is jött hirem, hogy a király igen elbetegesedvén s el is vénhedvén, a svét királynak nagy hada lévén, úgymint hatvanezer emberből álló kész hada: a lengyel királyságrul gondolkodik, minthogy annakelőtte is, nem felettébb régen, a svécziai királyokbul voltak királyi Lengyelországnak is; másfelől Jablonoczki kezében lévén az ország hada, és a franczia király is jóakarója lévén,

ott tartván most is egyik fiát a francziai király mellett, az is számot tart a királyságra és a koronára. Jablonoczki emberünköt kivánja; mit akar? nem tudjuk. Egyébiránt mihozzánk, mikor Magyarországban laktunk is, jó szivvel volt; olyat is izent, hogy ő néki az a kívánsága, és ebben a dologban több jóakaróink is vadnak, hogy akár közönségessen a lengyellel, a némettel légyen meg együtt a békesség a portával, akár penig magánosson, a németen kivül, a portával való békességek: magok is azon igyekeznek, ne más, hanem én légyek az ő szomszédságokban az erdélyi fejedelem, mert ha Isten adja, nem sokáig tart a némettel való kötések; legyek azért jó remínséggel, és a portán is legyek jóakarójok. Ezekre a dolgokra nézve azért, ha a vezér megengedi, egy értelmes emberemet kívánnám Lengyelországban küldeni, oly renddel, hogy odaküldendő emberem onnét póstáját küldené a svét király udvarában is, minthogy a svét király mellett is vagyon mostan a francziai királynak egy követje, a svét király penig az magam hitin, vallásán való király. Magyarországban laktomban oda is szokott volt járni emberem; ha Isten adja, ezen alkalmatossággal sok dolgoknak mehetnék végire, s többi között annak is: a francziai király és német között való dolgok mennyiben vadnak? mert most is foly a hire, hogy az békesség közöttök tractáltatik. Ha azért a vezérnek tetszeni fog emberünknek Lengyelországban való menetele: egy fermánt kivánok, ki mellett hamar járhasson, jöhessen-mehessen, hogy míg a táborozás tart, meg is térhessen a válaszszal; az tatár hámnak is egy levelét, mivel a tatár csatái járnak most arra felé.

Horváth Ferencz uram drinápolpi útjára való memoriáléja.

1.) Madács uramnak irt levél mellett dispositiónknak repraesentálása.

2.) Menőben Füredinnek revideálása, és ha meg nem vehette az vidini házat, hagyja abban, de szállásúl manuteneálja Madács uram.

3.) Ali pasát, nekie irt levél mellett, Madács uram repraesentatiójához képest nevemmel requirálja, és annak is menjen végére: Poricsán az mely leveleket az tihája kezéhez vött, azokat ugyan kezéhez vötte-é és elküldötte-é? etc. Az megigért sajkát is köszönje meg, és felküldését urgeálja.

4.) Drinápolyban penetrálván, elsőben is, míg egyéb kapukra felmenne: az franczia oratorral, Janakival, Skerlettel szemben lenni, azoktul és az magunk residensitül magát informáltatni, és szóval lött informatiónk szerint, az mikor idejét látja, az pensiót az oratornak, Janakinak az urával interveniált kötést, Skerletnek Nemessányi uram dolgát előhozni.

5.) Az szilisztriai, nikápolyi, vidini pasáknak irt levelek mellett disponálni Madács uram informatiója s opiniója szerint, szükséges dolgainkban, kikben az ő assistentiájokkal kellene élni.

6.) Debreczenieknek, kecskemétieknek, kőrösieknek levelet szerzeni, lehetvén az tüllök igért oblatiókra is reflexiónk, itt tartóztatván addig a debreczeni embert.

7.) Az élés dolgában, és egyéb pro campania az vezérektül administrálni szokott dolgok végett az vezért urgeálni, és hogy in natura adattassanak ki az

tefterdártul, kivált az posztó s az fegyverek roszak ne legyenek.

8.) Feleségem subsistentiája, provisiója felől Füredin iránt az vezértül fermánt extrahálni.

9.) Az erdélyiek dolgárul, és felőllök a letétetett vezérrel való végezésemrül emlékezetet tenni, és válaszát kívánni irántok az portának; Nemessányi uram intimatióját is repraesentálni.

10.) Az hadi operatiókrul opiniómat és resolutiómat is repraesentálni.

11.) Az vidini házrul és az ottan kölcsön vött élésrül az vezért requirálni, kivált ha Füredint ide nem engedik, azon házat kivánnám fortificálni, Madács uramtul vévén ezekben informatiót.

12.) Nemessányi uram felől micsoda dispositiót töttem, ha előhozzák, arrul mennyiben kell szóllani.

13.) Az Lengyelországban való küldésrül s annak ratióirúl, s azon expeditióra az vezér fermányját extrahálni négy vagy öt emberre.

14.) Erdélyi István felesége, leánya szabadulásárul; Sisto ellenében, Belene nevű faluban vagyon.

15.) Veteráni pecsétes czéduláirul.

16.) Az magyar- és erdélyországi athnámék páriái mire valók legyenek; hogy ha módja lesz benne, a császárnak is beküldeni.

Die . . . .) Maji iratott az kapitiháknak.*

Az itten forgó dolgokrul s tűllünk vett instructiójárul Horvát Ferencz uram kegyelmeteket eddig

*) Üres hely.

világosíthatta, vehette azomban Szalahor-Szulimán aga által küldött leveleinket is, úgy azelőtt küldötteket is; de mindezeknek is extractusát Horvát Ferencz uram elvitte, ha quasu quo kegyelmetekhez nem deveniáltak volna. Azután egyéb újság nem occurált az pandurok gyakor járások s lármázásoknál, kik is noha egynihányszor feltettík: de sem a kin füvelő lovasokon, ménesbenjáró lovakon, kin legelő marhákon semmi kárt nem tehettek, sem az osztrovai praesidiumunkot, sem a cserneczi sánczban lívő praesidiumunkot, sem a Dunán lívő hajóinknál tartani szokott strázsáinkot megpróbálni nem mertík; mindenkor reinfecta tértek meg, a mikor elindúltak is. Szappanos kapitányunk is két hétig járván Tömösvárig s az becsei pusztákat, nyelveket fogdosván el, bíkível, kár nélkül megtértek. Ezelőtt ötöd nappal penig Prujovára ütvín a pandurok, és a falut felvervín, s három szemínt s az magunk salagvárdáját is elvívín: hirünkkel esvín ezen dolog, Kassai István kapitányunkat bizonyos gyalogsággal küldöttük utánnok, kik is az ellensíget Ressován belöl az hegyek között beérvín, felvertík, az haram-passijokat Karacsa nevüt is egynihányad magával levágták, hajnali álmokba ütvín reájok. Fegyvereket, köpenyegeket, és az tüllök elfogott rabokat is visszanyertík. A mint fegyverekbül kitetszik, meg kell engedni, derík s régi fegyverviselő tolvajok voltak; ezek próbáltak vala Jagodina alatt is e napokban, ezek vertík fel Bányát is: de most tolvajkodásoknak jutalmát elvöttík. Ugyan ezelőtt két nappal érkeztek póstáink s kímjeink Magyarországbul s Erdélybül, kik confirmálják az ellenségnek kiszületit, quártélybul való kibontakozását, Gyula s Tömösvár megszállására s occupálására való minden szándíkát.

Az onnan jött embereknek relatióit irásba his inclusis kegyelmeteknek megküldöttük, hogy a hol szükséges lészen, repraesentálhassa. Az mi szemílyünkhez és a mi szemílyünkben a fényes porta hüsígiben lívő erdélyiek s magyarországiak siettetik az indulást errül az riszrül, mivel az németnek nagy kíszületi van, és úgy kívánják az Dunán túl lívő véghelyeket is progrediálni, hogy hamar vagy deditióra kínszeríthessék, vagy ostrommal megvehessék. Ebben mi az mi opiniónkat Horvát Ferencz által megizentük s azelőtt is megirtuk az Reiz-effendinek: reiterálni nem szükséges; a porta tudja maga dispositióit, és micsoda erővel küldheti ki armadáját, micsoda erővel és mikor remínlheti az tatárságnak kijövetelit; máskint, tanulhattak eddig az magok kárán Várad s Jenő elveszísivel, s a tüllünk és a szerdártul insinuált hirek tanuságot adhattak. Mi a porta szolgálatjában mindenekre kíszek vagyunk. Fejírvár is szép jancsársággal erősödött meg; Bosznábul is szép hadak jöttek oda. Most mennek másodszor fel az éléses hajók is: nem lehet élésbül is fogyatkozások; de a mi riszünkrül a keservesebb, hogy csak távuly kínszeríttetünk nízni, mert az mely élésrül a kajmekám-pasa fermánt küldött is, azok az éléses hajók még hátra vadnak. Az egy Isten tudja, micsoda szorulásban vagyunk élés s költsíg dolgábul, s mint tölthetjük ki mindennapi provisiójokat ezen a puszta földön: megitílhetik a portai ministerek is, mert ha kevesedett is népünk, de az éjjeli s nappali szolgálat ugyan csak megvan; patientia. Vagyon függesztve elmínk kegyelmetek Hajvász által küldött biztatásira; holott Fejírvárra mind élés, mind 3 holnapi fizetís ment, s mi ezeken a végeken szolgálván a császárt, mégis eddig az portátul elfelejtve

voltunk; ut-ut sit, tamen a porta szolgálatjára magunkat és kevés nípünket conserválni kivántuk. Irhatjuk kegyelmeteknek: miolta Palánk építísihez fogatott az szerdár, mind a Dunán túl való falubelieket, mind az innen valókat a palánki passa dispositiónk alól kivívén, mind az ittvalókat, osztrovaiakat s itt körül lívő faluk lakosit azon épületre fordítván, azolta semmi hasznát az föld nípinek nem vehetjük; fermánja is jüvín felölle az szerdárnak, offendálni nem mertük. Az ittvaló palánk körül is magunk rabjaival vitetjük véghez a munkát; egynihány száz ember dolgozván mindennap körülötte: mégis kevés látatja van, mert az industriát nem úgy követik el a palánki tisztek, a mint annak a rendi volna; az csatákat penig mind túl, mind innen a Dunán mi jártatjuk; mégis annakelőtte a Dunán túl lívő föld nípe kevés kukuriczabeli éléssel segítette hadainkat: mint mi tülünk megszállíttatott föld nípít, a porta dispositiónk alatt hadta, most a nélkül vagyunk, sőt miolta Mehmet passa oda-szállott: senki felénk sem jü, mely is nem kevés prostitutiónkra van mind az ellenség, mind a magunk népe előtt; meg tudnók őket tanítani: de a szerdár disgustusátul tartván, eddig abba hadtuk, senkit feléjek sem küldöttünk, várván eziránt is az porta kegyelmességétül, hogy avagy csak az opinióra nízve a porta vigyázzon eziránt a mi becsületünkre, renoválván ollyan fermánjával, hogy a mely föld nípei a Dunán túl Bokcsára s Karán-Sebesbe hódolnak, s onnan magoknak salagvárdát is tartanak: Kupruli vezér idejítül fogva a minemű rendtartás volt béhódolásokba, ezután is nekünk hódolni, szót fogadni, salagvárdáinkat magok közt tartani ezután is tartozzanak, minthogy mi az salagvárdáink securitások felől az német

generálistul is szerzettünk volt cautiót, s az illy salagvárdákkal assequálhattuk azt, hogy minden dolgoknak s hireknek végére mehettünk: most az ily alkalmatosságtul is priváltattunk, mert sem a föld nípe salagvárdáinkat acceptálni s magát accomodálni nem akarja, s az oly salagvárdák ottanvaló tartásátul a palánki praesidiariusoktul is prohibeáltatunk. Az építésnek is azért nincsen látatja, hogy magok usussára apropriálják inkább az törökök, és sem a föld nípín, sem az építísben semmi dispositiónk nincsen. Ezt csak azért repraesentáljuk, hogy a porta is dolgainkat tudhassa, és ha a mi személyünkre, az maga reputátiójára, s ez ily szolgálatokra van reflexiója az portának, feljebb irt fermánjával megorvosolhatja: mert hogy praesidiumot tartson ott az porta, arrul mi nem szóllunk; de a mi authoritásunkat is méltó manuteneálni, hogy ha nagyubb dolgokban is hozzánk kegyelmességgel kíván lenni, minthogy harmadéve a mi supplicatiónkra adta azt az választ és szabadságot is az akkori fővezér Ali passa: hogy három esztendeig az császár adajátul immunisok legyenek, és ez az annuentiája a portának akkor ezért volt; ebben azért in locis debitis vegye válaszát kegyelmetek a portai ministereknek; jól megértetvín kegyelmetek véllek a dolgot, nem kítljük, convincáltatni fognak.

Vidinbe 5. praesentis Sándor uramnak datált levelíbül Horvát Ferencz uramnak látjuk, hogy Rahovánál mentek által a Dunán Balóék; Erdélybül jött póstánk penig ollyat mond: Macskásiék Havasalföldibe érkezvín, akkor várták bé Szebenbe, mikor a Nemessányi uram póstája idejött hozzánk, ki is erős hittel assecurál bennünket visszajövetelírül: de Veterányi is paroláját küldte, hogy visszaküldi, és igy ez ily

dolog nem is lehet hatalmokban. Bálintot (Nemessányi) nem is tartjuk ollyan lelkű embernek: de ha odamarad is, ebben az világban nem újság, és az vásár is egy ember nélkül meglehet; hogy penig ollyan bíkível mehettek el Macskásiék, nem kicsiny suspiciót causálható dolog, — talám nímely ministerek titkos annuentiájábul lött? mert ha abbul nem lött volna, talám az havasalföldi vajda sem merte volna őket országán által ollyan szabadosan az ellenség országában Veterányihoz bocsátani, kirül elvárjuk kegyelmetek informatióit.

Eddig irván levelünket, superveniált kegyelmetek a szerdár tatár agája által 10. és 12. praesentis irott levelei; hogy az szerdár póstáira és az ily alkalmatosságokra vigyáz, azzal magok kötelességének és jó industriájának felelt meg: tovább is vigyázzon ez ily alkalmatosságokra, hogy az magunk póstáin kivül is ez ily alkalmatosságokkal élhessen; az szerdár ott livő kapitihájával tartson confidentiát, kit is azzal obligálhat ez ily officiositásra, hogy a mikor hozzánk póstát küld kegyelmetek, neki is insinuálja, s ha mit akar irni, küldje kezünkhez levelit. Minthogy a portára penetrálhatott Horvát Ferencz uram is, várjuk impatienter kegyelmetek irása szerint Brassait az előre való informatiókkal, annálinkább Horvát Ferencz uramat, kinek is azért nem irtunk most, hogy vagyunk oly reménséggel: levelünk ott nem érné ő kegyelmit. Székely Zsigmond és az moldovai vajda leveleirül és az ragusaiak követirül is emlékezik kegyelmetek leveliben; azok és egyéb dolgok iránt is várjuk kegyelmetek informatióit. De Lora uramnak szólló levelünket kegyelmetek adja meg, és ha mikor nekünk levelet küld, legyen neki is hirivel, s közölje

véle s az oratorral is az mostan irt hireket. Az tatár chámnak szólló levelünket ottlívő kapitihájának recommendálja kegyelmetek, bizonyos alkalmatossággal küldje meg.

Magyarországbul s Erdélybül jött hirek.

1.) Az mint eddig dispositióit a német folytatá, kitetszik, hogy Gyula s Tömösvár ellen fordítja minden operatióit az ellenség, s nem is kísik vélle; ezután mindennap várhatni azt a hirt: melyik alá szállott? kirül mi is a portát póstán tudósítjuk.

2.) Nemessányi uram annectált czédulájábul kitetszik: az nagyubb corpus ki commendója alatt legyen, ki is, a mint a hirek folynak, csak a Tisza mellett subsistál, az tatár chám és a fővezér jövetelire s lejendő erejekre leszen vigyázása; más generálisokkal obsideáltatja azon véghelyeket, szakasztván valamely hadat a nagyubb corpusbul is az Erdélybe s Tiszán innen telelt hadak mellé.

3.) Az francziának ez idén a tavalyinál potensebb armadája leszen; maga titkait Isten s a király tudja: de az értelmesebb rendek közt mindenütt az az opinio, ha a svaeciai király leánya Josephussal interveniált házassága meglött: kínszeríttetik kárával is megbíkílni a franczia ellenségeivel, nec erit par resistendo ha a svaecus is ellensége leszen.

4.) Veterányi maga is publicálja, s mások is, az kikkel Nemessányi uram s Ugróczi beszílt, confirmálják, hogy az svaecus ea conditione adta a leányát a császár fiának, hogy vallásában megmaradhasson, és

hogy ha fia lesz Josephustul, az ura vallásán, ha penig leánya, az maga vallásán való légyen.

5.) Négy emberen kivül indifferenter az erdélyiek offerálják hozzánk való hüségeket, sed praesertim de Saxonibus non est dubitandum.

6.) Az új vezér rendes dispositióinak s nagyubb erejinek (hire) a tavalyinál, a németek közé penetrálván, igen kitelkednek a magok dolgairul, és ez idei campaniájoknak szerencsétlen exitusátul tartanak, és azt jövendölik, rosz omennek tartván, hogy a rendkivül való szélvész s akkor interveniált hallatlan jégesső az Dunán lejövő classisában a császárnak Komárom s Győr között rettenetes károkat tött: munitióstul, élésestül, emberestül az hajóinak a javát elborította az hab; hétezer egynihányszáz embert számláltak, a kik a jégesső miatt elvesztek. Ezt az hirt Buda felé járó kimjeink s Becsébül és Váradinbul szabadult kurucz rabjaink is bizonyítják.

7.) Mind Magyarországon, mind Erdélybe lívő correspondensink biztatnak, ha olly erő megyen Erdélyre s Magyarországra, az kihez hátokat vethessék, s én is köztök lészek: kíszülnek sokan titkon az német ellen fegyvert fogni, rebellálni, s mellénk állani, felettébb megúnván mind a két hazában az német guberniumát.

Az Réz-effendinek, 27. *Maji.*

Az elmúlt napokban két-három izben is irtam kegyelmednek; hogy megbizonyítsam: kegyelmed mindenkor elmémen vagyon, ez egynehány szóval kivántam most is tudósitani, kivánván, adjon Isten kegyel-

mednek sok jó Bajrámot (Beirum-ünnepet) hatalmas török nemzet és császárunk hasznos szolgálatiban. Ha pedig az errefelé való hireket kérdezi kegyelmed, az minemű hireink vadnak, mind Erdélybül és Magyarországbul jött kímjeim és szabadúlt rabjaim alkalmatosságával, azokat kapitiháimnak megirtam, kegyelmed is túllök megértheti. Minthogy pedig énnékem sem az új vezérrel, sem az tihájával ismeretségem nincsen, kegyelmed lehet azokon az kapukon jó kapitihám, és a kegyelmed jóakaratja által ajánlom is magamat az én jó uram kegyelmességében; kérem is kegyelmedet, szivébül ki ne vessen.

Az tatár chámnak 27. Maij. Duplicate.

Nagyságodnak nem régen is irtam levelet, de nem tudom, vehette-é nagyságod, nem-é? Most újobban kellett nagyságod kegyelmességéhez folyamodnom, kérvén nagyságodat: ne feledkezzék el rúllam szolgájárul, mivel még az új vezértül semmi rendelés felöllem nem jött. Isten tudja, mind magam, mind mellettem levők miképpen élünk; Isten után egyedül nagyságod kegyelmességére maradtunk. Ha az ideváló hireket kérdezi nagyságod, annyit irhatok, hogy kímjeim és az ellenség országábul némely végházakbul megszabadult rabjaim érkeztek, kiknek is szavok az, hogy az ellenségnek minden igyekezeti Gyula s Tömösvár megvételére vagyon; biztatják magokat, hogy az svét királyt jóakarójokká tévén az németek, és a svét király leányát az német császár fia feleségül elvévén: ezután a franczia király kéntelen lészen vél-

lek megbékélni, és minden erejeket az hatalmas császár ellen fordíthatják. Magyarországbul némely urak adták értésemre, hogy a franczia királynak nagy hada lészen Németországon is, azonkivül lészen az spanyol és englis ellen különösön armadája; az német ugyan hirdeti, hogy az francziával megbékéllik, de az még nem bizonyos.

Iratott az kapitiháknak 17. Junij.

Csáffer passa póstája által sub dato 10, 12, és ugyan 31. ejusdem a vezér agája által küldött leveleit kegyelmeteknek vettük; az alkalmatossággal való élését kegyelmeteknek kegyelmessen agnoscáljuk: de elhiszszük, azokat bizontalanoknak ismervín, sem kegyelmetek, sem Horvát Ferencz uram azért nem terjedett ki a circumstantialis informatiókban; a mennyiben penig a magunk póstája által való tudósításokra, akkor a diáriumoknak is megküldísire relegál, azokat impatienter várjuk. Irhatjuk kegyelmeteknek élésbül való nagy szorulásunkat, — hitelbe kellett valamely száz kila élést kölcsön felvétetnünk, az portátul deputált 2000 kilábul kivánván contentálni az creditorokat, minthogy a mely hajóra s agára relegáltattunk, ekkoráig sem érkezett fel; most is utána vadnak embereink: holott már e tavaszon öt szakaszba mentek fel ezen a császár hajói, közelebb tegnap is öreg nikápolyi borozánok; úgy látjuk, ebben is, az többiben is a porta dispositióiban, az mennyiben kegyelmességét s provisióját kivánná is hozzánk mutatni, igy kíván mortificálni s confundálni bennünket a teftedár, és hadainkat, a mennyiben megmaradtak is, nagyubb

confusióban hozni, a tavalyi methodust követvín, az mint legközelebb jele, hogy a posztóért való pínzért is Eszkizagarára, a vezértül rendelt 10 ersziny pínzért penig Oros-Csíkra s Zofiára relegált, holott ebbe a szüksígbe forgó níp, a kibe a mellettünk lívők forganak, már az igazat sem hiszi: jobbnak tartván ma a verebet, mint holnap az túzokot, etc. Adná Isten végét akármely felé ezeknek az bajos dolgoknak, mert ennek a teftedárnak teftedárságában, s az vezérnek is vezérségében hasonló consequentiával lehetünk, a mint eddig experiáltuk. Horvát Ferencz uramtul vett tudósításokhoz kípest azért udvari kapitány uram bizonyos instructióval meghitt hiveinkben expediált kegyelmetek felé, és azokra a helyekre, a honnan a teftedár a hadak szüksígire való állapotokat rendelte, hogy kezekhez vegyík, és ha mi akadályok volnának, ezeket sürgessík, és kezekhez vívín, siessenek udvarunkhoz jüni; ha a francziák ríszirül mit adnak, abba is mit hozzanak, vagy hagyjanak kegyelmetek gondviselése alatt? arrul is van instructiójok: úgy a portátul vött alkalmatosságokbul mit fordítsanak kegyelmetek szüksígire pro interim is, és Haszán agának is. Mindezekrül bűvön informálja kegyelmeteket kapitány uram: kegyelmetek is azért embereinket minden dolgokban segítse, hogy valamely nappal a vezér Fejírvárhoz való érkezíse előtt jöhessenek udvarunkhoz, s azon alkalmatosságok hadaink ruházására fordíttathassanak, holott, ha minden requisitumok jelen volnának is, a köntöscsináltatáshoz idő kivántatnék. Ugyan feljebb említett kapitány uram tudósításábul megérti kegyelmetek a tábori vonó-marhákbul, öszvírekbül, tevébül való nagy szüksígünket, s mint jártak a Moldovábul rendelt 500 ökrökkel is; ha

azért a porta szolgálatunkkal akar élni, a mint a vezér Horvát Ferencz uramnak declarálta, talám az illy alkalmatosságokat sem denegálja; és vagy leszen haszna vagy nem? most van ideje az busításoknak, mert ha Fejírvárhoz érkezik a vezér, akkor sem magok, sem az császár szükségitül afféle alkalmatosságokat el nem szakasztnak, és a lesz feleleti a teftedárnak: miért nem requiráltuk Drinápolyban! a mint hasonló materiában illyen feleleti az elmúlt esztendőkben elígszer voltak a teftedároknak. Az fővezérrel interveniált, a mi szemílyünket concernáló beszídirül vagy válaszárul a franczia oratornak nem vettük még semmi informátióját: talám el fogja követni a Horvát Ferencz alkalmatosságával a bővebb informatió-adást; bár kegyelmetek is errül, minthogy egyik leveliben emlékezik felőlle, clavis által világosít vala. Köszöntse kegyelmetek nevünkkel az oratort, de Lora uramot, és Janaki uramot is, etc.

Az vezér tihájának. Die eodem.

Az vezérhez ő nagyságához küldött kapitányom tudtomra adta a vezér hozzám és hadaimhoz mutatott kegyelmességét, kiért Isten áldja meg ő nagyságát; küldöttem azért embereimet a vezér kapujára hogy az ő nagysága kegyelmességét kezekhez vegyík, és idehozzák, mivel mind a kapumon lakó szolgáim, mind hadaim között mindenféle rendek rongyosok, mezítelenek, nagy szükségbe vadnak. Kérem azért mint uramat kegyelmedet, parancsoljon felőlle, hogy az odaküldött emberimnek a hadak szükségére rendelt egyetmások alá kiracsi-lovakat adjanak, és kísír-

jík is, hogy egy órával elébb ideérkezvín s hadaim közé kiosztván: míg a vezér Fejírvárhoz érkezhetik, ruházhassák magokat s lehessenek alkalmatosak a császár szolgálatjára. Ilyen dologrul is kellett kegyelmed által a vezért megtanálnom: azelőtti vezér Musztafa passa az elmúlt őszszel Fejírvárnál rendeltetett volt szükségünkre Moldovábul 500 ökröket, de kezünkhez nem vehetvín, az magunk béres-ökreit, és a kiknek a mellettünk lívő főrendekben, tisztekben 4 ökre volt, ketteit, a kinek penig 8 volt, nígyit elvívín, mészárosoktul is kölcsön vítetvín, és kísz-pínzen is 40, 50 talléron párját, — úgy kellett az elmúlt télen konyhánkat és emberinket ilyenformában tartanunk, oly remínséggel, hogy a Moldvábul várható ökrökbül mind az adósoknak megfizethessünk, mind a kiknek marhájokat elvöttük, azoknak is contentumot tegyünk, mind penig a magunk béres-ökreit, kiket húsra fordítottunk, azokbul töltsük ki; mindeddig a Bogdány bék bennünket biztatott, hogy országán a fermány szerint kiszedi, kit penig pénzül fizet meg, a mint a császár fermányában rendeltetett, 6 tallérral egy-egy ökörért: már sem marhát, sem pínzt nem akar adni; olyan levele jött szolgáinknak is, kik odamentek és egynihány holnapig csak híjjában fáradtak s költöttenek, hogy csak az a válasza az béknek: az tatár elhajtotta, ő nem adhat; de nekünk az nem elíg, s igazság-e, hogy illyen kárba s adósságba maradjunk? Már sem tábori sem cselédink mellett való szükségre, sem húsra marhánk nincsen. Kegyelmedet azért Istenért kírem, a vezérnek jelentse meg, s ne engedje ő nagysága, hogy kárba maradjunk, söt orvosolja ezen dolgunkat; mely kegyelmed jóakaratját én is meg igyekezem szolgálni, etc.

Az Reiz-effendinek. 17. *Junij 1694.*

Drinápolyban küldött kapitányom Horvát Ferencz levelibül értvén az hatalmas vezér kegyelmességit, hogy valamely költségbül kapumon, és mellettem hatalmas császárt szolgálló hadaim ruházatjára valamely költsígbül, s ruházatjokra való alkalmatosságokbul kegyelmességit mutatta, kiért Isten áldja meg ő nagyságát. Minthogy penig mindenféle (mellettem) lívő rendek rongyossok, mezítelenek, és nagy szüksígben vadnak, hatalmas vezér penig kapitányom előtt olyat is mondott, hogy Isten ő nagyságát kiljebb hozván, hadaimtul szolgálatot kíván: azért küldöttem ezen leveleimmel oda embereimet, hogy a vezértül rendelt költsíget és egyet-másokot egy órával elébb idehozzanak,— hogy Isten a vezért kihozván, lehessünk alkalmatossak a szolgállatra, holott ahoz is még idő kell: míg még azokbul a vezér által rendelt posztókbul s abákbul a hadaknak ruhát csináltathatunk. Azonban ilyen dolog végett is kellett megtanálnom kegyelmedet, hogy az elébbi vezér Musztafa passa adott volt Fejírvárnál az moldvai vajdára fermánt 500 ökörre, kivel akkor mindjárt embereimet küdtem volt Moldvában, s ajánlotta magát, hogy az országon kiszedeti: de míg a hó el nem vész s a tél el nem múlik, addig az országábul a marhát ide nem hajthatni, hanem akkor küldjek érette; az hó elveszvín, megint egynéhány emberemet küldöttem fáradsággal, nagy költsíggel, hogy a marhákat idehajtsák; most immár sok fáradság s költsígeim után a vajdának csak az a válasza, hogy hatalmas császárnak fermányát vette ugyan, melyet meg is igírt, országán fel is sze-

dette, de a tatár mind elhajtotta, és ha a vezér másunnan nem rendelteti azon marhát, ők nem adhatják.

Fő-teftedárnak, eodem die.

Mostani vezérünk ő nagysága vezérségiben, és kegyelmed a teftedárságban való megerősödésit s méltóságát örömmel értettem; adjon Isten kegyelmednek erőt s egészséget annak a terhes tisztnek elviselésire, és a török nemzetnek lehessen jó szerencséje kegyelmed teftedárságában.

Édes jóakaró uram! Kegyelmeddel tavaly Fejírvárnál személy szerint vetvén esmeretsíget, és dolgomot s állapotomot kegyelmed tudván másoknál jobban, és azt is, ezt a török nemzetet gyermekségemtül fogva micsoda hűséggel s igazsággal kivántam az én kicsiny tehetsígem szerint szolgálni. Mikor erőm volt, s országomban lakhattam, akkor jobban szolgálhattam, és búsítására a török nemzet urainak nem is voltam, hanem inkább kedveket tudtam keresni. Reménlvén azért, ebben az esztendőben, hogy a mostani új vezérünk szerencséje által én is országomban beülhetek és a török nemzet szárnyai alatt megnyughatom: azért kegyelmedet arra az Istenre, a kinek neviben nékem a török nemzet hitet adott, kénszerítem, és arra a pegamberre s minden szenteire, a kiket becsül, és a mely szenteket nékem adott a török nemzet, kezesnek hagyott: arra kírem s remínkedem, nézzen engem is jó szemmel kegyelmed, légyen jóakaróm, fogja pártomot, szivibül ne vessen ki; Isten engem is életben megmarasztván, nem lészek feledékeny kegyel-

med jóakaratjárul; szálljon kegyelmed maga lelkiben, és minthogy mostani új vezérünk kegyelmességibül valamely költségbül s hadak ruházatjára való alkalmatosságokbul rendelést tett, és Fejírvárhoz érkezvén, több kegyelmességit is igírte, de Isten Fejírvárhoz hozván ő nagyságát, mitőlünk is szolgállatot kívánu, azt mondotta: ezen odaküldött embereimhez légyen kegyelmed segítséggel, hogy egy órával elébb hozzám érkezhessenek, mivel mind a kapumon lévő szolgáim, s mind egyéb hadaim nagy szükségben vadnak, mezítelenek, rongyossok, de az élés dolgábul is nagy szükségben vagyunk, a mint a kapitiháim s ezen odaküldött embereim meg tudják mondani. Ennyi esztendőktül fogvást szolgálván ezt a török nemzetet, meg kellett ismernem: a kiknek a teftedárok nem jóakarójok, akármely vezér idejíben is roszúl van dolgok, mert a mit a császár részirül rendelnek is, nem úgy, s nem akkor vehetik kezekhez, a mikor a szükség hozza; azért én is a kegyelmed köntösihez ragaszkodván, ebben az esztendőben, s mostani vezér idejíben kegyelmedtül több jót várok, és ha Isten adja, ha mi jót cselekeszik velem kegyelmed, nem is lészen híjjában.

Kapitiháknak 27. Junij.

Pápai Gáspár és Márton deák becsületes hiveink expeditiója után érkezék meg Brassai, némelly tudósításival kegyelmeteknek; hogy ezen alkalmatossággal a diariumot is elhozta: contentumunkkal vettük és olvastuk; — kik között kiváltképpen conside-

ratióra való lévén a császár betegsége, és a franczia oratornak a pensió kiadásában való dilatiója: ha kegyelmetek ezekről és egyéb occurrentiákról circumstantialiter tudósít, és ezekben, míg maga kijőne is, világosít, igèn kedvesen veszszük. A debreczeni ember dolgában is nem vehettük Horvát Ferencz uram informatióját, holott volt azirántinstructiója: azok pedig nyavalyások, mind a debreczeniek, mind a kecskemétik és körösiek, várnák a választ. A Szofiában levő erdélyiekhez is lőn-é ezután valami kegyelmességgel a vezér, vagy mit akar véllek? elvárjuk ezen dolgokban is kegyelmetek informatióját. Mit irattunk a vezérnek, tihájának, Réz-effendinek, kegyelmetek a conceptusokból megláthatja; adja meg a leveleket, repraesentálja az hireket, és szóval is ha mit használhat a Szofiában levő erdélyieknek, el ne múlassa. Irja a többi között Horvát Ferencz uram, hogy a Réz-effendi keszedárjától értett volna valamely szókot Haszán aga az ő kegyelme ottlétében: arrul való világosítását is elvárjuk Haszán agának. Isten ezen póstát kegyelmetekhez juttatván, keresse meg a franczia oratort, de Lora uramat, keresse meg a tatár hám kapitihájátis, az innen vitt hireket véllek is közölje. Az oratornak megmondhatja: úgy van hirünkkel, Hemskereknek levelei jöttek Feirvárhoz Csáfer passa kezében, de tőlle mentek-é, nem-é? bizonyosson ki nem tanulhattuk, mert most is nagy vigyázás alatt van; egy agájától a szerdárnak van ennyiben hirünk, hogy emberit akarta volna küldeni Bécsben, de nem engedtetett meg, hanem leveleket irt: de azokat is küldötte-é, nem-é a szerdár? maga tudja. Ezen dolgok, ha folytattatnak a portáról, igen titkon folytattatnak, úgy tudja az orator; ahoz való biztjában, úgy látjuk, a

német sem mulatta el készületit ez idei campaniára. A tatár hám kapitihájának is pedig nevünkkel megmondhatja kegyelmetek, hogy a havasalföldi vajda kezében küldöttük két rendbeli leveleinket, tatár hámnak szóllót; küldöttük Drinápoly felől is, és talám gyakor irásunkkal kedvetlenséget is szerzünk: az hireket mindazáltal vélle is azért közöljük, hogy adhassa értésére a tatár hámnak.

Valamint Hemskerek, úgy Macskási dolgában is értekezzék a francziai oratortul: de most Macskási felől sem irhatunk bizonyost, minthogy Macskásirul akkor érthetnénk bizonyosobbat, mikor Erdélybül várható embereink megérkeznének, kiknek visszabocsátását miért differálja Veteráni? ezután válik el: holott kettős parolái is vadnak, mind magunknak, mind feleségünknek irt levelekben, visszaküldések iránt; mihelyt azért bizonyosabbat érthetünk, mind a két dologban, kivánsága szerint, az oratort tudósítani el nem mulatjuk.

Maga expeditiójáról, és expeditiójának difficultásiról: mikor és mi formában indúlhat meg Feirvárról, ottan mi hireket érthetett, végezhetett Sándor Gáspár uram ő kegyelme? hogy mindezekről maga irjon kegyelmeteknek, ez alkalmatossággal committáltunk felőlle: relegáljuk eziránt kegyelmeteket az ő kegyelme informatiójára; tudván azomban kegyelmednek is Bai Mihály uram, háza népéhez való kötelességit: Isten a vezért megindítván, ha maga securitássával egynehány nappal előrejöhet is, a vezér tihája hirével az utból előre eljöhet; kegyelmed azomban Orlai uram, míg a vezér elérkezik, vigyázzon a dolgokra, folytassa. Ha a vezér tihájának irt levelünkre nézve, és ennekelőtte is a mint Pápai Gáspár által insinuál-

tuk, a vezértől magunk és hadaink szüksígire való alkalmatosságok érette küldött hiveinkkel a vezér érkezése előtt jöhetnének egynehány nappal, bárcsak két héttel elébb érkeznének ide a vezérnél, — azon alkalmatossággal és securitással kegyelmed is Bai uram, élhetne.

P. S. Hogy a póstát expediálni kivántuk, érkezínek embereink Karán-Sebesbül; egy ottvaló hiteles jó emberünk azt izeni: Macskásiék Erdélybe még be nem mentenek volt, vagy hogy Erdélybe vagy Havasalföldiben titkosan tartatnak Veterányitul; Erdélybül a lovas németnek valamely riszit is kivitték. Generál Boland rendeltetett a Gyulára introducálandó élésnek impediálására Csanád felől. Karán-Sebest extraordinarie fortificálják.

Péterváradjárul, Bukovárrul, Becsébül, Csereviczrül szabadúlt kurucz rabok, és az ellenség földirül jött kímek relatiói.

1.) Péterváradinhoz jött egynihány száz lovas és gyalog német, azon helynek oltalmára; Ilokhoz is jött valamely ezer, a kik a Szerémségben lívő véghelyek oltalmára rendeltettek. Eszékhez is 12 ezerig való ellenség rendeltetett; a több erejöket fordítják Tömösvár s Gyula ellen, az a közönséges szó az popule közt.

Notandum. Az mint a német practikálta eddigis, a hova hirdette, nem oda ment; a Duna hidjára való kíszületit s a Szávára való szükséges hajóit is magával hordozván, kétsíges még: Fejírvárat-é vagy Tömösvárat szállja meg? vagy egyiket sem, a vezér tábora corpusának experiálásáig.

2.) Minthogy a vezér s tatár hám erejírül s dispositióirul sokféle hirek folynak, és addig valameddig merre való indulásokat a török hadaknak nem experiálja: nem tudja magát regulálni, minthogy, ha egyszer confundáltatik, többé nem reparálhatja; a nagyubb armada, a mint a kím hozta, Zomborhoz nem nem messze volt e napokban, a hol is oly helyen van, hogy mind Fejírvárhoz, mind Tömösvár alá könnyen eljöhet, a hadak alkalmatosságira minden apparatusa lívín.

3.) Az kím nem recognoscálhatta jól, mennyire való a nagyubb corpusa az ellenségnek, mert erdős helyeken száll: sok szekér, cseléd s asszony is lívín vele; de a mint másoktól értette, nem leszen kisebb erővel ez idén is, mint tavaly.

4.) Szegedben, Szentén s Becsében nagy a hire, hogy Eger tájára lengyel hadak érkeztek a német tábor segítsígire: ki húsz-, ki harminczezernek hirdeti, s biztatják mind a magyarokat s ráczokat a commendansok. Ezt nímely magyar s rácz, régen szolgálatunkon lívő tisztek insinuálják, hogy a lengyel segítséggel s a svaeciai király barátságával biztatja most magát leginkább az ellenség.

5.) Veterányinak szándéka a volt, s udvartól is ordinantiája jött volt, hogy az ország szíliben szálljon, s Gyula felé hadaiban küldjön: de megtartózkodott az Moldovából hallott tatár hirre nízve.

6.) Erdélybe nagy rímülés van, fílvín, ha nagy erő megyen az országban, kinyomul a német lovas had, s az országot elpusztítja a tatár, mivel a német is csak azzal biztatja őket: ha tatár hirt hallanak, erősségekre szorúljanak; remínkedik a szegínység a vezérnek: némely áruló erdélyiekért ne veszesse el

őket, a császár örökös jobbágyi lívín; most magokkal is jóltehetetlenek, hadd maradhassanak a császár hasznára s lehessenek tovább is adófizető jobbágyi az portának.

Iratott Ali passa fővezérnek, 27. *Junij*.

Nagyságod levelit vettem; ez világnál inkább akartam, hogy abbul nagyságod kegyelmességét megesmerhettem, és Isten kihozván nagyságodat, remínlhetem, hogy felőllem el nem feledkezik. Isten nagyságodnak adjon ezer annyi jót, a mennyit énvelem cselekszik. Nagyságodat hogy gyakrabban az ellenség dolgairul nem tudósíthattam, az útnak félelmes volta volt az oka, és hogy póstáimba is nímelyek az utakon elvesztek; az ellenségnek is szándékát, mivel ravasz nép, nehéz volt kímek által is kitanúlni. Ezután penig szívemmel, fejemmel igyekezem, hogy az ellenség dolgairul nagyságod parancsolatja szerint bizonyosabbat irhassak. Azomba az ellenség végházaibul szabadúlt, és az ellenség földirül érkezett kímjeim relatióit irásban letétetvín, kapitiháimnak megküldöttem. Nagyságodnak meg fogják jelenteni.

Reiz-effendinek.

Édes jóakaró uram! Kegyelmed levelit vettem; hogy felőlem el nem feledkezett, Isten áldja meg érette. Istentül kivánságom az, hogy a török nemzetet boldogítsa, és kegyelmedet is az én szerencsémre

éltesse, hogy én is a török nemzet szárnyai alatt nyughassam meg. Azomban a mi hireim az ellenség földirül jött kímjeim és az ellenség végházaibul szabadúlt rabjaim által vadnak, azokat irásban letívín, kapitiháimnak megküldtem: meghagyván, hogy kegyelmeddel is közöljék, mint régi jóakarómmal.

Vezér tihájának.

Kegyelmed levelit vettem, a vezér ő nagysága hozzánk mutatott kegyelmességét megértettem; Isten áldja meg ő nagyságát érette, — csakhogy kegyelmed által ő nagyságának legyen hire benne, hogy mégeddig semmi kezünkhez nem jött; embereinktül mindennap búsíttatunk, hatalmas császár szolgálatjában penig mind a Duna, Morva bogazai strázsálásában s csatajártatásban a szolgálat megkivántatik. Az tihánkat is, a szerdár parancsolatját vévén, a ki lovasink arravalók voltak, a császár szolgálatjában Tömösvár s Gyula felé elküldöttük. Azért kegyelmed által kírjük az vezért, parancsoljon ő nagysága, hogy azok az hadaink szükségére rendelt dolgok egy órával elébb szolgáltassanak kezünkhez, mert ebben a szükségben az egy Isten tudja micsoda búsulásban vagyunk. Az hireket kapitiháinknak megirván, tüllök kegyelmed is meg fogja érteni.

Postscriptum a fövezér leveléhez.

Hatalmas vezér! A Szofiában telelt és most is ottlévő erdélyiek mellett könyörgünk nagyságodnak, mint jó urunknak, mutassa hozzájok kegyelmességét. Azok, a kik ott maradtak, Erdélyből velünk együtt jöttek ki, mindenkor mellettünk igaz emberek voltak; a kik vétettek, és a fényes portához hamisak, Isten s a hatalmas porta fegyvere megbünteti. Alázatoson kérjük nagyságodat, mutassa kegyelmességét mind a Szofiában, s mind a mellettünk levő erdélyiekhez, és az országhoz is legyen kegyelmességgel; egynehány rosz ember országot nem tészen. Hatalmas vezér! az ország az hatalmas császárnak örökös országa levén, ha Isten adja, ezután is csak az hatalmas császáré lészen.

Iratott Skerlet uramnak. Die eodem.

Non est necessum ut pluribus gravem Illustritatem vestram, cum omnia scitu digna quae ex diversis locis inimicis obtinui, residentibus meis perscripserim, qui Illustritati vestrae referent, intelliget quoque expeditionem ad confinia imperatoris nostri, cui cum Domino Casparo Sándor aliquem equitatum etiam meum adjunxi; faxit Deus, secundum desiderium meum exequantur servitium potentissimi imperatoris, prosperet quoque adventum ad istas partes Excelsi nostri Vezirii. Nil itaque aliud restat, quam ut nomine principissae meae vestram Illustritatem salutem, omniaque fausta vestrae Illustritati praecando, et me, et illam favori et amicitiae ejus porro recommendem. Interim etc.

Iratott az kapitihάknak, die 2. Julij.

Hajvászt mint küldöttük volt Fejírvárra, hogy onnét expediáltassék Sándor Gáspár uramtul, és mint kellett újobban azon levelekkel visszajűni, ki miatt egynihány nap tölt el, meg fogja kegyelmetek az alább irt dolgokbul érteni; most már azért magunk lovasival kísírtetvín Jagodináig, küldöttük leginkább a végre, hogy Sándor Gáspár uram Mahmut bék-oglitul és az tömösvári s gyulai úttul való elmaradásának okát a vezér és a több ministerek magunk levelibül s kegyelmetektül értsík: facimus enim quod possumus, nec ultra posse obligari possumus; máskínt, ha garázdát akar ember, — okot könnyen tanál reá, és a mint mondják, néha az ember ökör alatt is borjat szokott keresni. Elég világosan irtunk a vezér tíhájának s Reiz-effendinek újabb leveleinkbe, kit is a conceptusbul meg láthat kegyelmetek; nagyobb világosítására penig azt irhatjuk, hogy Mahmut bék-ogli ezen dologgal igen offendáltatván, s magátul Sándor uramat elhagyni nem akarván: Csáffer passa boszúságára, ő lívín a szerdár, nem lehetett elkövetni; midőn látta Csáffer passa, hogy a császár ríszírül rendelt költsíg sem jött kezünkhez, az elmenendő 200 lovast penig költség s contentum nélköl nem lehet arra az földre bocsátani: az midőn feleségem nímely arany-művire kivánt volna zálogra, feleségem levele mellett valamelly pénzt tűlle kérni, — sem zálogot, sem adóslevelet nem acceptált, hanem 500 tallért küldvín Sándor uram kezihez, felettébb szánakozott rajtunk, és ez illy rendetlenségén Csáffer passának. Csáffer passát eleitül fogva legkissebben is nem kívántuk offendálni, sőt minden tűllünk kitelhető dolgokba kedvit

keresni igyekeztük, nem tudjuk: miért bújt belé irántunk az ördög? mert Sándor uramat is mostan nem szinte becsületessen tractálta, mondván ollyat, hogy a császártul ennyi s amannyi költsíg megyen rejátok, micsoda az szolgálatotok? az császárnak egy urmeli begler-békje megyen annyid-magával, hogy az ti kalauzságtok vagy jaszakcsiaságtok nélkül el lehet! Ezenkívül is volt már két izben vitánk s bajunk vélle, de akkor mindenkor megbánta cselekedetit; úgy látjuk, igen elkevílyedett, kegyetlen s magahitt ember; patientia! Az melly levelet nekünk küldött Csáffer passa ezen dolog végett, noha török pariáját a Reiz-effendi és vezér tihája leveleiben megküldöttük: de hogy kegyelmetek is tudhassa, abba egyéb nincsen, hanem hogy a mi hadunk nélkül is ezen császár szolgálatja véghez megyen, és hogy mikor fizetís s élés kell, akkor ennyi s amannyi az hadnak a száma, a mikor penig a császár szolgálatja kivánja, akkor nincsen hadunk, etc. Két izben mit irjon Sándor Gáspár uram minekünk, az leveleket kegyelmeteknek pro directione in originali megküldöttük. — Azomba Skerlet uramat és Marchio de Lora uramat a mennyibe nekik irt leveleinkben kegyelmetekre relegáljuk: azért Lora uramat mindenekrül, Skerlet uramat penig pro sua discretione informálja kegyelmetek, a mint hozzánk való confidentiájának tovább is jelit látja, noha ezen utolsó leveliben is elíggé ajánlja magát. Szinte most szabadúlt s most érkezék egy Nagy János nevü katonánk Ilokbul, ki is ma ötöd-napja nyolczezerig való németet (látott) az Bácska felől a Dunaparton; beszílli, magyarokkal is beszílt, kik Király hajdúi voltak s most is azok. Mind azoktul, mind németektül halotta: csakugyan Szegedhez vette útját az

derék armada, a ki peniglen Ilok ellen volt, az Eszék s Váradin oltalmára vagyon rendeltetve. etc.

Iratott az Reiz-effendinek és vezér tihájának. Die 3. Julij.

Mostani vezérünk Drinápolyba való beérkezíse előtt, az kajmekám-passa idejiben jött volt a hatalmas császár fermánja, hogy egyéb hadakkal mi is lovasinkkal az tihánkat elküldjük Gyula s Tömösvár felé: látván azért, hogy arra hadak indúlnak, miért is a tihánkat 4 zászlóval, 200 lovassal rendeltük vala, az mint tűlünk lehetett, utjokra való tedarikjokat kiszolgáltatván, szót kötvín eziránt a tihánk Mahmut pasával is. Csáfer passa is ezen dolgot akarta; azután miért? maga tudja, az tihánkat is kemíny szókkal illetvín, azon lovasinknak Mahmut pasával való elmeneteleket meg nem engedte, azt mondván: ha több lovast nem küldünk, azokat se küldjük; magunknak is mit irt ide: íme a páriáját kegyelmednek megküldtük, kibül is a mellettünk szolgáló nép azt mondja: nincs hitelek s becsületek a török nemzet előtt, mert a mely szolgával az ura nem szolgáltat, és azt gyakran szemire veti, hogy nincsen haszon tűllök, rosznál egyebet az nem gondolhat; ez a szó köztök. Mi a vezér ő nagysága, tihája s kegyelmed leveleit köztök megolvastatván, azzal vígasztaltuk, s mondottuk, hogy a mikor négy-ötezeren voltak is mellettünk, és mikor Magyarországba több ezerekbül álló hadakkal szolgáltuk is a hatalmas császárt, szüksége reánk a török nemzetnek nem volt, az igaz: de az maga hitiért, jó

hiriért, s világ előtt való becsületiért el nem hagy az török nemzet bennünket, és a kik a császár hűsígiben mellettünk megmaradnak, végre is a császár szárnyai alatt megnyugosznak; biztatván a vezér jövetelivel s kegyelmességével is őket. Nekünk meg kell azt vallanunk, hogy a mi lovasinknak, minden rendbelieknek dolgok arra jutott, hogy ics-oglánínkkal együtt 300 lovast nem tudnánk felültetni. Lovas katonáinknak, a kiknek tavaly lovok volt, most felinek sincsen; mind kapitányink, s mind egyéb renden lívő hiveink egy lúra s kettőre szorúltak, mert csak Bujurdelembe telelt lovasinkba is sokan rabbá esvín, magokat ugyan megszabadítottuk: de lovoktul s fegyverektül megfosztatván, a nélkül túlök mi haszon, míg lúra s fegyverre nem épülhetnek? Az ellenség is két izbe is kárt tívín itten, vitézink lovaiban elhajtván, Galambvára s Palánk közt a Dunán bíkível általvitték; az lovaknak penig itten mostan dögi van, azért kevesedett meg ennyire köztünk az lovas, — noha mikor a télen kislakra Gyulára küldött hadainkban Csáffer passa, sokan lovasinkba elszöktek Horvát Ferencz kapitányunk mellől; azért, hogy többet nem küldhettünk, azzal talám nem vétettünk. Ezen 200 lovast penig Fejírvárra el is küldtük Mahmut passa mellé, ha visszaűztík, arrul nem tehetünk, a fermány a landorfejírvári szerdáré ő nagyságáé lívín; talám, ha elmehettek volna, nem löttek volna az császárnak kárára. Nekünk ez ily dologban csak az a búsulásunk, hogy szárháton lakván, elmegyen a hire az ellenség között, és a kik mellettünk szolgálnak is, ez ily dologgal elkedvetlenednek az szolgálattul. Egyébiránt ezer karddal legalább, szolgáljuk itt még a hatalmas császárt, és mindenféle emberinket teffterben vétetvín, s azokra

lött költsígünknek is teffterit irásba letívín, az mikor Isten a hatalmas vezért kihozza, ő nagyságának eleiben visszszük. Sokaknak lívín mind az elsőbb rendek, s mind a vitézlő rend közt cselédek, azok is fejünkön vadnak; akkor meglátják mások is, hogy a császár rīszirül a mi költség s élés adatott: nem költöttük magunk cselédire, sem magunkra, és azzal meg sem értük, a mint a szó van nímelyektül; azután a vezér kegyelmessége mit parancsol felőllök? Ezeket annyi szóval kellett megirnunk kegyelmednek, hogy ha máskínt értené, így tudja: az mi dolgunk csak szenvedís. Csak Isten hozza egy órával elébb az hatalmas vezért és kegyelmeteket!

Az vezér tihája levele ezzel concludáltatott.

Kegyelmedet mint jó uramat kírem, ezeket jelentse meg az hatalmas vezérnek, mert hazugságot nem irunk. Hatalmas császár több vezérjei előtt is, Istennek hála, volt becsületünk: mostani vezér idejiben is, hiszszük Istent, mind ebbe, mind nagyobb dologba megtapasztalja, hogy nem kettő, hanem egy szavunk leszen s vagyon. Ezekre penig hatalmas vezérünk mit fog mondani, kegyelmed minket, jóakaróját tudósítson.

Skerlet uramnak, 3. Julij.

Proxime per cursorem recenter expeditum, qui a Domino Casparo Sándor Belgradino suscepto suo iti-

nere inde expediri debuerat, significaveram Illustritati vestrae, quod cum copiis Potentissimi nostri Imperatoris ex meis quoque progredi debeant, verum nescio quo fato vel ratione factum fuerit, cum Excellentissimus Dominus Szerascherius Csaffer passa semper gratiosum, et benevolum se mihi in vicinio suo hic existenti exhibuerit, ne ipsi unquam ad offensam vel minimam causam praebuerim, nunc tamen contemptuose mecum agere videatur, durius tractando Dominum Sándor, expeditionemque istam ipsi denegando, quod cum paucioribus se Belgradini praesentaverit, quam ipse desiderasset, — tantomagis itaque abalienantur animi ut mihi adhereant vel serviant, quando vident totaliter se abjectos et nullum habere creditum; e contra Dominus Passa Urmeliensis Mahmut passa, et ad istam expeditionem a fulgida Porta deputatus Szerascherius, omni discretione et sinceritate prosequutus fuit nostros homines, et cum vidisset provisionem nostris hominibus denegatam fuisse a Domino Csaffer passa, ipse illam ex proprio obtulit; tamen Dominus Sándor inhibitioni Domini Csaffer passae, tanquam superioris obedire, et cum confusione redire debuit. Ita ego miser, Illustrissime Domine! affligor, afflictoque satis superadditur porro major afflictio, Deus tandem nobis misereatur. Circumstantialem de his dedi informationem residentibus meis, quidve in ista materia scripserim Excelsi Vezirii vice-gerenti et Domino Cancellario, Illustritatis vestrae partem dabunt residentes mei. Interim etc.

Lora uramnak eodem die.

Quamvis infallibiliter sperem occasione Superemi Vezirii praesentialem meam cum vestra Illustritate conversationem, adventui tamen vestrae Illustritatis in antecessum aggratulari volens, ex officio syncerae confidentiae vestram Illustritatem per praesentes cohonestare desideravi. Intelliget Illustritas vestra ex meis residentibus, qualiter militia mea cum Domino Sándor ex hac expeditione Temesvariensi vel Gyulaiensi fuerit exclusa; ego licet aliud praeter mandatum prioris Chaimechami super hoc non acceperim, Portae tamen complacere volens, ducentos selectos equites cum quatuor vexillis, sub commando Domini Sándor, plane Belgradum usque expediveram; cur plures equites expedire non potuerim? causam vestra Illustritas ab eisdem residentibus meis recognoscet. Nescio tamen Dominus Serescherius Csafer passa proprione vel aliorum Portae Ministrorum suggestu? servitium hoc Imperiale (quod semper alias etiam libenter et proficue subii) meis qua de causa abnuerit. Rogo vestram Illustritatem cum magna confidentia, dignetur causam tantae rei a ministris Portae expiscari, meque antecedenter ad ulteriorem mei directionem certificare. Factura est vestrae Illustritatis, quorum debitis servitiis demereri non intermittam.

Iratott az kapitiháknak, die 3. Augusti.

Megérkezvín Hajvász kegyelmetek informatióival, tetszísihez kípest expediáltuk a fővezér eliben Sándor Gáspár uramat, irván ezen alkalmatossággal

az új tefftedárnak és csauz-passának is, kegyelmetek insinuatióihoz kípest. Illyen renden lívő hivünk expediáltatván azért, nem láttuk szüksígesnek, hogy kegyelmeteknek többet irjunk: mindenekben vívín ő kegyelme tüllünk instructiót, ő kegyelmitül meg fogja érteni kegyelmetek, mihez tartsa magát. Nem ellenzzük azomba, ha az hadak szüksígire való partékákkal és azokkal jövő szolgáinkkal, avagy Sándor Gáspár uram alkalmatosságával, kegyelmed Bai Mihály uram előrejün.

Iratott Lora uramnak.

Pervenit ad me epistola Illustritatis vestrae quam Sophiae mihi scribere placuit, in qua mihi significat victoriam exercitus Gallici in Catalonias, necnon collocutionem suam cum Supremo Vezirio de persona mea. Confidentiam Illustritatis vestrae, qua me cohonestat in relatione horum et industriam in factis coram Vezirio propositionibus sicuti maxime aestimo, ita pro tali affectu et amicitia ingentes Eidem refero grates; faxit Deus, ut tandem Porta Ottomannica malo suo et tot perpessis damnis sit magis edocta, et ego validiorem Ejusdem possim protectionem tandem experiri, ex respectu et recommendatione Christianissimi Imperatoris Domini mei Clementissimi; victoriis autem suae Majestatis addat adhuc majores victorias, ut in concursu tot victoriarum ego quoque, antiquus suae Majestatis cliens et alumnus, fructum eorundem ex mea quoque parte sentire possim. Quamvis supponam me proxime videre Illustritatem vestram, tamen bonum judicavi, ut Dominum Sándor obviam mittam Supremo

Vezirio, antequam illum viderem, cum curiositatem ejusdem agnoscere debeam ex literis tihajae ejus mihi transmissis, dare enim poterit in pluribus bonam informationem secundum instructionem sibi a me datam; tamen antequam Supremum Vezirium alloqueretur, dedi in mandatis, ut primo Illustritatis vestrae communicanda communicet, ad Eundem itaque me refero, etc.

Az tatár chámnak iratott die 3. Augusti 1694.

Ez világnál inkább akartam, mikor értettem nagyságod jövetelit, kire nízve nagyságod régi kegyelmességiben bizván, és nagyságod szava s kegyelmessége által az mostani új vezér előtt minden dolgaimban jót reménlvén: míg magam nagyságod köntöse csókolására elmehetnék is, küldöttem a tihámot nagyságodhoz. Nagyságodat azért mint régi jó uramot kérem, felőlem el ne feledkezzék, és szivíbül engemet, szolgáját, ki ne vessen, kiért én is Istent imádok nagyságodért; küldöttem azért a tihámot nagyságod eleiben, hogy ha az errefelé való állapotokrul, hirekrül, és az magam állapotjárul is tudakozódik, tudjon felelni nagyságodnak. Nagyságodat, mint uramot kérem, méltóztassék véle szemben lenni, és kegyelmes válaszával engem szolgáját megvígasztalni.

Galga szultánnak ezen szókkal iratott, hoc tantum addito.

A tatár chám és vezér előtt mellettem lejendő szép szavai s kegyelmessége által minden jót reménlek; kérem el se felejtsen, megemlékezvén régi ajánlásárul s kegyelmessígirül.

Die eodem az fővezérnek.

Nagyságod Drinápolybul való megindulását és ezekre a végekre való érkezísit örömmel értettem; kívánom, Isten nagyságod utját, szándíkát s minden kívánságit adja meg, s tegye boldoggá minden dolgait s fáradságit, hatalmas császárunk hasznos szolgálatjára s mindnyájunknak szerencséjire. Nagyságod köntöse csókolására azért, s parancsolatjának megértísire küldöttem a tihámat nagyságod eliben, addigis, míg nagyságod kegyelmességébül magam is nagyságod köntösit csókolhatom; szóval is izenvín az tihám által nímely dolgokrul nagyságodnak, kírem mint uramat: vélle szembe lenni, szómmal mondandó szavainak hitelt adni, és kegyelmes válaszszal hozzám visszabocsátani méltóztassék.

Reiz-effendinek.

Kegyelmed betegsígit az kapitiháim Zofiábul adták értísemre: meg nem tudom irni, mint búsultam rajta, félvén attul, hogy betegsége miatt kíntelenít-

tetik a vezértül elmaradni. Isten kegyelmednek előbbi erejit s egészségét adja meg, s éltesse hatalmas császárunk szolgálatjára s az én szerencsémre is. Értvín az hatalmas vezérnek Nisre való érkezísit, küldöttem ő nagysága eliben az tihámat nímely dolgok végett, kivel is ha kegyelmed szemben líszen, az errefelé való állapotokat meg tudja mondani. Én peniglen tovább is kegyelmed régi jóakaratjában s barátságában ajánlom magamat.

Az új tefftedárnak.

Értettük kapitiháinktul: hatalmas vezérünktül kegyelmed az tefftedári méltóságra feltiszteltetett, mely is annál nagyubb örömünkre vagyon, hogy kegyelmed jó szívit hozzánk még tavaly Fejírvárnál megtapasztoltuk; Isten kegyelmedet áldja meg, s adjon erőt mostani méltóságának s terhes tisztinek elviselísire. Nagy remínsíggel vagyunk, hogy kegyelmed minden állapotunkat jól tudván: kegyelmedtül minden jót várhatunk, kiért, Isten egészségben s életben minket is megtartván, nem leszünk háládatlan jóakarói kegyelmednek; kírjük azért kegyelmedet, minket jóakaróját, szívibül ki ne vessen.

Az új csauz-passának.

Kegyelmed a csauz-passaságban való méltóságát, és felőllem lött nímely szép szavait kapitiháim tudtomra adták; Isten kegyelmednek mostani viszti-

ben adjon jó szerencsét hatalmas császár szolgálatjába; hogy penig felőllem el nem feledkezett, Isten áldja meg érette kegyelmedet. Az hatalmas vezér Nishez való érkezísit értvín, küldöttem a tihámat ő nagysága eliben, ki is kegyelmeddel szembe lívín, az errefelé való dolgokat tülle megértheti kegyelmed. Kegyelmedet azért kírem, engem jóakaróját ezután is szívibül ki ne vessen, és ha miben embereim megtanálják az én dolgaimban, legyen jóakarattal és segítséggel.

Az fő-jancsár-agának.

Az hatalmas vezér ő nagysága eliben küldvín a tihámat, meghadtam, hogy kegyelmeddel is útjában szembe legyen, és a mikrül kegyelmed kérdezi, az mit tud: mindeneket megmondjon. Minthogy nekem az hatalmas császár jancsár-agái mindenkor jó uraim voltanak, hasonlót várok kegyelmedtül is, s kírem is: engem jóakaróját szívibül ki ne vessen.

Két credentionalis, titulus nélkül való levél, kinek egyike a kucsuk- vagy bujuk-teszkerecsinek, másika az szükséghez kípest valamely ministernek szólljon, ez szerint iratott, die eodem.

A fővezér ő nagysága Nishez való érkezísit értvín, küldöttük ő nagysága eliben az tihánkat némelly dolgok végett; meghadtuk, hogy kegyelmed keze csókolására is elmenjen, izenvín is egynihány szóval

általa kegyelmednek; kegyelmedet azért kírjük, adjon hitelt szónkkal mondandó szavainak, és minket jóakaróját szívibül ki ne vessen.

Haszán-agának az tolmácsnak.

Igen akarjuk, kegyelmed Drinápolyba el nem maradott. Egyik idő az másikának ellensíge; kivált az török birodalomba a gyakran megesik, hogy az kinek a hold setíten mutatja is magát níha, megint világoskodni szokott, a kinek penig níha igen világosan mutatja magát, ollykor felyhővel buríttatik bé, és világosságát nem tündökölteti; talám Isten úgy adja, hogy már valaha a hold nekem is jobban fog világoskodni, és az én szerencsémmel azok is kik engem szolgáltak, jobb szerencsét s állapotot érhetnek. Kegyelmedet már megismervín ennyi esztendők alatt: minden jót remínlünk, és kegyelmed szolgálatirul, Isten éltetvín, el sem feledkezünk. Isten nemsokára kegyelmeddel szembe juttat bennünket, kapitiháinknál is kegyelmed a kapukon többet tanúlhatott, és maga mondhatja meg magunknak az olly magunk igazgatására valókat. Küldöttük azomban a vezér eliben Sándor Gáspár uramat, szükséges dolgok végett: azért addig is, míg kegyelmeddel Isten szembe juttat, ő kegyelmivel az kapukon való szíves fáradozásit ne sajnálja.

Die eodem fővezér tihájának.

Kegyelmed levelit vettem. Hatalmas veérrünk azért való neheztelését, hogy az ellenség dolga s egyéb hirek felől ritkán megyen emberünk az ő nagysága kapujára, kegyelmed levelébül megértettük. A vezér ő nagysága neheztelésén nem keveset búsúltam: de oly értelmes és okos vezérnek tudom ő nagyságát lenni, a ki az helyes mentségnek helyt ád; azért is ezen dolog és egyéb dolgok végett is küldöttük a vezér eleiben a tihánkat, kitül meg fog kegyelmed is mindeneket érteni. Édes jóakaró uram, most az én dolgom nem úgy vagyon, mint volt Kuprilli vezér, vagy Kuprilli vezér előtt levő vezérek idejiben. Az igaz hirek kitanúlása gyakor csatajárással, kímek jártatásával lehet meg; más az, hatalmas császárunk hárombоncsokos vezérje ülvén Fejírváratt: arra levín ez az ország s én is bizattatván, a mikor eddigis mi hireim voltanak, annak hirt adtam; a szerdárnak volt módja a póstajártatásban: de én a mely póstámot némely hirekkel a vezér eliben küldöttem is, Csáfer passátul ő nagyságátul szerzettem fermánt, s azzal küldöttem; menzil-fermánom is nem volt, a kivel küldhettem volna, mert a kik menzil-fermánim vagy a kajmekámpassa idejében, vagy azelőtteni vezérnek idejében találtattak is kezemnél: azokra embereimnek az utakon pósta-lovakot nem adtak, minthogy nem a mostani vezérünk idejében irattattak. Tudhatja azt is kegyelmed, ennekelőtte az én hadaimban hatalmas császárunk Dunántúl való végházaiban mindenkor tanáltattak, hol többen, s hol kevesebben; onnan közelebb érvén az ellenség végházait s Orta-Magyarországot: onnan tudósíthattak bizonyossabb hirekrül embereink, kikkel én is a

vezérnek kedveskedhettem, — azokbul a véghelyekbül mind a csaták, s mind a kímek jártatása könnyebb lehetvén; most oda is hadaim miért nem mehettek, tudhatja azt is kegyelmed. Azért ezeket kegyelmed a hatalmas vezérnek megbeszélvén, ő nagysága ezekrül tehet kegyelmessen itílletet: van-é vétkem, nincs-é? Egyébiránt az én Istenem tudja, és ez széles világnak minden nemzetségi megesmerték, hogy én az hatalmas császárhoz és a török nemzethez micsoda szível s igazsággal és szeretettel légyek: de az szolgálat nem az én kivánságom szerint lehet, hanem a mint a tehetség engedi, és a fényes porta továbbvaló kegyelmessége a mint lészen hozzám. Reménlem mindazonáltal, hogy a mostani vezérünk idejiben is alábbvaló formában nem tartatom, a mint volt Kuprilli vezér, vagy előtte való vezérek idejében. Az ő nagysága kegyelmességire maradván dolgom, a fermán ő nagyságáé mindenekben.

Fővezér levelinek postscriptája.

Nagyságod fermányával Lengyelországban emberemet akartam küldeni: de jüvín onnan újabb hirem, mi okra nízve halasztottam emberem elküldísit, az tihámtul nagyságodnak megizentem, méltóztassék tülle kegyelmessen megérteni, minthogy még ezután sem kísö elküldíse, ha nagyságod engedelme s kegyelmessége lészen.

Sándor Gáspár uram memoriáléja.

1.) Az török ministereknek szólló leveleket megadni, véllek szembe lenni, ha lehet, a jancsár-agával is, és a vélle jövő hadak s munitiók számát experiálni.

2.) A szerdárnak repraesentált híreket s specialiter Macskásiék dolgát a vezérnek repraesentálni.

Item. Erdélyben hadat kiáltanak Hatházi s Horkai kapitánsága alá; a passusokat vágják, és Veteráni, Boland s Pál deák, úgy a Száva s Dráva közt lívő német tábor felől mi hirünk van.

Item. Az gyulai vetís mint conserváltatott, s Gyulán lívő emberünknek a föld nípivel s a labanczokkal mennyiben volt correspondentiája, s továbbis mennyiben volna szükséges emberünk ottvaló intertentiója és valamely száz könnyü-hadnak is.

Item. Szabó János debreczeni ember előhozása.

Item. Az mellettem maradt rendek mustrálásárul, szolgáltatásárul s provisiójokrul, mint több hadaknak.

Item. Poserolczán kívül is, a csatajáráson kívül a Mlava, Morva bogazain, az osztrovai sánczczal is mennyiben volt szolgálatja kevés emberünknek.

Item. Úgy lívín hirünkkel, hogy azzal gyaláznak nímely kapukon bennünket, hogy a mit a porta ríszirül adnak is, magunknak tartjuk, és az élést is pínzen adjuk el: itt elő kell hozni, a tavalyi vezér mit adott, és mind egyéb költsígünkrül, mind a pínzen vett élésrül emlékezni kell, és hogy Szent-György naptul fogva rendeltetett élés lívín a 2000 kila búza, az árpát is élésbe kellett odaengednünk.

Item. Az Száva s Dráva közé küldött csata felől.

Item. Az Lengyelországbul jött levél, és az odavaló expeditio halasztása okárul.

Item. Az erdélyi cancellaria Bécsbe való transferálása okárul.

Item. Nemessányi Bálintrul és Ugróczirul, úgy a feleségem gyermeki osztályárul ha szó lenne.

Item. Az Zofiában lívő erdélyiekrül ha szót tenne a vezér.

Item. Az moldvai 500 ökrök megfizetísirül, in eo quanto valamely pénz vagy lovak assignálásával; annál jobb volna, ha marhájúl s juhúl adatnék meg.

3.) Lorával Veteráni és Antoni titkos leveleirül.

Item. Az lengyelországi útrul s okárul.

Item. Székely Zsigmond avocálásárul.

Item. Az moldvai kapitihával is, hogy a franczia (által) adott 100 tallért Székely Zsigmondnak meg nem adták.

Item. Ugyan Lora urammal az erdélyiekrül.

Item. Az vezér ez ideji campaniájárul, s mennyiben itíltetnék szükségesnek Gyulán valamely könynyű-hadtartás is, valamely jó pasával, a mostani nem arravaló lívín.

Item. Az tergovistyai épületrül s a havasalföldi vajdárul.

Item. Az szükséges és kíntelenes zálogosításrul in casu defectus.

4.) Az tatár chámnak és Galga szultánnak a credentiák mellett mit kell mondani.

Fővezérnek. Dié 18. Augusti 1694.

Édes nagyságos uram! Istennek adok hálát, hogy régtül fogvást való bújdosásom, és az török nemzet

szolgálatiban való szenvedésim után oly vezért érhettem ennek az nagy török birodalomnak igazgatásában, az kinek szép rendtartásibul ebben az esztendőben mind az török nemzetnek, mind magamnak boldogulását reménlhetem. Nagyságodat azért mind vezéremnek, mind császáromnak tudván, — hogy maga méltóságos szine és személlye eleiben méltóztatott, Isten nagyságodat érette megáldja; hogy pedig nagyságod méltósága eleiben nem úgy jöhettem az mint nagyságod méltósága kivánta volna, arrul alázatossan követem, mert lábaimban való erőtlenség és egyikén való seb is az oka, hogy nagyságodnak, úgy, mint uramnak tartoznám, tisztességet nem tehettem. Szabad Isten mindnyájunkkal. Én igen gyermekkoromtul fogvást való szolgája s alumnussa lévén ennek az török birodalomnak: életemnek nagyubb részét sok rendbéli, az török nemzet ellenségeivel való harczaim között és egészségesen töltöttem el, az török nemzetnek ellenségének ellensége, jóakarójának jóakarója lévén, gyermekségemtül fogvást több urat az török nemzetnél nem ismervén, nem is tudván, mind egészséges, mind beteges, mind ifjabb, mind öregebb koromban; az török nemzet hiti és szárnya alatt levő szolgája és árvája vagyok nagyságodnak; nagyságodtul, mint maga méltóságát, a török nemzet hitit s becsületit más vezérek felett jobban maga előtt viselő s néző vezérnek kegyelmességétül, mind magam, mind mellettem szolgáló egyéb, hatalmas császár Orta-Magyarországbul és Erdélybül álló hivei és szolgái minden jót várunk. Nagyságod parancsolatjábul azért idejövén, kírem alázatossan nagyságodat, méltóztassék privata audientiát is nekem adni, és egy-két órát is engedni olykor, az midőn egyéb nagyubb dolgaitul

üresedik, hogy én is nagyságodhoz és a török nemzethez való kötelességem szerint némely szükséges szavaimat, az mik szívemen vadnak, nagyságodnak mondhassam meg. Mennyiben volt pedig nagyságod előtt való két vezérek idejében reánk az tekintet és gondviselés: nagyságod másoktul is kegyelmesen megérthette; ki miatt mellettem szolgáló hatalmas császárom hiveinek s hadainak nagyubb része eloszolván, nagyságod szerencsés Fejérvárhoz való érkezésére mind mellettem, mind egyéb kapumon levő emberek közül mennyin és kik maradtanak meg hatalmas császárom hűségében: ím azoknak tefterét nagyságodnak hoztam; minthogy azért kiváltképpen élésbül nagy szükségben vagyunk, az beadott tefter szerint hiteles agái által, vagy ha úgy tetszik, maga méltóságos személlye előtt hadaimat s egyéb embereimet megnézni, megmustrálni, s az kiket alkalmatosoknak ismer az tábori szolgálatra, maga mellé hozatni s szolgáltatni, és mint több hatalmas császár hadainak, gondjokat viseltetni méltóztassék. Nagyságodtul kegyelmes választ várok. Az fermán nagyságodé.

Fő-jancsár-agának 17. Augusti.

Hatalmas császárunk jancsár-ocsakjainak fő-jancsár-agái és egyéb azon ocsákhoz tartozó tisztei nékünk mindenkor jóakaróink lévén, és, Isten áldja meg, a jancsártisztektől mindenkor sok jót látván, kegyelmed jó hirét-nevét is hallván: ezen levelem által, míg magam szembe lehetnék is, kegyelmed kezét csóko-

lom; izenvén szóval is a tihám által, kérem, szómmal mondandó szavainak adjon hitelt, és engem jóakaróját szívéből ki ne vessen.

A teftedárnak 17. Augusti.

Nagyságod tavaly ittlétében az akkori vezértől magam és hadaim tartására rendeltetett élés dolgában hozzám mutatott jó szive és jóakaratja adott arra reménséget, hogy mostan is nagyságodhoz folyamodjam, mostani új méltóságában és kincstartóságában. Nagyságod is jól tudván a török nemzethez és birodalomhoz való nagy szolgálatimat és igazságomat, s én is pedig ennyi esztendőtől fogvást szolgálván ezt a fényes portát, hogy a tefterdár ezen a fényes portán a kinek jóakarója és kapitihája, annak ezen az fényes kapun jól folynak dolgai: azért édes jóakaró uram, én most kegyelmednek keveset szolgálhatok, Isten kegyelmednek adott abban jobb módot, hogy nekem most szolgáljon; ezen levelem s tihám által azért kegyelmednek kezét csókolván, kérem, szivébül engemet ki ne vessen, levelem megadó tihám nevemmel mondandó szavainak adjon hitelt, és higyje el, ha Isten kegyelmedet s engemet is éltet, — kegyelmed jóakaratjárul el nem feledkezem.

Vezér tihájának. 17. Augusti.

A vezér ő nagysága izenetit és kegyelmed szép szavait a tihánk ez íjel értésünkre adván, Isten áldja meg kegyelmedet s boldogítsa minden dolgában, hogy hozzánk jó szível vagyon; hiszem Istent, hatalmas császárunk szárnyai alatt érhetek én is olyan időt, ha most így vagyon is dolgom, hogy az ilyen jóakarómnak, mint kegyelmed, a mit mostan nékem boldogtalan állapotomban szolgál, megszolgálhatom. Édes jóakaró uram! értem a vezér ő nagysága parancsolatját. Isten ő nagyságának mostani új vezérségiben adjon olyan szerencsét, hogy az egész török nemzetségnek, és nekem is, ennek a birodalomnak igaz szolgájának, szerencséjére és előmenetelire lehessen; minthogy penig a tatár hán ő nagysága is nemsokára eljű, addig hatalmas vezérünk ő nagysága a magam házánál nékem is nyugovásomot engedte, és azért ő nagyságával való szembenlétem is haladott: azért kírem ő nagyságát kegyelmed által, küldje Scellet-oglit hozzám, a ki által némely szükséges dolgokrul a vezérnek ő nagyságának izenhessek, mert magam kívántam volna ő nagyságával némely dolgokrul szóllanom addig is, míg a tatár hán elérkezik.

Vezér tihájának eodem die.

Akarám kegyelmednek tudtára adni, hogy a mint a vezér ő nagysága parancsolta, Poserolczárul felkelvén, eddig jöttem; értettem, hogy a vezérnek holnap otturáléja lészen, kire nézve én is itt tartóz-

tam meg; e végre küldöttem ezen levelemet kegyelmednek: kérem, tudósítson, mihez tartsam magamot, mindenekben a vezér ő nagysága parancsolatja szerint akarván cselekedni.

Réz-effendinek 17. Augusti.

Édes régi meghitt jóakaró uram! Elhittem, vagyon kegyelmednek tudtára, hogy a vezér parancsolatjábul idejöttem; meg nem tudom irni, micsoda búsulással hallottam, hogy értettem: kegyelmed betegsége miatt még csak az vezér kapujára sem mehet; tudom, ha kegyelmed egészségesebb volna, az hatalmas vezér kapuján az én dolgaim is könnyebben folynának. Szerencsémnek tartanám, mikor kegyelmed az vezérnél leendő szembenlétemkor maga is jelen lehetne: annálinkább, ha magam beszélhetnék kegyelmeddel, némely, ezen török birodalom javát néző dolgokrul. Édes jóakaró uram, sok irással nem kivánván kegyelmedet terhelnem: Istentül csak azt kivánom, Isten kegyelmedet az török nemzet hasznára és minden jóakarói szerencséjére éltesse s egészséggel áldja meg.

Az tábori kadiának 18. Augusti.

Hatalmas vezérünk eleiben a szegénységtül valamely panaszok menvén: ő nagysága kegyelmesen parancsolta, hogy kegyelmed előtt igazodjanak azon dolgok; azért íme vetyilemnek (így) kegyelmed eleiben

küldöttem a tihámat: de tudni kell azt is kegyelmednek, hogy azok a panaszok mind a tavalyi, mind azelőtteni vezérek előtt már forgottanak s el is igazodtanak mind az két vezérek előtt, az kik előtt ezen dolgok voltak, mellettek lakván az császár táborán valamíg innen felköltek s Drinápoly felé visszamentek; azomban az mely dolgokrul azok az emberek panaszolkodnak, tudtára legyen kegyelmednek, az mikor Kuprili vezér elesett, akkor vezér nem volt, hanem Kocsa-Halil passa lévén az fővezér képe ideki: telelésünk felől őtet találtuk volt meg; semmiféle élést sem hadaink, sem magunk, sem lovaink tartására Landor-Fejérvárról és másunnan is nem adhatván, úgy rendelte élődésünkre s téli-quártélyunkra Poserolczát és azt az darab földet, az mely palánkokban én akkor magam muhafezetjét tettem volt; az minthogy nemcsak Poserolczán, hanem Galambvárban, Rhámban, Jeni-Palánkban, Ressován is az én muhafezetim s kapitányim voltanak azon az télen, tavaszon, az török tábor kijöveteléig. Ugyanazon az télen mentem volt be Drinápolyban is, hatalmas császár kapujára. Kuprili vezér után az mely vezér lött, úgymint Ali passa, megmondván ott is, mint hadtam, s hol hadtam hadaimat: az akkori vezér is benne hagyott quártélyomban, mondván, éljünk az mint élhetünk, az míg az tábor felérkezik, s a császár palánkjaira gondot viseljünk. Az mikor pedig minket Halil passa Poserolczára rendelt, már akkor az hó is leesett, mivel hatalmas császár szolgálatjában akkor Topal-Huszain passával és az tatár hámmal Jenő, Gyula s Várad felé jártam hadaimmal együtt; az hol is az szegénységnek az egy kis kukuriczájánál és boránál egyebét nem találtunk. Az akkori rendelés szerint kiki az maga

szállóját tartotta, az mit adott, jóakaratjából adta, és az kik Poserolczán akkor törökök voltanak, azokkal együttvaló végezésből rendeltetett: egy lónak s egy embernek mi adattassék tartására; az mit költött az gazda, az szállójával költötte. Az kik akkor hadaim közzül valami kárt cselekedtek: ki erszényével s ki életével fizetett. Én akkor hatalmas császárt 4000 karddal szolgáltam, — most ezered-magammal vagyok csak; az megholt emberekért, avagy az kik eloszlottanak, ha fizetni kellenék is, miként fizethessek? Sem manszupom, sem országom, semmi bizonyos jövedelmem nincs nékem; az népem is ki Orta-Magyarországból s ki Erdélyből álló: életeket abból kellett táplálni az mely földön akkor laktak. Kegyelmedet azért kérem, az én állapotomat és ezeket az dolgokat meggondolván, tégyen ebben az dologban igazságos itíletet. Tavaly is az ellenség Fejérvárat megszállván, én is Poserolczán meg nem maradhatván, ha mi kár esett azoktól az kik éntőllem az némethez szöktek: az erdélyieket is Poserolcza tartotta, azokat még tavaly kivette az vezér kezünk alól; mit vettek rajtok, mit nem? mi annak válaszszát nem adhatjuk.

Az fővezérnek, 20. Augusti.

Hatalmas vezér! A mikor Isten nagyságodat Drinápolyban hozta, magunk s hadaink szükségire parancsolt volt 10 erszény pénzt adatni, melynek az öt erszényit Szofiára halasztották, hogy ottan vegyük fel: de meg nem adhatván az ottvaló haracsi, még maradt hátra a tiz erszény pénzből 4 erszény pénz; most

pedig, minthogy hadainknak ide kell jőni hatalmas császárunk szolgálatjára, nagyságodot mint uramot kérem, parancsoljon a teftedárnak azon négy erszény felől, hogy hadaink közé osztathassuk ki. A fermán nagyságodé.

A fővezérnek, 20. August.

Nagyságod tegnapi parancsolatjához képest töttem rendelést a Temesvárra leveleket vivő emberek felől, magam is, hadaim is nagyságod szolgálatjára s parancsolatiban készek lévén; hogy ezen szolgálatra alkalmatosabbak lehessünk, és Poserolczán maradó praesidium felől is nagyságod parancsolatját érthessem: küldöttem fel a tihámot nagyságod méltóságos személlye eleiben, kérem, legyen szemben vélle, és adjon hitelt szavainak. Nagyságod fermánját elvárom; a debreczeni embert is a tihám által nagyságod eleiben felküldöttem.

A teftedárnak.

Édes jóakaró uram! Tudtára lehet kegyelmednek is, hogy én is hatalmas vezér parancsolatjából hadaimért elküldvén, magam is a török nemzettel szefeli (?) vagyok. Kegyelmed tetszése szerint is supplicatiót adtam a vezérnek; magam szükségei is sokak, annál több az hadaimé és kapumon lévő embereimé. Kegyelmedet kérem, a vezér ő nagysága válasza szerint adassa meg azt a kevés pénzt, hogy egy órával elébb

a melly szükségünket azzal a pénzzel orvosolhatjuk, orvosoljuk; kegyelmed jóakaratját megszolgálom én is.

A fővezérnek, 22. *Augusti.*

Az elmúlt esztendőbeli kislakra Moldvából a nagyságod előtt való hatalmas vezér 500 ökröt rendelvén, melyet is kész volt megadni a moldvai vajda, de a földnek messzesége miá és a télnek keménysége miatt ide nem hajthatván: az idő alatt az moldvai vajda dolgai más rendben vétetődtenek a portától; én is bízván az 500 ökrökhöz, vagy az ökrökért adandó 3000 tallérokhoz, kölcsön vettem pénzt s marhát, kivel hadaimat contentáltam. Most az adósok miá egy óra nyugtom nincsen; nagyságodat azért mint uramot kírem, méltóztassék újabb fermánt adni a moldvai vajdára, hogy ez új adajában a feljül említett ökröket adja meg, hogy nagyságod kegyelmessége által az adósságomtól megmenekedhetvén, Istent imádhassak nagyságodért. Nagyságod parancsolatjából Posarolczára az hadaimért elküldvén, magam maradtam itten, hogy minden órában nagyságod parancsolatinak megértésére itten tanáltassam. Vadnak mellettem 80 személlyek 60 lóval; addig is, míg az hadaim elérkeznek, nagyságodat alázatoson kérem, ezekről tajin (tahin) dolgából rendelést tenni méltóztassék.

A fővezérnek 23. Augusti.

Hatalmas vezér! Nagyságodnak juthat eszében, Szofiában az erdélyiek iránt igy méltóztatott resolválni, hogy velem szemben lévén, ahoz képest determinál felőlek: nagyságodat azért kérem, az egy holnap, melyre élést rendeltetett, kitelvén, már éhelhalókká maradtanak; méltóztassék nagyságod ide mellém, úgymint hatalmas császárunktól rendeltetett és az országtól választatott fejedelmek s urok mellé jó securitással hozatni, eddigvaló élésekről is dispositiót tenni; itt mellettem azon kegyelmességivel, kivel Szófiában kelleněk tartani, éltetni, — hogy a széles világ előtt a fényes portának állhatatos hív jobbágyihoz kegyelmessége tündökölhessék. Sokan gyalog lévén köztök, kérem, kegyelmesen parancsoljon eljövetelek felől, mert ha nagyságod nem parancsol felőlek, el nem jöhetnek. Nagyságod kegyelmességéből egy részit embereimnek leküldöttem; maradtak még kiket le kell küldenem, hogy a táborozáshoz készüljenek: azért nagyságodat kérem, engedje meg, hogy vizen 40 emberem mehessen le. Nagyságodat alázatoson kérem, hogy minden aprókért ne búsítsam nagyságodat, méltóztassék mind a Dunára, mind a szárazra generaliter parancsolni, hogy az én bujurultim mellett, feltévén embereimnek számát, szabadon járhassanak, assecurálván nagyságodat: egy török is az én embereim alkalmatosságával nem szökik el; szárazra circiter 15 ember.

A fővezéreek 24. Augusti.

Hatalmas vezér! Én nagyságod igaz hive, hadaimmal együtt hogy a nagyságod táborában utas legyek, fermánját adta nagyságod; feleségem Poserolcza palánkjában lévén, ott ezután magánossan meg nem maradhatván, szükségesnek itéltem, hogy míg magam Isten akaratjából megtérek, Landor-Fejérvár várossában levő örökös-házamban hozassam; hogy pedig békével lakhasson s lehessen, a Landor-Fejérvár muhafezetjében levő passára méltóztassék specialis bujurultiát adni, kérem alázatoson nagyságodat.

Fővezérnek iratott 25. Augusti 1694.

Hatalmas vezér! Nagyságod parancsolatjábul s Isten segítségibül a török táborral együt én is ezen a nyáron utas és tábori lévén: szándékom, az feleségemet nagyságod engedelmébül itten Fejírváratt lévő házamban hozhassam, míg a török tábor megindúl, itten tartsam, kivált a mostani nehézkes állapotjára nézve. Minthogy penig mindnyájan halandóság alá vagyunk vettetve, életének határát és ember halálának módját, mikor és mint lészen? senki nem tudja, az egy nagy Isten akaratján áll, — nagyságodnak mint kegyelmes uramnak reménkedem: ehez a török hithez gyermekségemtül fogvást való igaz hűségemért, sok szenyvedésimért, kit nemcsak boldog állapotjokban, de szerencsétlen esztendeiben is ennek a török nemzetnek megbizonyítottam, mutassa azt a kegyelmességit énhozzám is, kit a hatalmas török császárok és akkori

vezérek János királyhoz és Betlen Gáborhoz holtok után is az urok igazságáért, feleségekhez, gyermekekhez mutattak, az világ láttára, csudájára: adván olyan levelet s erősséget az én feleségem kezében, hogy az én holtom után is maga és gyermeke állapotjárul bizonyos lehessen az hatalmas császár kegyelmességiben, minthogy hatalmas szultán Mehmet idejiben Magyarországban laktomban nékem adott atnáhmében is neve feleségemnek is fel vagyon téve; tekintse azt is nagyságod, hogy az apját is a német császár, a török nemzethez való igaz hűségiért, hóhér által gyalázatossan megölette, az egy testvér-atyjafiját most is egy toronyban, kőfal közé tétetvén, halálra tartja, az hol sem él, sem hal. A török nemzetnek hozzám, feleségemhez, gyermekemhez mutatandó kegyelmessége az egész világnak példája lészen; én is penig nagyságod mellett csendessebb szível hagyhatván el feleségemet, csendessebb elmével szolgálhatom a táboron nagyságodat. Isten után mind magamot, feleségemet, és reménségben lévő gyermekemet a török nemzet oltalmában ajánlom.

Tatár hánnak, eodem die.

Istennek hálát adok, hogy azt érhettem, hogy nagyságodnak a török táborhoz való közelítésit halljam, hogy ezen alkalmatossággal újobban én is nagyságod köntösit csókolhassam; ezen mind a török nemzet, s mind mi, a kik a török nemzet szárnyai alatt vagyunk, felette igen örülünk, kivánván, hogy nagyságod érkezése szerencsés légyen. Míg azért magam is nagyságod köntösit csókolhatnám, küldöttem nagy-

ságod köntöse csókolására ezen levelem megadó emberimet: adja Isten, taлálják nagyságodat jó egészségben. Nagyságodat mint régi kegyelmes uramot kérem alázatossan, énrólam régi szolgájárul kegyelmességit le ne vegye, és szívibül ki ne vessen.

Fövezérnek, 27. *Augusti.*

Alázatoson akartam nagyságodnak insinuálnom, hogy ezelőtt négy esztendővel hatalmas császárunk szerdárjával s fegyverével Erdélyben menvén és ott az országnak nagy részétül fejedelemmé választatván, hatalmas kapucsi-passája által is a méltóságra instelláltatván, midőn az ellenségtől tovább benn nem maradhattam volna: az országnak feles számú becsületes uri, fő, nemesi rendei hatalmas császárunkhoz való igaz hűségekért minden jószágokat, feleségeket, gyermekeket elhagyván, magok szabad jóakarotjokból édes házájokból velem együtt kibújdostanak; kiknek egy része ma is mellettem vagyon, más részit pedig (kik közül sokan conventiós szolgáim) a tavalyi vezér Szofiában vitette, holott ki nem irható szükségben élnek, mindenekből kifogytak, nagyobb részint lovokat, fegyvereket eladták, rongyosok, senkinek egy pénze, egy falat kenyere nincsen; eltelvén annak is már ideje, a mint nagyságod róllok egy holnapra provisiót tétetett volt: félő, éhel is szegények meg ne haljanak. Minthogy pedig nagyságod kegyelmes akaratja a lött, hogy azok ezen táborozásnak végéig Szofiában legyenek, és én a velem Erdélyben járt szerdárral és szultánnal együtt assecuráltam volt minde-

neket: valakik hatalmas császár hűségiért hazájokból kibújdosnak, kinek-kinek az ő rendihez s állapatjához való becsületi, accomodatiója leszen; máskínt is, hatalmas császárunk császári méltósága azt kivánja, canona is azt tartja: ha kik fényes köntöséhez ragaszkodnak, el nem taszítja, hanem accomodálja. Nagyságodat alázatoson kérem, nem lévén Isten után ez búj-dosásokban másra kire vethessék szemeket, méltóztassék szegényekről megemlékezni, és maga nagy magnanimiájából (mellyel ez világ előtt a több vezérek felett dicsírtetik) mind a mellettem valókkal, mind azokkal a kik Szofiában ollyan szegénységben, reménteleuségben vadnak, jól tenni, ételeket, ruházatjokat, költségeket rendekhez képest kiszolgáltatni: hadd imádhassanak Istent nagyságod szerencséjiért; legyenek ezek tükörei s példái másoknak is kik hatalmas császár köntöséhez ezután is ragaszkodni kivánnak, az ellenségnek pedig ne lehessen öröme illyen szegény s nyomorült állapatra való jutásokon; kiért Isten megáldja nagyságodat.

Fő-teftedárnak iratott, 29. *Augusti* 1694.

Édes jóakaró uram! Szégyenljük kegyelmedet sokszor búsítani, de a szükség úgy hozván, kíntelenek vagyunk véle, kirül kegyelmedet követjük. A tihánkat és Petróczi-ogli kárdasunkat küldvín a hadak felköltésére Poserolczára: tegnap őket felköltötték, ma a lovas seregek, s holnap a gyalog seregek is ideérkeznek. Sokat búsítanak bennünket; ruházatjokra a mit a hatalmas vezér rendeltetett is Drinápolybul,

felvenni nem akarták hópínz nélkül, mondván: mivel csináltassuk meg? mivel patkoltassuk meg csak lovainkat is? A vezért akarják közönségessen búsítani. Hogy azért a vezért se búsítsák, én is ettül a bajtul menekedjem meg: kegyelmedet mint jóakaró uramot kérem, azt az 1900 tallért küldje kezemhez, mivel a vezér előtt hadaimot bé fogom mutatni.

P. S. Kegyelmedet kérem, ha csak 2 erszény pínzét küldheti is meg ezen emberem által, annyiban tartom, mintha ajándékon küldené; hadd oszthassam ki a lovasoknak, hogy ne légyen valami szó.

Francziai oratornak 1. 7-bris. *)

Excellentissime Domine! Ex obligatione antiquae synceritatis et cultae confidentiae debitum esse duxi vestram Excellentiam praesentibus invisere, eidemque decens honoris exhibere argumentum, multis molestus esse nolens, dum sciam Illustrissimos Dominos Marchionem de Lora et Fonton vestram Excellentiam tam de statu meo, quam omnibus occurrentiis fuse ac genuine informaturos. Mihi sola intentio est, ut me inter tantas difficultates et defectus mediorum necessariorum, ad ulteriora servitia Christianissimae Majestatis, Domini Domini mei clementissimi, ac etiam fulgidae Portae Ottomannicae conservare possim, plurimum confisus in patrocinio Excellentiae vestrae, tam in promotione, quam corroboratione rerum mearum, sicut me

*) E levél Komáromy János kezével van beirva a páriás könyvbe.

vestrae Excellentiae singularissime recommendo et maneo

Excellentiae vestrae
addictissimus.

Fővezérnek iratott 26. Augusti 1694.

Hatalmas vezér! Tavalyi esztendőben az nagyságod előtt való vezér ő nagysága, magam, kapum és egyébféle minden embereim telelésekre rendelt volt császár fermánjával 500 ökröt Bogdánbul, úgy, hogy az 500 ökör a császárnak tartozó adajában 3000 tallérban tudódjék, — minden ökör hat tallérban. Messze lévén tűlünk Bogdánország, mészárosoktul s egyébféle kereskedő emberektül vettünk kölcsön magunk és hadaink táplálására, az ki magunknak vagy kapitányinknak ökrünk volt is, levágattuk: mert mindennap, mind az magunk konyháján, mind az kiknek praebendát kellett osztanunk, sokra ment. Hatalmas császár fermánjával az ökrökért bizonyos emberimet elküldöttem volt, kik tovább két holnapnál a bogdán-bék mellett lakván: sok költségünk és fáradságunk után is a bogdán-bék sem pénzül, sem marhájul semmit a fermánra nem adott. Én már kárban, adósságban vagyok: nagyságodat kérem, mutassa kegyelmességét, hogy ennyi kárt ne valljak, és a fermán szerint adassa meg nagyságod; a fermán nagyságodé.

P. S. Az tél elmúlván, azolta is a császár részirül semmi húst nem adtak, élést sem többet 2000 kila búzánál. Mind hús, kenyér dolgábul nagy szükségben vagyunk, lovaink is abrak nélkül vadnak: nagyságod kegyelmességire maradtunk.

Fővezérnek 1. 7-bris. 1694.

Mikor nagyságod méltóságos személye eliben és köntöse csókolására méltóztatott: mind hozzám, mind hadaimhoz minden kegyelmességit igírte, kiért Isten áldja meg nagyságodat. Nagyságod parancsolatja szerint hadaimnak egy részit a nagyságod szolgállatjára idehoztam, a Száván által is küldöttem: magam is immár felkelek és a császár szolgállatjában leszek nagyságod mellett. Hadaimnak egy részét Poserolczán hadtam; a kik idejöttek is, mind magok, mind lovok éhezik: a kik Poserolczán maradtak is, élés nélkül vadnak. Az mely egynihány erszény pénzbül kegyelmességit mutatta is hozzám nagyságod Drinápolyban, abban is még 3 erszény vagyon hátra; sok szükségben vagyok mind magam, s mind nagyságod kegyelmességibül itt Fejírváratt maradó cselédim, s mind az hadaim. Tudhatja nagyságod, hatalmas vezér, hogy nékem sem manszupom, sem egy pénz-jüvedelmem is sohunnan nincsen, én nemhogy ilyen kaput, vagy ennyi embert a mennyi vagyon is: de magamot is feleségemet sem táplálhatom, ha a nagyságod kegyelmessége hozzám nem lészen. A fermán nagyságodé.

Az tefterdárnak irattatott Landor-Fejérváratt, die 5. 8-bris 1694.

Tavaly, az másik tefterdár idejében, és azután is nagyságodnak jó szívét láttam: de miolta Fejérvártul megindúltunk, idegenségét kellett tapasztalnom, kinek okát nem tudom. Engem az Isten nagyságtokra szorí-

tott mostani időben, és az gyakorta való búsítás s kérés szégyen, és az Isten látja, inkább koplalnék magam sokszor, mintsem az kapukat az kenyérért, vagy egyéb szükségért jártatnám s búsítanám: de ezzel én mindaddig kéntelen vagyok, valamíg Isten után a török nemzet egy helyben be nem ültet, az honnan én is tudnám kedveket keresni nagyságtoknak. Tudja nagyságod, az királyi nevet nékem az hatalmas császárok adták; azért a névért illendő kaput és hadakat is tartanom: fermánok lévén kezemben az császároktul, vezérektül; és arrul is vadnak, hogy az mely hadak énmellettem a császárt szolgálják, hórul hóra fizetések, élések az császáréból meglészen, — kiket ha nagyságod kíván, jó szível megmutatom. Ezelőtt nem száz, nem ezer okánként, hanem ezerekbül álló kilánként adatott az élés az hadaim tartására; azelőtt magoktul is cselekedtek az tefterdárok: most szemtelenséggel kell azt is megnyerni. Azért nagyságodat, mint azelőtti jó uramat kérem, tekéntsen Istenért be az én dolgomban: legalább az kenyeret ne szánják az hadaimtul; ha Isten engemet éltet, nem felejtem el nagyságod emberségét s jótétét. Poserolczárul is arzual jött az ottlevő hadaktul, élések, fizetések végett; nem tudok mit csinálni; nagyságodat s annálinkább a vezért sem búsítanám örömest, de kéntelen vagyok vélle. Az moldovai marhárul való fermánt is méltóztassék nagyságod kiadatni, hadd küldhessem oda is azon fermánnal emberimet. Nagyságod kezében vagyon az én dolgom, nékem szolgálhat is, árthat is, nagyságod tudja; ha Istenért s az török nemzet becsületiért énvelem jót tészen, ha nem is. Ha pedig ezek az hadak az török nemzetnek kárára s terhére vadnak, nagy jót tészen nagyságtok vélem, ha engem ezektül megszabadít;

én azokkal is, azok nélkül is a török nemzetnek régi megismert szolgája vagyok, s leszek is, Vallahi Billahi! Nékem dolgom már arra jutott, sem kaput, sem hadat, úgy mint eddig, ezután nem tarthatok: torkig adósságban vagyok, mindenemet elköltöttem, még az feleségem egyét-mássát is zálogban vetettem. Nagyságodtul ezekre kegyes választ várok.

Réz-effendinek. Die 5. 8-bris 1694.

Nagyságod betegségét szivem fájdalmával értettem. Isten nagyságodat gyógyítsa, és szíve kivánságát adja meg. Küldöttem nagyságod látogatására és köntöse csókolására a tihámat, nagyságod legyen szemben vélle, és adjon hitelt szómmal mondandó szavainak.

Az tatár chámnak. Die 7. Octobris 1694.

Nagyságod nékem régi jó kegyelmes uram lévén, Isten sok jót adjon nagyságodnak érette. Nagyságodtul sok jót és kegyelmességet láttam: azért most is nagyságod köntösét fogván meg, alázatossan kérem, egy-két szavát ne szánja érettem az hatalmas vezér előtt. Tudja nagyságod, mind tavaly, mind azelőtt való esztendőkben állapotom s telelésem mint volt, ki miatt is hadaim minden esztendőben oszlottak s kevesedtek; most is attul félek, az kik még mellettem az magyarországi és erdélyi urak és nemesek úgy hadaim közzül megmaradtanak is, nem tarthatván és nem ruház-

hatván őket, valamint a többi, elfogynak és magoknak kenyeret keresnek. Se nagyságod, se az hatalmas vezér ne hagyjon el engemet, az hatalmas török császár és török nemzet becsületiért, s hitiért: mert Isten s e világ látja, tehetségem szerint ennek a török hitnek igazán kivántam szolgálni,és azért is a keresztyén császárok és királyok előtt gyülölséges még az nevem is, hogy a török nemzetnek mind szerencséjében, mind szerencsétlenségében igazán szolgáltam; tovább is szívemmel, fejemmel igyekezem, csak azon kérem nagyságtokat, hogy mind magam, mind hadaim felől tegyenek oly rendelést, hogy hatalmas császárunk szolgálatjára maradhassunk meg, és míg Isten, az hatalmas császár fegyvere, és nagyságtok kegyelmessége által országomban ülhetek: hadaimat az végházakban eloszlatván, az hatalmas vezér valahol az Duna mellett egy valamely házbul vagy csiflikbül mutassa kegyelmességét, az kibül szolgáimat, cselédimet és házam népét tarthassam, és könnyebben élhessek az mint itt. etc.

Az vezér tihájának. Die 8. Octobris 1694.

Az hadaknak Csáfer pasával ő nagyságával való elrendeltetését hallván, nagyságodtul mint uramtul tudakozom én is: az én hadaim felől az vezérnek mi parancsolatja vagyon, úgy az Poserolczán muhafezetben levőkrül is; mert mind ezektül, mind az Poserolczán valóktul élések felől búsíttatom. Az vezér fermánja s kegyelmessége nélkül választ nem adhatok; miolta pedig az hatalmas vezér idejött, az tefterdártul ő nagyságátul hadaim tartására mennyi élés adatott,

és Szent-György naptul fogvást is az vezér idevaló érkezéséig mit adtak: tefterét nagyságodnak elküldöttem. Azt is kivántam nagyságodnak tudtára adni, hogy énáltalam könyörögnek az hatalmas vezérnek az kurucz hadak tisztei, és én is reménkedem vezér urunknak: mind német, mind rácz ellenség kezében vagyon egynehány kurucz rabunk, kik az császár szolgálatjában tavaly, bujurdelemi kislakjokban estenek rabságra, alázatossan kérjük az vezért, azoknak szabadítására adassa vissza azokat az német és pandur rabokat, kiket az kuruczok fogtak; mivel nagyságod igérte kegyelmességét, mikor Fejérvárra visszajő az vezér. Bokcsai palánk felől töttem szót az nagyságod sátorában, most is nagyságodnak izentem; kérem nagyságodat, jelentse meg az vezérnek, mert ha az a palánk eltöröltetik míg az vezér itt lészen, mégis akkor az tömösvári út is megtisztúlna, és az császár Duna mellett való palánkjainak is javára lenne; kivált az Duna béfagyván, onnan sok kárt tehet az ellenség. Az Bokcsa és Karán-Sebes közt való földnépe is behódolna az török nemzetnek; az ellenségnek is esze bomlana, ha Bokcsa felé török és kurucz hadak mennének. Ezen szolgálatra nekem is mind lovasom, mind gyalogom készen találtatnék, s ezen az dolgon hamar által is esnének, csak az vezér fermánja kell hozzá, kirül az kapitihámtul és Haszán aga tolmácsomtul szóval többet izentem nagyságodnak.

Az vezérnek. Die 10. Octobris 1694.

Szerdár Csáfer pasátul ő nagyságátul értettem nagyságod parancsolatját, hogy hadaim sem ezen útra, sem Bokcsa felé nem rendeltetnek most, hanem csoporton ,artsam. Én nagyságod parancsolatjának örömest engedelmeskedem, csak azon kérem nagyságodat: élődésekrül tegyen rendelést, mivel nagyságod kegyelmessége nélkül sem magamat, sem hadaimat nem tarthatom; nagyságod jól tudja állapotomat. Az fermán nagyságodé.

A tefterdárnak. Die 12. Octobr.s.

Nagyságodnak küldöttem volt levelemet az elmúlt napokban az tihám által. Isten nagyságodat áldja meg, igérte jóakaratját, hogy az vezérnek megjelenti dolgunkat. Vártam mindeddig is az vezér bizonyos rendelését hadaim továbbvaló élődése felől: de sok dolgai lévén mind ő nagyságának, mind nagyságodnak, az Tömösvár felé küldött hadak dolgában búsitani nem kivántam. Nagyságodat kérem, se énfelőllem, se hadaim felől ne feledkezzék el, egy-két szavát ne szánja a vezér előtt; tudja nagyságod, miolta a hatalmas vezér idejött, mi adatódott hadaim tartására: hogy nagyságtok is sokszor ne búsíttassék, rendeltessen bizonyos quantumot, az kivel élhessenek. Úgy értettem, hogy a poserolczai eszkele felé valamely éléses hajói jőnek a császárnak Poricsa felől: azokbúl volna könnyebb nekünk is kifogni nagyságod jóakaratjábul. Nagyságodat kérem, megbocsásson, hogy búsítom: de kéntelen vagyok vélle; mind nagyságodnak, mind a

vezérnek embereim tefterét beküldöttem: azon tefter szerint még mind az kapum, mind hadam jelen vagyon, egynehány ember kivül, az kik hatalmas császár szolgálatjában fegyver miatt elvesztek. Most is egynehány százan császár szolgálatjában vadnak, azoknak útjokra peszmet adatott, azok is meddig érik be azzal, nagyságod elgondolhatja; a kik pedig azoktul elmaradtak, azok is élés nélkül vadnak. A sophiai erdélyiek felől is kérem nagyságtokat, ne feledkezzék; miolta hatalmas vezér Sophiábul eljött, egy holnapra való éléseknél többet nem adtak: már két holnap elmúlt, majd harmadik is elmúlik miolta élés nélkül vadnak.

A vezérnek. Die 12. Octobris.

Édes nagyságos uram! Tudhatja nagyságod, hogy mellettem az császárt szolgáló hadakat, és egyéb mellettem lakó magyarországi és erdélyi nemességet nagyságod előtt való vezérek idejében császár szolgálatjára gyüjtvén mellém: holnaponként való fizetések s bizonyos élések felől kezemben az vezérektül fermán adatott; Isten áldja meg nagyságodat, — nagyságod kegyelmességét is vöttük: de az mi eddig a tefterdártul ő nagyságátul adatódott, többet pénzzel kellett mind hadaim, mind magam élését segítenem, mert miolta Isten nagyságodat Fejérvárra hozta, nyolczezer oka lisztnél és háromezer s nyolcz oka peszmetnél és 23 vágónál több, élődésünkre nem adatódott; lovaink is abrak nélkül lévén, sokaknak lova is elveszett. Nagyságodat kérem, hadaim élésekrül s telelő helyekrül tegyen rendelést, és énfelőllem is, szolgájárul, el ne feledkezzék.

A fővezérnek iratott 15. 8-bris.

Hatalmas vezér! 13 esztendős gyermekkoromtul fogvást a német császártul való elszakadásom és a hatalmas török nemzet szárnya alá való folyamodásom, és azolta, a mint az alkalmatosság engedte, mind szerencséjében, mind szerencsétlenségében a török nemzethez és a török nemzethez (így) való igazságom és igaz szolgálatim mind ennél a hatalmas nemzetnél, mind e világnál nyilván vagyon; nagyságodat azért kérem, mint kegyelmes uramot, maga méltóságáért, Istenért, és az én eddigvaló és ezután is teljes tehetségem szerint való jámbor szolgállatimért, nagyságod előtt való audientiámkor lött kegyelmes ajánlása szerint is, mutassa hozzám és az mellettem hatalmas császárt szolgálló magyarországiakhoz és erdélyiekhez kegyelmességét, mind magam s mind hadaim telelésirül rendelést tevén, és oly helyt is kegyelmességibül mutatván, az hol mind magam cselédestül, mind az kik mellettem vadnak s cselédesek, könnyebben élhessenek, és az nagyságod szárnyai alatt hatalmas császárunk szolgálatjára conferáltathassanak; mutatván énhozzám valamely jószágbul vagy csivtlikbül a Duna mellett, kegyelmességit, mint másokhoz is mutatta s mutatja is mindennap a fényes porta: hogy a míg Isten nagyságod kegyelmességibül országomban beültet is, addig élődésem mind magamnak s mind cselédemnek könnyebben lehessen, és az oly helyen mind én s mind mások cselédünket hagyván, hatalmas császárunk szolgállatjára, újobban jövendő táborozásra alkalmatossabbak lehessünk. A fermán nagyságodé.

Ugyan a vezérnek, eodem die, a hadak neve alatt.

Az orta-magyarországi király és Erdély-hatyimji Tököly király mellett hatalmas császárunkat szolgálló orta-magyarok és erdélyiek, mint kegyelmes uroknak, alázatossan suplicálnak nagyságodnak, hogy a török hithez és ennek a hatalmas nemzetnek csirákjaihoz s vezérjeihez ennyi esztendőktül fogvást megmutatott hűségünket, és tehetségünk szerint ez nyári táborozásban való szolgállatunkat tekintetvén, minthogy hatalmas császárok és vezérek fermánjaival gyülekeztünk öszve a király mellé, a míg Isten, hatalmas császárunk kegyelmességibül, vagy békesség vagy fegyver által országunkban viszen: mutasson nagyságod a Duna mellett egy oly helyt, az'hol cselédünket megtelepítvén, mind magunkat, mind cselédünket könnyebben táplálhassuk, és a porta kegyelmességibül a mi élődésünkre adatik, kézi munkánkkal is magunkat segíthessük, és mint hadakozó hivei s alattavalói hatalmas császárunknak, azon helybül a hova kívántatik, fegyverünkkel hatalmas császárt szolgálhassuk. Ezekenkivül pedig kik közülünk nem feleségessek s nem cselédessek, azokat az hol eddig teleltek, hatalmas császár végházában rendeltetni, és mind azoknak mind minékünk telelésünkre való élésünkrül és szolgállatunkra való fizetésünkrül kegyelmessen rendelést tenni méltóztassék. A királyunk is már mindenibül kifogyott, mindenét reánk költötte, még a királynénak holmi ezüst- és arany-portékáit is a fejírvári jancsároknál elzálogosítván; sem a királyunknak, sem minekünk tisztekn̓ek s elsőbb rendeknek erőnk s tehetségünk arra nincsen, hogy magunkat tarthassuk, ha nagyságod kegyelmessége nem járul hozzánk. A fermán nagyságodé.

Zulfikár effendinek eodem die.

Nagyságod szovait Haszán aga értésemre adván, megértettem. Miolta nagyságoddal megesmérkedtem, és még annakelötte is, fogadja Isten nagyságodnak, nagyságodtól minden jót láttam, és mint nékem jó tanácsát adta, ezt a hatalmas nemzetet tehetségem szerint igazán szolgálni, és szolgálatiban találtatni igyekeztem; de azt meg kell vallanom, hogy azon igen fáj az szívem, hogy az kik nagyságtok közzül jó uraim voltak, és dolgomot s állapotomat másoknál jobban tudják, azok is tülem és az én dolgaimtól magokot megunták. Az török nemzet kegyelmessége után is, az vezérek biztatási után is, mindennap jobb állapotot reménlvén, hovatovább állapotom alább száll, kire én okot nem adtam: mert az Isten látja szívemet, ha lehetne az uraimnak az gondolatjokat is bétölteném. Az török nemzeten kivül más urat nem ismérvén, tovább is nagyságtok kegyelmességire maradtam: azért ha nagyságod is velem jól tészen, és az vezér előtt segíti dolgomot, török hitiért s maga becsületiért cselekeszi; Isten is megáldja nagyságodat, ha én most meg nem szolgálhatom s hálálhatom is nagyságodnak.

Skerlet uramnak 16. Octobris.

Cum iterum atque iterum a hominibus et adhaerentibus meis universis propter victum quotidianum et nuditatem ipsorum aggravari debeam, exhaustusque omnibus pro conservatione illorum supplendis quotidianis necessitatibus, imo de vel pane tantum nihil

quicquam determinare, tantominus ne ipsis resolvere possim, timeamque quotidie, quod laceri, famelici, nudi isti homines disgustati et exacerbati, in confusionem etiam et dishonorem meum occasionem aliquam ne suppeditent incolis ad querelas coram Supremo Vezério futuras; denuo coactus fui Illustrissimum Dominum aulae Praefectum sollicitare, ut ad minus de quotidiano pane illis provideatur, donec aliqua certa fiet determinatio suae Celsitudinis de nostra et illorum hybernandi sistentia; requisiveram heri Illustrissimum etiam Dominum istius Portae Ottomannicae Thesaurarium, nihil tamen facere potuit vel voluit, relegando me ad Supremum Ministrum. Debitores etiam isti a quibus debita contraximus, aureamque supellectilem et argenteriam meae Principissae ipsis impignoravimus, heri venerunt ad me, dicendo, quod in fine istius septimanae movebit supremus jancsarorum praefectus, et illi cum ipso discedent et nisi redimantur ipsi res, illas usui suo adhibebunt. Haec itaque tanquam ministro istius Portae confidenti repraesentare mihi necessum erat, ne culpa in me derivetur, si tanta extremitas, fames et nuditas contra voluntatem meam ad aliquam inordinationem ipsos cogat. Protestor de his omnibus coram Deo et Fulgidae Portae ministris. Video, quod lamentationes et suplicationes nostrae parum audiantur, nisi imposterum supremus minister commisereatur sorti et conditioni nostrae et his medelam adhibeat. Dignetur itaque haec vestra Illustritas tam ex reflexione functionis suae in ista Porta, quam ex commiseratione et amicitia erga nos, quo meliori modo supremo ministro insinuare, et gratiam illius bonamque resolutionem de his impertiri.

P. S. Bene cognitum est vestrae Illustritati, quod

nisi proximis diebus defalcationi herbarum, et etiam conficiendis pro hybernis hospitiis et domunculis equitates nostri sibi provideant, post discessum Supremi Vezirii propter tempora rigida et hyemalia fieri non potest; dignetur itaque supremus minister quantotius determinationem suam extradare, cum fermannis necessariis, ut tempestive sibi provideant de iis, quibus imposterum providere minime possunt.

Fővezér tihájának iratott, 17. Octobris.

Tudván vagyon nagyságodnál: miolta az hatalmas vezér ide Belgrádba jött a török táborral, azolta nyolczezer oka lisztnél, háromezer és nyolcz oka peszmegnél és 23 vágónál, 500 kila árpánál több a teftedár részirül eddig nem adattatott az hadaink és lovaink tartására; magam kapuja és egyéb mellettem lakó magyarországi és erdélyi nemesség tartására is penig 15 oka húsnál és 180 kenyér adattatik, százhatvan drámbul álló. Ennyi ember lévén a fejünkön, többet pénzünkkel kellett segítenünk, és mind magunkat, s mind őket tartom; az Isten látja, ha tehetségem volna reá, nagyságtokat nem búsítanám ennyiszer: de én nem adhatván, s magoknak is magok tartására tehetségek nem lévén, a szükség és éhség miatt, a mellett mezítelenek is lévén, félek attul, valami panasz ne jőjjön a nagyságtok kapujára, kit eddig mindenképpen megelőzni kivántunk, a mink volt, reájok költvén, tülök nem kímíltük. Nagyságodot azért Istenért is kérjük, az míg a hatalmas vezér rendeléséből, kegyelmességibül akár magam, akár hadaim telelő helyeinkre szállhatunk, Kászon-napig is rendeltessen valamely

éléat. A teftedárt ő nagyságát tegnap megkerestük: de nagyságtok fermánja nélkül semmi választ nem adott; az hatalmas vezérnek irt suplicatiónkra is szerezzen nagyságod egy órával elébb kegyelmes választ, hogy a ki hova rendeltetik, telelésére valami szállást, szénát szerezhessen, csinálhasson, mert a téli idők begyüvén, azután az sem lehet. A fermán nagyságodé.

Skerletnek. Die 18. Octobris 1694.

Communicandum Illustritati vestrae censui, hominum meum ad hospitium celeberrimi Tartarorum principis vocatum fuisse, qui habita apud eundem audientia, dixit illi, quod habuerit sermonem cum supremo ministro de me et meis negotiis, omnemque in respectum interpositionis illius gratiam et benevolentiam promisit, et quod iterum iste Princeps faciet mentionem supremo, debeamque esse bono animo. Quare tam ad intimationem vestrae Illustritatis, nomine Domini aulae praefecti factam, quam ad animationem praenominati Tartarorum principis reflexionem habendo, ita etiam ad amicitiam aliquorum passarum et begorum qui nunc cum Domino Csafer passa inveniuntur, quaestionem talem formare debeo: quandoquidem ante obsidionem Viennensem adhuc aliquot annis Hungari me in generalem suum eligerunt, istoque tempore in templo civitatis Szoboszloiensis juramento et fide obstrinxerunt, quod ad finem istius belli quicunque pro causa publica militabunt, nunquam illos deseram, nec privata mea et privatam meam quietem et commoditatem, bono ipsorum communi praeponam;

habeo itaque quid cogitem, quia coram Deo et toto orbe, ipsaque Hungaria, nomen fidefragi audire nollem. Misi pro primariis Hungaris, tam nobilibus quam etiam officialibus, ut cum Domino Petróczi huc veniant: non tamen adhuc derterminare possum, qualiter istam propositionem inchoare debeam; famam enim fidemque homo honestus cum vita sua conjunctam debet habere. Nisi negotium hoc promanet ex absoluta supremi ministri determinatione, fermannumque suum super hoc mihi mittat, quod Porta ista Ottomannica tanquam minus necessarios ipsos amplius alere, nec pro ipsis expendere velit, mihique supremus minister scripto mandet, ut illos dimittam, et me ad talem numerum reformem, et cum tali numero hic vel ibi pro hybernis, pro una persona et equo talem provisionem sperare debeam; in eodemque edicto sit concessum, quod qui suis expensis in ditionibus Imperatoris se conservare et hybernare velint, sit ipsis licitum; tali edicto et fermanno accepto, cum Supremus Vezirius noster sit etiam Dominus, et sit in illius facultate de nobis qualiter velit disponendi, nemo Hungarorum me culpare, judicare, et culpam in me derivare poterit, et praeter numerum determinatum: qui et quot mecum manere et provisionem fulgidae Portae pro quotidiano victu et amictu sperare possint? quos ego (qui omnes bene noscere debeam) eligam; qui sunt oneri isti Portae, possint se recipere quorsum velint, ego etiam postea talimodo meis negotiis et eorum qui mecum manebunt, aliter providere; tamen dignentur porro Portae istius fulgidae ministri se reflectere in isto negotio, quid gloria, quid reputatio istius Imperii requirat, quantas faciat expensas inanes aliquando in minori negotio; quid dicet orbis, quod aliquot centeni

Hungari protectionem istius Imperii acceptantes et pro fidelitate illius plurimi vitam suam deponentes, pro fine panem habere non potuerunt, talique modo nolentes, ad ditiones inimicas se recipere et panem ibi quaerere debuerunt; pessimum erit exemplum pro futuris. Supremus enim Vezirius me animaverat, quod non minus de nobis providebit, verbaque illius bene Illustritati vestrae cognita sunt, ego quoque adhaerentes meos tali spe lactare potui, et jam contrarium experientur; pro conpendio expensarum istius Portae, ne ita aggravetür hybernalibus provisionibus kuruczonum, si ita deliberet supremus minister, ut ad sequentem campaniam conserventur et in ditionibus istius Imperii hybernent, talem modalitatem crederem esse meliorem et nobis etiam commodiorem ex magnanimitate et honore suo proprio, etiam christiana reflexione, penes Danubium in sua ditione Celsissimus Princeps Valachiae ducentes vel ad minus centum equites absque aggravatione incolarum, alios Dominus Mamhut bég-ogli, alios Dominus Bosznensis passa, qui etiam sunt magni mei amici, accomodare possunt, et essent illis utiles in illis confiniis, cum Dominus Mamhut bék-ogli cum Aszi Arnold etiam hyeme bellum habeat; sed ad hoc requireretur Dominis aulae praefecti intimatio ad praenominatum principem et passas, quod hoc non inprobet, imo gratam habeat supremus minister, crederem quod etiam ex respectu amicitiae meae in isto statu aliquid facerent. Dominus Csafer passa elapso hyeme aliquos in Bujurdelem et Pancsova conservavit; etiam in Jeni-Palanka ex illis pagis ultra-danubianis Dominus Sarhatli Mehemet passa partem hybernare posset; essent tantum residui nobiles et aulici, et praeter illos aliqui officiales ad numerum 40 personarum

qui sunt sine vexillis et cohortibus, pars peditatus itidem, qui Poseroviczae possent hybernia sua habere, cum aliqua provisione ita alleviarentur expensae Portae. — Remitto ad Illustritatem vestram fermanna pro domo Vidiniensi, pro commodiori victus modo, adjunctis aliquibus domibus, sicuti praeterita hyeme fuit factum, ego cum ducentis primariis et selectioribus in Vidinio possem hybernare, eligendo tales mecum, de quibus assecurarem supremum ministrum, quod nullae quaerelae ab incolis ad illum pervenient propter meam ibi hybernationem; deputarem ubique bonos officiales, qui huc vel illuc pro hybernis expediri deberent, primo autem vere, si ita nobis mandaretur a Porta, conflueremus omnes ad Belgradinum ad servitia hic residentis Seraschcrii si autem status et meus et Portae ita efflagitaret, quod ego me ad intimatum a Domino aulae praefecto locum cum aliquibus transferre et alios dimittere deberem: hoc etiam libenter facerem, quia sive cum pluribus, sive cum paucioribus, protectio istius Portae mihi una eademque et semper necessaria est. Si autem pro colonia detur aliquis locus exulantibus Hungaris, libenter illum primo vere ubivis locorum penes Danubium acceptabunt, modo concedatur, et sicut militantes subditi fideliter servient et oeconomiam instituent, omnesque secum suis uxoribus et liberis primo vere illuc transferent, modo ne repudientur nec repellantur; si Füredini fieri non possit, forte vel Vetiszlanium desertum, vel etiam ubi Lom fluviolus in Danubium ingreditur, inter Vidin et Rahova esset bonus et commodus locus. Haec per vestram Illustritatem fulgidae Portae humillime repraesentandum volui; faciat interim supremus minister pro honore suo et bono istius Imperii, quomodo illi melius

videbitur: ego in quocunque statu manebo ebedientissimus et fidelissimus istius Portae alumnus. Rogo, ne obliviscatur hesternae meae instantiae pro pane vel farina, et etia Transsylvanorum Zofiensium.

A fővezérnek iratott, 16. Octobris 1694.

Édes nagyságos uram! Élésbül való nagy szükségünket nagyságodnak mint uramnak meg kell jelentenem; költségem nem lévén és senkitül kölcsön is sem pénzt, sem élést nem szerezhetvén, már egynéhány napja sem húst, sem kenyeret nem adhattunk hadaimnak. Nagyságod kegyelmességire maradtam: nagyságodat kérem, a Dunán feljövő hajókbul a poserolczai scelében (így) valamely élést adatni parancsoljon. A fermán nagyságodé.

A fővezérnek iratott, 20. Octobris.

Értettem a tatár chámtul ő nagyságátul, hogy nagyságod hozzám szolgájához kegyelmességit igírte, szivemben lévén azok a szép szavai is nagyságodnak, kiket nékem szolgájának mondott nagyságod, mikor nagyságod maga méltóságos személye eleiben méltóztatott. Az én állapotom arra jutott, hogy azolta, miolta nagyságod idejött: az hadaim és kapum tartására tizenegy erszény pénzt vévén fel kölcsön, ittenlévő jóakaróimtul, azzal tartottam magamot is, embereimet is.

Isten úgy boldogítson dolgomban, ha igazat nem irok nagyságodnak: arra jutottam, hogy ha valamit eladok, úgy készíthetek ételt is ebédemre; az embereimet s hadaimot is pénzes kenyérrel tartom, mivel a császár részirül való tisztek, miolta nagyságod a török táborral Belegrádhoz jött: az hadaim tartására többet nyolczezer oka lisztnél és háromezer oka peszmegnél többet nem adtak; nagyságodat azért kérem, Istenért s maga méltóságáért, dolgaimban maga tekintsen bé, dolgomot másokra ne bízza, és legalább mutassa annyi kegyelmességét, hogy velem méltóztassék szemben lenni, állapotomrul beszélhessek magam nagyságoddal. Az én ellenségimnek örömire így ne hagyjon nagyságod.

Ha nagyságod maga méltóságáért meg nem szán, a feleségem a jancsároknál zálogban lévő portékája is, az kiket annyit és az mennyiben van, odavész, mivel az jancsárok el akarnak menni. Istenért, az maga méltóságáért szánja meg nagyságod állapotunkat!

Tatár chámnak, eodem die.

Hogy nagyságod a vezér előtt mellettem szóllani méltóztatott: mostani boldogtalan állapotomban ha én meg nem szolgálhatom is, az Isten légyen megfizetője. Mégeddig sem magam, sem a Szofiában és itt mellettem levő magyarországi és erdélyi nemesség, sem az hadaim élése vagy telelése felől semmi válaszom nincsen; naprul napra halasztanak. Az Isten bizonyságom, annyira jutottam, hogy egy napra való kenyeret is úgy adhatok, s nemkülömben, embereimnek, ha va-

lamely portékámot tellál keziben adom. Nagyságod kegyelmességire maradtam, mivel úgy látom, a török nemzet urai keveset gondolnak velem; nagyságodat mint kegyelmes uramot kérem, Istenért s a török nemzet hitiért is, míg a vezér innen felkél, szerezzen egy választ: hadd tudjuk magunkat mihez tartani; és minthogy ha suplicatiót irunk is, nem adják bé a vezérnek: mutassa nagyságod annyi kegyelmességét hozzám, szolgájához, hogy ezen suplicatióm, kit a vezérnek irtam, menjen bé az vezér eliben. Reménlem, ha ezen suplicatió a vezér eleiben bémegyen, Istenért, a maga hitiért, s ez világ előtt való becsületiért talám valami jót cselekeszik velem.

Vezér tihájának, 22. *Octobris 1694.*

Mintha megújúltam volna, úgy tetszett, mikor a tihám által értettem nagyságod izenetit a vezérnek magam és hadaim telelése felől való kegyelmességérül, és hogy maga méltóságos személye eleiben való menetelemet is megengedi. Azért küldöttem fel a tihámot nagyságodhoz némely szókkal, ha a vezér kegyelmessége hová mennyi embert rendel a palánkokban, méltóztassék a tefterit kezemhez küldeni: légyen időm elkészítísekhez, és a hová a lovasok rendeltetnek, közel lévén a tél, valamely szénát is, szállóhelyet is magoknak, lovoknak készíthessenek. A vezért sokszor élés végett is búsítottam: de válaszom nagyságodtul nem lehetett; ha nagyságtok kegyelmessége nem lészen, én sem adhatván nekiek: félek, hogy az éhező had miatt valami panasz ne jöjön. Eddig a mint

lehetett, igyekeztem tiszteimmel együtt, hogy nagyságtok ne búsíttassék: de sem én, sem tiszteim nem tudnak mit tenni. A fermán nagyságodé.

Fő-jancsár-agának, eodem die.

Mostani poserolczai kadia jól viselvén magát, mind az ottlévő kadi, mind a muhafezetben levő kurucz kapitány bizonyságot tévén felőle: nagyságodat kérem, a poserolczai szerdárságban hagyja meg, nagyságodtul kedvessen vészem.

Az franczia királynak 12. Octobris Landor-Fejérvárrul iratott, 1694.

Quandoquidem a pluribus annis Christianissimae Majestati vestrae submissis servitiis obligatus sum, debitum esse duxi in ejus contestatione regiam Christianissimae Majestatis vestrae purpuram modoquoque cum omni submissione deosculari, humilime rogans, dignetur mihi, infimo suo clienti, clementissime patrocinari. Statum meum Christianissima Majestas vestra ab Excellentissimo Domino supremo suo ministro uberius intelliget. Ego dum vivam, maneo.

Crojzi uramnak. Die 12. Octobris.

Quando Dominus Sandor ex aula reversus est, benigne mihi compromissa fuerit continuatio palpabilis

gratiae suae Christianissimae Majestatis, quod Excellentissimus Dominus etiam in Porta Ottomannica orator confirmavit, et ego eam expertus sum; significare tamen debeo vestrae Excellentiae, quod in hac et altera campania ejus gratiae particeps esse non potui, mea autem fidelitas erga suam Majestatem Christianissimam non est minor quam antea, et revera ea gratia mihi nunc ad causam Hungarorum et ulterius sustinendam magis quam antea esset necessaria; submisse igitur vestram Excellentiam rogo, dignetur eam gratificationem mihi a sua Majestate demereri, ut patrocinio Excellentiae vestrae possim gloriari. In reliquis refero me ad Illustrissimum Dominum ablegatum extraordinarium de Feriol, et maneo.

Az tatár chámnak. Die 26. Octobris 1694.

Értettük, hogy a vezér nagyságodhoz mégyen és nagyságoddal szemben lészen: azért nagyságodat mint régi jó uramat kérem, el ne feledkezzék felöllem. Naprul napra csak halad dolgunk; mi is minden órán a magunk alattunk valóitul búsittatunk. A szolgálat megvagyon; most jüvén újobban parancsolat a vezér kapujárul, Tömösvár felé Pancsovátul csatát fogunk újobban küldeni. Poserolczárul is felköltötték volt hadainkat, az vezér fermánjára újobban visszafordíttották; onnan is a Pék vize felé, az mint irják, — csatát küldtek tiszteink, valamely pándur hirére nézve. Isten s emberek látják, szível lélekkel kivánnánk a török nemzetnek szolgálni, csak volna gondviselés reánk.

Skerletnek. 28. Octobris.

Dominus Marchio de Feriol communicavit mecum propositiones suas factas coram Vezerio pro persona nostra adhaerentiumque nostrorum accomodatione et hybernatione, retulit benignam quoque resolutionem suae Celsitudinis; eundemque quoque confirmat celeberrimus Tartarorum Chamus. Cum itaque haec Domini Galli nomine Regis sui proposita affirment, et in respectum Regis Galliarum tales pro accomodatione nostra resolutiones a fulgida Porta obtinuisse dicant, quibus ego contentus esse debeam: dum haec omnia in praesentia vestrae Illustritatis tractata fuerunt, si pro directione mea me informare dignetur, pergratissimum mihi erit. Nihil enim positive mihi referre potuerunt de loco subsistentiae meae, cum nec excelsus Vezerius illum nominaverit, tantum prope Vidinium dixerit, nec etiam de subsistentia militiae et praeprimis eorum, qui suas uxores et liberos habent, et quorum conservatio et intertentio majori difficultate fieri poterit; ita itaque a celeberrimo Tartarorum Chamo et a Gallis pro gratia excelsi Vezerii animatus, audientiae meae solicitatione, aliisque mei instantiis aggravare Supremum Ministrum non audeo, tantum hoc insinuandum mediante vestra Illustritate existimavi, ut me vestra Illustritas uno atque altero die praemoneat, quando audientiam habiturus sum, et more hactenus usitato, et apud omnes Vezerios consveto, residentes meos ex parte Hungarorum et Transsylvanorum ad audientiam istam finalem mecum ducere, et ego et illi vestes Imperiales sperare debeamus, cum et praeterito anno praedecessori moderni Supremi Ministri vestibus Imperialibus

me cohonestatum dimiserit, et etiam residentes meos cohonestaverit. Per favorem vestrae Illustritatis debeo habere aliquod tempus, quia pro residentibus, qui hactenus fuerunt, alios expediendos determinavi. Rogo enixe, ne obliviscatur vestra Illustritas miserorum et afflictum Transsylvanorum, qui sunt in Zophia; ego quidem deliberavi, quod velim facere pro ipsis instantiam coram Supremo Vezerio in futura audientia, tamen pluribus obruere eundem non possum. Si bonum judicet, faciat id pro ipsis, ex gratia sua particulari erga ipsos, quod consultius videbitur pro bono ipsorum. Valde sunt anxii nostri capitanei et primarii nobiles, qui suos uxores habent, quod si Vidinii nos continget habitare pro ipsorum necessitate hospitia non dabuntur, sine quibus subsistere non possunt; sunt *10.* ad minus personae, quae ex capitaneis et primariis nobilibus constant, quae una cum mea Principissa vellent abire et sequi illam in omni occasione: verum nec illis respondere potui, cum determinatione adhuc excelsi Vezerii ignorem. Valde sunt perplexi qui uxores et liberos habent, quod Füredinum ipsis denegatum fuerit; et si Füredinum non datur, contenti essent Rahovicza, pago inter Nicopolim et Vidin constituta, ubi unavice hyberna nostra habuimus, tempore illius Vezerii, qui vestram Illustritatem Viennam ablegaverat, pro subsistentia in illo pago etiam Tyuprili Vezerius consensum suum dederat; ex isto pago ego in Transsylvaniam cum Cserkesz-Ahmet passa, Tyuprili Vezerius autem ad Nissam obsidendam perexerat. Habui etiam sermonem cum illis de Füredino, communicandum ipsis, quamvis sint ibi pauci Turcae, et locus parvus et ineptus sit, tamen ab ista Porta ipsis concedi non potest; ad quae respondent, quod possent ibi et

Turcae manere, et ipsi palankam particularem habere, ubi et sibi et Portae isti utiliores essent, cum et porta ferrea, et Csernovica districtus, qui plenus est semper latronibus, et in pacato tempore Füredino vicinus sit, quod vepro cultura oeconomia, defalcatione herbarum sit valde commodus et multum abundet; ibi oeconomiam suam exercere et sustentationem suam procurare, tam beneficio Danubiu mercando, quam culturam terrae exercendo, facilius et se et familiam suam alere possent. Si quid in his Illustritas vestra intellexit, vel ipsis servire poterit, cum semper causae istius Hungaricae patronus et promotor fuerit, faciet rem et Deo gratam et memoriae dignam.

P. S. Si in his aliquod lumen mihi dare possit vestra Illustritas, praestolantur hic in domo mea Dominus Petróczi et Bai et alii officiales, qui moverunt ordinibus habitis Vezirio, et cum ordo contrarius jam proprius ipsos reperit continue, huc venerunt, vexila cum cohortibus iterum remiserunt; bonum erit, si ipsos cum consolatione remittere possim.

Az hadak részérül az vezérnek iratott supplicatió.
Die 29. Octobris.

Mivel mind az nemessek, udvariak, hadak tisztei, azoknak szolgái, és az egész vitézlő rend egészen utolsó szegénységre jutott, és elmezételenedett: nagyságod kegyelmességéhez és irgalmasságához folyamodunk, hogy azoknak szegénységekhez és nyomorúságokhoz képest, valami pénzbeli segítséggel és kegyelmességgel lenni és megvigasztalni méltóztassék.

Ugyan az hadak részérül.

Mivel mind az nemesek, udvariak, hadak tisztei, azoknak szolgái, és az egész vitézlő rend egészen utolsó szegénységre és éhségre jutottak: folyamodnak azért nagyságod kegyelmességéhez, hogy maga irgalmassága szerint, hús, liszt felől, fél-fél okájával napjában, mivel riskásánk nem adattatik, úgy lovaink számára széna, abrak felől kegyelmesen rendelést tenni méltóztassék.

Urunk ö nagysága részérül iratott a vezérnek.
Die 29. Octobris.

Nagyságodat mint uramat kérem, valamely telelésemre való élésbül, úgy árpábul és költségbül is mutassa kegyelmességét, hogy nagyságod kegyelmessége, által, zálogban vetett feleségem valamely egyétmássit is válthassam ki.

Ugyan urunk részérül.

Nagyságod kegyelmességét igérte, hogy engemet országomban beültet, kit nagyságod vezérségében reménlek is: de nagyságodat mint uramat kérem, az míg azt az állapotot érhetem, valamely ziametbül mutassa nagyságod kegyelmességét, hogy míg Isten országomban való lakásomat engedi, magamat és cselédimet könnyebben tarthassam, és az hatalmas császár szolgálatjára alkalmatossabb lehessek.

Francziai oratornak 1. Novembris.

Antequam supremus aulae meae praefectus Dominus Caspar Sándor ad Portam Ottomannicam se sisteret, necessarium duxi exhibitorem praesentium Casparum Pápai praemittere, ut tam interim quam postea in eadem Porta a parte Hungarorum officium agat residentis; et nihilominus vestra Excellentia fuse omnia ab Illustrissimo Domino Marchione de Lora intelligat, commisi tamen ipsi etiam nonnulla vestrae Excellentiae oraliter referenda. Rogo vestram Excellentiam, dignetur ipsi fidem adhibere, et in quibus necessum fuerit, assistere; non morabitur in suo ad portam ingressu praelaudatus etiam Dominus Sándor, a quo uberiorem vestra Excellentia de statu et rebus meis acceptura est informationem.

Az drinápolyi kajmekámnak. Die 1. Novembris.

Az orta-magyarok és erdélyiek részirül újobban rendeltük embereinket hatalmas fővezér mellé kapitiháinknak, Haszán aga nevű tolmácsunkkal együtt; kérjük azért nagyságodat, az mi tekintetünkért rendeltessen egy olly alkamatos szállást levelünket megadó embereinknek, hogy tihánk is ottan elférjen, mivel utánnok megyen, és egész télen hatalmas vezér kapuján ottan fog lakni.

Fővezérnek, 4. Novembris 1694.

Nagyságodnak mint uramnak értísire adtam vala, hogy az mikor innen a török táborral együtt Váradin felé én is az én hadaimat nagyságod parancsolatjábúl felköltöttem, és a táborban a császár szolgállatjára vittem: hadaim addig a Száván által nem akartak menni, — míg valamely fizetést nem osztottam közikben; kire nézve kénszeríttettem nagyságod előtt való becsületemért, és a török nemzethez való kötelességemért, a mi kevés ezüst- vagy aranymíve volt feleségemnek, zálogban vetni egy drinápolyi Szárat-Ahmet basa nevű jancsárnak, ki is 29 tulyugbul való 2750 tallérokat vévén fel a zálogra, azzal fizettem mind hadaimnak, s mind kapumon lévő szolgáimnak, ezenkívül is vévén kölcsönt fel másoktul is. Az zálog kiváltásának napja ma vagyon, úgymint Kászon-napja; ha nagyságod kegyelmességit nem mutatja, a kiváltására tehetségem nincsen, ha penig most ki nem váltom, elvész a feleségemtül örökössen, két annyi érő jószág. Nagyságodat az Istenért is kérem, minthogy a császár szolgállatjára és az hadakra költöttem el azt a pénzt, váltsa ki, hadd ne veszszen el tűlünk; szánja meg szolgáját, hogy ily nevezetes kárt ne valljunk.

Teftedárnak, die eodem.

Édes jóakaró uram! Értettem a tihámtul, hogy vezér urunk az én dolgaimot kegyelmedre bízta: azért kegyelmedet igen kérem, jó szívit, barátságát

tülem meg ne vonja. Most az én dolgom kegyelmed keziben lévén, énvelem és hozzám tartozókkal minden jót tehet; Isten is megáldja érette, s én is míg élek, nem lészek feledékeny kegyelmed jóakaratjárul.

Skerletnek. Die 8. Novembris 1694.

Ab aliquot diebus nec vestrae Illustritati, nec aliis Portae ministris volui esse importunus; sperabam enim, quod post oblationes factas Excellentissimi Domini tefterdarii nomine suae celsitudinis supremi ministri dispositiones et mandata Imperatoria extradabuntur, et militia equestri et pedestri distributa provisioneque de ipsis facta a tantis meorum sollicitationibus, protestationibus, instantiis, pro illorumque conservatione factis adhuc usque tempus maximis expensis ego quoque liberabor; sperabam etiam obtentionem audientiae apud suam celsitudinem, quae ante aliquot dies erat mihi promissa, et de die in diem promittendo differtur. Tamen cum videam me in horas et dies magis magisque omnibus vitae futurae mediis enervari et privari, oppignoratas etiam res meae principissae perdidisse, non militiae sed nec paucis et antiquioribus fidelioribusque servis pro necessitatis illorum exigentia sufficere posse, ideoque et militum, et servorum rebus Domini sui ita constitutis, animos a me abalineari: propter Deum et conscientiam suam obtestor vestram Illustritatem, dignetur me de statu et meo et meorum informare, quia respondere illis qui hic resolutionem expectant ex Hungaris et Transsylvanis, mihi impossibile est; sum valde anxius, cum et

lacrimas et lamentationes eorum quotidie videre et audire debeam. Aliquot centeni propter penuriam panis se ex militibus in pagum Osztrovam contulerunt, et ibi morantur, et illi et alii huc ad me expressos suos expediverunt, ut ipsis denunciem: quid velit cum ipsis supremus minister, cum nec provisionem quotidianam victus, nec determinationem quartiriorum, nec aliqua stipendia pro exhibitis praesenti campania servitiis, obtinere ipsis potuerim; Vezirium autem discendentem aliosque rebus suis prospicientes videant. Illustrissimus Dominus suae celsitudinis kapucsillártihája mihi quidem nunciavit, quod Dominus aulae praefectus cum aliis negotiis sit distractus, ipsi negotium et tempus audientiae meae commiserit: tamen ipse etiam videtur, quod differat; dilationes autem similes homini et populi in tantis angustiis constitutis, quam difficilis et damnosa periculosaque sit, hoc magno vestrae Illustritati judicio committitur. Interim maneo.

Az vezírnek iratott négy suplicatiók.
Die 3. Novembris.

Vidin felé az tihámat leküldvén, hogy ottan nagyságod parancsolatja szerint mindeneket véghez vigyen és engem a telelésre elkészitsen: nagyságodat kérem, egy sajkárul Ali pasának parancsoljon, kin lemehessen, úgy egy menzil-fermánt is adasson, hogy Orosz-Csíkrul harmadmagával Drinápoly felé mehessen, mivel onnan, hogy nagyságod mellett találtassék, le akarom küldeni.

Második. Die eodem.

Mivel nagyságod rendeléséből magamnak kislakom adatik a Duna mellett, az hova is vízen kelletik lemennem: az ökreimet az tatárok elhajtván, nagyságodat kérem, parancsoljon Ali pasának, hogy két sajkát, és szükségünkre elégséges acsikot s gemiát adjon cselédem s portékám alá.

Harmadik.

Mivel nagyságod rendeléséből az Duna mellett leszen kislakom: nagyságodat kérem, az oláh békre egy fermánt adni méltóztassék, hogy az én cselédim és szolgáim közzül senkit is az én hirem nélkül országában be ne fogadjon, vagy a ki odaszöknék is, tartozzék kiadni; máskínt tartok attul, hogy szolgáim megkárosítnak, arravaló bíztokban, hogy leszen hova szökniek. Az fermán nagyságodé.

Negyedik.

Mivel nagyságod rendeléséből Vidinben lészen kislakom magamnak: nagyságodat mint uramat kérem, az odavaló vajvodának parancsolni méltóztassék, valami széna és fabéli jóakarattal legyen, mint nagyságod előtt lévő vezértül is ezen két dologban volt parancsolatja. Az fermán nagyságodé.

Az vezérnek iratott suplicatió, die 10. Novembris.

Nagyságod kegyelmes akaratját megértettem, és én azoknál többet, kiváltképpen téli időben, nem tarthatok, az mennyire nagyságod az taint és fizetést kiadatja: mert mind az mellettem levő hadak, mind az kapumon levő szolgák, vagy egyéb magyarországi és erdélyi nemesség, a kik vagy itten, vagy Sophiában vadnak, mezitelenek, és élés nélkül lévén, nemhogy azokat, de csak magamat és az cselédemet is, az egy élő Isten tudja, mint tarthattam; hatalmas császárok és vezérek fermánjai mellett, én hitemmel és sok biztatásimmal gyűjtöttem mellém ezeket az embereket: nekik adott hitem s becsületem ellen, az kik hatalmas császárt mellettem akarják szolgálni, el nem űzhetem. Három hatalmas török császárokat és tizenegy vezéreket szolgálván, tehetségem szerint, igazán: nagyságodat is mint kegyelmes uramat kérem alázatossan, hagyjon meg nagyságod is abban, a kiben több vezérek meghadtak, és e világ csudájára ne endedje, hogy azok elűzettessenek, az kik hatalmas császárt szolgálni akarják, mert ezek, ha nagyságod egyik kapuján kiűzi is, az másikon bemennek, nagyságod köntösséhez, kegyelmességéhez ragaszkodnak. Nagyságod igérte kegyelmességét, hogy más vezéreknél alább nem tart bennünket, hadd én is, mások is maradhassunk meg az nagyságod szárnyai alatt. Az fermán nagyságodé.

P. S. Az teftert nagyságod megláthatja, mit adtak az egész hadaim tartására, miolta nagyságodat Isten ide Fejérvárra hozta. Istenért kérem nagyságodat, gondolja meg, ennyi embernek hogy hogy le-

hetett élni? fizetést sem vöttek, és ha valami panasz volt is, annak tulajdonítsa nagyságod.

Az muftinak és két kazi-aszkereknek, úgy drinápolyi kajmekámnak iratott. Die 11. Novembris.

Az vezérrel együtt küldvén be az tihámat, hogy e télen ő nagysága mellett teleljen, és mind a török nemzet szolgálatjában, s mind pedig a mi szükséges dolgainkban találtassék hatalmas császár kapuján: meghadtam, mikor Drinápolyban megyen, nagyságodnak én képemben köntösét csókolja, és a mikrül kérdezni fogja, választ adjon. Minthogy azért a török hitnek nagyságod egyik oszlopja: én is, a mint eddig, úgy ezután is a szárhátakon kivánván találtatni hatalmas császár szolgálatjában, tehetségem szerint, nagyságodat kérem, mint jó uramat, engemet szolgáját szivébül ki ne vessen, és a miben a tihám megtalálja, legyen jóakarattal s segítséggel. Isten is megáldja érette nagyságodat, én is nagyságod jóakaratjárul, az míg élek, el nem feledkezem.

Par Assecurationis Supremo Vezirio datae, 10. Novembris 1694. Belgradini.

Siquidem benignissimi mei Domini supremi Ottomannici Imperii administratoris moderni tempore continuationem protectionis et gratiae Imperatoris nostri potentissimi super me et adhaerentes meos luculenter

cognoscam: assecuro itaque excelsum Supremum Vezirium, Dominum meum benignissimum, quod omnes ab incolis et rusticis quaerelae inposterum ex nostra parte evitabuntur et corrigentur, nec aures suae celsitudinis propter insolentiam militiae nostrae molestabuntur, cum sua quoque celsitudo provisionem et subsistentiam necessariam pro me et adhaerentibus militibusque meis benigne compromiserit; in cujus recognitionem praesentes meas nomine et subscriptione mea roboratas extra dedi.

Az fővezérnek 29. Novembris iratott.

Nagyságod innenvaló elmeneteli után az mellettem levő elsőbb rendeket és az hadak tiszteit s tizedesseit öszvegyüjtetvén, nagyságod kegyelmességét és kezemben adott fermánjait közöttök publicálván, elhirdetvén: az kik közöttök nagyubb nemzetbül valók és értelmesebbek, nagyságod kegyelmességéért Istent imádtak; az vitézlő rendnek pedig kicsintül fogvást nagyig szavok az volt: ha fizetéseket, a kire e nyáron szolgáltak, minden egy emberre az fél-oka húst, fél-oka kenyeret, és lovokra egy-egy abrakot nem rendelnek, ők nem szolgálhatnak, mivel magok mezítelenek, nagyubb részeknek lova elveszett; sokan közöttök cselédesek lévén, s némelyeknek négy-öt cselédje, apró gyermeki is lévén, és marhájokbul, lovokbul kifogyván, az hideg veszi meg; fát nincs min hozni; szénájok sem lévén, s arravaló szabadságok sem adatván, hogy az parasztemberrel avarat kaszáltathassanak: illyenforma rendeléssel ez télen nem subsistálhatnak; ha egy lúra egy abrak napjában nem ada-

tik, el kell veszni az lovoknak is. Az mely bialokat husokban a tefterdár adatott is, míg az házamhoz hajtották, egynehány benne elveszett; azután hogy megindítottam, hogy az hadaknak hajtassam, Vizniczéig megint egynehány elállott; a ki benne megvan is, levágatván, ollyan rosz, hogy senki húsát nem vötte el; az ki pedig hús-pénz rendeltetett, az, míg Havasalföldébül jü, késő lészen. Az mely 80 kurucz katona az tömösvári pusztán járt is: kivánságok szerint quártélyjok nem adatván, az ellenség közzé mentenek, és az én hüségemtül elszakadtanak, és mind erre az dologra, mind az feljebb említett dolgokra nézve az többi is elkedvetlenedtek, azt mondván: az hatalmas török császárnak, hála Istennek, mindene vagyon; ezelőtt fizetésünket is inkább kiadták, Csáfer passa ő nagysága quártélyt is tavaly Pancsován, Bujurdelemben mutatván, mégis, könnyebb volt telelésünk; sem hat, sem hétszázra az császárt szolgáló kurucz kadat nem szorították, hanem valaki idejött, befogadták, és senkit el nem üztek: most pedig fogyton-fogyunk, kevesedünk, hovatovább állapotunk alább száll; minket az királyunk császár s vezérek fermánjával gyüjtött, élésünk s holnaponként való fizetésünk felől levelünk adatván; királyoknak is csak egy csiflikje is nem lévén, szerencséjeket, állapotjokat nem reménlhetik. Työprili-Musztafa passa vezér idejében ötezeren s háromszázan voltanak, másik esztendőbe négyezerre, harmadik esztendőben háromezerre, negyedik esztendőben kétezerre ötszázra szállott az számok, most már hétszáznak tartására rendeltetett tain a vezértül: ezután annyit sem tarthatok. Ezeket mint uramnak, nagyságodnak tudtára akartam adni, hogy a szerdárral Csáfer passával ő nagyságával beszélgetvén, magam

is közikben lementem, és újabb tefterben vévén, és szép szót adván, s megbíztatván az nagyságod hozzájok mutatandó kegyelmességével, az hétszáz számon felülvalókat elbocsátván, az többit lecsendesítettem; de azt igazán, mint uramnak tartozom megirni nagyságodnak, hogy ezek elkedvetlenedtek; ezek, ha oly parancsolatja leszen nagyságodnak, hogy Havasalfölde s onnan Erdély felé leszen utjok s hadakozások, jó szível szolgálnak, hasznokat is vehetjük; másként, hogysem az én fejemre is több búsulást hozzanak, s érettek én valljak szégyent nagyságod előtt, és miattok nagyságodnak haragja légyen reám szolgájára: ha nagyságod kegyelmessége, jobb elbocsátani, s engemet szolgáját maga után vitetni. Az kik fejei ennek az kurucz népnek, úgy kapumon valókban is, az kiket én ismerek, azok ha megmaradnak az császár jövendőbeli szolgálatjára mellettem: azokhoz nagyságod könnyebb élő földön mind élésbül, mind költségbül mutassa kegyelmességét; Isten az török nemzet fegyverét boldogítván, az mikor a török-tatár tábor Orta-Magyarországban és Erdélyben fog járni, akkor megint szükség felett való hadat is gyüjthetünk nagyságod kegyelmességébül. Mindezekrül, úgy az ellenség felől is az mi hireim vadnak, az tihámnak bővebben irván, nagyságodat kérem, hivassa maga eleiben, meg fogja nagyságodnak mondani. Az fermán nagyságodé.

P. S. Nagyságodat mint uramat mégis alázatossan kérem, ha ezt az kurucz népet mindenestül fogva meg akarja nagyságod az császár szolgálatjára tartani és itten az végházakban szolgáltatni parancsolja: minthogy igen cselédessek s elszegényedtek, mint más itt a végházakban levő török hadaknak, fizetéseket parancsolja megadatni, és éléseket búza helyett

kenyérűl adassa ki a kik itten s Vizniczén lesznek, mint a váradiaknak szokták itten kiadni, és szaporítsa meg, hogy cselédjeket s lovokat teleltethessék ki nagyságod kegyelmességébül.

A vezér tihájának die eodem.

Édes nagyságos uram! Az idevaló állapotokrul és magam s hadaim állapotjárul is a vezérnek ő nagyságának irtam, annál is többet a magam tihájának: azért nagyságodnak is mindazok hirével lesznek. Nagyságodat is mint uramat kérem, az vezér ő nagysága akaratjárul s továbbvaló parancsolatjárul egy órával elébb tudósítani méltóztassék, és ha a vezér a császár szolgálatjára meg akarja tartani ezeket az kurucz hadakat: fizetések s egyéb szükségek iránt is rendelést tenni méltóztassék; a vizniczei kuruczok palánkja építésérül is nagyságtok parancsoljon Csáfer pasának, mert nékünk nemhogy palánképítésre: de csak a teleléshez szükséges fa megszerzésre is tehetségünk nincsen.

Sándor Gáspár uramnak iratott, die 29. Novembris.

Noha már még ittenlétében kegyelmednek menynyiben folyt légyen hire Horváth Ferenczék dolgának, kegyelmednél tudva vagyon: de azután confirmáltatván világosabban Bokcsára való bemenetelek, és az véllek levő s Jeni-Palánkrul melléjek rendelt hat törököknek rabokká való tétele, Bokcsára való

bevitetése, és Antonitul reájok vetett sanczért egyiknek póstájúl való beküldésével dolgok annyival is inkább világosíttatván, mind az megmaradott kuruczságnak ezen dolog az szerdár és jancsár-aga előtt, úgy az egész nép előtt is causált idegenséget, mihozzánk is nagyubb kedvetlenséget, az kuruczság iránt is oly hihetetlenséget, hogy az kiket Pancsovára, Jeni-Palánkra és Bujurdelemben rendelt is: velünk az mint végezett volt felőllök az szerdár, mindenek megváltoztak, (minthogy magunk is már az lovasoknak túl az Dunán való megszállását, emezeknek Bokcsán való megtelepedésekre nézve, nem approbálhattuk volna.) Ezen casus esvén, izentek ollyat Horváth Ferenczék is: sem fizetéseket, sem jó teleléseket, sem ruházatjokat nem reménlhetvén, és hogy az vizniczei quártélyban még csak az avar, fű, avagy csak fa is tilalmaztatik, azt is pénzen kellett volna venni; mindenekfelett disgustálódván azzal, hogy az rabokat, azelőtti vezérek végezése és az mostani császárnak arrul való specialis fermánja ellen, tűllök elvötték: ebben való szabadságokban már az porta ez idén háborgatni kezdvén, az többiben mit reménlhetnek? (de ezek csak kegyelmed directiójára, s jövendőre, nem mostani vezér idejében való s repraesentálásra illendő dolgok). Az mint feljebb is iránk, ezeknek cselekedetivel az szerdár felettébb disgustáltatván: mind Orlai uramat, mind Filekit, más dolgokban küldvén fel, kiűzte maga elől s öszveszidta, hasonlót cselekedvén azután az szamszoncsi bassa ittenvaló jancsár-aga is, valamely kenyérnek és kalácsnak kedveskedése alkalmatosságával, magunk személlye felől is bestelenűl emlékezvén mind az szerdár, mind az jancsár-aga. Ezek publice menvén véghez, mindenek láttára s hallotára,

mennyiben confundált ez a dolog minden rendeket, mennyiben ijesztette meg még az mellettünk levőket is, kegyelmed itélje meg: úgy hogy egynehányan szolgáinkban és az hajdukban is ezen confusio között is elszöktenek, publice declarálván azt az szerdár, hogy ezután fél-oka élést sem ád az többire is, az míg az Horváth Ferenczéktül elvitt törökök meg nem szabadúlnak; az többi is az kurucznak, az ki még megmaradott, kutya s áruló! Publice, mindeneknek hallatára, nagy kiáltással s furiával magam emberemtül izenvén le ollyat is: készüljek, szekereimet készítsem, mert egynehányad magammal leküld Constantinápolyban, s egynehányat az embereimben tömlöczben hányat. etc.

Az feljebb megirt mocskok az szerdártul és jancsár-agátul véghezmenvén, az popule között micsoda szitkok, mocskok mentek véghez embereimen: kegyelmed tehet arrul is consequentiát; úgy, hogy ha csak konyhámra valóknak megszerzésére ment is ki az piaczra, száma nincsen az mennyi szitkot követtek el embereimen mindenféle rendek; s hiveimnek kétségben való esésekkel minden órán a furore populi félvén ember, és kiváltképpen magunk is attul tartván: netalám a mit a szerdár s jancsár-aga magok nem cselekesznek is, subordinálván némellyeket, egy éczaka mi eshetik rajtunk? Tudhatja kegyelmed, mikor izent az vezér tihája haraggal, hogy Pancsovárul kimenjenek: akkor magam is keménnyen reájok irtam; mikor Szappanos utánnok ment vala, másnap mindgyárt az törököket megfogták s magokat labanczságra declarálták. Ezen dolgok között két vagy három napig várakoztam, szintén az nap esvén ezen dolog, midőn Hemskereket az szerdár egynehányad magával megkaftányozván s

megvendégelvén, az Szávám általbocsátá: az tolmácscsa mindezeket látván s hallván, conpassióra s nagy szánakozásra indítódott. etc.

Ezen napok között legkissebb dologban sem lehetvén jó resolutiónk, és még csak az malom dolgát sem obtineálhatván, gyötrelmünket s búsulásinkat kegyelmed considerálhatja; superveniált azomban az a hirünk is, hogy az Osztrován levő hajdúság is az ötezer oka lisztnek Madács uram által oda való küldése után is ki nem ment az szigetbül, sem az nap, sem másnap; jött hire mind azok között, mind az Poserolczán levőknek magok között való desperata beszédeknek, és ugyan ezen dolgok folyási között küldte le az szerdár az császár fermánját, kit Kolártul-e vagy az másik statiójábúl küldött volna az vezér, hogy senkinek Vizniczén kívül az kuruczok közzül ne lehessen másutt helye s telelése. Superveniált azonban Petróczi uram levele. Ezek között az dolgok között elbúsulván, az consequentiáit is jól tudván, hogy ha Poserolczárul s Osztrovárul is kibontakoztatom nulla facta contentatione, mi lészen az vége ezekben az circumstantiákban; járulván az is hozzá, hogy az tefterdártul adott bialokat is, mint semmirekellőket, acceptálni az hadak nem akarták, és eddigis magában 18 döglött meg, a többi is tovább nem mehet, hacsak hidas nem viszi le, az kit húsnak levágattunk is, senki praebendájának venni nem akarván. Tegnap osztán, estvefelé, kapuzárat tájban, audientia-kérés nélkül az szerdárhoz felmenvén, szintén olykor, mikor mind az mulla (mollah), mind az szamszoncsi basa nálla volt: noha az mulla elment, de az szamszoncsi basa jelenlétében aggrediáltuk, felvivén az atnáhmékat is, könyvező szemekkel s lamentabiliter előttök

detegáltuk: három császár s tizenegy vezérnek idejében igazán szolgáltunk; az török nemzet hiti nem az hamissakhoz, roszszakhoz, nem az lábhoz, hanem az főhöz, mihozzánk, a mi személlyünkhöz és az császár hűségében mellettünk megmaradó igazakhoz lévén köttetve, miért kell velünk így cselekedni, világ csudájára? miért kellett embereinket így magok elől kiűzni? ha nekünk így van becsületünk, mit mond a világ, mit gondolhatnak az kik még mellettünk az császár hűségében megmaradtak is? ez-é a mi szenvedésünknek s hűségeskedésünknek jutalma? Ihol, felhoztuk az fejünket, felhoztuk a hatalmas császár s török nemzet hiteit; mit akarnak velünk, mondják meg! Ez az nép, vagy akármelyféle rend is az kik mellettünk szolgálták is a császárt jó reménségért s jobb állapotért: ezek nem törökök, gondolták, hogy minket országunkban visztek bé, vagy valamely ollyan jó állapotot mutattok, az kikbül ők is jobban élhessenek. Az mely hatalmas császáré Sztambold: azé Belgrád is, ott is nekünk házunk vagyon; ha le akartok küldeni, küldjetek le ezen sajkák s hajók alkalmatosságával (minthogy holnap akartok valamely három sajkát és feles éléses-hajókat leküldeni), mert nékünk sem szekerünk, sem marhánk nem maradott.—Illyen s több ezekhez hasonló szók lévén; és mikor ezen szók voltak, csak maga az jancsár-aga, énmagam, s az szerdár, tolmácsa, s az én tolmácsom lévén benn, fakadott illyen válaszokra: kitanultuk, úgymond, hogy ezután az király hadaitul semmi haszon nincsen, tülle minden emberei elidegenedtek, mindenek veszedelmére s halálára igyekeznek, és ha nem itten, hanem Poserolczán lött volna eddig közöttök, ital közben elvesztették volna; mégis, míg ily beteges, fájdalmas

lábbal nem volt, köztök inkább vigyázhatott, keménykedhetett; az mi országunk is elpusztulván és erre az ő contentumjok szerint semmi oly telelő hely nem lévén, szívekben semmi jó nincsen; ha lába rosztúl van is, esze s okossága vagyon a fejében a királynak: ennyi esztendőtül fogva szenvedvén, magát, életét köztök elveszteni, becsületit is hatalmas császár előtt, nem kár-é? Azért a maga dolgát s akaratját maga tudja; ha az én tanácsomat kérdezi, igaz hitem szerint azt tanácsolhatom s mondhatom: irjon az vezérnek maga dolgai felől, ahoz hasonló formában én is irok, vegye tefterben az kikhez bízhatik, tartsa meg magát jobb időre, az többit inkább bocsássa el, mintsem nagyubb búsulása vagy veszedelme következzék belőle miattok. Ihol, az Duna is befagy, kinek mi van a szívében, ha esküsznek is, ha magokat mindenre ajánlják is, a mikor alkalmatosságot látnak, akkor követik el a latorságot, hozzájok nem bízhatunk; nékem, mint szerdárnak, kellenék kívánnom, hogy mennél többedmagammal maradhatnék, de mi haszon vagyon tűllök? elidegenedtek, és semmi jó az szívekben nincsen. Azt ne gondolja, hogy én szívemben haragudnám: de inkább szánom, s szánakozásombul cselekedtem azokat az kemény szókat is, hogy inkább észrevegye magát; semnekünk, sem az jancsár-agának nincs nyugodalmunk, reánk jűnek mindenféle törökök, mindentűl féltethetjük. Kikre én: Igaz, mi van az szívekben? nem tudhatom; magamrul felelhetek, senkiért magamon kívül nem is felelhetek, mert ezek elnyomorodván, annyira elszegényedvén, elidegenedhettek, elkedvetlenedhettek, én is nem adhatok; mintsem ez ily consequentiák legyenek, inkább megválom nagyubb részétül: de az vezérnek tovább való válasza, fermánja nélkül sem alább

nem mehetek, sem ezeket el nem oszlathatom, hanem mintegy nékem kívánván becsületet tenni a szerdár, jó egynehány száz fegyveres emberrel küldjön le engemet a kujlucsi révben: az mely kétezer kila árpát és ezer kila búzát adatott a szerdár abban a quantumban, kit a vezér adott, hadd vihessem le magammal, az osztrovai szigetbül is, ha még ott találom, hadd szállítsam ki, az poserolczaiakat is hozassam ki: valaki kurucz és eddig a császárt mellettem szolgálta, hadd lássam újobban, és magam szemem előtt hadd vegyem tefterben. Gyermekségemtül fogvást hadat igazgattam, hadat és nagy kaput tartottam, sok hadat és nagy kaput tartó ember voltam; az én módom szerint, az mint én tudtam s tanultam, hadd tanuljam ki minden dolgokat. Minthogy azzal az pénzzel az kit az tefterdár adott, feleségem zálogban lévő arany- s ezüstművét kellett kiváltanom, mert odaveszett volna: Moldovábul, Havasalföldébül pedig várni a húspénzt késő, fizetéseket is Drinápolybul vagy Constanczinápolybul várni késő, noha azt igérte az tefterdár; hanem zálogomra s interesemre, a mint tavaly is, itten a császár várában nem félthetvén, szerezzen az szerdár az jancsár-odsaoktul valamely pénzt, hogy az kenyér mellé húspénzt oszthassak, és az elsőbb rendeknek, tiszteknek valamely baxist adhassak, és míg az vezér válasza, dispositiója jű, csendesíthessem, hogy valamely rendeletlenségre ne fokadjanak. A vezérnek is irok, s mit irok? megmutatom, hadd menjen el a levél; én is ezt az utat egynehány napig megjárom, s mind ők, mind én hadd legyünk egy kis csendességben a míg a vezér válasza jű. Egyébaránt kicsintül fogván nagyig ezeknek ez a szavok: ha ez nyári szolgálatjokra fizetést nem adhatok, és mindennapra fél-oka húst, fél-oka kenyeret, és

egy török abrakot egy lúra nem adatok, ők engemet nem szolgálhatnak tovább, mert másként is elnyomorodtak, e télen jobban is elnyomorodnak; nagyubb része cselédes lévén, mind maga, cselédje mezítelen; ha megfizetnének, mégis a hópénzével tehetne és orvosolhatná valamely szükségét. Hidast is egynél többet nem adtak, azt is magam szükségére-é, vagy az hadak szükségére fordítsam?

Conscribálván Petróczi s Madács uramék a hadakat: még háromszáz lovas, az mennyire az fermánban letétetett, az fél-abrak 177 napra conputáltatott; annyi lovas egyel-mással még vagyon; ki pedig sokkal több, annál az ember is sokkal több 700 számnál: de az többit könnyebb volna ablegálni, csak a 700 szám conserváltathassék; de sem az szerdár sem az jancsár-aga az újobban zálogban adni kivánó ezüst-, aranyműre pénzt nem szerezhete, vagy inkább szerezni nem akara. Consideratióra vévén azért a szerdár, approbálta az mi intentiónkat: sajkát rendelvén alánk, az szerémi béket rendelte mellénk egynehány század magával; azért azon zálogoknak némely része fele-áron való elvesztegetésével az két erszény pénzért, — az két erszény pénzzel közikben leindúlván, mentem a kujlucsi révben: de már Osztrovárul kijöttek volt, azzal mentvén magokat, hogy az nagy szélvész miatt kénszeríttettek egy nap mulatni az én parancsolatom vétele után; kijöttek azért a kujlucsi révhez mindenféle rendek, és mind szóval, mind irásban az annectált punctumokat mind feljebb-, mind alábbvalók közt publicálván: az inquisitiók után, a kiknek valamely vétkek comperiáltatott, vagy észvesztésre, confusióra okot szolgáltathattak, egynehányat közzűlök tömlöczre hányatván: többet száznál, az kik szolgálni

és az újabb esküvéssel (kinek is formuláját adjungáljuk) magokat kötelezni nem akarták, elbocsátván, az többit az alább megirt rendben vöttük. Az kik elmentenek is, sokan Havasalföldében igyekezvén, némellyek pedig az török véghelyekben és palánkokban mégis telepedvén, némellyek az arnold-passa országára mentenek. Az hűségünkben megmaradó kuruczságot azért az includált jegyzés szerint osztottuk el telelésre, minden ember fejére egy holnapra egy kila búzát, az cselédeseknek pedig többet is adatván, és egy tizednek dietim tiz szak-parát is igérvén húsravaló pénznek, (úgy azoknak is mind, kik konyhánkrul nem élődnek, heti pénzt rendelvén, secundum conditionem personarum) mindaddig, míg Baji uram az pénzzel megérkezik; némellyeknek pedig teljességgel való megnyomorodásokat látván, az elsőbb tisztek s rendek közzül, ajándékformában valamely pénzt is osztattunk, az minemüek: Cserépi, Décsei, Horváth István, Baji László, Borbély Gáspár, Szücs István s többek is efflélék, biztatván azzal, hogy kegyelmed az portán szerezni fog két vagy három hópénzt fizetésekre, és éléseket is megszaporítják, mert az fél-oka búzával nem subsistálhatnak, — magunk látván, egy tizednek osztott búzája részébül porban, vámban, korpában mennyi ment el. Az kik megmaradtak, az újabb obligatióra nemcsak készek voltak mindenféle rendek: de magok között öszve is esküdtek, hogy az mi hirünk nélkül ezután meglövöldözzék, valaki mostani újabb kötelessége ellen cselekedni és reánk bút hozni igyekeznék, csak várhassák valamely fizetésbül és tovább is élésbül az porta kegyelmességét. Egyébaránt, ha fizetést nekik nem küldenek, az élést is valamivel nem szaporítják, egy holnapra 15 oka helyett nékem 20

okát kelletvén osztanom (mert fél-okát acceptálni nem akartak), jobb s nekem is könnyebb arra az portán szabadságot kérni, hogy az többit is elbocsássam: az porta maga specificálván számát, az eleiben mennyit maraszszak s vigyek le magammal? mintsem magamat jobban is extenuáljam, és azután is, annyi költség s baj után is, ugyan csak eloszlás vagy újabb interveniálható kár s confusió légyen a vége. — A hirekrül egyebet nem irhatunk, hanem hogy vagyon ollyan hirünk, hogy Esterhás Pál Budára fog jűni, és Apermon kassai generálisnak tétetett. A gyulaiak is tractában vadnak az némettel. Erdélyben ez idén egynehány ezerrel több lészen az quártélyozó német, és az Tiszán innen való magyarországi vármegyékben is mindenütt telelő német lészen. Az lengyelek Ibrailt, az németek Fekete-Gyirgyót emlegetik, és hogy Tömösvár is jobban constringáltassék, Pancsovát s Jeni-Palánkot is elfoglalják: de mindezeknek nemsokára jobban végére mehetünk. Bokcsárul s Tételybül is adták jó embereink értésünkre, hogy az ellenségnek igyekezeti az, hogy maga hirével, éczakának idején, ha az Duna befagy, itt az várost felgyújtsák; megvalljuk, van aziránt is mirül gondolkoznunk; félünk attul: valamely az ellenségtül dispositus ember tüzet csinálván, az tűz miatt nagyobb confusióban s kárban ne essünk. Mit irtunk az vezérnek töröktül, íme kegyelmednek magyarúl az conceptust megküldöttük. Ebben az boldogtalanságunkban nagy vígasztalásunkra vagyon kegyelmed ottléte, megnyugodván abban: semmitsem múlat el, az mit igyünknek, személlyünknek conservatiójára feltalál. Az mit Isten reánk mért, annak magunkat subjiciálnunk kell, és semmiben nem confundálódnunk; csak az mi alkalmatosságunkkal, Isten-

ért, vigyázzon kegyelmed arra, hogy ezt az kuruczságot, annálinkább cselédjét valamely veszedelem vagy elraboltatás ne kövesse, és hogy ha arramenne az dolog, hogy utánna kellenék mennünk az vezérnek, legyen oly assecuratiónk, és neveztessék meg az száma, az ki velünk resolválja magát az alá való menetelre: azoknak mennyiben reménlhessük és hol accomodatióját? és mennyid magunkkal kellenék lemennünk az vezérig? Minthogy némellyek cselédesek is lennének: Orosz-Csíkon vagy Szilisztrián rendeltetnék azoknak élés és provisio, könnyű-szerrel in tali casu mi bemehetnénk, és könnyebb élő földön az említett helyeken tavaszig mind magunk cselédiben, mind másokét (az minthogy in tali casu némellyek magokat cselédestül resolválták is) conserválhatnók; lenne úgy ezen dispositiója és fermánja az vezérnek, hogy az kiket el kellene bocsátani, bocsáthatnók el szemünk előtt, és ha tovább való bújdosásra fordítaná is Isten igyünket: ne lennénk senki veszedelmének okai. Minthogy pedig sem lovunk, sem marhánk nem maradt, expediálna hajókon bennünket az szerdár: azminthogy itt most sok éléses hajó lévén, requiráltuk már is arrul, hogy azokban megtartóztasson egynehányat az mi szükségüukre, az vezér resolutiójáig; in tali casu egy vagy két sajkát is parancsoljon a vezér alánk, mert ha specialis fermán ezekrül nem lészen, félünk attul, rendeletlenül ne bocsásson a szerdár bennünket. Vagyon illyen bizonyos hirünk is, kit kegyelmednek csak pro directione adunk értésére, hogy az császár levelével egy baltadsi menvén Tömösvárra Topál-Huszain passához, kiben az hirekrül és egyéb opiniójárul tudakozik: megirta az császárnak Huszain passa, hogy az Tiszán innen való magyarországi vármegyékben is mindenütt telelő német

lészen, Erdélyben is most egynehány ezerrel több telel mintsem az elmúlt télen; a Váradin alatt levő ellenség is Magyarországon telel. Az ellenségnek szándéka az Duna réveit, passusit és tulsó partjait elfoglalni, kivált az erdélyi németek Fekete-Gyirgyót, melynek is praeveniálására egynehány ezer törököt és egynehány ezer tatárt, engemet is idején Havasalföldében rendeljenek arra Erdély felé: így praeveniálhatni az ellenségnek gonosz szándékát. Ha az császár ezután operátióját arra Erdély felé fogja, (ha azért arra fordúlna az dolog, kit ugyan mi nem reménlünk) jobb magunkat s hiveinket az Duna mellett könnyebb élő földre tenni, vagy in casu contrario salválni. Az itten levő császár hambárjaibul administrálandó élés hat holnapra (napjában fél-fél-okájával nyolczszáz emberre) kivántatik búza: 3540 kila, árpa fél-fél-abrakjával napjában egy lúra: 6637 kila; azért kegyelmed maga is considerálhatja. Ezen quantumban vöttünk már kézhez az szerdártul ezer kila búzát, kétezer kila árpát; noha ide már is annyi élést hoztak, hogy az hambárokban nem tér, mégis jőnek pedig hajók, de mégis gyakran emlegetik az törökök: az kuruczok fogják megszükéteni az császár várát élésbül.

Megküldöttük kegyelmednek, elmenetelitül fogvást eddig az napig szolgáink vagy egyéb embereink ruházásán vagy fizetésén kívül csak az mindennapi elmúlhatatlan s megváltozhatatlan szükségre is menynyi erogálódott, holott itt némely hiveink lovaival együtt is 15 lúnál többet itt nem tartunk, de az kiket Poserolczán tartunk is, most pénzen kellett szénát vétetnünk, úgy az udvariaknak is minden lúra szénapénzt osztattunk; Katona bék külső udvarát is azon levő épületekkel együtt 300 forintban kellett megáren-

dálnunk, és azonkívül is három vagy négy szállásokat megbérelvén, 170 forintunkban állanak azok is. Ezeket kegyelmed is considerálhatja; hacsak az francziák részérül nem segítődünk, a portátul tavaszig nem várhatván, lehetetlen illyen költséggel ezt az hosszu telet itt superálni.

Juthat kegyelmednek eszében, gondolkozván az halandóságrul (ha Isten ez bújdosásban rendelte életünknek végét), feleségem akkori állapotjárul minemű memoriálét készítettünk volt az mostani vezérnek, melynek promotióját Csáfer passa vállalta volt magára (noha benne semmi sem tölt), hogy tudniillik holtunk után ne tennék rabbá hozzátartozóival együtt, javait is ne praedálnák fel: hanem míg akarna, ott a hol kivánná, lakhatnék az török birodalomban, (itt értvén Constantinápolyt, Galatát, Moldovát, Havasalföldét, és üdővel, ha övék lesz, Erdélyt is), vagy ha úgy akarná, mindenestül, az merre akarná, recipiálhatná magát szabadoson az gyermekihez; addig is pedig míg azt assequálhatná, lehetne tüllök valamely accomodatiója, minthogy ő is az mi alkalmatosságunkkal az török nemzet protectiójához való ragaszkodással hadta el sok szép jószágit, várait, fejedelem-asszonyságát Magyarországban, és az magyarországi athnáméban is mind maga, mind gyermeki fen vadnak téve. Azért az mint jobbnak itéli kegyelmed, opinióját vévén Skerletnek, (kinek is jelentvén ezen dolgot itt Fejérváratt, ezt az portán végben vinni könnyü dolognak tartotta) az feleségem neve alatt találja meg az vezért supplicatiója által, avagy ha úgy látszik jobbnak, magunk neve alatt is. Noha az feljebb említett okokra nézve is: de kiváltképpen magunk állapotját meggondolván, az tavaszi hévvízben való feredés alkalmatosságáért

is kivánhatnók az Dunán való lemenetelt, ha csak in Februario vagy Martio is, az mikor az Duna tisztulni kezd: azért ezzel az vezér talám inkább convincáltathatik; doctort is Sophiához könnyebben hozathatnánk. Ha specialis, nevünk alatt irandó supplicatió által megtalálja kegyelmed az vezért, annuentiáját inkább assequálhatjuk. Pro directione akartuk azt is kegyelmednek értésére adni, hogy nem lévén mód sem Poserolczán, sem Vizniczén lovasinknak teleltetésekben, az arnold-pasával való végezés szerint Szappanos Mihályt száz személylyel, katonákkal hozzája küldöttük ollyan instructióval, hogy ha az arnold-pasa nem lenne embere szavának: vagy két hétig megnyugtatván magokat, jöjenek vissza; ma indíttottuk meg őket abrakkal, liszttel s valamely költséggel, szolgástul 108. lesznek. Váradi nevü bejárónkat is odaküldöttük pro correspondentia mellette, meghagyván nekik, hogy valamikor az pasának póstája megyen oda, kegyelmedet tudósítsák, hogy dolgokban a mi megorvosolható, kegyelmed onnét orvosolhassa.

Madács uramat pedig némely hiveinkkel s negyvenigvaló vitézlő renddel (mind két helyre deputálván az duplás portiójúakat, pro alleviatione nostra) Nikápoly s Orosz-Csík felé küldtük, oly dispositióval, hogy az Moldovábul, Havasalföldébül adandó pénzt levélván, holmiket számunkra vásároljon meg, valamely hajókat is csináltasson számunkra, és az negyvenig való vitézlő rendet az vélle való végezés szerint recommendálja Sárkány pasának telelésre, ki ha gondjokat nem viselné: abbul az pénzbül való őket illető részbül tartsa őket, ott könnyebben is tartván, magok ajánlására nézve is küldöttük, és hogy az lovasokat külömben nem tarthatták. Vizniczére is ma szállítot-

tuk hadainkat, ma mutattatván az szerdár ott tiz vagy tizenkét házat; az sáncz-helyet s palánknak való helyet is ma intéztük. Itt is Fejérváratt az udvari renden kívül leszen mellettünk ötvenig való vitézlő rend, Poserolczán pedig csak valamely cselédesek maradtanak. Megparancsoltuk Madács uramnak is, hogy kegyelmeddel correspondeáljon. Ím megküldtük kegyelmednek innen való elmenetelitül fogvást való költségünket csak az mindennapi konyhatartásra és aprólékos élésre; tiz lovat tartottunk itt eddig másokéval együtt, de annak is felét ma elküldjük, noha Poserolczán is szénát pénzen veszünk. Szappanosnak mostani utjára nusztot és lúra való szerszámokot kellett adnunk hópénzekben. Így lehetetlen subsistálni, vagy abban a formában magunkat, hozzánktartozókat kiteleltetni: még sem szolgáinknak, sem az hadaknak nem adván egy pénzt is fizetésekben; várjuk inpatienter kegyelmed tudósítását, mind ezekre való válaszát, s mind az franczia s portai dolgokban is mit reménlhessünk? Addig erőnk felett is kell cselekednünk. Váradi nevű bejárónk fog continuo lenni propter correspondentiam Szappanosékkal. Filekit is elküldtük, hogy mindaddig véllek legyen, míg a hadakat helybenszállítják, és hogy onnét kegyelmedet az dolgokrul tudósítsák, megparancsoltuk nékik; minthogy pedig az vezér nevével megbiztattuk őket, hogy legalább két hópénzbéli kegyelmességét mutatja hozzájok, (mellyet itt felvettetvén, az két hóra ezerszázhuszonnégy forintra megyen) hogy inkább elhitessék magokkal: szolgáink kezekhez valamely szép nuszt-béllést s holmi lú-öltözetet adtunk, hogy ott zálogban vessék, és azonkívül az mit itt magának Szappanosnak és melléje rendelt szolgáinknak adtunk, fordítsák az katonákra.

Így értvén kegyelmed az dolgot, ha az vezér pénzbéli kegyelmességét mutatja, tudósíttatván Váradiéktul, küldjön azon pénzbül számokra 1124 forintokat, melybül ott az zálogban vetett alkalmatosságokat kiváltván, az megmaradó részét is fordíthassák az hadakra.

Helyben szállítván őket, Füleki visszajő, Váradi ott marad Szappanos mellett. — Mi mindezeket kegyelmednek továbbvaló igyekezetünkre nézve ahoz képest irattuk, az mint most az dolgok vadnak, igyekezvén mindeneket elkövetni magunk, igyünk s híveink conservatiójában; mindazáltal, minthogy kegyelmed nekünk sok nagy dolgokban megpróbált hivünk, bízzuk az dolgot kegyelmed discretiójára: az mint ott az dolgok folynak, vagy császár vagy vezér változásával, az jövő campániára talám a császárnak személlye szerint s mégpedig Erdély felé való készületivel. vagy jobb vezér lételével, mellyekbül újabb resuscitatióját reménlhetnők dolgainknak, azon hadaink elbocsátása iránt való propositiókat inkább suspendálja, míg egy póstával megjártat sietve bennünket és fundamentaliter az dolgokrul tudósít, mint irók is, meghivén mindenekben kegyelmedet, azért bízzuk kegyelmed discretiójára s conscientiájára az dolgot. Ámbár békességre forduljanak az dolgok, úgyis urgeret praesentia Turni negotia: közelebb eshetvén, hamarébb érhetnők az portát. Csáfer pasának ad istum casum kívántató hajók felől szólván, azt az választ adta: ezeket az éléshajókat lehetetlen itt annyi ideig tartóztatni, azonban azalatt az Duna is befagy, míg fel nem olvad az jég, lemenni nem lehet; de hiszem, ha az hajókat lebocsátja is, csak parancsolatja légyen, talál ő elégséges hajót kiken lemehessünk, elég találtatik az Duna két mellyékén. — Stephan póstának

ezen utjára, jönni-menni, tiz tallért adattunk; míg ott lesz, enni kell adni; itt adattunk Nyisig való élést neki.

Sándor Gáspár uramnak, 18. X-bris.

Zofiábul és Jenihambul küldött leveleit kegyelmednek Nemes János uram meghozván, Istennek hála, magok is az erdélyiek Poserolczára bíkível érkeztek. Hogy kegyelmed Janakitul költségekre valamely pénzt vett fel kölcsön, nem ellenzhetjük; magok is úgy recognoscálják, hogy anélkül nem subsistálhattak, annálinkább útjokat erre nem continuálhatták volna. Nem hihettük volna el, hogy valamely utravaló élés vagy költség nélkül bocsáttassanak a vezértül: de az is transeat cum caeteris, penig hogy nyavalyások fejeket conserválhatván, idehozhatták; elíg keserves Maurer és Csáki példái is, kikrül is a vezérnek specialis suplicatiót irattunk, a mellett szabadulásokat kegyelmed is munkálódja minden tehetsíge szerint, és ha szabadulásokrul valamely fermánját extrahálhatja, küldje kezünkhez, ha Ali passa keze alatt tanáltatnak, ha penig Constanczinápolyba tanálták vinni, onnan szabadulásokat procurálja. Az melly két karabílyosoktul kegyelmed levelit küldötte, azokat azolta nem láttuk, vagy elszöktek, vagy elvesztek. Az erdélyiekben 65-ig való szemíly szolgástul jött Poserolczára, 15 gyalog, a többi lovas; Német János és Kalatki Péter uraimékot itt magunk mellett marasztottuk meg, subsistentiájokrul s ruházatjokrul itt tívín rendelíst, a többirül Petróczi uramnak commitálván, hogy megszállítsa, több ott telelő hiveink szállási között

eloszsza: a jobb lovakra, úgymint a lovoknak felire 3 oka abrakot, felére két-két oka árpát rendelvén, és minden lóra nyolcz-nyolcz oka színát, de a színát pénzen vétetjük; 18 elsőbb személyeknek azomba egy-egy oka húst, és három személyre egy oka riskását mindennapra rendeltetvín, és 200 dram kenyeret is, az alábbvalóknak penig, úgy a szolgáknak is, fél-oka húst és 200 dram kenyeret minden személyre; de minthogy sem marhánk, sem juhunk nincsen, mindennap pénzes hússal a piaczrul tartván asztalunkat: mint több szolgáinknak és a mi provisiónk után élő minden rendeknek is, húsra mindennap pénzt kinszeríttetünk osztatni, a mint a hús jár, — az vitézlő rendeknek egy tizedes tiz embernek napjában tiz szak-parát, az kenyér mellé. Hajdu, palotás, puskás, itt és Visniczén 300-ig való vagyon, a ki mellettünk császár szolgálatjában continuuskodik, az udvarnépen és némely főrendeken kívül, a többi Petróczi uram mellett Poserolczán vagyon, és minden egyéb rendek is, a kiknek cselédjek van; mindezekre a mindennapi költség és provisió mennyire extendáltathatik? tehet kegyelmed itéletet. A szerdár Visniczén az ottan megtelepedett hadak, tisztek és magunk szükségére 13 házat szakasztott, a csorgó felől, szélrül; a mint a törökök duttyáni vadnak, Visniczén az a határ; egy domb vagyon ottan a Dunaparton, azt intéztük palánknak és sáncznak való helynek, két nagyobb taraczkot az Haizlertől nyert taraczkok félében, és két kissebb forgó-taraczkot hozatván oda Poserolczárul, az ellenségtől lejendő opinióra is; hét darab taraczkot: öt nagyobb s két kissebb taraczkot hagyatván Poserolczán is, két pattantyúsunkkal. Az mikor pedig az feljebb említett házakot elfoglaltattuk, és a palánknak való helyt is elin-

téztettük: akkor magunk is kimentünk volt Visniczére, a szerdár is emberit küldötte volt ki velünk; mindenekben szépen megegyeztünk, de a palánk építésében, avagy csak a sáncz ásásában is iterált requisitiónkra is semmi assistentiáját nem mutatta, s mutatni sem akarja a porta specialis fermánja nélkül; kire nézve azon munkához mi sem fogathattunk, nemhogy az illy építést, de csak a magok szükségére való tüzifát is nagy nyomorúsággal s kínnal procurálhatván a vitézlő rend, mezítelenek s ruhátalanok is lévén, a fát is az hátakon hordják a Dunáig, onnan pedig pénzen megbérlett hajókon: minthogy a melly egy hidast a vezér fermánjára adott volt is Ali passa, túl Visniczén mind a fával együtt elmerült, más egy fenyőhajónk hasonlóképen mind fástól a Dunában veszett, az is Visniczéhez közel; egy kis sajkánk a ki volt, az is két emberünkkel odaveszett Jeni-Palánk és Osztrova között. A rendkívül való szeleknek a Duna mellett, a mint kegyelmed is tudja, már illyenkor szüneti nem lévén, nyomorúság telelések szegényeknek; de mi is annyéra vagyunk, hogy mindennapi csak a fára való költségünket is 10 tallérral nehezen érhetjük bé a két udvarban, úgymint a Katona bék házánál és a magunk szállásán kivántató mindennapi szükségekre. Itt pénzen hajót sem kaphatni: egy csolnoknak, kit a visniczei malmokban búzával jártatunk, egy tallér mindennap a bére; azért, ha a portán mind magunk, s mind a vitézlő rend szükségére kivántató fának alkalmatosságára kegyelmed egy fermánt szerezhetne, ha itt kell laknunk: annál most közelebb való dolgunk és szükségesb nincsen. A szerdárban nincs annyi emberség, hogy egy vagy két hidast adasson erre a szükségre, őtet pedig az iszárcsiki porkoláb az ottvaló

szegénységgel tartatja fával. A széna is olly rendkívül drága itt, hogy két ló könnyen elhozza a Dunától a kit 3 talléron vehetni. Máskint, ámbár palánkjok vagy sánczok ne lehessen is a kuruczoknak: de a vigyázásban s strázsáltatásban is a jó rendtartást elkövetjük, azt a rendet tartván azokban, mellyet Poserolczán tartottunk, minden estve, éjfélkor s hajnalban elkövettetvén a dobolást is. Reménlvén, hogy a vezér előtt folytatott dolgokhoz képest az erdélyieknek nagyobb részit hazájokban bocsáthatjuk: voltunk ollyan szándékkal, hogy egynéhányat az eleiben magunk mellett hagyván a porta továbbvaló dispositiójáig, és a minapi Stefán póstánk által küldött insinuatiókhoz képest felőlünk lejendő determinatiójáig is. Ez illy intentiónkat irántok jelentettük a szerdárnak is, de nagy furiával lévén ellenek, egynéhány napi munkánk után is consentiálni a Dunán által való meneteleknek nem akart; végre mikor a ratiókból kifogyott, ollyat mondván: most látja, úgymond, hogy Tökölyi fejedelem nem jóakarója, mert el akarja a vezérrel vesztetni; ha a vezér az erdélyiek dolgában politicus nem kivánt volna lenni, ő lévén itten szerdárja a császárnak, néki is megirta volna az erdélyiek iránt való conniventiáját; nekie, úgymond, az erdélyiek levelét a magok dolgában miért nem hozták? Ez-é a jele, hogy ha hire és specialis levele nélkül elbocsátaná, azután a szerdár veszedelmére fordítaná a vezér elbocsátásokat. Arra mitőllünk a volt a válasz: adjon hát élést s költséget nékik a kivel élhessenek, vagy ha nem adhat, engedje meg s adjon arról levelet, hogy küldhessük Havasalföldében; arra is volt a válasz: ő nem adhat élést, arra sem ád szabadságot, hogy Havasalföldében mehessenek, hanem ád arra fermánt, hogy Szofiában

visszamehessenek, vagy a vezérhez Drinápolyban, vagy a török birodalomban, a Duna mellett, Szilisztria s Nikápoly felé. Még csak azt is impediálta, hogy Poserolczán subsistálhassanak addig, míg a vezérnek újabb fermánja jő felőllök. Kire is minekünk volt osztán végképpen illyen válaszunk: Lássa mit cselekeszik; minekünk elég nagy baj s búsulás illyen időben s állapotban a reájok való költséggel addigis, míg a vezér válasza érkezik, költségünket szaporítani; azok hazájokban is iszpahiákból és zaimokból álló emberek lévén, a nyomorúságot és szenvedést úgy mint mások, nem szokták: de ha így kell is lenni, sem a török nemzet becsületi, s sem a mi hitünk s becsületi nem engedi, hogy rabbá tegyük, levágassuk más áruló ebekért, avagy hogy éhel, hideggel megöljük világ csudájára; azért a mi még magunknak vagy feleségemnek kevés portékájában megmaradott, tellár kezében adatjuk és költségünkkel tartani kíntelenek vagyunk, mert azoknak egy napra való sincs, hogy azzal valahová mehessenek, és most is ide nem jöhettek volna, hogy ha a mi tihánk az havasalföldi kapitihától Janakitól valamely költséget számokra nem vehetett volna kölcsön; hanem ha a szerdár dolgokat nem orvosolhatja s orvoslani sem kivánja: adjon hát egy menzil-fermánt, hogy dolgokban küldhessünk el a portára. Erre osztán nagy-nehezen inducáltatott, és a kivánt menzil-fermánt ma kezünkhez küldötte. Így értvén azért kegyelmed a dolgokat, szerezzen a portán egy fermánt Csáfer passára, hogy a kiket az erdélyiekben vagy hazájokban, vagy Havasalföldiben kivánnunk bocsátani, ne impediálja, és máskínt is, a mikor Erdélyben vagy Magyarországban embereinket akarjuk küldeni s jártatni, azokat is ne akadályoztassa

hogy így, ha itt kelletik laknunk, a fővezér parancsolatjához képest a porta szolgálatjában tanáltathassunk, és jövén-menvén mindenfelé omberünk, a dolgokat az ellenség között is jobban experiálhassuk: mert itt arra ment a dolog, hogy e napokban csak Poserolczára küldött szolgáinkban is Iszárcsíkon a porkoláb a Csáfer passa parancsolatjára megárestáltatott, addig el sem bocsátotta, míg innen újabb bujurultiát nem extraháltuk. Kire nézve feltett szándékunkat a lengyelországi expeditio iránt is abban hadtuk, hasonló consequentiától félhetvén, hogy a vezérnek specialis fermánja nélkül Moldvában is megtartóztathatják emberünket, és a Duna mellett lakó török tisztek is akadályoztathatják: differáltuk Drinápolyból jövő kegyelmed póstája érkezéséig, hogy mind az ember fáradsága s szerencséltetése, s mind a költség haszontalan ne legyen. Ha a vezér, tihája és Skerlet uram által lött parancsolatja szerint, a mint elölle utolsó audientiánkkor kijöttünk, kívánja, hogy Lengyelországban emberünket expediáljuk: az újabb fermánt a moldvai és havasalföldi vajdákra és a passákra s kadiákra is adassa ki, Mikó István uram dolgában is, így esvén a több erdélyieknek is dolgok, kegyelmed újabb informatiójáig és a vezér újabb resolutiójáig. Lora uram Lengyelországban szólló levelei is addig már pausálnak, míg ezen levelünkre válasza jöhet kegyelmednek. Kegyelmed informatiójábul látjuk, hogy az hármas quietantiák dolgában Bai Andrásban esett a vétek, azért ezen alkalmatossággal mind az hármat pecsét alatt inclusive kegyelmednek megküldöttük. Irtunk az új réz-effendinek is kegyelmed tetszése szerint egy levelet, annak is conceptusát megküldöttük pro directione. A fővezérnek is mit irtunk

mind levélben, s mind pedig Csákiék dolgában? azt is megláthatja kegyelmed az annectált levélbül, s magát ahoz képest igazgathatja. Akárki legyen a réz-effendi, de szükséges az obligatoriát megújítani, a mint az előbbeninek adtunk volt, kinek is reménsége alatt szívesebben szolgál; azon obligatoriát is ezen alkalmatossággal megküldöttük.

Bai András úgy emlékezik, hogy pecsét nélkül szokták volt adni a quietantiákat: de most kegyelmed intimatiójához kípest pecsétesen küldtük meg; adná Isten, lenne haszna, quod ego vix credo. Emlékezett kegyelmed levelibe Durszun passa felől is: de arrul is mit irhatunk? egyik kuvasz, másik kurta; tudja kegyelmed azzal is mint voltunk Nikápolynál. Csáffer pasát penig kegyelmed úgy gondolja, hogy az az ember egíszen megváltozott; ne gondolja most csak annyiban is confidentiánkat vélle, a mint csak ezelőtt volt is. A mitüllünk hallott hireket ugyan se ő, se más nem hirdeti, mi kívánván inkább tülle tanulni, és noha eléggé keressük kedvét, semmibe sem offendáljuk: de csak már is ilyen kicsiny dolgokban mennyi és minémű injuriákkal illetett bennünket, az annectált írásbul meg fogja kegyelmed érteni; kit is nem azért irtunk meg, hogy a portai ministereknek és neki is dolga vagy szerdársága mibe determináltatik, arrul való kegyelmed informatiójáig valaki előtt vádolja, hanem hogy kegyelmed, mint megismért, boldogtalanságunkon szánakozó hivünk, tudhassa; az időre s alkalmatosságra vigyázván, lehet oly állapot, hogy ezeket jó tudni, és ott az dolgok úgy is kívánhatják, hogy repraesentálni is szükséges, kit kegyelmed dexteritására bízunk. Vagyon ilyen dolog is, hogy ide valami zsidók érkezvín feles posztókkal, véllek meg-

esmerkedvín, zálogunkra (minthogy töröktül arra sem kaphattunk) igírtek nígy vagy öt erszíny pínzt adni interes nélkül 2 holnapra, melyben is ma adának meg ezer forintot kiszpínzül, és 500 forintig való angliai s fajlondis posztót; e télen itt fognak lakni, boltok s házok is lívín itten. Csáffer passa is feles pénzt vett fel tüllök, úgy, hogy Constanczinápolyban tétesse le nekik; kötöttík arra magokat, hogy a magok atyjokfiainak irnak Drinápolyban, és kiváltkípen egy Hani Zurado nevü zsidónak, ki is Drinápolyban Ruszten passa hánjában lakik, s megirják neki, hogy kegyelmeddel és más ottlakó kapitiháinkkal megesmerkedjék, és ha oly dolog lészen, hogy ott a mi szükségünkre dum et quando valamely pénzt vennínek fel embereink: ha ottan az említett zsidónak, bizonságok előtt, annak rendi szerint levelet vívín tülle, leteszik és arrul neki ide cambium formában levele jü, kíszek ők is, ha csak tizezer tallér leszen, itt nekünk letenni, ők sem kivánván az pénzt innen oda szerencséltetni; nekik is, nekünk is az illy dolog alkalmatosságunkra volna, és noha még mi ez ily dologban zsidókkal nem czimboráltunk: mindazáltal, ha úgy törtínnék, hogy vagy a portátul, vagy a francziáktul valamely pénzt kegyelmed felvehetne, jó azon zsidót experiálni, mit mond hozzá? mert az illy dolog, ha nem félhetnínk tülle, nekünk is nagy könnyebbsígünkre volna; ebben mindazáltal várjuk a kegyelmed opinióját is. Isten tudja, mikorra várhassuk Madács és Bai uramékot is: Kis Albertéк is megkárosítván bennünket, úgy Madács Pétert is, az cserneczi sertísek és egyéb élések vásárlása kivánása mellett. Egyéb mindennapi sok költsígre nízve kíntelenek vagyunk ötezer forintig való adósságot a feljebb irt zsidók-

tal contrahálnunk két vagy három holnapi terminusra, oly conditióval, hogy ha Drinápolyba letítetjük az ötezer forintot, itt ők a zálogot is visszaadják.

Az fővezér elmenetele után interveniált injuriák.

1.) Horvát Ferencz elmenetele hire idejín Orlai uramnak s Filekinek publice való megbecstelenítíse, öszveszidása, s maga elől való elűzíse, hasonlót követvín akkortájban az jancsár-aga is, teli torokkal kiáltván: magamat leküld Constanczinápolyba, s egynihány emberemet tömlöczbe hányatja.

2.) Hidast a fermánra csak egyet adatott, s azt is roszat, azért is elveszett.

3.) Nálla elvígeztem, hogy magam és hiveim szükségekre az Szerémsígen bort és égettbort vásároltassak, csak török-pecsétes levelem legyen az oly embernél; azminthogy szolgámat pecsétes levelemmel küldvín eliben, úgy hozattam be minden scrupulus nélkül: de eo non obstante levelemet elszaggatták, magamat is rútul mocskoltak; mind a pénz, mind a vásárlás odaveszett, emberem is szaladva jött el.

4.) Tavaly az tömösvári adósság vélle complanáltatott volt: annakelőtte is Tömösvártt az komornyikom Malatinczky, lovaim, egyetmásim és nálla akkor maradott alkalmatosságával 5 erszíny pínzrül tött volt contentatiót, a mint ezt az odavaló törökök is tudják; most újobban egy tömösvári jancsár 500 tallér adósságot keresvín, adóslevele sem tűllem, sem az komornyikomtul nem lívín, bizonysága is csak egy

török sem lívín, az ittvaló molla az ő instigatiójábul hitet kivánván tűllem, hogy sem én, sem az én embereim pénzt nem vöttenek fel tűlle, — hogy hitet nem mondottam rajta, az molla törvínyes deliberatióját adta: minthogy meg nem esküdtem, tartozzam megfizetni azon 500 tallért; az molla deliberatiója mellett ő is fermánját adta, s egy ics-oglánját rendelte, ki is az adós törököt reám hozta, két jancsárt is hozván vélle, egynihánszor reám jöttek, gyalázatomra; végre, hogy eluntam, a mostani császár és előtteváló császár nékem adott két botokat küldöttem fel, izenvín ollyat: ha nem akarja várakoztatni, adja oda nekik, az hatalmas császárok gyalázatjára; úgy hadta osztán abba, inhibeálván az adósságot praetendálókat: addig ne búsítsanak, míg Drinápolybul valamely költsígem nem érkezik.

5.) Az midőn hadaim Visniczére szállottak, és legalább ha palánkot nem, egy árkot kivántam csináltatni, remínkedvín, hogy a parasztokkal segíttesse, minthogy azon sáncz nemcsak a kuruczoknak, hanem a parasztoknak s ottlakó törököknek is inserviálni fog, a végre hozatván oda a taraczkokat is. Akkor azt mondotta: nem cselekszi, a vezér az ő akaratjábul nem cselekedte, nem is cselekszi; ha kell a kurucznak a vár, csináljon magának!

6.) Hogy exaggeráltam: Galambvára és Jeni-Palánk között oly szabadoson jár s még lovastul is költözik az ellenség, ennyi ezer ember lívín Fejírváratt, az a török nemzetnek gyalázatjára vagyón: akkor is öszveszidta embereimet.

7.) Elsőben a kuruczokat egíszen is exturbálni akarta Poserolczárul: most már valamennyi fenvaló ház van, el akarja foglaltatni; még Petróczi s Horvát

Ferencz uramékot s Madácsné asszonyomat is exturbálni akarják, azt imponálván az kuruczoknak: csinál-janak magoknak földházakat, s az magok szállásit engedjík az szendrei alaj-békkel odarendeltetett törökségnek.

8.) Valamely bort és sertíst akarván szükségemre hozatni: azt is tilalmazta, hogy az ő vén szakálla s török hiti nem engedi, hogy az én alkalmatosságommal ide bor és disznó jöhessen.

9.) Olá Gábor, Czerjík Ferencz és Tirpacsék hetedmagokkal elszökvín Poserolczárul: lovokkal, marhájokkal, cselédekkel, költöztettík által az osztrovaiak, török salagvárda lívín benne; mikor panaszt töttem, semmi választ nem adott, az osztrovaiakat nem bántotta; nekem is azon karabílyosok marháimat hajtották el, kiben az osztrovaiak meg is vöttek, — azokat sem adatta meg.

Notandum. Ezeket csak ad directionem irtam meg kegyelmednek; akár confirmáltassék az szerdárságban, akár beljebb menjen: de nekünk neki véteni és vádolni nem tanácsos, hanemha ő vádolna bennünket, avagy hogy az ily rendeletlenségeket látván, még a megmaradott kuruczok is jobban kezdenínek oszlani, melly bizony csuda sem volna, mert ipsi de externis judicant. Ezeknek repraesentatiójának talám leszen még ideje, és úgy hozhatja az idő, talám magamnak szemílyem szerint leszen szükségesebb repraesentálni, ha arra fordulna dolgunk, vagy vezér, vagy császár változásával, vagy itt nem subsistálhatván, magamnak is mégegyszer a portára kellenék mennem.

Die eadem Skerlet uramnak.

Miseri isti Transsylvani qui ex Zofia huc venerunt, quando ex conniventia fulgidae Portae et patrocinio Illustritatis vestrae reditum suum in patriam sperare debuissent: qualiter hic iterum miseri affligantur et a Domino Csaffer passa impediantur, ne ego authoritate mea uti possim, intelliget haec uberius Illustritas vestra a Domino Caspare Sándor. Quare Illustritatem vestram obnixe rogo, ex charitate et christianitate sua, dignetur etiam ex parte sua ipsis commisereri, negotium ipsorum promovere, et me etiam ab onere ipsorum liberare, ut major pars ipsorum in patriam, vel si illuc non concedetur, adminus ad Valachiam penetrare possit, nec enim ego sum in tali statu, ut isto tempore et rerum mearum modernis circumstantiis, ipsos sicuti nobiles condigne alere et vestire possim. In reliquo etc.

Sándor Gáspár uram levelihez irt P. S. Die eadem.

Horvát Ferenczet Veterányi magához hivatván, igen megbecsülte, vendíglette s ajándékozta, quártélyúl rendelvín neki Karán-Sebes és Jeni-Palánk között falukat, és az lovasoknak főkapitánságát neki conferálván s arra is szabadságot adván, hogy hadat gyüjthessen: azminthogy mindenfelől gyül is az hada afféle putaiakbul és levelesekbül, kiknek véghelyeken és vármegyéken sincs hol telelni. Ez napokban szegíny Inczédi Istvánt is Poserolczán a külső szállásárúl felfogván, magokkal elvitték, pénzétül, lovaitul, fegyveritül megfosztván, megint visszabocsátották.

A vezér tihájának eodem die.

Édes nagyságos uram! Némelly szükséges dolgokra nézve nagyságtokhoz emberemet kellett küldenem, a vezérnek ő nagyságának is irván egynehány szóval, a tihámot pedig minden dolgokról bővebben tudósítottam. Nagyságodnak, jól tudom, mind a vezérnek irt levelem, mind egyéb dolgok hirével lesznek: nagyságodat azért kérem, a vezér előtt egy-két szavát ne szánja, és szívéből engemet szolgáját ki ne vessen. etc.

A fővezérnek eodem die.

Nagyságod parancsolta, hogy erre a végekre a mi hirek lesznek, nagyságodat tudósítsam; nagyságodhoz tartozó hívségem szerint azért kivántam tudtára adni, hogy Jeni-Palánk és Güvercselin nevű hatalmas császárunk palánki között az ellenség két ízben általjövén, lovokkal együtt, mind a törököknek, s mind a Poserolczán telelő kuruczoknak károkat tettek; egyszer ugyan az elhajtott marhákat béérvén, az ellenségtől visszanyerték. Ha nagyságod kegyelmessége, mind Palánkban s mind Galambvárában szükséges ha több praesidiumot rendelni méltóztatik, Palánkban pedig lovas is kivántatnék. Az bokcsai puszta sánczot is az ellenség megszállván, oda feles hadakat szállított, hogy onnan mind Temesvárnak, s mind a Duna mellyékinak árthasson. Az a szó köztök, hogy tavaszra kelve Temesvár alá szálljon az ellenség tábora. Ezt is akartam nagyságodnak tudtára adni, hogy nagyságod kegyelmes engedelméből az erdélyiek mellém

jöttek; a javában s eleiben egynehányat magam mellett akarván tartatni, némellyeket hazájokban, némellyeket pedig Havasalföldében kivántam volna bocsátani: de Csáfer passa ő nagysága nem engedte elmeneteleket, nagyságod újabb fermánja nélkül; mindenestől kik Szofiából jöttek, 65. vadnak, nagy költségem vagyon reájok, magam is itten nehezen élődöm, kiváltképpen a szénának, fának nagy szüksége, drágasága miatt: azért ebben is nagyságod kegyelmességit várom. Hadaimban ide és Visniczére is hozattam, azokat császár szolgálatjában itt teleltetem: de sem sánczot, sem palánkot hogy én Visniczén építhessek, arra nékem erőm nincsen, ha nagyságod egy fermánját eziránt is kezemben nem küldi Csáfer passára ő nagyságára. Lengyelországban sem küldhettem, arról is nagyságod fermánját kivántam: ha nagyságod parancsolja és fermánját küldi, ki mellett emberim bátrabban járhassanak, ezután is meglehet. A fermán nagyságodé.

Suplicatio conceptusa.

Hatalmas vezér! Mint kegyelmes uramnak könyörgök nagyságodnak két ics-oglánom mellett, kik Zofiábul jöttek volna és Bányán őket megfogták, nagyságod előtt úgy vádolván, hogy a tolvajokkal egyetértettek volna; de nagyságod úgy tudja dolgokat, hogy azok nekem egynihány esztendőtül fogva kapumon lakó ics-oglánim voltak, mindenkor jól viseltík magokat, most is hozzámjöttek volna: de tudatlanok lívín s az zofiai kadia levele nélkül indúlván, jó lovok, fegyverek s köntösök is lívín, a jószágokért

fogták reájok az bányai törökök. Nagyságodat kérem, parancsoljon elbocsáttatások felől, és lovokat, fegyvereket, ruhájokat méltóztassék énérettem szolgájáért megadatni.

Reiz-effendinek adandó temeszuknak conceptusa.

Az fényes portán lívő Reiz-effendi ő nagysága hozzám mutatandó jóakaratjáért, mihent Isten, ő nagysága szava, munkája és jóakaratja által országomban Erdélyben viszen s ott lakhatom, tartozom ő nagyságának tizenöt erszíny pénzt adni, kirül adtam ezen temeszukomat.

Az új Reiz-effendinek.

Adta értísemre az tihám, hogy hatalmas fővezérünk kegyelmedet a reiz-effendi tisztre s méltóságra felkaftányoztatta; kit nagy örömmel is értettem, hogy Isten ollyan jóakaróim köztül adott erre az méltóságos hivatalra ollyat, a ki az én, eleitül való dolgaimat is tudta s tudja; kegyelmednek azért ezen levelem által kezit csókolom, és Istentül dolgaiban boldog előmenetelt kivánok. Minthogy penig azon a portán lívő reiz-effendik nekem mindenkor kapitiháim voltanak, kegyelmedet is kírem, legyen jóakaróm azon a portán; ha Isten életemet megtartja, én is kegyelmed jóakaratjárul nem leszek feledíkeny. Szóval bűvebben izenvín az tihámtul kegyelmednek, kírem, adjon hitelt szómmal mondandó szavainak.

Az Landor-Fejírváratt lívő zsidók keziben adott levélnek pariája, kit ugyan ők küldenek meg Sándor Gáspár urannak.

Az mint kegyelmednek más levelünkben is megirtuk, az ittvaló zsidóktul veszünk fel ötezer forintot = talleros leonicales kétezer és ötszázat, hatezer forint érő zálogunkra, ily conditio és végezés alatt, hogy 30 nap eltelvén, az pénz felvételének napjátul s idejétül számlálván, ha az pénzt tizenöt napra tehetjük le Drinápolyban az Ruzten passa hámjában lakó *) nevű zsidó kezében, cambium formájában: az pénz interesséjért az ötezer forinton kívül 150 forintot tartozunk adni; ha pedig 30 napra esik az adósságnak Drinápolyban megfizetése s letétele, akkor 300 forintot letenni az capitálison kívül; ha pedig Drinápolyban le nem tétethetnénk: tehát az feljebb említett terminuskor, az zálog kiváltásának idején, itt Fejírváratt interesül 400 forintot tartozzunk adni. Azért kegyelmed is így tudja s magát ehez alkalmaztathatja: ott is elkövetvén pro securitate nostra minden cautiót; mi is itten levelet vöttünk ezen zsidóktul, az mikor ezen levelünket nekie kiadtuk.

Iratott az landor-fejírvári szerdárnak Csáffer passának 20. X-bris.

Nagyságod igírte tegnap tolmácsom által, hogy sem nekem, sem nagyságodnak nyugodalmunk nem

*) A név helye üresen hagyatott, de föntebb már meg volt nevezve: Hani Zurado.

leszen az sok panaszok miatt: az törökök a kuruczokkal poserolczai palánkban meg nem alkusznak; hanem vagy nagyságod szállítsa ki az törököket mind az városbul, úgy az palánkbul is, és kit Szendrőbe, kit Kellára, kit Haszán passa palánkjába szállít: vagy én szállítsak több hadat belé, avagy hogy az kik ott vadnak is a kuruczok közül, hozzam ki, s nagyságod annyi törököt szállít oda, a ki elíg leszen. Nagyságod izenetirül sokat gondolkodtam, ollyat kellene mondanom nagyságod előtt, az ki ezután nekem is becsületemre volna; de édes nagyságos uram! nagyságod istenesen itílje meg: illyen téli időben, nagyubb ríszinek a kik ott vadnak, apró gyermekek és az többi is cselédes emberek lívín, hova vigyem? holott sohol az török nemzet szállást nekik nem ád pénzért is. Itt Beligrádon, magam vagyok a bizonyság, egynihány szállást magam embereinek micsoda bajjal és költséggel tanálhattam; hideggel meg nem vétethetem; az kik cselédes emberek az elsőbbek között, azok nekem csirákim, és gyermekségemtül fogva szolgáltak, s valamíg tarthatom s gondjokat viselhetem, el sem hadnak, tüllek nem félhetek: azért illyen időben veszni nem hagyhatom; mert ha tavasz volna, bizony egy óráig sem tartanám ottan, az hol magam lakom, odahoznám, de most semmikípen nem lehet. Az kuruczok szava Poserolczán az: hogy az kapun az ő porkolábjok lakjík; eddig engem fegyverekkel szolgáltak: hogy lehessen ottan lakások, hitelek nem lívín, és úgy legyen állapotjok, mint az raboknak? Télnek idejín szállásokrul az kik cselédes emberek ki nem mehetnek, valamit csinál nagyságod véllek! Az a szavok: az melly szállásban Petróczi-ogli lakik, azt hagyják meg, az többit oszszák kétfelé; számlálják meg az fenvaló

házakat, az mennyi ház adatik a törököknek, annyi adassék az kuruczoknak is, az holis az cselédes, gyermekes emberekbül és elsőbb rendekbül álló kuruczok elszorulhassanak; nagyságod kegyelmessége, eziránt mit cselekszik. Az éjjel újabb hirmondó jött Poserolczárul: az kuruczoknak most ottan lármájok van, egynihány lovast elküldtek az madovai révben, most is csak az hire: reájok jünek; az gyalogja rácz, az lovassa magyar, valami kevés német is van véllek; töllem segítséget kírnek, ha nagyságod parancsolja s megengedi. Azt magam is általláttam, hogy veszekedís nélkül nem leszen a törököknek a kuruczokkal való együttlakások, és mind az nagyságod feje, mind az enyim búsíttatni fog miattok; ha nagyságodnak úgy tetszik, hogy az ottvaló törököket mindenestül fogva más helyekre szállítja, minthogy az külső városon lakások nem lehet: noha hadaimba sokan eloszlottanak, és Mahmut passa s Ibraim passa mellé is küldöttünk el bennek nagyságod hirivel telelísre, de én tanálok mégis annyi embert, az ki az poserolczai palánkot is megőrzí, és az külső Morva, Mláva és Duna bogazait is járhatja s vigyázza, csak nagyságod adjon egy erős fermánt az kezembe, hogy a mely parasztság osztrovai szigetben és az városon lakik, azzal építtethessem meg az palánkot és az sánczot; az mely törököket odarendelt nagyságod, és még innen vagy száz embert adjon mellém, kik mellettem legyenek: ezen császár szolgálatjában kész vagyok magam is odamenni, és csak fermánom legyen nagyságodtul, 15—20 nap alatt az külső városon való házakbul megépítem az palánkot, és jó tedarikban s rendben hagyván, magam ide visszajövök, nagyságod mellém rendelendő törökivel együtt.

Sándor Gáspár uramnak irt levélhez addáltatott, die eodem.

Maga informátiójábul is megláthatja kegyelmed Petróczi István uram panaszát, hogy a szerdár résziről odaszállított szendrei olaj-bék még magát is az urat, úgy Madács uram feleségét, gyermekit ki akarja űzni szállásokról; a palánknak is micsoda részit kivánta nekiek szakasztani, a kuruczoknak azt kivánván imponálni, hogy magoknak építsenek, a fenvaló házakot pedig magoknak akarván appropriálni. Erről osztán itt panaszt tettünk a szerdár előtt; elsőben csak abban erősödött, hogy mint az olaj-bék intézte, úgy legyen, és hogy mind nagy mind kis kapu Poserolczán a törökök kezében legyen, a mi részünkről se porkoláb, se strázsa a kapukon ne legyen. Másodszor megint megtanálván, válasza másodszori a volt, hogy vagy hogy a kuruczokat hozzuk ki, a kik még ott vadnak is, s ő több törököket szállit: vagy hogy ő törököket egészlen kihozza s egyéb városokra s palánkokra osztja, és őriztessem azt a palánkot és a körülötte való bogázokot a magam hadaimmal. Ezen másodszori declaratiójára minemű levelet küldtem ma törökűl néki, annak pariáját kegyelmed directiójára elküldöttük; melly levelünket divánkozásra vévén, megint resolutióját változtatta, azt izenvén utolszor ma végképpen: maradjon ebben ez a dolog, mi is irjuk meg Petróczi uramnak, ő is megirja az olajbéknek: egymással megalkudjanak, s lássuk mit hoz az idő; mely szava is nem egyébre czéloz, hanem hogy mind felőllünk, mind pedig hiveinkrül újabb dispositióját várja a portának. A mint látjuk, a portára újabb emberit küldi és fermánt akar hozatni reánk, kivel

télnek idein is a cselédes kuruczokat Poserolczárul kitudhassa, a mint minap is ebben erősödött volt meg, izenvén nékünk felőle, hogy az ottvaló kuruczokat is hozassuk ki. Kegyelmed azért vigyázzon a dolgokra, suplicatiót advän a vezérnek, hogy kezünkhöz adott fermánja ellen ne engedje háborgatni a Poserolczán telelni akarókat. Isten a tavaszt elhozván, azokat is Visniczére szállítjuk, csak a palánkról s abbanvaló házakról parancsoljon a szerdárnak a vezér. Ha ugyan tovább is így kell boldogtalankodni: a vezér tihájával is irasson egy levelet, hogy az innen rendeltetett élésünk dolgában, a mennyiről s mikor tőllünk requiráltatik a szerdár, difficultást ne tegyen, hanem a menynyit a fermányban letett quantumhoz képest kivánunk, úgy adassa ki: mert előre adatni nem akar, holott az őrletés legnehezebb; ha eddig kiadta volna, a téli szükségre valóról provideálhattunk volna: de mindenben difficultást csinál. Ha külömben nem lehet, erről a vezért is meg kell keresni. A melly irást az ittvaló zsidóknak adtunk, kegyelmednek szóllót, annak is pariáját megküldtük, hogy tudhassa mit irtunk; most is arról assecurálnak: mihelyt a pénzt kegyelmed leteszi ott, s arról az ottvaló zsidók recognitiója idejő, zálogunkat visszaadják. Arról is assecurálnak, hogy ezen 5000 forintot ott letévén, ha több pénzünk lesz is ottan, itt ők helyette mást szerzenek; azért a melly pénzt kegyelmed ott felvehetne, ezen dologra legyen reflexióval; a zsidók levelit is a kiknek szól adja meg. A vezérnek is megmondhatni, hogy itt kölcsön vettünk pénzt fel az hadak szükségére.

Boér Gábor expediáltatván Drinápolyban, 20. *X-bris, vitt el illyen leveleket:*

Sándor Gáspár uramnak szólló levelek.

Az új reiz-effendinek szólló levél, és különösön az neki küldött obligatoria.

Az fővezérnek irt levél, és memoriálé külön.

Az három pecsétes quietantia.

Az Csáffer passával interveniált injuriákrul való relatió.

Az ittvaló zsidók levelei.

Petróczi uram levelei az panasz és hir iránt.

Az vezérnek, tihájának, reiz-effendinek, Skerletnek szólló levelek conceptusi.

Skerlet uramnak irott deák levél.

Zsidóknak adott Sándor uramnak szólló levél pariája.

Az ittvaló szerdárnak irott levélnek pariája.

GLORIA DEO FINIS.

IV.

TÖKÖLY IMRE

LEVELEI II. RÁKÓCZI FERENCZHEZ.

IV.

TÖKÖLY IMRE LEVELEI II. RÁKÓCZI FERENCZHEZ.

I.

Méltóságos Fejedelem, kedves fiam-uram!

Törökországban bujdosó és innen még az szegény Orlai urammal Erdélyben recipiált magyarok, minthogy mellettem is szegények sokat hűségeskedtenek s szenvedtenek, ide is folyamodtanak a végre, hogy kegyelmednek recommendálnám nyavalyásokat, tudván kegyelmed előtt való tekintetemet. Kegyelmedet azért szeretettel kérem, édes fiam-uram, ha miben kegyelmedet megtalálják ezen levelem mellett, helyes és igazságos kivánságokban patrocináljon az én tekintetemért nekiek, kivált az ollyanok ellen, a kik mineküuk is idebe laktunkban árulóink lehettenek, s őket is megkárosították. A mely karban s méltóságban Isten kegyelmedet állította: ő irántok is az igazság kiszolgáltatása illik kegyelmedhez, és az protectio is igaz s helyes kivánságokban. Isten is megáldja érette kegyelmedet. Én is pedig kegyelmed érettem hozzájok mutatandó kegyelmességét igyekezem megszolgálni. Isten éltesse s dolgaiban boldogítsa kegyelmedet. Datum Nicomediae, Die 10. 7-bris A. 1704.

Kegyelmednek igaz szível szolgálni
kivánó apja
Thököli Imre m. k.

Kívül:
Méltóságos Fejedelem Rákóczi Ferencz kedves fiam-uramnak ő kegyelmének

(P. H.)

II.

Méltóságos Fejedelem, kedves fiam-uram!

Kegyelmed Eger várábul 22. Martij datált levelét Debreczeni Szabó János kezemhez hozván, nem kicsiny örömömmel és vigasztalásommal olvastam, értvén jó egészségét és dolgainak szerencsés folyását, s hozzám bujdosó apjához fentartó kegyelmed fiúi szeretetit s róllam való el nem felejtkezését; az én Istenemnek szentséges nevit áldottam érette, kívánván szívessen kegyelmednek tovább is édes hazánk, nemzetünk szerencséjére egészséges és virágzó életét, előtte való dolgainak boldog s kívánatos végét s kimenetelét, az énhozzám való jó affectiójáért. Isten kegyelmednek ezer annyi jót adjon, az mennyit énvelem kíván cselekedni. Noha elébbeni kegyelmed levelei s assecuratiói is megbágyadott, búval gyötrődő elmémnek voltak egyedül csendesítői: de mostani kegyelmed leveléből és kegyelmed mellett levő szolgáimnak Pápai Gáspárnak és Szőlőssi Zsigmondnak ezen alkalmatossággal vett tudósitássokbul mindeneket megértvén, és hogy Szabó János után két héttel kellett kegyelmednek Pápait is hozzám expediálni, azután pedig Szőlőssi Zsigmondot is, az portára rendelt követjeivel, ezzel úgy tetszik, egész szívet vévén, ugyan megújultam, reménlvén: kegyelmed szíves munkája által hazámat s kegyelmedet több hazafiaival még az én Istenem

megadja látnom, s addig is megszűkült s fogyatkozott állapatom, s kegyelmed segítsége s jóakaratja által orvoslódik, Pápai s Szőlőssi bejövetelek s hozzám érkezések alkalmatosságával; az minthogy, ha az ország pusztult voltához képest ki nem telhetnék is hamarjában puszta jószágim jövedelméből az költségbeli bővebb succursus: kegyelmedet atyai szeretettel kérem, az magáébul is toldani méltóztassék, várhatván ugyanazon jószágimbul refusióját; mert nem tagadhatom, édes fiam-uram, utolsó szükségre és szorulásra való jutásomat, minden alkalmatosságokbul ez nehéz és terhes bujdosásban való megfosztásomat, és Isten itíletibül oly nemzet között való lakásomat, kik között dolgom eddig régen más formában fordult volna, ha költség volt volna, úgy mint ezelőtt, kezemben. — Bízom azért Isten után tovább is magamat s ajánlom kegyelmed fiúi szeretetiben, s várom nagy szívem kívánságával az eljövő embereket s azokkal az újabb örvendetes híreket, mind az országra tartozó, mind az engemet illető dolgokban. Örülök felettébb, édes fiam-uram, azon is, hogy az ellenség és némely állhatatlan elmék practicái kegyelmednek nem árthatnak, dolgait olyan rendben vette; ugyanis akkor boldogabb az ember, édes fiam-uram, mikor nem maga, hanem mások kárán tanul, melyben én elégséges példája lehetek kegyelmednek. Az én Istenem légyen azért minden dolgaiban vezérе, igazgatója s oltalma kegyelmednek, és oltalmazza mind titkos, mind nyilvánvaló ellenségi practicáitul, Amen. Ezzel maradok kegyelmedet szívessen szerető és szolgálni kívánó apja

Ad Nicomediam, 4. Julij 1705.

Thököli Imre, m. k.

P. S. Édes fiam-uram! Irtam Okolicsányi Mihály uramnak is, az árvai és likavai dominiumok mostani administratorsága most az ő kezén forogván; kegyelmedet kérem, levelemet küldje meg neki, és ha miben kegyelmedet megtanálja: minden lehetséges és az ország praejudiciumja nélkül való dolgokban legyen assistentiával. Közönséges lévén az terh, abbul az én jószágom sem immunitáltathatik: de sok dolgokban kegyelmed protectiója s reámvaló reflexiója alkalmatosságával könnyebbíttethetik; avagy csak abban is mutassa kegyelmed jóakaratját, s tegyen újabb dispositiót: míg az ország nevezeti alatt tartatik Likavában, Árvában az praesidium, legyen fizetések az országot illető jövedelembül, mely kegyelmed jóakaratjábul talám csak az árvai harminczadbul is kitelnék.

Ezen levelemet már szinte be akartam pecsételni, hogy érkezék mai napon az portán lakó franczia követ tudósítása, adván tudtomra, hogy az örög császár megholt, az fia Josephus kegyelmedhez négy embereit küldette, olyan propositióval, hogy az apja ellen fogott kegyelmetek fegyvert, ő neki az apja dolgaiban semmi közi, tegye le azért az fegyvert: kész az magyar nemzetnek minden helyes és törvényes kívánságit complanálni, minden szabadságit restituálni; erre nézve kegyelmed országgyülését fog celebráltatni. Ezt kegyelmed mellett lévő franczia követ monsiur de Sadon*) uram irta neki, die 27. Maij; irja azt is neki, hogy az portára való követjei kegyelmednek erre az dologra nézve megtartózkodtak. Ennek egész hitelt nem adhatván, kérem, eleitül fogvást való sinceritássa szerént

*) Des Alleurs.

adja tudtomra: az császár halálával békességet s ennek facilitássát reménlhetünk-e, vagy tovább is hadakozást? és ha szükségesnek tartja-e, ha valóságos békesség tractája indulna kegyelmetek és az németek között, hogy én is oda kegyelmed mellé magam képében deputatusomat expediáljam? Reménlvén azonkívül is, kegyelmed el nem felejt, s ha így tanál lenni: az portára követeit küldi-e, nem-e? és ha erre nézve az portai követség differáltatnék, kegyelmed jóakaratjábul nem adjungáltathatnék-é Szőlőssi az kegyelmed Bécsben deputálandó, vagy az tractatusra rendelendő emberei mellé?

III.

II. RÁKÓCZI FERENCZ TÖKÖLY IMRÉHEZ.

(Rákóczi 1705-ki páriáskönyvének töredékéből.)

„*Méltóságos Fejedelem Tökölyi Imre úrnak.*"

Méltóságos Fejedelem!
nékem nagy jó uram-apám!

Nagyságod 17. Martij Nicodemiában datált levelének duplicatáját originalissa eljövetele előtt vévén: az originálnak elvesztését csaknem bizonyosnak gondoltam, — de hozzánk küldetett franczia tolmács (Lebrue) által azt is vettem, értvén azáltal bizonyossabban azon kétezer aranynak letételét, mellyet Nagyságodnak assignáltunk, a mint is quietantiáját kezünkhöz adta. A mint tűle értjük: az portán dolgaink igyekezetem szerint folynak, — itten penig miben legyenek, jóllehet Szőlősi által bővebben informáltuk

Nagyságodat, most is irhatjuk, hogy azóltátúl fogvást az ellenség erejének egy részét a Dunán túl lévő sánczra*) fordítván, azt formaliter bombákkal s álgyúkkal obsideálván, mivel még teljes erejében nem volt, gróff Eszterházi Dániel úr, generálisom, más főtisztekkel együtt annak rendi szerint való dispositiókat nem tévén: az hadat belőle kihozták, és így az ellenség az hidunkat is és innekső sánczomat is**) elvette volt; de hadaimat újonnan reá küldvén, az inneksőt visszavették. Siettem volna valóban annak succursusára, de későn érkezvén, hadaimat contraháltam, értvén az által való jövetelre szándékát az ellenségnek; azalatt a mostani új császár is hajlandóbbnak mutatta magát az békességhez, mellyet fogja-é az ország amplectálni, vagy sem? Nagyságodat teljességesen nem informálhatom; igér ugyan (a császár) mindent: de ha hazánk dolgait eszem szerint folytatni kívánnám, bizony igéretinek keveset hinnék. E végre hirdettem a gyülést pro 1-ma 7-bris a Rákos mezejére, a régi hajdani ország gyülésének formája szerint, mellyre is Nagyságod embercit olly igyekezettel várnám, hogy akkor Nagyságodhoz való fiúi kötelességgel való kötelességemet (így) kinyilatkoztatnám. — A melly európai békességrül való projectumot Nagyságod velem communicált: kérem, annak teljességes hitelt ne adjon, mert ámbár benne sok rationabilitast talál ember, assecurálhatom Nagyságodat, hogy még afférék távul vadnak a projectizátiótul. Most újonnan a francziai király követje által erdélyi fejedelemnek agnoscáltatván: assecuratióit megújabbította, hogy

---

*) Bottyánvára, Paks fölött, Kömlődnél.
**) Az imsódi vagy imsósi hídfősánczot.

követeink nélkül, kiket is úgy mint erdélyi fejedelmét admittáltatni fog, a békesség tractájához nem kezd. — Isten ő szent Felsége kegyelmébül hadaimmal felfelé nyomúlván, nagyobb operatiókhoz fogok kezdeni, mellyekrül Nagyságodat tudósítani fogom, és ha szintén az ellenségnek succursusa jőne is: reménlem Isten által, kevés progressusa lészen. Ha az ország dolgai tracta által mennek véghez: nem reménlem, a svécus és prussiai királyok gvarantiája nélkül lehessen valami a dologban, accedálván hozzájok az anglus, hollandus is, kiknek mediatióját már acceptáltam, a mint is operatiójok által dolgomat annyira vittem, hogy velem a bécsi udvar más keresztyén király s fejedelmekhez hasonló chartellát ineált a rabok szabadulásában. — A svéciai király a muszkát most újonnan megverte, ágyúit s minden bagázsiáit elnyervén; ennek az hazának nem kevés szerencséje lészen, hogyha a török ellene az hadakozást elkezdi, melly iránt ezen franczia tolmács igen biztat. — Hogyha az operatiókra nézve üreségem lehet: még a megirt gyülésnek terminusáig Erdélyben megyek, úgy hogy visszajöhessek pro termino.

A levél datuma itt, a páriáskönyvben nincs kitéve: hanem mind tartalmából mind az előtte s utána álló levelek keltjeiből következtethető, hogy 1705. júl. 10—12-én iratott, és Horváth Ferencz, Rákóczinak a portára erdélyi fejedelemmé lett megválasztatása hirével*) küldött követe vitte volt le magával

*) És egyszersmind a végett is, hogy Horváth Ferencz Maurocordato által — annakelőtte is ismerőse lévén — titokban tudakozza ki: „. . . . . ha küldendő követeink fognak-é úgy, mint erdélyi fejedelem követjei admittáltatni a portánál, vagy sem?“

Törökországra. Horváth követi utasítása mindgyárt e levél után áll, egy-azon irással, s Tökölyre vonatkozó 6-ik pontja így hangzik:

„6-to. Tudván a fejedelemnek Tökölyi urnak magához (Horváth Ferenczhez) való kevés hajlandóságát: az említett fejedelemnek szólló leveleket a tolmács (Lebrue) által küldje bé; hogyha mindazáltal ottlétét megtudván, vagy levele, vagy embere által megtalálná: committált dolgait ki ne jelentse, hanem csak egyedül vásárlások kedvéjért odaküldetettnek lenni mondja magát; adja tudtára (Tökölynek) mindazáltal az ittenlévő conjuncturákat, és egyszersmind az ország gyülésérül való intentiónkat olly véggel, hogy személlyének kikérését az országnak persvadeáljuk."

Az ez után közvetlenül álló levél Bercsényihez szól, és Szokolyárúl, 1705. július 12-kén iratott.

V.

TÖKÖLY IMRE

1705-iki leveleskönyve.

V.

TÖKÖLY IMRE

1705-diki leveleskönyve.

(Harmincz levélből álló töredék.)

„TÖKÖLY IMRÉNEK MAGYARORSZÁGI URAKHOZ TÖRÖKORSZÁGBÚL IROTT LEVELEI."

I.

Gróff Forgács Simon úrnak.

Méltóságos Gróff Úr, kedves jóakaró uram!

Hozzám való szives affectiójával és állhatatos szeretetinek már egynehány méltóságos levelei, s most közelebb meghitt becsületes szolgám Szőlőssy Zsigmond által lött contestatiójával, édes nemzetünk Isten jóvoltábúl mindenfelé boldogúl folyó dolgai s maga kegyelmed szerencsés operátiói felől való tudósitásival s vigasztalásival és továbbra való szép affectiójival engemet kegyelmed annyira kötelezett magához, hogy adósnak esmerjem magamat mind kegyelmed maga nagy gróf-úri személyéhez, mind méltóságos szerelmesihez s familiájához való mindenkori hálaadatosságra; óhajtva várván Istentül azt az üdőt, melyben én is kegyelmedhez való jó indulatomat és szeretetemet megbizonyíthassam. — Kérem

édes gróf uram kegyelmedet tovább is — közelebb lévén másoknál hozzám — ne felejtse el édes nemzetünk dolgainak naponként újuló boldogulásinak és maga szerencsés operátióinak jó hirével, ennyi szomoruságok közé szoríttatott állapotomban vigasztalni, erdélyi jószágimat és embereimet protegálni, és levelem megadó ezen méltóságos fejedelem Rákóczy Ferencz kedves fiam-uramhoz sietve küldött becsületes meghitt szolgáimnak, Bay Mihály uramnak — ki által kegyelmednek szóval is izentem —. hitelt adni, s a miben kivántatik, siető utjokban assistálni méltóztassék; én is míg élek, vagyok s lészek

kegyelmednek

Nicomediae, 22. Aug. 1705.

szolgáló jóakarója s attyafia

Thökölyi Imre m. k.

Titulus:

Méltóságos Gróf Forgács Simon Urnak, Méltóságos Fejedelem Rákóczy Ferencz kedves Fiam-Uram ő kegyelme Erdélyben lévő Generális Commendánsának s Plenipotentiáriussának etc. kedves jóakaró uramnak s atyámfiának adassék.

II.

Pekry úrnak.

Édes Grófف Uram!

Nem tudhatom okát, régi ismeretségünkhöz képest, hogy kegyelmed illy hosszas bujdosásomban s boldogtalanságra jutott állapotomban — már az némettül való félelemre nézve nem vétkezvén — enge-

met úgy elfelejthetett: közelebb meghitt, becsületes, méltóságos fejedelem Rákóczy Ferencz kedves fiamuramtúl Erdélyen által hozzám visszajövő szolgám Szőlőssy Zsigmond által legalább látogató keves irássával is meg nem becsűllött; de úgy látom, hogy infelicis rarus vagy nullus solet esse amicus. — Isten kegyelmedet éltese, és édes nemzetünk dolgaira segitse.

Kegyelmednek

Nicomediae, 22. Aug. 1705.

minden jót kivánó attyafia, sógora

Thökölyi Imre m. k.

Méltóságos Gróf Pekry Lőrincz urnak ő kegyelmének adassék.

III.

Esterházi Antal úrnak.

Méltóságos Gróf Ur, kedves öcsém-uram!

Egerbül 14 Junij irott kegyelmed levelét kedvessen vettem; jó egészségben lételének, igaz magyarságának, édes nemzetünk dolgaiban való szives fáradozásának, szerencsés operátióinak, méltóságos hivataljának, dicséretes vitéz magaviselésével naponként nevekedő jó hirének-nevének felette igen örülök; kivánom, Isten kegyelmedet azon igaz magyarságában tegye állhatatossá, sokáig éltesse, szerencséjét nevelje.

Istennek hála, nyavalyás állapotomhoz képest én most türhetőképen vagyok, kivánván rövid üdőn kegyelmedet édes hazámban látni, és kegyelmedbe gyönyörködni. Kérem, tovább is róllam ne felejtkez-

zék el, maga, s atyafiak felől tudósítson, s Isten jóvoltábúl boldogúl folyó s naponként újuló édes hazánk dolgainak, úgy egyéb tudni méltó európabeli occurrentiáknak értésemre való adásával ottan vigasztaljon; kegyelmedtül kedvessen veszem, és maradok

kegyelmednek

Nicomediae, 22. Aug. 1705.

szolgáló attyafia

Thökölyi Imre, m. k.

Méltóságos Gróf Esterházy Antal kassai generális kedves öcsém-uramnak ő kegyelmének.

IV.

Ottlik György úrnak.

Isten sok jókkal áldja kegyelmedet!

5. Aprilis és 15. Junij Egerbül irott leveleit s régi igaz hűségéhez képest tudósittását s továbbra is jó maga-ajánlását kegyelmednek kedvessen vettem, úgy becsületes szolgáimhoz Pápai Gáspár és Szőlőssy Zsigmondhoz — ki is énnékem kegyelmed jó affectiójárul elégséges bizonyságot tett — mutatott jóakaratját is. — Örülök állhatatos igaz magyarságának s méltóságos fejedelem Rákóczy Ferencz kedves fiamuram ő kegyelme szolgálatjabéli udvari becsületes hivataljának; — Isten nagyobbra is segítse kegyelmedet!

Légyen kegyelmednek teljes megnyugovása az én kegyelmedhez s fiához való kegyelmes affectiómban: mert szivessen kivánom, hogy Isten jobb üdőre

juttatván, kegyelmed annak gyümölcsét hálaadatosságom mellett experiálhassa. Kérem, tovább is róllam ne felejtkezzék, s közelebb most az országgyülésére expediáltatott meghitt becsületes szolgámnak Bay Mihály urnak, az miben kivántatik, assistáljon, s dolgaim segítségében és az szükséghez képest mutassa jóakaratját; és ha mi vigasztalásomra való dolgok interveniálnak, — tudósítani ne nehezteljen. Isten éltesse kegyelmedet.

Kegyelmednek

Nicomediae, 22. Aug. 1705.

minden jót kiván

Thökölyi Imre m. k.

V.

Jánoky Zsigmond urnak.

Isten kivánsága szerint való sok jókkal áldja meg s boldogítsa kegyelmedet.

Érsek-Újvár alatt való táborbul 20. Novembris Anni 1704, és Egerbül 5-ta praeteriti Aprilis nékem irott kegyelmed leveleit s azokban való szives rólam megemlékezését, s régi hozzám való hüséges szeretetének confirmatióját s továbbra is magaajánlását igen kedvessen vettem, s nagy örömmel értettem; Isten kegyelmedet áldja meg érette, nékem is adjon sok nyomorúságos, hosszas bujdosásim után jobbrafordult üdőt érnem, hogy kegyelmednek hálaadatos voltommal köszönhessem meg. — Az mi az utóbbi levelében accludált instansok dolgát illeti: arra sokféle bajos

dolgokkal, búsúlásokkal, szomorúságokkal megterheltetett elmémet — régi dolog is lévén — nem reflectálhatom; ahozképpest szükséges lett volna mind arrulvaló parancsolatomat látnom, mind az quantumnak számát tudnom, melly ha úgy volt — azminthogy kegyelmed irássában nem kételkedem — kétségkivül az nemes ország javára akkor czélzott dolgoknak segítségére fordíttatott; ahozképpest nem akarván, hogy kegyelmed is felőle tovább búsíttassék, megparancsolám az odaki mostan beállott nemes ország gyülésére deputáltatott meghitt becsületes szolgámnak Bay Mihály urnak, hogy ezen materiában az megirt instansok supplicatiójokat az méltóságos fejedelem kedves fiamuramnak ő kegyelmének beadván, ő kegyelme előtt omni meliori modo nevem alatt segítse, az mint instantiájokra tött válaszombul kegyelmek (kegyelmetek?) megtudhatja. — Kérem kegyelmedet, róllam tovább is ne felejtkezzék, most közelebb megirt becsületes szolgámra bizott szükséges dolgaimat, egyébiránt is ha miben tőlle requiráltatik, segítse; kinek megparancsoltam, hogy kegyelmednek dolgaimat declarálja, és kegyelmed tanácsával éljen. Isten kegyelmedet megáldja érette, ha miben jóakarattal, segítséggel lészen, mellyért én is az mint vagyok, úgy tovább is leszek

kegyelmednek
Nicomediae, 22. Aug. 1705.
minden jót kivánó jóakarója
Thökölyi Imre m. k.

VI.

Szirmay urnak.

Édes Szirmay uram!

Hosszas bujdosásomban, szomorusággal üdömet töltö állapotomban nem kevés örömmel értettem, hogy az német udvar kegyelmedet rendelte egy részrül az magyar nemzettel való viszás dolgának complanálására; mert elhiszem, hogy ha az dolgok compositióra mennek: régi hozzám való affectiójához képest — mellyben az méltóságos fejedelem kedves fiam-uramtúl ö kegyelmétül ide hozzám jövő emberem által kegyelmedtül confirmáltattam — énróllam is az alkalmatosság szerint meg fog emlékezni, az én jómra; kire kérem is kegyelmedet egész bizodalommal, s egyébiránt is, hogy rólam el ne felejtkezzék; ha Isten jóvoltábul jobb üdöt érhetek: kegyelmed is az én kegyelmedhez való állhatatos szeretetemnek s hálaadatosságomnak jeleit megtapasztalja. Isten éltesse kegyelmedet.

Nicomediae, 23. Aug. 1705.

Kegyelmednek

Istentül minden jót kivány
szolgáló jóakarója
Thökölyi Imre m. k.

P. S. Édes Szirmay uram! Ösmörötségünk egymással gyermekségünktül fogvást való lévén, örögöbb állapotunkban pedig, valamíg az mostoha szerencse egymástul el nem szakasztja, barátságunk s egymáshoz való szeretetünk állhatatos lévén: az igaz barátságnak, sinceritásnak most mutathatja gyümölcsét, ha illyen régi jóakarójának bujdosó állapotjában és távollétében mind az feljebb irt dolgokban, mind egyéb

az gyülésben folytatható szükséges dolgaimban, mind jó tanácsával sagíteni, s ottan való jelenlétével is — kire az fiam-uram ő kegyelme és Bercsényi uram előtt lehet érdeme — szolgálni és dolgaimat promoveálni igyekezik; kirül levelem megadó meghitt becsületes szolgámtul Bay Mihály urtúl bővebben izentem kegyelmednek, — kérem, eziránt adjon hitelt szómmal mondandó szavainak.

Kegyelmednek

szivesen szolgálni kivánó igaz jóakarója

Thökölyi Imre m. k.

NB. Szirmay István urnak saját kezével irta kegyelmes urunk ő nagysága.

VII.

Vay Ádám urnak.

Isten kivánsági szerint való jókkal áldja meg kegyelmedet. Várom vala becsületes meghitt szolgám Szöllőssy Zsigmond által is az méltóságos fejedelem kedves fiam-uram ő kegyelme udvarábul visszajövő alkalmatosságával kegyelmed róllam való megemlékezéssit: de elhiszem, sok bajos dolgai s foglalatossági mulattatták el kegyelmeddel. — Én kegyelmedet ezen alkalmatossággal is levelemmel az nemes ország gyülésságére deputált meghitt becsületes szolgám Bay Mihály uram által látogatni kivántam; adja Isten, találja kegyelmedet jó egészségben!

Kérem kegyelmedet, ne felejtsen el; lám én kegyelmedhez, valamikor és valameddig ezen igaz magyar igynek cooperatiójában együtt fáradozván, min-

denkoron egész syncera affectióval voltam, kegyelmedben is ellenkezőt nem tapasztaltam, és ezután is hasonló jó indulatot, sőtt Isten jobb üdőre juttatván, hálaadatosságot supponáljon bennem. Említett becsületes szolgám ha mely dolgaimban kegyelmedet megtalálja: kérem kegyelmedet, mind az méltóságos fejedelem, mind az nemes statusok előtt ne neheztelje promoveálni, — hogy illy távullétemben is kegyelmed jóakaratjával dicsekedhessem. Isten éltesse kegyelmedet.

Nicomediae, 23. Aug. 1705.

Kegyelmednek

Istentül sok jót kiván
Thökölyi Imre m. k.

VIII.

Várnay György urnak.

Isten sok jókkal áldja meg kegyelmedet.

Kegyelmed négy rendbeli leveleit, s azokban lött régi hozzám való hűségének, mostani jó affectiójának declaratióját, tudósíttását, továbbra is való jó maga-ajánlását kedvessen vettem; kegyelmed fiát szolgálatomra accomodáltam, és kegyelmed tekintetiért, maga-viseléséhez képest, leszen is respectusom reája.

Az mi pedig kegyelmed kívánságát illeti: mégeddig magyarországi jószágimnak apprehendállására s revisiójára expeditus becsületes szolgám meg nem érkezék, hogy tőlle egész, szemmel látott informátiót vehettem volna mindenekrül, s jószágimat ezután

rendbe vétethettem volna; elhiszem mindazáltal, már az sem késik, — kegyelmed is azalatt légyen csendes elmével. Isten azomban kivívén — az mint óránként reménlem — nem felejtem el kegyelmedet, kivált hozzámvaló jó affectióját naponként jobban is megbizonyítván; akartam volna, ha az melly assecuratiót kegyelmed emleget: előre láthattam volna. Isten kegyelmedet éltesse.

Kegyelmednek sok jót kiván
Thökölyi Imre m. k.

(NB. Datuma hiányzik, de bizonyos, hogy Nicomediae, Aug. 23. 1705.)

IX.

Sréter János urnak.

Isten sok jókkal áldja meg kegyelmedet.

Selymeczrül 7. Novembris Anno 1704. nékem irott levelébül és abban való szives maga declaratiójábul voltaképpen confirmálódtam kegyelmed régi hűségéhez képest hozzám való állhatatos jó indulatjárul, melyet igen kedvessen vévén, kivántam én is ezen válaszommal kegyelmedet megbecsűlni, és kegyelmedhez való kegyelmes affectiómrul bizonyossá tenni, — adja Isten, találja jó egészségben. Kérem, tovább is róllam ne felejtkezzék, és ha mi vigasztalásomra való dolgok interveniálnak, tudósitson. Isten kegyelmedet éltesse. Nicodemiae, 23. Aug. 1705.

Kegyelmednek
Istentül sok jót kíván
Thökölyi Imre m. k.

X.

Izdenczy Márton urnak.

Egerbül 5-ta Aprilis irott levelét és abban szives rólam megemlékezését s állhatatos jó affectiójának declaratióját kedvessen vettem; kivánom én is: Isten kegyelmedet jobb üdőmben engedje látnom, hogy kegyelmed is hozzá való kegyelmes gyümölcsét (affectiómnak) kóstolhassa. Ezután is kedves lészen előttem, ha kegyelmed róllam megemlékezik, s kivált ha valami jó hirekkel ottan-ottan vigasztal. Isten kegyelmedet éltesse. Nicomediae, 23. Aug. 1705.

Istentül kegyelmednek sok jót kiván
Thökölyi Imre m. k.

XI.

Petenda György urnak.

Isten sok jókkal áldja meg kegyelmedet.

Nagy vigasztalásomra s contentumomra lött kegyelmed némelly dolgokrúl való tudósittása, mellyet továbbra is követvén kegyelmed: Isten jobb üdőt engedvén érnem, kegyelmednek meghálálni kivánok, kegyelmes reflexióm lévén kegyelmedre régi hüséges szolgálatjára nézve is. Isten kegyelmedet éltesse.

Kegyelmednek
Nicomediae, 23. Aug. 1705.
sok jót kiván
Thökölyi Imre m. k.

XII.

Petröczy István urnak.

Szklabinárul 7. Januarij datált kegyelmed levelét vettük, mellybül megesmértük, hogy kegyelmed kedvessével megegyezvén, hazájában penetrált; melyben noha Isten még bennünket meg nem vigasztalt: de reménljük mi is édes hazánkban való éltünket. Kegyelmed maga lelke lehet tanubizonyság: sokszori átkokkal való hites kötelessége, annálinkább hozzánk való vérsége mit kivánt volna, avvagy ez ellen mit cselekedett kegyelmed, és levelében tött declarátiójában letött irása szerint — Isten minket is küljöbb vivén — mennyiben kivánja azt velünk tapasztaltatni; lévén addigis módja, hogy az hova az méltóságos fejedelem kedves fiam-uramtul commendíroztatik, az odavaló állapotokrul, és az szomszédságban lévő országok hireiről addigis tudósíthasson, in contestationem futurae bonae voluntatis: az mint eddigis hogy volt, szüntelen annálinkább ezután lészen és most kiváltképpen az ország gyülésében bizonyos meghitt szolgánk, az ki kegyelmed levelét megküldi bizonyos alkalmatossággal. Ezzel Istennek ajánlom kegyelmedet. Nicodemiae, — — 1705.

XIII.

Mónay Pál urnak.

Noha késöre jutott kezünkhez kegyelmed Érsek-Újvár alól 17. Novemb. Anni 1704. nekünk irt ke-

gyelmed levele, mellyről ez alkalmatossággal kivántunk tudósítani, köszönvén egyszersmind kegyelmed levelében felőlünk való megemlékezését, az mint irja, több régi jóakaróinkkal és valamikor szolgálatunkban lévő hiveinkkel együtt; örömmel értvén azt is, hogy kegyelmed az méltóságos fejedelem kedves fiam-uram és az magyar haza szolgálatjában foglalatoskodik most is, örögségében is, — mely igaz igynek ennekelőtte én is kegyelmeddel együtt valaha munkása voltam, most pedig mégeddig Isten itéletjébül martyrja vagyok, hazámért s nemzetem szabadságáért sok nyomorúságos szenvedésemre s bujdosásomra nézve, kitül Isten kegyelmeteket oltalmazza, és mostani hazája szolgálatjában segítse s erősítse — szivesen kivánjuk. Kegyelmed által mindazokat a jóakaróinkat s régi hiveinket, szolgáinkat köszöntjük, valakiket kegyelmed levelében említett, noha megnevezés nélkül is, az kik hozzánk jó szívvel és indúlattal vannak; adja Isten: láthassuk mi is még testi szemeinkkel kegyelmeteket. — Nicomediae, — — Anno 1705.

XIV.

Bessenyey Zsigmond urnak

Egerbül de 4. Maji Anni praesentis datált levele kegyelmednek kezünkhöz jutván, ebben declarált készségét és felőlünk való megemlékezését kedvessen vettük, és köszönjük; — mi is ezen levelünk által kivánván mindazon jókat kegyelmednek, az kiket Istentül minékünk kiván kegyelmed. Szegény Ibrányi

László uramnak az Dunán túl való elesését — az mint kegyelmed irja — szánakozással értettük; kinek özvegyének s árváinak állapotjokrúl ha kegyelmed Komáromy uramat secretariusunkat tudósítja: kedvessen veszszük. — Nicomediae, — — Anno 1705.

XV.

Kende Klárának.

Kegyelmed levelét vettük, állapotját s édesatyja halálát szánakozással értettük; Isten kegyelmedet vigasztalja meg! — Az mi egyéb, levelében feltött insinuatióját illeti kegyelmednek: nekünk mind Istenben elnyugodott jóemlékezetű atyja hozzánk megbizonyított hűségére, mind pediglen kegyelmed kivánságára vagyon reflexiónk, és az ő idejében, Isten éltünket advân, kegyelmed bennünket megtanálván: kegyelmed iránt is kivánunk lenni tekintettel; de eddig még erdélyi jószáginknak apprehensiójárúl sem jött tudósításunk, erre deputált emberünk Magyarországban lévő némelly jószáginknak számunkra való elfoglalásában fáradozván, és minden dolgok másként is következendő magyar nemzet gyülésétől függvén; mi is nem sok idők alatt közelb megyünk, — akkor lészen ideje mindennek. Nicomediae, — — 1705.

XVI.

Pintér Márton urnak.

Kegyelmed szép köszöntő, nekünk jót kivánó levele kezünkhez jövén, egyszersmind azt is értvén, hogy az méltóságos fejedelem kedves fiam-uram ő kegyelme némely jószáginknak arra deputált szolgánknak kezében való adattatására rendelte kegyelmedet: mely szolgálatban való készségét s maga alkalmaztatását kegyelmednek ezen levelünk által mi is megkivántuk köszönni, minden jóknak kivánásával. Ezzel ajánljuk Isten oltalmában, s kivánjuk, mi is kegyelmedet több jóakaróinkkal együtt láthassuk édes hazánkban. Nicomediae, — — 1705.

XVII.

Cserniczky Sándor urnak.

Becsületes szolgánk Szőllőssy Zsigmond ddto. 30. Maij datált levelét kegyelmednek megadta, kibül is értjük jóemlékezetű atyja s bátyja példájával hozzánk fenntartani kivánó jó indulatját; melly kegyelmed készségét köszönettel veszszük, s reménljük: mi is hazánkért való sok szenvedésink s bujdosásink után régi híveinket s jóakaróinkat édes hazánkban is láthatjuk, melynek alkalmatosságával lészen kegyelmednek is utja velünk való ismeretségének renovállására, addigis pediglen jó indúlatjának contestálására, — szüntelen járván s gyakrabban continuuskodván is az méltóságos fejedelem fiam-uram ő kegyelme udvarában embereink. Nicomediae, — — Anno 1705.

XVIII.

Pekry Lőrinczné asszonnak maga saját kezével irta levelét az fejedelem Tökölyi Imre.

Szász-Beszterczérül 26. Junij nékem irott kegyelmed levelét becsületes szolgám Szőllőssy Zsigmond megadta; róllam való el nem felejtkezéssét és mind maga, mind az nagyobbik leánya nevével való kedveskedését kegyelmednek atyafi-szeretettel vettem, Istentül mind édes urának, s mind szerelmes gyermekeinek, kegyelmeddel együtt jó egészséget, boldogabb állapotot, s hazájokban velem együtt csendes és békességes lakást kivánván. Én kegyelmedhez való atyafiságomnak megbizonyitására, még az mikor az sógor ő kegyelme új kuruczságát hallottam, még tavaly, levelemet küldöttem volt: de nem tudom, kegyelmednek megadták volt-é? Akkor talám Szebenben volt, az honnan hogy Isten kegyelmedet kiszabaditotta: örömmel értettem; azon jó kegyelmes Istennek szárnyai és gondviselése alá ajánlom tovább is kegyelmeteket. Irtam Nicomediában, 18. Aug. Anno 1705.

Kegyelmednek

szolgáló attyafia

Thökölyi Imre m. k.

XIX.

Bohús András urnak.

Egerbül 25. Junij datált kegyelmed minket köszöntető, jót kivánó levelét becsületes szolgánk Szől-

lóssy Zsigmond meghozta. Róllunk való kegyelmed megemlékezését kegyelmesen vettük, kivánván mi is, hogy az keresztény hazában testi szemeinkkel láthassuk kegyelmedet. Hozzánk való szeretetét, az mikor az alkalmatosság hozza, hozzánk küldendő levelének contestatiójával kivánjuk megbizonyíttatni, ottvaló dolgoknak megtudósíttásával. A melly missemondó eszközökrül levelében emlékezik kegyelmed: azt már alkalmatos ideje miolta Andrássy Miklós uramnak kezében resignáltattuk, s kezünkbül kiadtuk. Isten maradjon kegyelmeddel. Nicomediae, 15. Aug. 1705.

Kegyelmednek

minden jót kiván
Thökölyi Imre m. k.

XX.

Bogády Ádám urnak.

Adjon Isten minden jót kegyelmednek!

Kegyelmed Egerbül 14. Apr. datált, minket látogató, köszöntő, jót kivánó levelét kegyelmessen vettük; róllunk való megemlékezéséért, Isten bennünket éltetvén, kegyelmességünkkel való obligátusoknak ismérjen bennünket; kérjük, ezen hozzánk való devotióját tartsa fenn, — ezzel esmertetvén magát távullétében is hozzánk ebbéli tiszta kötelességét ezzel contestáló személlynek lenni. Kegyelmed hozzánk való régi hű szolgálatja előttünk respectusban vagyon, felejdékenségre se megyen, személyének is kivánt recommendatiója meglészen az ő idejében: de most annyi terhes országos dolgai között az méltóságos

fejedelem kedves fiam-uramot búsítani nem tartjuk illendőnek lenni; jó alkalmatossággal ebben sem kivánjuk kegyelmedet megfogyatkoztatni, ajánlván kegyelmednek mindenkori kegyelmességünket. Isten maradjon kegyelmeddel.

Datum Nicomediae, 15. Aug. Anno 1705.

Minden jót kiván

Thökölyi Imre m. k.

XXI.

Géczy Zsigmond urnak.

Sok jókkal áldja meg Isten kegyelmedet. Egerbül 26. Martij datált kegyelmed levele hozzánk penetrált, — Isten áldja meg kegyelmedet rólunk való megemlékezéséért, szives indúlatjábul való jó kivánságiért, hozzánk való régi affectiójának ennyibe való contestálásáért! Adja Isten testi szemeinkkel az keresztény hazában kegyelmed kivánsága szerint is látnunk kegyelmedet. Nem kétljük, tovább is hozzánk való affectióját kegyelmed fenntartja, és az alkalmatosság már gyakortabb lévén, hozzánk való devotióját, hozzánk küldendő leveleinek contestatiójával, igyekezik megbizonyítani. Mi is ajánlván kegyelmednek mindenkori kegyelmességünket. Isten maradjon kegyelmeddel. Nicomediae, 15. Aug. 1705.

Minden jót kiván

Thökölyi Imre m. k.

XXII.

Potturnyay Ferencz urnak.

Kegyelmed Potturnyárul 20. April datált levelét kegyelmessen vettük, esmerjük is régi hozzánk való kötelességét s devotióját velünk megesmertető jelnek; aminthogy mi is kivánjuk az alkalmatosságot, hogy az keresztény hazában szives jó kivánságiért, rólunk való el nem felejtkezéséért mutathassuk meg kegyelmességünkbül való jóakaratunkat kegyelmedhez, több rólunk el nem felejtkezettekkel együtt; tovább is hozzánk való affectióját, jó alkalmatossággal hozzánk küldendő levéllel contestálni kivánjuk, addigis, míg Isten hazánkban nem engedi látnunk kegyelmedet. Isten maradjon kegyelmeddel. Nicomediae, 15. Aug. Anno 1705.

Minden jót kiván

Thökölyi Imre m. k.

XXIII.

Gróf Bercsényi Miklós urnak maga saját kezével irt az fejedelem Tökölyi Imre.

Méltóságos Gróff úr!

Szőllőssy Zsigmond becsületes szolgámtul 12. Maij Anni praesentis nékem küldött atyafiságos választ-tevő levelét kegyelmednek nagy becsülettel vettem, általa lött izenését s oblatióját megértettem; Isten minden kivánt jókat adjon érette kegyelmednek, és hogy én is boldogabb állapotomban kegyelmed jó

affectióját hálálhassam meg. Én ugyan azt gondoltam, hogy kegyelmednek eszében sem jutok, s felőllem egészlen elfelejtkezett; igen örültem azon, midőn kegyelmed levelét s ebben jó affectiójárul úri parolájàt olvastam. Én is pedig kegyelmedet securussá tészem: míg Istenem éltet, egyebet bennem az maga iránt való jó igaz sinceritássánál nem tapasztal. — Édes gróf uram! Az méltóságos fejedelem kedves fiam-urambau, és kegyelmedben lévén minden bizodalmam: ezen bizodalommal rendeltem én is levelem megadó, meghitt, becsületes szolgámat Bay Mihály urat az következő és közelétő, fegyverben lévő magyar nemzet közönséges országos gyüléssére, meghagyván nékie, hogy Szöllőssy Zsigmond által lött atyafiságos izeneti szerint, reábizott dolgaimhoz és instantiámhoz képest ottanottan — tudván országos sok dolgait — kegyelmedet én képembe keresse meg, s éljen méltóságos tanácsával mindazokban. Kegyelmedet azért atyafiságossan kérem: méltó instantiáimban a méltóságos fejedelem és a nemes ország előtt légyen jó promótorom, obtestálván egyszersmind kereszténységére, igaz magyarságára, hogy az magyar nemzet és az méltóságos fejedelem előtt való autoritássa szerint innen mennélhamarabb való szabadulásomban, s az követeknek érettem is az portára való expeditiójában — az mint errül az méltóságos fejedelem kedves fiam-uramtúl is leveleiben assecuráltattam — légyen jó hathatós eszköz, hogy hátramaradt nyomorúlt éltemet tölthessem én is, érhessem is el hamarabb kegyelmed promotiója által, édes nemzetem között, lelkemnek s elmémnek csendességével. — Most az ideje, édes gróf uram, hogy kegyelmed illyen bujdosó s megnyomorodott attyafiának szolgáljon, meggondolván, miképen vette

fel fegyverét, és hogy én is kegyelmetek vére s tagja lévén, az hosszas bujdosást és szenvedést azért az hazáért s igaz igyért felvettem, kinek felszabadulásában kegyelmetek most munkálkodik; egyébaránt, ha azt nem néztem volna: találtam volna én is kenyeret, és bujdosásimban, szenvedésimben könnyebbséget. Az szent Isten is úgy áldja meg kegyelmedet, s én is nem kivánok érette lenni éltemig kegyelmednek hálaadatlan jóakarója. Ezen jó Istennek óltalmában ajánlván kegyelmedet, maradok

Nicomediae, 18. Aug. 1705.

kegyelmednek

szolgálni kivánó jóakarója, attyafia

Thökölyi Imre m. k.

XXIV.

Rákóczy Ferencz Fejedelemnek
maga saját kezével így irt Thökölyi Imre:

Méltóságos Fejedelem, kedves fiam-uram!

Nem tudom, mint kezdjem el megköszönését, mint szolgáljam meg fiúi szeretetét kegyelmed 15. Junij Szöllössy által küldött levelében letett méltóságos assecuratiójának, hogy tudniillik mind igyekezik kivánságimat promoveálni, s mind innenvaló szabadulásomra procurálni, tetézvén ezzel jóakaratját és rajtam való szánakozását, hogy mostani boldogtalan s bujdosó sorsomban succurrálni és kedveskedésével sok szükségeimet ugyan Szöllössy által segíteni méltóztatott. Mindezekért Istennek áldását kivánom kegyelmednek és méltóságos fejedelmi házára; az én

Istenem ezerannyi jót adjon kegyelmednek érette, ellenségein tegye tovább is győzedelmessé, méltóságos fejedelmi ágát pedig dicsősségessé, maga nemzete és idegenek előtt is. — Kegyelmed ajánlása szerint nagy szívvel sóhajtva várom az újabb conjuncturákhoz képest kegyelmed újabb tudósítását, az clavisos levelemben kegyelmednek bővebben irván, ennek válaszával együtt; nem kétlem, az ország lejendő gyülésére nézve differálta érettem az más (már?) elszánt és elrendelt embereknek is az portára expeditióját, az én nagyobb jómra. Bizom azért, s recommendálom tovább is kegyelmed fiúi szeretetinek az megirt dolgomat, és egyebeket is. — Nem tudván pedig, az ország dolgai az gyülésben mire fordúlnak, lévén valamelly igazítására való dolgom jószágimban is, és Pápay Gáspárnak is ha kegyelmed Erdélyben való jószágomat megadatta, odavaló tisztem mellé, s onnan, hogy szemével látott relatiót tehessen mindkét hazában való jószágimrul, hozzám kelletvén nékie jönni: szükséges — hogy magam mellől kegyelmed méltóságos oldala mellé az ország gyülésére egy nevezetesebb s örögöbb renden lévő, országunk törvényét tudó és ország gyülésében s Bécsben követségben is forgott és hazájában is vice-ispányságot viselt hivemet küldjem: expediáltam azért édes fiam-uram kegyelmedhez Bay Mihály uramat, becsületes, meghitt, régi hiveim közül egyiket, ki által kegyelmednek atyai szeretettel izöntem; kérem azért bizodalommal kegyelmedet: szóval mondandó szavainak hitelt adni, az portára küldendő követjeivel ide visszaküldenyi, és örvendötös válaszszal megörvendöztetni méltóztassék. Lássa azért kegyelmed kegyelmes szemmel Bay uramot, az én tekéntetemért is, — és ha az én

dolgaimban kegyelmedet megtalálja, sok országos dolgai között, is azokban légyen ő kegyelmének assistentiával; sok ideje, az portán tartottam az franczia követ mellett mintegy residenstül: az odavaló dolgok mint folynak, és az odavaló franczia követ az kegyelmedtül nékie irattatott levelek titulussa iránt mit mondott, ad directionem meg tudja kegyelmednek mondani. Ezzel mégis ajánlom magamat kegyelmed megtapasztalt fiúi szeretetében, maradván míg Isten éltet,

kegyelmedet

Nicomediae, 23. Aug. 1705.

szivesen szerető és szolgálni kivánó
bujdosó apja
Thökölyi Imre m. k.

XXV.

Az Rákos mezejére egybegyült nemes Magyarország státusinak közönségessen, illyen levelet irt Thökölyi Imre:

Celsissime Princeps, Domine Fili singularissimo affectu dilecte, necnon Excellentissimi, Illustrissimi, Reverendissimi admodum Reverendi, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii, Nobiles ac Strenui Domini Fratres, Amici et Benevoli colendissimi, observandissimi!

Kinek-kinek kegyelmetek közöl maga méltóságához s rendéhez illendő becsületet tévén, dücsőrtem az én jó Istenemet, ki az én hosszas bujdosásombéli boldogtalanságomban engemet azzal megvigasztalt, hogy az én édes nemzetemnek kimondhatatlan nyomorúság miátt szintén elállott s haldokló állapotja jobbra-

fordulásának s magok közönséges javát megerősíteni kivánó szabados egybengyülekezéseknek hirét halljam, és hogy nékem emberi reménség s vélekedés felett dolgaim orvoslására édes hazám igaz fiaihoz, tagjaimhoz s véreimhez ez idegen messze földrül nyittatott utam; mellyhez való bizodalmamtul viseltetvén, küldettem meghitt, becsületes hivemet Bay Mihály uramat kegyelmetekhez, szükséges s kiváltképpen való dolgaim végett, kérvén nagy szeretettel kegyelmeteket, hogy megértvén ő kegyelmétül, vegyék tekéntetben az én igaz hazafiúságomat, édes magyar nemzetem igaz igyéért erre az sokféle szenyvedésekkel teljes hosszas bujdosásra s boldogtalanságra való jutásomat, minden jószágimtul, javaimtul, édes földimtül való megvállásomat, és az sokképpen való mortificálás, busúlás, szomorúság miatt való elnyomorodásomat, s szintén elfogyásomat: méltóztassanak dolgaim megorvoslásával való egész vigasztalással említett becsületes hivemet mennélhamarabb hozzám visszabocsátani, hogy kegyelmetek közönséges boldogulását és édes hazánk eltapodott szabadságának helyreállításában való nemes, szíves munkájoknak tovább s mindvégig való szerencséjéért — mint most is elkövetem — és kinek-kinek kegyelmetek közül mind magok, mind kedves maradékjok örökös javáért én is az én Istenemet imádhassam, hálaadatosságomnak minden üdőbéli contestatiójával. — In reliquo Celsitudinem Vestram, necnon Excellentissimas, Illustrissimas, Reverendissimas, admodum Reverendas, Spectabiles, Magnificas, Generosas, Egregias, Nobiles ac Strenuas Dominationes Vestras diu ad vota feliciter valere desiderans, maneo, Nicomediae, 24. Aug. Anno 1705.

Celsitudinis Vestrae,

Excellentissimarum, item Illustrissimarum, Reverendissimarum admodum Reverendarum, Spectabilium, Magnificarum, Generosarum, Egregiarum, Nobilium ac Strenuarum Dominationum Vestrarum

Pater, Frater, Amicus, Benevolus et
Servitor paratissimus
Emericus Thökölyi m. p.

Titulus seu indorsatio:

Celsissimo Domino Principi Francisco Rákóczy, necnon Excellentissimis, Illustrissimis, Reverendissimis, admodum Reverendis, Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregijs, Nobilibus, Strenuis Dominis, Dominis Generalibus, Comitibus, Praelatis, Baronibus, Comitatuum Officialibus, item Capitaneis, Ductoribus — Toti denique Universitati Dominorum Magnatum et Nobilium, Militiaeque Equestris pariter et Pedestris Ordinis Inclyti Regni Hungariae, in Campo Rákos in Armis existentibus et Comitia celebrantibus Tit. Tit. Domino Filio singulariter dilecto, Fratribus, Amicis et Benevolis Colendissimis, Observandissimis. *)

---

*) A Rákos mezejére hirdetett, de a hadi állapotok miatt Szécsénybe áttett országgyülésen egybegyült rendek határozata e levélre:

„Articulus VIII. Az méltóságos Tökölyi Imre fejedelem az magyar haza szabadságinak helyreállításáért fegyvert fogván, és azon ügynek minden jobb utakon és módokon való folytatására életét, jószágát feláldozván, úgy most is hazafiúi magyarsága szerint hazánkért bujdosásban lévén, és minden jószágitul az austriai ház által megfosztatván: minthogy Isten által azon jószágok az mostani ügynek birodalmában estenek, — méltónak itéltetett, hogy az praetituált fejedelem minden jószágiban restituáltassék, maga pedig személlye szerint több bujdosó magyarokkal az leendő békességnek tractájában includáltassék; sőt mivel azon magyar ügynek folytatásával, hol maga, hol arra rendelt emberi pro publico némű-némű adósságokat contraháltanak, hogy praevia rei investigatione veritate

XXVI.

Magyarországra az nemes ország gyülésére expediáltatott, meghitt, becsületes hívünk nemzetes vitézlő Bay Mihály uram instructiója.

Nicomediae, 24. Aug. Anno 1705.

1-mo. Isten segítsége által megindulván, az menynyiben lehet, siessen, és leveleinket mind méltóságos fejedelem kedves fiam-uram ő kegyelmének, mind Bercsényi urnak s másoknak is, az kiknek szólnak, az titulus nélkül valókat is, az mint szóval eleiben adtuk, ott titulálván, illendő köszönötünk mellett adja meg.

2-do. Minthogy az méltóságos gróf Bercsényi Miklós uram ő kegyelme kiváltképpen való módot igérte dolgaink promotiójában, mind nékünk irott levelében, mind pedig szóval, becsületes szolgánk Szöllőssy Zsigmond által hozzánk való jóakaratját izenvén, hogy az gyülésben lévő emberünk ő kegyelmét ne tágitsa, hanem szüntelen magát ő kegyelmének insinuálja: azt azért el ne mulattassa; ő kegyelmének szóval miket mondjon, s másoknak is, az kiknek tudniillik ő kegyelme javallani fogja, minthogy mindenekben az ő kegyelme tanácsával éljen, — szóval bővebben declaráltunk. Söt ő kegyelméhez való bizodalmunknak contestatiójára, azzal is ő kegyelme méltóságos személyét meg kivánván becsülni: ezen instructióját, ha ő kegyelme kivánja, ő kegyelmének megmutassa, nem kételkedvén semmit benne, hogy

---

comperta, az ollyatén megkárosodott creditoroknak az méltóságos vezérlő-fejedelem (Rákóczy) ex cassa publica contentatiót tehessen, igazságosnak találtatott."

oly bő mértékben tapasztalt hozzánk való ő kegyelme sincera affectiójához képest, ő kegyelme dolgainknak jó patronussa lészen, mind azokban, valamellyek jószáginkat concernálják, mind és kiváltképpen való módon abban, hogy az mi személyünk közönségessen ő kegyelmek előtt ne menjen felejdékenségben, s tovább se differáltatnék errül az gyülésrül a magyar nemzetnek a portára érettünk követséges requisitiója a méltóságos fejedelemnek és a fegyverben lévő magyar nemzetnek, innen való kiszabadulhatásunk iránt: — tekéntetben vévén azt ő kegyelmek, hogy mi azért az igaz magyar igyért jutottunk erre, az miben vagyunk, mindenünktül megváltunk, és az hosszas bujdosásnak s külömb-külömbféle (módon) való szenvedésnek terhe alatt már szintén elfáradtunk és megnyomorodtunk; — egyébiránt is az szükséghez képest az miben ő kegyelmeket requirálja: édes nemzetünk között való nagyra nevekedett méltóságos tekéntetével és autoritássával dolgainkat promoveálja (Bercsényi), kivált ha a német és magyar között való dolgok compositióra fordúlnak.

3-o. Némely supplicánsok találtanak itt meg bennünket, az mint supplicatiójábul kinek-kinek mi dolga légyen, megláthassa, úgy azt is: mi választ tettünk nékiek; ha azért az válaszhoz képest méltóságos fejedelem fiam-uramot ő kegyelmét és az nemes országot megtalálják supplicatiójokkal, az mi nevünkkel: dolgoknak promotióját segítse, levelünk megadása s köszönötünk mellett kérvén szónkkal cancellarius Jánoky Zsigmond uramot — ki előtt tudnillik az illyen instantiák forgani szoktak — az mi tekéntetünkért segíteni ne neheztelje, és nevezetessen, hogyha Máriássy Ádám uram, az méltóságos fejedelem

kedves fiam-uram ő kegyelme adjutántja, az Vér familia — kibül való az anyjárul Komáromy János uram fia — Várad s Jenő tartományiban őket illető jószágok dolga végett supplicatiót ad be az méltóságos fejedelemnek és az nemes országnak: omni meliori modo promoveálja, és más jóakaróinkkal is azon dolgot segítesse, contentumot kivánván abban tenni, említett Komáromy János uramnak.

4-to. Az mely dolgainkban az hármas memoriale beadatódott jószágink dolgában az méltóságos fejedelem kedves fiam-uramnak ő kegyelmének: mindazokra az ő kegyelme válaszát szorgalmatossan urgeálja, a mellyekben egész választ nem adott, vagy azokban differáltatott.

5-to. Kezéhez adott leveleinket kinek-kinek adja meg; ha kinek meg nem adhatja: bizonyos emberekre bízza, az kiktül recognitiót vegyen de recepisse, melylyel confirmáltassunk, hogy kiki kezéhez vehesse.

6-to. Mióltátul fogva méltóságos fejedelem kedves fiam-uram ő kegyelme jóakaratjábul mind erdélyi, s mind magyarországi jószágink restituáltattanak: míg embereink kézhez vehették, és mind mi, úgy meghitt szolgánknak Kemenczey Jánosnak a méltóságos fejedelemtül resignáltattak, e végre, hogy mi szükségünkre percipiálja jövedelmét, azon reménségünk lévén az mi erdéllyi jószágunk iránt is, várjuk azért az méltóságos fejedelem oblatiója szerint az ő kegyelme jóakaratját. A miólta a fiscus keze vagyon mindkét házában lévő jószágunkon, vagy ezután is vehetnek benne (belőle), lassan érkezhetvén reá: azalatt a mi proventus belőllek interveniálhatott, az mint értjük, mind fiscus számára percipiálták; melly igazság szerint minket illetett volna, s illet is. Ezen materiában is hat-

hatós instantiát tegyen, hogy az mit belöllök percipiáltak, vagy az kézhezvételig tovább is percipiálnak: nekünk refundáltassék, hogy azzal is a bujdosásban igen elfogyatkozott állapotunkat segíthessük, — ide nem értvén méltóságos gróff Bercsényi Miklós uramot ő kegyelmét, ki nékünk enyiczkei jószágunkat sponte remittálta — mellyért Isten ő kegyelmét megáldja; nékünk Isten adjon módot, tehetséget benne, hogy ő kegyelmének meghálálhassuk — sőt annak azalatt való proventussa felől ingyen sem emlékezzék ő kegyelme előtt, többel lévén mi adóssak ő kegyelmének.

XXVII.

Radvánszky Györgyné Máriássy Joanna-Katarína asszonnak.

Radvánbul die 6. Februarij Anni praesentis nékem irt kegyelmed jónkat kivánó szép levelét kedvessen vettem; kegyelmedet, úgy kedves fiát régi jóakaróink közül egyiknek tartván, ezen választtévő levelemmel én is kegyelmedet megbecsülni kivántam, — Istentül mind kegyelmednek, mind hozzátartozóinak jó egészséget, és házájokban boldog és békességes lakást kivánván. — Sem Radvánszky János, sem Gerhard György uraiméknak nem szükséges a méltóságos fejedelem kedves fiam-uram ő kegyelme előtt a recommendatio: mert igaz hazafiaknak esmérvén ő kegyelmeket, élt már is szolgálatjokkal, és meg is esmérte, kik legyenek; mindazonáltal kegyelmed requisitiója tekéntetben előttem lévén, és én is kegyelmetek z közelebb való menetelemet reménlvén: az

alkalmatossághoz és időhöz képest nem kivánom elmulatni ő kegyelmekhez való jó affectiómnak megbizonyítását, reménlvén ő kegyelmek iránt ennek reciprocatióját. Az szent Isten minden változástul óltalmazza kegyelmeteket, s engedje nékem is látnom kivánt jó állapotban! Nicomediae, 23. Aug. 1705.

XXVIII.

Rákóczy Fejedelem mellett lévő franczia követnek.*)

Excellentissime Domine!

Pro sincero Excellentiae Vestrae erga me affectu, contestatoque candidi sui amoris argumento sum valde Vestrae Excellentiae obligatus, etiamque eo fine meo ad Comitia Hungarica Deputato Generoso Domino Michaeli Bay strictos dedi ordines, ut nomine meo decentem Vestrae Excellentiae exhibendo honorem, dignas pro tanta benevolentia gratias agat. Cui ut Vestra Excellentia fidem adhibere, mihique ac negotiis meis, praesertim a praefato Domino meo Deputato declarandis, ulterius quoque patrocinari dignetur, amantissime rogo, et ardentissimis exopto votis, ut Deus Optimus, Maximus servet Vestram Excellentiam ad servitia Clementissimi Imperatoris Domini nostri semper et ubique utilissimam et ad vota sua felicissimam. Nicomediae, 25. Aug. Anno 1705.

Excellentiae Vestrae

Benevolus et ad servitia paratissimus

Emericus Thökölyi m. p.

---

*) Marquis Des Alleurs.

XXIX.

Angliai, hollandiai, svéciai, brandenburgus követeknek, különössen.

Excellentissime Domine!

Longo jam pressus exilio, variisque calamitatibus pro fide et patria exeratatus, non modice consolatus sum, dum intellexi — sicut hoc dudum ardenti corde desiderabam — Sacram Regiam Majestatem remedendis afflictissimo et agonisantis Hungariae Gentis morbis, salutares manus adhibuisse, et eo fine ad Comitia eorum Vestram Excellentiam expedivisse. Quem ego cultu singulari honorare volens, dedi in mandatis meo ad eadem Comitia Deputato Generoso Domino Michaeli Bay, ut Vestrae Excellentiae non tantum visitationis, sed et condignae salutationis demeritum exhibeat honorem. Plurimum confidens, quod Vestra Excellentia eidem fidem indubiam sit adhibitura e firmaque sua in justitiam et fidem Evangelicam obligatione perplexum statum meum cordi summendo, mihi, meaeque ac patriae causae efficaciter patrocinatura; pro quo Deus Vestrae Excellentiae benedicet, et ego maneo

Excellentiae Vestrae

Nicomediae, 25. Aug. 1705.

servitor paratissimus

Emericus Thökölyi m. p.

NB. Az hollandiai követnek az Regia Majestas helyett ezt kell irni: Celsos ac Praepotentes Ordines.

XXX.

Bay Mihály uramnak.

Supponáltam azt fiam-uram ő kegyelme irásához képest, hogy ha a dolgok pacificatióra mennek. Az anglusok, hollandusok, svéd és prussiai királyok interessentiájok nélkül nem consummáltatnak; arra nézve mindeniknek követjének kelletvén ott lenni, hogy kegyelmed expeditiójának semmi híja ne légyen: mindeniknek kegyelmed nevére credentiát irattunk. Úgy kivánván azért a dolog: jelentse meg fiam-uramnak ő kegyelmének, az méltóságos fejedelemnek, és ha úgy fog tetszeni ő kegyelmének, mindeniknek tégyen levelünk megadása mellett köszöntő becsületet; declarálván az evangelicusoknak hathatóssan, hosszas bujdosásunkat, s vallásunkért s hazánk szabadságáért erre az boldogtalanságra való jutásunkat, kérje, hogy nekünk omni meliori modo patrocináljanak.

Irattunk az francziai király ottlévő követjének is, megköszönvén hozzánk való jóakaratját s szives affectióját; kegyelmed is szóval kövesse el, midőn levelünk megadása mellett nekie becsületet tészen, nevünkkel, s kérje az továbbvaló patrocinállásra. — Adjon Isten jó utat kegyelmednek! Nicomediae, 26. Augusti, Anno 1705.

(Vége.)

VI.

TÖKÖLY IMRE

VÉGRENDELETE.

TÖKÖLY IMRE

maga kezével irott

végrendelete.

Atyának, Fiúnak és Szent-Lélek Istennek nevében, Ámen.

Halandóságomrul gondolkozván, mostani ágyamban való hosszas nyavalyámat is előttem viselvén, mely igen megerőtlenített, látván előttem a szapora példákat is: azért míg időm vagyon hozzá, ha az Isten e világbul kiszóllítana is, tettem illyen dispositiót s végső testamentumot az alább megirt dolgokrul, a mint alább következik.

Primo. Méltóságos Felső-Vadászi Rákóczi Ferencz fejedelemnek, eddig is fiúi hozzám való relatiójához képest, a mennyiben édes anyját feleségül vévén el, kezem alatt nevekedett egy darab ideig, ebben a bujdosó állapotomban sok jóakaratjával élvén, velem való jótétéjért, magyarországi jószágimban, úgymint: Árvában, a mennyiben jussom vagyon, Likova várában és hozzávaló jószágokban, Letava várában levő jussommal és Zsolna nevű városommal, item Késmárkot ötvenezer rhénes forintokban, a styavnyiki kastélt is ugyanannyi summában ő kegyelmének legálom, s minden jussomat ő kegyelmére és méltóságos familiájára transferálom; nevezet szerint egyik fiát ő kegyelmének, a kissebbiket, vagy az meghalván, a mellyik

életben leszen a már születtetett, vagy ezek meghalván, a születendők közül is, ezen testamentalis dispositiómban successoromnak vallom és publicálom, fiamnak is fogadom, és hogy a méltóságos Thökölyi familia neve meg ne haljon, nevemet is oda transferálom ezen utolsó dispositiómban.

Secundo. Az aranyas pohárt, a husz aranyas csészéket, és a veres-selyem atlacz, szkófiummal szőtt ágyöltözetet, minthogy ezeken az én kedves fiam-uram Rákóczi Ferencz eleje czímere vagyon, ezeket is ő kegyelmének hagyom és testálom.

Tertio. Ugyan ő kegyelmét, a feljebbirt méltóságos fejedelmet constituáltam ezen testamentumban summus justitiariusnak, hogy az ország törvénye szerint specialis commissariusi által az alábbirt punctumokban iratott dispositiómat és legatumimat effectuáltassa, kit lelkére is kötök, hogy kivált az énmellettem, bujdosásomban engemet holtig igazán szolgáló jámbor hiveimnek és szolgáimnak, akárki légyen is, rövidséget tenni ne engedjen, executióját senki tekintetiért ne halasztassa, hogy azok is szegények Istent áldhassák érette, és ne átkozhassák ő kegyelmét.

Quarto. Isten az édes fiam-uramat éltesse; de köz lévén a halál mindnyájunkkal, ha ő kegyelmét is valamely változás érhetné: vallom és legálom justitiariusnak gróff Bercsényi Miklós uramat, és azon magyar házában levő elsőbb rendeket; Erdélyben is pedig az országnak elsőbb rendei a kik lesznek, nevezet szerint Pekri Lőrincz és Mikes Mihály sógor uramékat is.

Quinto. Rima-Szombatban s így Gyöngyösön lévő portiómat legálom az eperjesi lutheranum collegiumhoz, azon jussal, a melylyel birtam.

Sexto. A felséges franczia király portán lévő extraordinarius követjének Marchio de Ferriol uramnak, mint kedves atyámfiának, emlékezetre hadtam az ezer talléros gyémántos gyürümet, kit nem régen váltottam ki a constantinápoli zsidótul.

Septimo. Pekri Lőrincz uramnak és feleségének Petrőczi Kata hugomasszonynak hagyom Küküllővárában lévő jussomat, hoc tamen per expressum declarato, hogy ezen jószágbul négyezer magyar forint érő jószágot excindálván, és a melly falut juxta futuram aestimationem azon jószágbul kedvelleni fog Szölősi Zsigmond és felesége Jakab Kata asszony, — Hosszu-Aszó, Küküllő vármegyében lévő házakhoz foglalhassák, s birhassák pacifice, a míg a négyezer magyar forintokat nekiek le nem teszik; ha pedig ebben megfogyatkozhatnának, akármelly, Erdélyben és Magyarországban lévő jószágimbul excindáltasson fiam-uram nekiek négyezer magyar forintokig való jószágot, gyermekségektül fogván való igaz szolgálatjokért.

Octavo. Szigeti udvarházban való részemet, mely Máramaros vármegyében vagyon, legálom Bay Mihály uramnak; vagy azért adjonak jószágombul négyezer magyar forintokat, ha tudnillik ebben megfogyatkozhatnék.

Nono. Krakkai udvarházban levő jussomat, hozzá való appertinentiákkal, legálom Komáromi János uramnak; vagy ezért négyezer magyar forintokat, ha ebben megfogyatkozhatnék.

Decimo. Bodrog-Keresztúrban levő házamat, hozzátartozó szőleimmel, legálom Szkárosi Sámuel uramnak; vagy ezért háromezer magyari forintokat, ha ebben megfogyatkozhatnék.

Undecimo. Brettyai udvarházamat, mely Hunyad vármegyében vagyon, hozzálevő portiómmal legálom Pápai Gáspár uramnak; vagy ezért háromezer magyar forintokat, ha ebben megfogyatkozhatnék.

Decimo secundo. Gyula-Feirváratt levő házamat legálom Mikes Mihályné hugomasszonynak.

Decimo tertio. Mégis fordítom elmémet az én kedves fiam-uram méltóságos fejedelem Rákóczi Ferencz személyére, s kötöm ezt is lelkére, hogy ebben a Törökországban, ha későre terjedne is, temetésemet ne engedje, hanem vagy Erdélyben, vagy Magyarországban kivitetvén, egy lutheranus, kerített kulcsos városnak templomában temettessen, emlékezetre koporsóm felett zászlót és epitaphiumot is tétetvén fel. Azon is kérem s lelkére kénszerítem, hogy az én szolgáim között a kik nemteleneknek találtatnak, és Magyarországban vagy Erdélyben penetrálnak, jószágimban telepíttesse meg, felszabadítván az ollyan örökséget, a melyre telepednek, s megnemesítvén azon személyeket is ezen legatióm mellett; tartsa pedig elsőbb dolognak, — minekelőtte a felsőbb rendek között feljebb való punctumokban declarált jószágomat kiosztatná is: mert a szegénynek nehezebb a dolga; a ki hol szereti azért, jószágimban, ott telepedhessék meg, ehez illendőképen örökséget is, és a mellett mindeniknek hat ökröt és két tehenet adván. Itt nem felejthetem el Mátyás mester és Sütő Gyurka jámbor szolgáinkat is, kirül én lehetek bizonság, hogy a szegény feleségem holta előtt testamentom-formában nekem recommendálta, hogy fiam-uram őket felszabadítsa, ha jobbágyi kötelesség alatt volnának is, és őket megnemesítse: azért én is ezt ő kegyelme lelkére bizom, ne hagyja úgy szegényeket, édes anyjához, és hozzám

gyermekségektül fogván contestált jámbor szolgálatjokért s hűségekért.

Decimo quarto. Szegény Bohos Márton mind maga, s mind felesége az én hűségemben halván meg, árváját Bohos Sophit, szegény feleségemmel együtt neveltük; kinek az apjárul is maradván valami kevés javai: akkori szükséghez képest a szegény feleségem is valami keveset elköltött. Ezt azért, a mennyiben elkölt, refundálják az én itt találtató javaimbul; a szoknyák közül egyet, tudnillik a violaszin virágosbársonyszoknyát, egyéb asszonyembert illető portékákkal, adják neki, s töltsék száz tallérra, kit feirruhábul, kit egyéb aprólékos, aranyműves-ládában találtató egyetmásbul; ollyanok lehetnek: azelőtt egy farsangoló alkalmatosságra készíttetett nyakravaló, párta, kézrevaló etc., mellyek is smaragdos, rubintos és klárisos portékákbul állhatnak; de ha ezzel fel nem érik a száz tallért, egyéb jókbul töltsék ki, s vegye az én tekintetemért gondviselése alá Pekriné asszonyom, míg Isten szerencséjét mutatja, s tegyen jól véle, mint árvával, énérettem is.

Decimo quinto. Erdélyben Szék Gábor nevű nemesembernél levő jószágomat (ki is megholt ugyan, de maradéki birják) jószágimbul kiváltván, régi jámbor szolgálatjáért legáltam Fekete Jánosnak, ideértvén, ha mi acquisitiót is szerzett hozzá; e mellé ugyanezen erdélyi illyei jószágomban legálok egy falut, ötszáz magyar forintokban = in flor. 500 Ung. — Ha pedig ezen Szék Gábor jószágában vagy az illyeiben megfogyatkoztathatnék Fekete János: tartozzanak az én jószágombul neki adni ezer tallérokat.

Decimo sexto. A kiknek mellettem levők közzül valamely praetensiójok, adósságok vagyon, s azt justi-

ficálják: történhető halálom után mindgyárt' másnap Komáromi János uram és Szkárosi uramék contentálják, lelkekre bízom, senki maga kárát ne forgathassa; ezen restantiás hópénzes szolgák restantiájának complanálására lévén már sequestrálva egy zsacskóban költség, kit Szkárosi urammal sequestráltattunk, s felkeresheti. Tudván pedig, hogy senki ebbül az országbul hazájában, utjához kivántató költség nélkül nem mehet: akarván kinek-kinek ez iránt való szükségérül éltemben provideálni, tettem illyen rendelést, személy szerint mindazoknak, valakik mellettem laktanak. Arrul is tévén dispositiót, hogy a melly ezerötszázötven tallér restantiám a franczia oratornál vagyon, (kirül levelem is vagyon és a testszin ládában megtalálják, abban a csomóban, melyben a clavisok vadnak) azt is felvévén, a Pápai Gáspár uramnál levő pénzzel, mellyért is Bay Mihály uramat és ugyan Pápai Gáspárt is expediáltam, hogy behozzák, osztassék el az alábbirt legatio szerint; bízván a franczia orator ő kegyelme jó lelkeismeretire, hogy testamentum szerint contentálja azokat, a kiknek legáltuk. Magyarországában pedig bíztam a méltóságos fejedelemre fiam-uramra, a mint feljebb irtam. A melly portékáim vagy javaim a legatumtul elmaradnak ittlevő javaimbul: tetesse a franczia orator ő kegyelme pénzzé, és conserválja hideg tetemimnek Magyar- vagy Erdélyországában való kísírésére; a mi pedig ez illyen pénzbül elmaradna, osztassa ki fiam-uram a mellettem lévő híveim és szolgáim között juxta merita personarum, a kinek mi juthat, ezen testamentumban declarált legatum szerint; a többit pedig, a mint feljebb megiratott, eladandó jószágombul pótolja ki.

Decimo septimo. Pápai Gáspárnál vagy akármelly

tiszteimnél is a melly készpénzben találtatik, abbul legálok kétszáz tallért Bay Mihály uramnak, Pápai Gáspárnak is kétszáz tallért: minthogy Magyarországra expediáltattak a költségért, és ezeknek is kellett volna behozni utánnam.

Komáromi János uramnak legálok háromszáz tallért; Szőlősi Zsigmondnak legálok száz tallért, és kétszázat a feleségének, kivel hazájában mehessen; e mellett a kis német bársonyos hintómat, és lovaim között az kik jobbaknak találtatnak, két szekeres-lovamat. Szkárosi Sámuel uramnak kétszáz tallért, feleségének ötven tallért.

A mellettem lakó doctornak a tatár lovamat és ötven tallért.

Mátyás mesternek száz tallért, és ottkin ezer magyar forintot.

Fekete Jánosnak hatvan tallért; azomban egy rókamállal béllett angliai mentét csináltassanak néki.

András deáknak hatvan tallért.

Csontos Jánosnak a melly praetensiója vagyon adóssága iránt, complanálják, azonkivül adjanak neki ötven tallért, és ruházzák meg is tisztességessen, egész köntöst csináltatván neki. Magyarországban menvén pedig, ottvaló pénzünkbül, a ki találtathatik, adjanak neki száz tallért.

Szombati Istvánnak adjonak ötven tallért.

Oláh Mátyásnak is adjonak ötven tallért.

Füredi nevü Miklósnak, kit is Tillinkónak hittak, adjanak harmincz tallért; feleségének is adjanak husz tallért.

Sütő Gyurkának adjonak negyven tallért.

Hegedüs Pistának harmincz tallért, a mátkájának Újfalusi Ilonának husz tallért.

Dudás Istvánnak adjanak harmincz tallért, mentét is csináltassanak neki.

Oláh Jánosnak adjanak harmincz tallért.

Kis Jankónak adjanak itt husz tallért, magyarországi pénzembül pedig harmincz tallért.

Pandurnak adjanak huszonöt tallért.

Debreczeni Miskának adjonak husz tallért.

Vaczilnak adjanak husz tallért.

István mesternek complanálván fizetését, adjonak azon kívül harmincz tallért.

Paskádynak adjanak huszonöt tallért.

Faragó Mátyásnak huszonöt tallért.

Szilágyi Andrásnak huszonöt tallért.

Teleki Laczkónak huszonöt tallért.

Lovász Laczkónak husz tallért.

Naláczi Miklósnak husz tallért.

Demsori Mátyásnak husz tallért.

Granátnak harmincz tallért.

Várnainak ötven tallért, és mentének, dolmánynak, nadrágnak való angliai posztót.

Mózsesnek ötven tallért, és mentének, dolmánynak, nadrágnak való angliai posztót.

Munkácsi Jánosnak száz tallért adjanak, magyarországi bonumimbul is száz tallért.

Zákány Andrásnak ott kin lévő bonumimbul harmicz tallért.

Debreczeni Szabó Jánosnak itt találtató javaimbul adjanak huszonöt tallért, Magyarországban találtató javaimbul pedig adjanak hetvenöt tallért; ugyanennek magyar- vagy erdélyországi jószágimban egy jó örökséget vagy fundust cum appertinentiis resignáltasson fiam-uram ő kegyelme, a hol maga kedvelleni fogja, mellyen házat is építtessen neki, és azon

fundushoz három vagy négy jobbágyot szakasztasson azon jószágbul, a melyben a fundus resignáltatik neki.

Szőlősi Zsigmondné Jakab Kata asszonynak elébbi legatióim kívül legálom az aranyas terczenella-szoknyát is, hozzá tartozható vállal együtt.

Munkácsi Jánosnénak pedig a bélletlen, asszonyembernek való nyári mentécskék közül a megyszin virágos bársont, vagy mást; ehez csipkét is, a mely ugyan mentére való találtatik a ládákban.

Kis Jutka leánynak az öt soros, fekete szemekkel egyveles gyöngyös nyakravalót; ehez egy pár kézrevalót, pártát és főrevalót is.

Mátyás mesternének adjanak huszonöt tallér érő asszonyembernek való portékát, melly a ládámban találtatik.

Az erdélyi háznál levő öreg gazdának Viskinek adjanak husz tallért.

Boros Istvánnak adjonak negyven tallért.

Andrási Jánosnak adjanak itt ötven tallért, Magyarországban is ötven tallért.

A constantinápolyi keresztyén ispotályokban levő koldusoknak ötven tallért adjanak.

Gergelynek, a Komáromi uram szolgájának adjanak husz tallért.

Az eperjesi, kassai és késmárki ispotálybeli szegényeknek is, — item azon várasban levő ispotálybeli szegény koldusoknak, a hol hideg tetemim fognak a tizenharmadik punctumban megemlített mód szerint eltemettetni, hagyok egyenlő osztály szerint ott kin levő jószágimbul száz tallérokat.

Decimo octavo. Erdélyországban levő jószágim miben legyenek? még azokrul semmi informatiót nem vehettem: azoknak azért mivoltokhoz képest disponál-

nom nem lehet; mindazonáltal, az idő senki után nem várakozván, hogy ezeknek dispositiójok iránt is intentiómat assequálhassam, teszek ezek iránt is illy generalis dispositiót. A legatáriusok, a kiknek tudnillik ezen jószágimbul a felsőbb punctumokban bizonyos szakaszt testáltam, azokat a megirt mód szerint, denominált justitiariusim contentálják; a mi jószágimban megirt dispositióm után fenmaradhat, mindazokban successoromnak vallom az első punctumban adoptált édes gyermekemet, méltóságos Rákóczi Ferencz fejedelem kedves fiam-uram kissebbik gyermekét, a megirt első punctumban lett declaratióm szerint; birja ezen jószágimat is azon jussal, melylyel én birtam és birhattam volna, hoc iterum atque iterum per expressum declarato, hogy a méltóságos Thökölyi familiárul álló nevet viselje, hogy abban az én familiámnak neve reviviscáljon.

Decimo nono. Bercsényi Miklós uramhoz is még éltemben kivánván tiszta indulatomat contestálnom: hagyom és vallom ő kegyelmének Aba-Újvármegyében levő Enyiczke nevü kastélyomat, azon jussal, a melylyel én birtam és birhattam volna.

Vigesimo. Szőlősi Zsigmondné Jakab Kata, ezen dispositiómnak alkalmatosságával instantiájával találván meg engemet, Erdélyországában Torda nevü városban levő házam felöl, mellyet Barnóczki György nevü ember ad dies vitae birt: ezen házamat is azért cum omnibus appertinentiis vallom és legálom Szőlősi Zsigmondnak s feleségének Jakab Katának, hac expressa cautela, hogy aestimáltassék meg a ház cum omnibus appertinentiis, és a mire aestimáltatik, azon és annyi summa excindáltassék és defalcáltassék a négyezer magyar forintbul (mellyben tudnillik vallot-

tam ő kegyelmeknek czen dispositiómnak hetedik punctumában, hogy Küküllő-várához tartozó jószágimbul, mellyet azon megnevezett punctumban legáltam Pekri Lőrincz uramnak és feleségének Petrőczi Kata hugomasszonynak, excindáltassék valamely falu kit szeretni fognak, négyezer magyar forintokat juxta aestimationem megérhető) a mi fenmarad a négyezer magyari forintokbul, annyi summa pénzt érő jószág excindáltassék azon denominált Küküllő-várához tartozó jószágbul, a mellyik falut tudnillik szeretik, uti praemissum esset in puncto 7, Szőlősi Zsigmondnak és feleségének Jakab Katának, mellyet birhassanak pacifice. Ha pedig ezen tordai házban megfogyatkozhatnának: tehát maradjon meg in tali casu a hetedik punctumban ő irántok lett négyezer magyar forintokig való dispositióm egészlen.

Vigesimo primo. Noha Munkácsi Jánosrul feljebb is vagyon emlékezet: mindazáltal eszemben jutván gyermekségétül fogván való szolgálatja, a felsőbb legatum mellé újobban legálok nekie ezer magyar forintokig való jószágot, mellyet excindáltassanak neki magyar- vagy erdélyországi jószágimbul; vagy pedig pénzül adják ki neki az ezer magyar forintokat.

Vigesimo secundo. Kis Jutka leánynak is gyermekségétül fogván való szolgálatjáért adjanak jószágimbul ezer forintig való jószágot, vagy azért ezer magyari forintokat.

Boér Jánosnak is ötszáz magyar forintokig való jószágot, vagy ezért adjanak neki ötszáz magyar forintokat.

Vigesimo tertio. Noha feljebb is tettem emlékezetet Andrási János felől: mindazonáltal considerál-

ván újobban ennek is jámbor szolgálatját, a feljebb megirt legatumot szaporítsák meg hatszáz magyari forintokkal.

Peractum in Campo Florum ad Nicomediam, die tertia mensis Septembris. Anno millessimo septingentesimo quinto.

Thököli Imre m. k.

(P. H.)

L'an mil sept cent cinq et le troisieme septembre, a la requisition de son Altesse Monseigneur le Prince Emeric Thököly, et par la permission de Monseigneur l'Ambassadeur de France a la Porte Ottomanne, nous François Belin, premier secretaire et Chancelier de Monseigneur l'Ambassadeur, nous sommes transporté au Champ de Flor, Maison de son Altesse proche de la ville de Nicomedie, ou estant Monseigneur le Prince Thököly, a declaré a nous susdit Chancelier, que l'ecri cy dessus est son vray testament or ordonnance de derniere volonté, lequel il veut etre executé de point en point en sa forme et tenue; en foy dequoy son Altesse a signé la presente declaration de sa propre main avec nous susdit Chancelier.

Emericq Thököly m. p.

Belin m. p.

(Meghalt september 13-kán, 1705.)

MÁSODIK RÉSZ.

TÖKÖLY IMRE

NÉMELY FŐBB HIVEINEK NAPLÓI, IRÁSI.

1686—1699.

(Tököly)

FP

I.

DOBAY ZSIGMOND NAPLÓJA.

1686.

I.

DOBAY ZSIGMOND NAPLÓJA

MUNKÁCS VÉDELMÉRŐL. 1686.

Diarium

Continens ea, quae in arce Munkács, dum Anno 1686 per Comitem Generalem Antonium Caraffa obsidebatur et per Helenam Zrínyi Conjugem Emerici Tököly et Andream Radics defendebatur, dietim acta sunt.

Conscriptum per

Sigismundum Dobay de Eadem.

(Ex collectione Samuelis Székely de Doba. 1735.)

1686.

Micsoda operátiókot tett az német itt Munkács vára alatt, arrúl való rövid diárium.

Januarius.

Die 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. Nihil.

Die 12. Érkezett Szent-Andrássy János kegyel-

mes urunktúl, Landor-Fejérvárrúl ide Munkácsra, kegyelmes asszonyunknak s itt ben szorúlt főrendeknek szólló levelekkel, az kikben tudósít kegyelmes urunk maga csudálatos s szerencsés dolgainak folytatásirúl, s arrúl is, hogy az szerdár Ibrahim passát Landor-Fejérváratt megfojtották török császár parancsolatjábúl, az ő rendetlen cselekedetinek folytatási miatt; minket penig magához való hűségére int s kínszerít.

Die 13. A mieink közzűl egynehány lovas kiment ellenkezni a némettel, vadkert iránt való rétre. A városbúl a német azt látván, kijött lovas vagy három compániával; a mi hajduink is vagy kétszázan kimentek a vadkerbe. A németek nagy resolutióval mieinket megtolták, s a kapu felé meg is szaladának előttek a hajduk; ők a hajdukot huszárvár felé megelőzvén, a vár árkában hajtották, azminthogy vagy négy bele is hólt az vízben: amazokot is mind az ágyúkbul, mind penig az apró puskákbul vesztegették, azminthogy három el is esett közűlök, de sok sebesseket el is vittek magokkal.

14. Nihil.

15. 16. 17. 18. 19. és 20. Azon napokban a német, Latorczán túl való partba, gyümölcseskertnek irányába sánczot csinált s erősített magának, hogy minket a víztül elrekeszthessen.

21. Estve 6 órakor ismét visszaküdte Szent-Andrássyt kegyelmes urunkhoz asszonyunk ő nagysága.

23. Gyümölcseskerten túl is, a kapu iránt, bésánczolta magát német gyalog, hogy az várbúl ki s bé ne járhassunk.

24. Kasokot állított malom helyinek irányába, a Latorczán túl való partba, hogy annál is inkább a

benvalók vizre ne járhassanak. Azokot megtűtvén, strázsát is állított oda.

Die 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. Nihil.

Februarius.

Die 1. 2. 3. Nihil.

4. Az mely német a kapu iránt a gyümölcseskertnek szegeleti mellett bésánczolta vala magát, azokra mi reá mentünk s erőssen is vélek megpuskáztunk két felől, úgyannyira, hogy megadta volna magát, quártélyt kívánván; de a lovas német előtt, az ki a mezőbe állott, egy sereg hajdu megszaladott, s mi is más seregben levő udvariak megszaladtunk. Csakhamar újobban, ugyan ebéd előtt, nagy resolutióval rajtok mentünk vagy kétszázan, s Isten segétségébül két fertály óra alatt kivágtuk őket, úgy, hogy 115 németbül egy sem szaladott el, 11-et rabúl hoztunk bé, s a többit két kapitánynyal együtt levágtuk; a mi részünkrül első ostromkor egy vice-hadnagy sebbe esett, s egy hajdú penig elesett, második ostromkor penig egy vice-hadnagy elesett, s három hajdú is. Az udvariak közzül is egy sebbe esett, s egy palotás is.

5. s 6. Nihil.

7. Az mely emberek jártak kegyelmes urunkhoz, azok megérkezvén, nem merték béhozni a leveleket, tartván attul, hogy kezekbe ne akadjanak a németeknek; hanem egy újfalusi asszonytul béküldték a leveleket, magok visszamenvén urunkhoz. Mely levelekbül kitanúltunk kegyelmes urunknak Tömösvárra való érkezését.

8. A mely sánczbúl a gyalog németet kivágtuk, azoknak helyibe egy compánia dragony ott istrázsált éjjel-nappal.

9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. Nihil.

18. Nemessányi Bálint, Kelemessy János, Jeney Sámuel, Farkas Sándor, Borbély István és András Deák uraimék kiszabadúltak németek rabságábul; ő kegyelmekért asszonyunk ő nagysága gróff Herberstaint és két német tisztet kibocsátotta.

19. Nihil.

20. Újobban érkezett emberünk kegyelmes urunktúl levelekkel, meghozván kegyelmes urunknak Váradra való érkezését, s mentül hamarébb lehet, ide való közölétésit is.

21. A Latorczán túl való sánczba egy másfélfontos taraczkot vontak az németek, hogy a kapun kijáró emberekre lőhessenek.

22. Nihil

23. A huszárvárat éczaka meggyújtották volt a németek, de kevés kár esett benne.

24. 25. Nihil.

26. Asszonyunk ő nagysága újobban küldött két embert kegyelmes urunkhoz levelekkel, harmadikát penig Lengyelországba a királyhoz.

27. Érkezett Egry János virradta előtt urunktúl, Váradon hagyván ő nagyságát.

28. Nihil.

Martius.

1. 2. Nihil.

3. Kis Pál nevő ember érkezett kegyelmes urunktúl.

4. 5. 6. 7. 8. Latorczán túl, vadkertnek szegeleti iránt egy sánczot kezdett ásni a német a parton.

9. Estve indúlt meg Komlóssy uram, asszonyunk ő nagysága parancsolatjábul kegyelmes urunkhoz,

lovon, illyen formában, hogy egynehány lovas s feles gyalog is a német strázsának, a ki a gyümölcses kertnek sánczába volt, nekie rugaszkodtunk, s az strázsa előttünk megszaladott, egyet el is fogtunk bennek; azalatt csak elment, három katona penig, a kik melléje rendeltettek volt, elmaradtak, őtet eltévesztvén.

10. Nem sokad magával érkezett Munkács várossában generális Kaprara. Azon éjjel az elkezdett sánczot vadkert iránt jobban kezdték erősíteni.

11. Végbevivén az sánczot, be is vontak két ágyút éczaka; az egyike 9, a másika 10 fontos golyóbissú.

12. Kezdtek lőni azon két ágyubúl a vadkert iránt való góríhoz a palánkba, azt kit is csak egyszer találtak meg. Azon estve bocsáttatott Futaky harmadmagával kegyelmes urunkhoz. Annak elmenetelének alkalmatosságával egy dragonyt is fogtunk; ugyanazon éjjel Latorczán innen a vadkerti sánczban bészállott a német gyalog.

13. Tizenötször lőttek azon ágyúkbul asszonyunk ő nagysága ablakjai felé, de semmi kárt nem tett az golyóbissa, kétszer az ablakok felett való kűfalt találván, harmadikszor penig a drabantok bástyája-félének az ódalán való deszkát általjárta a golyóbis. Azon éjjel a vadkertnek szegeletitül fogva, egész a malom felé való halastóhoz vitte az sánczait, az vízen túl való sánczbul penig kivitték az ágyúkot a várossra.

14. Elkezdett sánczait napestig erősítette, éjjel penig az vadkerten való innegső halastócskához ásták az sánczokot.

15. Asszonyunk ő nagysága kitétette a veres lobogókat mindenfelül az várbul, úgy a palánkbul is,

azután egy lövíst is tettek minden bástyárul az ágyúkbul. Azon éjjel négyszeglető sánczot csináltak a két halastó között.

16. Éjjel az palánkhoz közelebb hozták az aprosokot.

17. 18. és 19. A kis halastó mellett, az aprosok között ágyúknak s mozsároknak való helyt csináltak, s erősítették éjjel-nappal. Azon éjjel érkezett Kubínyi Péter kegyelmes urunktul, Halmágyon hagyván ő nagyságát.

20. Éjjel be is vontak négy ágyúkat, 9 és 10 fontosokat azon sánczokba; az aprosokot is közölyebb ásta a palánkhoz. Ugyanazon éjjel Kis Pál kegyelmes urunkhoz küldetett.

21. Erőssen kezdett lőnni azon ágyúkbul a palánk kerétéséhez; azon nap circiter 40-szer lőtt, de nem ártott a lövése. Éjjel penig hét mozsárját béhozta az sánczba.

Die 22. Azon mozsárokbul legiselőszer reggel 6 óra tájban 4 követ vetett bé, azután 10 óra tájban bumbikot kezdett hánni; mindenestül tizenötöt vetett bé: de Isten kegyelmébül egy embert sem sértett, s az palánkhoz is az ágyúibúl kilenczszer lőtt. Sőrőbben bumbikot s gránátokot hántak bé, kövekkel egyelessen. Azon nap 16 gránátot s 12 követ vetettek bé, éjjel penig árkot ástak az palánk árkátul egész a Latorczáig, kin a vizet akarták kiereszteni az palánkbeli árokbul.

24. Martij kezdett elöszer lőnni a német-bástyaféléhez az ágyúibul. Egyik lövísivel, a mint az bástyának az ódalán való deszkát találta a golyóbis: oda volt támasztva egy szakálos, azt a golyóbis kettészakította; ott lévén akkor Nádasdiné asszonyom, s az ő

nagysága varró-leánykájának annak a szakálosnak a darabja a fejét kettészakította, a másik darabja penig egyik pattyantúsnak a kezét sértette meg. Azon éjjel két követ vetett bé; az nagy halastóbul is a vizet kibocsátotta.

25. Egynéhány lövíst tett az ágyúibul a bástyákhoz.

26. Hét órakor reggel bumbikot kezdett hánni, azon nap kilencz bumbit s öt követ bocsátott bé; ugyanazon nap az ágyúibul az mint lőtt volna a német-bástyához: a golyóbis egy darab fát kiszakasztván, egyik pattyantúsnak a kezít törte el. Éczaka penig az mely árkot ásott volt, azt bészakította éppen a palánk árkában, de kevés víz ment ki belőle.

27. Csendessen volt az ellenség. Délután egynehány legényt hajón az vízen sánczai felé küldtek, hogy az kast, az kit az palánk árkába állított, onnét elvonnák, s egyszersmind ha lehet, ellenségnek lármát is tegyenek; de az ellenség észrevette, semmit nem efficiálhattak, egy hajdút meg is lőttek, hogy mindjárt megholt. Vagy két követ is vetett bé, éjjel is egyet; azonkivűl éppen az palánkbeli árkának a partjára földdel töltett hordókat raktak egymás hátára.

28. Martij 7 órakor reggel az mozsárokbul kezdett lőni; azon nap két bumbit, két karkaszt, tizenkét tüzes lapdát, hét követ bocsátott bé, kikkel egyéb kárt nem tett, hanem a palánkban a vadkert iránt való górét s egy kunyhót égetett el. Ágyúkkal is sokat lőtt a bástyákhoz.

29. Vagy négy lövíst tett az ágyúkbul az ellenség.

30. Martij. Reggel hat óra tájban az ellenség rettenetes furiával a mozsárokbul lőni kezdett, egy-

másután szüntelen, egész tizenkét óráig. Bumbit vetett mindenestül 77-et, tüzes laptát kettőt, és két követ is: mindazonáltal Istennek kegyelméből az emberekbe sok kárt nem tett, hanem egy bumbi a mint esett volna a közöpső várnak kapuja eleiben, az, a kapuközön kihentergett éppen az hidlásra, a hajdúk szaladtak előtte, azalatt véletlenül megpattant, hármat sebesített meg közzülök, az egyikinek szárába el is törött a lába, az ugyan meg is holt, a ketteinek a kezét, az nem halálos; az másik penig az mint az árokba esett volna az szénához, azt tudatlanságbul Nádasdy uram ő nagysága lovászsza vizes bűrrel oltani akarván, azomba megpattant, annak is a lábát térgyébe szakította el, — egy félóra alatt meg is holt. Ugyanakkor az ő nagysága jobbik paripáját annak a darabja megölte. A fölső-várba penig az mint egy bumbi az szárazmalomba esett volna, asszonyunk ő nagysága szekeres pejlovának egyikinek a lábát kettészakította, az másikot is megsértegette; akkor a malomnak a nagyobb kerekét is elrontotta; a német-bástyára is egy esvén, a ki egyik ágyúnak a kerekét eltörte; azonkivül bótot kettőt, buzás szuszkokot egynéhányot a bumbi elrontott, öszvetört. Asszonyunk ő nagysága házai felett való taraczkoknak a padlássokat, vagy négy bumbi béesvén, elhánt, s több holmi aprólék károkat tettek mind az három várban a bumbik. Azon éjjel két bumbit, egy tüzes lapdát, s egy követ vetett bé az várban: az egyik egy szuszkot, falon lévő órácskát, az másik penig a leányok házafélének a bótozatját elrontotta.

31. Két sereg magyar labancz, az egyik lovas a másik penig gyalog, lesben állott; a lovas a gyümölcseskertnek irányába való bokrokba, az másik gyalog

sereg penig a gyümölcseskerten túl való sánczba. A hadnagy Zsadányi Mihály vagy tizedmagával lest látni ment a gyümölcseskert felé, labancz lovasok penig el akarván őket a kaputul rekeszteni: nekiek rohantak vakmerőképpen; a gyalogja is hátul ment rajtok: de a mi hajdúink felessen kijüvén, a lovas labanczot elpuskázták; azt látván a gyalog labancz, ő is megszaladott. A mieink közül kettő esett sebben, az egyik, Torma uram fia, csakhamar meg is holt, közzülök is a lovasokban felessen sebbe esvén. Délután penig egy bumbit s két követ vetett bé az várban az ellenség.

Aprilis.

1. Az ellenség napestig csendességben lévén, az ágyúkbul s mozsárokbul semmi lövíst nem tett.

2. Hasonlóképpen nem háborgatott bennünket napestig, hanem mind abba mesterkedett, hogy a vizet kiereszhesse az árkunkbul; ismét egy új árkot kezdett ásni egy darabon, s a mieinktül igen praepediáltatott ő is. Az ágyúkbul kétszer lőtt.

3. Aprilis. Csak csendessen volt napestig. Estve Görgey Imre uram harmadmagával, kegyelmes urunkhoz küldötett; hogy annál is bátorságossabban elmehessen, reá akartunk menni az sánczára: azomban strázsára menő egy sereg lovas előnkbe akadott, mi osztán azt visszapuskáztunk a nyárfánál; azalatt ők elmentek békével, s mi is visszajöttünk kár nélkül.

4. Aprilis. Estvefelé az ellenség tüzes laptákot, karkaszokot s köveket hánt bé. Tíz óra tájban penig bumbikot kezdett hánni, azokot virradtig hánta, majd minden órában egyet-egyet; mindenestül kilenczet vetett bé, tizenkét követ, öt tüzes laptát és egy karkaszt,

az is megfült. Az egyik bumbi a többi között esett a kapu közzé, középső várban, ott egy hajdunak lábát eltörte, az mint elpattant volna; a palánkba penig egy tüzes lapta béesvén, annak az egyik csüjét, a mikor immár elaludt, egyik pattyantús felvette, gondolván, hogy ürös legyen, s azt a katonák közzé tüzbe vetette; az csak kisül s egy katonát megölé.

5. Délután kimentünk gyümölcseskerten túl való sánczra egynehányan, valami lest nézni; a bokrokban, szokott strázsáló helyeken a németek megcsuportozván, nekünk jüttek sebessen: azokot mi magunkrúl erőssen elpuskázván, vissza is tértünk vala, de ők a városrúl megszaporodván, újobban nekünk hajtottak, közzülök felessen sebben esvén, szégyenvallással vissza is tértek. A mieink közül is egy városbeli Hajdú János nevő hadnagy elesett. Azomban csuportossan a vár felé tértünk, s egy bumbit az ellenség közinkbe akarván vetni, de szerencsére nem esett közöl hozzánk, s nem is sértett senkit. Azon nap mindenestül ötöt bocsátott bumbit, éczaka penig tizenegyet bocsátott bé, az kik holmi aprólék károkat is tettek az várban. Egy német is azon éjjel szökött ki az ellenséghez, az másikot penig megfogták, annak is ollyan szándéka volt immár.

6. Csak az ágyúkbul egynehányszor lőtt a német-bástyához. Étczaka penig hét bumbit vetett bé az várban.

7. Az ágyúibul sokat lőtt a német-bástyához s az padon való ablakokhoz. Azon éjjel a nagyobbik halastóban ágyúnak való sánczot csinált, az hova is másfél fontos taraczkot vont, hogy onnan huszárvárnak eleibe kijáró emberekre lőhessen.

8. Aprilis. Csak az ágyúibul sokat lőtt a német- s drabantok-bástyák-félékhez, úgy az padhoz is.

9. Aprilis. Mind csak az ágyúkbul lőtt megnevezett bástyákhoz.

10. Napestig semmi lövíst nem tett se az ágyúkbul, se penig az mozsárokbúl.

11. Estvefelé a nagy halastótul egynehányszor lőttek a kis taraczkokbúl be a palánkba.

12. et 13. Egynehány lövíst tettek a bástyákhoz.

14. Tíz óra felé bumbikot kezdett hánni a várban, egymásután; délig mindenestűl 28-at vetettek bé, az kik az várban sok kárt tettek, kivált az házakban. Gyürki uram szállására egy béesvén, egészlen elhánta, a másik penig az audientiás-háznak a bótozatját mind berontotta; az alsó-várban is egy béesvén a kapu felett való házokban, s egy vén asszont megölte, egy gyermeket is megsértette. Az ágyúkbul is az ellenség sokat lőtt a bástyákhoz: de mi a nagy üdnepet meg akaránk szentelni, reá nem lőttünk; hanem délután valami tisztek jöttek az aprosokban, várat kírni, s azokhoz lőttek a mi hajdúink apró puskákkal. Az nap penig az mely bumbikot hántak: azok immár nagyobbak az előbbenieknél, mert az előbbeniek ki 63, ki penig 120 fontosok voltak, ezek közzűl penig megfúlt az egyik, a ki 173 fontos volt, s máskínt is megtetszik nagy faragás rajtok, hogy az mozsárjaiban nem térhettek. Azon éjjel bumbikat hántak éjfél tájban a várban, viradtig 15-öt vetettek bé; azomban az palánkbeli árokban is egy lyukat furtak, az kin majd egy singnyire való víz kiment, s több is kiment volna még, hanem

15. Egy hajdú reggel 8 óra tájba ki volt, a ki általúszta egy ingbe, lábravalóba az árkot, egy kapát

s zsák gyapjút vívén magával, s azon lyukat bédugta az egy zsák gyapjúval, s erőssen felől főddel megtömte; azt elvégezvén, a kast is elvonta, a kit a németek a lyuknak irányában állították volt, s minden veszedelem nélkül vissza is jött.

16. et 17. Kevés lövíst tett az ágyúkbul, hanem a nagyhalastótul a taraczkbul vízre kijáró cselédhez lövedezett.

18. Reggel elkezdett lőni örög-ágyúibul a palánk tültéséhez s karóihoz, egész délig szüntelen lőtt. Délután újobban az német-bástyához sok lövíst tett. Estve, hogy bésötítedett, az ácsok a bástyán dolgoztak, az egyikínek, hogy az ellenség a bástyához lőtt, egy darab fát a golóbis kiszakítván, a kezét megcsapta az ácsnak, ugyan el is esett az egyik újja. Estve 8 tájban bumbikot kezdett hánni, majd tovább éffélnél; 16-ot vetett bé, s egy követ is.

19. Reggel öt óra tájban újobbúl gránátokot kezdett hánni, majd délig hánta, mindenestűl 23-at vetett bé. Fakó lovat megölt, asszonyunkét. Estve penig asszonyunk ő nagysága két katonát kegyelmes urunkhoz ki akart küldeni lovakon, s mi gyalog kimentünk, hogy az strázsáknak lármát tegyünk; az minthogy az strázsákot mi el is kergettük, de az egyik katonán lövís esett a német strázsátul, s visszatértek.

20. Reggel 6 óra tájban bumbit hántak hármat be a várba, az egyik megfúlt, a ki 191 fontot nyomott. Az nap az ágyúibul is sokat lőtt a német-bástyához, estve penig két bumbit s két tüzes laptát vetett be az várban, s két követ is.

21. Napestig csendessen volt az ellenség, hanem a kis taraczkkal lőtt a vízhordó cselédekhez egynéhányszor. Estve penig 8 óra tájban bumbikot kezdett

hánni a várban, csakhamar egymásután 21-et vetett bé; az egyik, a ki a hosszú-bástyára, a hol a gyalog-malmocskák vadnak, esett, ott két béres őrlött s az ablakba bújtak előtte: annak az ereje mind az kettőt a vár árkában vetette, az egyik mindjárt meg is holt, az másiknak penig a fejin esett seb. Ugyanazon estve egynéhány hajdút kiküdtek a tisztek, valami nyelvet fogni, s hogy a német strázsához lopták magokat közöl, az egyik hajdu hozzácsappantotta a puskát a némethez: de ki nem sült; a strázsa is csak öszvelőtt velek, s elszaladott, a mieink is visszajüttek. Ugyanazon nap a mi pattyantúsink a német sánczaihoz sokat lövén, két németet lőttek, az kiket saroglyán, szemünk láttára a városra elvitték. Azok a bumbik penig, az kiket ma hántak, kissebbek, úgymint 163 fontosok voltak, s hét alaludt bennek.

22. A német bumbikot kezdett hánni a várban 6 óra tájban; csakhamar egymásután 30-at vetett bé, az kikkel semmi nevezetes kárt nem tett, hanem egy lovat ölt meg közönségest az árokban. Estvefelé újobban, mintegy 4 óra tájban, újobban bumbikot kezdett hánni szaporán; egymásután 44 bumbit, két karkaszt s két tüzes laptát vetett bé: az egyik tüzes lapta meg is gyújtotta volt a padon a szarufákot asszonyunk háza felett, de csakhamar elótottuk; három bumbi penig egészlen megfúlt. Mikor penig bésötétedett, 9 óra tájban a mi hajdúink vagy hetvenen kimentek a németek sánczára, azonkívül más segétő seregek is vagy négy felé kimentek. Azok, az kik az németek sánczára rendeltettek, az ellenség őket észre sem vette, mikor rajta termettek, s bele puskáztak az sánczaiba: egy szóval csak nagy lármát tettek az ellenségnek, az minthogy mind ki is szaladott ágyúi felé az aprosokbul; de na-

gyobb része a mi hajdúinknak visszatért, a többi is azt látván, jóllehet foghattak volna nyelvet, visszatértek, egy hajdú sebben esvén; a németekben is egynehányat megöltek.

23. Reggel ismét öt óra tájban bumbikot kezdett hánni karkaszokkal s tüzes laptákkal egyelessen; bumbit 29-et, karakaszt 2-öt és 6 tüzes laptát vetett bé; az egyik bumbi egy német muskatélyost, itt az felső-várban, szokott strázsáló-házban, hogy elpattant, annak a darabja megölte; a palánkba is, hogy innen a várbúl a darabok lehullottak, egyik hajdúnak a fejét bérontotta. Délután újobban egy óra tájba hozzá fogott a hányáshoz; egymásután vetett bé ötvenszer az mozsárokbul bumbit, de azok között 4 tüzes lapta s két karakasz is volt, az kik épületekbe sok kárt tettek. Ezek a bumbik között elaludt vagy négy, az kik között 197 fontos is volt; az ágyúibúl is vagy ötször lőtt.

24. Reggel 8 óra tájban egy bumbit s egy tüzes laptát vetett bé, azután napestig csendessen volt, hanem kilencz óra tájban estve kezdett tüzes laptákot hánni; egymásután 24-et vetett bé s három bumbit is, az kik miatt sohol semmi gyúlladás nem esett, sem penig nevezetes kár. Délután újobban, 4 óra tájban egyenkínt bumbikot kezdett hánni; 8-at vetett bé; ezeket penig

25. délutániakot hánt, mivel azon nap reggeltül fogva semmi operatiót nem tett.

26. Reggel nyolcz óra tájban két regimentbűl álló lovas német, és egy regiment gyalog német,*) az kikkel majd 300 társzekér lehetett, Szerednye felől Munkács városába jött; azok három trombitást küld-

*) E sorok elé a lap szélére ez van irva: NB. Rátok lelek!

tek parolára a várhoz: de a vitézlő rend azoknak szavokat nem akarván hallani, elpuskázták őket. Tiz óra tájban penig bumbikot kezdett hánni; egész éffélig szüntelen hánták, éffél után tüzes laptákot hántak viradtig. Bumbit mindenestűl 130-at, az kik Isten kegyelméből nevezetes károkat nem tettek, hanem egy hajdúnak a lábát a palánkba eltörte a darabja, s meg is holt, s az bástyákon is némely ágyúknak hol az ágyát, hol penig a kerekét rontották el. Éczaka penig hat tüzes laptát vetettek, az kik miatt semmi gyúlladás nem esett. Az ágyúibul is azon nap, de csak kettőbűl, szüntelen lőtt, a mozsárokbúl is estig négybűl, estve osztán csak egybűl lőtt, úgy másnap is pihenés nélkül ugyancsak abbúl az egybűl. Úgymint

27. Viradtakor egymásután ugyancsak abbúl az egy mozsárbúl lőtt napestig 36-szor, mind penig amaz 191 fontos bumbikot. Az egyik reánk rontotta a bótozatot, kisasszonyunk háza-félében, de senkit nem sértett. A városrúl is feles szekér takarodott Szathmár felé, azok mellett német gyalog is. Az két ágyújábul is sokat lőtt az nap, egyik pattantyúsnak az szemét meg is sértette egy forgács, az kit a golyóbis kiszakitott; az német-bástyán lévő örög-ágyúnak is a fülit meglőtte, ugyan tövibe meg is repedett.

NB. Az Úr-Isten ő szent fölsége könyörülvén rajtunk, ingyen való kegyelméből: reménségünk kívül, vérünket szomjúhozó, felfuvalkodott, kevély ellenséginktűl minket megmentett, midőn éjjeli-nappali hétszázig való bumbiknak s egyéb sokféle tüzes szerszámoknak s köveknek hányása, úgy négy ágyúibul is, hol az palánkhoz, hol penig a várnak bástyáihoz szüntelen való lövése után az ellenség azon éjjel az sánczait s derék bateriáját meggyújtván, sua cum

confusione a vár alól elment, csak a lovassát szokott strázsáló helyén itt hadta. Mely stricta obsidio kezdődett a 12. Martij, usque ad 28. Aprilis, tészen hat hetet s öt napot; mely obsidió alatt bumbi miatt hat ember holt meg, apró puskák miatt, ellenkezésekbe öt, ágyúgolyóbis miatt egy leányka: az 12-től tészen; sebben is mindazonáltal circiter annyin estek.

28. Legiselőszer reggel Istennek ő szent fölségének hálákat adván ingyen való jóvoltáért, azután egynehány legényt kiküdtek a puszta sánczokra, hogy megnézzék valami lessét, s egyszersmind a sánczokat is jobban meggyújtanák az ellenségnek. Azt véghez vivén, visszajüttek, sok ásót s kapát, úgy piketákot is béhozván.

29. Reggel közönségessen kimentünk, azoknak az sánczoknak béhányása kedvéért, délig azokon dolgoztunk. Az nap sok szekere s lovassa takarodott a németnek Munkács várossában. Délután Latorczán túl való sánczokat felégettetvén, a füzesben egynehány lovasbúl álló német strázsát is megpuskáztunk, estvefelé penig vagy negyven lóval reá mentünk a cserében való derék lovas strázsájára, avval vagy egy óráig megharczolván; ők négyannyin is lehettek mint mi. Közzülök egynéhányan elestek, mi közzülünk senki.

30. Az nap is azon sánczoknak béhányásában fáradoztak az hajdúk. Délután egy városbeli ember is jött bé ollyan hirrel, hogy urunk ő nagysága bizonyos-számú török hadakkal Tiszán túl lévő németségnek egy részét elszélyeztette, s az mely német itt a városon vagyon, hogy az is holnap elmenne; az minthogy bizonyos jelét is láttuk, mivel az egész várost ezen éjjel legjobban elégette.

Május.

Die 1. Maij. Délelőtt a mieink közzül ötvenig való lovas kiment a cserékre, németek szokott strázsáló helyekre, valami leseket nézni, úgy vagy három gyalog seregek is a kapu előtt való rétre; a lovasok a cseréket megnyargalván, nem akadtak ellenségre: jóllehet az erdőben volt vagy három sereg német, de ki sem jött ellenkezni; a városra is betértek a mieink, de onnan is mind kitakarodtak, egyik része Szakmár felé, másik része penig, a kik az ágyúkot s mozsárokot kísérték, Kassa felé, a várost teljességgel kiégetvén, még a templomot s annak a tornyát is, úgy a malmot; az mely istentelenségéért az Úr-Isten tovább is confundálja az ollyatént! Délután penig az úrfi ő nagysága *) aër változtatásának kedvéért kiment sánczokat nézni, éppen a Latorczáig, s egyszersmind a várat is kívül megkerülte ő nagysága, az egész praesidiummal. Hogy bémentünk volna: a kapu előtt az egész seregek rendet állván, ő nagyságát lövéssel köszöntötték; ő nagysága is, hogy a kapun bémentünk, a tiszteket mind, úgymint kapitányokat, hadnagyokat maga eleiben híván, igaz hűségeket s fáradságokat szépen megköszönte.

2. Uram ő kegyelme Lengyelországban leveleket írt az németnek innen való elmeneteléről. Azomban asszonyunk ő nagysága odaki a réten ebédet készéttetvén s sátorokot vonyatván, az egész kapitányokot s hadnagyokot és egyéb tiszteket is, az úrfi ő nagysága jelenlétével megvendégeltette.

3. Az oroszok a falukrúl két német rabot hoztak,

*) A lap szélére odajegyezve: Rákóczi Ferencz.

a hajdúk is egy magyar labanczot, az ki is referálja urunkot ő nagyságát sokszámú török hadakkal Fekete-Bátornál lenni, és hogy a tatárok Tiszán túl való németeket elszéllesztvén, Haisler nevő generálist is urunknak rabúl vitték. Azomban mindenfelől a magyar labanczok grátiát sollicitálnak asszonyunktúl ő nagyságátúl.

4. Tót Gergely nevő rabot küdtük Eperjesre.

5. Kaposi emberek idejüvén, referálták minden bizonynyal Eperjes várossának kőfalait hányatni.

6. Asszonyunk ő nagysága Pogány Zsigmond uramot urunkhoz küdte, vagy két óra múlva Kubínyi Pétert is. Borbély István uram is az nap ment el egynéhány hajdúval Patak felé.

7. Hallatott, hogy Regécz várát is elhánták volna az németek. Azomban az falubeli emberekkel ma kezdették derekasint hányatni az németek derék sánczait.

8. Az sánczok hányásában fáradoztak a falusiak.

9. Egy sereg lovas magyar labancz a kapu előtt való perjébe lesbe állott éczaka, s az gyümölcseskertnek sánczába is egynehány; reggel csak kirugaszkodik a ki gyümölcseskertnél volt, s a kapu eleibe nyargal, s az strázsák későn észrevették: vagy két közönséges lovat elhajtott, a mezőrül is egynehány ökreit az szegényembereknek. A mi hajdúink kimentek, s a mezőn rútúl elszélledtek; az lesbe levő labanczok reájok kirohanván, egy palotást s egy csizmadialegényt is a seregtűl elszorítván, a palotást levágták, a másiknak penig a lábát lőtték meg, de visszajött. A várbúl az mint az ágyúkbul hozzájok lőttek volna, az alsó várban lévő 15 fontos golyóbisú ágyú elszakadozott, s egy darab német káprálnak a lábát, az ki

egy sereg némettel palánkon kívül a mezőn állott, elszakította, az is csakhamar meghót. Mindazáltal a labancz sem maradt ütetlen, mind az ágyú, mind penig apró puskák golyóbissa miatt. Az nap az úrfi, kisasszonynyal együtt az sánczok nézésére jártak. Okolicsányi András uram is Lengyelországban küldetett.

10. Nihil.

11. Dévay Lengyelországbúl jött, az ki referálta lengyel királyt Kamenyecz alá készölni.

12. Nihil. Similiter et 13.

14. Reggel vagy háromszázig való lovas s gyalog labancz Oroszvégen általjüvén, feles marhát hajtottak a Krajnyárúl Szerednye felé; az mi lovasink s gyalogink is átalmenvén a Latorczán, meg is puskázták üket, minden magok veszedelme nélkül. Hídy Sándor is érkezett holmi hirekkel Husztrúl.

15. Reggel a mi hajdúink feles marhát hajtottak a város felől be a várba, a labancz magyarok penig lesben lévén Újfalu felé, azt látták; vagy 16 lovas kirugaszkodott a lesbül feléjek, azokhoz a várbúl sűrűn löttek az ágyúkbul; a mi hajdúink megrémülvén, a marhát elhadták s magok visszaszaladtak a gazra. A labanczok a marha mellett senkit sem találván, azt elhajtották; a mi lovasink, a mennyire kitelhettek, rajtok mentek, s két sereg hajdú is: de a lovas után nem érkezhetett; egész Újfaluig puskáztak a labanczokhoz, a minthogy a mieink közül 3-an sebben is estek, amazok is hasonló jutalmot vettek.

16. Molnár Szerednyérűl csalárd levelet irt asszonyunknak.

17. Szathmári labanczok éczaka, vagy háromszáz lovasbúl állók, a vár iránt való cserébe s az lucskai utnál való cserébe is leseket állítván, hogy a vár alatt

járó marhát elhajthatnák, vagy penig hajdúinkban kárt tehetnének: de a mi katonáink közzül egynéhányan leseket nézni járván, reájok akadtak, az minthogy egynehány labancz bé is kergette őket a vár felé, s az mi hajdúink mind kimentek a mezőre, rendelt seregekben állottak; a labanczok látván, hogy semmi nyereségek nem lehet, szégyenvallással kiszaladtak a lesbűl s vissza is mentek.

Hídy Sándort asszonyunk a tisztek akaratja ellen kibocsátotta délbe.

Délután érkezett urunktúl egy parasztember, levelekkel, az ki Dévánál mondá urunkat lenni.

Azután csakhamar Komlóssy uram is érkezett ugyan urunktúl, Lesőnél (?) hagyván urunkat Erdélybe, más rendbeli levelekkel.

18. et 19. Nihil.

20. Lessenyey Nagy Mihály uram érkezett kegyelmes urunktúl, Görgey Imre urammal együtt.

21. Nihil.

22. Asszonyunk ő nagysága úgymint maga szente napján Munkács várában lévő főrendeket s tiszteket megvendégeltette, az úrfi ő nagysága jelenlétele mellett.*)

---

*) A lap szélére ismét odajegyesve: Rákóczi Ferencz; — mint a ki e névnapi ünnep alkalmával — bár még gyenge gyermek — nénjével Juliánával együtt oly meghatólag szerepelt. A Rákóczy-ház gr. Erdődyeknél lévő levéltárában ugyanis Zrínyi Ilona saját kezével irva a következő jegyzetkék és köszöntő-versek maradtak fenn ez emlékezetes napról:

„Munkács várában 1686. 22. Maij köszöntöttek az én édes gyermekim Szent-Ilona napján. Kezdette az én édes fiam Rákóczy Ferencz, kilencz esztendős korában, ezen szókkal:

„Pallas, bölcsességnek szép istenasszonya,
Téged követöknek igaz oktatója;

23. A mi hajdúink kijártak labanczot lesni, de sehol nem akadván reá, visszatértek.

24. Reggel Ignécz felé az erdőbűl vagy 4 labancz kinyargalt a mezőre; a mi hajdúink s lovasink kimen-

---

Nyelvönk kerekinek, kérönk, megoldója,
Feltett szándékinknak légy igazgatója!

Mert nincs nyugodalma mi csekél elménknek,
Fájdalmit nyilai újítják szivönknek;
Az háláadásra ez nap ösztönöznek —
Mai szent innepre úgy emlékeztetnek.

Dicső Szent-Ilona innepének napja,
Romlott természetnek erős érczbástyája,
Megbágyadt elménknek biztató istápja —
Isten dicsőségét keresők példája!

Mert nem szánta kincsét, hogy Istennek tessék,
Szent keresztnek fája csak feltaláltassék,
Azzal egész világ megörvendeztessék,
Föld sötét gyomrából napfényre vitessék.

Szent-Ilona által békesség zászlója
Ma találtatott fel éltönk megadója,
Lelkönk örömire szent keresztnek fája,
Ádám esetinek életre hozója.

Gonosz Lucifernek ez volt megrontója,
Halál mirígyinek lelki orvoslója,
Vétkekkel megterhelt lelki' biztatója,
Sanyarú inségből megszabadítója.

Áldott ez mai nap és szerencsés óra
Áldott boldogsággal teljes Szent-Ilona,
Hogy lelkönk általa viradott illy jóra, —
Szent-Ilona által jutánk boldogságra.

— De megdobbant szivem, hogy juta eszemben
Kegyelmes asszonyunk forogván elménkben,
Kivel múlt napokban valánk nagy inségben:
És mégis maradtunk, vagyunk kegyelmében.

Két pellikán-fiát szárnyaival fedezte,
Szempillantás nem volt: szemeivel nézte,

tek, de semmi labancz nem mutatkozott sohonnan is, úgy mentek osztán dávidházi hídhoz, túl a Latorczán, hogy reájok jün a labancz, reménlvén; azomban a parasztok hirül kozták, hogy 300 gyalog labancz

Hogy vagy egyikének ne lenne eleste,
Kevesség távozván: azonnal kereste.

Munkács-Betulia, mit mondasz ezekre?
Vitéz sok lakossi szóltok mindenekre:
Hogy Isten tartotta sok szerencsétekre —
Ilona, nem Judit ment az ellenségre!

Rabság bilincseit kerülő magyarság:
Egy Munkács várában szorult az szabadság,
Kit egy Zrínyi-szivő tartott meg asszonyság, —
Hol vagy s hálát nem adsz az egész magyarság?!

De mi közöm máshoz? . . . Tudom mit míveljek;
Én szerető néném, mert hozzád beszélek:
Mondjunk dicséretet a mi szülőinknek!
— Én többet nem szólok: itélettől félek."

Most felelt arra az én édes leányom Rákóczy Juliána, tizenhárom esztendős korában:

„Én szerető öcsém! bátran elkövetem
Kérésed, intésed ebben meg nem vetem,
Ámbár mint kellenék, úgy nem követhetem:
De szívből cselekszem, mint végben vihetem.

Óh áldott szereteti fiaknak szülőkhez,
Ki mézeket meggyőz anyáké gyermekekhez,
Szive vígadozhat ki járulhat ehhez —
Mert azáltal czéloz az boldog élethez.

Azért kegyességgel teljes szabadítónk,
Minden inséginkben egyedől vigyázónk:
Ez Nagyságod kegyelmét legyönk háláadók;
Nem tudhatjuk módját, vagyunk tudatlanok.

Mindazáltal mégis hallja szavainkot,
Szívből óhajtozó mi kivánságinkot,
Mutatván ezzel is fiúi voltunkot:
Vegyen nagy-kedvesen ez ajándékinkot!

marhát hajt Szerednye felé. A mieink egy falunál rajtok menvén, de kivált a lovas, mert a gyalog nem érkezhetett utánnok, széllyelverték a labanczokot, 40-nél többet vágtak, azonkívül elevenen 33-mat fogtak,

---

Éltének folyamja mint tengernek légyen,
Földnek bő zsírjával itt az földön éljen,
Semmi szerencséje bal-utra ne térjen,
Szent patronájával egyben bő részt végyen.

Szent-Ilona napját számossan érhessen,
Fiúi készséget soká szemlélhessen;
Isten szent áldását mindenben vehessen —
Szép nemzetönk hirét égig emelhessen!

Szive minden búja öremnek árjára
Forduljon, hajoljon boldogulására,
Egy szép fényt mutasson vidámulására:
Még ellenségi is szolgáljon javára!

— Ez kivánságinkot Nagyságodnak ajánljuk
Szent-Ilona napján szivből praesentáljuk,
Gyarló ajándékunk, magunk is megvalljuk:
De szív tárházából mi ezeket adjuk!

Esedezvén azon, hogy szokott kegyelme
Ne szönjen meg rajtunk anyai szerelme;
Czímeres két szárnya: életönk védelme —
Szép Munkács várának légyen segedelme!

Csekély ajándékért bocsánatot kérönk:
Szivönk óhajtásit fontolja meg nekönk,
Kiknek szeretetiben végződjék életönk,
És hogy kegyelmiben holtunk-napig éljönk.

Isten! hallgasd tehát ez kivánságinkot,
Hallgasd az egekből mi sóhajtásinkot:
Boldogíts(d) e földön mi édes anyánkot! . . .
Lábához e szókkal hajoljuk magunkot."

Isten soha ne adjon anyának jobb gyermekeket, mint ezek még eddig az ideig voltak, mert soha nem tapasztaltam egyebet bennek az igaz szeretetnél és engedelmességnél hozzám, semminemű változásokban. Egymáshoz igaz atyafi-szeretettel voltanak; ha tovább is hozzám és az én édes uramhoz abban megmaradnak: vesznek jutalmat mitőlünk, az Istentől áldást, s adnak jó példát az világ fiai-

két nagy zászlót nyertek tűlek s egy lobogót, s azonkívül dobot is, és sok pulhákot;*) marhát is mindenestül elnyerték tűllek s be is gyüttek szerencsésen a mieink; 2 hajdú elesvén, az egyik megholt, s egy paripát is Daróczy uram alatt lőttek.

Ugyanazon nap érkezett urunktúl Komáromy nevő ember, az ki az szerdártúl egy levelet hozott, kiben minden jóval ajánlja magát legelőszer asszonyunknak ő nagyságának, ő nagysága után minden főrendeknek is, kapitányoknak s hadnagyoknak is, s assecurál is bennünköt az ő török hitével, hogy Isten segítségébűl bosszút teszen az németen.

25. Molnár vagy kétszázadmagával, reggel a városrúl Oroszvégen által Szerednye felé akarván menni, még egy szekeret is éléssel rakva elhajtván, az ki a várba jött volna, a mi lovasink vagy negyvenen s feles hajdúink is a Latorczán általmenvén, eleiben mentek, s vette eszébe, hogy a hajdúk is eleit vesznek: nagy szégyennel vissza kezd szaladni Oroszvég felé; a mi lovasink mindenött a hátokba puskáztak, noha gyakran fordulást tettek amazok: de a mieink avval nem gondolván, ugyancsak egész Almás nevő faluig hajtották; egy derék tiszt el is esett a Latorczánál, sebesset is vagy tizenkettőt vittek el magokkal. A mieink közzűl egyet sem lőttek meg, csak két paripát, a ki megdöglött, s vagy három sebes azonkívűl. A mi lovasinkkal kapitány Radics uram, Madács uram, s Kellemessy, Daróczy uram is voltak, a gyalogokkal penig Jeney Sámuel uram.

---

nak." —Talán nem vétettünk, midőn a közlött naplóban leirt munkácsi ünnepélynek e megragadó jelenetét — a diarium kiegészítéséül — legalább jegyzetben ideigtattuk.

*) Pulhák- vagy máskép polhák-puskát.

26. et 27. Nihil.

28. Érkezett Okolicsányi uram Lengyelországbúl. Az nap Lessenyey Nagy Mihály uram lengyel királyhoz, Madács Péter és Kellemessy János uram kegyelmes urunkhoz mentek el.

30. Két katona gyött kegyelmes urunktúl, Erdélybe, Illyén hagyván ő nagyságát.

Az nap Dévay Tamás is ment Eperjes felé.

Junius.

1. Az mely árkot obsidio alatt az németek csináltak volt, kin az palánk körül való vizet szándékoztak kivenni: azon árkon mi az palánkbéli árokba, begátolván jobban az gátot, a Latorcza vizét bocsátottuk.

7. Délután indultunk Beregszász felé vagy negyedfélszáz hajdúval, 80 némettel, s lovas is 80-ig való lehetett, nevezetes úri rendekkel együtt, úgymint:

Kapitány Radics András, Sándor Gáspár, Nemessányi Bálint, Absolon Dániel, Jeney Sámuel és Daróczy uraimékkal; előtalálván a kémet a ki odajárt, bizonyossan meghozván, hogy Rettegi és Suba négy zászlóalja hajdúsággal ott vadnak; az kit mi újobban oda küdtük, hogy hol hálnak? azt is hozná meg; mi azomban az szőllőhegyek között megállapodtunk. Azon kím újobban megkímlelvén a labanczokot, megjött, azt hozván, hogy a templom kerétésébe hálnak. Kapitány uraimék azomban az seregeket elrendelvén, hajnalba csak bémentünk; a mi hajdúink mingyárt német muskatélyosokkal együtt vakmerőképpen neki mentek a kerétésnek, azt körülvették, s a lövő-lyukakon bepuskáztak, üveg s vas kézi-gránátokat a labanczoknak nyakokba haigáltak, az kerétésnek kapucs-

káját meggyújtották: a labanczok penig templomba szorúltak s a toronba, onnat leginkább puskáztak. Kapitány Radics uram az seregbűl kirugaszkodván, az hajdúkat biztatta, azomban a bal kezén való nagyobbik újját a labanczok ellötték. Melly ostrom tartott harmadfél óráig; hogy a kerétésnek a kapuja kiégett, a mieink csak berohantak, s az kápolnát meggyújtották. A labanczok látván, hogy veszedelembe vadnak, a templom is meggyúlladott volna: kitévén fejér kezkenőt, grátiát kiáltottak; a mi hajdúink kapitányok akaratján kívül is hitet adtak nekik, hogy nem bántják, csak bémentek a templomban, kétszázhuszonöt rabot hozván ki belőle, négy zászlót s egy dobot; a hadnagyokot is Rettegit rabúl hozták, Suba penig azon éjjel a városon hálván, elszaladt. Melly ostromba tíz hajdú elesett a mieink közzűl s egy német, azonkívül Szinyey a hadnagy tizennyolczadmagával sebben esett; a labanczokban penig majd századig való elesett, sebben is estek majd 45. Isten segítségébűl meglévén az actus, mi a rabokkal csak elmentünk; úgymint

8. Hogy már ide Munkács feté sűrő erdőkben fakadtunk, mi lovasok előrementünk, a hajdúk a rabokkal utánnunk, s az sebesseket három szekeren a hajdúk után hozták: azon három szekeret nem tudhatni kicsoda, másfelé, újfalusi útra igazították; a szathmári három zászlóalja lovas labancz utánnunk sietvén, azokat elhajtották, s az elöjárója éppen a mi hajdúinkhoz is puskázni kezdtek. Mi lovasok a puskázást meghallván, oda nyargaltunk, az elöjáróját éppen a lesig hajtottuk: nekünk hozták az zászlókat erőssen, s mi is keménnyen megpuskáztunk vélek, aminthogy egy közzűlök el is esett, azonkívül sokan sebbe estek;

mi azomban csak eljöttünk, ők is visszatértek. Hogy a várba jöttünk volna, asszonyunk ő nagysága a nagy dobokkal excipiáltata bennünket, s mi is a négy zászlót szerencséssen praesentáltuk ő nagyságának.

9. Nihil.

10. Dévay uram megérkezett Eperjesrűl.

11. Asszonyunk ő nagysága azon labancz rabokat maga hűségére megeskedtette, egy részének András Deák uram praeficiáltatott hadnagynak. Azon nap vagy hét zászlóalja szathmári labancz az erdőben lest állott, s vagy százig való a várhoz nyargalt: de három lónál többet nem hajthatott, a lesse penig ki sem mutatkozott az erdőbűl, noha a mi lovasink s gyalogink kimentek volt a mezőre.

12. Egy katona urunkhoz küldetett asszonyunktúl ő nagyságátúl. Azon nap öt labancz jött kuruczságra, lovas.

13. Újobban küdtünk embert Eperjesre.

14. A mely katona urunkhoz ment volt, az Husztrúl vissza is tért, azt adván okúl, hogy a német elállotta volna az passusokat.

15. Szabó Gáspár nevő hadnagy egy zászlóalja hajdúkkal kuruczságra jött; azon nap tizenkét katona is kuruczczá lött.

17. Futaky érkezett kegyelmes urunktúl, gyalog, Tömösvárnál hagyván ő nagyságát.

19. Lessenyey uram Görgey Imre urammal érkezett Lengyelországbúl; az nap Ilosvay uram is hűségre jött.

20. Asszonyunk ő nagysága két katonát gyalog küldött kegyelmes urunkhoz levelekkel.

21. Reggel a mi katonáink lest járni kimenvén, a labanczok penig immár lesbe voltak, hirtelen nekiek

rohantak a mi katonáinknak, s el is fogtak kettőt bennek: azomban mi lovasok, a mennyire kitelhettünk, kimentünk a várbúl, s erőssen meg is ellenkeztünk vélek; közzülök sokan, közzülünk penig egy sem esett sebben.

22. Ráty István uramat vasba verték, minthogy asszonyunk ő nagysága hire nélkül, az ungvári commendánstul grationálist szerezvén magának, ki akart szökni.

23. Nemessányi Bálint uram urunkhoz ment parasztruhába, gyalog.

24. Asszonyunk ő nagysága iratott Jánoky Zsigmond uramnak az ő kegyelme levelére választ, hogy akaratja szerint elgyühet s Absolon Dániel urammal szemben lehet, keresztényi hitre assecuráltatván ő nagyságátúl, hogy semmi bántódása nem lészen.

25. Érkezett Madács és Kellemessy uram Szebenbűl Erdélybűl, mivel az erdélyiek ott megárestálták volt ő kegyelmeket, s urunkhoz ő nagyságához nem bocsátották.

29. Jánoky Zsigmond uram érkezett Szerednyérűl, az kivel is (gyümölcseskerten túl sátort vonyatván) szembe voltak Sándor Gáspár és Absolon Dániel uraimék, holmi bizonyos propositiókot exponálván ő kegyelmek előtt, kiket is — feljüvén az várban — asszonyunknak ő nagyságának referáltak, azután lemenvén, ebédhez ültek; ebéd után csakhamar replicálván Jánoky uramnak az propositióira, visszament; vagy húsz lovas labancz Latorczán túl ő kegyelme után várakozván, azokkal Ungvár felé nyomúlt.

Julius.

1. Küdtünk embert Eperjesre. Azon nap, az mely ember Nemessányi uramat késérte Debreczenig, az is megjött.

4. Hozzáfogtak az aratáshoz.

5. Lessenyey Nagy Mihály uram némely főrendekkel urunkhoz akart megindúlni, de békével való általmenésnek semmi módját nem látta; más böcsületes emberek is disvadeálták, kire nézve itt maradt ő kegyelme. Azon egy ember jött Eperjesrül, az kit Absolonné asszonyom ő kegyelme ide küdte az urához, az bizonyossan referálta Karaffa szekereinek felverését Palásty által Liptóba.

6. Azon embert visszaküdte uram ő kegyelme.

8. Labanczok lesbe lévén városon túl a nagy hegy alatt, egész délig: délután vagy hetven lovas a vár alá nyargalt, de semmi nyeresége nem lehetett, mivel a mennyire kitelhettünk lovasok, rajtok mentünk s azokat vissza is hajtottuk a város felé, a mieink közzül ketten esvén sebben, az egyik halálos; közzülök is, az mint a parasztemberek referálták, hárman elestek, avval csak visszatértek Szerednye felé.

Azon nap újobban irt Jánoky Zsigmond uram Tokajbúl, mely levelére válaszsza is lőn.

10. Vagy 500-ig való lovas labancz a lucskai erdőben lesben állván, a mi lesjáróink előtt eltitkolták magokat; mihelt a mieink bejüttek, az erdőbül vagy százig való kirugaszkodott a marhára, de semmit nem nyerhetének, mivel a mely juhokot is elő (vöttek) volt, azokot is az hajdúk visszanyerének tülök. Azomba a mi katonáink kimenvén, amazok is mind a lesbül kijüvén, a vár körül való réteken sokáig ellenkeztek; a

mieink közzül Madács uram sebben esett, közzülök is kettőt elevenen fogtak el, négy lovat is nyertek tülök. A városon megállapodtak volt vagy egy óráig, azután egyik része Szathmár felé, másik része penig Szerednye felé ment.

11. Dimiczky nevő lengyel jött Lengyelországbul.

12. Azon lengyel visszabocsáttatott.

16. Két gyalogember küldetett kegyelmes urunkhoz.

17. Az mely németek aratásra s kártételre rendeltettek Munkács alá: azok Ivanóczon háltak.

18. Jó reggel azon németek két zászlóalja magyar labanczczal s gyaloggal is Oroszvégbe szállottak. Mi a leseket megjárván lovasok, a város felé nyomúltunk: egy sereg labancz kirugaszkodván, horvátokkal egyeles, a mi előjáróinkot megüzte, ugyan egy Szkárossy nevő jó katonánkat meg is lötték; mi rajtok menvén, egész a városig visszaüztük. Délután újobban kimentünk aratókkal, az egész gyalogságot, s két taraczkot is kihozván magunkkal, az aratáshoz hozzáfogattunk, város felé menő út mellett; azomban az németek két compániával, s magyar labancz is két zászlóval kijöttek: azokkal sokáig ellenkeztünk, azomban az aratást csak elkövették. A németek is látván, hogy semmit sem tehetnek, visszatértek. A taraczkokbul hét lovat meglüttek alattok; a mi katonáink közzül is egy esett el, azonkívül más alatt egy lovat lötték meg. Estvefelé mi is visszajüttünk, ők penig valamennyi kereszt búza volt innen a város körül, mind elégették, az kiért az úr Isten légyen bosszúállójok!

19. Reggel mi a leseket megjárván, újobban az aratókkal, feles gyaloggal arattatni a város felé mentünk, négy taraczkocskát is magunkkal kihozván. Az

ellenség miatt békével arattunk, hanem délután mintegy négy óra tájban egy compánia német, a városrúl kirugaszkodván, (vagy két sereg gyalogunk a víz felé lévén az aratókkal) annak egyenessen ment: de a gyalogság megállván, öszvepuskázott is véle; mi azomban csak nekie mentünk a lovasok, a német hátat adván, éppen a városban békergettünk, sokan sebben esvén közzülök: de csak egy helybe elesett. Az taraczkbúl is, szemem láttára egyszersmind lovastúl kettő elesett. Mi azomban a várba visszajüttünk, három embernek megsebesíttetésével.

20. Minekutánna a leseket megjártunk volna, egynehány sereg hajdúval, egy sereg német muskatélyossal, s négy taraczkkal egyenessen a város felé nyomúltunk, s onnan kezdettük az arattatást. Egy sereg német általjött volt Oroszvégbül a városra: azzal mi lovasok összepuskáztunk, az vissza is ment, azután taraczkokkal a vizen által löttettünk hozzájok. Egy sereg hajdúval a lovasok általmenvén Oroszvégben, keményen meg is ellenkeztek vélek: ők azomban az szekereket elkészétvén s felrakodván, kínteleníttettek gyalázatossan elmenni, s az aratásnak, az kiért fáradtak, békít hadni. Mi újobban visszajövetelünknek alkalmatosságával utánnok nyargalóztunk, ellenkezni akarván vélek: de ők meg sem fordúltak reánk, csak elmentek Iványi nevő faluig, onnat éczaka visszatértek Szent-Miklós felé a lovasok; nekünk éczaka hirt meghozván, reggel úgymint

21. Julij meg akarván őket előzni, kimentünk Bubuliska felé mi lovasok, feles gyaloggal: de eleit nem vehettük, elmentek előttünk, s mi is visszatértünk.

23. Ment el Kubínyi Péter kegyelmes urunkhoz.

24. Julij. Éczaka újobban az e minapi német s magyar labancz valamennyire megszaporodván, a városra jüttek, kit is éczaka meghoztak.

25. Reggel a leseket megjárván, a város felé nyargalóztunk, de ők csak ki sem mutatkoztak. Délután is kimentünk a mezőre, de ki nem jüttek reánk, hanem megindúlván, Szerednye felé mentek, nem lévén semmi nyereségek, egy szekér lisztnél több.

27. Lucska felé való erdőben lesbe állván három zászlóalja lovas labancz, s két compánia német dragony is: a magyar labancz csak kirugaszkodik s elhajtja asszonyunk ő nagysága juhait . . . . .*) valót, s azonkívül négy ökrét, és Lessenyey uram két lovát. Mi lovasok kimentünk az várbúl, tovább egy óránál ellenkezvén vélek: de ők sokan lévén, nem birtunk vélek. Három katonánk sebbe esett; ők sem mentek el üttetlen, — az mely labanczoknak Gyürki Pál uram lévén előjárójok.

Augustus.

Die 1. Augusti. Minekutánna a leshelyeknek megjárása után bejüttek volna a mi katonáink, mindenfelé gabonáért menvén az szekerek, a labanczok penig oroszvégi szőllőhegy alatt lesben állván: nyolcz óra tájban, a mikor immár az aratók is mindenfelé kimentek, onnan kirugaszkodván, egynehány rendbeli szekerekbül az ökreket elhajtották, az aratókot is szélylyel űzték, hoppmester uram inassát, a ki a szekerektül szaladott, megölték, s egynehány szegényembert is megsebesítettek, s avval Szerednye felé tértek; mi azomban eleikbe kerültünk, de ők látván, hogy a

*) Az illető szám bejegyzése kimaradt.

gyalogság is utánnunk nyomúl, nem állották meg a harczot, hanem csak ellenkezést tettek; ketten elesvén közzülek, mi közzülünk penig csak sebben is senki, elnyomúltak előttünk.

2. Nyolcz óra tájban estve, érkezett kegyelmes urunk ő nagysága bejárója Bay László uram levelekkel, az ki is ő nagyságát Landor-Fejérvárnál hadta.

3. Jütt 14 labancz grátiára.

4. Egry János küldetett kegyelmes urunkhoz asszonyunktul ő nagyságátúl.

6. Lessenyey uram érkezett kegyelmes urunktúl, az, ő nagyságát referálta Eszék felé, a fényes vezér után menni.

8. Délután négy óra tájban Kellemessy János és Jeney Sámuel uramék küldettettek a fényes vezérhez követségben, az kikkel több kegyelmes urunk szolgái elmentek.

9. Dimiczky nevő lengyel érkezett Lengyelországbúl holmi levelekkel.

12. Visszaküldetett.

15. Leshelyeknek megjárásunk után, a labanczok kirugaszkodván a városrúl, megellenkeztek velünk, ők felesen lévén s mégis a város felé űzették magokat: akarván bennünket lesre vinni, az mely lesek Oroszvégen túl való szöllőhegyek alatt volt, úgymint Iványi felé, azminthogy arra is szaladtak; de mi a vár iránt való malomnál általmenvén a Latorczán, Iványi felé mentünk utánnok, ők azomban sokszámú lovassal levén, rajtunk fordúltak, a lesekbűl is mindenfelől rajtunk jüttek, egész a Latorczáig űztek bennünket: de a mi gyaloginк Latorczán innen lévén, közikbe puskáztak, kire nézve visszatértek, s mi is rajtok fordúltunk, meg is ellenkeztünk vélek, Isten

kegyelmébűl közzűlünk csak egy dragony sebbe esvén.

17. Jártunk Sztrabicsóra, feles szekeren búzát az mezőrűl Munkács várában békésérvén szerencséssen.

20. Ugyan sztrabicsói mezőre újobban jártunk, akkor (is) szerencséssen béjüttünk.

21. Azon sztrabicsai mezőrűl búzával rakott szekereket megindítván, a gyalogságot is mellettek elküdtünk, s egész lucskai erdőnek széléig késértük. Az erdő szélén mi lovasok, dragonyokkal együtt, vagy három hátramaradott szekeret meg akarván várni, megtelepedtünk, füveltünk majd félóráig,— egyszer mi is lassan az szekerek után az erdőben bényomúlunk: azomban feles-számú lovas labancz csak hátunkon terem, az Isten megrémétvén bennünket, mindnyáján megszaladtunk; a dragonyoknak rosz lovok lévén, hátramaradoztak: azokban négyet levágtak, hármat penig sebben ejtettek, egy Csengery nevő mészárost is levágtak, azonkívül két katonát elfogtak, s egész a hajdúságig űztek bennünket. A hajdút látván, mi is rajtok fordúltunk, s éppen a lucskai mezőre kihajtottuk, s ott megellenkeztek velünk; mi is, lesektűl tartván, visszatértünk. A lucskai mezőn is valami két hajdúra akadván, azokat levágták.

24. Délután az lucskai erdőbűl a labanczok kirugaszkodván, egynehány katonáinkot a mezőrűl a gyümölcseskertig beűzvén, s magam is a mezőrűl csak alig előttek elszaladván, a kerttűl rajtok fordúltunk s erőssen meg is ellenkeztünk véllek; azok az szekerünket is elnyerték, két ökör lévén benne, azt elhajtották, — az mely labanczokkal Gombos Imre és Andrássy Pál uramék voltak.

27. Viradtakor Gombos s Andrássy uramék a városon általmenvén feles-számú lovassal, Beregszász felé nyomúltak, szekereket s gyalogot is magával vivén.

29. Estvefelé megindúlván Szerednye felé másfélszáz lóval s ötödfélszáz gyaloggal, akarván valami nevezetes próbát tenni, az mely hadnak előjárói lévén Sándor Gáspár, Torma Mihály és Daróczy uraimék: éffél után egy óra tájban Szerednye városához csak közöl egy cserjébe megállapodtunk; azomban az mi katonáink az mezőbe két labancz katonát megfogván, azoktúl kitanúltuk, hogy hétszázig való gyalog labancz, az ki csak az estve érkezett, a kapu előtt fekszik. Így lévén az dolog, mi is szép resolutióval, egyenessen az országútján, a mikor ugyan hajnallani kezdett, kétfelől reájok ütvén, mingyárt megszaladtak előttünk, s mi is hirtelen utánnok lévén, az kiket bé nem érhettünk, mind az vár árkában ugrattuk az vizben; az egész hajdú, német-muskatélyossal együtt neki állott az árok szélének, az egymás hátára ugrott labanczot szörnyen puskázták, majd két fertályóráig. Hogy virradni kezdett, a várbul mind apró puskákkal, mind penig taraczkokkal sőrőbben kezdtek lőni, s mi is a nyereséggel csak elnyomultunk, egy hajdú kárunkkal, azonkívül Sipos János vice-hadnagy is másodmagával sebben esvén; vagy ötvenig való lovas labancz késérgetett bennünket egész ignéczi hídig. Az mely szerencsés próbánknak alkalmatosságával veszett kétszáz labancznál több, rabot is vagy tizenhármat, négy dobot, s egy zászlót Munkács várában szerencséssen béhoztuk.

September.

2. A midőn a leshelyeket megjárták volna az mi katonáink, a város felől kimutatkoztak egynehány labanczok, kire való nézve mi is lovas sereggel arra felé nyomúltunk, de nem jüttek ki reánk; jóllehet egy zászlóval nekünk indúlt volt: de avval is megfordúltak, s mi is csak a réten állapodtunk meg egy kis ideig, azután bémentünk az várban, ők is Krajnya felé fordították útjokat. Estvefelé két horvát szökött bé közzülök, az kiktül kitanultunk, hogy azon éjjel Molnár uram öt zászlóalja lovassal s gyaloggal egyezett meg Andrássy Pál s Gombos Imre uramékkal, mindenfelől leseket állítván veszedelmünkre, de szándékokban megcsalatkoztak.

5. Letenyey uram küldetett Várad felé.

Azon nap Dimiczky nevő lengyel érkezett.

6. A mi hajdúink s egynehány lovasink Kapos felé kimenvén, egynehány labanczot felvertek; visszajüvőbe is, egy faluba gyalog labanczokra akadván, azokat is felverték, 35 rabot hozván magokkal.

8. Ment el Dimiczky.

10. Nádasdy István uram ő nagysága megholt. Az nap mester úr is elküldetett.

11. Jártunk kerepeczi mezőre búzáért, az egész hadakkal.

13. Érkezett Baranovszky András uram, kegyelmes urunktúl ő nagyságátúl, Horvátország szélén hagyván ő nagyságát. Az ki bizonyossabban hallotta útjában Budának megvételét.

16. Ment el a vak Deák Debreczenbn. Azon nap iványi mezőre jártunk az hadakkal.

17. A leshelyeknek megjárása után egy paraszt-

ember hirt hozván, hogy Pósaházán túl, az erdő szélében lesbe lovas labancz volna: kire nézve mi lovasok előjárót arra felé bocsátván s magunk az zászlóval lesbe állván, kirohantak az mi előjáróinkra, azokot reánk űzték három zászlóval; mi is nekiek menvén, először megpuskáztunk vélek, azután ők hátat adván, egész Kerepeczig megűztünk őket. Rabot huszonhatot, lovat negyvennél többet fogtunk, nyertünk, a többit erdőkön elszéllyesztettük, vagy nyolczat meg is öltünk bennek. NB. Azon nap Bay úr is urunkhoz ment.

18. Indultunk délelőtt Beregszász felé, lovassal, gyaloggal, akarván próbát tenni. Ardón innenvaló erdőben leseket állítottunk s egynehány lovast előjáróba küdtünk, mely előjáróinkat egynehány lovas labancz az erdőig űzte, onnan visszament; mi is látván: nem gyünnek reánk, visszatértünk.

19. Délután vagy nyolcz labancz az erdő széléig jött, egy rabot is fogott: de a rabot elszalasztotta, maga is visszanyargalt.

20. Jött meg az mester Debreczenbűl.

22. Dévay Tamás, az uram szolgája ment el Erdélybe.

24. Jártam parasztruhába Bottyánba.

25. Éczaka Kubínyi Péter jött meg urunktúl.

26. Késün estve érkeztem meg Bottyánbul.

29. Az hadak orosz falukra borokért jártak.

October.

1. Érkezett Letenyey Márton uram urunktúl, Váradon hagyván ő nagyságát. Ugyanazon nap az hadak borokért jártak orosz falukra.

3. Ment el Baranovszky uram kegyelmes urunkhoz. Az nap jártunk borokért orosz falukra.

4. Délután egynehány labancz kinyargalt volt az mezőre az erdőbül: de visszaszaladván, semmit nem akart próbálni.

8. Mentek el az hadak Lengyelország szélére holmi posztók eleibe.

9. Érkezett meg Görgey Imre uram Lengyelországbúl.

10. Az úrfival ő nagyságával sétálni lovakon jártunk.

11. Viradtakor valami egynehány labancz az palánkhoz nyargalózott; az semmit nem nyervén, visszament.

12. Érkezett Tardy István uram Váradrúl, kegyelmes urunktul, negyedmagával, lovon. Azon nap Eperjesrül is ember jött.

Éffél tájban penig, az mely hadak a posztók eleibe Lengyelország felé jártak, megjöttek.

13. Letenyey uram ment el kegyelmes urunkhoz.

14. Ment el az uram embere Eperjesre. Azon nap az egész hadakkal jártunk Beregszászba, borokért. Komornyik Záborszky János s Görgey Imre uraimék is azon nap Lengyelországba mentek.

15. Megjüttünk Beregszászbúl a borokkal.

17. Debreczeni ember jött kegyelmes urunktúl.

20. Jártunk Beregszászba, borokért.

21. Visszajüttünk Munkácsra.

24. Letenyey uram megjött kegyelmes urunktúl Váradrúl.

Azon nap újobban urunktúl ő nagyságátul két katona parasztruhába, gyalog jött.

25. Egy diák jött ugyan kegyelmes urunktúl Váradrúl. Az nap Tardy uram is kegyelmes urunkhoz küldetett.

Kászonba is borokért az egész hadakkal jártunk.

26. Meggyüttünk Kászonbúl.

27. Egy deák kegyelmes urunkhoz küldetett.

28. Ugyan ő nagyságátúl három deák érkezett. Azon nap esett reám a hideglölő nyavalya.

31. A hadak Beregszászba jártak borokért.

November.

1. Érkeztek Beregszászbúl az hadak a borokkal. Jütt meg az kertész.

2. Ment el Nádasdyné asszonyom ő nagysága, Semseyné asszonyommal együtt.

4. Indultunk meg Isten segétségébűl Munkácsrúl, Sztry felé a királyhoz continuálván utunkat. Azon nap Szolyva nevő faluba egy kevéssé megállapodván, a még a holdvilág kijött, azután Szaszoka nevő faluba mentünk, ott is egy kevéssé a lovainkot megabrakolván, azután éczakával mentünk a vécsei úton egész Jablonkáig, ott újobban étettünk, s ugyanott meg is viradtunk.

5. Napvilágon megindúlván, Suppanba érkeztünk 9 óra tájban, az holott Komarnyiczky az uramat ebédre megmarasztván, a katonákkal együtt, jól tartott bennünket. Délután két óra tájban a katonák vissza, mi pedig tovább utunkat continuálván, azon nap Lovocskán meghálntunk, két király-dragonnya késérvén bennünket.

6. Éffél után elindulván, Hrabova nevő faluba egy kevéssé étettünk, ebédre Szinoviczkára jüttünk. Dimiczkynál a timonnál megszállván, ott meg is háltunk. Éffél után, úgymint

7. Matsinszky uram dispositiója szerint bementünk Sztrybe, a király kertészénél szállva voltunk.

Viradta előtt csakhamar Matsinszky uram az aramot magához hivatta a várban, egy kis ideig ott beszélgetvén, visszajött.

Azon nap Munkácsra érkezett Kellemessy uram lovon, úgy Tardy uram, s két katona is ő kegyelmekkel.

8. Marchio (Bethune?) uram az szállásunkra jüvén, sokáig magánossan discurált uramékkal.

9. Kilencz óra tájba marchio úr az szállásunkra jüvén, sok discursusokat is tett de bono publico.

10. Marchio uram Arnold urammal az secretariussal az szállásunkra jüvén, Arnold uramot ebédre megmarasztottuk, marchio uram penig elment.

Délután négy óra tájban maga a király, úgy a királyné és a fiai is a kertbe jüvén, egy kevéssé sétáltak; azután Absolon uramat audientiára a király kihivatván, egy óráig discurálván, mely discursusnak alkalmatosságával jelen lévén Matsinszky uram, úgy a király legkissebbik, Amor nevő fia: azomban a királyné is odajött; ő fölségét is az uram, asszonyunk ő nagysága nevével köszöntötte, ki könyves szemmel ajánlotta jóakaratját s igaz atyafiságát asszonyunkhoz, úgy a király is kegyelmes urunkhoz. Azalatt az üdö is sötétedni kezdvén, visszamentek a várba.

11. Reggel Matsinszky uram az szállásunkra jüvén, egy kevéssé beszélgetett, ismét csak elment.

Délkor penig Matsinszky uram hozzánk jött, bizonyos dolgokot végben vivén, visszament. Az nap Frencziába leveleket irtunk.

12. Jó reggel Matsinszky uram az uramat magához hivatta; egy kis idejig ott beszélgetvén ő kegyelme, visszajött. Marchio uram az szállásunkra bucsúzni

eljött. A király ő fölsége délfelé elment innét, Zolkva felé útját continuálván.

13. Munkácsrul levelekkel érkezett egy szabados, a ki Munkács körül való falukat referálta, hogy felégettette asszonyunk ő nagysága, azonkívül németnek Beregszászba való quártélyra jüvését.

14. Isten segétségébűl indúltunk meg Strybűl tíz óra tájban; éczakára Szinoviczkára jöttünk.

15. Indultunk hajnalkor Szinoviczkárul; ebédre Kozelvóra jüttünk, éczakára Komarnyiczky uramhoz Suppanba érkeztünk.

16. Suppanbul 9 óra tájban megindúlván, az vécsei uton egy kevés ideig étetvén, onnat elindulván, Bisztán elönkbe jövő comitívával késön estve érkeztünk szerencséssen Munkácsra, a kapu előtt meghálván.

18. Karaffátúl hoztak levelet Szathmárrul kegyelmes asszonyunknak.

19. Kegyelmes asszonyunk adott választ Karaffa levelére Szathmárra. Azon nap Lengyelországba is leveleket expediáltuk.

22. Újobban levelet küldött a generális Karaffa, a mellett passust is odaküldendő emberek számára, kegyelmes asszonyunknak.

23. Sándor Gáspár uramat és Sulyok János uramat is kegyelmes asszonyunk Szathmárra küldött, a német generálishoz Karaffához.

26. Lengyelországba irtunk.

28. Érkezett Sándor és Sulyok uramék Szathmárrúl.

30. In Poloniam literas expedivimus.

December.

1. Reggel a mi hajdúinkbul harminczan Tisza mellett előtalálván négy németet, a kik Beregszászba három tonna puskaport, négyezer muskatély-golyóbist, egy darab ólmot, úgy kanóczokot is béhoztak.

Azon nap Daróczy és Tardy uramék küldettettek egynehány lovas-dragony és katonákkal, lengyelországi passus körül való falukot az Krajnyán hogy elégessék: netalántán a német quártélyra oda szállana.

2. Jó reggel, úgymint 4 óra tájban tűz támadván az palánkban, azholott 3 ház elégvén, csakhamar az tüzet megfogták.

Azon nap Letenyey uram kegyelmes urunkhoz küldetett.

3. Vagy tíz falut elégetvén az Krajnyán, a mi lovasink visszajüttek.

4. Beregszászbúl egy ember jüvén, az ki referálta Beregszászba lévő németet útra készülni.

5. Érkezett kegyelmes urunktúl egy deák, levelekkel, az ki Pancsován hadta ő nagyságát.

7. Mentek ki a mi lovasink Kapos felé.

8. Reggel èljüttek, tíz labancz-magyart hozván magával.

11. Husztrúl egy ember jüvén, az ki referálta kevés németet lenni Máramarosban; azon nap conferentiát tartván az urak közül egynehányan, hogy az huszti németet aggrediálni szükséges volna.

12. Délután három óra tájban az hajdúságot kiküldvén, ollyan szándékkal, hogy Huszt felé menjenek s Krajnyára keröljenek, úgy, hogy másnap éczakára érkezhessenek Huszton levő németnek felverésére.

13. Mi lovasok reggel megindúlván (Madács uram lévén előttünk járó) Huszt felé, úgy, hogy az hajdúinkkal a kapunál megegyezvén, egyszersmind rajtok mehessünk: egyhúzamba . . . . .*) nevő faluig menvén, ott egy kevéssé megállapodván, míg az abrakot megehették a lovaink, azután mingyárt elmentünk; éppen nyolczadfél óra tájban érkeztünk Huszton innen levő sarampóhoz, ott világos viradtig (14.) rettenetes hidegbe, tiszta mezőbe a hajdú után várakozván nagy készséggel, azomban nem érkezett, mi is vissza re infecta visszatértünk, délre egy faluban megszállván, az hova érkezett három katona, ki is referálta a hajdút egészlen visszatérni, mivel az nagy hó miatt az hegyeken elfáradtak; és így abba kellett múlni szándékunknak. Ugyanazon nap, úgymint

14. maga Madács úr beérkezett az várba. 5 labancz kuruczságra jött.

15. Az mely lovasok hátramaradtunk, mi is elérkeztünk, úgy az egész hajdú is. Azon nap urunktúl ő nagyságátúl két ember érkezett Váradrúl levelekkel.

18. Lengyelországban küdtek leveleket.

19. Egy deák ment el levelekkel kegyelmes urunkhoz.

Azon nap egy német Beregszászbúl bészökött.

20. Egy embert küldett asszonyunk ő nagysága levelekkel Egerbe a passához.

23. Jött 38 gyalog labancz grátiára, dobbal; azon nap Beregszászbúl is egy német lovas.

26. Egy labancz Ungvárrúl szökvén, az ki referálta, hogy a labanczok széllel Ungvármegyében

*) A falu neve kimaradt.

a falukon quártélyoznak; azon estve a mi katonáink arrafelé kimentek.

26. Estve visszajüttek a mi katonáink, 12 rabot hoztak s egyéb praedát is magokkal. Azon nap azon új kurucz hajdúk Várda felé mentek.

27. A hajdúk is megérkeztek jó nyereséggel, két Lónyayt rabúl behozván. Azon nap három cornétával lovas német s feles gyalog is Beregszászbúl kijüvén, Bereg-Újfaluba háltak.

28. Bereg-Újfalubúl a Krajnyára késérték a németek az hajdúkot, magok visszatérvén, mely gyalog labancz Sátorkára szállott quártélyba. Azon nap öt labancz jött kuruczságra.

30. A mi katonáink 96-an kimenvén Zemlén felé,

31. Az ottvaló vásárt felvervén, sokféle portékát görögöktűl, s egyéb kalmároktúl nyertek. Azon éjjel viradta felé béérkeztek.

Hála legyen az én Istenemnek, hogy elmúlt esztendőben, ennyi sok veszedelmek között egészségben megtartott. Ő szent fölsége eztet is maga neve dícsíretire engedjen szerencséssen végeznem!

(Vége).

II.

TÖKÖLY IMRE

KAPITIHÁINAK NAPLÓI.

1692—93.

II.

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE

portai residensei- és követeinek naplói.

(1692. nov. 7—1693. jún. 8.)

„Kapithiha Bay Mihály uram diariuma,

„ die 7. Nov. A. 1692. usque ad d. 8. Junij A. 1693."

Diarium. In Nomine Domini.*)

Anno 1692 die 7. Novembris. Kegyelmes urunk ő nagysága maga méltóságos személlye jelenlétében praesentált az fővezérnek Ali passának kapithiaságra, kitől is solito more megkaftányoztattam, és ugyanazon napon estvére bé is szállottam az kapithiák sátorában.

Die 8. Novembris. Praesentáltam magamat az fővezér thiájának, ki is emberségessen ajánlotta magát; ugyanakkor sollicitáltuk az élés felől való fermánokat is, annak kiadatására is igérte magát.

Die 9. Novembris. Újjobban az fermánok sollicitálására volt a tolmács a tihájához; modo quo supra igérte, hogy meglesznek. Azalatt superveniált a tihájához francziai király embere Fabri uram is.

---

*) E diariumot egész 1693. febr. 19-kéig ugyanazon kéz irta, a mely Sándor Gáspár hátrább (III. sz.) közlendő naplóját.

Die 10. Novembris. Reggel a tolmácscsal együtt mentünk az tihájához, az fermánok sollicitálása végett; ki is újjobban azt felelte: immár néki vagyon arra gondja, és tőlle egyéb resolutiót nem vehetvén, azzal visszajöttünk. Délben mentem az francziákhoz, kérdeztem töllök: vehettek-é valami resolutiót a jancsár-agától? Kire Lora uram azt felelte: volt egyikünk reggel is jancsár-agához, de nem tanálhattuk, a vezérnél levén a jancsár-aga; hanem újjobban estve elmegyek, és megértvén tőlle az dolgokat, tudósítani fogom az fejedelmet ő nagyságát felőlle; és vagy leszen kivánatos válaszom, vagy nem: de holnap okvetetlen az vezért is aggrediálni fogom, minthogy lésznek egyéb dolgaim is vélle. Ezzel eljövén, urunknak ő nagyságának adtam értésére. Lora uramtól értettem azt is, hogy a vezér portási mindenfelől megjöttenek, kik is azt hozták, hogy a német mindenfelől eltakarodott.

Die 11. Novembris. Reggel Haszán agával együtt mentünk a tihájához, a Jeni-Palánknál levő hidasok végett, mellyre is az tihája azt felelte: ez iránt való dolog Áli passát illeti; őtet keressétek meg felőlle. Ugyanakkor szóllottunk az vidini ház felől is, kire azt felelte: abban mostan a császár passája lakik, nem lehet kiüzni belőlle; azon dolog ezután is meglehet. Szóllottunk Pajazet bék felöl is, arra a tihája azt felelte: Pajazet bék manszup nélkül nem marad; valahun leszen, néki is adnak.

Eodem die, feljövén Sándor uram Daróczy urammal és a gyaloghadnagyokkal, felmentenek a tihájához, declarálván Poserolczán tüz miatt esett nagy károkat és egyszersmind a jeni-palánki hadak instantiáját élések végett; kire is mit felelt légyen, Sándor uram tehetett relatiót kegyelmes urunknak.

Eodem die. Délben Sándor uramat hivatván az francziai követ Lora uram, és ott beszélgetvén vélle, onnan visszajövén a sátorhoz, ő kegyelmétől értettem, hogy a jancsár-aga minden jóval ajánlotta magát urunk dolgaiban, és hogy az erdélyi kapithia is acceptáltatnék.

Eodem die. Ikindikor mentünk a tihájához, és két rendbeli arzuált praesentált Sándor uram: egyik volt két hidas és a sajka végett, a másik penig csebháne végett; melly suplicatiókkal a tihája mindgyárt ment a vezérhez, és mi is Sándor urammal s a tolmácscsal együtt mentünk a vezér kapujára. Az hidasok végett béhivatván Ali passát a vezér (ki is fenn volt a kapun) két hidas felől parancsoltanak neki, de a sajkát nem igérték. Ali passa a tavalyi hidasokat mondja, hogy ott hagyják Jeni-Palánknál. Az tihája kijövén az vezértől, a csebháne végett a teftedárra relegált a vezér; holnap Isten jóvoltábul meglátjuk, ott is mit efficiálhatunk. Ugyanakkor a tihájánál hat menzil-fermánokat is producáltunk, kívánván megújítani; kiket is megnézetvén a tihája, ketteit avagy hármát helyesnek mondotta lenni, és élhetni véllek. Ugyanakkor az vezér előtt az erdélyi kapithia acceptálásáról is szóllott a tihája, kinek is praesentálását halasztották az holnapi napra, és azt is mondotta a tihája: annak is annyi fizetése leszen, mint az orta-magyar kapithiának.

Mihelt a vezér kapujáról lejöttünk, mindgyárt mentünk Sándor urammal és a tolmácscsal együtt az jancsár-agához, kit is szintén utban tanáltunk, hogy ment a vezérhez, és távulról lovainkról leszállván, futvást mentünk eleiben; mihelt meglátott bennünket, nem gondolván az időnek igen nehéz és alkalmatlan voltával is, megállapodott, és Sándor uram urunk

levelét megadván neki, megolvasta nagy patienter, és Haszán agának szóllván, ő tolmácsolta: az fejedelem semmit se busuljon, — imhol most is az ő dolga végett megyek a vezérhez, és én igaz jóakarója vagyok, valamiben szolgálhatok néki, el nem mulatom.

Ugyanakkor a jancsár-agához menő utunkban tanálkozván öszve a Jenőbül jött agával, ki is sokat beszéllvén Haszán agával, mondotta, hogy a vezér előtt volt, és segítséget kért Jenőben a vezértől; kitől kérdette a vezér: azt miképpen lehetne bévinni? Az jenei aga azt felelte: az törököktül nem lehet, mert a török most mind hátra néz, és azt más senki véghez nem viheti, hanem a kuruczok, csakhogy azoknak is fizetést adjanak.

Ugyan ottan, a hol a jancsár-agával beszéltünk, újobban Ali passa odajött, holott is újobban beszéllvén vélle az hidasok végett, kértük azon, hogy az idei két hidasokat hagyja itt, kire reá is hajlott; kiről elhittem, kapitány uram bővebb informatiót tett kegyelmes urunknak.

Eodem die 12 órakor vitték el a jancsár-aga boncsokját.

Die 12. Novembris. Étczaka későn volt Haszán aga a teftedárnál, kinek is az teftedár mondotta, hogy kegyelmes urunknak fermánokat adnak háromezer kila búza, kétezer kila árpa, bizonyos számú pénz és háromszáz kila riskásáról. Reggel kegyelmes urunknak az dolgot mindgyárt értésére adtam, magam az tolmácscsal együtt a teftedárhoz mentem; az riskását kézhez is adatta.

Eodem die kaftányoztatott fel az erdélyi kapithiaságra Gyárfás Tamás uram is, Kálnoki Farkas hoppmester és Inczédi Mihály uraimék által.

Eodem die. Tíz órakor tájban indult meg az jancsár-aga.

Eodem die. Voltunk déllyest a tihijánál, adta kezemben az búzáról, árpáról és pénzről való fermánokat.

Eodem die. Estve voltam kegyelmes urunknál, az fermánokat levittem, és elbocsuztam urunktól ő nagyságától. Azután késön küldött a tihája egy szolgája által három menzil-fermánokat az szállásomra.

Die 13. Novembris. Reggel hivatott az fővezér egy csauzza által; izent kegyelmes urunknak, hogy nagyobb szolgálatot a császárnak nem tehet, mint ha Csafer passával egyetért, és béfagyván a Duna, öt—hatszáz lovast ád, hogy Tömösvárba és Jenőbe élést vigyenek bé. Azon uttal a katonaság is, ha mit kaphat magának, éljen az alkalmatossággal. Melly izenettel lementünk kegyelmes urunkhoz, a vezér csauzzával együtt, megmondottuk az izenetet ő nagyságának. Az menzil-fermánokat ott hattam. Ő nagyságától elbocsuzván, jöttünk az nap Izarcsikra, ott levén az fővezérnek első statiója, megindulván Landor-Fejérvártól.

Izárcsiknál megszállván, s Haszán aga a vezér sátorához menvén, tanálta Zulfikár effendit, ki is megszóllítván Haszán agát, azt mondotta: Csafer passának hatalmas vezér parancsolt, hogy az fejedelemhez ő nagyságához emberét küldje, ő nagyságát magához hivassa, ő nagyságával mindenekről beszéljenek, hatalmas császár szolgálatjában egyetértsenek, és egymással szépen alkudjanak; maga is Zulfikár effendi beszélt Csafer passának, hogy az fejedelemmel ő nagyságával szépen alkudjék, és a pénz dolgát is előhozván, kérte azon Csafer passát, legyen várakozással

addig, míg Szilisztriábul a pénz elérkezik; magát rá is igérte Csafer passa, hogy várakozással leszen. Kérte azért Zulfikár effendi kegyelmes urunkat ő nagyságát, hogy Csafer passát tovább ne halogassa, hanem azon pénzt kezéhez vévén, contentálja, Zulfikar effendit penig ne felejtse, hanem levele által tudósítsa.

Die 14. Novembris. Hajnalban Izárcsikról megindultunk; jöttünk második statióra Kolárra. Jövő utunkban maga megszóllítván az tefterdár, elsőbben is declaráltuk neki az feljövő harmincz hajókat, hogy azokból bár csak fele élését, a kit rendeltek, adatnák ki kegyelmes urunknak; kire az tefterdár azt felelte: abból nem lehet adni, mert azon élést rendelték az Fejérváratt elmaradott hadak számára, és connumeráltatott azon hadak élése közzé hat holnapokra. Szóllottunk a munitió iránt is, mellyre is azt felelte: abban neki nincsen hatalma, hogy Fejérvárról adathasson port és egyéb szükséges munitiót, hanem az fővezért tanáljuk meg felőlle. Le sem szállottam lovamról, jöttem az fővezér sátorához, a tolmácscsal együtt, és egy keveset várakozván, mentünk bé az réz-effendihez, kinek is az tolmács declarálván a dolgokat, nagy becsülettel és commiseratióval szóllott a mi kegyelmes urunk dolgai iránt, és fokadott illyen szókra: Most én, így mond, csak hallgatok, nem mérek szóllani is; de ha Isten leviszen, én is megszóllalok az fejedelem dolgai iránt. Miért nem adhatnák meg azokból az hajókból, ha csak felét is az elrendelt élésnek? Menjetek, így mond, a tihájáhz. Mondotta azt is a réz-effendi: az erdélyi kapithia acceptálásában sem tölt volna úgymond semmi, ha én nem löttem volna. Onnan egyenessen mentünk az tihájához, és megmondottuk neki, mi dologgal mentünk, az suplicatiót is ke-

zében adtuk, kérvén azon, vigye bé az vezérnek; arra azt felelte a tihája: haszontalan már tovább a vezért azon dologgal busítani, mert tegnap mindeneket megparancsolt Csafer passának, ő az serascher, ő parancsol egész Sofiáig, Nikápolyig; meg van parancsolva: a fejedelemnek gondját viselje, vélle egyetértsen; csak őtet requirálja a fejedelem, mindenek iránt tehet rendelést, egész authoritása vagyon; a munitió iránt is disponálhat és Fejérvárrul is adathat. Az hús iránt is kivántunk választ, azt felelte: most adtanak húst, azzal egy ideig megéri, még restantiában is vagyon marhája, azt is hozassa el; Isten, úgymond, bennünket levivén, tanáljon meg a fejedelem, újabb rendelést fogunk tenni. Sok instantiánk után is egyebet nem obtineálhatván, onnan kijövén, Sulyok urammal mentem a frencziákhoz; declarálván nekiek, miben vannak a dolgok, kivántam tanácsokat, mit kell továbbra cselekedni? s kértem egyszersmind: ha jónak látják, aggrediálják, ha csak a tiháját is vel saltem de aliquo loco subsistentiae. Kik is ultro citroque sokat beszélgetvén, azt tanálták fel: tegnap parancsolván a vezér Csafer passának, olly hirtelen búsítani alkalmatlan; másként is, tudván a vezérnek geniussát, megvallották, nem merik aggrediálni; hanem kegyelmes urunk tiz vagy tizenöt napig lássa meg, ha abban az élésben vehet-é valamit kezéhez, vagy lesz-é mód az felhozatásában? Csafer passát is lássa meg ő nagysága, mint accomodálja magát, s egy postát utánnunk küldvén, készek lesznek elkövetni, valamit efficiálhatnak az ő nagysága dolgaiban.

Hivatott vala a csauz-passa is. Tegnap Izárcsiktól szökvén el egy német inassa, igen kéreté kegyelmes urunkat: mind a Duna felé, mind Bujurdelem felé

kerestesse; nagy jót cselekszik ő nagysága vélle, ha kézben akadna valahogy, s kezéhez küldené; ezen dolog végett irt is kegyelmes urunknak, mellyet Sulyok Ferencz uram vitt el Kolártól naphaladatkor, minthogy az munitióról való fermánt későn hozta meg Haszán aga a kapuról.

Izentem szóval kegyelmes urunknak Sulyok uram által az nisanczi passa fia kerestetése felől is, mivel igen kérdezte és kért rá.

Die 15. Novembris. Harmadik stationk volt Haszán passa palánkánál, holott is megszállván, mentünk az tihájához; de nem volt semmi parancsolat.

Die 16. ejusdem. Negyedik stationk volt Baticzina palánkja és Jagodina között.

Die 17. ejusdem. Ötödik stationk volt Paratiny s Rásnya között.

Die 18. Novembris. A mint jöttünk volna az háló helyről, jó reggel tanáltuk az útfélen Mikó Gábor és Almádi István uraimékat, kiktől értettük meg, hogy tegnap estve későn érkeztek Petróczy István, Kálnoki Farkas, Horváth Ferencz és Borbély István uraimék, ötven-hatvan lóval, kiket is az hadak választottak követségben, qvártély sollicitálására, a vezér táborára: de ránk nem tanálván, az tábor széllyén csak megszállottanak és megháltanak; mentenek penig csak akkor elöre Rásnyához, holott a vezér tábora megszállott és hatodik statiója volt; és azon becsületes emberekkel együtt continuáltuk utunkat a megirt statióra, holott is megegyezvén Petróczy uramékkal, megvártuk, hogy a vezér is bejöjjön az szállóhelyre, és mindgyárást hogy megszállottanak: Horváth Ferencz uram ment a réz-effendihez Haszán agával, jelentvén néki, hogy az ur legelsőbben is vélle kiván szemben lenni,

s azon dolgokról, a mellyekkel jött, beszélleni; de nem jovallotta a réz-effendi, mert apprehendálná a tihája, azt mondotta; hanem menjen a tihájához az ur (Petróczy,) vélle penig csak akkor legyen szemben, mikor válasza lesz, s vissza akar menni. Ehez képest a levelekkel, és megirt becsületes főrendekkel együtt, menvén a tihája szállására, a l u d v a találtuk; kellett bémennünk a hasznadárja sátorában, míg maga a tihája felkölt. Az ur hidegleléstől félvén, (minthogy minden harmadnap lelte, és szintén ezen nap várja vala magára), hogy, ha elleli, haszontalan leszen fáradsága, mert csak szóllani sem foghat: kéreté a hasznadárt, költené fel a tiháját, eshetnék által a dolgon, míg egészségtelensége engedné. Az hasznadár felköltvén a tiháját, megmosódott, imádkozott a szokás szerént, és hivata bennünket; kinek is sátorában menvén és egymást az urral megkérdezvén, leülteté maga eleiben. Azután az ur kegyelmes urunk nevével köszönté és méltóságos levelét megadá; mellyet megolvastatván, kérdé: ha attyafia-é az ur a fejedelemnek? s azt felelé az ur, hogy az ő nagysága annya s kegyelmes urunk attya egy testvérek voltak. Áda más levelet is az ur a tihájának, melly az hadak neve alatt való credentiás levél volt, mellyre mond a tihája, hogy a nem törökül iratott, s kivel tudja megolvastatni? holott Skerlet most ott nincsen; arra azt felelék: Jenakival megolvastathatja. Kérdi: mi van benne? megmondák, hogy nem egyéb, hanem hogy szavoknak adjon hitelt, s a mit fognak mondani, nem magok szavának, hanem az egész hadak képében való szóknak tartsa. — Kérdi a tihája: mit akarnak tehát? Az ur mondá: az hadaktól követségben küldettek; a vezérrel kívánnának szemben lenni. Kéré is a tiháját, hogy lenne jóakarat-

tal, a hatalmas vezér előtt szerezzen audientiát és segítse dolgokat ő nagysága előtt. Kérdi a tihája: miért szerezzen audientiát? hadd értse a dolgot elösszször. Mellyre az ur így felele: meg kell vallanunk, miolta hatalmas császárunk köntösét megfogtuk, ennek az hatalmas nemzetnek oltalma alá folyamodtunk, azolta hatalmas császárnak sok kegyelmességivel éltünk, szárnyai alatt igen sok jót láttunk, s ezután is abban csalhatatlanúl bízunk. De ellenben meg kell azt is vallanunk, hogy kiváltképpen azoltától fogva, hogy Tömösvártól megjöttünk, annyi fogyatkozással voltunk, az had ollyan szükségben vagyon, hogy ma egy falat kenyere nincsen, a kit egyszer a szájában tegyen; ruhátalanúl, mezítelen a mezőben Isten tudja miként nyomorognak. Illyen ügyefogyott állapotjokban függesztették szemeket kegyelmes urunkra, szívek-szakadva várták Landor-Fejérvárról, ha valami jót hozott volna nékik, örvendetes hírrel jöne, és jó qvártélylyal megörvendeztetné ellankadt szíveket. Megérkezvén azért Landor-Fejérvárról, jöttek ő nagyságához közönségessen, s kérdették: hozott-é pénzt? felelte ő nagysága, hogy nem. Hozott-é qvártélyt? felelte, hogy nem. Hova legyenek hát ők? talám a fejedelem nem is emlékezett róllok az hatalmas vezér előtt? felelte a fejedelem: hogy igenis, emlékezett, a minthogy 3000 kila búzáról és 2000 kila árpáról tettek is rendelést Vidinből, ötezer tallérról Szilisztriából, mellyekről a fermánokat meg is mutatta. Az hadak jóllehet ezt megértették; de annyi időtűl éhezvén, arra azt mondották, hogy mikor hozzák azt el? ők addig meghalhatnak éhel! Az ember mindent eltűrhet, lóbéli, ruhabéli, pénzbéli szükségit, nyomorúságit mind elfelejti: de az étlenséget semmiképpen el nem szenyvedheti. Bár

csak annyi kegyelmességét mutatná hozzájok a hatalmas vezér, hogy Vidin tájékán rendelne ollyan helyt, az hol azt az élést költhetnék el, a kit rendeltenek: mert az a föld, a hol most vadnak, teljességgel puszta, sem kenyér, sem széna, sem abrak, semmi nincsen; emberek lévén, azért magokra valamint s valahogy, gondot kell viselniek, s küldettünk azért a hatalmas vezérhez, hogy orvosolja meg. Arra a tihája azt mondja: hogy gyalázat s szemérem azzal a hatalmas vezért terhelni, holott ötöd-hatod napja vagyon, hogy búzáról, árpáról s pénzről rendelés lött; hová lött az az élés illyen hamar? egy embernek rendelték-é azt csak? esztendőkig érné azzal egy ember, háromezer ember penig egy darab ideig; költse el azért azt előszször, tanáljon meg azután, teszünk rendelést! Mond arra az ur: az Istenért, gondolja meg a tihája ő nagysága, hol vagyon Vidin, s mioltától fogva kenyeretlen a had?! mikor hozzák azt fel! Arra a tihája azt feleli, hogy messzebb vagyon Drinápoly s Konstanczinápoly, mégis felhozzák a felől; talám azt várnák, hogy éppen helyekbe hordanák! Az hatalmas császárnak egy vezérje, vezérjének tihája s mások mint vitetik most magoknak a tiz-tizenkét napra való élést? Munkálódjanak az hadak is, ha enniek kell. Arra az ur azt mondja: hogy Poserolczára mire hozza? mert ott a lovas had egyátaljában nem subsistálhat, mert nincsen teljességgel semmi széna. Kérdi a tihája: miért nem csináltattak a nyárba? Feleli az ur, hogy nem arra volt gondunk, hogy örökké Poserolczán lakjunk; mit tudtunk belé, hogy ide szorulunk? Bíztunk, az hatalmas vezér szerencséje s fegyvere boldogulása által hogy mi is országunkba mehetünk; ha már a reménség megcsalt, arról mit tehetünk? Hol vadnak azok

a fermánok, mellyeket a fejedelemnek adtunk? kérdi a tihája. Az ur felelé: itt, igaz dolog, nincsenek: de csak adjanak jobbakat, könnyű azokat visszaküldeni. Az tihája monda: azelőtteni fermánok miatt is menynyit nem búsíttattunk a teftedártól, hogy két annyit vett a fejedelem, a mennyi a fermányban volt; Isten tudná a ti dolgotokat megorvosolni! Az ur arra azt mondja: hiszem a temeszukokból kitetszik; mi úgy tudjuk, egy szemet sem vett többet, a mint a fermány volt. Az tihája mondja: azok a Poserolcza vidéki parasztemberek is csaknem vontak ki, — soha a panasz meg nem szünt, miként bántok véllek, míg Landor-Fejérvárnál voltunk. Arra az ur felelte, hogy miért tudtak panaszolni, holott semmijek nem volt mikor odamentünk is; hiszem annak marhája nem volt, gabonája nem volt: azért mit tudtunk volna elvenni? Az mi nagyobb, fegyverrel oltalmaztuk; a mit mi elvöttünk, más is elvötte volna azt, ha nem többet. Az portának sem voltunk haszontalanok, noha most megvettettünk is, mert mikor Landor-Fejérvárat a német megvötte, Vetiszlánnál az sok számtalan hajókat mi szabadítottuk el; mi szállánk bé Vidinbe, s úgy oltalmaztuk meg vérünkkel is azon alól a földet: a mint bizonyság ma az a halom, a kit ott raktunk volt, mikor öt-hatezer rácz ellenünk jött vala. Kérdi a tihája: egyéb dolgotok van-é? Az ur feleli, hogy a mi dolgunk reménkedés, egyéb dolgunk nincsen, követek vagyunk a vezérhez ő nagyságához; mert a hadnak gondot kell magára viselni, éhel meg nem halhat. De hogy az egész világ előtt ne okoztassanak, sőt legyen hire, hogy ha reájok gondviselés volna, kiváltképpen csak ennivalóra is: hamishüttüek nem lennének, hüségeket megtartanák, — az fényes porta se mondhassa,

hogy nem volt hirével, tanáltak egy utat fel: küldjék bizonyos követjeket ide, kik által sirjanak-ríjjanak. Ha nyomorúságok orvosoltatik avagy csak annyiban is, hogy kenyeret adván, helyt mutatnak, holott kitelelhessenek jóval, jó; ők is kötelezzék arra magokat, hogy míg egy csepp vér leszen bennek, magok szolgálatját nem szánják, sőt igaz hűségeket vérekkel is megpecsétlik. Ha penig nem orvosoltatik, szabadíttassanak fel hütök s kötelességek alól. Mert ugyanis szökve menni sohova nem kivánnak: de kénteleníttetnek odamenni, az hol magoknak kenyeret szerezzenek, haugyan az török nemzet nekiek adott athnáméjával semmit nem gondol. Ezen szókot az hadak törökűl is letétették, mellyet be akarnak adni a vezér ő nagyságának; az tihája ő nagysága megláthatja. Odaadván a török irást is az ur, és megolvastatván a tihája, mondá, hogy azt az élést Vidinből maga kívánta az fejedelem. Azonban micsoda helyet tudnának a hadnak adni, holott valahol eddig voltak, a földet elpusztították mindenütt? Kire az ur azt felelé, hogy ő nagyságok tudják az földnek csinyját, s ott adhatnak, a hol akarnak. Az tihája mondja: az császár nem szenyvedi maga országát pusztíttatni. Kérdi az ur: hát mit csináljunk? elbocsássuk-é az hadat? Felelé a tihája: nem ártana, ha a haszontalanját megválogatnák s elbocsátanák, az jó s szükséges embereket tartanák meg. Mond az ur arra: nem azt irja vala a tihája nekem Tömösvárhoz; mire való illyenkor amaz szép biztató levél s athnámé? Fogadá is az ur eléggé, hogy ollyan fenyítékben tartanák az hadat ezután, hogy nem menne panasz a kapura miattok; de hasznát nem látván, felkele, és a sátorábul kiindulván, az sátor ajtajában mondá: adta volna Isten, az ellenség

vette volna inkább fejemet, hogy nem mint a török császár országában éhelhalásra jussak! Mellyre nézve utánnunk kiálta az tihája: legyenek a magok sátorokban egy kevéssé, majd meglássuk mit tehetünk! Izené Az ur is vissza: az választ, ha lészen is, ha nem is semmi, ma szerezze ki. Innen kijövén, ismét izene az ur a réz-effendihez, hogy örömest szemben lenne vélle; de ugyancsak azt izené vissza a réz-effendi, hogy ő most nem akarja magát ezeknek dolgában egyveliteni, azért megbocsássanak, most nem szolgálhat a fejedelemnek: de megmutatja, leszen üdő, hogy igaz jóakarója a fejedelemnek. Lemenvén azért az szállásra, nem sok üdő mulva hivatja az urat a vezér tihája, — hogy a vezérrel szemben juttassa; kinek is az ur eleiben menvén, kérdi: mi dolog? miért jöttetek? Az ur azt felelé: az orta-magyarok és erdélyiek képében követek vagyunk, hatalmas vezér lábaihoz alázatossan borulunk, az ő nagysága köntösét csókoljuk; úgy tudjuk, Istenétül s urátul szabad az embernek kérni: ihol, az hadnak annyi kenyere nincsen, a kit egyszer szájában tehessen; ő nagyságát alázatossan kérjük, orvosolja dolgunkat, mint más vezérek idejében volt: ne lehessen az a szó, hogy az ő nagysága idejében fogyott el a magyar nemzet egészszen. Ha mi jót teszen ő nagysága velünk, Isten is megáldja érette; mi is, míg egy csepp vér bennünk leszen, igaz hűségünkkel s vérünkkel is megpecsételjük az ő nagysága kegyelmességét. Az vezér is ezekre az szókra egynehány kérdést kérdvén, mint a tihája: nem adott-é most Landor-Fejérváratt, ötöd-hatod napja, az fejedelemnek fermánt búzáról, árpáról és pénzről? nem-é Havasalföldébül csak a napokban vágót, juhot? nem-é akkor a hajókról búzát, árpát? Azokat megették illyen hamar?

Most, így mond, qvártélyt kértek, s az hol eddig voltatok, az földet megemésztettétek; miolta Landor-Fejérvárhoz jöttünk is, az számtalan panasz meg nem szünt, noha az fejedelemnek felölle elégszer irtunk, de meg nem orvosolta; azért hogy adhasson az ember? nem engedhetni azt meg, hogy az császár országát pusztítsák! etc. Mindenekre az ur az kérdéshez képest illendőképpen megfelelt. Hogy tudniillik azelőtt adatott élés már elfogyott, az vágóval együtt; az mostaninak mikor veszik hasznát? azt tavaszig fel nem hozhatni; ha penig jelen volna is, ugyancsak a lovashadnak szénája nincsen, semmiképpen ott nem subsistálhatnak; bár csak egy olly helyet méltóztassék adni az hatalmas vezér, a hol a rendelt élést elkölthessék. Az mi az eddig való helyek pusztíttatását illeti: nem a kuruczoktól, hanem az ellenségtől pusztíttattanak el. Landor-Fejérvár megvétele után Poserolczán Hajzler telelt, s azt ő emésztette meg; etc. de csak a hatalmas vezér most helyt adjon, meglátja, nem fog panasz menni irántok. Az vezér kérdi: hol tudnának valamelly helyet? Az ur feleli, hogy ennek a földnek csinyját magok tudják jobban: azért a hol jobbnak itélik; bár lenne közel ellenség földjéhez, hogy onnan is nyerhetne a had magának valamit, és hódoltatná bé. Az vezér kérdi: hol volna ollyan hely? Az ur feleli, hogy a Száva mellett Bujurdalem és egynéhány rácz faluk; a mint hallották, ott széna is fog lenni, és ha oda rendeltetik qvártélyba a kurucz: egész Eszékig fogja a földet béhódoltatni. Végezé szavait a vezér azon, hogy Csafer passára fermánt küld, hogy az Száva mellett, a hol alkalmatosnak látja, teleltesse ki. De hogy lehetne az, hogy a hadak másutt teleljenek a fejedelemtől? Felelé az ur: küld a fejedelem ollyan

embert a hadakkal, a kitől függjenek; és a vezér kegyelmességét alázatossan megköszöné a hadak képében. Kijövén az vezér elől és az szállásra menvén, nevezet szerént hivatja a tihája Kálnoki Farkas és Horváth Ferencz uraimékat, kiknek igen jó kedvvel szóllván, megkövette, hogy difficilisek voltak; mert nem azért cselekedték, mintha a kuruczokat megvetették volna: hanem igen sok dolgok vagyon, kiváltképpen most utban lévén, ezer a gond rajtok; azért megbocsássanak, küldjenek fel praebendáért, s parancsol. Mind lovoknak, magoknak pekszmetet, vajat, húst, riskását és árpát adatott. Mondotta azt is, hogy reggelre a Csafer passára szólló fermánt is elkészítteti, s maga is ir a fejedelemnek: azért is küldjenek el jó reggel.

Die 19. Jó reggel a fermánt Horváth Ferencz uram kezéhez vévén, az ur vötte utját Poserolcza felé, mi jöttünk Alexincza s Nis közzé az erdöbe statióra.

Die 20. Novembris. Jöttünk által Nisen statióra a bányához.

Die 21. Szállottunk Musza passa palánkjához.

Die 22. Sárkőhöz.

Die 23. Dragománhoz.

Die 24. Sofiához.

Die 25. Oturákja volt a vezérnek Sofiánál, holott a teftedár a fővezért megvendéglette, és két fő-lóval (kiknek egyike szerszámossan felöltöztetve volt, a másik nem) megajándékozta.

Eodem die. Gyárfás uram Haszán agával a kapura voltanak, kiket visszajövő utjokban a Topcsi aga hivott be egy kávéra; a beszéllette, hogy Iszmael passa, a ki velenczések ellen szerascher volt, újobban megverte a velenczéseket, úgy hozták a vezérnek hirül.

Die 26. Jenihámhoz szállott a fővezér.

Die 27. Jöttünk Iktimánhoz; hova is a molduvai vajdának postája érkezvén, hozott kegyelmes urunknak mind a vajdától, mind Székel Zsigmond uramtól levelet.

Die 28. Szállottunk Bosulye nevü faluhoz, melly is harmadfél óra Tatár-Pazárcsikhoz.

Die 29. Jöttünk Tatár-Pazárcsikhoz, honnan ment el Bay András Haszán agával együtt Drinápolyba, szállás s egyéb szükséges dolgok procurálására. Bay András által irtam levelet az oratornak is. Ide hozott a bosztandcsi-passa hat szekér kéncset.

Die 30. Szállottunk Philippihez, holott az jancsárság és egyéb rendből álló hadak egészlen, nagy solemnitással excipiálták a vezért.

Die eodem. Fabri uram a jancsár-agához menvén, tőlle értette, hogy a császárnak mostan érkezett a talekcsi-passája, a ki a császártól levelet is hozott a fővezérnek, mellyben igen dicséri a császár a vezérnek magaviselését és viselt dolgait, és a császártól drágakövekből álló ajandékokat s egyebet is hozott ugyan a fővezérnek.

Die 1. Decembris. Oturákja volt a vezérnek, és fizetést adtanak a vitézlő rendeknek.

Eodem die Fabri uram értette a kapun, hogy az ezelőtt megmazúroltatott vezér tihájját újobban a császár megfogatta, és Drinápolyban hozatván, erős fogságban tartatja: neki tulajdonítván egészlen Várad elveszését, hogy meg nem segítették.

Die 2. ejusdem. Itt helyben volt a vezér, és continuáltatott az fizetés az vitézlő rendeknek.

Eodem die. Érkezett az franczia oratortul egy jancsár, Abdi basa nevü, nagy csomó, kegyelmes urunk-

nak szólló levelekkel, — nékem is hozott levelet, mellyben kért, hogy nagy dolgokról való levelek lévén azok, a kiket kegyelmes urunknak irt: hiteles és megbízott emberemet rendelvén melléje, úgy küldeném Poseroviczára; Fabri es Fonton uramiéknak is hasonlóképpen hozott leveleket. Azon jancsár beszéllette azt is, hogy Francziábúl három hajó érkezett, és azokon nagy emberek jöttek, kik után Drinápolyból Constanczinápolyba maga fő-lovait küldötte az orator.

Die 3. is helyben volt az tábor, és continuáltatott az fizetés.

Eodem die. Fonton uram menzil-fermánt procurálván a vezértől, és kézhez vévén, magam is kegyelmes urunknak leveleket készitettem, és mind az oratortól, mind Székely Zsigmond uramtól Iktimánhoz érkezett leveleket elküldöttem, egy új kalendáriummal együtt Poserolczára, Iszák által, kit az oratortúl jött jancsár mellé adjungáltam. Indúltak meg estve, naplemenetele után mindgyárt. Isten kegyelme az utonjárókkal!

Die 4. is oturák volt, és az fizetés continuáltatott.

Die eodem érkezett az koz-bekcsiszi a császártól, ki is az bosztandcsi-passa után való ember, és hatiseréfet hozott a császártól, mellyben aggratulált újobban a vezérnek az császár, és dicsérte magaviselését. Nuszttal béllett kaftánt is küldött a császár a vezérnek; a vezér a sátorkerítés eleiben kijövén, ott megkaftányozták, és az császár levelét is publice elolvasták.

Die 5. Oturák volt ugyan Philippinél, és az fizetés continuáltatott.

Die 6. Reggeli nyolcz óra tájban érkezett vissza

Iszák kegyelmes urunk leveleivel, kiket Iktimányig Török Ferencz hozott, és Iszákot urunkhoz menő siető utjábúl bolondúl visszatérítette, nem akarván maga eljőni. Ezen dologról bőven irtam kegyelmes urunknak is ugyanazon napon. Mihelt urunk leveleit megolvastam, mindgyárást Fábri és Fonton uramékkal közlöttem az dolgot, és minthogy tolmácsom nem volt, Haszán aga Drinápolyban menvén előre, mind minekünk s mind magának szálláskeresésre: Fonton uramat kértem, jőjjön fel velem a kapura; kinek is Isten sok jót adjon, nagy készséggel eljött véllem tolmácsnak. Elsőbben is mentünk a réz-effendihez, és urunk levelét neki megadtam, mellyet is az inclusával együtt patienter megolvasván, kérdette Fonton uramtól: voltatok-é a tihájánál? Mondottuk: nem voltunk. Mondotta az réz-effendi: menjetek a tihájához, beszéljetek vélle, és annakutánna jőjjetek énhozzám. Felmenvén Fonton urammal az tihájához, hirtelen vélle nem beszélhettünk, mivel szintén akkor expediálta vissza a császár emberét a koz-bekcsiszit; mihelt az elment, mindgyárt szemben lettünk az tihájával, és urunk levelét néki megadtuk; kértük is, hogy ezen kegyelmes urunk dolgait promoveálja, kire szépen is ajánlotta magát, és mondotta: Most a vezér az iszpahiáknak fizet, fel nem mehetek hozzá, hanem még ma alkalmatosságot keresek, és béviszem néki az leveleket; hanem estvefelé jőjjetek hozzám. Ezen válaszszal Fonton urammal együtt lemenvén az sátorhoz, mindgyárt irtam kegyelmes urunknak ő nagyságának, mind az Török Ferencz rosz cselekedetiről, s mind egyéb dolgokról is, a kikről hirtelenséggel lehetett; és minthogy az Iszák utja igen siető volt, mindgyárt lovat adtam alája, elküldvén sietve vissza, az francziák is felette törődvén

visszajövetelin. Fabri uram is az oratortul küldetett jancsárnak küldött husz czikkeny-aranyakat lóra, Iszák által, hogy azhol posta-lovakat nem kaphatnának, magok lovain is éjjel-nappal siessenek kegyelmes urunkhoz. Mihelt Iszákot expediáltam: mindgyárt mentem a jancsár-agához, és kegyelmes urunk levelét neki megadtam, kit is nagy becsülettel vett, és megolvastatván, kérdette: hoztak-é a réz-effendinek levelet? Mondottam, hogy hoztanak, s meg is adtam. Kérdette azt is: hát a tihájánál voltatok-é? Mondottam, hogy voltunk, és a vezérnek is béküldtük a leveleket. Mondottam, hogy Csafer passa is irt a vezérnek kegyelmes urunk dolgai iránt, s megmondottam azt is, és declaráltam bő szóval a dolgokat, hogy Petróczy István uram ő nagysága Rásnyához jövén a fővezér eleiben, a hadak tiszteivel együtt, a qvártély dolga végett: a vezér Csafer passának ő nagyságának parancsolt volt, hogy az Száva mellett, azhol alkalmatosságot tanál, az fejedelem lovas hadainak mutasson telelő qvártélyt; de a mint Csafer passa is megirta a vezérnek, és urunk ő nagysága is maga hiteles embereivel megjártatta: Bujurdalemen kivül egész Bosznáig és Horvátországig ember nem lakik; hanem Vidin és Nis között Beligradcsik és a Timok táján volnának valamelly faluk, kiken is szénánál és kukuriczánál egyebet az hadak nem kaphatnának, ott ha lehetne az hadaknak ez télen, kikeletig való subsistentiájok. Több kívánságit is kegyelmes urunknak declaráltam; az erdélyi becsületes rendek iránt is, hogy Szendrőben ha lehetne qvártéllyok, ottan körül lévén egynéhány faluk, kiben szénát kaphatnának, és vagy azon falukból, vagy Landor-Fejérvárról lenne sustentatiójok. Muhafezet gyanánt is lehetnének Szendrőben, azon-

kívül sem levén ott ollyas praesidium. Az hús iránt is töttem instantiát az jancsár-agának; egyéb dolgokat is per longum et latum declaráltam, s megmondottam: mostan is az hadak erdőkön, mezőkön, kalyibákban nyomorganak, hitván avarat étetnek, kukuriczát is szűkön kaphatnak, és ha az hatalmas vezér telelő qvártélyok iránt dispositiót nem tészen, semmiképpen nem subsistálhatnak. Minden dolgokat patienter elhallgatván a jancsár-aga, elsőbben is kérdette: miolta Havasalföldébűl juhot és vágót rendeltek, azolta adtak-é több húst? Arra feleltem: nem adtak, az is régen elfogyott. Mondotta tovább is a jancsár-aga: az erdélyieknek igen szükséges az qvártélyadás, mert azok miérettünk bujdostak ki hazájokbúl; azonban mondotta azt is: a hol ember nincsen, ott qvártély nem lehet. Mivel peniglen mostan alkalmatlan üdő vagyon, (igen esett a hó) ha magam fel nem mehetek a vezérhez is, majd irok a réz-effendinek: menjen bé a vezérhez, és a fejedelem dolgait in omnibus recommendálja s promoveálja. Ezzel eljövén a jancsár-agátúl, ugyan Fonton urammal együtt, a mint feljebb meghadta volt a tihája, estvefelé felmentünk hozzája, s mondotta: még a vezér a leveleket meg nem olvasta, hanem a holnapi konákon (mivel ugyanezen napon vitték el mind a jancsár-aga, mind a fővezér boncsokját) jőjjetek hozzám.

Die 7. Indult meg a fővezér s mind a jancsár-aga Philippitűl, és szállottunk Papazlihoz; megvárván, hogy megnyugodjék a tihája, Fonton urammal felmentünk hozzája, és meglátván bennünket, mindgyárt egy szolgáját küldé a vezér muhurdárjához, tudakoztatta tőlle: a vezér megolvastatta-é az fejedelem és Csafer passa leveleit? Azt izente a muhurdár: meg-

olvastatta, s azt adta válaszúl: Isten bévivén Drinápolyban három-négy napok alatt, (Fonton uram így tolmácsolta a választ) ibi habebunt favorabilem resolutionem. Tovább mi sem urgeálhattuk a dolgot, mivel még Török Ferenczet sem tudjuk, jő-é bé vagy nem, és Fonton uramnak is tetszett: Isten bévivén bennünket Drinápolyban, az orator munkája által is hathatóssabb és hasznossabb választ vehetünk; eventus docebit.

Die 8. Jöttünk Kajaliba, hova is újobban jött a vezér eleiben a császár talekcsi-passája, ki is beszélte Fabri uramnak, hogy az angliai követ az elmult csötörtökön, úgymint 4. praesentis, érkezett bé Drinápolyban; azt is értettük, hogy az Iszák effendi házánál rendeltek neki szállást, az holott urunk ő nagysága volt szállva.

Die 9. Szállottunk Uzuncsovára.

Die 10. Harmanliba.

Die 11. Musztafa passa hidjához.

Die 12. Érkezett bé a vezér Drinápolyban, és mi is vélle együtt, kinek bejövetelekor is semmi olly derék solemnitása nem volt; két-háromszáz jancsár lehetett, a ki sort állott neki, azonkivül egynéhány zászlóalja iszpahiák késérték bé.

Die 13. Mentünk az oratorhoz, és a secretariussa szállására bémenvén, ott egy kevessé leültünk; azonban az orator hivatott magamat, kihez is felmenvén, urunk ő nagysága nevével becsülettel köszöntöttem, és urunk ő nagysága méltóságos levelét neki megadtam, mellyet is megolvasván, mondotta, hogy az kegyelmedre szólló credentia; tovább peniglen mondotta: Dominatio vestra quod filium suum praemiserit, valde benefecit, ut anticipato etiam antequam ipsemet venis-

set, de negotiis celsissimi principis me informaverit, és kérdette tovább is: vannak-é valamelly szükséges dolgok, a kikről informálnom kelletik? Csak ketten levén az orátorral az maga házában, felvettem a dolgokat azon, hogy mihelt a vezér felérkezett Landor-Fejérvárra, kegyelmes urunk maga felment a vezér köszöntésére, és ott bizonyos napokig mulatván ő nagysága, mit adott a vezér (noha Bay András által is anticipate megizentem volt) én is mindeneket megbeszéllettem; ultimatim peniglen másodszor is felmenvén kegyelmes urunk ő nagysága Fejérvárhoz, midőn látta volna, hogy ennek a mostani campániának semmi jó progressusa nem leszen: ő nagysága gondolkozván a telelő qvártélyról, a vezért mind maga személlyében, mind peniglen más jóakarói által iteratis vicibus requirálta, hogy a hatalmas vezér mind az urunk ő nagysága, mind peniglen hadai telelő qvártélyáról provideáljon, mert Poserolczán lehetetlen, hogy a télen subsistáljanak, mert azelőtt is puszta volt; még a németek, Hejszler és Hoffkikker generáloknak ott lévén qvártéllyok, mind azt a várost, mind peniglen a környülötte levő földet azok pusztították el. Tavalyi esztendőben is, mikor urunk ő nagysága odaszállott, az melly egynéhány falu ottan körül volt is, kibe öt-hat ember, kibe több, kibe kevesebb lévén, azoknak is kukoriczájoknál s kevés szénájoknál egyéb semmi sem volt, marhájok ugyan semmi sem, és még az elmult telet is sok nyomorúsággal, éhezéssel vonták ki, igen nehezen; mostan penig immár, az melly falukban laktanak is az emberek, lakóhelyeket pusztán hadták, igen kevés kukoriczájok volt, szénát penig semmit sem csináltanak: ehez képest a had most is, mind penig az erdélyi becsületes rendek, mezőben, erdőkön,

kalyibákban nyomorganak; mégeddig kevés kukuriczát kaphattanak, de már az is elfogy, lovok penig az hitván avaron tengődnek, és mihelt valami kemény havazó téli üdő következik: teljességgel nem tudnak hova lenni. Az vezér a fejedelmet s mind penig a ministerek urunkat ő nagyságát mind csak szép szókkal bíztatták. Mikor penig immár a vezér és az hadak vissza akartak Drinápoly felé indulni, akkoron is kegyelmes urunk ő nagysága kívánta qvártély felől a választ: de semmit nem obtineálhatott, hanem adtanak 3000 kila búzáról, 2000 kila árpáról és tiz erszény pénzről való fermányokat; azoknak is minden circumstantiáit: honnan és mint adták és micsoda difficultások vannak benne? bőven declaráltam az oratornak. Annakutánna Petróczy István uram ő nagysága az hadak tiszteivel együtt Rásnyához való jövelelit declaráltam, és a mint a diariumban fel van téve, mindeneket megbeszéllettem. Kegyelmes urunk levelei Philippihez érkezvén hozzám, ott is a ministerek előtt mint declaráltatott a dolog, és Csafer passa is, a mint megirta az Száva melletti qvártélynak lehetetlenségét, és az fővezér az válasznak kiadását hogy ide Drinápolyban relegálta, mindeneket megbeszéllettem. Azt is megmondottam, hogy kegyelmes urunk az erdélyieknek Szendrőt, az lovashadaknak penig Nis és Vidin között, Beligradcsik és a Timok táján levén valamelly faluk, kikben is egyebet nem, hanemha valami kevés szénát és kukuriczát kaphatnának, kívánná pro loco subsistentiae. Az erdélyi kapithia dolga is mint forgott, azt is az szerént. Mindezeket meghallgatván az orator, mondotta: Domine, cum jam antecedenter per filium dominationis vestrae informatus fuerim, nihil

ministri h u j u s p o r
quicquam intermisi et 205, 97 80 76 80 88, 85 84 87
t ae s e i s l a m u m k a j m e
89 74, 88 91 98 88 81 95 82 80 82, 99 95 76 82 91
k a m u m e t a l i o s e t
99 95 82 80 82, 91 89, 95 81 98 84 88, 91 89,
i a m a n t e q u a m s u p r e
98 95 82, 95 83 89 91 86 75 95 82, 88 80 85 87 91
m u s vezerius i n t r a s s e t b e
82 80 88, 205, 98 83 89 87 95 88 88 91 89, 94 91
n e d i s p o s u i n e q u e
83 91, 92 98 88 85 84 88 80 98, 83 91 86 75 91,
a p p r o b a r u n t f a c t a
95 85 85 87 84 94 95 87 80 83 89, 90 95 93 89 95,
s u p r e m i ministri q u o d c e l
88 80 85 87 91 82 98, 205, 86 75 84 92, 93 91 81
s i s s i m u m p r i n c i p e m
88 98 88 88 98 82 80 82, 85 87 98 83 93 98 85 91 82
n o n a c c o m m o d a v e r i t.
83 84 83, 95 93 93 84 82 82 84 92 95 75 91 87 98 89.

Quod autem modernam instantiam Celsissimi Principis attinet, siquidem pro resolutione crastina die tihajam adeatis, et resolutionem supremi ministri per ipsum sollicitetis, et quale responsum dederit, statim veniat ad me, ut possim notitiam facere de ulteriori accommodatione celsissimi principis et militiae. Csudálkozott felette igen az orator az erdélyi residens állapotján is, hogy acceptálni nem akarták; és mikoron mondottam, hogy kegyelmes urunk újobban irt levelet a reiz-effendinek Philippihez a qvártély dolga végett, mellyet is megadván, mikoron megolvasta volna, azt kérdé: voltatok-é a tihájánál? felelvén mi, hogy nem, azt mondá, menjünk oda, s hozzá azután

d o m i
menjünk; megneveté az orator, és mondá: 92 84 82 98

n e h ae c o m n i a reiz-effendi e f f e
83 91, 97 74 93, 84 82 83 98 95, 333, 91 90 90 91
c i t n e q v e f i d a t i p
93 98 89, 83 91 86 75 91, 90 98 92 95 89, 98 85
s i p r i n c e p s q v i a i p
88 98, 85 87 98 83 93 91 85 88, 86 75 98 95, 98 85
s e n i m i s e s t i n c l i
88 91, 83 98 82 98 88, 91 88 89, 98 83 93 81 98
n a t u s a d p a c e m n e q v e
83 95 89 80 88, 95 92, 85 95 93 91 82, 83 91 86 75 91
h o s t e s m a j o r e m g l o
97 84 88 89 91 88, 82 95 76 84 87 91 82, 96 81 84
r i a m p o t u i s s e n t h a
87 98 95 82, 85 84 89 80 98 88 88 91 83 89, 97 95
b e r e q v a m r e p u d i a t i o
94 91 87 91, 86 75 95 82, 87 91 85 80 92 98 95 89 98 84
n e m r e s i d e n t i s t r a n
83 91 82, 87 91 88 98 92 91 83 89 98 88, 89 87 95 83
n i ae*) e t d i m i s s i o n e m
83 98 74, 91 89, 92 98 82 98 88 88 98 84 83 91 82,
m i l i t i ae q v o d e t i a m
82 98 81 98 89 98 74, 86 75 84 92, 91 89 98 95 82,
c o n s i l i u m f u i t i p
93 84 83 88 98 81 98 80 82, 90 80 98 89, 98 85
s i u s reiz-effendi
88 98 80 88, 333; **uti enim ego intellexi, in pacificatione Transsylvaniam vellent remittere et circa Tömösvarinum aliquam permutationem, Budam autem non. Imperator autem et reliqui ministri absque Buda omnimode recusant pacem, et credo neque fiet, interim tamen videbimus. Az ministereknek szólló török leveleket is odavittem, és a seyslam levelét kezéhez vette, hogy megküldi, a többiről penig azt mondotta, hogy magam is repraesentálhatom. Az tatár chámnak szólló levelet is mondotta, hogy adjam a kajmekám tihája kezében,**

*) Transsylvaniae.

(ki is igen confidense az oratornak, és igen dícséri, hogy jó ember) annak leszen alkalmatossága a megküldésében. Az erdélyi kapitiha pénzének subtrahálása felől is emlékeztem; arra azt felelte az orator: relinquatis Domine, quid curatis decem aut viginti leones? ipsi viderint quid velint dare. Mikor ezekről beszélgettem volna az oratorral, jöttek valamelly emberek hozzá, noha már a beszédet elvégeztük vala. Ugyanakkor magam praesentáltam Gyárfás Tamást is az oratornak. Az orator engemet nagy becsülettel látott, és parancsolta is, hogy gyakran kapujára menjek, ebédjén, vacsoráján is igen jó szível lát; megköszönvén minden jóakaratját, tőlle elbucsúztunk és szállásunkra jöttünk.

Die 14. Irtunk Székely Zsigmondnak levelet, kiben tudósítottuk magunk idejöveteléről és egyéb dolgokról is, mellyet is Kupár uramnak commendálván, ő kegyelme expediálta maga emberei által.

Ugyanazon napon mentem az kapura, Török Ferencz által küldetett, urunk leveleiben letött dolgoknak és qvártélyok válaszának sollicitálására, és a vezér tihájával szemben lévén, kértük, hogy adjanak választ az urunk leveleire; kire is az tihája azt felelte: immár mi az vezérrel az dolgokról beszélgettünk, és Csafer passának fognak irni azon dolgokról. Az menzil-fermánokat is sollicitáltuk, azokat is megigérte.

Onnan kijövén, eodem die ebédután mentem az oratorhoz, kinek is megbeszéllettem, mi választ adott a vezér tihája. Az orator arra azt felelte: ez a válasz igen generaliter vagyon, tudni kellene, mi választ akarnak adni specialiter, hogy kegyelmed is az fejedelmet az szerént informálhatná. Én arra feleltem: nem lehetett üdőnk az tihájával való beszédre, minthogy most ér-

kezett bé ide, a sok ember annyira obruálta, az házban is alig fordulhattanak meg. Tovább is beszélgetvén az oratorral, azt végeztük, hogy ő nagysága is maga tolmácsát felküldi holnap igen jó reggel, mind az tihájához, reiz-effendihez és jancsár-agához; mind recommendálni fogja az urunk instantiáit, mind peniglen specifice kívánja tudni, mi választ akarnak ő nagyságának adni? és én is mindenikhez felmenjek az holnapon. Tovább is csak magánossan beszéllvén az oratorral, hozódott elő a fővezér állapotja, és mondotta az orator: mikor az vezér a császárral szemben lett, more solito nem cohonestálta, sem kávéval, sem egyéb édes italokkal az ő szokások szerént nem kinálták, kiből is igen jó consequentiát nem gondolhatni. Az oratortul elbucsúzván, Fonton uram azon udvarban levén szálláson, meglátogattam, és mondá: holnap én is Isten jóvoltábul Constancinápoly felé indulok Fabri urammal együtt, (ki is tegnapi napon, midőn én magamat az oratornak praesentáltam, az oratornál volt és sok ideig beszélgettenek együtt); recommendáltam Fonton uramnak az erdélyi ház dolgát, hogy az gazdát magához hivatván, mindenképpen tudakozza meg tőlle: mivel én csak közhirrel úgy értettem volt, hogy Constancinápolyban igen nagy égés volt és az erdélyi ház is elégett volna, noha azután ugyan úgy értettem azt is közhirrel, nem volna semmi gondja. Fonton uram ajánlotta magát, hogy mindenekről tudósít. Ezzel tőlle elbucsúztam és szállásomra jöttem.

Die 15. Voltam az reiz-effendinél, kivel is szemben lévén, kértük azon, hogy kegyelmes urunknak Philippihez érkezett leveleire adjanak választ; kire azt felelte: látjátok most, hogy számtalan az dolog, az sok ember rajtunk, egy-két nap legyetek várako-

zással, jó választok lészen. Onnan az tolmácscsal együtt mentem az császár kajmekámjához, kivel is szemben lévén, igen nagy becsülettel excipiált, széket hozatott bé alám, hogy leüljek, de én nem cselekedtem. Kegyelmes urunk levelét neki megadtam, kit is maga egészlen megolvasván, én is a dolgokat, az hadak nyomorúságát, qvártély nélkül való lételeket, kegyelmes urunknak sok fogyatkozásit nekie megtolmácsoltattam. Kérdette az kajmekám töllünk: hol vagyon most az fejedelem? Mondottuk: Poseroviczán vagyon ő nagysága, — de az hadai erdőkön, mezőben, kalyibákban, minden qvártély nélkül nyomorgottanak, most már ebben az kemény téli üdőben Isten tudja hova löttenek. Kérdette töllem azt is a kajmekám: mennyi hada lehet most az fejedelemnek? Arra azt mondottam: az sok cseléden kívül, fegyverfogható, lovas, gyalog hadai vannak háromezeren. Tovább is mondotta a kajmekám: én a fejedelemnek mindenben jókat kívánok, jóakarója vagyok, ezen kívánságtok iránt is minden jóakarattal kívánok lenni, magam is felmegyek a fővezérhez és az fejedelem dolgairól mindenképpen beszéllek vélle. Ezután is, ha mi dolgotok, bajotok lészen, énhozzám jöjjetek, mindenben kész leszek segíteni benneteket. Ezzel nagy jóakaratját megköszönvén, eljöttünk tölle.

Eodem die mentünk az jancsár-agához is ikindi után, mivel reggel is sokáig voltunk a kapuján, de vélle szemben nem lehettünk, sok dolgai lévén; az sok urak is egyik jött — s másik ment, az urmeli kaziászker is azok között sokáig volt nálla; hanem estvefelé lehettünk szemben vélle, kinek is reménkedtünk, hogy Philippinél tött maga szép ajánlása szerént, azokat a dolgokat segítse; arra mondotta a jancsár-aga: az mi hitünk

hazugságot nem szenyved, azért gondot kell viselnünk mindenképpen az fejedelemről; még ma estve, vagy penig holnap reggel felmegyek a vezérhez és mindenképpen beszéllek a dolgokról vélle. Ezzel kijövén előlle, jöttünk szállásunkra.

Die 16. Nem voltam a kapura, mivel Haszán aga ment a teftedárhoz az erdélyi kapithia részére való menstrualéért, kit is meghozván, adtanak húsz török aranyat, egy török zeletát s tiz parát. Magam mentem az oratorhoz és referáltam néki a tegnapi napon lött operatióimat: mi válaszom lött reiz-effenditől, kajmekámtól és jancsár-agától. Az orator igen jovallotta és mondotta, satis laboravit; tovább is mondotta az orator: én is tegnap reggel felküldöttem volt a tolmácsomat a jancsár-agához és kértem, hogy az fejedelem dolgait promoveálja, ne feledkezzék rólla; kire azt izente a jancsár-aga: sem éjjel, sem nappal a fejedelem dolgait az elmémbül ki nem vetettem, és valamiben tudok néki szolgálni, el nem mulatom. Tovább is beszélgetvén az oratorral, hoztam elő s töttem kérdést: Domine! volovestram Excellentiam mature consulere, ne in aliquam diffidendentiae notam incurram, si aliquis ex hominibus oratoris Hollandiae ad me venerit, qualiter illos debeam accommodare? Kire azt felelte az orator: Domine! si aliqui eorum veniant ad vestram dominationem, excipiat illos honeste, et accommodet se illis, loquatur cum illis familialiter, forte poterit ab illis aliquas res magni momenti ediscere, quibus etiam mihi gratificari poterit. Interim tamen Dominatio vestra valde circumspecta sit, praecipue si cum illis Turca fuerit, valde caute loqvatur: poterit enim talis Turca esse, qui linquam Latinam vel Germanicam intelligat, et sic Celsissimo etiam Principi in Porta aliquam dif-

fidentiam ne procreet, hoc cogitando, quod Princeps cum illis aliquam secretam correspondentiam habeat. Beszélgettem az oratornak urunk ő nagysága Vidinbe való beszállását is: mint tanálta pusztán, és ott az ellenséggel mint harczoltunk meg. Az hollandiai követnek alkalmatosságával az orator hozta maga elő az Baro de Vonner dolgát is, és az szegény Bertóti Zsigmondot is, és hogy praemoneálta volna, hogy Vonnerrel igen caute et discrete agáljon, mert nem igaz ember: de az szegény Bertóti minden szavait az oratornak kiadta Vonnernek, ő is volt az oka, quod sibi mortem intulerit, és hogy elevenen bé nem küldhette Francziában; mindezekről ennekelőtte kegyelmes urunkat voltaképpen informálta. — Tovább mondottam az oratornak: uram, holnap felmegyek a kapura és újobban urgeálni fogom a tiháját a válasz felől; arra azt mondotta: Domine, relinquas illos, tamen jam illi omnia bene sciunt, non urgeas, si voluerint dare resolutionem, etiam absque hoc fiet; bonum erit ire ad Portam et ibi invigilare, si vocaberint, bene, sin minus, ipsi viderint quid faciunt. Ezek alatt a beszélgetések alatt az orator ebédjét elfogták, és ebédhez kimenvén, öttünk. Mihelt asztaltól felköltünk, az oratortul elbucsúztam és ebédlő-palotájábul kijöttem. Bukken uramat az folyosón félrehívván, beszéltem ő nagyságának Bay Andrással együtt, és kértem azon: szólljon az oratornak, mondja meg, urunk ő nagysága micsoda nagy extremitásban vagyon, ihol, se magára, se hadaira semmi gondviselés nincsen; immár utolsó szükségére tartott kevés költségébül is ezennel kifogy; emlékeztesse az oratort: mi választ hozott Sándor Gáspár uram a királytul ő felségétül, quod nimirum dederit amplissimos ordines oratori suo extraordinario, ut

finita campania non expectato ulteriori aulae mandato, administrabit pensionem istam promissam. — Azért illyen nagy szükségében urunknak ő nagyságának succurráljon, és ne halogassa megküldését, mellynek perceptiójára is egyedül küldetett Bay András. Bukken uram mondotta, hogy fog beszélleni az oratorral, és a mi választ fog adni, azt is értésemre adja. Innen elbucsúzván, jöttem szállásomra; azonban elérkezék Horváth Ferencz uram postán, Szilisztriábúl, Csafer passa egy Sabán nevű agájával együtt.

Eodem die a tolmács Haszán aga volt a kapura, de semmi olly meritalis dolgot nem látott sem hallott ottan.

Horváth Ferencz uram beszéllette, hogy a babadaki szerdárt Musztafa passát, a ki tavaly fő jancsáraga volt, kapucsi-passa által hivatták.

Die 17. Horváth Ferencz urammal együtt felmentünk a kapura, és szemben lévén a tihájával, declarálta néki a dolgokat, hogy Szilisztriában haszontalanúl fáradott, és ottan semmi pénzt ő kegyelmének nem adtanak, mellyről az szilisztriai kadia testimoniálissát is exhibeálta. Az tihája, szintén ottlévén az tihája szállásán, Oszmán csauz által izent a teftedárnak, hogy azon dolgot igazítsa el; kihez is kimenvén, a teftedár mondotta: én ezt a pénzt megveszem, tinektek másunnan rendelek, azért csak menjetek a szállástokra, Haszán aga jöjjön hozzám egynéhány óra mulva és választ adok neki.

Ugyanezen alkalmatossággal instáltam a tihájának, adjanak választ a qvártély iránt a fejedelem leveleire; kire a tihája azt felelte: az vezér azt mondotta, már az a qvártély nem lehet, mert tél vagyon, hideg vagyon; hanem a hol eddig voltak, ott legyenek,

egyébbel, a mivel lehet, ke:lveskedünk. Én arra a tihájának azt mondottam: no hát uram, a hadnak csak el kell veszni, azért ti lássátok! Az tihája azt mondotta: tovább is legyetek várakozással, beszélgetünk a dologról. Onnan kijövén, mentünk a reiz-effendihez, kinek is reménkedtünk Horváth Ferencz urammal együtt, hogy segítse dolgunkat, ha valami jót tehet. Arra azt felelte a reiz-effendi: senki jól nem tehet veletek a jancsár-agán kívül, néki reménkedjetek. Onnan kijövén, Horváth Ferencz urammal együtt mentünk az oratorhoz, és mindezeket a dolgokat neki megbeszéllettük. Az oratornak is tetszett: menjünk az jancsáragához és reménkedjünk néki; interim tamen ego etiam, inquit, per duos aut tres dies videbo supremum vezirium, quicquid potero facere, faciam. Több dolgokat is sub secreto aperiált, et demandavit, ne praeter

Princeps Valachiae
Principem alter negocia resciat. 203, 244
Cajmekamum O s z m a n thihája
apud 336 et illius 84 88 77 82 95 83, 334,
qui etiam est anima sui principalis, hanc instituit ne-
Principatus
gotiationem. Dummodo ipse de perpetuitate 203,
Valachiae
244 assecuretur a Porta, quamvis res est perdiffi-
a m i c o s
cilis, efficiet tamen, siquidem habeat 95 82 98 93 84 88,
p l u r i m o s et c o r r e s
85 81 80 87 98 82 84 88, 2, 93 84 87 87 91 88
p o n d e n t e s i n Transsylvania
85 84 83 92 91 83 89 91 88, 98 83, 241, ut ipsimet sponte et benevole redeant ad fidelitatem Portae,
T h ö
cum hac tamen conditione, ne Porta ipsis 89 97 72
k ö l i u m c o n s t i t u a t
59 72 81 98 80 82, 93 84 83 88 89 98 89 80 95 89,

Principem a r t i c u l o s r e
203; sed juxta 95 87 89 98 93 80 81 84 88, 87 91
g n i p o s s i n t l i b e
96 83 98, 85 84 88 88 98 83 89 habere 81 98 94 91
r a m e l e c t i o n e m e x
87 95 82, 91 81 91 93 89 98 84 83 91 82, 91 79,
r e g n i c o l i s
87 91 96 83 98 93 84 81 98 88, quod ministris hujus Portae magnum aliquid esse videbatur. Midőn az orator ezeket titkos utakon is kitanulta volna és valamelly
l e v e l é t i s v a j d á n a k
81 91 75 91 81 91 89, 98 88 a 75 95 76 92 95 23 15 19,
e x p l o r a t o r á
kit valamelly 11 39 25 21 24 27 15 29 24 27 15
n a k i r t i d e e l f o
23 15 19, 18 27 29, volna 18 12 11, 91 81, 90 24
g a t v á n k a j m e k á m
96 95 89 75 15 23, ment a 19 95 76 22 11 99 15 82
h o z
17 24 37, és előhozván nekiek a dolgot, mintha ő
v a j d a
másunnan hallotta volna, hogy a 35 15 36 12 95 illyeneket proponált volna: megmutogatja nekiek, micsoda nagy rosz fekünnék azon dolog alatt, et hoc non
German
fecit aliunde, quam ex suggestione et inpulsione 209
g e r m a
orum, siquidem ipse etiam totus quantus 96 11 27 22 15
n u s
23 80 28 est et illis devotus, et vellet in omnibus Por-
i n f a s c i n a r e d e c i
tam 98 23 90 95 88 93 18 23 15 27 91 et 92 91 93 98
p e r e German
85 11 27 91 et per negotiationem ipsius 209 us.
Megmutogattam azt nekiek, így mondott, hogy ha az
német m u n k á j á b u l
a 346, 22 20 23 99 15 36 95 14 80 21 nem volna:

ország
miképpen tehetnék ők azt fel 347 ostul, holott minden
német k e z é b e n
erősségek a 346, 19 11 37 91 14 11 23 vannak et
Várad c l a
praecipue magnum 368 inum, quae est 13 21 15
v i s Hungari
35 18 28, 241 ae, unde quandocunque voluerit, per vi-
o c c u p a
ginti quatuor horas intrare poterit et 24 93 13 20 25 15
r e Transsylvani Princip
27 11, 241 am, dummodo 203 em habeant sibi favorabilem; és mikor ezeket nekiek per longum et latum declarálta volna, igen tetszett nekiek és az orator ratióit mindenekben approbálták, és meg is mondották az oratornak, hogy az úgy soha nem leszen. Mondotta azt is az orator: habuit sermones de conditionibus pacis, et non negarunt Transsylvaniam esse permissam; Imperator tamen recusaret pacem sine remissione occupatorum fortalitiorum suorum, si non in toto, vel saltem potiori in parte; dixit etiam orator, vel vos decipitis me, vel Vezirius vos. Vos dicitis Imperatorem non acceptare conditiones pacis, et ista habere quasi pro ineptiis, interim tamen Vezirius alia facit,
Kajmekam Thihaja
336 et ejus 334 per suam fidem jurarunt, te non decipimus. Dixit etiam nobis orator, quod iste homo
s u p r e m u s
Vezirius seu 28 80 25 27 91 22 20 88 minister brevi
d e b e b i t p e r i r e
92 91 94 11 14 98 89, 25 91 27 18 87 11. Habet
s u o s c o r
etiam in aula Imperatoris 28 20 84 88, 13 24 87
r e s p o n d e n t e s
27 11 28 25 24 23 92 91 23 29 91 88 et praecipue

Perla B a b a m
331 am et 14 15 94 95 22 ipsius, qui est procurator
d o m u s
12 24 82 80 88 illius, qui saepe visitat etiam Excellentissimum oratorem, et bibit apud eum dulces potus decoctos, per quem multa potest rescire, qui etiam re-
Kajmeca
tulit legato, non pridem etiam 336 mum locutum fuisse cum Imperatore plurimum de oratore, et verba illa omnino fuisse de propositionibus et negotiationibus illius. Retulit etiam hoc idem Babaszi, quod hactenus Imperator, nunquam de tryumphis Christianissimae Majestatis informatus fuerit, solummodo de ultimario hoc tryumpho inter Rhenum et Danubium obtento, et ea omnia audivit cum maxima aviditate Imperator. Hozta elő az orator, hogy az erdélyi residenset is nem akarták acceptálni, et denegassent ipsi vestes Imperiales: illud quoque non approbavit Imperator, és minekutánna mind Fonton uram levelébül, mind Bay András informatiójábul kitanulta volna, hogy azon
Kajmekám
dolog complanálódott ottan, értésére adta a 336 nak, et fuit ipsi pergratissimum, quod tempestive dede-
Kajmekam
rit ipsi ad notitiam, dixisset que 336 us: haec etiam confirmant operationes supremi ministri, et hoc etiam debebit tempestive notificare Inperatori, ne mendatio possit argui, quando scilicet Imperator ipsi objiceret, quare Residentem Transsylvaniae repudiasset? Retulit etiam hoc nobis Excellentissimus orator sub maximo secreto,
Valachos p r o
quod modo etiam nunc haberet quinque 244 85 87 24
c e r e s s u o c u b· i
13 91 27 11 88 in interiori 88 80 24, 93 80 94 98

c u l o
13 20 21 24 quos ibi secrete conservat, qui essent ex
Valachia Moldaviam p r o f u g e
ijs qui ex 244 in 245 25 27 24 90 80 96 91
r a n t
87 95 83 89, quorum etiam servitores, circiter 30 personae, hic in pagis circum circa dispersive latitant, quorum etiam negotia in se suscepit et omnimode pro-
Principem Valachiae
movere conatur contra 203, 244, facietque facienda. Megmondotta azt is Horváth Ferencz uram az oratornak, hogy a fejedelem a melly oláh legényt Erdélyben levő correspondensihez küldött volna kémségben Havasalföldébül, a vajda megfogatván, sóaknában vettette, hunnan is csudálatossan szabadult meg az oláh legény és jött Ali passához; Ali passa Horváth Ferencz uramnak praesentálván, ő kegyelme urunkhoz ő nagyságához küldötte. Hozódtak több illyen rosz cselekedeti is elő a vajdának ezen alkalmatosséggal.

Die 18. Jó reggel mentem az jancsár-aga kapujára, holott is sokat várakoztam: de vélle szemben nem lehettem. Onnan mentem a kajmekám-passa tihájához Oszmán agához, kivel is szemben lévén, kegyelmes urunk dolgait neki bőven megbeszéllettem, az qvártély iránt való instantiát is megmondottam; sokat tudakozódott töllem kegyelmes urunk állapotjáról és hollétéről, azokat is bőven megbeszéllettem. Ajánlotta mindenekben magát, hogy a kajmekám előtt promoveálni fogja urunk dolgait, és meghadta, hogy hozzá menjünk újobban.

Die 19. Újonnan mentem a jancsár-aga kapujára, de szállásán nem volt, a császár divánnyára volt a fővezérhez, és ott is csaknem estig várakoztam: mind-

addig is vissza nem jött, kihezképest re infecta jöttem szállásomra.

Die 20. Voltunk a teftedár kapujára Horváth Ferencz urammal és Haszán agával együtt, az pénz felől való válasznak sollicitálására, holott is csaknem estvélig várakoztunk; későre lehetvén szemben vélle, reggelre halasztott a válaszszal.

Die 21. Reggel Horváth Ferencz uram Haszán agával ismét a teftedárhoz mentenek; a teftedár a fermánra azt irta, hogy Csafer passa adja meg a tiz erszény pénzt az adanai adóból.

Die eodem volt Bay András az oratornál, és mondotta az orator néki: Literas Principis transmisi per interpretem meum ad seislamum, qui nunciavit mihi, ut scriberem Principi et assecurarem de amititia ipsius, et promovendis negotiis Principis.

Die eodem voltam Haszán agával a jancsár-agához, kivel is szemben lévén, Haszán aga minden dolgokat nekie megbeszéllett: Ihol, Philippihez érkeztek a fejedelem levelei, azolta mindennap sollicitáljuk a választ, mindeddig semmit nem obtineálhattunk. Az tihája egyszer illyen választ adott, hogy minden dolgokról Csafer passának irnak; mászszor megint sollicitálván a választ, mondotta a tihája: ihol már egy része a télnek elmult, a hol eddig voltak, ezután is ott legyenek, tavasz felé jobban gondjokat viselik. Ezeket mai napon bőven előbeszélvén Haszán agával a jancsár-agának, — reménkedtünk Istenért neki: ezeket lássák, orvosolják, világ gyalázatjára ne maradjunk így, az ellenségnek ne legyünk csufjai! etc.

Kire azt felelte a jancsár-aga: Haszán aga! mit csináljunk? mert eleget szóllottunk eddig is: de a mi nyelvünk is rövid; eddig is talám Csafer passa azok-

nak helyt mutatott: mert ha eddig helyek nem volt volna, egyik posta a másikat itt érte volna. Legyünk csendessen, talám vagy Csafer passától, vagy a fejedelemtől is valami hirek érkeznek; azonban magam is segítem a vezér előtt mind élés, mind hús iránt. Ihon, Brecska felé mutatták volt őket qvártélyban, oda nem mentenek; ha a szegénység most ott félre vonta volt is magát: de a kurucz azt megtanálta volna. Azért ezután is ha mi jót tehetek veletek, el nem mulatom. Megmondottuk azt is, hogy a vezér a melly tiz erszény pénzről való fermánt adott volt is Szilisztriára, ott sem adtak egy pénzt is, ide kellett a fejedelem kapitánynyának jőni, innét ismét Landor-Fejérvárra mutatták Csáfer passához. Abbul is, úgy hiszszük, egy pénz haszna sem lesz a fejedelemnek, mert az adósságban elveszik. Arra azt felelte a jancsár-aga: jobb is, hogy a fejedelem menekedjék meg attól az adósságtul, jobban leszen maga is azután Csafer passával, és a vezér is tudja azon dolgot, hogy a fejedelemnek abból semmi sem lesz, ezután ő rólla is gondot visel. Több szavai között mondotta azt is a jancsár-aga: az Istenért, a fejedelem vigyázzon a hadaira, és a kártételtül őrizze a szegénységet, mert történhetik ollyan dolog: mikor a császár a mecsetben kimegyen, valamelly török supplicatiót ad bé, panasz megyen az fejedelem ellen; abból mi következik? meggondolhatjátok. Az kapithiák számára való bor-béhozatás felől is adtam supplicatiót a jancsár-agának ezen uttal, kívántam: három vagy négy szekér bort engedjen béhozni. Arra azt felelte a jancsár-aga: attól egész Drinápoly is megrészegednék, és nékünk is erős fermánunk van a vezértül, hogy azt meg ne engedjük senkinek; mindazonáltal a fejedelem tekintetiért megengedem, hogy most

egy szekérrel hozzanak; ha az elfogy, azután ismét megengedem másszor is. Az mikor bé akarjátok hozni, jőjjetek hozzám, embert adok.

Eodem die volt az orator szemben a fővezérrel, déllyesti két órától fogva négy óráig.

Die 22. Horváth Ferencz urammal együtt mentünk az oratorhoz ebédelőtt, kit is szállásán nem találtunk; a reiz-effendihez és más ministerekhez is volt. Ismét azon napon ikindikor mentünk az szállására, és a dolgokat megbeszéllette, a vezérrel miről conferált. Hozódott elő a békesség dolga is, és resolválta magát a vezér: nem leszen békesség, és hadakozáshoz fognak készülni, kiről való ordinantiákat is kiadott. Azt is megvallotta a vezér az oratornak: omnem spem habemus in Rege tuo. Urunk személlye iránt is proponálta az orator, micsoda nagy fogyatkozásban, szükségben légyen; az hadaknak sem qvártéllyok, sem egyéb accommodatiójok nincsen. Azért tudni kell azt a vezérnek: ha békességet akar csinálni, nem szükséges; de ha hadakozni akarnak, miért nem accommodálják az illyen embert, az ki hadakozásnak idején nagy szolgálatot tehetne, és a had igen szükséges. Azért resolválja magát a vezér: akar-é nekiek qvártélyt adni, vagy nem, és hadait accommodálni? mert neki absolute meg kell a királynak irni, ha lesz is, ha nem is. Kire a vezér azt felelte: legyen az orator két-három napig való csendességgel, és resolválni fognak. Az orator penig arra azt mondotta: nem lehet nékem annyi ideig várakoznom, mivel azoknak a hadakozó hajóknak, a kik Constancinápolynál vannak, már idejök eltelvén, vissza kell menniek, nékem is azoknak alkalmatosságával kell tudósítanom a királyt minden dolgokról; azért kívánom, hogy holnap resol-

váljanak. Ugyan a mái napon volt szemben a reiz-effendivel is az orator; ott is declarálta az dolgokat mindenképpen néki, és inculcálta: a békesség dolgában micsoda difficultások lehetnek és abból micsoda nagy kárai következhetnek a portának. Áz reiz-effendi is igen világossan kiadta magát az oratornak, és sok szavaibul azt vehette eszében az orator, hogy nem contentus a vezérrel; sőt azt világossan kiadta, hogy a mint szintén az egész nyáron, úgy mostan is nem kivánja magát ingerálni semmi dolgokban, másként urunknak ő nagyságának igaz jóakarója. Az orator az reiz-effenditül is megizente a vezérnek, hogy csak resolváljanak a fejedelem dolgai iránt.

Áz reiz-effenditül az orator ment a niszandcsi-passához, qui etiam est syncerissimus oratori et homo sapientissimus, azt is ad omnes partes disponálta. Ugyan a niszandcsi-passa referálta az oratornak: tegnap az jancsár-agánál lévén az mostan jött hollandiai követ, ugyan az ő jelenlétében küldötte hozzája a maga tolmácsát, köszöntvén és complementizálván általa a jancsár-agának; kívánta azt is, hogy örömest meglátogatná, szemben lenne vélle, ha alkalmatlanságára nem volna. Az jancsár-aga azt felelte a tolmácsnak: énvelem mi dolga vagyon? jobb, hogy a fővezérhez menjen; az első követ is, a ki Fejérvárhoz jött vala, eleget hazuda, s meghala: ez is semmi realitást nem mond; a harmadik is gyün, meglássuk, az is hoz-é ollyat, a kiért megérdemelje, hogy vélle szemben legyünk. Ex quibus facit consequentias orator, hogy az másik által saniorbát várnának, azért tartják in suspenso annak eljöveteleig a dolgokat. Tegnapi napon néknünk tött resolutiojábul a jancsár-agának ollyat itél az orátor, hogy ő sem igen contentus a vezérrel.

Ultimatim az orator ezzel bocsátott bennünket: Cras mittam interpretem meum pro recipienda ultima resolutione in negotiis Principis.

Die 23. Voltam a vezér kapujára. Az császár a vezérhez jövén, ebéden is nálla volt, a díványülő kubé-vezérek is mind jelen voltanak; ajándékozott a vezér a császárnak husz erszény pénzt = négyezer aranyat, három pár fejérruhát, egy szép lovat arany-szerszámmal; mindenestől a költsége a vezérnek harmincz erszény pénzre extendálódik.

Die 24. Voltam a kapura, az tihájával szemben lévén, kérdettem, hogy nem irnak-é valamit a fejedelemnek? Kire az tihája azt felelé, hogy a vezérnek megjelenti. Kértem menzil-fermánokat is, kire is mondá a tihája: akkor adtanak, mikor a vezér Landor-Fejérvárról eljött; kire én mondottam: többet háromnál nem adtanak, annak is már kettei elment.

Eodem die volt Gyárfás Tamás az oratorhoz, tudakozván, ha adott-é a vezér valami választ urunk dolgai iránt? mivel levelet akarván ő nagyságának irni, tudósítanunk kell ő nagyságát voltaképpen; azonban magok is, ha akarnak irni, irhatnak, az alkalmatosság jó és bátorságos. Bukken uram ezeket megjelentvén az oratornak, így replicált: Occasione quae modo se offert, forte excellentissimus orator non potest frui, si hodie vel cras bono mane homo abiturus est; siquidem, uti bene sciunt Dominationes vestrae Illustrissimae, heri Imperator ipsemet in persona fuit apud suum supremum ministrum, quod raro evenit, prandium etiam ibi habuit. Non potuit itaque habere conversationem excellentissimus orator cum supremo ministro; unum ex interpretibus et heri semper habuit ad Portam et nunc ibi habet defacto, qui

praestolatur occasionem. Post audientiam habebit excellentissimus orator scribenda Celsissimo Principi: ante audientiam autem quid sciat scribere, cum sint negotia in suspenso? Audientiam igitur statim atque habebit excellentissimus orator, in eaque quam habiturus erit resolutionem, quoad negotia Principis, vel per literas vel per aliquem suum hominem significabit Illustrissimis Dominis Bay et Horváth, quos etiam nomine meo salutet, etc.

Eodem die, ebédután voltunk a Skerlet uram szállására, kit is köszöntvén és kérdezvén, kérdi elsőbben is: Venit ne aliquis homo modo recenter a Celsissimo Principe? Feleltem: non venit. Kérdette: nunc ubi est sua Celsitudo? Feleltem: Poseroviczae. Kérdette: In quo statu sunt negotia suae Celsitudinis? Feleltem: In magna angustia, Illustrissime Domine. Vidi heri vestram Illustritatem ad Portam supremi ministri, sed non habui occasionem eam alloquendi, sciebam et hoc praeterea, quod deberem eandem informare genuine et quam prolixissime, ut posset vestra Illustritas ex fundamento scire negotia suae Celsitudinis; quod posset fieri commode in hospitio ejusdem vestrae Illustritatis, sperans hic me patienter exauditurum; rogo etiam humilime vestram Illustritatem, ea narrantem ne ferat moleste. etc. Kezdettem azért el azon: Mikor ő Landor-Fejérvárról megindult, miben hadta a dolgokat, tudja; urunkat ő nagyságát mind egyik mind másik a ministerek közzűl mint biztatta. Mikor penig a vezér Landor-Fejérvárról vissza akart volna jönni, indulása előtt négy-öt napokkal adott utolsó audientiát urunknak ő nagyságának; mikor is búzát, árpát mennyit s honnan, pénzt is mennyit s honnan rendeltenek, s annak is mostan dolga miben legyen,

bőven megmondottam; qvártélyt penig nem adtanak, kire nézve az ur Petrőczy uram a hadak tiszteivel mint jött Rázsnyához, micsoda válaszszal ment: abból semmi sem lött; ahhoz képest mind a fejedelem, mind Csafer passa mint irtanak leveleket a ministereknek Philippihez, az levelek vétele után másnap mint indultunk meg, mint halasztottak ide a válaszadással; tizenkettőd napja, hogy ide beérkeztünk, az oltától fogva mint sollicitáltuk a választ, kiknél voltam, és mostan is de praesenti miben vannak a dolgok, a had penig hol van s miként nyomoroghat, csak az jó Isten tudja! bő szókkal declaráltam, kérvén becsülettel, hogy immár Isten őtet is ide hozván : a hol illik s módja lészen benne, ne mulassa el ő nagyságának szolgálni; mind Isten érette megáldja, s mind ő nagysága megszolgálni el nem mulatja. Patienter meghallgatván minden szavaimat, hogy elvégeztem volna beszédemet, azt felelé Skerlet uram: Certe Domine condoleo statui Principis, cum esset dignus meliori accomodatione. Hactenus dum ego praesens fui, sua Celsitudo palpabiter sensit meam proclivitatem et propensionem; jam cum sciam quomodo se res habeant suae Celsitudinis, ubi potero, certe non deero inservire et negotia promovere. Jóakaratját megköszönvén, jöttünk szállásunkra.

Alig szállhatván le az lóról, mindgyárt érkezék az orator embere érettünk, és naplemente előtt circiter másfél órával sietve hivatott bennünket az orator, Horváth Ferencz urammal együtt; a hova is sietve menvén, mindgyárást szemben lett velünk s proponálta: Domine, modo veni ex Porta, et ex itinere misi servitorem meum pro vobis, ne tempus perderemus. Ego volebam esse cum supremo ministro, sed ille se

excusans rogavit, ut ipsi parcerem, quoniam nimis esset laboribus obrutus et conturbatus, rogavit me, ut adirem ipsius tihajam, cum quo plurima sum loquutus, et fateor: non aliam ob causam, quam de negotio Principis volui ipsos aggredi. Proposui tihajae, quid ulterius in negotio Principis vellent statuere, ipsumque et militiam ejus qualiter vellent accomodare? Qui respondit: Domine, dedimus ipsis frumentum, hordeum, orizam et pecuniam, quid amplius volunt? voluntne, ut jam ipsis demus pro quartirijs Sophiam et Philippopolim, ut illas etiam depopulentur, — uti Poseroviczam et districtum ejus? Kire azt felelte az orator: Poseroviczam non Princeps et ejus militia desolavit: sed Heiszlerus et caeteri officiales inimicorum, cum praeterito etiam anno, cum ad illas partes venissent, praeter kukuriczam nihil amplius habuerunt. Sed Domine, interrogavit orator, quid vultis amplius? quia si verum sit, prout me Vezirius assecuravit, et ego nomine ipsius Regem meum, Rex quoque meus ex sua parte vos de continuatione belli contra Germanos, necessario debebitis militiam illam conservare, quia nullus mortalium est tam infensissimus hostis Germanorum, quam Princeps Thökölius, et fama illius plus facit apud inimicos, quam si vos armadam mitteretis. Sin autem pacem vultis facere, et me et Regem meum vultis decipere, depellatis me hinc; ego loquor pro bono vestro, non pro interesse Principis, quia ille mihi nec pater est, nec dona ab ipso accipio; vos videritis. Ezek után a dolgok után a tihája azt felelte: mindeneket Csafer passának megirtunk volt, hogy őket accomodálja s róllok gondot viseljen: de sohul helyet nem találtak nekiek; — ihol, mindenfelől az számtalan panasz vagyon rájok; akármit adjunk

nekiek, akár pénzt, akár élést: mégis mindent az szegénységtűl pénz nélkül akarnak venni, még csak a vizhordatást is azzal akarják tétetni. Az orator azt felelte: azoknak széna kell, és ha szénájok nem lészen, széna nélkül el kell a hadnak oszlani, melly ha eloszol, annélkül mi leszen a fejedelem? gondoljátok meg! Az tihája azt mondotta: vegyenek pénzen szénát, adtunk pénzt az fejedelemnek. Arra az orator: nem tanálnak; de az pénz is, a kit adtatok, nem az fejedelemé, mert Csafer passa kezes az fejedelemért, mégis az fermánnal reá relegáltátok; azért Csafer passa azt a pénzt eltartja, abban az fejedelemnek nem leszen semmi haszna. Arra a tihája: Absit, inquit, quia illa pecunia data est Principi; praeterea, az télben már elmult két holnap, míg még a válaszszal elmennének, abba is majd eltelnék egy holnap: azalatt az üdő is kinyilik, s fű leszen. Továbbra mondotta a tihája: az melly helyeket kérnek Beligrádcsik és a Timok táján, ő azokat, micsoda helyek, nem tudja. Kire mondotta az orator: hivasd fel a kapitihákat, menj végére tőllök a dolognak. Kire az tihája mondotta: megcselekszem; holnap feljőnek a kapura, véllek is conferentiát tartok, néked is választ adok. Post haec

Principis Valachiae
loquutus est etiam orator de negotijs 203, 244, et ipsis omnimode declaravit, quid intendat in negotio

Princeps T h ö k ö l i u s
pacis, quod videlicet 203, 89 97 72 99 72 81 98 80 88,

a m o v e a t u r a Principatu Transsylvaniae
95 82 84 35 11 15 29 20 27, 15, 203, 241,

e t e x p r o c e r i b u s Transsylvaniae
11 29, 91 39, 25 27 24 13 91 87 98 14 20 28, 241,

e l i g a t u r Princeps e x l i t e
91 21 18 16 15 29 20 27, 203, quod 91 39, 21 18 29 11

r i s i n t e r c e p t i s a d
27 98 88, 18 23 29 11 27 13 91 85 89 18 28, 15 12,
q u e n d a m g r ae c u m n o m i
26 35 91 23 12 15 22, 96 87 74 13 20 22, 83 84 82 98
n e M a v r u d i s c r i p t i s
23 11, 22 95 35 27 20 12 98, 28 13 27 18 25 29 98 88,
orator e d o c t u s e s t
206, 91 92 84 93 89 20 88, 11 88 89. Sed si hoc fecerint, fallet se nimirum Porta. Fecit etiam orator mentio-
q u i b u s d a m p r o c e
nem de 26 35 18 14 20 28 12 15 22, 25 27 24 13 11
r i b u s Valachiae s e x s e p
27 18 14 20 28, 244, quos etiam 28 11 39, vel 28 11 25
t e m s u o p a l a t i o
29 91 22, in 88 20 24, 25 15 21 95 29 18 24, secrete
u n a
conservat et promovet negotia ipsorum potenter 22 23 15
Principe Moldaviae
cum 203, 245, et hac nocte adibit illos secrete homo supremo-vezirij, conferentiam habiturus cum illis, et pro interprete ad instantiam tihajae habebunt interpretem Christianissimae Majestatis, Dominum Fornet; et negotia illorum supremus minister vult in se
Princeps Valachiae
suscipere, et credit orator quod heri 203, 244,
i n c i d e t i n f o v e a m
18 23 13 18 12 11 29, 18 23, illam 10 24 75 11 15 22,
s u f f o d i t
quam alijs 28 20 10 90 24 12 18 29. Mert a tihája is
i n v e n i e t q u o d
azt mondotta: 18 23 35 11 23 98 91 89, 26 20 24 12, quaerit. Megparancsolta azt is az orator: reggel a kapura felmenvén, mi válaszunk leszen, sietve tudósítsuk felőlle. Felette igen kért is, hogy kegyelmes urunknak irjunk: azt Istenért! zabolázza meg a hadat, ha még megvannak, ne lehessenek panaszok irántok,

mivel most is az sok panasz tett remorát minden dolgokban.

Ugyan most estve értettük, hogy a havasalföldi vajdának specialis követje jött volna ide: de ki légyen? még nem tudhatjuk.

Die 25. Reggel a kapura menvén Horváth Ferencz urammal együtt, a tihája maga megszóllított bennünket; megparancsolta, hogy a tolmácscsal együtt menjünk be hozzája, mivel akkor a tolmács mellettünk nem tanáltatott. Midőn hozzája bémentünk volna, megszóllítván bennünket: jösztetek ide kapithiák! — azt mondja, — eleiben állván, mondá: ím, én most beszélgettem a vezérrel együtt a fejedelem dolgairól; azért a vezérnek a tetszik, hogy a hol eddig az fejedelem hadai nyomorgottanak, ezután is legyenek ott. Ihol, a télnek nagyobb része elmult, egy-két holnap vagyon hátra; ihol, a vezér is ir a fejedelemnek, én is irok, úgymond, irunk Csafer passának is, hogy tovább is, a mennyiben lehet, provideáljon a fejedelem hadai conversatiójáról; mi is a mivel lehetünk, mind éléssel, mind hússal segíteni fogjuk az fejedelmet. Im, most is a vezérnek expressus agája megyen Havasalföldében, hogy a vajdával az eddig administrált akár élésről, akár egyebekről számot vessenek: oda is megparancsoljuk, hogy a minapi elmaradott marhabéli restantiában ha mi volna hátra, azt is administrálja; azonkívül többet is rendelünk. Az ötezer tallérról való fermánt penig most vigyék meg Csafer passának; ha az adósságban megtartja, ismét irjon az fejedelem: mind arról s mind egyéb szükségéről gondot viselünk, ne búsúljon! Kértünk az szokás szerént egynehány idejövő menzil-fermánt is, de arra azt mondotta: nem szükség; mert a melly fermánt most innen adnak,

menni s jőni való lészen; azonkívül megirjuk Csafer passának is, hogy mikor az fejedelem bizonyos dolgok végett emberét akarja küldeni ide, menzil-fermánt adjon nekie: mert Csafer passának nem annyi authoritássa vagyon, mint volt Huszain passának, turalis-fermánt adhat, mint szintén a vezér. Ugyan ottlétünkben hivatá a maga securitássát (secretariussát?) és megparancsolá neki, mi formában irja urunknak szólló levelét, s a vezér mektukcsi-effendijének is megizente általa, hogy kérdje meg a vezértől, mi formában irjon? Ezzel eljöttünk elölle.

Ugyan ott jelenlétünkben érkezék két tatár-szultán Chrimből a tatár chámtól, mi dolgokkal? nem tudjuk; kiknek is alkalmatosságával, a mikor vissza fognak menni, megküldjük urunk ő nagysága a tatár chámnak szólló levelét.

Die 26. Voltam az tihájához, sollicitáltam az leveleket; de ollyan választ adott, hogy még el nem készültek, holnap menjünk s készen tanáljuk.

Die 27. Úgy cselekedvén a mint meghadta a tihája, jó reggel felmenvén, kértem a leveleket; azt felelé, hogy az dolog igen sok rajtok, nem érkeztek: de holnap okvetetlen készen tanáljuk.

Eodem die volt Gyárfás Tamás Kupár-oglihoz; mit beszéllett? az levelekben meg van irva.

Die 28. Újobban felmenvén a tihájához, mondá, hogy az leveleket elkészítették volt: de a vezér maga előtt megolvastatván, elbontatta; egyáltaljában mánál tovább nem halad kézhezadása.

Die eodem, ebédután jöve egy csauz az szállásunkra, az tihája nevével felhíván az kapura; felmenvén, adá a tihája kezemben mind a vezér levelét, mind a magáét.

Die 29. Horváth Ferencz uram Gyárfás Tamással Kupár uramhoz voltak; mit beszéllett? Horváth Ferencz uram maga levelében letötte.

Continuatio Diarij Secunda.

Die 29. Decembris. Ikindikor küldöttük el Brassait menzil-fermánnal, eddig való diariumokkal és szükséges tudósításokkal, a vezér és tihája kegyelmes urunknak irott leveleivel.

Die 30. Volt Gyárfás Tamás Haszán agával a kapura: de semmi dolog nem volt.

Die eodem Horváth Ferencz urammal voltam az oratornál, ki is mikor odamentünk, a szállásán nem volt, hanem magát mulatni kiment volt vadászni. Mi azalatt, míg az orator hazajött, Bukken urammal egyről is másról is discuráltunk. A többi között hozódván elő a békesség dolga. mondja Bukken uram: Noha az hadakozást mind az két fél megúnta, meg kell vallani, de mégis továbbra kell terjedni az hadakozásnak; annak illyen okát adta: mert az német császárnak négy ministere vagyon, az ki a dolgokat kormányozza, valamit azok végeznek, a császárnak azon meg kell nyugodni. Proponálni szokta a császár a dolgokat azon ministereknek, azok penig bizonyos üdőt kérnek magoknak, míg egymás között a dolgokat pro et contra megdisputálják; a kik, hogy magok authoritásokat manuteneálhassák, meggondolják azt, hogy, ha a törökkel békességet csinálnának: a német

császár úgy a franczia ellen fordíthatná minden erejét, a kin ha győzedelmet vehetne, magát igen megerősítené. Ellenben, ha a francziával megbékéllenének s az törökre fordítanák minden erejeket: úgy is győzedelmeskedvén, a német császár magát megerősítené, az ministerek authoritássát penig labefactálná. Az magok privatumáért azért ezek a ministerek egyáltaljában nem javallják a császárnak a békességet, megérvén azzal, hogy ratio status non permittit; hanem mind az franczia ellen, s mind az török ellen az hadakozást continuálják: mivel szüntelen nyughatatlanságban s dolgokban lévén két felé a német császár, ők is úgy maradhatnak meg egész authoritásokban. Azért egyáltaljában nem gondolhatjuk azt, hogy békesség lenne. Az orator is azonban hazaérkezvén, az ebéd ideje is eljövén, ebédre marasztott és jó szível látott.

Die eodem, hogy az oratortul megjöttünk, csakhamar Bay András jöve bé, azzal az szóval: az utczán valamelly jancsár szóllította meg, és mondotta, hogy a mi leveleinket tanálták volna meg a Musztafa passai útban; mellyen igen conturbálódván (gondolván, hogy Brassai vesztette el egyáltaljában) küldöttük ugyan Bay Andrást: tanúlná ki jobban azon leveleknek dolgát; ki is, ismét azon jancsárral, az leveleket előhozatta, mellyek a vezér és tihája urunknak irott levelei voltanak. Kérdettük azért az jancsároktúl: ha többet nem tanáltak-é? Felelték, hogy nem; ezeket penig virradta előtt két órával tanálták az úton, Musztafa passa felől jövén bé valamelly égett szénnel. Az leveleket azért visszaváltottuk az jancsároktul, féltallér baxissal. Sokat gondolkozván azért, mit kellessék immár cselekednünk? Ezek miá az levelek miá talám Brassai nem is mér urunkhoz penetrálni; kihez képest

nem a levelek meritalis volta (mint a kikben egyéb nem volt szónál) hanem a tudósítás levén előttünk, tudván, hogy ennyi üdőtől fogvást nem vehetett volna kegyelmes urunk innen tudósítást, és nem tudná: itten mennyiben vannak a dolgok? Első tekintettel akartuk Bay Andrást elkészíteni, és ugyanazon dolgokkal a kikkel Brassai ment, elküldeni. De minthogy Brassainak megmondottuk volt, hogy csak az szükséges leveleket és tudósításokat vinné el, ha in casu necessitatis a több leveleket nem vihetné is el: elég volna; ehez képest gondoltuk, hogy csak a menzil-fermánt el ne vesztette volna, nem bolondúlna meg, hanem a több levelekkel elmenne kegyelmes urunkhoz. Noha penig gondoltuk, hogy a menzil-fermánt elvesztette, (mivel a vezér levelével együtt a kebelében tette volt, azért, hogy a menzilcsiek ellen, ha valahol roszemberkednének, a vezér levele mellett keménykedhetnék) mindazáltal gondoltuk, hogy Nisig fermánt nem fognának kérni, tudván, hogy innen fermánnal fogott póstalovat, és így kiváltképpen addig penetrálhat. Azonban, ki tudja? harmad-negyed nap alatt már az tudó ítások urunktól is el fognak jőni. Iszákot, ki is Philippitől ment vala el, minden órán várhatjuk; akkor olly dolgok lehetnek, hogy szükségessebb leszen a tudósítással Bay Andrásnak elmenni: addig penig a diariumokat is, mellyeket Brassai elvitt, és leveleket is, az gyanúsághoz képest attól félvén, hogy eltévednek, újobban pariáljuk. Ezen nyugodtunk azért meg: az proxime irt ratióra nézve Bay András várakozzék. Nem lehetünk reméntelenek egészen Brassai iránt is, hogy el ne menne: mert megmondottuk volt neki, hogy a leveleknek meritalissabb részét másuva töttük. Volt egy török, Csafer passa embere itten, az ki holnap

akarna megindulni Landor-Fejérvár felé: azért a vezér és tihája levelét tetszett az által elküldenünk, magunk neve alatt is irván kegyelmes urunknak levelet, kiben az interveniált casust circumstantialiter irnók meg. Megirtuk az levelet, mellyben irtunk arról is, hogy a vezér maga kapucslihár-tiháját küldötte a havasalföldi vajdához, és a molduvaihoz is valakit, felkaftányoztatván őket in confirmationem vayvodatuum ipsorum, és hogy a molduvai vajdátul leendő ajándékot a sziliktárjának és négy csuhadárjának conferálta volna a vezér, melly hirt Brassai elmenetele után hallottunk. Tudósítottuk is urunkat clavis által, hogy ha Brassai semmiképpen ő nagyságához nem penetrálna,

az ha
az dolgoknak nagyobb merituma ez volt: 302, 65

va s a l f ö l di vaj d a
154 88 15 21 90 32 21 52, 154 36 50, minden tehetsé-

ca su pa ci fi
gével abban munkálódik, hogy in 45 138, 119 47 57

ca ti o ni s u r u n k ő nagysága az erdéli
45 47 84 116, 28, 80 87 20 23 19, 360, 302, 345,

fe je de le m sé g t ü l
56 150 51 105 22 135 16 29 31 21, excludáltassék,

e x re g ni co li s e li gá l
et 91 39, 130 16 116 48 106 28, 91 106 60 81

t a s s é k má s fe je de lem az
29 95 88 28 91 19, 109 28, 56 150 51 105 22, 302,

ország t ö r vé n y e sz e ré n t A
347, 29 32 27 155 23 18 91, 308 91 130 83 89. 95

zé r t ha va la ha sz ü k sé ges
145 27 89, 65, 154 104 65, 308 31 99 135 61 28,

vo l t az vi gy á z á s mo s t
157 21 29, 302, 156 96 78 95 144 88, 112 88 29,

az i de je ő nagysága ke d vez vén
302, 98 51 150, és 360, nem 100 12 155 37 155 23,

az ide e m be re ke t
302, költségnek, 18 51, értelmes 91 22 41 130 100 29,
de le gá l lyon magyar- erdélyország i
51 105 60 81 152 23, mind 344, mind 345 347 98
a ka t erdéli be cs ü le t e s
15 70 29, és az 345 18, 41 305 31 105 89 91 28,
ren de kkel so
130 23 51 99 100 81, declaráltassa azt, hogy ők 137
ha nem re ce dá l nak ke g y e l
65, 115 82, 130 46 50 21 114 99, 100 96 38 91 81
me s u r u n k mel l ő l, mint le
110 28, 80 87 20 83 99, 110 81 21 72 81, 304, 105
gi t i mus fejedelem me l l ö l.
62 29 18 113 88, 326, 110 81 21 72 81.

Die 31. Az leveleket (mellyek feljebb meg vadnak irva, elkészitvén) küldöttük a megirt Csafer passa embere kezében.

Die eodem vittem meg az két kaziászkereknek az urunk leveleit; igérte mindenik magát, hogy a mikor megtanáljuk urunk dolgaiban, a miben tudnak, jó szivel szolgálnak.

Eodem die jöve egy hibibcsei szurucsi az szállásunkra azzal a hirrel, hogy Brassai Hibibcsén várakoznék: mivel az török leveleket elvesztette, sem elő, sem hátra nem mér menni, hanem irassunk másokat. Kihez képest mindgyárást hozattuk vissza a feljebb irt Csafer passa embereitűl, az hova adtuk volt, és az hibibcsei szurucsinak féltallér baxist adván, általa elküldöttük Brassai után, megirván Sándor Gáspár urnak a dolgot voltaképpen.

Diebus prima et secunda Januarij. Haszán aga volt a kapura, de nem volt semmi dolog.

Diebus 3-tia et quarta ejusdem is voltunk az kapura: de semmit az közönséges dívánkozásnál egyebet sem láthattunk, sem hallhattunk.

Die 5. Érkezett Iszák, urunk leveleivel, mellyeket ugyanazon napon megolvastatván, az híreket és egyéb szükséges dolgokat deákra fordítottuk, az leveleknek is meritumját deákúl extractusban vévén, egész napon abban szorgalmatoskodtunk.

Eodem die lévén Haszán aga a kapura, igen titkon értette valamelly jóakarójátúl, hogy az nagy emberek igen munkálódnának az vezér megváltoztatásá-
réz-effendi
ban, és immár harmad napja miolta a 333 is praetextualis betegségnek színe alatt nem volt a vezér udvarában.

Die 6. Horváth Ferencz urammal együtt jó reggel mentünk az oratorhoz, és az urunk leveleiben includált híreket, mind az urunk leveleinek extractussával együtt, praesentáltuk az oratornak; mellyeket megolvasván, az orator is, minémű hírei jöttek marchio de Lora uramtól, mind az Sándor Gáspár uram relatiójával együtt, minémű beszélgetési voltanak Landor-Fejérváratt az angliai követtel, azokat velünk communicálta; mellyeket az orator csak contemnált, és mondotta, hogy puerilia sunt. Interlocutorie hozta elő az orator: ez elmúlt napokban szemben lévén mind az seislámmal, mind az urmeli kaziászkerrel (ezen szembenlétel penig volt azután, hogy én praesentáltam volna az urunk levelét az megirt kaziászkernek) hozta elő az orator ezen kaziászkernek az urunk dolgait, és praecise csak azért is ment volt hozzája. Ihon, az fejedelem dolgai micsoda nagy extremitásban vannak! Tavaly is az letétetett vezér mind az tihájával abban munkálódott, hogy az fejedelmet elveszesse; úgy látom, ez a mostani vezér is annak a nyomdokát követi. Ihol, melly nyomorultúl vagyon;

semmiben nem akarja accomodálni, sem hadainak qvártélyt, sem élést nem akar adni; az melly pénzt most adtanak volna is néki, hol ide, hol amoda igazítják, a kiből azt gondolhatom, hogy nem akarják semmiben accomodálni. Kire felelte az kaziászker az oratornak: miért számlálod nékem ezeket elő? ha tenálladnál többet tudok ezekben a dolgokban; holott

ma gá ho z hiva t o tt
engemet is e napokban 109 60 68 37, 67 154 89 84 29,
va la az vezér t i t
154 104, 302, 328, és ezekről a dolgokról 89 18 29
ko sa n ve le m be sz é l get vé n
102 134 23, 155 105 82, 41 308 91 81 61 29 155 83,
e x a g ge rá l t a ne ke m hogy az
91 39 95 96 61 129 81 29 15, 115 100 82, 300, 302,
fejedelem vo l na ca u sa o m ni u m ma
326, 156 81 114, 45 80 134, 84 82 116 80 22, 109
lo rum k ö l cs é g ü n k
107 133 82, és ennyi 99 72 81 93 88 91 96 71 83 99,
me n t re á jok se m
110 23 29, 130 95 152 99, ennyi üdőtűl fogvást 135 82
mi hasz no t nem lá t ván
111, 65 308 117 89, 115 82, 104 89 154 83, töllök;
va la míg ez az e m ber é l,
és 154 104 111 96, 301, 302, 91 82 41 87, 91 21,
a d di g az mi do l ga i n k
95 92 52 96, 302, 111, 53 81 60 98 83 99, szerencsésen
ne m fo ly h a t na k a zé r t
csésen 115 82, 58 81 38 65 89 114 99, 95 145 87 89,
e n ne k az e m be r
egyáltalján fogvást 91 83 115 19, 302, 91 82 41 87
ne k e l ke l ve sz ni. Ki re fe
115 99, 91 81, 100 81, 155 308 116. 101 130. 56
le l t az kazászker az vezér ne k:
105 81 29, 302, 343, 302, 328 115 99: Mit hozod elő azokat, a mellyek elmúltak? Arra viselj gondot, az

jo b b e d g y da
mellyek előtted vadnak; 152 94 14, 91 12 96 78, 50
ra b e l ve sz t e n ü n k
129 94 tartománt 91 81 155 308 89 91 83 71 23 99
ká r t va l la nu n k hogy se m
és több 70 87 89 is 154 81 104 118 83 99, 300 135 22
e n ne k az e m be r ne k va
mint 91 83 115 99, 302, 91 82 41 87 115 99, 154
la mi r ö vi d sé get t e g y ü n k
104 111, 87 72 156 92 135 61 89, 29 91 96 78 31 83 99;
micsoda gyalázatos hirünk, nevünk lenne az széles
e l le n sé gi n k ne k
világ előtt, hogy 91 21 105 83 135 62 83 99 115 19,
ki vá n sá go k ra az e m be re n
101 154 83 134 63 99 129 ezen 302, 91 82 41 130 83,
va la mi ve s z e de l me t e j
154 104 111, 155 88 77 91 51 81 110 89, 91 76
t e né n k; mi c s o da e m be r
89 11 115 83 99; 111 13 28 84 50, 91 22 41 87,
fo l y a mo d né k ez ho z zá n k?
58 81 78 95 112 92 115 99, 301 után 68 77 144 83 19.
i p si a li quod ma
Hoc nunquam fiet, ut 98 85 136, 95 106 127 92, 109
li i n fe ra t u r u r
106, 98 83 56 129 89 80 87. És miheltezen 80 27
me li kazászker az vezér t ő l
110 106, 343, 302, 328 89 71 81 elment volna,
az mufti hoz
egyenessen ment 302, 330 68 77, megbeszélvén neki
az
az egész dolgokat; ki is semmiben nem approbálta 302,
vezér
328 szavait, sőt mindenekben devoveálta magát urunk
császár u d va
promotiójára, és mindgyárt megirták az 324, 80 92 154
rá ba az kezlár- agáuak mi ni s t e
129 40, 302, 331, 114 99 és több 111 116 88 89 91

re k ne k az vezér
130 99 115 19, micsoda intentióval vagyon 302, 328.
az Istenért kérvén: ez ne legyen, és nem is consentiál-
mi c s o da p r o s t i t u
nak neki; 111 93 88 84 50, 25 27 84 88 29 98 89 20
t i ó já ra le n ne ez az do lo g
29 18 24 149 129, 105 83 115, 301, 302, 53 107 96.
e n ne k az ne m ze t ne k ez
91 23 115 99, 302, 115 82 145 89 115 99, 301,
sz é le s vi lá g e l ö tt jo b b
308 91 105 88, 156 104 96, 11 81 72 29; 152 94 14,
e d g y darab t a r t o mán y u n
91 12 96 78, 50 129 94, 89 95 87 29 84 109 83 78 80 23
k na k ú j jo b a n ve sz ni
99 114 19, 80 76 152 94 40 83 is el 155 308 116,
a va g y na g y o b ká ro kat
95 154 16 78, 114 96 38 84 94, 70 132 70 89 is
val la ni mi n t sem az do lo g
154 81 104 116, 111 83 89 135 82, 302 a 53 107 96
le g y e n. Az orator az me n t
105 96 78 91 83. 302, 342, 302, ntán 110 23 89,
az mufti hoz min de n ké p pe n
302, 330 68 77, és ott is 111 83 51 23 100 85 120 83,
de c la rá l t a az fejedelem dolga i t
51 93 104 129 21 89 95, 302, 326, 53 81 60 98 89;
az Hajzler dolgát Mon do t t a
hozta elő 302, 382, 53 81 60 89 is. 112 83 53 29 89 95,
az orator: mit kár va l lást o
302, 342, 111 89 forgatjátok 70 87 154 81 104 1 84
kat Hajzler e l bo cs át t a t á sá t
70 89 és 382, 91 81 43 305 95 89 15 29 95 134 89.
az fejedelem mi n d Hajzler t Do ri
hiszem 302, 326, 111 83 92, 382 29, mind 53 131
á t mi ko r
95 89, 111 102 87 Küprilyi vezér túl volt az Száván,
od a vi t t e ne ki me g ki ná l
84 50 156 89 29 91, 115 101, s 110 96 101 114 81

t a ve le k e l ne m
29 15, 155 105 99. Küprilyi vezér 91 21, 115 82,
ve t t e t ő le ha ne m ma ga sz a
155 89 29 91, 89 72 105, 65 115 82, 109 60, 308 95
ba d di s po si t i ó já ba n ha d
40 92, 52 88 122 136 89 98 84 149 40 83, 65 92
t a az réz-effendi
89 95, mint 302, 333, is megmondotta. Lám az tatárok rabokat hoznak ide, szabadossan árulják; egy passa szabad a maga rabjával, senki keziből ki nem veszi. De ha szintén külömben volna is az dolog, mit
Hajzler fe l ö l né me t
gondoltok 382, 56 81 72 21; mert az 115 110 89
császár na k
324 114 99 három-négyszáz embere s több is va-
o l l y a n mi n t Hajzler
gyon 84 81 21 78 95 83, 111 23 29, 382; ha az ő
ha vé
tiszti ma vagyon, holnap másnak adhatják. De 65, 155
t e t t vo l na az i rá n t
89 91 29 89, 157 81 114 is 302 98 129 83 89, a
fejedelem hi sz e m
326: 67 308 91 82 már azt megengedtétek, miér
vé
kell újjobban előhozni? Azonban ha szintén 155
t e t t vo l na i s da t o me l
89 91 29 89, 157 81 114, 98 88, 50 89 84, 110 81
l y é r t e g y é b vé t ke
21 78 91 87 29 és 91 96 78 11 94, 155 89 100
é r t b ü n t e t ni a ka r ná
91 87 89, 94 71 83 89 91 29 116, 95 70 87 114
t o k ne m mos t vo l na a n
89 84 99 is: úgy is 115 82, 112 1, 157 81 114, 95 83
na k az i de je mi ko r bé ke s sé
114 99, 302, 98 51 150, 111 102 87, 41 100 88 135
ge t az e l le n sé g ge l
61 89 akartok 302, 91 81 105 83 135 96 61 81,

p ró bá l ni Ez vi lá g e l ö t t
85 132 40 81 116. 301, 156 104 96, 91 81 72 89 29,
ne le n ne az hi r, hogy az e l le n
115, 105 83 115, 302 a 67 30, 300, 302, 91 98 105 83
sé g ne k kí vá n sá gá ra ma ga
135 96 115 99, 101 154 83 134 60 129, 109 60
t o k ve sz t e t t é t e k e l
89 84 99, 155 308 89 91 29 89 11 29 91 99 11 21;
ha bé ke s sé g le n ne
hanem, 65, 41 100 88 135 96, 105 83 115 is: négy-
mù l va vo l na az i l
öt esztendő 113 81 154, 157 21 114, 302, 98 21
l y e n ne k i de je ha a ka r
81 78 91 83 115 99, 18 51 150, 65 azt 95 70 87
ná t o k i s cs e le ke d ni.
114 89 94 99, 98 88, 305 91 105 100 92 116. Kire
az mufti fe l e l
302, 330 56, 105 81 89 91: mindezeket igazán mondod; azért az dolog soha többször elő nem hozódik. Mikor ezeket az orator bő szókkal előbeszéllette volna, mi is feleltünk Horváth Ferencz urammal: Res Principis et nostrae hactenus nunquam juxta intentiones hominum et genium nostrum processerunt; sed Deus omnipotens secundum suam immensam providentiam direxit negotia nostra, et credimus successu etiam temporum ita fieri, et omnes malevolos Principis hactenus mirum in modum periisse, ita etiam inposterum evenire speramus. Kire az orator: Verum dicitis Domine, quia ab initio ita fuit, et credo quod inposterum
c r e di t e mi hi b r e
etiam ita fiet; et 93 27 91 52 89 91, 111 67, 94 87 91
vi ma g na s mu t a t iones fu t u
156, 109 96 114 88, 113 89 95 29 98, 59 89 20
ra s i n hac Porta.
129 88, 98 23, 65 93, 337. Mikor szintén ezeket beszélgetjük vala, hozának egy küs czédulát az orator-

nak, kit is a tolmácscsa Fornet uram irt a kapuról, hogy a rab császár ma reggel megholt; mellyet közölvén velünk mindgyárt az orator, mondá: Ecce Domine,
vi de bi t i s
mortuus est Imperator captivus; 156 51 42 89 98 88,
b r e vi ma g na s mu t a t i o
94 87 91 156, 109 96 114 88, 113 89 95 29 98 84
ne s ve ne no mo r t e na
115 28; et sive 155 115 117, sive 112 87 89 91, 114
t u ra li
89 80 129 106 sublatus sit iste Imperator: tamen istius benevoli, quos plurimos habuit ex ministris prae-
ve ne no su b la
cipuis, imputabunt ipsum 155 115 117, 138 94 104
t u m fu i s se u t ma jo re s po s
89 80 82, 59 98 88 135, 80 89, 109 152 130 88, 122 88
si n t ha be re o c ca si o ne s
136 83 89, 65 41 130, 84 93 45 136 24 115 88,
a d e x c i t a n da s m u ta t i
95 12, 91 79 93 98 89 95 83 50 88, 113 98 95 29 98
o ne s.
84 115 88.

Az oratortúl ebéd után eljövén, Haszán agával együtt mentem az kapura; a vezér nem volt a szarajban, hanem ment volt a császár udvarában, a megholt császár lelkiért imádkozni, szokások szerént. Az tihájával szemben löttem, és megmondottam neki: tegnap érkezett pósta az fejedelemtűl. Mindgyárt kérdette töllem: küldött-é a vezérnek vagy neki levelet az fejedelem? Arra azt feleltem: nekem parancsolta az fejedelem, hogy az dolgokat megbeszéljem; és mind az híreket, s mind az fejedelem sok fogyatkozásit s kívánságit neki proponáltam. Megmondottam azt is, hogy mindeneket törökre fordíttatok, és neki holnap felviszem: de még eddig deákot nem tanáltam. Az Csafer

passa levelét a tihájának megadtam; mindgyárt meghadta a tihája, hogy mindeneket törökre fordíttatván, holnap felvigyem.

Az tihájától lejövén, Kupar-ogli uram küldé kezemhez Székel Zsigmond uram levelét, egynéhány kalendáriummal együtt; én is mindgyárt mentem Kupar uramhoz s mondottam, hogy tegnap érkeztenek urunk levelei, vadnak az molduvai vajdának szóllok is; kértem, hogy sietve küldené el, ne hevernének itten sokáig. Arra azt mondotta: tegnap küldötte el szintén egy póstáját, ha a levelek elébb érkeztek volna, szintén jó alkalmatosság lett volna. Most hirtelen azért nem lehet, hanem három-négy napok alatt keres alkalmatosságot elküldésére. Kupar uram igen kért bennünket, hogy a megfogott boérok dolgát mi is segítsük, szabadulások iránt, mivel urunk ő nagysága által indíttattak meg ezeknek dolgok; és az oratort is kérjük: az fejedelem tekintetiért segítse dolgokat. Tovább is beszélgetvén Kupar urammal, hoztam elő neki az itt való állapotokat, s mondottam: kegyelmednek itt sok ismerői, jóakarói vadnak az nagy rendek között is; mit reménl, mit hall az emberektül: békesség lesz-é, vagy hadakozás? Kire felelte: nem lesz békesség. Kérdettem: hát hadakozás iránt töttek-é valami dispositiót, abban mit értett? Arra azt felelte: igenis, tettek, és tegnap vitték el az parancsolatokat, hogy mindenfelől congerálják az élést bőséggel, és Landor-Fejérvárrá szállítsák, etc.

Eodem die érkezék a tatár pósta egy hajdúval Horváth Ferencz uramnak szólló kegyelmes urunk levelével, Szilisztria felől.

D i e 7. Az hireket Omer effendivel törökre fordíttatván az szállásunkon: ikindikor (minekutánna el-

végezte volna fordítását az megirt török deák) vittem az tihájához, ki azt felelé, hogy most nem érkezem, estve megolvasom.

Die eodem hozták be a misziri-adót tizenhét cateren, a mint értettük: hétszázötven erszény pénzt. Mikor én a kapura voltam, szintén akkor kaftányozának fel nyolczat a tisztviselőkben.

Die 8. Voltam a kapura, és ott sok ideig várakoztam, semmi olly dolgot nem láttam. Az réz-effendi sokáig ben lévén az vezérnél, mind az jancsár-aga: mentem az réz-effendi szállására, és ott sokáig várakoztam; a ki, mikor a vezértűl kijött, a maga szállásán az ajtóban, az urunk levelét neki megadtam. Mikor is kérdette a tolmácstúl: valami irást ti adtatok-é bé? Felelte a tolmács: adtunk az tihájának az estve. Bémenvén ezzel a réz-effendi a maga házában, izené ki egy bejárójátul, hogy továbbad fordúljak oda, mivel most roszszúl vagyon, hadd pihenjen valamit. Annakutánna mintegy két órával fordúltunk az szállására, és csak magánossan lévén, behivatott bennünket s mondotta: Haszán aga, te magad tudod, te vagy a bizonság, hogy ennekelőtte sem tihájához, sem egyikhez, sem másikhoz nem igazgattalak benneteket, hanem minden dolgotokat magam elvégezvén, készen adtam kezetekben, — de most nem úgy vagyon az állapot; mindazáltal most is, valamit elkövethetek, semmit el nem mulatok az fejedelem dolgainak előmozdításában. De magad látod: most mint vagyon az dolog; hidgyétek el, lesz olly idő ismét, hogy szintén úgy szolgálok én az fejedelemnek, valamint azelőtt. Ezt az levelet is, az kit béadtatok, hadd olvassa meg a vezér; ebben is abban ügyekezem, hogy a fejedelemnek szolgálhassak. Szóllok a vezérnek, hogy a fejedelmet ne

hadja, hanem legyen gondviselés rólla. Haszán aga is megköszönvén jóakaratját, szállásunkra jöttünk.

Die eodem voltunk Skerlet uramhoz ebéd után Gyárfás Tamással együtt, ki is elsőbben is kérdi: ha jött-é valaki a fejedelemtűl? Feleltem, hogy harmad napja érkezett Iszák, kit én Philippitől küldöttem volt el. Vezérnek vagy a tihájának hoztak-é levelet? kérdé. Feleltem: nem hoztanak; nekem irt az fejedelem, s abbul egynehány punctumokat az ő nagysága kívánságival együtt törökre fordíttattam s beadtam. Micsoda hirek vannak? kérdi. Feleltem: ir az fejedelem maga sok fogyatkozásiról; mellyet igen exaggeráltam, holott az Eszékről és Gyuláról is Serdült urammal jött vitézeket előhoztam; ha az gondviselés volna, az hadaknak szaporodását megmutattam: de minthogy így megvettettünk az portától, az régiek is az nagy éhség és ruhátalanság miá kénteleníttetnek eloszlani, lovokat s fegyvereket eladni. Igen kértem azért, hogy a mennyiben tud, szolgáljon az fejedelemnek s a magyar nemzetnek: ne kénteleníttessenek az hadak nyársra s akasztófára az ellenség közzé visszamenni, a nagy gondviseletlenség miatt; a vezér előtt segítse dolgokat, az fejedelem is megszolgálja s Isten is megáldja. Azt mondja ezekre Skerlet, hogy Domine, ego maxime doleo de angustiis Principis, siquidem scio suam Celsitudinem dignam esse meliori accomodatione, propter fidelia suae Celsitudinis servitia huic Portae praestita, eaque non tantum quoad potuit, sed etiam ultra vires suas: saepe debilis et infirmus sibi non pepercit. Ideoque suae Celsitudini ego inservivi dum occasio fuit, coram supremo ministro negotia suae Celsitudinis ita disposui, ut redierim ab illo cum bona spe, et putassem hactenus etiam factam esse meliorem

dispositionem de Principe et militia ejus; sed sciatis Domine, quod contrariatur in hoc solus thesaurarius, ille corrumpit omnia, illos sumptus quos Porta impendit militiae Principis, inanes esse et in profunditates profundi dicit. Sed quid esset duorum, trium millium hominum accommodationem praestare uni Imperio tam amplissimo? Sunt quidem sumptus magni, fatendum est, sed sunt etiam reditus, quia est Imperium satis magnum. Itaque ego non deero servire, faciam quaecunque potero; non minus exaggerabo negotia Principis coram supremo ministro, si magis non, sicut vos coram me, credatis Domine! Megbeszéllettem, hogy az végházakban való élés-szállításra Csafer passa ötszáz lovast kért: de az vizek bé nem fagytak; azonban kétszáz lovas sem telnék talám ki Beligradbul, az ellenség penig az Dunán túl sok, az katonaság lovai igen hitvánok: mind magokat, mind az élést elvesztenék, — azért elhaladott az élésküldés. Megmondottam azt is, hogy Veteráni maga Szebenben vagyon, az hadai Hunyad vármegyében, Szászvár-székben; Bokcsánál is igen feles az ellenség. Hejzler négy regimenttel Debreczenben; Váradon két regiment Ausperggel etc. De nem mondottam meg mind az hireket, azt sem: mi formában s honnan jöttek? Kérdi Skerlet uram: Nunc forte nullus est residens a parte Transsylvanorum? Feleltem, hogy vagyon, s megmutattam kicsoda, megmondván, hogy acceptálni nem akarták. Mondja, hogy van hirével; ő Landor-Fejérvárnál volt, mikor azt a vezér elvégezte volt, s meg is jelentette a fejedelemnek, sokat is munkálódott acceptálásában. Adnak-é pénzt számára? kérdette. Feleltem: adnak kétszázötven pénzt napjára, holnaponként. Kire mondja Skerlet uram: Domine, satis est certemodo, quia non

est pecunia; non tantum a vobis, sed et ab aliis subtraxerunt ordinarium menstruum, nec mihi dant ita ut antea. Hoztam elő az szállásunk dolgát, hogy messze van: ő rá való nézve nem nem adták az régi szállásunkat; mostan is, úgy látjuk penig, nincsen szüksége arra az szállásra: azért hadd mehetnénk vissza az ő jóakaratja által, szólljon a tihájának; s fogadta, hogy megcselekszi. Jóakaratját megköszönvén, kértem, ne legyen nehézségére, ha gyakrabban fogjuk ezután látogatni. Meghadta, hogy elmenjünk gyakran; s ezzel elbúcsúzván, szállásunkra jöttünk.

Mindezeket felett mikoron a dolgokat exaggeráltam volna Skerlet uramnak, megmondottam bő szókkal: Domine, vestra Illustritas fuit, quae Celsissimo Principi in omnibus suis negotiis fideliter et fructuose inservivit; rogo humillime vestram Illustritatem, faciat istam gratiam ex sua pietate Christiana, promoveat negotia Principis in hac extremitate, ne ad ignominiam gentis Hungaricae vel etiam invita ob famem et nuditatem militia ad partes hostium secedere cogatur, ad gloriamque et sibilum inimicorum hinc ad rotas et palos depellatur. Mindezeknek megorvoslásában tehetsége szerént ajánlotta magát, és a mint feljebb is megirtuk, felelte Skerlet uram: Certe Vezirius bene est dispositus ex parte Principis, et credebam hactenus etiam accommodatam suam Celsitudinem; allaborabo Domine quotidie pro meo posse, ut possim inservire suae Celsitudini pro voto, et si mittetis hominem ad suam Celsitudinem: habeam notitiam a vobis, ut ego etiam possim scribere suae Celsitudini de adventu meo.

Die 9. Voltam a kapura, és a réz-effendinek azon irást beadtuk, mellyet az tihájának praesentál-

tunk, azon formában, mind az hirekről, s mind urunk ő nagysága szükségiről. Kire a réz-effendi: Én ezt magamnak megtartom, irassátok le újjobban, vigyétek meg a jancsár-agának is. Onnan kijövén, Omer effendit kértem: irja le harmadszor is; ki is magát rá igérte, kinek is adtam három tallért, sok szükségünk lévén szolgálatjára egyszer is, mászszor is.

Eodem die naplemente tájban jött egy barátunk az szállásunkra, ki is, noha keresztyén, de gyakran jár az császár szarajjában; hozta elő több dolgok között: az oratornak sok hireket visznek, egy is, más is, hogy a békesség megleszen: de mást beszéllenek a császár udvarában; mert ott azt beszéllik egyáltaljában: a jövő campaniára a császár maga nagy erővel fog készülni. Az tatár chám is megirta, meg ne békéljenek! etc.

Eodem die irtunk Székel Zsigmondnak is levelet, és az molduvai vajdának szólló fasciculussal együtt Kupar uram kezében recommendáltuk; küldötte el a vajdának egy kapitánnyátul.

Die 10. Haszán agát küldtem a kapura, az ottvaló dolgoknak megvizsgálására; ki is Omer effenditül a jancsár-agának való irást kezéhez vötte. Magunk Horváth Ferencz urammal együtt mentünk az oratorhoz, kinek is declaráltuk az réz-effendi válaszát, és a miket Székel Zsigmond irt is most ultimatim, és az universalis tolmács affinitását is a havasalföldi vajdával. Megbeszéllettük azt is, a mit feljebb hallottunk az császár indulása felől, és hogy a tatár chám sem akarná a békességet. Az orator bő szókkal declarálta nékünk, hogy ő vitte azt egyedül véghez, hogy ez a mostani öreg tatár chám promoveáltatott az chámságra, és hogy elsőbben a muftit disponálta, exaggerálván

ennek mind eszit, s mind érdemességét. Noha voltanak sok szók, hogy ha a tatároktul repudiált tatár chámnak letételinek consentiál a császár: abbul az a rosz következik, hogy a porta authoritása labefactálódik, és ezután a tatárság a császár akaratja ellen is chámot erigál magának, és a kit nem akarnak, nem acceptálják. Meg volt az is mondva, hogy ez a mostani öreg tatár chám a rab császárnak szultán Mehemetnek igen barátja volt, és netalám annak dolgainak ezután is segítője lészen; okozták a fiát is Galga szultánt, hogy igen erkölcstelen ember; avval is megmutatta, mikor Erdélyben roszszúl viselte magát, hogy nem igaz hive a portának, mert ő akkor nagy progressusokat tehetett volna. Másik ratio penig az: az kinek a fia nem hű, az apjától mit várhatunk? Ezeket a vezér is így irta meg, mivel nem akarta, hogy ez promoveáltassék az chámságra: hanem pro manutenenda authoritate Portae, tovább is csak az a chám confirmáltassék, a kit a tatárok repudiálni akarnak. Kire a császár felelvén a muftinak és kaziászkereknek, kikkel conferált a tatár chámnak decisiójárul, tudniillik mellyik legyen? Kezesek lesztek-é — úgy mond — hogy az jövendő campaniára az egész tatárságot az a chám, a kit a tatárok nem szeretnek, ki fogja hozni? Erre az szóra felkelvén a mufti, súgott az császár fülibe: ezeket az szókat ird meg a vezérednek, s kérdd meg tőlle. Az császár ezeket mindgyárt megirta a vezérnek; annakutánna ugyan csak azon nyugodtak meg, hogy ez az öreg tatár chám legyen. Midőn ezek végben mentek volna, és a tatár chám inaugaráltatott volna, az orator szemben lévén vélle, kérdette a tatár chámtul: Mit irjak már felőlled az uramnak? Minthogy én munificentiájával is éltem az uradnak, előtte hazudni

e f
nem akarok; bátorságossan azt megirhatod, hogy 91 10
fe c t i ve ne g y ve n ö t e ze r
56 93 89 98 155, 115 96 78 155 83 72 89 91 145 87,
sz á z
emberem leszen; noha én a török előtt 308 95 77,
má s fé l sz á z e ze r ne k
109 88 56 81 308 15 37 91 145 87 115 99 mondom, sed eundem habebit effectum. Az orator recommendálta az urunk dolgainak promotióját az chámnak, és ajánlotta a király jóakaratját tovább is neki.

Az orator eret vágatván, csak magánossan ött a maga házában, mi penig az ebédlő palotán Bukken urammal és Czerkurral az lovászmesterrel. Ebédtől felkelvén, Bukken urammal sokáig beszélgettem egy ablakban; úgy vettem eszemben, igen megzavarta a gyomrokat Sándor Gáspár uramnak az angliai oratorral lött conferentiája, és midőn mondottam volna neki a réz-effendi tegnapi napon adott válaszát, quod videlicet modo etiam in quantum potest, inservit Principi: sed quemadmodom anteactis temporibus homines Principis nusquam relegaverit, sed omnia hominibus ipsis parata tradidit, ita in posterum etiam inservire velle se compromissit; quod etiam brevi erit. Ad quae Dominus Bukken: Domine, creditisne istam oblationem réz-effendii synceram, vel vero fucatam? Kire mi: omnino credimus esse synceram. Imo hinc conjicere possumus ipsum aliquid obfecisse circa mutationem ministrorum brevi fiendam. Kire Bukken: fallimini Domine, quia quemadmodum verba oratoris Anglici sunt deceptoria, quo magis Principem reddat incautum; confirmant idipsum verba etiam ista réz-effendij. Itaque Princeps non debet talibus verbis credere, quo minus incautus decipi possit. Mellyeket is egyébre nem ma-

gyarázhatni, hanem hogy urunk az békesség tractatussiban includáltatik, attúl félnek, absque interesse ipsorum.

Mikor az oratortul eljöttünk, mondotta, hogy estvére derék vendégei fognak menni az császár udvarábul: két kapucsi-passa, kiknek egyike a császárnak ugyan csuhadárja volt, és gyakran szoktak az oratorhoz menni.

Die 11. Haszán agával együtt mentem a jancsáraga kapujára, és harmadszor is leiratván Omer effendivel mind az hireket, mind az urunk sok fogyatkozásit, ott sok ideig várakoztam, roszszúl levén a jancsáraga; sok urak is kívántanak szemben lenni vélle, de nem lehettenek. Megtudván az én ott létemet, béhivatott, kinek is megmondottam: urunktól mostan érkezett pósta, és ő nagysága nevével köszöntöttem is, az irásokat is neki praesentáltam, mellyeket is mindazon beteges állapotjában is attente megolvastatott; — szóval is exaggeráltuk neki az hirek állapotját, mind az urunk sok fogyatkozásit, kit is patienter meghallgatott. Az hirek állapotja iránt is szóval való declarátiót tévén, az kolozsvári és somlyai állapotokat megmondottuk, hogy nem mértük világossan kiiratni, mert tartottunk attól: vagy a vezér, vagy a tihája mellett való emberektül értésekre lehet a havasalföldi vajda embereinek, és azok megirván az uroknak, egy nagy veszedelem érheti azokát az embereket. Kire a jancsár-aga: jól cselekedtétek. Az Jenipalánk és Bokcsa körül levő ellenség állapotját is megkérdezte töllünk circumstantialiter. Megmondottuk az Jenőben viendő élésben való nehézségeket is. Kire a jancsár-aga: nékünk úgy van hirünkkel, hogy Gyulában s Jenőben bévitték az élést. Kire mi Haszán agával azt feleltük:

lehetetlennek hiszszük uram, mert sem a Dunán, sem a Maruson jég nincsen; az ellenség penig mind túl s mind az Maruson innen igen sok. Végre ezt adá válaszúl: én eddig sem mulattam el a miben tudtam az fejedelemnek szolgálni s dolgait segíteni, ezután sem mulatom el, jó szível segítem dolgait. Az melly poseroviczai jancsár-szerdár felől urunk ő nagysága parancsolt, mindgyárt hivatta az ocsák-deákját és megtudakozta tőlle: kinek híjják azt, a kit a nyárban urunk levettetett volt? Mindgyárt megparancsolta: irjanak levelet az fejedelem kérésére, és adják annak a jancsárnak az szerdárságot. Kijövén a jancsár-aga elől a deák, beszélle Haszán agával, és megmondá neki, hogy az levélért tizenöt tallér kell; kire én azt feleltem: nékem egy pénzem sincsen, hanem azzal élek, a kit a kapuról adnak; mindazáltal, ha a fejedelem emberségeért kiadjátok, megirom ő nagyságának, elhiszem, meg fogja küldeni azon jancsár-szerdár; azt bizony meg is várják, meg is veszik rajtunk. Tolmácsoltattam azt is a jancsár-agának, hogy elég had szaporodnék Magyarországbúl, csak volna az hadnak mit enni: de ezek is kénteleníttetnek eloszlani az étlenség miatt.

Az jancsár-aga szállásán sok ideig mulatván, az ocsák fő-iródeákjával beszéllvén, mondotta: már az leveleket mind elkészítették, újobban a jancsárságot mindenfelől hajtani parancsolják, el is mentenek a szurucsiak mindenfelé az parancsolatokkal.

NB. Minthogy az Horváth Ferencz uram clavissa jobb az kapithiákkal valónál: azért az következendőket azzal kell fordítani.

Estve vacsora után sokat beszélgetvén Haszán agával, hozá elő, hogy ugyan ma valamelly meghitt jóakarója nagy titokban beszéllette neki, ki is ugyan

S ke r
füleivel hallotta Landor-Fejérvárnál, mikor 44 194 41
le t az ré z- effendivel egy ü tt a
199 45, 96, 239 55 312 258 27, 429 75 45, 79,
hollandi a i követ á l ti l be a da to tt
331 22 2 23, 452, 3 28 248 27, 145 4 154 251 46,
pr o po si ti ó ka t török re fo r
94 33 231 245 250 34 193 45, 497 239, 176 42
dí to t tá k a
156 251 45 248 25, a sátor háta megett állván, 79,
co n di ti ó k, me l ly e k vo l
152 31 156 250 35 26, 204 27 63 11 25, 260 28
ta na k hogy a fejedelmet ké z be n
248 208 25 primo, 101, 79, 432 204 45, 194 55 145 32,
ad gy á k au to re m om ni um
135 61 2 26, tanquam 81 251 239 29, 222 210 253,
ma lo ru m be l li.
203 201 242 30 et hujus 145 28 200. Elmosolyodott
a re i z- effendi
mindgyárt erre 79, 239 21 56 312, és mondotta
S ke r le t nek a ki
43 194 41 199 46 107 : bolond-é az az ember, 79, 195,
ez e ke t i r ta
99 12 194 45, 23 41 248, avagy részeg volt? Én úgy
veszem eszemben, hogy egyáltaljában bolond; ugyan-
hogy a fejedel me t a
is, hogy gondolja meg, 101, 79, 432 204 45, 79,
port a ké z be n ad ná
367 3, 194 55 145 32, 135 208; készebbek, hogy
ez t a bi ro da l ma t el
99 46, 79, 146 241 154 28 203 45 egészszen 166
ve sz e s sé k, csak egy fe n n áll
258 67 11 43 244 25, míg 98, 429, 174 31 32 137
ha t be n ne k hogy se m ar ra
183 46, 145 31 209 25, 101, 244 29, 140 238,
me n ny e ne k. az bi t ü nk el
204 31 65 12 209 26. Nekünk 96, 185 45 75 108, 166

le n volna ö r ö k ké va
199 32, 506, s nemzetünknek 71 41 72 26 194, 257
ló gy a lá za t ty á ra. hogy Bosni
201, 62 2 198 267 45 69 3 238. Secundo 101, 290
a ország a német császárnak a dó t ad gy on.
4 484, 79, 479, 224 106, 2 157 46, 135 62 223.
Gy u la Je n ö Tömösvár a német nek
Tertio 61 47 198, 189 31 71, 401, 79, 479 107,
re st i tu ál ta s sé k. Moldva
239 91 23 252 137 248 43 244 25. Quarto 475,
Havasalfölde cum om ni a német bi ro
s 439 11 7, 253, 222 210 directione 79, 479, 146 241
da l ma a lá re de ál ly o n.
154 28 203, 4 198, 239 155 137 63 33 31. Quinto
Tatárország a lengyel királynak a dó t ad gy o n.
492 484, 79, 461 450 106, 2 157 45, 135 62 34 32.
Még a tenger me l le t t va lamely
Sexto 464, 79, 493, 204 27 199 45 46, 501 204 64,
vá ro so k is re st i tu ál ta s
257 241 246 25, 104, 239 91 21 252 137 248 43
sa na k a németnek et in
243 208 26, 79, 479 107, 85 87 supplementum ho-
Bé cs meg szál lá sá tó l fog
rum omnium 420 463, 68 28 198 243 251 27, 433
va va la menny i t a had a ko zá s
257, 501 204 31 65 21 46, 79, 436 2 196 267 43
ra k ö l t ö t t en ek re
238, 25 72 28 46 73 45 46 79 479, azt mind 239
f u nd ály a a török ne m ze t.
177 31 154 27 63 1, 79, 497, 209 29 268 46. Eze-
a német fe gy ve ré vo l
ken kívül valamit 79, 479, 174 61 258 239 258 28,
oc cu pá l t bi r ha s sa.
214 153 228 27 46, azt mind 146 41 183 43 243.
Ez e ke n igen co n st e r ná ló d
99 12 194 32, 103, 152 31 91 13 41 208 201 9
vá n a r é z- effendi
257 32, 79, 239 21 55- 312, mondotta: Micsoda dol-

Ez e gé sz en s ű l t bo
gok ezek? 99, 14 179 67 168, 43 75 27 45, 147
lo n d sá g
201 31 9 143 17, és én nem tudom, miképpen kelles-
e ze ke t a császárnak meg is mu
sék 14 268 194 45, 79, 424 106, 463, 104, 207
ta t ni.
248 45 210. Ugyan a kapun értettük azt is valamelly értelmes embertűl: elküldöttek Szalenikba, hogy port, és álgyúhoz való golyóbist bőven készítsenek. Ugyan azt is értettük valamelly értelmes embertűl, hogy minden szancsákbúl négy-négyszáz lovas jancsárokat kívánnának, az gyalog jancsárokon kívül, és csak az urmeli birodalomban is több van tizenkétezer szancsáknál.

Die 12. Igen reggel Horváth Ferencz urammal és Haszán agával együtt mentünk Ali passához a Duna kapitányjához, kinek is már egynehány napja, hogy itt ben vagyon. Kerestük ennekelőtte is szállásán, de nem kaphattuk. Ma szemben voltunk vélle, megmondottuk, hogy urunktól most érkezett póstánk, és az dolgokat s híreket is megbeszéllettük néki; tudakozódtunk tőlle: mit értett a dolgokban, és van-é valami készület? közölje mivelünk is. Kire Ali passa azt felelte: Istennek hálá, minden jók vannak, és mind szárazon, s mind vizen, két annyi készületet parancsolnak mint az elmúlt campániában voltanak. Tudakoztuk tőlle: mennyi ideig való mulatása leszen itt? Felelte: itt leszen még egynehány napokig. Kértük, hogy ha mi olly dolgot érthet, tovább is tudósítson bennünket; igérte rá magát, és hogy urunknak irni fog, ha póstánk megyen.

Eodem die, ugyanonnan egyenessen mentem a kapura Haszán agával, és a tihájával szemben lévén, mondotta: legyünk várakozással, minden órán embert

várnak Csafer passátúl, és azon leszen, hogy élést rendeljenek az fejedelemnek.

Ugyanott a kapun beszéllettem Skerlet urammal is; kértem azon, hogy az mostan hozott urunk instantiáit promoveálja; igérte magát, és meghadta, hogy ha magam nem mehetek is, az erdélyi kapithiát az szállására küldjem, s megizeni.

Die 13. Jó reggel küldöttem vala Skerlet uramhoz Gyárfás Tamást, a ki midőn felkölt és háló-házábúl kijött, mondotta mindgyárást: Domine, heri cum supremo ministro loqui non potui, quia occasionem non habui; cum aulae praefecto satis sum loquutus de negotiis Principis, et video ipsum satis bene inclinatum ad partes suae Celsitudinis; sed quaeram occasionem, Domine, certe credatis. Kérdette Gyárfás Tamás: mikor menjünk hozzája, hogy értésünkre adja a választ? Felelte Skerlet uram: Domine, dabitis mihi duos vel tres dies, quia habemus negotium in aula, ubi non tunc agimus quae agenda sunt quando volumus, sed quando possumus, et vellem si venirent ad me literae a sua Celsitudine: tunc enim haberem occasionem meliorem. Itaque elapsis tribus diebus veniatis Domine.

Eodem die voltam magam az kapura és ott alkalmas ideig múlatván, semmi olly dolgot nem láttam, hanem Haszán aga elmaradván tőlem, ment bé a vezér szolgái közzé, és ott valamelly confidens emberével beszélgetett, ki is referálta neki: igen kevés vagy semmi reflexiójok nincsen a békességre, sőt mindenfelé a nagy készületeket parancsolják, — aminthogy már Ázsiában szurucsiak által el is küldötték mindenfelé a parancsolatokat, és minden kadiságból kivánnak ötötszáz lovast: számláltatnak penig csak Ázsiában ezer-

nyolczszáz kadiságok. Az vezér felől az az opiniója mindeneknek, hogy illyen qvalitású vezér még nem jött volt ennek a birodalomnak igazgatására: csak az a fösvénység ne szorult volna belé, mivel ad omnia ha-

tibá ja de s pe
bilis. Az 494 188 penig mindenekelött 155 44 229
ct us ba va gy o n és semmire
83 256 144, 257 61 33 31, 100, 486 239 egyébre
nem ha ne m lú d na k
105, 183 209 29, huszonöt-harmincz 202 10 208 25,
ö r zé sé re i s me r te ti k é r
72 41 269 244 239, 22 43 204 42 249 250 26, 12 41
de me s ne k oly ly a n ha sz o n ta
155 204 44 209 26, 483 63 3 31, 183 68 33 31 248
la n fu eu s io sz em be r nek
198 32, 177 153 43, 241 67, 167 145 42 107,
tartják.

Ugyanezen napon estvefelé jöve szállásunkra az Haszáz basa, ki is azelött odafel a végházakban, kivált Váradon sokat lakott, jancsár lévén ott; urunk felől sok emberséges szókot szóllott, és most mindennap a vezér és jancsár-aga kapuin vagyon. Az is az feljebb megirt dolgokat bizonyította, hogy az készületről való parancsolatok minden országokra kimentenek. Azonkívül élés, por, golyóbis felől is minden provisiókat tettenek.

Die 14. is voltunk a kapura, de nem láttunk semmi meritalis dolgot.

Die 15. is voltam a kapura, de semmi memorabilét nem láttam.

Continuatio Diarij Tertia.

Die 16. Januarij. Küldöttük el Stephán hajdút kegyelmes urunkhoz, levelekkel és eddig interveniált dolgokról való tudósításokkal; ugyan az által küldöttük el az Székel Zsigmond uram leveleit is, és minthogy az leveleket készítettük, magunk az kapura menni nem érkeztünk: de Haszán aga volt, holott is az közönséges dívánkozásnál egyebet sem látott, sem hallott.

Eodem die érkezett az hollandiai orator Constancinápolybul: de senki nem ment eleiben ad excipiendum ipsum, mivel nem is szokás egyébkor, hanem csak a mikor legelsőbben szokott jöni.

Die 17. Igen jó reggel küldtük Gyárfás Tamást Skerlet uramhoz: ezelőtt egynehány napokkal igérvén magát, hogy urunk instantiáit promoveálni fogja, tétetvén kérdést tőle, szóllott-é valamit azokról a dolgokról? Kire brevibus csak azt felelte: Ego, Domine, proposui negotia Principis, et habui talem responsum, quod jam hyemis media pars transiit, ver imminet, primo vere quantum fieri potest, accomodabitur tam Princeps quam etiam militia, — eousque sit patiens.

Eodem die Haszán agát küldöttük a kapura, s egyszersmind a teftedárhoz is ment az menstruáléért is;
hogy a ré z- effendit
valamelly embertül értette, 101, 79, 239 55 312 45,
te n nék te v te dá r nak
249 31 107, 249 51 249 154 41 106, és az ő helyé-

a va k bu ju k te s ke rc cs i t
ben 79, 257 25, 148 192 25, 249 43 194 239 57 21 45,
p ro mo ve á ly ák.
37 241 206 258 3 27 106.

Mi peniglen azalatt ketten Horváth Ferencz urammal együtt mentünk az oratorhoz, kinek is megmondottuk, hogy az gyalog póstát tegnap elküldöttük; panaszolkodtunk egyszersmind az oratornak, hogy mi semmit nem hallhatunk, és talám ő nagysága több dolgokat érthetett. Kire az orator: én is eleget törődöm s munkálódom, hogy valamit tanúlhassak, de semmi bizonyost nem érthetek. Mi mondottuk: ollyat hallottunk, hogy Csafer passának ordinantiája ment volna, hogy az jövő angliai oratort usque ad ulteriorem dispositionem vezirij detineálja. Mellyel nem egyez az hollandiai oratornak idejövetele: holott mi a felől ollyan opinióban voltunk, hogy a két orator inejövetelének correspondenter kellett volna lenni, mivel ez ennyi üdőre halasztotta idejövetelit. Kiből consequenter vélekedhettünk, hogy néki is valahol közel útban kellene lenni. Kire az orator: én is úgy vélekedtem vala ezelőtt, de kitanúltam bizonyossan, hogy ez a hollandiai orator nem várakozott arra, hanem más
ta r to k inkább
egyéb dolgok akadályoztatták; 248 42 251 25, 456,
a t tó l, hogy a vezér le ve le k ál
4 45 252 27, 101, 79, 412, 199 258 199 25, 137
ta l kí vá n Landor-Fejérváratt ve le t ra
248 27, 195 257 31, 459 143 45, 258 199, 45 238
ct ál ni mi hí ja volna a
83 137 210, és azalatt ha 205, 185 188, 506, 79,
do l go k nak ha ma ré b b ér je az
157 27 181 25 106, 183 203 239 5 6, 171 189, 96,
on né t fe l ü l va ló tu dó sí
223 209 45, 174 27 75 28, 257 201, 252 157 245

tá s angl i a i orat or t a
248 43, azon 278 21 4 23, 361 225 45, és midőn 79,
vezér az ö s co pu s sa úgy ad ma
412, 96, 71, 43 152 232 44 243 szerént 499, 135 203
tu rá l ha t ty a a do l go ka t
252 238 27 183 45 69 2, 79, 157 27 181 193 45,
ut sta nt re s in pu n c to a k
93, 245 90, 239 43, 87 ultimo 232 31 7 251 : 3 25
ko r fo g ja ki fa ka sz ta ni.
196 41, 176 17 188, 195 173 193 67 248 210. Sed
mu f ti us ka z
in hoc negotio neque 207 15 250 256, neque 193 269
a sz ke rus kajmekamus thi ha ja
4 67 194 240, neque 295 256, et ipsius 250 183 188,
O sz ma n aga
33 67 203 31, 415 (qui etiam est vir prudentissimus
ja ni cz a ro ru m
et magnae sagacitatis) neque 188 210 59 2 241 242 29,
aga que m vezér i us o di o p ro se
415, (234, 29, 412 21 256, 33 156 34, 38 241 244
qui tu r qui c qua m s ci un t pr ae
235 252 40,) 235 7 233 29, 43 151 254 45, 94 80
te r ré z effen dium et Ma u ro co r da
249 42, 239 55 312 253, 85, 203 47 241 152 41 154
tu m fa l li tu r su p re mu s
252 29; sed 173 27 199 252 41, 247 37 239 207 43,
mi ni st er nu l lu s ho ru m
205 210 91 171, quia 212 27 202 43, 186 242 29,
co n se n ti et.
152 31 244 31 250 85. Midőn mondottuk volna az oratornak, hogy gyalog embertül küldöttük el az leveleket, kérdette: ha volt-é mászszor az a szokásunk? Mondottuk, hogy nem, ez is csak történetbül esett, mert urunk ezen embert beneficio Danubij Horváth Ferencz uram után küldte Szilisztriában, de ott nem tanálván, ide is eljött. Kire az orator: magam is látom az pósták járásában való nagy difficultást, mivel lovak

a póstákon szükön vannak, nem úgy mint azelőtt. Igen jó volna, ha az fejedelem Philippiben, Szofiában s Nisen két-két meghitt jó gyalogembert tartana, kik által a correspondentia secure folyhatna; mert Drinápolybúl Philippiig a kapithiák egy lovas pósta által az fejedelemnek küldendő leveleket elküldhetnék, a Philippiben levő Szofiáig, az szofiai Nisig, a nisi penig Poserolczáig vihetné. Az mikor penig az fejedelem ide expediálna: lovasember, vagy ugyanazon gyalog által Nisig, és onnan consequenter egyik kézről a másikra Drinápolyig. Ez a modalitás penig mind bizonyossabb, mind bátorságossabb volna az eddig practicált modalitásnál, mert az ollyan parasztember-formában levő gyalogpóstát az tolvajok sem observálnák az útban, inkább békével járhatna, mint az lovaspósta. Kettőt azért mondott tartani, hogy gyakorta concurrálnak a levelek: onnan is hozhatnának, innen is vihetnének, és így egy ember nem lenne elégséges a hordozására, ki is fáradhatna belölle. Azokat penig az embereket valamelly meghitt jóakarójánál kellene az fejedelemnek tartani. Mikor ezekről szintén beszéllettünk volna az orator házában, érkezék pósta Constancinápolybul, volt féltarisznya levél a kit hozott, mellyeket is Francziábul Velenczére, Velenczéről Constancinápolyban hoztanak. Melly levelek is többire mind clavissal voltanak; egyéb hirt ezen alkalmatossággal az oratortul azon levelekbűl nem tanúlhattunk, hanem szegény marchio de Bethune Sveciában megholt. Igírte mindazáltal az orator, ha mi olly dolgok lesznek benne. velünk is közleni el nem mulatja.

Minekelötte még ezen levelek nem érkeztenek volna, jelentette az orator, hogy az Velenczében lévő franczíai oratortul érkeztenek levelei, kiben irta, hogy

Mons és Namur között vagyon egy Sárlé-Roa nevű város és nagy erősség is van benne, mellyet regulariter ugyan a francziai király építtetett és most in ultima pacificatione remittált volt az spanyoloknak: azon hely ez üdőn igen megbombardáltatott, ita, ut proximo vere cadere debeat; ezen hir confirmáltatik a mostan Francziábul jött levelekben is.

Eodem die ment el Ali passa Orosz-Csíkra vissza, a tihájától egy paripával megajándékoztatván.

Die 18. Voltunk a kapura: de semmi memorabilét nem láttunk; igen kedvetlen, havazó üdő volt. Skerlet urammal ugyanott a kapun tanálkozván, reménkedtünk néki, hogy ne feledkezzék a fejedelem dolgairól, segítse tovább is; ki is ajánlotta magát.

Die eodem értette Bay András egy Markán nevű francziátul, hogy az constancinápolyi kajmekám, kameniczi Huszain passa tengeri kapitánynyá tétetett; succedált helyében kajmekámságra Szarohos Huszain passa. Azt is értette, hogy az angliai orator Landor-Fejérvárrul megindúlt és Szofiához érkezett volna.

Die 19. is voltunk a kapura, de semmi dolog nem volt egyéb a közönséges dívánkozásnál.

Eodem die értettük azt is, hogy az havasalföldi vajdátul visszajött a vezér kupucsilár-tihája, ki is a vajdát vajdaságában confirmálta. — Adott a vajda neki ajándékot tiz erszény pénzt, egy nusztos mentét és egy paripát, az szolgáinak penig mindenikének husz-husz tallért, és azt mondotta, hogy ha kilics-kaftánt vitt volna: husz erszény pénzt adott volna néki.

Die 20. Voltunk a kapura, de ott semmi memorabilét nem láttunk.

Eodem die jött az a Sabán aga nevű török, az ki Landor-Fejérvárról Horváth Ferencz urammal Szi-

lisztriában járt; ide is ő kegyelmével együtt jött az szállásunkra, és beszéllette, hogy embere érkezett Csafer passának, ki is azt mondotta, hogy az angliai orator a Dunán jőne le, és vagyon tizenöt napja, hogy megindúlt. Azonban a végvárakban élést nem vihettek, noha mind az kuruczok, s mind Katona-békék a törökök készen voltak, de a vizek bé nem fagyván, nem mehettek el. Mondotta azt is, hogy a jeneiek, gyulaiak magok jöttek Tömösvárrá, és élést s egyszersmind jancsárságot is vittenek volna a várakban.

Die 21. Jó reggel jöve Andonáki, az régi szálláson levő gazdánk, az szállásunkra, jelenté, hogy már az törökök, az kik ottan szálláson voltanak, kimentenek az szállásról: azért ha kell, inkább adja minékünk, hogysem ismét török szálljon belé. Kin mi is igen kapván, csakhamar megalkudtunk vélle, hórul hóra három tallérban, mivel külömben nem is adta ide, és nem is késtünk az elköltözéssel, hogy más törökök ne praeoccupálják tőllünk az szállást, hanem mindgyárást odaköltöztünk, és ezt az egész napot az hordozóskodásban és rakosgatásban töltöttük el. Interim tamen Haszán agát küldöttük a kapura, de semmi memorabilet nem láthatott, sem hallhatott, hanem a menstrualénkat fogta ki ezen napon.

Die 22. Minekelőtte reggel a kapura mentünk volna, jöve Haszán aga az szállásunkra, és tőlle értettük, hogy a melly Molduvábul idejött havasalföldi boérokat az vezér megfogatott vala: azoknak bilincseket készítenek, hogy a havasalföldi vajdához küldjék. (Mit nem viszen véghez a pénz!) Felmenvén azért a kapura a tolmácscsal együtt, tanáltuk Mihálylakit, a Kupár-ogli testvérbátyját, és tudakoztattam tőlle: miben vagyon dolgok azoknak a megfogott boéroknak,

és ha igaz-é, hogy bilincsben akarnák őket az havasalföldi vajdához küldeni? Kire azt felelé: igaz ugyan, hogy odaküldik őket, de nem leszen semmi bántódások, mert a vezér mindeneket előkerestette s megadatta, és hocsetet is adtak nekiek, hogy a vajdátul is semmi bántódások ne legyen, minden jószágokat birhassák pacifice. (Si tamen credere fas est.)

Die eodem hallotta Haszán aga az vezér belső szolgáitól, hogy a vezér mondotta volna: ím ez a követ a békesség dolgában csak játékkal vagy többire semmivel sem jött; meg kell engedni, az másik sem hoz többet ennél. Nincsen egyéb szándékjok, hanem hogy csalhassanak bennünket, és az üdőt protrahálthassák velünk; azért ha elérkezik a másik követ is, együtt kell mind az kettőt az császárral szemben juttatni: azalatt penig a mi dolgunk nem más, hanem hogy idején dolgunkhoz lássunk, hogy egy órával elébb indúlhassunk. Kire nézve e napokban a tatárchámhoz is Emmiralemet fogják kelecs-kaftánynyal és azonkívül harmincz imrizének és szultánoknak való kaftányokkal expediálni, hogy mentül idejébben lehet, indúljon meg. Az Duna mellé is az élésszerzésre és másfelé is mindenüvé emberek expediáltattak, — úgy ennekelőtte egynehány napokkal az hadakat felültető
Cs a fe r pass a fe
szurucsiak is, fermánokkal. 57 3 174 41, 364 2, 174
l ő l pe ni g
27 71 28, 229 210 17 azt mondotta a vezér: őtöt,
o ko s vezérnek ta r to t
úgymond, én 33 196 43, 412 107, 248 41 251 45
ta m Belgrád ná l úgy volt
248 29, és az szókötés is 289 208 27, 499, 507,
k ö z s ö tünk,
25 71 55 45 75 108, hogy mindenekről gyakran tu-

dósítson: de nem tudjuk mitől viseltetvén, imé semmiről sem tudósít; az mint halljuk penig, az ellenség szaporodik mindenfelől, mégsem tudósít felőlle. Kire
Cs a fe r
mondották némellyek: meglehet, hogy 57 3 174 41,
pass a
364 2 maga tisztit el nem mulatja, de az útban póstái el is veszhetnek.

Eodem die küldöttük Bay Andrást az oratorhoz, és megizentük általa: Landor-Fejérvárrul jött valamelly ember, ki is azt hozta, hogy az angliai orator, azon ember megindúlása előtt tizenötöd nappal indult le az Dunán, Orosz-Csíkra is érkezett, kinek is excipiálására Ali passát az Duna kapitánynyát küldötték innen. Kire is az orator mondotta: mégeddig bizonyos hire nem volt az oratornak jövetele felől, mert együnnen irták néki, hogy szárazon Philippiben érkezett volna, ezen hir penig ellenkezik azzal; de ez hihetőbb. Ebédtül felkelvén az orator, hítta félre Bay Andrást, és maga hozta elő az orator, hogy némelly nap doctora által solicitasset benignam resolutionem de pensione ista, minthogy az elmúlt napokban Velenczébül pachétája jött; de az a pachéta nem a királyé volt, hanem csak az öcscseé et quidem quadruplicatae. Itaque brevi sperat venturam Tarthanam et pachetam Regis, ita literam, ordines simul cum originali, duplicata, et triplicata fratris sui, quos nondum potuit habere; és mondotta is Bay Andrásnak: quare debet quaerere mediatorem, quia in negotiis Principis semper est aperta Porta ipsius nobis, etiamsi nocte adeamus, ita est addictus et devotus Principi; et quamprimum venient ordines Regis, etiamsi vespera sit, dabit ad notitiam nobis: sed absque ordine Regis et cambio

nihil potest facere. Bay András felelt azokra az oratornak: Excellentissime Domine, habeo mandata a Celsissimo Principe expectare ad medium usque Januarij, quod jam praeteriit. Kire is az orator: ulterius etiam expectes et non abeas. Verum est, non possum hoc sibi promittere, crasne, vel post cras veniet, sed si abibis, poterit contingere, ut brevi accipiam ordines Regis, et sic quousque tu pervenies ad Principem et rursus inde mittetur, aliquis tempus elabitur; ergo melius est tibi praestolari, quia hic es.

Az megfogatott boérok felől is mondotta az orator: hoc non est meum negotium amplius, nec volo me prostituere cum talibus, faciant quidcunque velint cum ipsis; quando confugerunt ad me, acceptavi ipsos. Vezirius misit secretarium sui tihajae ad colloquendum cum ipsis: quaenam sit intentio ipsorum, tunc nihil mali ipsis evenit; postmodum Dominus Kupárogli ipsos hinc duxit ad Vezirium, quos Vezirius ibi detinuit et curavit ipsos incarcerari. Itaque nihil habeo
quo d Ku pa r
ad agendum cum ipsis; et credo, 236 9, 192 228 41,
t ra di di t i p so s ad ma nu s
45 238 156 156 45, 21 37 246 43, 135, 203 212 43,
vezerii.
412 77. Mikoron megmondotta volna Bay András, hogy pacifice hinc dimittuntur, et quod habeat mandatum a Vezirio Princeps Valachiae, ut nihil ipsis mali eveniat, az orator megnevetvén, mondotta: satis est Principi Valachiae dummodo habeat ipsos in Valachia. Ezen beszédek után az orator lóra ülvén, (minthogy valamelly török lovat próbáltatott meg, kit meg akart venni) kiment sétálni és Bay Andrást is kivitte magával.

Item ebédelött értette Bay András Czerkurtul,

hogy Stansó ismét vissza akarna jőni kegyelmes urunk szolgálatjára.

Die 23. Volt Haszán aga a kapura, de semmi egyéb ott nem volt az közönséges dívánkozásnál; mindazáltal az vezér körűl forgó derék emberektűl értette, hogy az török uraknak és az értelmes nagy
az j ö v ő ca m
embereknek az az opiniójok: 96, 21 71 51 72, 149 29
pa ni á ba az németek (L.-Fejérvár?) fe lé nem
228 210 2 238, 96, 479 11 25 454, 174 199, 105,
ü gy e ke z né nek vagy az Tisza fe
75 61 12 194 55 209 107, hanem 503, 79, 495, 174
lé vagy Tömösvár fe lé
199, 503, penig 401, 174 199 szándékoznának. Ki-
az török ö k is Erdély t Vá ra
hez képest 96, 497 71 25, 104, 430 45, 257 238
do t Tömösvárt o da ü gy e ke z
157 45, 401 45 emlegetik, és 33 154, 75 61 12 194 55
né nek ha ha r cz nak is le n ni
107 101; 183, 183 41 59 106 kell 104, 199 31 210,
le gy en az tömösvári az tatárt is
199 61 168, 96, 401 21 pusztán, és 96, 492 45, 104,
o da
33 154 várják.

Die 24. Gyárfás Tamás Haszán agával voltak a kapura, de semmi dolgot nem értvén, visszajöttenek déltájban.

Eodem die 10 órakor indúltunk az francziai orator szállására, és szintén az város kapujában hogy mentünk volna, tanáltuk elől Török Ferenczet póstán hogy jött; kivel is mindgyárt visszatértünk szállásunkra, és a leveleket megolvasván, délután egy órakor mentünk az orator szállására, kinél is valamelly törökök lévén, többire egész naplementéig várakoztunk ott, véle szemben nem lehettünk, az törökök ot-

tan való alkalmatlankodások miatt; és csak szintén naplemente tájban lehetvén véle szemben, az leveleket néki praesentáltuk, és minthogy igen rövid volt az üdő, az urunk levelét, minthogy clavissal volt némelly része, meg nem olvashatta, hanem adta Bukken uramnak, hogy leczifrázza. Egyébről vélle nem is beszélgethettünk, hanem az levelek pariáit, a kik deákúl voltanak, előtte elolvastuk. Szóllott az orator az seislámnak és egyéb uraknak irott levelek felől, kikben felölle tett emlékezetet urunk, és mondotta: non debebat Celsissimus Princeps nomen meum in literis suis exprimere, quia isti Turcae sunt nimis incuriosi, projiciunt literas et possunt devenire ad manus aliorum; satis fuisset Principi scripsisse, quod ab amico quodam intellexisset, quod essent affectionati et beneintentionati erga Principem. Interim tamen dabo operam; curabo interpretari istas literas, quasi ad me scripsisset Princeps, et ageret ipsis gratias pro bono affectu. Mondotta azt is az orator, hogy egy-két nap alatt mind az seislámmal, mind az kajmekámmal szemben leszen. Tovább ezekről az dolgokról az estvéli üdőnek rövid volta miatt vélle nem beszélhettünk, sed omnia distulimus in crastinum.

(Minekelőtte az oratorral szemben lettünk volna: Bukken urammal, maga szállásán lévén, csak hárman, sokat beszélgettünk, és Bukken uramnak csak ez az opiniója mostan is: si hoc anno Turcae pacem non
po st mo du m ni hi l
facient cum Germanis, 231 91 206 158 29, 210 185 27,
cu ra bi mu s f ru st ra de su
153 238 146 207 43, et hic 15 242 91 238, 155 247
da n t e ri t
154 207 43, et credo, quod postmodum 12 240 45,

pa x u ni ve r sa li s
228 53, 47 210 258 41 243 200 43, et sic neque Germanos, neque Anglos, neque Hollandos, neque
cu ra bi mu s
diabolum 153 238 146 207 43; haec fuit mea opinio a duobus annis).

Mondottuk az is az oratornak: Haszán aga tegnapelőtt ollyat értett a vezér belső szolgájától, hogy a tatár chámhoz küldenék, mellyet feljebb az diariumban megirtunk, és punctatim előbeszéllettük az oratornak: mit hallottunk. Az orator is ezen dolgot confirmálta, és mondotta: Domini, ego quoque habeo certam notitiam in isto negotio, et verum est, quod mittetur Emmiralem ad chamum Tartarorum, qui erit vicinus meus, Imperatoris kapucsilár-tihája, cum solita pecunia et insuper quadraginta octo vestes imperiales, et demandabitur ipsi, ut se et militiam suam bello praeparet et una hora citius in campum prodeat.

Die 25. Igen jó reggel, napfeljötte előtt mentünk Horváth Ferencz urammal együtt Skerlet uramhoz, és mivelhogy vasárnap interveniált, szintén előltanáltuk, hogy ment az templomban; kit is köszöntvén, mondottuk, hogy hozzája indúltunk és urunk levelei vadnak nállunk s egyéb dolgaink is vannak vélle. Kire Skerlet uram: Domini, ibo ad missam, et finita devotione statim redibo, itaque eatis ad meum hospitium, et si placuerit ibi expectare, cito redibo. Mi azért felmenvén az Skerlet uram szállására, addig a maga házában várakoztunk, míg visszajött, kiben is tölt circiter két óra. Isteni szolgálatját elvégezvén és szállására jövén, urunk leveleit neki megadtuk, mellyet is igen kedvessen vett, és felszaggatván az leveleket, urunk levelét fottig megolvasta curiose, és mondotta: Domini, intelligo statum Principis, in quo cardine ver-

sentur; praeterita die plurimum sum locutus cum Supremo Vezirio de rebus Principis, et ex ore proprio ejusdem audivi haec verba formalia: Princeps habeat patientiam usque ad primum ver, tandem Deo volente pro certo credat, ajaklandererem! (azaz lábra állítom) Melly szavai után ismét mondotta Skerlet uram: Domini, seponatis istam opinionem, et Princeps sit securus, quod nec Vezirius nec reliqui Portae ministri quicquam mali cogitant de Principe aut contemnunt ipsum, quia sciunt Principem nulli nisi Portae servivisse, volunt quoque uti servitiis ipsius, et non est mirum, quod Princeps hoc rerum statu patiatur, quia non solus est, sed omnes patimur propter avaritiam, ne dicam: sorditiem istius tefterdarii, quia ipse infascinavit quodammodo et assecuravit Supremum Vezirium, reliquosque Portae ministros: modo ipsum sinant in sua libera dispositione, ita augebit thesaurum Imperatoris, ut primo vere Vezirius possit habere profusibilem et ingentem thesaurum pro omnibus necessitatibus futurae campaniae. Interea tamen occasione istarum literarum allaborabo aliquid extorquere pro Principe. Cras itaque hora tertia pomeridiana veniatis ad Portam, ubi ego quoque ero paratus cum omnibus propositionibus vestris, et introducam vos in conspectum ipsius. És midőn kérdette volna: ha a vezérnek irt levelében a fejedelem tett-é emlékezetet azokról, a kikről néki ir? Mondottuk: nem tett, mivel minket is relegál ő nagysága az őnéki irt levélben letett dolgokra. Kire Skerlet uram: si habeatis Domini paria literarum Vezirio scriptarum, libenter viderem, quid contineant? Mellyre mi is igértük magunkat, hogy szállásunkra menvén, mindgyárt deákra fordítjuk, és Gyárfás Tamás által megküldjük. Ezek után mon-

dotta azt is: Domini, credite mihi certe, ubi possum, negotia vestra promovere syncere intendo; non diffidat Princeps ex illa ratione, quod habeam plurimos amicos, quos multos habere non nego: sed juro per Deum, quod amicitiam Principis omnium amicitiae praefero, et sum ipsi amicissimus. Igérte is arra magát, hogy első alkalmatossággal, mihelt pósta megyen urunkhoz, a vezér szavait maga is formalibus irja meg ő nagyságának. Ezzel elbucsúzván tölle, szállásunkra jöttünk, és a vezérnek szólló levél pariáját deákra fordítván, Gyárfás Tamás által ebédután megküldöttük. Magunk penig azalatt mentünk az oratorhoz, és vélle szemben lévén, elsőbben is kérdette tőtünk: Domini, quid novi habetis? Kire mi: Excellentissime Domine, praeter lachrymas et anxietates — nihil. Kire az orator: forte habetis de novo aliquid? Kire mi: praeter hesternas literas nihil, in iis tamen omnes necessitates fuse sunt declaratae. És az Skerlet urammal való mai conferentiánkat egészszen megbeszéllvén, igen jovallotta a vezér propensitását, és mondotta azt is: adja Isten, Skerlet uram s mind az vezér is maga igéretének valósággal is feleljen meg; neque ego intermittam die nocteque allaborare in negotio Principis, et facere omnia quaecunque possum, et si non crastina die, tamen die Martis infallibiliter adibo Supremum Vezirium, et loquar cum ipso de omnibus necessariis, quae concernunt personam Principis, et eadem via faciam unum circulum, reliquosque ministros videbo. Bonum erit tamen antequam ego videam Supremum Vezirium, vos proponatis res vestras, et quid responsi habebitis, ego quoque sciam. Meg is igértük az oratornak: mindgyárt tudtára fogjuk adni. Meg kell vallanunk, orczánk pirulásával mentünk az orator eleiben, mert mai napon,

minekelőtte hozzámentünk volna, Bay Andrást odaküldöttük vala jó reggel, Sándor Gáspár uram és urunk, ő kegyelme mellett irt leveleivel: kiket is praesentálván Bay András, vette eszében, hogy az orator az urunk levelén conturbálódott; és midőn mi szemben lettünk volna az oratorral, maga is hozta ugyan elő a pénz állapotját. Mi, az mint a jó Isten tudnunk adta, engeszteltük az oratort, s megmondottuk: ha szintén urunk ő nagysága valamelly keményebb terminust tett is fel, ő nagysága azt nem resentiálhatja, quia durum est necessitatis solum, neque patitur leges necessitas. Ihol, maga látja az orator ő nagysága: sem magának, sem hadainak nincsen accomodatiója, és többire vagyon in extremo statu, és illyen megkeseredett állapotjában quo se vertat, nescit. Mert látja, hogy a portárul sem adnak semmit is, és ha ebben is megfogyatkozik, quid sit faciendum? Erre az orator: Domini, certe nihil ascribo Celsissimo Principi, quia video in quonam statu sint res ipsius constituae; certe in posterum etiam nihil omittam, prout et hactenus nihil omisi, sed faciam officium synceri et boni amici. Quod autem pecuniam illam attinet, fateor me accepisse cambium ab Aula; sed animadverti in illo esse errorem, qui literas illas cambionales talimodo expedivit, quia Rex etiam est pluribus intentus, et credo, quod sua Majestas etiam non animadverterit errorem, quia istae literae cambionales, quando exhibentur creditoribus, post quadraginta dies tenentur deponere. Ideo, quia vidi defectum fuisse in cambionalibus, feci pro bono Principis, ut quo citius possim exolvere istam pecuniam: statim illo momento scripsi ad Aulam, ante duos menses, pro novis ordinibus, et errorem demonstravi; credatis Domini, intra octo vel ad summum decem dies

habebo responsum, et sic quoque non frustrabitur Princeps. Hozta elő az réz-effendi szavait is: Fui Domini, apud réz-effendium, et dixit mihi, quod supremus minister praeterita campania quia non pugnavit, habuit satis bonas rationes et excusationes, quia habebat
se d ja m se cu n da
exercitum invalidum; 244 9, 188 29, 244 153 31 154
vi ce non po te st non pu g na re id
259 150, 92, 231 249 91, 92, 232 17 208 239, 333
que ne ce s se est ut cu m po te n ti
234, 209 150 44 244, 84, 93, 153 29, 231 249 31 250
a m pr o de at in ca m pu m.
203 212, 94 33 155 143, 87, 149 29 232 29. Hozódott elő az tatár chámhoz menő császár embere is, Abdi aga, a császárnak kapucsilár-tihája, ki is mind pénzt, mind kaftányokat viszen az tatár chámnak, az mint feljebb is megirtuk, és ma bucsúzván el udvartul, meg is indúlt. Hasszán aga is ugyan mai napon a kapun lévén, ő is ezent confirmálja. Az oratortul szállásunkra jövén, Gyárfás Tamás azalatt Skerlet uramtól megérkezvén, referálta: Midőn megolvasta volna az vezérnek szólló levélnek interpretatióját, mondotta: Domine, quamvis sint justae hae literae, tamen mihi videntur rigidiuscule sriptae, quia Vezirius est homo iracundus, itaque nescio, utrum praesentare praestat, vel vero negligere; haec dicas Dominis Bay et Horváth, salutando ipsos nomine meo, Domine. Azonban ismét mondotta mindgyárt: Forte literae originales, Turcice scriptae, fient mitioribus terminis: itaque illas debebo ego videre. Kire felelte Gyárfás Tamás, hogy ő jó reggel elviszi. Mondotta erre Skerlet uram: Ipsimet veniant Domine, Dominus Bay et Horváth, et quidem summo mane, conferamus inter nos: quid agendum sit cum illis literis, quia dabo syncerum consilium, et ex mea synceritate dico: nescio,

utrum praesentandae sint, vel negligendae; intelligisne Domino? Itaque referas praedictis Dominis.

Die eodem vitték el az megfogott boérokat szekeren Havasalföldében.

Die 26. Igen idején, jó reggel Horváth Ferencz urammal mentünk az Skerlet uram szállására, és vélle szemben lévén, mindgyárt maga hozá elő: Domini, ex interpretatione latina ego video Principis literas esse rigidiuscule scriptas, et verum est, quod ista omnia vera sint, Princeps scribit verum: tamen quia Vezirius est homo iracundus, et videtur quod Princeps arguat ipsum immisericordiae, perlectis istis literis verendum, ne excaudescat. Videamus igitur etiam, si possumus aperire literas Turcico idiomate scriptas, forte ille mitiuscule fient scriptae. Horváth Ferencz uram azért felmelegítvén az pecsétet, és Skerlet uram igen-igen considerate megolvasván az urunk törökül iratott levelét: az török fordításban is tanált ollyan nehéz terminusokat, kik a vezért nemhogy demulceálták, sőtinkább offendálták volna. Azért Skerlet uramnak is

az le vé n te cz é se, mint hogy an nak
96, 199 258 31, 249 59 11 244, 473, 101, 139 106
el ő t te is az ő je le n lé té
166 71 45 249, 104, 96, 71, 189 199 31 199 249
be n de á k ú l i ra to t t
145 31, 155 2 25 47 27, 21 238 251 45 46 urunk
az vezé r n ek mo st an is inkább
96, 412 11 25 107: azért 206 91 139, 204, 456,
de á k ú l ke l egy sz ép re mé n
155 3 25 47 27, 194 28, 429, 67 170, 239 204 31
ke d ő le ve le t co n ci pi ál ni,
194 9 71, 199 258 199 45, 152 31 151 230 137 210;
mellyre is mindgyárt maga nagy synceritással offerál-
e x te m po re ad ca la
ván magát, 11 53, 249 29 231 239, 135, 149 198

mu m di ct ál t u ra m
207 30, 156 83 137 45 Horváth Ferencz 48 238 30
nak, me ly nek is pa ri á já t
106, 204 63 107, 104, 228 240 4 188 46 kegyelmes
nak in s pe ci e meg k ü l dgy ü k.
urunk 106, 87, 43 229 151 12, 463 26 75 27 61 76 25.
Az i ra tá st el vé ge z vé n
96, 21 238 248 91, 166 258 179 55 258 31, Skerlet
i ra s su k le igen-
uram meghagyá, hogy 22 238 43 247 25, 199, 103
igen sz é pe n pu ru m ba n
103, 67 12 229 31, 232 242 29 144 31, és délután
vi gy ü k fe l az vezér ka
három órakor 259 61 75 25, 174 27, 96, 412, 193
pu já ra
232 188 238, és a vezér tihájával szemben juttat ben-
thihá já nak
nünket. Azt is meghadta, hogy mind az 494 188 106,
ré z- effendi nek de á kú l co n
s mind az 239 55 312 107, 155 2 197 27, 152 31
ci piá ly u nk csak igen b re vi te r
151 137 63 47 108, 98, 103, 5 239 259 249 42, és
az ő le ve lé re a zo k ba n
relegáljunk 96, 71, 199 258 199 239; 4 270 25 144 31,
is
104 ő kegyelme mindeneket nagy synceritással és dexteritással fog exaggerálni. Skerlet uram elött tettünk kérdést: quae nova habet de legato venturo Anglicae? Kire azt felelte: Domine, est in Orosz-Csík. Kire mi mondottuk: Illustrissimae Domine, venit per terram, et cursor Principis qui modo advenit, reliquit ipsum Nissae, cui pro vectura Celsissimus Princeps curavit assignari aliquot currus. Kire Skerlet uram: estne verum, Domine? Kire mi: certo certius credat vestra Illustritas. Cum summa aviditate audivit Dominus Skerlet nostram relationem, és mindgyárt is ment a kapura; ott sem tudtak addig semmi bizonyost felőlle.

az le ve le
Mi penig jöttünk az szállásunkra, és 96, 199 258 199
ke t mindgyárt el ké az é te t t ü k a
194 45, 469, 166 194 67 21 249 45 46 75 25, 79,
mint in ti má l ta to t t.
473, 87 250 203 27 248 251 45 46.

Felmenvén azért délután három órakor a kapura, Skerlet uram a tihájával szemben juttatott bennünket, és az urunk deákúl concipiált levelét néki megadtuk, kit is az tihája Skerlet uram kezében adván, hogy interpretálja, kérdette azt is tőllünk: vezérnek szólló levél vagyon-é? Kire megfeleltünk, hogy vagyon; azt is elkérte tőllünk és Skerlet uramnak adta, hogy mindeniket interpretálja, és Isten holnapot adván érnünk, ugyan három órakor délután igérte, hogy a vezér eleiben beviszen bennünket. Ezzel kijövén az tihája házábul, Skerlet uram hivatott bennünket, és félrevivén, nagy synceritással ajánlotta magát, hogy mind a vezér-tihája és magának szólló leveleket mentül nagyobb emphasissal lehet, interpretálni fogja, és mindeneket jó móddal elkészítvén, úgy viszen a vezér eleiben bennünket. Ezzel elbucsúzván tőle, mentünk az réz-effendi szállására, de benn lévén az vezérnél, azalatt a jancsár-aga is feljővén az vezérhez, csaknem egész napestig várakoztunk az réz-effendi szállásán: de nem jött ki, és így mi is csak szállásunkra jöttünk, holnap reggelre halasztván az levél felvitelit.

Ugyanott a kapun értettük azt is, hogy Csafer passátul ember érkezett: az kapucsilár tihájának mondják lenni; azok beszélték volna, hogy Katona és Kurt békék Valpót az Dráva mellett felverték, és ezerig való ellenséget tanáltak benne, azt mind levágták, és az törökök is voltak többen ezer lovasnál, (si credere fas est, és ha Landor-Fejérvárbul annyi lovas kitelhetett.)

Eodem die estve jöve a Haszás basa szállásunkra, és mivel igen szereti az égetett-liquort, egynehány üvegpohárral fel is köppentett; noha ezelőtt is értettük volt, de ez is confirmálá, mivel continue a jancsár-aga kapuján vagyon, hogy mindenfelé kimentenek a parancsolatok, mind innen s mind túl a tengeren, és parancsoltanak effective lenni ötvenezer jancsárt, huszezer desebedcsit, tizezer topcsit. Az békesség felől mind ez, s mind más emberek csak azt beszéllik, hogy lehetetlen.

Die 27. Horváth Ferencz urammal jó reggel mentünk az réz-effendi szállására, kivel is szemben
no ha S ke r le t uram in ti ma
lévén, 211 183, 43 194 41 199 45, 112, 87 250 203
ti ó já bú l de á kú l is co n ci
250 33 188 148 27, 155 3 197 27, 104, 152 31 151
pi ál tu nk volt ne ki le ve le t,
230 137 252 108, 507, 209 195, 199 258 199 45,
mind az ál ta l is
471 96 137 248 27 az török levelet 104 megadtuk
ne ki a me l le t
209 195, 79, 204 27 199 46; és az török levelet megolvasván, Horváth Ferencz uramat magához szóllítá, tudakozván: micsoda hirek vadnak az ellenség felől vagy Erdélyből? S ő kegyelme mondotta: az Skerlet uramnak irt levélben mindeneket megirt urunk ő nagysága; — mindazáltal ő kegyelme is szóval declarálta Bokcsa alatt való palánk s mind Várad épitését, és azt is, hogy kell bizonyos emberének urunknak idejőni, ki által mindenekről voltaképpen fogja tudósitani a vezért s mind ő nagyságát. Kire az réz-effendi: igen jó! Az fejedelem dolgai miben legyenek, tőlletek nem kérdem, mert azokat tudom; mikor azért emberetek megyen, adjátok értésemre, én is irok a fejedelemnek.

Eodem die délután két órakor az Skerlet uram intimatiója szerént mentünk az vezér kapujára, hogy igéreti szerént, az vezér eleiben bévigyen bennünket; maga azért benn lévén az vezér házában, egykor, kijövén az dívány házban, félrehivott bennünket és mondotta: most a vezér két vagy három emberre is megharagudt; legközelebb penig az kajmekámnak lévén egy szolgája nálla, valamelly menzil-fermánt sollicitálván, haragjában azt is denegálta a kajmekám-passátul. Kire nézve nem tetszett Skerlet uramnak is, hogy illy importune aggrediáljuk; mindazáltal azt mondotta: ha akarjátok, én mindgyárt béviszlek benneteket a vezérhez; de nekem — úgy mond — úgy tetszenék, ha szintén négy-öt napot kellenék is várakozni, azon kellene ügyekeznünk, hogy jobb constellatióban tanálhatnánk, talám inkább extorqueálhatnánk valamit tőlle. Kinek is mi is annuáltunk, és bíztuk magunkat egészen az ő discretiójára. Ezzel szállásunkra jöttünk.

Eodem die, jó reggel, hogy magunk az kapura akartunk menni, küldöttük Gyárfás Tamást Kupár-oglihoz, az Fabri uramnak szólló fasciculussal, mellyet hogy megadott, Kupar-ogli is adott egy csomó, Székely Zsigmondtól jött leveleket, mellyeket kérdvén Gyárfás Tamás, mikor jöttek? Felelte Kupár, hogy harmad napja, és hogy eddig meg nem adta: anticipate, kérdetlen mintegy, mentette magát, hogy nem igen ismerhette, mellyik csomó legyen az nekünk szólló, mivel más csomó levelek is voltak, nem volt kivel megláttatni; mellyet elhozván Gyárfás Tamás, mikor mi az szállásra jöttünk a kapuról, minthogy czifrával volt irva, az nékem szóllónak leczifrálásához hozzá is fogott vala.

Die 28. Magunk az Székel Zsigmond levele deákra való fordításában munkálódtunk; magunk nem mehetvén az kapura: Haszán aga oda volt, de semmi memorabilét nem érthetett. Estvefelé jövén hozzánk az franczia órásmester monsiur Garner: ő tőlle értettük, hogy az francziai király három hadakozó hajói Constancinápolybul való visszamenő útjokban egy angliai kereskedő hajót fogtanak volna el.

Die 29. Horváth Ferencz urammal együtt mentünk az oratorhoz és vélle szemben lévén, megmondottuk néki, hogy Székel Zsigmondtúl leveleink érkeztenek, és Lengyelországbul jött leveleket is küldött kezünkhöz. Mellyet igen avide hallott az orator. Székel Zsigmond maga is irván neki levelet, azt is praesentáltuk; az nekünk irott levelet is deákúl interpretálván azzal együtt. Volt egy fasciculus, kinek titulussa clavissal volt irva; nem tudván, ha urunknak-é, vagy az oratornak szóllanak? az orator felnyitotta, melly pachétában mind az oratornak szólló, Lengyelországban lévő új orator Danvald uram levelei voltanak, kiket is az orator megolvasván, némelly része clavissal is lévén, mivelünk pro hic et nunc semmit nem közlött. Minekünk is Székely Zsigmond az melly levelet irt, vélle közölvén, maga megolvasván, in isto puncto az hol Székel Zsigmond azt irja, hogy az német császár leveleit vétkessen intitulálták: az Bavarusnak szóllót az Brandenburgusnak, ellenben penig az Brandenburgusnak szóllót az Bavarusnak, és az cardinális levele is az Brandenburgus kezében jutván, minden maga és saxoniai elector hadai ellen levő dolgokat kitanulván belőlle (ennek világositását relegáljuk az Székel Zsigmond levelére) hadokat revocálták. Erre az orator azt felelte: lehetetlenség, hogy egy római

császár cancelláriáján illyen error eshessék; hanem a németek csak magok koholták, magok dolga szépítésére, hogy ne tessék meg, miért vesztette rajta az francziával való harczon, és ezen dolog csak német hazugság, és az emberek szemeit akarják ezzel bédugni: mintha a causálta volna a francziával való harcznak elvesztését; de külömben vagyon az dolog, mert nemhogy nem harczoltak volna, az mint Székel Zsigmond irja: de keményen meg is verettettek, és most is az franczia hadak in limitibus Germaniae vadnak, kinek circumstantiáiról már ezelőtt tudósította is urunkat. Tettünk kérdést az oratortul: ezen dolgot szükséges-é nékünk valakivel közlenünk s kiváltképpen Skerlet urammal? Áziránt az orator inhibeált bennünket, és megmondotta, hogy csak úgy tettessük, mintha ingyensem tudnánk semmit is az dologban, quia Domini, hoc negotium me concernit. Azt mindazáltal megmondhatjuk, hogy Lengyelországbul levelek jöttenek az oratornak: de mi nem tudjuk mi van benne,

moldva i vajda do l
mert czifrával vannak iratva. Az 475 21, 504, 157 27
gá t is
178 45, 104 nekünk is megirván circumstantialiter Székel Zsigmond, és az oratornak in paribus megadván, meghadta, hogy senkinek ne szólljunk felőlle, ipse
Moldvá n ál ta l
procurabit omnia: mert az 475 31, 137 248 27 levő
corres pon den tiát ma
301 168 250 143, omnibus viis et modis szükség 203
nu te ne ál ni lé vé n má s
212 249 137 210 105, nem 199 258 31, 203 43 olly
al ka l ma to s pas sus az le ve le k
137 193 27 203 251 43, 364 256, 96, 199 258 199 25,
fo ly ta tá si ra
176 63 248 248 243 238 azonkívül; és azt is véghez

k ü l di me g
viszi, hogy maga embere által 25 75 27 156, 204 17,
a le ve le ke t on né t Sz é ke ly
79, 199 258 199 194 45, 223 209 45, 67 12 194 21
meg az corres pondens t ő l in si
Zsigmond küldje 463, 96, 301 168 91 71 27, 87 245
nu ál ta to t t Sz é ke ly
212 137 248 251 45 46 modalitás szerént. 67 11 194 27,
Zsi g mond
245 17 474 személlyéről is, hogy veszedelemben forog, szóllottunk; azt procurálni fogja, hogy azirránt
cu m om ni se
semmi félelme ne lehessen, sőt 153 29, 222 210, 244
cu ri ta te la k ha s sé k ot t.
153 240 248 249, 198 25 183 43 244 25, 227 45.

Mi az oratorhoz menvén, Haszán agát küldöttük a kapura vigyázni és hallgatni, és egyszersmind Skerlet uramnak is izentünk tőlle, ha a kapun tanálja: miben legyen dolgunk a vezérrel való szemben létel iránt? de nem tanálhatta Skerlet uramat az kapun; kire nézve Gyárfás Tamást küldöttük az szállására, de nem tanálhatta szállásán, szolgái sem tudták mondani: hol légyen.

Die 30. Jó reggel küldöttük vala Gyárfás Tamást az feljebb megirt dolog végett Skerlet uramhoz, holott mások is voltanak; kikhez belső házából kijövén Skerlet uram külső házában, szóllította Gyárfás Tamást s ültette maga eleiben, és mondott: Domine, non heri, sed anteheri venit homo a Csafer passa, qui etiam tulit literas Principis et Transsylvanorum obsignatas in bona forma, quas Vezirius mihi tradidit, ut eas traducerem, erant praesentes Aulae Praefectus et Cancellarius; literas ego traduxi, ut melius scivi, et fatendum est, quod Vezirius erat compunctus. Institimus omnes tres pro resolutione ex parte Principis,

sed nullum plane potuimus extorquere responsum. Holott mondván Gyárfás Tamás, hogy azért ment volna szintén mostan is: mit kell csinálni az harmadnegyed nappal ezelőtt deákúl irott levéllel? köszöntvén nevünkkel. Kire Skerlet uram azt mondotta: non possunt quotidie molestari Domine, quia habent magna negotia; sed elapsis duobus tribus diebus, iterum quaeram occasionem, interim observabit me Dominus residens Bay in Aula, quamvis ego si habebo aliquam resolutionem, mittam etiam ad hospitium vestrum; és köszöntetvén bennünket, ezzel elbocsátotta.

Die eodem volt Haszán aga az kapura, holott is értette, hogy az tavalyi letétetett vezér Ibrahim nevű tiháját, az kit megfogtak volt, elbocsátották, cum ea tamen conditione, hogy directe menjen Daut passára, és Constanczinápolyban se térjen bé, hanem Daut passánál hajóra ülvén, menjen által Iszkudarra, és onnan Tiábébe. Noha ő az vén vezér idejében, tihája korában, gonoszakarója volt az réz-effendinek: mindazáltal a réz-effendi mégis most az gonoszért nem kívánt gonoszszal fizetni, mivel ő is volt eszköz megszabadulásában, és a mikor elment, egy paripával meg is ajándékozta.

Die 31. Jó reggel Horváth Ferencz urammal együtt mentünk az réz-effendihez, kit is magánossan tanálván, megmondottuk néki, hogy Lengyelországbul valamelly levelek érkeztenek, mind az oratornak, s mind penig urunknak ő nagyságának szóllók: de mivel czifrával irattattanak, nem tudhatjuk mi legyen bennek. Az oratornak szólló levelekben a minémű dolgok lesznek, elhiszszük, közleni fogja véllek: de az fejedelemnek szólló levélben is lehetnek olly dolgok, kiket az portának szükséges tudni, pro sui direc-

tione. Kihez képest kértük azon, hogy egy menzil-fermánt szerezzen, hogy azon levelet mentül hamaréBb küldhessük meg az fejedelemnek; kinek alkalmatosságával kérje a vezért is, hogy az eddig proponált fogyatkozott állapotja iránt való dolgokra is valamelly favorabilis választ szerezzen, s maga is irjon az réz-effendi, ő nagyságának. Kire ajánlván magát, mindgyárt meghadta, hogy az menzil-fermánt is irják meg. Honnét kijövén, mindgyárt ezen dologgal maga Horváth Ferencz uram ment az oratorhoz, én penig Skerlet uramhoz. Igen tetszett az oratornak ezen dolog, s azt mondotta, hogy tegnap maga is volt az réz-effendinél ikindi után, és holmi particularis dolgokról beszélgetvén vélle, az üdőt protrahálta, és midőn neki valedicált, mondotta: Domine, nolo tibi esse molestus, quamvis habeam multa communicanda, siquidem recentes habeo ex Polonia literas, sed cum sciam ipsam praesentem fore quando ea proponentur Supremo Vezirio, nolo cum iisdem praesenti occasione vestram Illustritatem aggravare, tandem ea omnia intelliget. Ez csak
az ré z- effendi
arra való volt, hogy 96, 239 55 312, a mint opiniója
ha co n t ra ri e
vagyon felőlle, 184, 152 31 45 238 240 250 volna
ne di s po ná l ha t
is ezen dolgokban, 209, 156 43 231 208 27 183 45
ná az vezér
208, 96, 412 elméjét. Ma azért ebédelőtt szemben kívánt lenni az vezérrel, és annak alkalmatosságával teszen emlékezetet az fejedelemnek szólló levél expeditiójának szükséges voltáról is. Tett Horváth Ferencz uram kérdést a tatár pósta felől is: ha az e napokban köztünk lett discursus szerént szükséges-é tovább is arra az occasióra való itt megtartóztatása, vagy penig ezen

levelekkel expediáljuk? mivel nékünk itt semmi szükségünk nem volna reá. Kire az orator: Domine, ille Tartarus pro illa occasione est pernecessarius; itaque dignum est, ut ipsum retineatis, ego accomodabo, sumptusque dabo sufficientes quando expediam, sicut ipse scis, quod tales homines soleam condigne accommodare. Mondotta azt is, hogy tegnap az réz-effendi szájábúl hallotta, hogy az császár kapucsilár tihájját feles pénzzel és kaftányokkal küldötték a tatár chámhoz és egyszersmind az ordinantiát is néki megvitték, hogy martiusban infallibiliter minden hadával Budsságban tanáltassék, hogy a mikor az vezér fogja kívánni, mindgyárt indúlhasson, és az determinálandó napra Landor-Fejérvárnál lehessen; az vezér is penig idején, és jó formában kíván megindulni.

Skerlet urammal peniglen én csak magánossan sokat beszélgetvén, megmondottam néki, hogy Lengyelországbúl mind urunknak, s mind az oratornak szólló levelek jőttenek kezünkhöz: de mi legyen benne, nem tudjuk, mert egészszen czifrákkal vannak, s elhiszszük, lehetnek ollyan dolgok is benne, quae concernerent interesse Portae, és hogy az réz-effendinél is voltunk s neki is ezen dolgot megjelentettük. Azért felette igen szükséges volna egy menzil-fermán, hogy magunk emberét sietve küldhetnők az fejedelemhez azon dolgokkal; vestram quoque Illustritatem rogo humillime, ut habita hac in re cointelligentia cum Domino Cancellario, procuret apud Supremum Ministrum, ut dentur literae pro cursore, quo celerius possimus expedire. Kire Skerlet uram: Domine, unde habetis istas literas? Kire én: venerunt per Moldaviam et inde ad Dominum Kupár-ogli, ipse nobis tradidit. Kire Skerlet uram: bene, ego quoque statim accedam ad

Portam et loquar cum Domino Cancellario et proponemus Supremo Vezirio, videbimus, quid poterimus obtinere; sed sciatis Domine, quod Vezirius sit valde tenax in dandis menzil-fermanis, et heri Dominus Kajmekamus petiit saltem pro uno equo fermanum, et non obtinuit. Si tamen Vezirius denegaret etiam menzil-fermanum, tamen kapucsilár-tihája Domini Csafer passae cito expedietur, per illum secure poteritis mittere literas vestras, quia Dominus Csafer passa est prope ad Principem, et ipsi infallibiliter transmittet, ille etiam ibit per postam. Interim tamen videbimus, cum Domino Cancellario quid poterimus hac via etiam efficere in negotiis Principis. Ezen alkalmatossággal hoztam azt is elő néki, hogy tegnap küldöttük volt Gyárfás Tamást hozzá: miben legyenek az fejedelem dolgai, és tovább is mit reménlhetünk? Kire Skerlet uram: Domine, certe literas Principis tam per cursorem suum, quam etiam kapucsilár-tihajam Csafer passae missas, ita etiam Dominorum Transsylvanorum literas plurimis sigillis obsignatas, in bonam formam redactas, praesentavi Vezirio, et praesentibus Dominis Tihaja et Cancellario, una cum illis plurimum sumus loquutis de negotiis et necessitatibus Principis, et Vezirius, fatendum est, erat valde compunctus istis literis, et condolet statui Principis, dixitque: unde debeam ipsi subministrare aliquid, cum non habeamus, et praeter verba nihil potuimus obtinere? Interim tamen tentabimus adhuc, et videbimus, quid poterimus efficere. Én erre azt mondottam Skerlet uramnak: Illustrissime Domine, rogo humillime vestram Illustritatem et ad conscientiam adjuro, tanquam syncerum Principis amicum, dicat mihi, tanquam Principis et vestrae Illustritatis etiam antiquo servo: forte Vezirius habet aliquam

indignationem contra Principem? Kire Skerlet uram: Domine, nihil mali cogitetis, quia certe non est ulla causa, cur ista suspicari possent; tamen Princeps ipsis inservivit et serviet etiam inposterum: quare ergo Vezirius vellet ipsi aliquod malum? Et verum dico Domine, non tantum Principi, sed penitus nulli dat quicquam; sed credo, quod cito accommodabitur Princeps. Ezeket elvégezvén Skerlet uram, kezemben adá az urunk neki irott levelét, és az maga kezével irt egynehány szókat kíváná, hogy olvassam el, kik is formalibus ezek: Non dubito, quod literas has vestra Illustritas curiose perleget, et non difficultabit ex amicitia sua mihi remittere, ne malevolorum oculis noceant. Ezeket megolvasván, mondotta Skerlet uram: Domine, ego haec non intelligo, quid intendat Princeps; forte mihi diffidit? si diffidat, ne scribat mihi, sed directe vobis, vos autem dicatis mihi, et videbitis, quod procurabo taliter etiam negotia Principis, et credat Princeps, quod certe secreta illius nulliunquam aperui; et sciatis Domine, ego sum homo communis et debeo omnes exaudire, quia hoc est meum officium, et fateor Transsylvanis etiam fuisse me amicum: nunquam tamen cum malo et detrimento Principis inservivi ipsis. Quia inter omnes alios sum familiarissimus et amicissimus Principi, neque unquam volo amicitiam ipsius aliorum amicitiae postponere, et certe condoleo infoelicitati ipsius, quia est vir existimatione dignus. Ne itaque Domine, mihi diffidat, quia testis est Deus, quod sim ipsi syncerissimus et volo ipsi inservire inposterum etiam. Ezen szavait elvégezvén, felette igen kértem, hogy ezeken az egynehány szókon meg ne indúljon, mert az fejedelem, azt hiszem, inkább az Csafer passa levelét kívánta vissza; és valamint Istem tudnom adta,

mentettem urunkat, és megvallotta, hogy ő ezt sem apprehendálja, és kész szolgálatját ezután sem denegálja, csak ne diffidáljon az fejedelem.

Az urunk levelét bépecsételvén, kezemhez adta, és ajánlotta is magát: adjuk értésére, akárkitől küldjünk levelet, mert irni fog urunknak. Ezzel tőlle elbúcsúztam.

Item Haszán aga hallotta az réz-effendi keszedárjátul, hogy e napokban a réz-effendi sokat beszélgetvén a vezérrel urunk dolgai felől, több szavai kö-

mi az o ka
zött mondott illyen szókot: 205, 96, 33 193 — úgy
hogy T ö k ö ly i t i ho n
mond — 161, 45 71 25 71 63 21 45, 21 186 31
nem ac co m mo dá lo d ho
semmiben 105, 134 152 29 206 154 201 9, 186
lo t t tu do d ma ga d,
201 45 46, 252 157 9, 203 178 9: Kara-Musztafa
mikor ö ha ta l ma s francziának
idejében, 467, 71, 183 248 27 203 43, 434 47 108,
k ö n t ö sé he z fo ly a mo do t t
25 71 31 45 72 244 184 55, 176 63 2 206 157 45 46,
em be r re l t ö t t
legalább tizenkétezer 167 145 41 239 27, 21 71 45 46,
az török sz ol gá la ty á ra
96, 497 nemzet 67 221 178 198 69 4 238, most penig mire szállott dolga, gondold meg. Jobb lett volna
a k ko r nem ac ce p tá l ni, hogy
2 25 196 41, 105, 134 150 37 248 27 210, 101
má r mo st így ne g li
sem 203 41, 206 91 ez világ láttára 202, 209 17 200
gá l ni. bi z ta to d se m mi
178 27 210. Csak 146 55 248 251 9, és 245 29 205
be n nem
145 31, 105 accomodálod. Allahtán revamidur! Kire

a vezér meg né mu l t egy sz ót
79, 412, 463 209 207 27 45, s 429, 67 227 sem
sz ól ott s fe le l t.
252 157 45, 46, 174 199 27 210.

Bay Andrást tegnapi napon, úgymint 30. Januarii küldöttük vala Bosznakőre ki, egynehány oka bor vásárlására; ott bizonyossan értette, hogy immár az táborra való szekereket is felvetették, és azon falura is kettőt limitáltak, melly faluban is az béresek, kiket az szekér mellé akarnak fogadni, nyolczvan-nyolczvan tallérokat kérnek, pro hac campania: de még a faluval meg nem egyezhettek.

Eodem die, ebédután Horváth Ferencz uram Haszán agával együtt ment fel az réz-effendihez, insinuálván az pósta-fermán iránt, hogy menni-jőni való légyen: de magával szemben nem lehetvén, az keszedárjának mondották meg. Ezen alkalmatossággal szóllott az egri tefter tihájával, ki is ma hatod napja, hogy érkezett Arnoltországból; beszélli, hogy Mamhut bégoglinak két annyi hada lenne ez jövendő campániában, mint tavaly volt, már is készül táborban, és az elmúlt nyáron hogy az vezérrel öszveszóllalkoztak volt, már az is complanálódott közöttök.

Die 1. Februarii. Jó idején reggel mentem az réz-effendi szállására az tolmácscsal, és csak magánossan lévén, mindgyárt eleiben mentem; mindgyárt az menzil-fermánt kezünkben adta, és megparancsolta: továbbad menjünk hozzá, az fejedelemnek szólló levelet is kezünkhöz adta. Ezen alkalmatossággal, minthogy tegnap Skerlet uram meghadta volt, hogy az melly élést utólszor, az vezér Landor-Fejérvártól való eljövetelekor adtak, úgy tudta az réz-effendi, hogy mindeddig sem vette urunk kezéhez: arról informáljuk

az réz-effendit; mellyet is azon alkalmatossággal elkövettem, és megmondottam, hogy régen el is költ. Kérdette az réz-effendi: honnan vette az élést fel az fejedelem? Mondottam: Isten áldja meg Csafer passát, ő adta, mert látta az fejedelem szükségit, hogy nem élhet. Kire az réz-effendi: én úgy tudtam, hogy még eddig sem vette kezéhez. Iteráltam újobban, hogy régen el is költ. Ezzel előlle kijöttem.

Az külső házában egy meghitt cselebi-szolgájával, azaz a keszedárjával, ugyan előttem, csak magánossan
az u
sokáig beszéllvén Haszán aga, beszéllette 96, 47
ru nk mi ke t
242 108 dolgait: ezelőtt egy-két nappal 205 194 45,
be sz él t a ré z- effendi a vezér rel
145 67 166 45, 79, 239 55 312, 79, 412 107, s azt
miért nem vi se l te k
mondotta szemében: 466, 105, 259 244 27 249 25,
go n do t az em be r r ő l
181 31 157 45 erről 96, 167 145 41 42 75 27? hány
va gy on
három boncsokos vezéretek 257 61 223? hány két boncsokos passátok? hány egy boncsokos béketek?
vi sz en, az me ly e k nek le g
mellyik 259 67 168, 96, 204 63 21 25 107, 199 17
na gy u b ma n sz u p ja vagy on is
208 61 213 5, 203 31 67 47 37 188, 503 223, 104,
ezer em be r t Et az em ber me nyi
431, 167 145 41 45 mezőre? 99, 96, 167 41, 183 65
hogy or sz á ga to k ba n ny o
esztendeje, 101, 225 67 3 181 251 25 144 31, 65 33
mo ro g nem se m mi ma n sz u p
206 241 17, 105 lévén 244 29 205, 203 31 67 47 37
ja had at ta r to t t
188: mennyi 436 143, 248 41 251 45 46 eddig, magatok jól tudjátok; hiszen ez az ember csak ollyan

ennek a birodalomnak, mint egy madárka, az ki ha egy fára száll, annak egy levelecskéjével béfedeződik. Mit tenne hát egy illyen embert illyen birodalom-

Az vezér ' e ze k re a ré z-
nak accomodálni? 96, 412, 12 55 25 239, 79, 239 55
effendi sz a va i ra meg né mú l t egy
312, 67 4 257 21 238, 403 209 207 27 45, 429,
sz ót sem tu do t t
67 227, 105, 252 157 45 46 szóllani.

Die eodem, mihelt az réz-effenditűl kijöttünk, küldöttük Gyárfás Tamást Skerlet uramhoz: ha levelet akar az fejedelemnek irni, az menzil-fermán már kezünknél vagyon; de nem tanálta szállásán, hanem visszajövén, ugyan ikindikor küldöttük újobban Gyárfás Tamást hozzája; akkor sem tanálta szállásán, hanem várakozott, míg hazament. Mikor azért lováról leszállott volna, eleiben megyen Gyárfás Tamás, és mosolyogva kérdi Skerlet uram tőlle: quid novi Domine? forte habetis aliquid? Kire Gyárfás Tamás: az menzil-fermán már kézhez adatott, az réz-effendi is irt, jó reggel el fog menni a pósta; ha irni akar urunknak, alázatossan akartuk értésére adni. Kire Skerlet uram: expedietur summo mane? Mondotta Gyárfás Tamás: az szándék az, minthogy minden készen vagyon, az Skerlet uram levelein kívül. Erre Skerlet uram: cras adhuc non expediatur, quia Illustrissimus Dominus legatus Gallicus hodie fuit apud Supremum Vezirium, et inter alias quasdam propositiones habuit ex parte Principis, ad quas Vezirius promisit aliquod subsidium pecuniarium, et credo, quod intra duos-tres dies fermanum etiam extradabitur. Erre Gyárfás Tamás: minthogy az menzil-fermán kéznél van, az lengyelországi levelekre nézve talám ezen póstának szükséges az elküldése. Ha valamit adnának, Horváth Ferencz

uram arra várakoznék, s más ember is volna. Kire Skerlet uram: bene, Domine; itaque summo mane denunciabitis mihi, si expedietur homo, vel si ipsemet poteris venire Domine, ego scribam. Gyárfás Tamás mondotta: ha úgy parancsolja, s neki úgy tetszik, nem küldünk, magunkat alkalmaztatjuk az ő tetszéséhez. Erre Skerlet uram: Domine, quid ego sciam dicere aliud, quam, quod si homo expedietur, scribam, si non, non; dicas Domine domi haec, quae nunc tibi dico, et si determinabitur hominis expeditio, sciam summo mane. Mondotta Gyárfás Tamás: ő parancsolta volt, hogy az réz-effendihez elmenvén, informáljuk arról, hogy az Landor-Fejérvárról való eljövetelekor a vezér az melly élést adott, már az el is költ: mert úgy tudják, hogy urunk még kezéhez sem vötte; mellyet az ő tetszése szerént elkövettünk. Erre Skerlet uram: bene factum Domine; plane in praesentia Domini legati dicebat Vezirius ista: sed statim Dominus Cancellarius et ego subjunximus, quod etiam consumpta sint. Mellyet Gyárfás Tamás megköszönvén, tőlle elbúcsúzott.

Die 2. Februarii. Jó reggel küldött érettünk az orator, kihez is Horváth Ferencz urammal elmenvén és mindgyárást szemben lévén vélle, mondotta: Domine, heri fui cum Supremo Vezirio et plurimum sum cum illo loquutus, praesente Domine réz-effendio et interprete universali; post plurimas collocutiones loquutus sum etiam de negotio Principis, necessitatesque ipsi exposui.

Me ly e k re az vezér
204 63 12 25 239, 96, 412 kezdette

előszámlálni: e k ko r en ny i bú zá t,
12 25 196 41, 168 65 21, 148 267 45,

e k ko r en ny i ár pá t, am a k
11 25 196 41, 168 65 21, 140 228 45, 138 2 25

ko r an ny i an ny i ri s ká
146 41, 139 65 21 pénzt, 139 65 21, 240 43 193
sá t, an ny i é lé st ad tu nk, még
243 45, 139 65 21, 12 199 91, 135 248 29: 463 is
nem te l he ti k so ha Po st ta
105, 249 27 184 250 25, 246 183 bé. 231 91, 248
le s di f fi cu l ta te s
199 43, 156 15 175 153 27 248 249 43 promisit, quod vellet dare aliqua victualia pro Principe; cum ego tamen bene sciam, quod ista aut non essent bona, aut tarde subministrarentur: rogavi ipsum, ut omissis iis, potius subministraret aliquod subsidium pecuniarium. Ad quae Vezirius: si ita debeat fieri. dabo ipsi recenter decem bursas pecuniae. Obtenta itaque hac promissione, ipsi valedixi, et ubi exiissem, aggratulati sunt Dominus Cancellarius, Tihaja et Skerlet, quod ego fuerim tam fortunatus ex parte Celsissimi Principis, quia praeter me neminem sperassent hoc efficere potuisse. Itaque Domine, habeatis jam curam, et admoneatis Dominum Maurocordatum: allaboret in eo, ut gratia ista Portae quantocius administretur. Ugyanezen alkalmatossággal mondotta az orator: Fui etiam eadem via ad Seislamum et ipsi literas Principis tradidi, et ipsi fuit pergratissima memoria Principis, quod ipsius oblitus non fuerit, dixitque: perscribas ipsi et assecures de amicitia mea syncera, et in quibuscunque potero
qui d tamen fa ci
ipsi servire, non intermittam; 235 9, 397 sit 173 151
en du m cu m ne bu lo ne
168 158 29, 153 29 isto 209 148 201 209, tu ipse vides. Ezek az szók igen tetszettenek az oratornak, et
di s co r di ae
summe praeplacerent isti 156 43 152 41 156 80,
inter et Vezér i um.
341 Pontificem 85, 412 21 253.

Die eodem küldöttük vala Gyárfás Tamást Skerlet uramhoz, adván értésére, hogy a póstát el akarjuk küldeni, azért irjon levelet urunknak, mivel maga is ezt megkívánta. Kihez képest irt mindgyárt Skerlet uram s a levelet kézhez is adta. Ezen alkalmatossággal szóllott Gyárfás Tamás azon, hogy a mikor a vezér megigért gratiáját megadják, szerezzen audientiát előtte, hadd köszönhessük meg; az dolgoknak az ő assistentiája által jó kezdeti lévén, legyen jó vége is. Kire Skerlet uram: audientiam procurabo Domine. Fatendum est quidem, quod resolutio data est praesente Domino legato Gallo, sed testis est Deus, quod non defui praedisponere mentem Vezirij. — Mellyre Gyárfás Tamás mondotta: Isten is azért áldja meg, az fejedelem sem múlatja el megszolgálni. Mi is alázatos szolgái maradunk. Kire Skerlet uram: ita spero Domine, nec dubito.

Azalatt mig Gyárfás Tamás odajárt, érkezék Inczédi Mihály uram póstán, az urunk leveleit megadván, az úr Sándor Gáspár uram jöveteliről informálván, s úgy egyéb dolgokról is. Kihez képest az Lengyelországbul jött levélre nézve a póstának elküldésit akartuk tartóztatni az úr elérkezésére. Jól esett, hogy volt Inczédi Mihály uramnál clavissa, mert megfordíthattuk, és in paribus elküldöttük. Az fermánnal nem lehetvén mulatni, az póstát ezekkel indítjuk Isten jóvoltábúl.

Balogh László elmeneteli után való continuatió.

Die 3. Februarij. Küldöttük el Balogh Lászlót kegyelmes urunkhoz póstán, az eddig interveniált tudósításokkal és levelekkel.

Eodem die érkezett Brassai is, Sándor Gáspár uram levét hozta, de egyebet semmit sem.

Die 4. ejusdem. Jó reggel mentünk vala az Skerlet uram szállására, de házánál nem tanálhattuk, igen idején kiment volt házától. Onnan visszajövén, mentünk az kapura, és az réz-effendi szállásán szemben lévén vélle, megköszöntem néki kegyelmes urunk dolgaiban való szives fáradozását a vezér előtt. Kértem, tovább is munkálódjék urunk dolgaiban, és ha immár a vezér megigérte a tiz erszény pénzt: ő kegyelme munkálódnék a kiszerzésében is mentűl hamarébb, mert mind kegyelmes urunk s mind hadai nagy szükségben vannak. Egy kevés ideig gondolkodván, Haszán agának mondá: irasson egy arzuált törökűl, és azt is megmondá, mint kelljen iratni. Ikindikor, így mond, menjetek fel a tihájához, és ha elveszi jóval, jó; ha nem, és mondja, hogy várakozzatok még egynéhány napig, hozzátok énhozzám. Az suplicatiót Omer effendivel megiratván, ismét felvittük néki; megolvasván, helyben hadta. Azonban elérkezvén Sándor Gáspár uram is, ezen suplicatiónak béadását mai napról elhalasztottam, várakozván az ő kegyelme béérkezésére, és olly véggel, hogy ő kegyelmével

conferálhassak, és egyszersmind talám az ő kegyelme jövetelivel meg is fogják szaporítani az megigért summát.

Eodem die érkezett bé Sándor Gáspár uram, délután egy órakor tajban, és nem is jött bé a városban szállásunkra, minthogy Horváth Ferencz és Inczédi uraimék eleiben mentenek volt ő kegyelmének; ő kegyelmeket visszabocsátván, Sándor uram maga egyenessen divertált az oratorhoz, Horváth Ferencz uramnak meghagyván, hogy Haszán agát mindgyárt küldje a réz-effendihez, és az ő kegyelme jövetelit neki megizenvén, jelentette, hogy elsőbben is vélle kivánna szemben lenni, és mindeneknek előtte az dolgokat néki megbeszélleni. Felmenvén azért Haszán aga a réz-effendihez, Sándor uram jövetelit néki megjelentette s kivánta is egyszersmind, hogy lehessen magánossan szemben vélle. Kire az réz-effendi azt felelte: irassa le ő kegyelme a dolgokat és küldje fel néki irásban, azután maga is beszélleni fog ő kegyelmével. Sándor uramnak azért ezeket Horváth Ferencz uram megirván az orator szállására, maga is feljött ő kegyelme a szállásra; későnek itélvén Sándor uram ő kegyelme a dolgoknak töröktül való leiratását: a passák leveleit in specie felküldötte a réz-effendinek, kiket is felvivén Haszán aga, elvette a réz-effendi, és akkoron nem lévén ideje az megolvasásokra, megmondotta a tolmácsnak: magánossan meg fogja olvasni; következendő nap peniglen reggel Sándor uram menjen fel hozzája és szemben lészen vélle.

Eodem die Gyárfás Tamást is küldötte Sándor uram Skerlet uramhoz, köszöntetvén és jelentvén ideérkezését; micsoda dolgokkal jött penig, akarja vélle is közleni: mikor menjen azért? kérdést is tétetett.

Mellyre Skerlet uram mondotta, hogy reggel megvárja, addig kapura nem megyen.

Die 5. Igen jó reggel felkelvén Sándor uram, ment Skerlet uram szállására, Horváth Ferencz urammal együtt, és noha én is offeráltam magamat, hogy örömest elmegyek ő kegyelmével: de nem tetszvén ő kegyelmeknek az én elmenetelem, engemet a szálláson hadtanak; ellenben peniglen Sándor uram megparancsolta énnékem, hogy a tolmács mihelt feljő szállásáról, — menjen a réz-effendi szállására és ő kegyelmét ott várja meg. — Skerlet uramnál micsoda beszédek voltanak, Sándor uram elhiszem maga diariumjában meg fogja irni. Onnan ő kegyelmek hova mentenek és micsoda operatiói voltanak, én abban semmit sem tudok, mert engemet magoktul elhadtanak, és azon egy úttal a vezérrel is szemben voltanak s meg is kaftányoztattanak: noha de bono ordine ez lesz vala talám a rendi, hogy primo intuitu mikor az urunk követjei vezérekkel szemben szoktanak lenni, az kapithiának is jelen kellene lenni, az lévén egyik számadó szolgája az urának; de én kimaradtam a kasbul, Horváth Ferencz uram bölcselkedése miatt, kit nem is utólsó bestelenségemnek tarthatok. Patientia!

Eodem die ikindi tájban ment Sándor uram ő kegyelme a jancsár-agához, engemet is elvivén magával; kivel is szemben lévén, urunk leveleit néki megadta, és nagy humanitással excipiálta is. Az leveleket patienter megolvastatván, addig leültetett bennünket, annakutánna Sándor uramtól minden dolgokról és hirekről tudakozódott, kikre is ő kegyelme nagy becsülettel megfelelt. Ajánlotta is magát mindenekben a jancsár-aga kegyelmes urunk dolgainak promotiójára.

Megjelentettük azt is néki, hogy az hatalmas vezér valamelly pénzbeli succursust is igért kegyelmes urunknak; kire a jancsár-aga mondotta: talám élés is leszen a pénz mellé. Több ajánlásokat is tévén urunk dolgainak promoveálásának készsége iránt, ezzel tőlle eljöttünk; kikről is, elhittem, Sándor uram informatiót tészen maga diariumjában.

Die 6. Sándor uramat ő kegyelmét hivatta az orator maga szállására, és Inczédi Mihály uramat is elvivén magával, Gyárfás Tamást küldötte Kupároglihoz, Fabri uramnak szólló de Lora uram levelével, kinek is azon alkalmatossággal Székel Zsigmond uram újobban érkezett leveleit, úgy kegyelmes urunknak szólló vajda levelét is kezéhez adta, lévén azon levelek között az oratornak szólló levele is Székel Zsigmondnak, és abban inclusive újobban Lengyelországbul érkezett levelek. Sándor uram ő kegyelme szintén az oratornál lévén: akkor mindgyárást az ő kegyelme kezében küldöttem, kit is ő kegyelme az oratornak resignált.

Eodem die kerestük Sándor urammal együtt mind kajmekámat, teftedárt: de nem tanáltuk szállásán.

Die eodem ikindi után mentem a vezér tihájához a tolmácscsal, és az melly suplicatiót a fővezérnek irattam volt pénz és egyéb élés felől, kértem az tiháját, hogy adja bé az urának; mellyet is elvévén tőllem, megnézé, és visszaadván, mondotta: már ez nem szükséges, mert tegnap a vezér beszéllvén a teftedárral, mind pénzt, s mind élést rendelnek a fejedelemnek, és a tiháját is egynéhány napok múlva el fogják bocsátani. Jóakaraját igen-igen megköszöntem, s kértem is, hogy tovább is legyen urunkhoz ő nagyságához affectionatus és segítse dolgait, promoveálja a vezér előtt;

kegyelmes urunk is, Isten boldogitván, nem leszen feledékeny jóakaratjáról.

Die 7. Voltam Sándor urammal teftedárhoz, kajmekám tihájához, onnan ismét a kajmekámhoz. Kikkel is szemben lévén, referálom ez iránt magamat Sándor uram diariumára.

Die 8. Voltam Sándor Gáspár urammal a muzur-aga látogatására, ki is nagy becsülettel excipiálván ő kegyelmét, magánossan is sokat beszélgettenek tolmács által; az kapun is ezen alkalmatossággal voltam: de semmi olly dolgot nem láttam sem nem hallottam.

Die 9. Sándor uram a Csafer passa kapitihájához és más helyekre is járván, a tolmácsot elvitte magával. Én a szálláson contineáltam magamat.

Die. 10. Jó reggel a tolmácscsal együtt Sándor uram ment a réz-effendihez magános beszélgetésre.

Eodem die jött bé az angliai orator, kinek solennitással való excipiálásának nézésére mentenek Inczédi Mihály uram, Bay András és Gyárfás Tamásék. Vittenek volt eleibe a követnek egy fejér, felöltöztetett török lovat, kire is ráülvén, két felől a kantárszárat két török fogta. Voltanak magának is szolgái gyalog maga mellett. Hozták el a császár szarajja előtt; a csauz-passa ötvenig való csauzzal ment ki excipiálására, kik is ketten-ketten jöttenek az úton, távul egymástól, a csauz-passa penig maga mellett a követ mellett járt. Ezek előtt mintegy ötvenig való kápás jancsár ment. Az követ emberei, szolgái is mintegy negyvennyolczan, ötvenen lehettek, megszaporodván az hollandusokkal is, kik innen eleibe mentenek volt. Az hintaját utánnok hozták: hat fakó kancza ló volt előtte, festett farkúak, és az üstökire mindenikének bokréta volt kötve. Az szekér után két hasonló lovakat hoztanak vezetéken. Kápás jan-

csárok állottanak ollyan helyen sort. a hol kik a kulukokon*) voltanak.

Die 11. Reggel voltam a kapun, a tolmácscsal együtt, holott is nagy dívánkozás volt; a jancsártisztek mind fen voltak.

Die 12. Az úr. Sándor uram a teftedárnál volt. ki is pénzt. posztót és abát is igért; maga diariumában, elhittem, ő kegyelme mindeneket bőven feltett.

Die 13. Voltunk a teftedárhoz. ki is ezer sing posztót kézhez adatván. hozattuk a szállásunkra.

Die 14. Voltunk a kapun. de semmi memorabilét nem láttunk.

Die 15. Sándor Gáspár uram volt a teftedárhoz a tolmácscsal együtt, holott is mivel jártak. maga diariumábúl megtetszik. Azután négyen: Sándor Gáspár uram, én, Horváth Ferencz és Inczédi uram mentünk az oratorhoz.

Die 16. Sándor urammal voltam én is a vezér tihájához, holott is mivel jártunk, az ő kegyelme diariumábúl kitetszik.

Die 17. is voltam a kapun Sándor Gáspár urammal együtt; a tihájánál is ott voltam.

Die 18. Haszán agával voltam a kapun, és az késérő fermánt Gyárfás Tamás számára elhoztuk.

Die 19. is az kapun voltam. mellyeket Sándor Gáspár uram bőven megirt.**)

---

*) Értsd: a hol valakik a csónakokon — kajik, kujuk — voltanak.

**) Ettől fogva más irással irva foly tovább a napló.

Anno 1693. Februarius.*)

22. Reggel voltam az moldvai követeknél, kik ezek voltak: Logofet, Posztelnik, Vornik, Pohárnikul, Szülcsér; panaszolkodtak hazájok pusztaságán, és hogy noha Moldva 17. vármegyébül állott, de már ötnél több nincsen kezeknél, azt is a lengyel, tatár, kozák elpusztította, — mégis régi adajokban a porta nem akar semmit is lehadni. Ők azért jöttenek, hogy instáljanak s protestáljanak, hogy ha nem kedveznek nékik, s adajokat nem könnyebbítik: a jövő tavaszszal az a rész is, melly még kezeknél van, pusztán marad. Jelenték azt is, hogy tegnap a tihájával szemben voltak, ma az vezérnél is audientiájok lészen. Én jovallám nékik: már a vezérrel legyenek szemben s azután requirálják az francziai oratort is, kinek a portán nagy tekinteti van; minthogy a vajdának ő nagyságának jóakarója. Kegyelmes urunk ő nagysága nevével én is requirálni fogom, és így ő nagyságáért is sokat cselekszik; úgy hiszem, segíteni fogja dolgokat. Mellyet nékem megköszönének, s igírék arra magokat: minden dolgokat velem communicálják, s az oratort is requirálják. Tudakozám Kamenicz állapotjáról; mondák, igen megszorulva vadnak; az nyáron a lengyel király a melly palánkat épített egy órányi földre Kameniczhez, 5000 gyalog, 3000 lovas lévén benne, még csak embert is Kameniczből ki nem bocsátanak. A vezér egy kapu-

*) Itt egy levél és mintegy fél lap üresen áll, s a február 20- és 21-ikéről való följegyzések elmaradtak.

csi-pasát küldött volna belé hópénzzel, kit a vajda lovasokkal meg is indított volt: de az lengyelek, kozákok már útját elállván, kételníttetett az is visszatérni. Jász-vásáron octurál, várna tatárokat Budcsákból, késérésére ha jőnének.

Tudakoztam a tatár hámrul s készületiről; mondá a Logofet: sem az hámnak, sem készületinek nincsen közöttök semmi híre.

Ezen híreket referáltam az francziai oratornak mindgyárt, kedvessen is vette, s mondá: Poloni blocquadarunt Camenecum, et adhuc vellent, Tartari prohiberentur, ne in Poloniam faciant irruptionem; quod fuisset ridiculum, si nomine Principis proposuissetis. Mondá az orator azt is: úgy látja, a vezér már nem késik, meg kell indúlni. Én mondék: nem látom semmi jelét indúlásának, mert az ugyan való, mindenfelé fermánokat küldött a készületekről: de pénzt egyfelé sem; a hadak is messze s széllyel lévén, az szokott nyári időnél elébb csak nem indúlhat. Mellyen az orator megegyeze.

Gyárfás uram a posztóval kegyelmes urunkhoz, Horvát Ferencz uram a tiz erszény pénzről való fermánnal Nikápoly felé elindúltanak.

Estve nyolcz órakor érkezék Balog László kegyelmes urunktól; ezen alkalmatossággal hozta ő nagysága tudosítását az Gyulában való élés béviteléről, és micsoda kárral tért vissza a katonaság.

23. Jó reggel kapitány (Sándor) uram ment a rézeffendihez s tihájához; ott mint proponálta s procurálta ezen dolgokat, maga ő kegyelme leirta, s kegyelmes urunknak ő nagyságának megviszi.

Bai Mihály uram ment jó reggel Skerlethez, kegyelmes urunk levelét néki praesentálta, mellyet

megolvasván, kérdette: An jam Dominus Sándor abiit? Felelt: nondum, quia adhuc expeditiones non habet paratas. Mond: Domine, istud iter non debebat suscipere. Felel Bai uram: nolens volens suscipere debuit, quia ad caput ipsius (nulla excusatione accepta) imposuit Vezirius. Mond: Si ita est Domine, debuit facere, licet hic habebat alia negotia. Kérdi tovább: nonne habetis aliqua nova? Mond Bai uram: nulla, praeter ea quae scripta sunt vestrae Illustritati. Hozta azt is elő: quomodo imbelles istos Valachos ad hoc iter debuistis accipere, propter ipsos et vestra militia peribit. Mond Bai uram: Vezirius scit cur fecerit. Skerlet: tamen Dominus Sándor desideravit. Bai uram tagadta, hogy kívánta volna. Mond továbbá: ecce ibo ad Portam et ibi loquar cum Domino Sándor.

Én is jó reggel menvén a francziai oratorhoz, kegyelmes urunk s Lora uram leveleit megadtam, mellyeket megolvasván feje csóválásával s nyelve kivetésével, én is mondék: videat vestra Excellentia iniquas Csafer passae informationes, quae jam praevaluerunt; Principem accusat, et ipse ac passa Temesváriensis sunt causa, quod et Jenővam annonam non introduxerunt nostri milites. Csafer passa pro viatico qualem panem dederat militibus, ostendetur Vezirio, et vestra Excellentia videbit, pro canibus talis panis non valebat. Temesvaríni etiam milites a Gyula reduces erant parati iterum Jenővam ire, tantummodo duorum dierum pabulum et panem a passa poscebant, quod et promiserat: verum per diem et noctem milites et equi fessi, jejuni contra passae promissum stantes, ne et ulterius tempus ibi perdentes, magis destruantur, redire coacti sunt. Nec hanc militiam Csafer passa pro ducendo commeatu petierat, sed tantum pro comi-

tiva; tamen fecerunt quicquid potuerunt. Mond az orator: Domine, non svadeo, quod contra Csafer passam querelas faciatis, cum ipse sit primus in partibus vestris. Contra ipsum conqueri nec volumus: sed quod ipsius delationes contra Principem fuerint injustae, justis rationibus ostendere intendemus, uti jam Dominus Sándor est in hoc opere. Monda: bene Domine, tantum rogo Dominum Sándor, antequam abeat, veniat ad me.

Sándor uram tiz órakor ebédelvén, elmene a francziai oratorhoz, olly készülettel, hogy onnét útját directe continuálja; hová is engemet kihivatván Sándor uram, kimenék, és elvivém magammal a Jablonovszky uram levelét, mellyet az órator igírt: maga tolmácsával fordíttat meg, hogy ne legyen publicummá, — közöljem úgy azután a réz-effendivel.

24. Jó reggel mentem Skerlet uramhoz: követém, Sándor uram nevével, hogy tőlle el nem búcsúzhatott, mert a vezér elmenetelét igen siettette, sőt csauzokkal lesette elindulását is. Mondá: bene, Domine, et jam abiit? Mondék: jam abiit. Et vestra Illustritas potuit audire, quam dure demandatum est Principi, quod annonam in Jenővam intromittat; militiam Princeps libenter accomodabit pro securitate, qui faciant officia militum, tantummodo passae commoditatem vecturae procurent, quia hoc Principi procurare impossibile est. Mond: Domine, faciat Princeps quicquid poterit. Mondék: faciet quae poterit, sed modo cogitur et ad ea, quae non potest. Et consideret vestra Excellentia, qualis sit mens Vezirii: et Principi Valachiae demandavit, ut ad hoc opus aliquos homines et equos mittat. Mond: tamen Domine vos desiderastis. Mondék: absit Domine, quod nos desiderassemus, quin

imo fuimus contrarii, et diximus: ad quod tempus Princeps hos equites praeparabit, in vicina Transsylvania rescient Germani et vias magis obsidebunt. Mond: Domine, mihi dixit Valachiae residens, quod desideravit Dominus Sándor. Mondék: Non credat, quia testor Deum, Domino Sándor neque in mentem venit, antequam ab ipso Vezirio audivisset. Mond: Domine, tanta onera imposita sunt isti Principi Valachiae, ut medietatem vix poterit praestare; sed quia hi sunt Domini, mandant quicquid volunt. Ezekután kérém az Haszán aga suplicatiója promotiójára, kegyelmes urunk nevével, mellyben igíré jóakaratját. Innét menék a francziai oratorhoz, hogy, ha megfordíttatta a Jablonovszki uram irását, vegyem kézhez; egyszersmind elolvasám néki Székely Zsigmondnak irt Zamojszki uram levelét, mellyet megköszöne: de még el nem készülvén a török fordítás, váratta velem, ebédre is maraszta. Azomban misére mene, melly elvégeződvén, házában ismét béhivata, s kérdezé Erdély határit. Mondék: Erdély magában nem sokat tészen, hanem azt nagyította az Partium. Mondá: Mert a németek azt forgatják, hogy csak azt adják vissza, a mi Erdélynek hivattatik. Mondék: ha csak azt, annak fejedelem nem kell, mert az egy fejedelmet el nem tart, az igen kevés. Kérdezi tőllem: ha valamit nem értettem-é a békesség dolgáról? Mondék: semmit nem. Az hol tudakozom is, csak hadakozást mondanak hogy lészen. Ezekután ebédre felmenénk, jóllakánk. Ebédután házában lekísírém, kártyázni leüle, azomban a levél fordítását is meghozák, s kezemben adván, vélle eljövék. — Bai Mihály uram a kapura lévén, értette közhirrel, hogy a császár is ki fogna ez idén jőni.

25. Voltam a réz-effendinél, és praesentáltam az orator geniussa szerint lett lengyelországi (levél) fordítását, mellyet megolvasván, mondá: nem jól van ez irva, mert ebben én is értettem. Vőm észre, hogy tudós abban a dologban. Mondám: majd itt egy effendivel megnézetem, s meglátom mint van; ha jól nem irták, jobban kell iratnom. Mellyet kinn egy effendivel megolvastaték, s meg bemenék hozzá, mondék: látom magam is, nem jól irták; de minthogy a fejedelem látta, nem méltó az vezérrel közleni: hanem csak nagyságodnak mint kedves apjának akarta tudtára adni; nagyságod penig jól érti, talám nem is méltó újjalag fordíttatni. Mondá: vagy fordíttasd meg, s hozd hozzám. Mondék: jobb effendit keresek hát s megfordíttatom, s nagyságodnak előhozom. Kérdezé: kapitány uram elment-é? és ha azt a kenyeret a vezérnek megmutattuk-é? Mondék: a vezérnek nem, de a tihájának megmutattuk. Mondá: mit felelt a tihája? Mondék: csak azt mondta, már azok elmúlt dolgok. Feje csóválásával mondá: látjátok-é, melly bolond! Ezen dolgok relatiójával menék az oratorhoz, de hogy valamint ne controvertálja az ő fordításának helyben nem hagyását: én azt mondám, hogy csak azt kívánja a réz-effendi, hogy csak summáját irassam le azoknak a dolgoknak. (Én erről relatiót nem tettem volna az oratornak, de Fonton szintén a réz-effendinél lévén én ottlétemkor, látta, hogy a réz-effendi levelet küldött kezemhez. Ezen az orator megtüzesedvén, mondá: Domine, caveat, aliquid contrarii non scribatur ibi! Mondék: hogy gondolja még nagyságod, hogy én ellenkezőt iratnék? mit is tudnék akarva is ellenkezőt iratni! Csendesedvén, mondá: azt mindenekfelett ki ne hagyjam belőlle, hogy a lengyel király s királyné

igéretet tettek a gallicus követnek, hogy munkálódni fogják, hogy a mire ereszkedett a porta, a francziai király requisitiójára acceptálja a respublica. Mondám: nem hagyom, sőt párban el is viszem hozzá, a mint summáltatni fogom azon dolgokat. Mondá: úgy veszi észre, munkában vadnak a portai ministerek, hogy a réz-effendi annyira kap rajta. — Eljövék onnan. Omér effendi szállásomon lévén, jobb s értelmesebb formában irattam le Sándor uram orator szállásán leirt conceptussát; más papirosra azon dolgok summáját is leirattam vélle.

26. Haszán aga által küldém fel azon új fordítást a réz-effendinek; magam azért nem mentem fel, hogy nem tudván Sándor uram mint discurált vélle, ha valamit fog objiciálni, nem tudok rá egy nyomon felelni. Az kapun ezen nap semmi új dolog nem volt. Vendéglettük meg a moldvai bóérokat.

27. Bai Mihály uram a kapura volt, de nem látott semmi új dolgot, hanem beszílt Janákival, és hozván elő, hogy a vezér a vajdára mi formában vetett lovasokat, mondta: ö úgy értette, hogy Sándor uram kívánta. Bai uram hitire mondván, hogy Sándor uramnak sem hire, sem tanácsa nem lévén benne, sőt inkább ellenzette, okozván, hogy a későn is lenne meg: végre mutatta magát, mintha elhitte volna, és mondta, hogy aga ment a vajdához ezen dolog procurálására, és hogy a vezér mikor először ezen dologért hivatta, első kérdése is a volt: Havasalföldébül merre mennek Temesvárra? Ő mondta: Lugasban, Karan-Sebesben ellenség lévén, Nikápolynál vagy Vidinnél által kell a Dunán jőni. Ez nap mentünk eszki-csámi szarajhoz, s néztük a császárnak templomban való jövetelit. A jancsár-aga elébb egy órával eljöve, s várta a templom

ajtajánál; azután a császár is hintón elérkezék, hoztak előtte tiz vezetíket, és ült a hintó első részében a sziliktár-aga. Leszállván a császár, a jancsár-aga fogta, és megfordúlván a jelen való sokaságra, magát nékik meghajtá, s úgy mene bé. Végezvén cultusát, onnét ment a vezér szarajja felé, holott a vezér a kapunál várván, áldott köntösét megcsókolta háromszor, gyalog messze kisírte; a vezér megtérvén s templomban menvén, a császár csakhamar megint a vezérhez jött, holott az udvaron már hely lévén a császárnak készítve, mulatott ott öt óráig, s a vezérrel discurált, holott a vezér udvarabeli ifjak dsidáztak a császár előtt. — Volt ebéden nállunk a franczíai orator doctora, kerülvén a böjt-eleséget.

28. Ez nap lévén rendeltetve a fővezértül az angliai oratorral való szemben lételre, jókor a kapura felmentünk, holott látván az audientiának haladását, szállásunkra fordúltunk, és utunkban tanálók egy helyen (hová az angliai orator felhozatása nézésére már magoknak helyet vertek volt) a gallicus orator secretáriussát, lovászmesterét, kik is megértvén tüllünk az audientiának haladását, velünk eljövének az szállásunkra: holott a konyhára is bétekintettek, és láttak valami főtt lépet és májjot a több étkek közt, mellyet mi cseléd számára szoktunk készíttetni; ők azt jeles éteknek tartván, magok kezdének szakácskodni, és az melly jó magyar étkeink készen voltak, azoknak jovát és zsirját mind elszedék, a sovány lépet, májjot belévagdalák, s megfűszerszámozák, s mintegy félóráig erőssen megfőzék. Nevettük s sajnáltuk is a dolgot, hogy egy eledelért minden étkünk ízit elronták. Elkészítvén, asztalra hozák magok, akaratunk ellen is vélünk dicsírtették. Én mondám: a fen-kő is jó volna

avval a lével! Haszán aga ízit kedvellette-é (mert egyik is nem igen ette a húsát) vagy a sok erőszakos dicsíretre nézve, annyit ett benne, hogy harmadnapig böjtölt utánna. Ezen secretárius beszéllé, hogy tegnap a császár a vezérnél volt, s annyira contentálódott a vezér a császár discursusival, hogy miulta vezér, soha ollyan jókedvét nem tudják. Haszán aga is mondja, hogy a vezér a császárnak egy szerszámos lovat, a császár a vezérnek tizezer aranyat adott volna tegnap. Ebédünket végezvén, meg kapura menénk; délre hogy kiáltának, csakhamar a követ felérkezék: libériás szolgái voltak tizennyolczan, igen tisztességessen; maga is a követ fényes köntösben volt, és szép szerszámos vezér szepe-szőrű lován ült. A szolgáit is mind szerszámos lovakon hozták fel. Volt a vezérrel circiter egy óráig; tizenhatodmagával kaftányozták fel.

Martius.

1. Mentünk a francziai orator udvarlására, holott voltunk ebéden is; ebédtűl felkelvén, adám keziben a lengyelországi levélnek törökűl leiratott fordítását, és mondám: ezt adtam be a réz-effendinek is, azon fordítással egyben, mellyet nagyságod fordíttatott. Ezután kérdi: nincsen-é valami új hirünk? Mondék: nincsen. Az angliai orator audientiáját ő nagysága ministeri velünk együtt látták, arrúl nem szükség szóllanunk: de meg kell vallani, öszvevetvén az elmúlt pénteki császárnak vezérnél való lételit s abbúl ezen természet szerint szomorú, melancholicus vezérnek hertelen érkezett s szokása kívül való jó kedvét az angliai oratorral való hamar szemben lételével: gondolkoztunk, valamint kedve ne légyen a portának a békességhez;

azért kérjük ő nagyságát: a fejedelem dolgaira olly valóságos vigyázással légyen, hogy az egész világ esmérje meg kegyelmes urunkon s rajtunk, melly hasznos az ő felsége protectiója. Követjük ő nagyságát, hogy ezen requisitiónkkal terheljük, tudván, azon kívül is mindent mi arántunk elkövet; de minthogy akár hadra, akár békességre hanyatoljon a dolog, az mi bőrünkben jár: elménk nyughatatlankodik, nem állhatjuk, hogy ő nagysága előtt ne importunuskodjunk. Felel: Domini! bene scio omnia ea quae acta sunt die Veneris, et quod Vezirius equum faleratum, et magnum horologium dederit Imperatori; scio et hoc, quod orator Angliae admissus sit ad audientiam; et vestrae Dominationes credant: habebo curiositatem circa negotia vestra, uti etiam sum assecuratus a principalioribus ministris, quod etsi fiat pax, Princeps et vestrae Dominationes non negligentur; tamen ego pacem sperare nullo modo possum, quia scio de certo, quod haec mediatio Anglica proponat Turcis inhonestas conditiones: Transsylvaniam quidem et Eszekum abdicare promittunt, sed Budam et Váradinum conservare volunt, unde et Transsylvaniae et Turcis apertissimum semper immineret periculum. Vezirius utrum desiderat pacem aut bellum? de eo sponte loqui nolo, hoc Deus scit. Imperator quod sit belli avidus, scio, et ibit in persona, nisi Vezirius sumptibus parcere volens, svaserit contrarium. Aliis etiam placet bellum, uti kadiaszkerijs, janicerorum agae, et quam plurimis; et iterum repeto, Vezirius utrum desideret pacem aut bellum? de eo sponte loqui nolo, tamen scio et hoc, quod Vezirius brevi movebit, licet possum in isto ipsius motu scrupulum habere: an ad pacem, vel bellum moveat? Ego tamen invigilabo, non solum uti

amicus Principis, sed uti qui amplissimos habeam ordines ac Imperatore meo negotia Principis et vestra procurandi, quia causa vestra est causa nostra. Et de legatione Anglica, antequam non videat et Imperatorem: vix credo, aliquod arduum resciamus, quia postmodum proponet fundamentalia; interim Domini vigilemus, et ego omnia vobis communicabo, et vos faciatis hoc.

Haszán aga beszélli: a vezér belső inassátúl értette volna, hogy a vezér csakhamar paradicsomban küldetnék, mert semmi dolgát nem szereti a császár, és a kajmekám-passa succedálna helyiben, ha gyermekeket öszve nem házasították volna; de ha már ő lenne vezér, emennek a kincsét helybenhadná.

2. Volt Bai Mihály uram a kapun, a réz-effendi szállásán is; nem látott s hallott semmi leirásra méltó dolgot. Cserai-Oszmány aga, vezér agája, ki az orator mellett volt mikor Szofiátúl visszajött, nállunk lévén, beszélte, hogy Erdélyt igírné ugyan a német vissza a töröknek, de úgy, hogy ő tegyen fejedelmet benne; de a császárnak arra feleleti az volt: ha egynéhány százezereket elkölt is, de Tökölyi királt el nem hagyja, valamég él, s meg nem szűnik, míg Erdélyben bé nem viszi.

Haszán agával küldettem volt feleségét a rézeffendinéhez, hogy tőlle tanulná ki az angliai orator propositióit; és izente a réz-effendiné, hogy ennek is hasonló kivánsági voltanak, mint azelőtt a hollandusnak: úgymint, a kuruczokat kivánja kézben, Temesvárt, Gyulát, Jenőt visszaadatni, és hogy Bosznya adót adjon; melly propositióiért egészlen contemptusban jött. Mondta az is a rézné, hogy a császárnak az a szándékja, hogy maga is kimenjen és Nándor-Fejérvártt teleljen, ez nyáron penig a tatár chámmal a fejedelmet Erdélyben küldje.

3. Mentünk az francziai oratorhoz, ezeket tudtára adtuk, mellyet megköszönt, s kért is, hogy ezután is mindeneket vélle közöljünk. Ezekután mondá: Et ego bono rumore gratificor vobis, quia medietas pecuniae Principis jam est Constantinopoli, altera medietas vero Smyrnae; et agnoscere poterit Princeps, quam sedulo procuraverim ejus negotium, cum vobis ostendero cambium quo die est scriptum, et vos testes eritis mihi, quod fuit mendacium in illo mercatore, qui in hac materia multa mentitus est. Eventus rerum etiam testabitur. Mi mondánk: noster Princeps nihil diffidit in vestra Excellentia, et habet omnem fiduciam in synceritate vestrae Excellentiae. Monda: már a quietantiákat is elküldte, reménli, nem sokára az egész pénzt idehozzák, s kezünkben adja. Ezekután felmenénk ebédre. Ebédtül felkelvén, monda: habeo literas ex aula, et vestris Dominationibus significo: meo fratri natu minori, noster Imperator dedit abbatiam, quod officium dum ipsi dedisset, fecit mentionem meorum servitiorum. Mellyen minthogy nagy öröme volt, mi is congratulálánk. Ezután a házbul kijövén az tornáczban, a medicussa velünk állván, ezen király kegyelmességérül irt levelét abbas öcscsének elolvasá, s kéré a doctort: nékünk magyarázza meg; ki is mentvén magát vékony deákúl tudásával, nevetve ugyan csak imponálá néki, magyarázza meg! Ki is mond: scribit frater minor natu suae. Excellentiae, quod sua Majestas dederit ipsi abbatiam, et quidem iis terminis, quod hoc officium esset via ad altiora tantum. Ezekután én mondám: credo, quod vestra Excellentia et aliquod evangelium habet modo ex aula. Mond: 'Domine! videbo prius Vezirium, et postmodum omnia vobis communicabo, licet quinque literae adhuc ante

modernas scriptae ad me non pervenerint. Mondá azt is, kívánna Feriol uramnak bizonyos alkalmatossággal irni, ha emberünk volna. Mi mondók: magunknak emberünk nincsen, de vigyázni szoktunk a Nandor-Fejérvárra menni szokott alkalmatosságokra, és ha oda valaki küldetik, hirré adjuk ő nagyságának. Mondá: úgy, de nékem bizonyos alkalmatosság kellene. Nem akarván mi kegyelmes urunk költségét szaporítani, tudván azt is: ha udvartúl van ordinantiája, maga költségén is el kell küldeni, csak nem tudtunk egyebet mondani, hanem hogy most nincs alkalmatosságunk kegyelmes urunkhoz való küldésben.

4. Érkezék Sándor Gáspár uram Kara-Pazárrúl 24. Februarij irt levele, mellyben irja ő kegyelme, hogy a vezér agájával megegyezett, és az melly fejérvári szerdár agáját ottan előtanálta (a ki hozta ezen levelet is) az, angliai oratornak szólló leveleket hozott volna. Ez nap hozák Orosz-Csíkrúl 24. Februarij irt levelét Horvát Ferencz uramnak is, mellyben irja, hogy az tiz erszíny pénzt ott adják meg. Irja azt is, hogy 22 sajkát, 20 gimiát, 22 hidast újakat készítettek volna, és hogy már a sajkák mennének a Vaskapu őrzésére, és hogy a tábori szükségre feles élést hordtak volna oda. Mindezeket irás által közlöttük a franczíai oratorral. Hasas basa mondá, hogy a vezér Szofiánál akarna fűre bocsátani. Nagy conferentia volt vezér, mufti, jancsár-aga, kajmekám, tihája, réz-effendi között a vezér szarajában.

5. Volt Bai Mihály uram a kapun, holott nem látott leirásra való dolgot; beszéllett a moldvai boérokkal, nevezetessen Pohárnikullal, kik mondták: volna reménségek adajok relaxatiója aránt, és hogy a bud-

csáki szultán bévitte volna Kameniczben a pénzt és élést, s ezen alkalmatossággal Lengyelországban bécsapott; mint járt? nemsokára meghalljuk. Ebéden lévén náLlunk a francziai orator Reverend nevü tolmácscsa, s borbéllya, mondák, hogy tegnap estvefelé volt az orator szemben az vezérrel, és hogy Dominus Paget ma Colberthez, a hollandiai oratorhoz ment.

6. Ment Skerlet kétlovú kocsin, két vezetékkel az angliai oratorhoz. Mentünk az francziai oratorhoz hogy igíreti szerint communicálja velünk a Francziábúl jött hireket; a minthogy communicálá is, és mondá: Domini, heri vidi Vezirium, jam et vobis aperio, noster Imperator Christianissimus habuit in mense Januario magnam fortunam, quia fortatitium Furne in Flandria obsideri jussit, tandem per accordam etiam accepit; ibi fecerant hostes magnas provisiones, ut inde fortalitium nostrum Donkerquium prima occasione obsidere possint, et inventa sunt ibi tormenta 1000, et aliae praeparationes ad quatuor milliones aestimatae. Eadem occasione et ad alteram Rheni partem ad Rheinsfellium expedita est a Rege aliqua armada, sub commenda Domini Comitis de Tallárd, eo tantum fine, ut Bavarus (qui cum armada Caesaris et Imperii, reliquorumque confoederatorum, una tantum hora distabat a Furne, cum fuit obsessa et accepta, nec tamen succurrere ausus est), magis confunderetur. Accepta vero Furne, et Dominus Tallárd redire jussus, interim cum sub Rheinsfellio equitasset, globo laethaliter sauciatus est, armada vero absque omni alio damno rediit. — Ez nap voltam a kapun, de nem láttam semmi ollyas dolgot.

7. Volt a francziai orator a jancsár-agánál, és az orator doctora nállunk.

8. Az orator vadászni ment. Bai uram a kapura volt, holott a hollandiai orator Dominus Hemskerek tolmácscsával beszélvén, kérdezte: an habeant aliqua bona nova. Amaz felel: habemus nova, sed non plane bona; és kérdvén Bai uram: lehet-é valami reménség a békességről? emez mond: igen kevés, quin imo fiet terribile bellum. Én mentem Kupár-oglihoz, vettem kezemben Constancinápolybúl Sándor uramnak jött levelet. Ott tanáltam a Posztelniket is. Kérdezém töllök: igaz-é, hogy a tatárok Kamenicz ellenében épített erősségét a lengyeleknek elrontották volna? Mondának: Zváncsa ollyan hely s úgy megerősítették, kősziklán lévén, a természet is úgy megerősítette, nemhogy a tatár rontaná el: de a töröknek is dolgot adna. A tatárok ugyan lovok hátán vittenek bé huszonötezer kila búzát; volt Jászvásártt négyszáz kereskedőszekér is, kik bé akartak menni, de nem bátorkodtak. A tatárok rablani mentek-é, vagy visszatértek? nem ír rólla. Ez nap irtunk Székely Zsigmond uramnak; irtam Veszternik urnak is, a francziai király hada mint vette meg Furnát, Flandriában.

9. Reggeli 9 órakor érkezék Dósa Mihály uram kegyelmes urunktúl; szerencsés három harczait hozta a kuruczoknak. Ezen hirekkel menénk Skerlethez, kinek ő nagysága levelét megadván, s a dolgokat tőllünk örömmel értvén, mondá: Domini, has omnia ponatis ad chartam, et bono mane veniatis ad me; cras divanum Imperatoris erit, Vezirius inde fessus redibit, sed post meridiem Domini, introducemini. Kérdést tévén, ha az instantiákat is egy seriesben irjuk-é a hirekkel? javallá, hogy irjuk le először, s azután meglátja, mit kell cselekednünk. Szállásunkra jövén, vol-

tunk foglalatosok az urunk ő nagysága tudósításának deákúl való fordításában.

10. Jó reggel vívők Skerlethez a fordítást, mellyet megolvasván, jóvá hagyá, s monda: Domini! Divánum praeteriit, tamen modo ire ad Vezirium propter magnam frequentiam non svadeo; sed post meridiem prima hora veniatis eo, me ibi invenietis, et procuremus negotia. A mint az aba állapotját olvassuk, hogy a vezér kegyelmes urunknak irt levelében annyi abát igírt, a mennyit tavaly adtak, mégis csak felényiről, 500 végrűl adatott fermány. Mond: Utinam teftedarius magis quam Vezirius promisisset! Felmenénk délután egy órakor: a vezér szintén akkor ült lóra, elmenvén, a városson széllyeljárt, minket penig a tiliájával szembenjuttatván Skerlet, kegyelmes urunk levelét megadók, a csauz-passa is melléje menvén, ketten megolvasák, és a három rendbeli csatát megkérdezé Dósa uramtúl; vidámon hallgatták. Onnét kijövén, várók a vezért ikindiig; megjövén, Skerlet kijöve s mondá: Domini! Vezirius distulit negotia; ideoque abite felices, nunciabo mox vobis, cras qua hora veniatis. Onnét eljövénk. Bai uram Haszán agával ment volna a rézeffendihez, de foglalatossági lévén, s mások superveniálván, vélle szemben nem lehettek. Már azelőtt, hogy felmentünk: a réznek szólló levelet Haszán agátúl megküldtük volt; tartván attúl, hogy hertelen lészen a vezér szemben velünk, kértük, akkorra vigyázzon s jöjjön bé, légyen jelen mikor a vezérnek a dolgokat proponáljuk.

11. Jó reggel Skerlet szolgája által bennünket felhivata a kapura; hogy felérkezénk, csakhamar a vezér is velünk szemben lőn: de elöre a leveleket békérette, azok megolvasása után vivének bennünket

eleiben. Az harcz állapotját elkérdezvén Dósa uramtúl, kezdé kérdezni: micsoda idők járnak arra? (Ezen discursusa czélozván az élés Jenőben való vitelére: már a mint disponáltam volt Dósát), felelé: igen nagy árvizek voltanak, maga is sok helyeken usztatott. Kérdé: a Duna s Maros általfagyott volt-é? Felelé: a Duna nem, de a Maros általfagyott volt, noha mikor Gyulárúl visszajöttenek, már akkor úgy meglágyult volt, hogy két vagy három katona alatt a jég leszakadt, s odaveszett. Kérdé: hol tanálta kapitány uramat? hány napja, hogy jő? miért nem küldött a fejedelem nyelvet? Ezekben okoztuk a menzil-fermánnak nem létét. Igíré abban grátiáját, hogy kell lenni ezentúl. — Az ellenség szándékárul kezde tudakozni. Sokan állván jelen: Skerlet uram tanácsa szerint mindenben relegáltuk magunkat az irásra. Dósa uramnak kaftánt s nyolcz ezüst-aranyat adata, nagy liberalitássábúl. Innét mentünk mindgyárt a réz-effendihez s mondók a vezérrel való szembenlételünket; azomban declarálók a kuruczok hármas szerencséjét, megmondók azt is, hogy azon nyelvek világossan fateálják csakhamar időn való obsideáltatását Temesvárnak, a Duna passusának elvételét, a császár útjának elállását; és ha az fejedelem mellé hadak nem mennek sietve, szabadoson az ellenség végben is viszi szándékát. Kérdé: megmondottátok-é a vezérnek ezeket? Mondók: meg, irásban is béadtuk. Mindgyárt ragadá mentéjét, nagyot suhajtván, mond: megbocsássatok! Merő futva általmene a vezérhez. Meneteliben kérők, legyen segítője a fejedelem kivánságinak, mellyeket azon irásban letettünk. Igíré jóakaratját és kérdé: hogy van, hogy ezekrül Csafer passa semmit is nem ir? Mondánk: őtet is a fejedelem tartja hirrel; az melly órában a

fejedelem ide póstát indított, az órában mindezeket megirta Csafer passának is, emberét is küldte oda.

Menénk innét egyenessen a jancsár-agához, kinek kegyelmes urunk levelét megadók; az relatiókat megértvén, kedvessen vette a tudósítást: két kezeit kiterjesztvén, a fejedelemre s reánk nagy áldást monda, vigasztala bennünket. hogy mi hatalmas császár árvái vagyunk, nemsokára megadja Isten hazánkat, csak várjuk békességes tűréssel, mert efféle dolog szenvedés nélkül nem lehet! etc. Dósa uramnak 15 aranyat ada. Ezekután megértvén tőllünk az ellenség igyekezetit s siető szándékát, s fejedelem mind azok orvoslásában s mind maga szükségei aránt való instantiáit: igíré, mindenekben szolgál, és a vezérrel mennélhamarébb szemben lészen. Recommendáltuk néki a váradi jancsár-agát is, hogy okos s vitéz ember, az odaki való dolgokrúl sokat tud beszélleni.

Menénk az oratorhoz is, és megadván Lora uram leveleit, megolvasá; mind azokbúl, mind az mi relatiónkbúl örömmel érté a kuruczok szerencsés próbáit, s mondá: Certe Domini, fecerunt nobilem actum. Ezekután praesentálók azon irást, mellyet a vezérnek is béadtunk, kit megolvasván, kérők: ne sajnálja ő nagysága is procurálni azon dolgokat, mert Temesvár s a Duna passusa periculumban vadnak; ha oda lesznek, megitílheti ő nagysága, micsoda consequentiái lésznek. Mond: Certe Domine procurabo, et ex his habeo optimam commoditatem ministros videndi; et si Temesvarino non succurrent, non possum aliud credere, nisi ut velint pacem facere cum Germanis, et illa Trans-Danubiana loca, quia petit Germanus, non per manus tradere, sed abdicare volunt. Mondék: si Temesvarinum et passum Danubii hostes habebunt, et

Belgradum erit angustiatum. Mond: sed credo, quod Belgradum amittere nolunt; ideoque videbitis, de Danubio providebunt! Ezekután igíré, hogy talám holnap is a pensiónak felét kezünkben adja, más fele is két s három napok alatt elérkezik: de ha az elkésődnék is, az magáébúl is letészi.

Szállásunkra menvén, onnét ment Bai uram az urmeli kaziaszkerhez, kinek is kegyelmes urunk levelét megadták; a szerencsés próbákat örömmel értette, s kegyelmes urunk tudósítását igen köszönte. Továbbra megértvén az ellenség intentióit, és kérvén Bai uram: valamint ne tudja meg a vezér, hogy néki is aperiálták azon dolgokat; mond: a vezér tudja-é ezeket? Felel: tudja. Mond a kazeszker: hát ő miatta elveszszen-é az ország? mindgyárt a seislámhoz megyek, néki is megmondom! Én penig a fejedelemnek igaz jóakarója vagyok, mert látom: ezen birodalomnak igaz jóakarója. Az vezérnek is szóllottam minapiban mellette, hogy gondot kell reá viselni; tovább is a fejedelemnek szolgálni akarok, ird meg a fejedelemnek!

Ikindi után menék Skerlethez. Kérdém: azon irást, mellyet béadánk, megmagyaráztatta s értette-é a vezér? Mond: Domine! intellexit valde bene, et desideravit sibi aliquod tempus ad meditandum de iis rebus. Kérém: lenne azon, mennél hamarébb küldhetnők vissza a póstát. Mond: allaborabimus Domine; jam cras habebitur consilium, et brevi accipietis responsum. Kérém továbbá fejedelemhez való syncerítássára, mondjon valamit a békességrül: mert a fejedelem úgy gondolkodik, hogy azt az Duna-mellyéki földet úgy elhadták, ultro akarnák az német kezében ejteni, hogy inkább békesség legyen. Mond: inde non potest hoc concludi, quia Germani petunt ista loca, et

promittunt alia; sed necdumne noscitis istos ministros? Pacem Domine non speremus, quin imo jam sumus in bello. Kérdém: ergo hic orator Anglicus nonne attulit fovorabiliores conditiones, quam tulerat Hollandus? Felel: adhuc Domine non aperuit, quia haec audientia erat tantum ceremonialis; sed die Martis admittetur ad Imperatorem, et postmodum aperiet suas propositiones. Kérém továbbá, hogy a fejedelem dolgaira vigyázzon. Mellyre obligálá magát.

12. Bai uram kapura volt, semmi dolgot nem látott. Ez nap a jancsár-agával, réz-effendivel, teftedárral, muftival dívánkozott a vezér.

13. Mindketten a kapun voltunk; onnét Bai uram ment a réz-effendihez és kérte, mennélhamarébb lehetne válaszunk, lenne azon. Mondta: már munkában volnának a dolgok.

14. Voltunk a kapun. Onnét Bai uram mene a francziai oratorhoz, holott is kérte az oratort, hogy urunkhoz ő nagyságához s Lora uramhoz való leveleit készíttetné el, mert nem tudjuk melly órában lészen válaszunk. Azomban az urmeli kazászker szavait repraesentálta, mellyekre mondott az orator: dixi Domine vobis, iste est praeclarus vir et Principis bonus amicus. Ezután mondta az orator, hogy bízvást megirhatjuk a fejedelemnek: bizonyossan kitanulta, hogy nagy készületi van a portának, mellyhez hasonló régen nem volt; Fonton uram penig tegnap öt fermánt látott, külön-külön passákra szóllókat, olly tenorral, hogy ad 5. Maij Vidinnél légyenek, s a vezért ottan várják meg. Assecurált arról is, hogy hétfőn, úgymint holnapután, a pensiónak felét bizonyossan kezünkben adja. A teftedár felől is mondta: úgy értette, hogy a jövő kedden a jancsárságnak megfizetvén, degradálnák.

Is Alla! Skerlet uramnak beszéltem dolgaink siettetésérűl; mondá: meglésznek csakhamar, noha még ma nem reménli.

Haszán aga beszéllett valami értelmes törökökkel, kik beszélték: a császár igen vigyázó ember lévén, most csak nézi, mit csinál a vezér; de ha elég had nem lészen, nemsokára maga tekint a dolgokban, mind vezért, s egyéb tiszteket öszvenyakaztattat.

Estvefelé sétálván ki a Mihály hídjára, a váradi jancsár-aga ott a hid véginél való vendégfogadóban szállván, bennünket meglátott s béhivatott. Sándor uram levelét (kiben kegyelmes urunk levele is volt, ő kegyelmének szólló, includálva) megadá; beszíllé: Váradban, és a németek mellett való rabságban létele arra juttatta, hogy egy bocskorban jött Nándor-Fejérvárra; az melly hitván köntös rajta vala, azt is Csafer passa adta. Ezek után hozók elő sok szenvedésink s bajaink között a vezérnek mostani rendeletlen parancsolatját, mellyel most akar a fejedelem hadaival Jenőben élést vitetni. Mondá: bolondság minden dolga a vezérnek, mert már az lehetetlen, úgy elfogta az ellenség azt a földet; azonkívül is, Jenőben van négy holnapi élés, azalatt a vezér is kijöhet ha akarja. Kérők, hogy azon szókat mondja meg a vezérnek s jancsár-agának is. Mellyre igíré magát, és mondá: Csafer passának is megmondta mindazokat, és valahol helye lészen, a fejedelemről minden jót fog mondani. Mondók mi is: ő is meg fogja ismérni, melly hathatóson megdicsírtük fejedelem parancsolatjábúl a vezér s jancsár-aga előtt szép okosságárúl s vitézségéről, mikor véllek szemben lészen. Mellyet igen megköszöne; hozá elő, melly semmirekellő emberek a váradi passák: jobb hogy soha passák is nem lésznek, mintsem csak

ollyak légyenek. Ezekután mondók: gyakran kívánunk vélle szemben lenni, de mivel már késő estve van, több dolgokrúl vélle nem discurálhatunk, mert a kaput is bézárják.

15. Jó idején kapura mentünk, Skerlet által a választ sollicitáltuk: de hallasztattunk holnapra, és javallá, hogy ma a réz-effendit is ne búsítsuk. -- Ezen reggel kaftányozták fel a budcsáki szultán három pósta-tatárit, kik azt a hirt hozták, hogy Lengyelországban Ilyvóig (Lwow=Lemberg) és Zainnistcsáig nagy rablást tettek. A hetmán Jablonovski uram szolgáját (kit jószágiban küldött volna, hogy magokrúl viseljenek gondot, a tatár előtt securitást keressenek) hozták bé nyelvnek. Beszéllé Janáki, hogy már a vajda harmadfélszáz lovast, vezetéklovakkal, küldött Fejérvárhoz, hogy élést vigyenek Jenőben; melly tölt tizezer tallérában.

16. Voltam a kapun, Skerlettel beszéltem: de nem javallá, hogy ma sürgessük a választ, mert holnap az angliai követnek lészen audientiája, s mostan foglalatosok a ministerek azon dolgokban.

17. Volt császár díványa, s fizettek a jancsárságnak. Volt audientiája az angliai követnek a császárnál. Ez nap adá meg a francziai orator is a pensiót.

18. Vettük Székely Zsigmond uram levelét, mellyben irja a tatárok Lengyelországban tett nagy rablását. Mentem ennek relatiójával a francziai oratorhoz, kitűl azon alkalmatossággal kérdeztem: mit értett az angliai követ propositióirúl? Mondá: bizonyossan végére ment: nem proponált semmi particulásitásokat, hanem mondta, hogy békesség-csinálni jött, mert az ő ura barátja a császárnak. Ezzel a követ elbúcsúzván, felelte a császár: Noscimus qui sint nostri

amici. Ezekután kiindulni akarván a követ, mond a császár: Orate pro felicitate nostra! Azt mondja az orator: minden ajándéka nem ért volna egy erszény pénzt; valami bársonybúl, s aranyos materiábúl állott, kiket audientiája előtt két nappal hozatott Constánczinápolybúl. Kérém itt is: vigyázzon a fejedelem dolgaira; igíré jóakaratját, és mondá: nemsokára megindúl a vezér.

19. Mentem a kapura. Mentem a réz-effendihez is, és kérém: a választ siettetné; bocsátott el csak szép szóval. A maga garádicscsán tanálám a vezér tihájját, annak is szóllék hasonlóképpen, ki is mondá: legyetek jó reménségben, mert válaszotok lészen! Látta a fővezér is ablakán ezen tihájával való beszédemet.

20. Volt fizetések a szpaiáknak. Mentem a jancsáraga szállására, ki is akkor foglalatoskodván a constánczinápolyi jancsárság fizetése megküldésében, vélle szemben nem lehettem.

21. Mentem a jancsár-agához, de most is a pénz körül való munkája nem szünvén, hosszas várakozásom után is vélle szemben nem lehettem, a chul tihája is odaérkezvén. A boncsokját kitéve tanálám. Menék a kapura: ott is a fővezér boncsokját kitéve tanálám; holott is nem szünvén meg a szpahiák fizetése, szállásomra menék.

Délben hivata a tihája, a válaszokat kezemben adá, s mondá: a fejedelem szükségeit jól tudja a vezér; nemsokára kimegyen, s mindenben megvigasztalja. Ezalatt Dominus Paget szemben lőn a vezérrel, minden pompa nélkül, s beszéllett a vezérrel egy óráig. Skerlet uram kijövén, mondám: már a vezér válosz-

sza nállom van. Mondá: rogo Domine valde, bono mane venias ad me.*)

23. Érkezék Stephán, kegyelmes urunk ő nagysága leveleivel. Expediáltuk Dósa Mihály uramat kegyelmes urunkhoz. Voltunk a francziai oratornál, ki is kérdezé: a mappábúl a Tiszát mutatnók meg eredetivel együtt, mert az németek a Tiszáig s Szávaig igírik a töröknek; mellyet megmutatván, mondánk: jó volna, ha addig adná, de nehezen hiszszük, mert úgy Szathmár, Kálló, Ecsed is ide esnék, Máramarosbúl ugyan Huszt elszakadna. Maga is rátére, hogy talám Szeged felé akarnák azt a nagy pusztát a törököknek szakasztani.

24. Voltak ebéden nállunk Fonton s Űrtisz uramék. Kérdők Fonton uramat: ha eljön-é velünk ismét táborban? Mond: úgy látja, néki kell ismét eljőni; de megmondta az oratornak, hogy ha ugyan őtet küldi el: úgy jő el, hogy, mint tavaly esett, más előtte való ne legyen, mert nem patiálja. — Volt az angliai s hollandiai követeknek és hollandiai residensnek, mind háromnak egyszersmind, a fővezérnél audientiájok, holott a mufti, kazászkerek, kajmekám, jancsár-aga, csorbacsiák felessen voltak ben. NB. Incognite a fővezér megjárta egy alávaló lovon, egy tatár-süvegben a császárt, minekelőtte a követeket felhozták volna. Felérkezvén a követek, voltak benn másfél óráig, és propositiói ezek voltak:

1) Camenecum cum tormentis et adjacentibus terris, ut et Moldavia et Valachia, Polonis cedatur.

2) A Morea Turcae abstineant, et fiat Venetorum.

---

*) A következő napról (mart. 22-kéről) szólandott följegyzés kimaradását nehány sornyi szélességű üres hely jelzi.

3) Trans-Danubiana loca et fortalitia, Temesvár, Jenő, Gyula, Germanis concedantur, et Bosnia tributum ipsis pendat.

4) Templum Hyerosolimitanum Pontificis Romani et non Gallorum juri subjaceat.

5) Ex Budcsák Tartari recedant.

6) Princeps Tökölius intra duos menses ad manus tradatur.

7) Captivi ab utrinque dimittantur.

Irtam le ezeket Hasás basa szájábul, a ki a conferentián végig jelen volt.

És mondja: a vezérnek feleleti lett volna: Istennek hálá, hatalmas császárunknak embere, pénze, élése, húsa elég vagyon; Istennek imádkozunk: de ezeket a hatalmas császár meg nem hallgatja, valamire adja Isten! Serio urgeálták a követek, hogy a vezér is adja ki propositióit: de a dolgot divánra halasztotta. A követek trombitáltatták magokat mind felmenet, mind lejövet, a Hemskerek szállásáig. — Vitte meg Bai Mihály uram kegyelmes urunk Skerletnek irt levelét; ki is jovallotta, hogy ő nagysága Nándor-Fejérváron házat akar építtetni, és javallotta, hogy most elégséges lészen a Csafer passa collatiója, hanem ha kimegyen a vezér, akkor kell vélle ratihabeáltatni. A Csafer passával való egyenetlenkedést is megértvén, mondotta: ő hirtelen ember, — de meg szokta bánni a mit cselekszik, azért nem méltó valamit arrúl szóllani. Mondotta Bai uram is, hogy nincsen is szándékában, hogy rajta kivül senkinek szólljon felőlle.

25. Volt nállunk Fonton uram, és beszélte, hogy tegnap a réz-effendi s jancsár-aga mindenik hivatta, és beszéltek vélle a követek helytelen propositióirúl,

és hogy ők is e contra Bécset, Győrt, Komáromot akarják kívánni. A fejedelemrűl penig mindenik jól beszéllett: nem ollyan hivét a portának, a ki ellenségnek annyi vérét ontotta ki, adnák kézben, de egy kutyáját sem adnák ki!

Ezen alkalmatossággal a császár incognite kinn járván, és egy szpahiával beszélvén: amaz sem tudta, hogy a császárral beszél. Kérdezkedik a császár tőlle holmikről; emez panaszolkodni kezd a teftedárra, mondván: jó a császár, de a teftedár kutya; mert a császár mindennek kiadatja fizetését: de emez húzza s vonja, négy s öt tallért is elvon egynek a zsoldjábúl, s úgy idegeníti a császártúl a vitézlő rendet. Mond a császár: nám, nékem egészlen megadta fizetésemet! Mond a szpahi: lehet uram, mert valami tiszt lehetsz, fél tölled; az ollyaknak megfizet: de valakitűl tartalékja nincsen, minden fizetésében eltart. Ezzel a császár elmenvén, mindgyárt hattiserifet küld a vezérre, hogy a teftedárt tegye le, miért is hogy ollyan káros teftedárt tart! A vezér is nagy félelemben volt: a teftedárt elzáratja.

26. Elcsinálja dolgát a teftedárnak a vezér; ismét tisztiben hagyatik, noha úgy hirdetik: csak addig lenne, még a constánczinápolyi teftedárt elhoznák helyiben. Ez nap kezdődék hirdetődni, hogy a jancsár-agát is vagy ázsiai vagy kameniczi passaságra küldenék, és succedálna helyében a kajmekám-passa. Értettük Janákitúl, hogy Tömösvárrúl pósta jött, a ki azt hozta, hogy Topály-Huszain passa valami ellenségre kiment volna, és kárral tért vissza.

27. A császár excandescál a vezér ellen, hogy a teftedárt protegálta, magát is exauctoráltatja; tészi fővezérnek babadáki Musztafa kajmekám-passát, kit

a jancsár-aga viszen bé ikindi tájban a vezéri residentiában. A teftedárt s vezér tihjáját is megfogják. A vezér kitett boncsokját is levészik. Teftedárnak tészik a szpahiák agáját, kit jó embernek dicsírnek. A letett vezér ezen szarajban benntartatik nagy becsülettel az új vezértűl.

28. Mentünk kapura. Igen nagy frequentia volt, mindenféle nagy emberek felgyülekeztek. Csakhamar az új vezér boncsokját nagy solennitással elébbi szállásárúl a maga tihája béhozá, imádkozának, s hat berbécset megmetszének, a letett vezér boncsokja helyiben kitévék. Mentünk a francziai oratorhoz. Hozá elő a vezér változását: a teftedár kedvéért mint vesztette magát. Kérdők, mit jovall: ezen változást megirjuk-é mindgyárt kegyelmes urunknak, avagy várakozzunk addig, még a vezérrel szemben lehetünk, s kegyelmes urunk s hadai nagy fogyatkozásit repraesentálhatjuk? Javallá, hogy ne várakozzunk, mert abban idő telik, mivel most sok dolgokban foglalatos, hanem küldjünk el. Kérdi: úgy, de hogy küldetek el, mert most menzilt nem szerezhettek! Mondánk: pénzen is lovat vészünk; azomban ha Stephán nélkül ellehetne, őtet küldendők el, mert nincsen más törökül tudó póstánk. Mondá: igenis, elküldjük. Ő is ír kegyelmes urunknak. Kérők arra is: ha a fővezért köszönteni fogja, kegyelmes urunk dolgait ne felejtse recommendálni. Igíré mindenben jóakaratját, és mondá: nunc habemus bonos ministros, et iste Oszmány tihája est optimus homo. Kérdém: valljon ugyanez leszen-é a tihája? Mondá: cum sit creatura creaturae, non potest alius esse. Tanácsúl adá azt is: ha a vezérrel szemben lészünk, a letett vezért ne vádoljuk, mert igen protegálja a sógorságért. Vérét is ő nyerte meg

a császártól. Mondánk: nincs szándékunkban, senkit is vádoljunk, csak kegyelmes urunk s hadai fogyatkozásit akarjuk bémutatni. Mondá: erről is elébb Oszmán tihájával beszéljünk, qui cum sit homo capax, dicet quae faciant. Kérők arra is: ha kézhez vehette jóformában az angliai követek propositióit, közölje kegyelmes urunkkal. Igíré abban is jóakaratját.

Értettük, hogy az estve póstát küldött volna az új vezér Topál-Huszain passához, és őtet tette volna nándor-fejérvári szerdárnak, és hogy babadáki, tavalyi kegyelmes urunk ittléte alatt lévő, jancsár-agáért is elküldött. Mi végre? nem tudjuk.

29.*) Expediáltuk Stephánt kegyelmes urunkhoz. Ez nap futamodott vala hire, hogy a réz-effendit is megfogták volna: mellyen, minthogy igen conturbálódtunk, mindgyárt küldők Haszán agát, hogy menjen végére; de Istennek hála, semmi nem volt benne. A letett vezért elvitték Constanczinápoly felé.

30. Értettük, hogy a szilisztriai manszupot az új vezér Topál-Huszain passának akarta volna adni: de érkezvén a tatár chámnak a letett vezérhez intercessiója, hogy azon manszupot adná Iszlám passának: már ezen vezér is a tatár chám kedvéért néki fogná adni. A mostani szilistriai passát penig Temesvárban rendelte volna.

31. Voltunk szemben az új vezér tihájával Oszman agával, kit kegyelmes urunk nevével köszöntvén, kérők: lenne tovább is, mint eddig, ő nagyságának igaz jóakarója. Felelé: igenis, a leszek, mivel ezentúl együtt is fogunk táborozni. És mondá: imé, most tatár pósta által levél is megyen mind a fejedelemnek, mind

*) Ettől fogva ismét más irás.

Csafer passának. Látván mindefelé való expeditiókban lenni foglalatosnak, ezzel tőlle eljövénk.

Aprilis.

1. Irtunk levelet kegyelmes urunknak ő nagyságának a vezér tatár agája által.

2. Volt az francziai orator az új vezér köszöntísére; vitetett maga előtt négy vezetíket. Ez nap Oszman tihája tétetett kajmekán-passának. Közönségesen beszélik a törökök: nagy kárt tett magának a vezér, midőn illyen okos tihájátúl megvált. Azt is igen beszéllik: nem sokára ő lenne fővezér.

3. Voltam a kapun, láttam az új tiháját, melly is a vezérnek régi szolgája volt. Igen szaporán kezdtek a császár megváltoztatásárúl is beszélleni.

4. Voltam a francia oratornál. Mindgyárt hozódík elő Oszmany tihája kajmekánságra való promoveáltatása. Én mondám: csak kárát ne vallaná a vezér, hogy olly ministeritűl elvált! Mond az orator: Erat summe necessarium penes Imperatorem ponere talem hominem, cui fidere possit; hozá elő azt is, hogy tegnapelőtt a vezérrel szemben volt, ki is igen kedvessen látta. A depositus vezérrűl mondá: Erat naturalis philosophus. Parum habuit gaudium, cum factus et Vezirius, et parum fuit tristis, quando fuit depositus. Én kérdém: mit reminl a vezér indulásárúl? Mond: úgy hiszi, nem sokára megindúl, mert ezt tudja, hogy siet, a császár is sietteti. Azt is tudja, hogy hamar időn a tatárság Fejérvárhoz jő. Kérdi tőlem: mit remínlek az idei campaniárúl? Mondík: ha a Küprüli methodussát nem veszi fel a porta, esmít derék erőt nem ad a fejedelem mellé, hogy Havasalföldén által menjen Erdélben, annyi erővel, hogy Veteránival szembenszállhas-

son: víkony remínségem van; mert a szokás szerént a németnek két tábora lészen: egyik Varadinnál, másik közel az erdélyi szélben; ezek úgy vigyáznak a vezérre, hogy akár a Száván, akár a Dunán menjen által, mindgyárt conjungálják magokat ellene. De ha az ellenség megértené, hogy a fejedelem Havasalfölde felé megyen nagy haddal: a kissebb armada arrafelé vonódník, annálinkább, ha succedálna az szerencse, az derík armada is confundálódník, a vezér minden operátióját szabadoson követhetné. — Azalatt is Erdélynek Lugas felé való része had nélkül lenne, a vezér kevés haddal arrafelé is nagy confusiót csinálhatna mindkét tábornak. Mond az orator: expectemus hominem vel literas Principis, et repraesentemus Vezirio.*)

Onnít eljövén, Skerlethez is mentem. Ott is hozódának elő a nagy mutatiók, a vén teftedárnak bolond munkái. Én mondík: nescio qualem habuit politiam; et provincias summis exactionibus exhausit, et militum stipendia comminuit. Mond: Domine, non exhausit, sed corradit, et haec omnia in privatum ipsorum commodum vergebant. Mondík: et rem eo deduxit Vezirius, ut cum teftedario et ipse omnia amitteret. Mond: ita est Domine, tamen ipse Vezirius fuisset bonus, tantum consiliarios habuisset bonos. Én mondík: et aliquam levitatem notavimus in ipso. Mond: Domine, non fuit levis, sed fuit tenax pecuniae. Mondík: minket elég boldogtalanságra juttatott tenacitássával. Mond: a meg volt, de most ollyan ministerek vadnak, kik mind jóakarói a fejedelemnek; már minden jót reménlhetünk, ha ez esztendőrűl haladna is Erdélyben való bémehe-

*) E beszélgetés közé, körülrekesztéssel e följegyzés is oda van igtatva: „4. (Április) Paget, 5. Hemskerek, 6. Colert köszöntötték az vezért.“

tésünk. De az qvártéllyrúl securusok lehetünk; és ha őneki a követtel el kellett volna jőni, mind qvártéllyunk, mind pínzünk lett volna az elmúlt télen is, oly constitutióban hadta volt a vezért; de ő onnan eltávozván, — nem volt a ministerek között a ki ezen dolgot sincere procurálta volna a vezér előtt. Hozám elő nékik'is, mint az oratornak, hogy jó volna Kuprili methodusit elővenni. Mondá: Domine, vel Belgradi, vel citius in confinibus veniat Princeps ad Vezirium, et hoc procuremus. Én mondík: Domine, tunc tardum erit de hoc consultare, quia erit magna difficultas Turcis et Tartaris a Belgrado redire in Valachiam; sed si in his consentiret Vezirius, quando ipse ibit in Belgradum, tunc Princeps cum Turcis et Tartaris deberet esse in Valachia. Mond: valde bene Domine! És monda ő is: várjunk a fejedelemtűl.

Az új tihájárúl mondá: embersíges ember, sed non est par huic officio, quia qui est tihája, totum onus Imperatoris et Vezérii debet procurare, hic vero talibus non est asvetus.

Csürli Szmael effendi, ki Kuprili vezér ideiben is teftedár volt, títetett teftedárnak.

5. Voltunk az új tihája köszöntísére, ki is mindenekben igéré kegyelmes urunknak szolgálatját.

6. Érkezvén Mamhud bég-ogli embere, kért bennünket Haszán aga által: ha valami új hireink volnának a fejedelemtűl, tudósítanánk a passát felőle; izente a passa azt is: az mely fermán-leveleket a fejedelem kezihez küldött, elküldte a hova kellett küldeni.

7. Voltunk a kapun. A szpaiaknak fizettek. Értettük, hogy a vezér ezer lovas végbelinek, meg annyi gyalognak szerzísére adatott volna zászlót ki.

8. Voltunk ebíden a főoratornál, kivel is discu-

ráltunk: mint lenne jobb a fejedelmet ez esztendőben accomodálni? mint lenne mind a portának, mind nékünk hasznosabb? Fordúlt elő az én 4. praesentis vélle való beszélgetísem, mellyet most is helybenhadván, monda: holnap szemben a vezérrel lészen s repraesentálja. Értők tőlle a moldvai vajda halálát. Instálánk neki, lenne azon: ne lenne ollyan vajda ottan, a ki az havasali vajda creaturája lenne. Mondá: úgy látja, a moldvai ittlévő boérok az megholt vajda nagyobbik fiát kívánják, de inkább hiszi, a Duka vajda fia éri el.

Kupár-ogli maga elébb-állott, szolgáit megfogták, mindenit confiscálták.

9. Voltunk kapura. Értette Haszán aga, hogy a vezér maga fizetísén ötezer embert akarna tartani, melynek fele lovas, fele gyalog lenne, végbeliekbűl, arnoldbúl, bosznyákbúl állók. A tatár chám sátorait (itt lévén) indították Nikápol felé.

10. Voltam francziai oratornál; hozám elő, hogy úgy látom, a havasali vajda munkái elémennek, és a moldvai vajdaságot a Duka fia éri el; azért talám jobb volna Székely Zsigmondot béhivatni ide, mintsem valami szerencsétlenség érje. Mond: Domine, ecce modo me paro ad Vezérium, statim volo ipsum videre. Est quidem magna difficultas, quod hi ministri non volunt agnoscere, quae pertineat ad securitatem Imperii hujus; tamen maneat ibi Dominus Székely, quia pro bono nostro et vestro debebo ipsi securitatem procurare, et Vezério significabo; absque illo passu nec Celsissimus Princeps, nec ego possum fieri.

11. Levén nálunk ebéden Buchni, Buár, Fonton, Urtisz uramék, mondá Buchni: tegnap a vezérnél levén az orator, kegyelmes urunkrúl sokat beszéllett,

és mondta a vezér: Tökölius est syncerus homo, quicquid potest, facit pro bono hujus Imperii: sed habet tamen multos inimicos, qui sunt ex illis, qui et inhonestam pacem cum Germanis vellent facere; és kére, hogy ezen dolgot az orator előtt, mintha nem tudnók, úgy tiitessük, mert az orator is megmondja minékünk. Estve kisőn érkezik kegyelmes urunk tatár póstája.

12. Mentünk az oratorhoz, kegyelmes urunk levelit megadtuk, és tanácsát vévők, hogy ha méltó-é megadni kegyelmes urunk leveleit a vezérnek, mivel bizonyoson tudjuk: két-három napok alatt más pósta is érkezik, mert Stephánt Rásnyánál tanálta az elmúlt kedden ez a tatár-pósta. Jovalja: igen, megadjátok, mert az élés megindítása kedves hir lészen előtte; de kajmekánnak titulált levelét is néki adjátok, hadd lássa: akkori tisztiben is nagy reflexiója volt a fejedelemnek reája. Oszmán tihája is, noha kajmekám, de tihájaságra titulált levelit adjuk meg. Mondánk: a szerént cselekeszünk. És monda: nem igaz, a mint látom, hogy Jenőt megvette volna a nímet! Mondánk: ha megvette volna, a vezér is először urunk ő nagysága a fejedelem tudósításábúl mitőlünk értené meg. Panaszolkodánk a hadnak nagy fogyatkozásárúl, lovainak való kifogyásábúl. Mondá: jól esník, ha a vezér a havasalföldi harmadfélszáz lovat a mi hadunk számára fordítaná? Mi mondánk: bizony jól esník, s kérők is, ha módját látná, munkálkodník benne. De arra semmit nem szóla. Hozá elő: a vezérrel tegnap szemben lévén, a fejedelmet specialissime recommendálta; de más egyéb feles propositiói lévén, az fejedelem mellé rendelendő hadrúl nem szólott mostan, halasztotta másszorra; talám a fejedelem is nemsokára megirja kívánságát. Onnan eljövén, a réz-effendihez menénk,

kinek is kegyelmes urunk levelit megadók s az híreket is communicálók, mellyet kedvesen vett. Onnan mentünk a tihájához, kinek is a leveleket megadván, vele a híreket is megértetvén, mond: ím látjátok, most a vezér a fizetísben foglalatos, mihelt azt végzi, mindgyárt szemben juttatlak benneteket, addig üljetek le. Mi leülni általván, kimegyünk vala, de megszólíta, és mondá: ne menjetek ki, ha leülni nem akartok, menjetek bé az én házamban; bémenénk azért titkos házában, majd három óráig ott hevertünk. A vezér felkelvén fizetístűl, bennünket bevűn, és a vezért köszöntők kegyelmes urunk nevivel, hogy adja Isten: ő nagysága ideiben érhessük el szabadulásunkat, és legyen ő nagysága apja kegyelmes urunknak! etc. Mind fővezérnek, mind kajmekánnak szóló leveleket kezében adók, melyeket kezében vőn, s egyikét felszakasztván megolvasá, s kérdí azután: hol van a király? Mondánk: Poseroviczán. A híreket és élés megindítását vélle szóval is megértetők; mondá azután: a fejedelemnek én is irok, ti is irjátok: ha valaha kívántatott, most kívántatik, hogy ennek a birodalomnak szolgáljon; ihon, hadak mennek arrafelé nemsokára, valami szultánok is mennek: azokkal cselekedje a fejedelem a mi jobb lészen! Mondánk: a mi fejedelmünknek az a nyeressége, hogy ha ennek a birodalomnak szolgálhat; mindent élete koczkáztatásával is kísz elkövetni, csak lígyen had mellette, a maga elfogyatkozott, éhezett, rongyosodott hada is títessík alkalmatossá a szolgálatra. Mond: igenis, lészen nekünk arra gondunk. Ezzel eljüvénk, s mihelt szállásunkra érkezénk, mindgyárt vezér csauza jüve utánunk, sietve bennünket visszahíva; felmenínk a tihájához, mond: a vezér azt kívánja: azokot a híreket

irassátok le mindgyárt; az én deákomért elküldtem, mindgyárt feljű! Várók azon deákot sokáig, szintűn be is alkonyodott vala. Mondánk: ha mégis várakozunk, kirekedünk szállásunkrúl, hanem reggelre elkészítjük. Azért bennünket elbocsáta.

Mivel a minap Skerlet harmad napig vontatta a vezérrel való audientiánkat, hogy most is úgy ne tegyen, tudván azt is, hogy még vékonyon van a grátiában, studio vittük végben nálla nélkül eddig való dolgunkat; de hogy mégis contentáljuk:

12. Jó reggel hozzámenék; impatiens voltam hosszas ottvaló várakozásimban, a még felkölt, tudván: mely sietve kévánja a vezér azon fordétást. Ugyan csak megvárám. Kijűvén, köszöntvén, kegyelmes urunk levelit neki megadám. Mindgyárt kérdé: fuistine Domine apud Vezérium? Mondék: fuimus, et fuimus infortunati, quod vestram Illustritatem ibi non invenimus, quia cancellarius rescivit adventum cursoris, et donec apud oratorem Gallicum morabamur, bis etiam per famulos suos nos queri curavit, cum ipsum adiissemus, statim induxit ad Vezérium; omnia ipsi proposuimus, benigne nos excepit, tantum dolebamus, quod vestra Illustritas non aderat. Felel: bene factum est Domine. Én mondék: ecce, aliqua nova transmisit Princeps, quae Vezérius adhuc heri volebat transferi in Turcicum, nos vero, cum et tardum erat, respondimus velle nos auxilio vestrae Illustratis; uti in ejus translatione, rogo ego vestram Illustritatem, faciat, ut statim possimus mandato Vezérii satisfacere. Mond: Domine, ecce statim modo ibo ad kajmekanum, ibi non morabor, ibo in aulam: ideoque tradatis ista tihajae, ut mihi tradat, et ego statim interpretabor. Mondék: Domine! jam mihi non videtur conveniens iterum tihajae tradere, cum para-

tam harum translationem jam expectat. Ezen két kezével szemit bétapasztván, egy ideig úgy gondolkodván, mond: ergo Domine, tradatis cancellario. Mondík: hoc magis erit practicabile. És így menék a rézeffendihez, s kérém, hogy Skerlettel fordíttatná meg ezen novellákat. Melyre a réz-effendi orrát félretartván, ajakát elvonván, mond: mással is megfordíthatjátok! — Ezen én érték, s Haszán agával menik a tiháj a iró-deákjához, ki is emberséges ember, vélle megfordíttattam, s kérém: adja kezében a tihájának, mert most a tihája sátorok helye nízésire van. Azután Skerlet ment a réz-effendihez, kinek maga előhozván azon fordítás dolgát, hivatott a réz-effendi, és kérdé: megfordíttattátok azt az irást? Mondík: már megvan. Mondá: jól vagyon.

Volt Bay Mihály uram a francia oratornál, kinek referálta a vezér szép szavait, mellyen igen erült. A mappát is kérte, de azt mondotta: meghozatta volna, de a melly hajón hozták volna, mindenestül elveszett.

13. Elmentünk a jancsár-agához, ennek is kegyelmes urunk levelit megadtuk, a híreket is neki megmondtuk; beteges volt, de mégis kedvesen vette az tudósítást. És mondá: jó remínséggel legyen a fejedelem, — mert Ali passa eddigis a Dunán felment; ihon, már a jancsárokban előre is elmentek, imé, más rendbéli jancsárok is már Czilibréig eljöttek. A tatár chám is a mostani vezérnek kedves embere lévén, nagy készülettel jö. Ez az esztendő boldog esztendő lészen; lassan-lassan már a hadak is mennek.

Onnít menik a kajmekán-passához; a hideglelís lévén rajta, vélle szemben nem lehettünk.

Onnít menik Duka vajda szállására, holott is Janákit és számtalan görögséget tanáltunk. Köszöntők

kegyelmes urunk nevivel, és kérők, Székely Zsigmondhoz is mutassa jóakaratját. Igéri mindenben, hogy kész kegyelmes urunkkal barátságot tartani, mively ő nagysága eddigis jóakarója volt. Székely Zsigmondrúl is parancsol, minekelőtte székiben menne is. Mi is mondók: kegyelmes urunknak mégeddig az ő nagyságának vajdasága nincsen hirivel, de mihelt ő nagysága megérti: specialis követe által is becsületet fog ő nagyságának tenni. Mondá: mindenkor jó szível látja ő nagysága emberit.

14. Ismít voltunk a kajmekán-passához: de minthogy purgatióval élt volt, vele szemben nem lehettünk. Irtunk Székely Zsigmondnak, hogy jól recommedáltatott az új vajdának.

15. Volt ismít Bay uram a kajmekánhoz, de szintén akkor akarván menni a vezérhez, most is véle szemben nem lehetett. Én voltam Janákihoz, kitűl kérdezém: Kupár hova lött? Mondá: bolondúl vesztette magát; hatvan erszény pínzt küldött volt mostanában a vajda kezihez, mellyrűl tudakozódván az béjött boérok, hogy ha még meg volna, abban jó volna a restantiában lévő négyszáz erszény pénz toldására fordítani; azalatt érkezvén a vajda halálának híre: megijedett, hogy vádolni fogják a boérok, s elbútt; magát, atyjafiait s a vajda fiait elvesztette: mert mind Moldvábúl, mind Constanczinápolbúl hogy elhozzák atyjafiait s a vajda fiát, elmentenek érettek. Ha el nem ment volna s azzal a törökök előtt magát bűnösnek nem tette volna: ha szintén megfogták volna is egy ideig, megszabadúlt volna, az vajda fiainak, maga atyjafiainak, magának illy nagy kárt nem tett volna. Hozám elő az juhok, marhák dolgát: csudálom, olly kevés dolgot is difficultál a vajda, holott arrúl már fermánja volt!

Mond: úgy szokott a lenni, hogy soha egyszer is egíszlen nem praestáltathatik a mirűl fermány megyen, de ugyan csak supleálják azután. Most is kész a vajda supleálni, csak a teftedártúl vigyünk egy kis írást, hogy béveszi adóban. Mondám: illy csekély dologért a ministereket búsítani fejedelem nevivel illetlen; mindazáltal magunk nevivel megtalálják a teftedárt. De nem verné meg Isten a vajdát, ha fermány nélkül is segítené a fejedelmet valami vágókkal; lehet még olly idő, kárát is nem fogná vallani. Mond: az úgy vagyon, de rettenetes inségben vagyon az ország, rá nem érkezik. Ő ugyan, újabb pósta menvén, ír az urának azon juhok s vágók megküldísérül. Mondám: akarnám, ha a két fejedelem közt semmi nehízségre való materia fen nem lenne, mert úgy látom, ezen a nyáron együtt fognak táborozni; élnínek egymás barátságával. Mond: semmit nem kivánna ő is úgy, mint azt. Nem is tudja, mi okon lött ismétköztök diffidentia, holott tavaly itt lévén a fejedelem, öszvebíkílettek vala; de ő már azt jóvallaná: mindkét fejedelem kötne úgy, hogy valaki egyiknek másik előtt vádolója lenne, azon delátort mindgyárt nevezné ki; úgy az olyan delátorok megszígyenlenék magokot, és munkájoktúl supersedeálnának. A tatárrúl s indúlásárúl kérdezkedém; mondá: a tatár chám bizonyosan nagy kiszülettel jö; az mely hatvanezer arany szokott a chámok indúlásokért s kíszületekre járni, abban tizenkétezeret eltartott volt a letött vezér, de az új vezér megküldte. Másként is, a chám és mostani vezér közt nagy szeretet van. Ez török holnapnak huszadik napján a sátorokat kivonják, és ötödik Maij a vezér kiszáll, 20-dikán megindúl bizonyoson, azt beszéllé.

16. Volt Bay Mihály uram a kajmekánnál, kinek is kegyelmes urunk levelit praesentálta, és kérte, legyen jóakarója kegyelmes urunknak. Emez felelt: talám azt tudjátok, hogy én elfelejtettem a fejedelmet? ne adja Isten! Eddigis dolgait segítettem,— tovább is segítem, s irjátok meg: engem minden hirekrül tudósítson, mert én jóakarója vagyok.

17. Érkezék Boczkó uram. Bay Mihály uram ment mindgyárt a franczia oratorhoz, kivel megértetvén Csafer passa rendeletlen cselekedetit, etc., indignálódott, s mondotta: jam hoc est contra reputationem Principis. Domine, debetis Vezério proponere, sed et ego propono in suo tempore.

Én mentem Skerlethez, kinek kegyelmes urunk s asszonyunk leveleit is megadtam. Asszonyunk ő nagysága fővezérnek irt levelit igéri, hogy jó alkalmatossággal béadja, és jovalja, hogy jó reggel menjünk hozzá, s a tihájához viszen bennünket. Volt Pagetnek audientiája, ki már arra condescendált: Quilibet habeat quod possidet. De a vezér semmit nem szólott.

18. Jó reggel mentünk Skerlethez. Először a tihája kupucsilár-tihájához, azután a tihájához vőn bennünket. Kinek is kegyelmes urunk levelit megadván, megolvasván, s mondá: valamikrül ir a fejedelem, mindenekben a vezér előtt segítlek benneteket. Irassátok le kívánságtokat. Ikindi után szemben juttatlak a vezérrel.— Én menék a szállásra, hogy a suplicatiókat concipiáljam. Bay uram ment a réz-effendihez, kivel is a dolgokat egíszlen megértette.

Ikindi után felmenénk a kapura, Skerletet már ott tanáltuk. Csakhamar felvivének bennünket a vezér ajtajához. A vezér étkeit felhozák, s halaszták ételutánra szembenlételünket. Azomban a réz-effendi

feljövén, bémene, s minket is mindgyárt behivának. Kegyelmes urunk leveleit megadók, s köszöntők: Celsissimus noster Princeps maximus Deo agit gratias, quod suam Celsitudinem benignum patronum, et rerum suarum promotorem nactus sit, petitque suam Celsitudinem humillime: se suosque accipiat in benignam protectionem, ac fame pressum, omnibusque necessariis destitutum exercitum ad servitia potentissimi Imperatoris reparare dignetur. Kegyelmes urunk levelit megolvasá maga egíszlen, azután a suplicatiókat kezéhez vévén, a réz-effendit maga mellé szóllítá, mind megolvastatta. Azokután igen faventer Skerlet által így resolvála: Quicquid poterit facere sua Celsitudo, faciet, solummodo et Princeps sit hilari vultu, alacriter et generose contra hostes in bonum hujus Imperii agat. Mi mondók: nihil a sua parte in iis quacunque poterit, sua Celsitudo intermittet. Ezután kérdi a vezér: nonne habetis aliqua nova? Mondánk: alia non, nisi Dominus Sándor jam pergebat cum annona, et in binas hostium parthias incidit, quas etiam delevit et incaptivavit: ex his captivis agnovit per Germanos viam esse obsessam; consultius esse duxit ad Pancsovam reverti, quo et Csafer passa venit, ampliorem quam prius ordinaverat militiam, ei adjunxit; sicque in nomine Domini per aliam viam annonam moverunt. A vezér ezeket megértvén, mond: Cursor hic diu non detinebitur, sed cito remittitur. Ezzel kijüvénk. Skerlet hátramaradván, kegyelmes asszonyunk levelit megadta, és utánunk kijüvén, mondá: ecce, Celsissimae Prrincipissae literas tradidi, omnemque clementiam Vezérius pollicetur, et easdem Turcice interpretari mihi jussit.

19. Kaftányoztatott fel a császárnál a Duka vajda

fia moldvai vajdaságra. Ez nap érkezett Constanczinápolbúl nyolczszáz jancsár, kik a vezér szarajja előtt mustrálván meg, egyenessen mentek Nándor-Fejérvár felé. Volt Bay uram a muftinál és urmeli kazaszkernél, kiknek kegyelmes urunk levelit megadta; mindenik igéré kegyelmes urunknak szolgálatját. A mufti leüléssel is kínálta, és mondta: ez a vezér más szovát is meghallgatja, szolgálhat ő is előtte a fejedelemnek.

A jancsár-aga betegen levén, nem lehetett hozzá bémenni: hanem az tihája által küldte bé Haszán aga kegyelmes urunk levelit.

20. Voltunk a főoratornál, ki is hozá elő a Csafer passa dolgát, s mond: Domine, ista negotia forte modo transeant; si vobis placuerit, ego loquar Vezério, sed quid scimus, in quo respectu sit ipse apud Vezérium, si loquemur contra ipsum, Vezérius ipsi illa objiciet, quod si in sui defensionem et iste Principem accusabit, quod ipsos Rascios hostium fautores protexit, et ipsorum res accusatio magis praevalebit, fietque perpetuus hostis Principis. Sed forte erit consultius, Princeps expectet Vezérium, tunc videbit: in quali favore Vezérii erit Csafer passa; praesertim si ipsum deponet, tunc ipsemet Princeps poterit conqueri contra ipsum. Ezen mi is megnyugodván, semmi panaszt egy helyen is ellene nem tettünk. Végeztünk a doctorral: determinálja megindúlását, mellyet csötörtekre hallaszta.

21. Voltam Skerletnél és mondám: A fejedelem májusi curával akar élni, az orator doctorát akarja kivitetni, kivel a póstánknak el kell menni, tovább a vezér válasza után nem várakoztatjuk. Mondá: Csak expediáljuk a póstát; ha mit ad a vezér, leszen embe-

rünk, a ki az egyet-mást kézhez vegye. Bay Mihály uram mene a tihájához, kinek szóllott a válasz-kieszerzésrül; igíré jóakaratját, és mondá: Haszán aga forogjon előtte, hogy inkább el ne felejtse.

Continuatio Diarii.

22. Aprilis. Ment el Boczkó uram a doctorral. Ez nap a jancsár-agát letették, és sámi passaságra küldték; hogy viradtig a városbúl kimenjen. megparancsoltatott. 150 szekszenás-lovat adtak egyet-mássa alá.

23. A teftedár szállásunkra küldött, és kapitihát hivatván, ment fel Bay uram, kitül leiratta a restantiában lévő egyet-másokat, hogy a vezírnek a szerint adja bé. A lórúl való suplicatiót visszaadta, mondván: még a szokás nem vólt. Sót is nem igírt, mert nincs a tefterben.

Értettük, hogy a tatár chámnak póstája érkezett volna, ki által irta: ó szerént való Szent-György napja után öt vagy hat nappal Chrimbül meg fogna indúlni, és hogy lenne az jancsár-aga. a ki Kuprilinek muzur-agája volt.

24. Az vezír sátorait kivitték.

25. Ismít a teftedár szállásunkra küldvén, s kapitihát hivatván, ment fel Bay uram. Ekkor mondotta, hogy mindeneket a miket leirattunk, megadnak, a húson kívül. Húst penig ad a vezír mikor kimegyen, mert Istennek hála elíg marha líszen. Bay uram instált:

addigis lenne valami húsbeli segítséggel, mert semmi hús nincs azon földön. Úgy rendelt 100 ökröt, 400 juhot Havasalföldébűl. Az puska, muszuly s kalpagok aránt mondta: látjátok, azon gyauroknak innepjek van, még az el nem múlik, nem vehetni meg. Posztóra penig egy tallírt s egy urupot rendelt volt. Mondta Bay uram, hogy két tallíron jár a posztó. Rendelt osztán másfél tallírt singéért. Pínzt azonkívül tiz erszínt, abát 500 véget, 14 singivel. Mindkét rendbeli pínzt abát Filippibűl deputálta.

26. Volt ebéden Bay uram a franczia oratornál, kinek referálta a vezír jóakaratját.

27. Én mentem Janakihoz s kértem, hogy a restantia, vágók s juhok aránt való difficultásokat a teftedár előtt igazíttassík el; s igíré reggelre, hogy compareál a teftedárnál. Azért

27. Felküldtünk Bay Andrással Hasszán agát jó idején a teftedárhoz: de szintín akkor lóra ülvén, a sátorokhoz kimenvén, el kellett múlni. Inczédi urammal kapura mentünk, a tihájával szemben voltunk, kírtük a vezér s maga válaszát, és mondá: mikor kíszen mindenrűl való fermán a kezetekben líszen, hozzátok hozzám, látni akarom, s a szerént tészek választ a fejedelemnek.

28. Mentem Haszán agával a teftedárhoz, kértem: ha lehetne, adatná itt meg a pínzt, mert Philippiben kárral fogják megadni; emberünk is nincsen, kit odaküldjünk. Mond: Philippiben a pínz kíszen van, baj nélkül kézhez vehetitek, útban is van. Más helyrűl akartam volna én azt a pínzt megadatni, mivel Philippiben sok pínzre lészen nékem szüksígem: de a fejedelemnek sok kapitiháji vadnak, én is régi barátja vagyok, azért rendeltem onnít, hogy könnyebben hoz-

zájuthassont. Hozám elő a Havasalföldében lévő restantia juhokat s marhákat; mondá: most megszorítottam a havasalföldieket, két nap alatt a számadások véghez megyen; akkor azt is eligazítom.

29. Vettük kézhez az élésrűl, pénzrűl, abárúl való fermánokat.

30. Voltunk a tihájánál, kit kírtünk, hogy a vezír válaszát s menzil-fermánokat készíttetné el. A fermánokat tőlünk elkíré, hogy a szerént títessen választ. Újolag keziben adók a havasalföldi lovakrúl való suplicatiót, és kérők, hogy a vezér előtt promoveálja. De mondá: most, látjátok, mely nagy insígben vadnak azok az oláhok, azért most hagyjátok le azt a kívánságot.

Május.

1. Vettük kízhez a vezér s réz-effendi tihája válaszát, a menzil-fermánokat.

2. Indítottuk meg Balog Lászlót kegyelmes urunkhoz, Bay Andrást Philippiben, az onnét rendelt egyet-másnak kézhez vítelére.

3. Voltunk a franczia oratornál, ki is mondá nékünk: bár ne mondtuk volna a vezérnek, hogy a Badensis jő a törökök ellen: mert a királ irta volt neki, hogy nem jön erre, hanem arrafelé rendeltetett.

4. Voltunk az kapun, de nem láttunk semmi új dolgot.

5. Vettük kézhez a muszulnak kétszáz hetven végét.

6. Voltunk Szpatár Mihály látogatására, kitűl tudakoztuk: mennyi nímet van Erdélyben? Mondá: vagy tizennyolcz, vagy huszonnyolcz regimen; kérdők

azt is : nem értette-é, hogy a frankziák ellen kivittek volna Erdélybűl? Azt mondá: nem értette.

7. Voltunk a kapun.

8. Voltam Skerletnél, ki is követe, hogy a leánya lakadalmára nem hivatott bennünket: mert tudja, hogy competentia lett volna a sessio felett. Mondá azt is, hogy a Csafer passa kapucsilár-tiháje érkezett, ki is azért jött, hogy a hadak sietnínek kimenni, mert már Váradhoz gyülekezík a nímet. Kérdezém: ha nem értett-é valamit a Jenőben ment hadakrúl? Mondá: azt mondá a kapucsilár-tihája, hogy semmi hire nem volt mikor eljött, és mond: Domine, debeant Turcae tunc succurere illis locis, quando erant ad Belgradum; sed ipsi, quod toto corpore facere debeant, faciunt cauda.

9. Voltunk a francziai oratornál ebéden, holott hozódík elő Dunvald halála, és hogy helyében rendeltetett egy abbas.

10. Volt Bay Mihály uram a kalpagcsinálóknál.

11. Voltunk a kapun.

12. Voltunk a tippanában a puskák megnízísére.

13. Voltam Skerletnél, kinek is az orczája orbánczos s dagadva, láttam, vélle nem beszílhettem. Ment a teftedár embere Philippiben, hogy urunknak a pínzt megadassa.

14. Voltam Janakinál és beszílé, hogy 3. Maij megindúlt a tatár chám bizonyosan. Orbán fog egy hétig múlatni, azután egyenessen jő Budcsakban s ott várja a vezér új parancsolatját. Mondá azt is, hogy a vezér a bajorán (beirum) végig nem megyen ki a sátorokhoz. Discursus közt monda ollyat is: Az erdéliek azt kívánnák, hogy a vezér cum omni apparatu, cum tormentis iret in Transsylvaniam, et fortalicia acciperet a Germanis, et manerent postmodum tute sub

protectione Portae; de ő nem látja most annak módját, hanemha Várad felől kerülne bé a vezér.

15. Voltunk a kapun. Volt estvefelé nagy díván, mellyben az concludáltatott, hogy az hollandiai s angliai követek Constanczinápolyban küldessenek, s ott várják meg a porta resolutióját.

16. Vettük kézhez a kalpagokat és puskákat. Volt estvefelé mendergís, nem felette nagy; az szultán Szelim mecsetiben akkor gyújtogatták volna meg a candellákat: egyikben hármat, másikban kettőt egyszersmind ütött meg a menykő, mindgyárt megholtak; a mecsetekben semmi kárt nem tött, hanem esett oda a menykő, a hol a császár imádkozni szokott, mellyből a vulgusnak sokféle omenje vagyon.

17. Voltunk a kapun, holott nagy csendessíg volt.

18. Értettük, hogy Kara-Lipucz passa Ázsiában valami motust indított volna, azért, hogy a letett vezér dispositiója szerént két- vagy háromezer embert fogadott volna pínzen, s az új vezér annyi expensája után egy más, szigetbeli passaságra küldte volna.

19. Voltunk a kapun.

20. Voltunk a főoratornál, kitűl értettük, hogy a vén vezér fejét tegnapelőtt elhozták. És hogy a mediatoroknak lett volna olly válaszok: a miket proponáltak, nagy dolgok levén, közleni akarjuk a tatár chámmal s más vezérekkel s passákkal, kik a táborban öszvegyűlnek; azért várják Constanczinápolban meg a választ. Beszéllé azt is, hogy a hol a török urak lovait füvelik, a menykő az lovakban és emberekben sok károkat tött.

21. Értettük, hogy Lipucz passának megengedtetett, hogy a hadával a táborban jöjjön.

22. Voltam Skerletnél, ki is nagy készületét

mondja a portának: Domine, et in militia, et in thesauro tales sunt dispositiones factae, ut non posses credere. Jam et Chamus movet ex Chrimaea, modo est ad Boristhenem. A vezér megindulásában belé fog egy holnap telni. A mediátorok követeinek még semmi válaszok nincsen. Kegyelmes asszonyunk levelére a vezér választ ad.

23. Estve késön érkezett Boczkó uram Bay András urammal.

24. Reggel Bay uram ment a franczia oratorhoz, kinek kegyelmes urunk levelit megadta, s Sándor uram szerencséjit declarálta. Ulmának a király hadaitúl való megvételinek hirit is megmondta.

Én mentem Skerlethez. Én is ezeket megmondtam néki; de hogy az Sándor uram szerencséjét a vezérnek egészen declaráljuk, nem lehet: mert Sándor útban van, egy-két nap alatt béjő, — hadd proponálja maga az egész dolgot. Délben először a tihájával, azután csakhamar a vezérrel szemben voltunk: mindezeket patienter meghallgaták, noha már két nappal azelőtt egy csauz Fejérvárrúl meghozta volt nekik az Sándor uram dolgait.

A vezérnek kegyelmes urunkhoz mutatott kegyelmességét is megköszöntük, kire felele: ezután is valamiben lehet, jó szível segítem; sit animo alacri, et faciat omnia ad bonum hujus Imperii. Ismét kijövén, szemben találók a csauz-passát, kinek is kegyelmes urunk levelit megadók, menénk egyenessen a réz-effendihez. Elénkben kifuta egy inasa s mondá: haragszik a réz-effendi, hogy másokat jártunk elébb meg. Hozzá bémenénk; kedvetlenül néz ránk, s kegyelmes urunk levelit néki megadók, mellyet megolvasván, a

hireket néki megmondók. Sándor uram szerencséjét hogy mondók, mondá: van már két napja, én ezeket tudom Csafer passátúl, a vezérnek meg is mondtam. De hogy van az, azelőtt a fejedelem nékem mind nímet, mind lengyel hireket megirt: van már három holnapja, semmit nem irt! Felelők: Lengyelországbúl azolta semmi hire nem jött. A nímetekrűl valamit értett, nagyságodnak általunk értísére adta. Kérdí: az melly franczia király embere a fejedelem mellett van, hoztak-é attól most levelet az itt való Elcsi béknek? Felelők: hoztak. Ezzel jövénk el tőlle. Ebbűl az a tanuság, hogy azt kívánja: mindenek előtt ő hozzá kell menni; csak azért a tihája meg ne nehezteljen.

25. Duka vajdát, teftedárt megjártuk, ezeket is köszöntöttük, és a hireket véllek communicáltuk. Elmentünk vala a kajmekánhoz is: de a császár kettős fiai közzűl a nagyobbik meghalván, oda kíszült: a minthogy mindgyárt hintóra tettík, Constanczinápoly felé megindították, kikísírvén a vezér, kajmekán s minden császár ministeri. A jancsár-agánál is voltunk, ki is víg kedvvel láta bennünket, és kérdí: hogy tudja a fejedelem, hogy ő a jancsár-aga? Felelők: mi irtuk meg. Mondá: ismír engem a fejedelem, mert Szulimán vezér idejében én voltam mazur-aga, sok dolgom volt a fejedelemmel. Ezután a hireket vélle megértetők, s kedvesen vette. Ő is mondá: jó remínségben legyen a fejedelem, mert már a hadak mindenfelől megindúltak. Lovas-jancsár kilenczezer lészen, gyalog is lészen tizenöt- vagy huszezer. És igéré mindenekben a fejedelemnek szolgálatját. Ma érkezík Görög Péter.

27. Voltunk a kapun, de nem volt semmi ollyan dolog.

28. Érkezett Sándor uram. Ez naptúl fogva, usque ad 4. Junij, mint folytak a dolgok: kapitány uram (Sándor Gáspár) leirta.

Sándor Gáspár naplója

1693. május 27-től június 8-káig.

Anno 1693. die 27. Maji*) úgymint szerdán délután öt óra tájban Drinápolyban érkeztem; előre hírt adván kapitiha uraiméknak jüvetelemrűl, Bai Mihály uram gyüve elümben. Szintín hogy megegyeztünk, gyüve elümben egy bosztancsi nyargalva, a császár szarajjátúl, kérdvén: ki légyek, és honnan gyüvek? Én is kérdém tűle: ki nevével tudakozza? Kire felele: a császáréval. Kit én megnevetvén, feleltem: kurucz király tihája vagyok, s Posaroviczárúl gyüvek. Kérdí: hozok-é nyelvet? Kire feleltem: mind nyelvet, s mind zászlókat hozok. Kérdí, mi hirek oda, és miben van a dolog? Nem advân hitelt a szavának, feleltem: én a vezérhez gyüttem, annak megmondom; eredj barátom a vezérhez, s megmondja a hireket. Ezen megmosolodík a bosztancsi, s elnyargala. Azomban egy kevés üdő múlva láttam a császárt: lektikán az fák alatt hordoztatta magát az kertiben; akkor kezdettem elhinnyi, hogy a császár tudakoztatott. Ezelőtt harmadnappal az nagyobbik fia meghalván a császárnak, — distrahálták a császárt búja elfelejtésére. Az császár szarajjátúl az rabot vagy nyelvet igenessen a szállásra küldvén, magam Bai Mihály

*) Ettől fogva megint más irás.

urammal mentem az franczia oratorhoz, ki is igen jó szível látott, aggratulálván szerencsés utazásomnak, és a confidentiát kedvessen vette, hogy elübbszer hozzá tértem. Én is aggratuláltam Ulma megvítelének és hatalmas franczia király győzedelmeinek, kit is igen avide hallgatott: én honnan értettem, és kegyelmes urunknak is mi formában s honnan izenték? mivel még Francziábúl semmi hire nem gyütt; referálván én az odavaló hireket, mindenekre felelé: Domine, omnia sunt bona, et vestra Illustritas gratissime acceptabitur; adeoque eat quantotius, et notificet suum adventum. Onnan a szállásra menvén, hat óra után megvártam, hogy beestveledjík, és ad manutenendam confidentiam, bőtjek lévén a törököknek, jaczi után mentem gyalog, incognite az réz-effendi szarajjában. Midőn megjelentettem magamat, hogy ott vagyok: mindgyárt azt tudakoztatta tülem, voltam-é másoknál? Kire izentem: ezt az kaput tartván elsőbbnek, senkinek hirt sem adtam érkezísemrül, hanem legelsőbbször idegyüttem; melly dolog igen tetszett a réz-effendinek, és izení: mindgyárt szemben lesz velem, mivel akkor a gyulai passa fia vala nálla. Ezt expediálván, mindgyárt hivata; kit is kegyelmes urunk nevével köszöntvén, levelét praesentálván, nagy jó szível excipiála, és kérdí: én voltam-é magam személlye szerint ezen expeditiókban? Feleltem: igenis, én voltam személlyem szerint, engem küldett volt el az király. Újobban köszente. Mindgyárt kérdí: az császár embere nem volt-é vellem szemben? Kire feleltem: az császár szarajja mellett elgyüvén, referáltam, egy bosztancsi mint nyargala elümben, az császár nevével: de én hitelt nem adván szavainak, hogy az császár küldette volna; megbeszéllettem, miket mondottam a bosztancsinak, és hogy

a vezérre relegáltam: megérti a híreket a vezírtül! Ezen mintegy megmosolyoda, semmit nem szólla. Ezentúl relatiókat tévén mind az magyarországi hírekrül, erdéliekrül, s az odavaló insinuatiókrúl és francziai hírekrül is: kívánta az réz-effendi, hogy mindezeket tegyem írásban, és reggel küldjem kezíhez. Az mint is Omer effendivel törökre fordéttatván az híreket: mind az magyar s mind török conceptusbúl, az híreket, kiket repraesentáltam? kitetszenek.

Die 28. Maji úgymint csüterteken az réz-effendi kívánsága szerint a híreket törökre fordíttatván, az tolmácstúl az réz-effendinek felküldettem, és Inczédi uramat Skerlethez az levéllel, megkövetvén, hogy magam hozzá nem mehetek: mivel meghadták, hogy az szállásomon contineáljam magamat, hogy itt találtassam, ha a vezér hivatni talál. Ezalatt a tihájának is hírt adtam, hogy mikor parancsolja a vezér felmenetelemet, mivel megérkeztem, és a nyelvet, zászlókat is felvigyem-é? Skerlet contentus lévén ezen daclarátiómmal, mindgyárt ment fel az kapura. Item az tihája is azt izente: az vezér dívány után lesz velem szemben, mikor ideje lesz felmenetelemnek. Skerlet uram maga szolgáját fogja érettem küldeni, és akkor a nyelvet, zászlókat is magammal felvigyem. Délután egy óra tájban felhivatván Skerlet uram, igenessen vive az vezér eleiben, kit is kegyelmes urunk nevével köszentvén, s az levelet megadván, az zászlókot lábaihoz tévén, s az nyelvet praesentálván, aggratulálván, quod sub auspiciis ipsius talem fortunam assequutus sim: igen szépen replicála, recognoscálván az hasznos és nagy szolgálatot; továbbá is continuálja kegyelmes urunk az portához való hívségit, mint ezelőtt: megtapasztalja nagyobb mértékben az porta

kegyelmességit. Két-három interpretatiókban is ab utrinque csak az complementumok valának. Az nyelvet bemutatván, instantiámra mindgyárt resolvált: nem tartóztatja meg az nyelvet. Az odavaló állapatokrúl tűlem tudakozódván, mivel praevie már az rézeffendinek beadatott irásbúl az hireket megértette: én is in publico, kiket illendőnek láttam, referáltam. Az rabot is maga eleiben hozatván, attúl is tudakozódék és kérdíseket téve az hirekrűl; ezután felkaftányozván magamat, kapitiha uraimékat, Skerlet uramat és az legínyekben is, tisztességessen eleresztvén, s meghagyá, hogy az rab relatióját is tegyék irásban. NB. Kegyelmes urunk levele praesentálása után praesentálván Csafer passa, Topál-Huszain passa leveleiket, és gyulai kul temeszukját az 72 ökrökrűl, és a kadiaszuczét is, mellyeket elvévén, által nem olvasá, csak letévé, mondván: mindezekrűl már informatusok vagyunk az passáktúl bövségessen; csak az nagy recognitio servitii, és ajánlások valának. Az vezértűl kimenvén, mentünk az vezér tihája effendije szállására, ott az rabnak fassióját Skerlet uram maga törökűl interpretálta, és azon fassiót az réz-effendivel az vezér conceptusban vitetvén, az zászlókkal együtt a császárnak küldé. Ezután valík a tihájával szemben, kinek is kegyelmes urunk levelét praesentálván, igen familiariter excipiála; kérvén kegyelmes urunk dolgaiban favorát, ajánlotta igen magát: valamiket ekkoráig az vezérek praestáltak, mindazokat megadja az én uram is, és még azoknál többeket is, csak az fejedelem is ezen vezér idejiben mutassa szolgálatit; ha az szolgálat meglészen, innen nem lészen fogyatkozás, az szolgálatnak megjutalmaztatásában. In privato ha valami beszéded vagyon, mindgyárt jó szível

beszéllek, az embereket innen kiküldem. Kit én megköszenvén, mondám: most sok agák jelen vannak, nem kívánok alkalmatlan lennem; hanem elgyüvek ad privatum colloquium. Kire felele: valamikor gyüvek, mindenkor jó szível lát. Ezzel elbucsúztam. Estvefelé mentem Skerlet uramhoz, ki is jó szível excipiálván, elöszer vele complementírumoztam, ab utrinque az ajánlások megvalának; ezután gyüttem ad narrationem novorum Ungaricorum et Transsylvanicorum, de az neveket nem specificáltam, et Gallicorum. Item forgattam most hamarjában Jenőnek elveszésit, describálván, melly erőtlen hely légyen: az fala is ledűlvén, palánkkal azt reparáltuk. Azért respectu Jenevae nem kell Veterányit s mást tudakozni. Váradon, Bátortt, Papmezőn, Belényestt, Halmágyon vagyon egynihány ezer gyalog, és azonkívül Szegeden és a Tisza mellett való véghelyeken; a mellé kétezer nímetet rendelvén, Lippán három-négy álgyút talál, egy-két mozsárt: s feláđ Jenőn, még a vezér Nandor-Feírvárra penetrál. Igaz dolog, hogy Jenő magában nem nagy erősség, nem is annyi importantiájú hely: de ad opinionem inter Turcas sokat tészen, mivel Tyuprili vezér vette meg, és annak elvesztése az török hadak között nem csinál-é egy kis confusiót? Azért az még a fővezér Landor-Feírvárat éri is: nem jó volna csak addig is valami hadakat előreküldeni, hogy Jenő, Gyula manuteneáltassék? Possem loqui et de operationibus hujus campaniae, sed me temere in consilium immittere nolo, et fors interrogatus respondere debeo; belli enim et litis dubii solent esse eventus, si quid sinistro fato accideret: id consilio Celsissimi Principis adscriberetur; adeoque vellem uti consilio vestrae Illustritatis: an hac proponere debeam aulae praefecto Celsissimi Ve-

zirii, vel vero Illustritas vestra proponet? Kire felele: Domine, haec sunt partim narrativa, partim consultiva, et bene inquam dicit, quod interrogatus respondere debeat; in hac enim puta consilia dare, si non succedent, vel maxime non est consultum, ego tamen ex officio incumbenti videbo, ut possim proponere succursum Jenovae supremo aulae praefecto, ut ad interim etiam possit manuteneri, et si videro occasionem, fors etiam supremo Vezirio, et videbimus Domine fors etiam ipse de hac materia cum supremo vel ipsius aulae praefecto conferat. Item hoztam elő: az vezérnek beadott gyulai kul temesukját és kadia recognitióját vagy huczetjit, ha lehetne, hogy visszaadnák, hogy jövendőben is valaki szememre ne vethetné az kár iránt. Kire mosolyodván, felelé: Domine, hoc potest facile fieri; ego a muhurdario, et huczet a kadia datum, et temesuk a janicariis procurabo. Kit én megköszenvín, tovább is kértem: procurálja és szerezze ki. NB. Estvefelé Halyvász pósta érkezett Lengyelországbúl.

Die 29. Maji. Pínteken az moldvai vajdát akarván meglátogatnom, íppen akkor pínznek megszerzísíben foglalatoskodván, nem mehettem oda; az jancsáraga is az császár számára szokás szerint peskezt szerezvén az beirumra, vagyis ajándékot öszvecsinálván, s hordatván: azzal sem lehettem szemben; hanem estvefelé öt órakor mentem az kajmekán-passához, ki is igen jó szível látván, köszentvén kegyelmes urunk nevével, s a levelet is megadván, avide tudakozta kegyelmes urunk hollétit s egészségit, referálván: mindenek tudtomra vannak, mivel a vezér mindeneket velem közlett; igen jó és hasznos szolgálatot tettetek az hatalmas császárnak! Ime azért újobban rendeltek oda arrafelé hadakot: szilisztriai passát hét- nyolcz-

száz lóval, nikápolyit ötszáz lóval, az idevaló szerhátliak is ötszáz lóval mentek; még hatszáz lovas vagyon, azokat is utánnok küldjük. Nem lehetne-é: ezek Palánktúl az általúton Tömösvár felé mennének a kuruczokkal, Gyulára, Jenőre élíst vinnínek, és ha az ellenség Jenőt meg nem szállotta volna, egy fordulást tennének; vagy ha Jenőt megszállotta volna, Jenőt segítenék meg, és Tömösvár körül csak ad opinionem is szállanának táborban? Kire én: mind értem ezeket az odarendelt hadaknak számokat, de az eddig experiált szokás szerint, az hol hatszáz lovast mondottanak, két- s háromszázat kellett keresnem; az mint Vidiny mellett elgyüvén, az megholt szilisztriai passa tihájával szóllottam, ki is panaszkíppen jelenté, hogy az hadak zászlónkínt szöknek vissza, és sok héjával fognak találtatni; úgy az nikápolyi passa hadainak is ötszáz a hire: csak háromszáz is jó, ha lészen. Kire felele az kajmekám: úgy de Csafer passa azokat megszámlálja, ha odaérkeznek. Kire én: igaz, de nagyságod az mennyit most gondolt, annyi számú hadtúl fogja az szolgálatot praesupponálni, és a miatt kárt vall a porta, mert az ellenség dolgához lát, míg a porta azt az defectust suppleálja. Item Jeni-Palánktúl Dente felé el nem mehetnek, mivel mint az másik vezérnek az én királyom megmondá, hogy Bokcsát ne engedje megépíteni, okait adván neki: káros légyen ennek az portának, kiért meg is nevettetett az én királyom. Ugyanazon palánkhoz, ki is Dente hidjához négy órányi föld csak, midőn a gabonát azon kellett volna elvinnem, Antoni Erdélybűl egynihány száz nímeteket s magyarokot hozott, és kétezerig való gyalogot is gyűjtett; az ordi-tyuprit elhányván, az két-két víz: Dente és Tömös közzé szorított volna;

úgy most is szoros útja és berkes lévén, csak háromszáz gyalog is két-háromezer lovast is megveszteget-het. Nem lehet elmennyi mindaddig, valamíg Bokcsát meg nem veszszük, s az ordi-tyuprit is meg nem csináljuk; azután tétetik azon út securussá. Más az. az odaküldendő hadak felűl itten determinative nem disponálhatni, hogy ezt-amazt cselekedjík, s ide-oda menjenek; oka ez: én ezelőtt huszonkét napokkal az ellenség földirűl elgyüvén, akkor in illo statu volt, a mint én referálom, de azalatt az ellenség is maga dolgait folytatván, máskíppen találtathatik a dolog; és így, ha most az én relatiómhoz képest disponálna valamit a porta, káros lehetne; hanem legjobb, innen mentűl több hadat lehet, előre kell küldeni, és Csafer passának s az én kegyelmes uramnak csak azt kell irnia: íme, hadat küldettünk, a mint legjobbnak s hasznosbnak látjátok hatalmas császár szolgálatjára, az hadat Landor-Feírvárnál ne tartsátok, hatalmas császár szolgálatjában küldjítek el. Más az: alkalmatosság mutatja ott meg, Jenő felé küldik-é, túl-é, Tisza-Duna közzé valami csapást tenni? a Száva mellé-é vagy hova? akkor megválik. Kire felele az kajmekám: efferim! úgy kell lennyi. Tudakozódík: az Száván túl vannak-é faluk, vagy a Szerémségen, és túl Pancsován is? Kire én: igenis, vannak, és egy rísze, egynihány, Pétervá-radján innen, be is holdulnak Landor-Feírvárra, mind török s nímet salagvárdákat is tartván bennek; úgy Pancsován túl, az Tömös mellett is egynihány faluk találkoznak. Most leghasznosb volna, ha lehetne valamelly ezer tatárt is arrafelé előreküldeni, úgy, hogy bár csak tizezer emberre kellenék, ha lehetne, az könnyyű hadat tölteni: az százezer nímettűl sem félne! Könnyű had annyi nincsen, ki eleiben állhatna; az

most tova Hegyaljáig, s bányavárosok felé is majd elmehetne, ki is az németnek elméit confundálná és az nagy armadát is revocálná, s Jenőnek is securitást szerezne; mert Jenő, noha non est locus importantiae, de ha eltalálna vesznyi, az hadnak szívit elvenní, azért conserválni kell a vezér kijüveteléig. Kire felele: az chámnak hatodik napján ezen bőtnek Krimbűl meg kellett indúlni, egy szultánnak kétezeredmagával előre kell mennyi: de Jenő, Jenő! Mirevaló az a tizennyolcz ágyú, kiket az hajókon vittek volna, mert annyi Jenő alá nem kell; hanem vagy Lippát félti, vagy Tömösvárat szállja meg. Kire én: Tömösvárat nem féltem, mert annak obsidiójára 30,000 s 40,000 ember kívántatik, 20—25 faltörő ágyú, 10—12 mozsár; most hamarjában honnan gyűl az öszve? Ne adja Isten, nem kívánom, de ha meg kellene lennyi, akarnám, ha a német Tömösvárat szállaná meg, mert akkor vert s veszett had volna. Kire a kajmekám: mikint? Kire én: illyformán, a németnek vize nem lévén, szárazon kellenék a victualéját Tömösvár alá hozni, szekereken, vagy Lippátúl, ki is tizenkét órányi föld Tömösvárhoz, vagy a Tiszárúl Szegedbűl, vagy közeljebb, az hol hídja volt ez elmúlt campaniában; azért akármely felűl hozza szározon, aztat impediálhatni: egynihány ezer tatár körűlette lévén az armadának, az zsákmányossát impediálhatja, és így az zsákmányossa elfogyasztásával és az éllése impediálásával, csak tiz-tizenkét ember is megemészti Tömösvár alatt leendő armadát. Melly discursusom tetszvén neki, mondá: az tatár chám is nagy erővel lészen, lészen négy-ötezer hosszú-puskás szeminje: valljon annyi ezer szeminje lévén, nem mehet-é által egész Erdélyen is? Mert Erdély sokszor bánt így az portá-

val: azért meg kell vele kóstoltatnyi hatalmas császár szablyáját. Kire én: ha az hatalmas tatár chámnak annyi szemínje lészen, és maga erejivel Erdélen általmehet, innen is vagy tizezer tatárt elbocsátván, felső s Magyarország s bányavárosok felé: akkor a hatalmas vezér mért nem vehetni meg Szegedet s Lippát, ki is illy hasznos dolog volna: Szegedet megvévén, az Tiszának egy részít birná és egíszszen a Marost; a Maroson innen lévő földnek egíszszen securitása lenne, Szegedben az Tiszán elég élíst szállíthatna, ottan magazinumot erigálhatna, az honnan akár túl az Tiszán, akár Várad felé tehetne operatiókat az armada. Szegedbűl élíse, tanquam ex loco viciniori, lehetne, és Szegeden jó muhafezetet tartván, Pestig túl a Tiszán, és innen Debreczenyig s azon túl az föld beholdulna, Lippátúl penig mindenkor kész passusa lenne Erdélyben. Ezeket megvévén, és ha még üdő volna az campániához: onnan arrafelé divertálhatna az török erő, akár az vezírrel, akár particularis armada valamelly szerdárral, az merre hasznosb operatiót látnának. — NB. Erre felele az kajmekám: én szemben lészek a vezérrel és mindenekrül beszéllek, magadnak is remínlem, szemben kell lenned még a vezérrel, és mindenekrül beszélj a vezírrel. Tudakozta tülem: az élíses hajók felérkeztenek-é Landor-Feírvárra, és Vidinben vagyon-é élís? Én is mindenekrül, miket utamban az Dunán láttam, relatiót tettem: sajkákrül, furkátákrül és élíses hajóknak számárúl, Ali passának hollétirűl. Tudakozta, valljon az havasalföldi vajda megadta-é az tizenkét hajót, mellyet tartozott volt praestálni? Kire én: nem lévín gondom reája, azt specialiter nem tudakoztam; hanem láttam egy sajkát az többi között,

mellyrűl azt mondották, hogy az havasalföldi vajda csináltatta sajkája.

Die 30. Maji. Úgymint szombaton mentem az jancsár-agához, kivel is mint a többivel per longum et latum beszéllettem; ű is ajánlotta magát, régi jóakarója, ismerője lévén kegyelmes urunknak, az vezérrel szemben lévén, mint fogja kegyelmes urunk dolgait promoveálni. Innen mentem az franczia oratorhoz, kinek is ez elmúlt napoki dolgokrúl genuine relatiót tévén, igen kedvessen vette; ű is hasonlókípen relatiót tett tegnap éjjel az kajmekámmal való discursusárúl. Emlékeztette az kajmekánt: mi dolog ez? ezelőtt 15 nappal concludálódott volt, hogy az angliai és hollandusokat Constantinápolyban relegálják s küldjík, hogy ottan várják meg az vezér megtérísit; nagy dolog lévén az ű kívánságok, szükség az egísz birodalom fejeinek együtt lenni, kik is külemben együtt nem lehetnek, hanem az vezér megtérísekor: már azulta el nem küldettek, hanem itt temporisálnak. Item proponálta az orator: melly hasznos volna elküldések mind az töröknek s mind az francziának, quia illo tempore az német confoederátusi megtudván, hogy az török sit capax et habilis ad continuationem belli, quia contemnit mediatores: tunc Principes Imperii consternati, quorum regna adhuc superstant, quilibet in particulari provideret regni sui securitati, et cum Rege Galliae conveniret, et sic rumperetur liga inter Principes Christianos, et esset periculum manifestum pro Germano; secus donec hic erunt, semper Imperator et Rex Angliae lactabunt spe confoederatos Principes, quod pax cum Turcis in tractatu sit, et in fienda conclusione: et sic hac spe lactati, semper durabit liga et unio tam contra Gallos, quam Turcas, quae cum amo-

tione istorum ablegatorum praescinderetur. Item én is az Lengyelországbúl jütt híreket communicáltam in originali, — de propter quodam errorem Székely Zsigmond levelét nem decifrálván, azt mondottam: annak az clavissa itt nincsen; kin az orator, láttam, megütközvén, inkább diffidentiának gondolták, hogy nem akarnám vele közleni, mondván: scio Illustritatem vestram esse confidentissimum Principi, et tamen ipsi denegaretur talis clavis? Az többi levelekre ez vala a választ: bízvást communicálhatom az portával, de potentiam Germanorum non debeo repraesentare. Az oratortúl ikindi tájban gyüvén el, adtam hirt az réz-effendinek, hogy Lengyelországbúl pósta írkezvén, az híreket ő nagyságával communicálnám legelőbbszer is. Ki is holnapután jaczi tájban maga szállására terminála: mivel holnap díván lesz a császár udvarában; éjjel egy keveset nyugodni fognak. Ezalatt praestálván újobban az clavisokat, Bai Mihály urammal, reá akadánk Székel Zsigmond uram küldette czifrákkal írt levelinek clavissára is, mellynek decifrálásához fogánk.

Die 31. Maji. Úgymint vasárnap reggel mentem az moldvai vajdához, ki is humaniter látván, én is kegyelmes urunk nevével az új hivatalában aggratulálván, az jó confidentiát s correspondentiát mint illik s hasznos megtartani, mivel ipse est vicinus exilio . . . . Ajánlotta magát: mindenekben mint kíván kegyelmes urunknak complaceálni, úgy Székely Zsigmond uram iránt is melly humaniter kívánja tractálni s accomodálni. jobban mint az praedecessori is. Ab utrinque finitis complementis, elbucsúzám túle. Innen mentem az francia oratorhoz, és Székely Zsigmond uram decifrált levelét praesentáltam; kit is percurrálván és az

többivel confrontálván, csak helybenhadta: nocuit confidentia Regis et Reginae Domino de Danvald, mert azoknak kiadván magát, opportuit ipsum mori, ne possit in regno tumultum excitare; azért proponálni sem engedte neki a respublica előtt maga dolgait. Itt describálta az orator: az királyné mint bánt cum duce de Vitri. Item Ballus micsoda ember, mi volt Bethune mellett is, miért rendeltetett ezen Danvald orator mellé is, mit irt volt Danvaldnak, és ha az a levél Ballus kezíben esett post obitum Domini Danvald: communicavit cum Regina. Mit fog irni in hac materia Francziában, és az levelet is in paribus elküldi: in futurum oratores Galliae si mittentur in Poloniam, debent esse circumspecti et prudentes. Volt discursus, hogy már két esztendeig nem lesz gyűlés, quale detrimentum, an poterit concludere consilium grande, nec ne? Item miért kellett proponálni az portának, h.gy: Rex et Regina sunt inclinati ad pacem, quia assecurarunt Regem Galliae, et sic ipsi scriptum est ab aula. Itt volt discursusunk: az lengyelországi hireket mikínt kell proponálnom az réz-effendinek, mivel reá szoktatni, hogy originaliter producáljam a leveleket, nem rendi; kit az orator is helybenhagyott, mivel videntur aliqua contraria in literis. Primo, Ballus kezében küldette á leveleket, és az özvegy kezében is, és expressus által is Francziában. Secundo, Germani multum obtinuerunt quando comitia disrumperunt, ergo praevalet factum, et quod manuteneant portas. Kire én feleltem: Inczédi urammal decifráltattam az leveleket, akarván elméjit vennem az minapi levelére nézve. Kire az orator: Domine, non debuisset fecisse, quia nuperrimis diebus quam curiose expetiit combustas literas. Item Rezio datae meae informationes secundum

conceptum quomodo sunt annihilatae, qualis conceptus Imperatori datus, et a quo id rescivit: mindezekrül discursusok valának. Item qualis discursus in privato et diabolum susciperent, ut possent Germani: quales qualitates, quam affabilis, amabilis Apr... Csak conclusum est: cum realitate communicandum, si possibile, non in originali; si scriptum petit, csak summatim kell. Jaczi után mentem az réz-effendihez, megjelentvén, hogy Lengyelországbúl való hireim vannak; azalatt az vezér sietve hivatta. Mindgyárt az réz-effendi egy effendit hivata, és annak az effendinek az hireket extractusban dictáltam; csak megérkezvén az réz-effendi a vezértűl, beadám az hireket, mellyeket általolvasván, kérdé: hát az musquák felűl nem irnak-é? Kire én: semmit nem irnak, mert nem is illett nekik magok nem jovára való hireket megirnia; hanem az pósta referálja: inter Regem Poloniae et oratorem Muscoviae qualis quaestio orta et proposita de judaeis. Item 17 zászlóalja lengyelt vertek fel a musquák. Item Belo-Czerkót és más palánkot is. Item hozá elő a réz-effendi, hogy a vezér megparancsolta: mind fermányokat, leveleket készítsék elő, és expediáljanak, mivel most olly hirek érkezett, hogy Jenő alá valami ellenség csapott volna, az ben lévők kimenvén, megpuskáztanak egymással, mindkét részrűl valókban elesett, és az ellenség újobban visszatért. Kire én: melly felé menjek? mivel ha póstán kell mennem, erre Nandor-Feirvár felé az pandurok mián nem bátorságos, hanemha Orosz-Csík s Nikápoly felé, és ott sajkát rendelnek alám, vagy penig az fermányokkal póstát küldhetek előre; és úgy értem, itten vannak három zászlóalja szerhátliak, azokkal mehetek. Kire annuálván az réz-effendi, mondám: de meg én gyalog va-

gyok, mivel póstán gyüttem; lovam nincsen. Kire felele: abban is találunk módot. Holnap reggel, parancsolta, menjek a szállására, és beszél a vezírrel felülem.

Die 1-ma Junij. Hétfőn reggel mentem Inczédi urammal Skerlet uramhoz, discurálván az én expeditiómrúl, item lengyelországi hirekrűl, és az mostani követek válaszszárúl is; az én expeditióm iránt maga is felgyün a kapukra, s jelen kíván lennyi. Az lengyelországi hirekrűl felelí: mint Székel Zsigmond uram irja, credibilius est, quod habebunt armadam ad Camenecum, et intendent victualia impedire. Az követeknek még válaszszok nem adatódott ki: Constantinápolyban menjenek-é, itt maradjanak-é, vagy táborban viszik el? De minekelőtte a vezér megindúljon, de loco subsistentiae lészen válaszszok: mert minekelőtte a tatár chámmal a vezér nem beszél, ad propositiones nullum habebunt responsum. Kire én: remínlem, akkorra az fejedelem is odahivattatni fog. Kire felelé: kétségkívül; mindazáltal a fejedelem helyben légyen, és hir nélkül ki ne mozduljon, hanem midőn megérti, hogy a vezér megindúlt: küldje póstáját, és instáljon, hogy adjon szabadságot, hogy az vezér és tatár chám együttlétekkor gyühessen mindkettők köszentísire; akkor mind az expeditiórúl, s mind maga dolgairúl conferálhat. — Ma az constantinápolyi jancsárságot az samsunczi passa az vezér szarajja előtt az vezér előtt bemustrálván, vitt el, kit én is megolvastam s níztem az réz-effendi szállásárúl. Szemben lévén a réz-effendivel, mindgyárt ment a vezérhez. Én is felmentem a vezér kapujára; kigyüvén a rézeffendi, az menzil-fermánt kezemben adá egy póstára, és mondá: hogy az fermányokat irják, várjam a tihá-

játúl, és küldjem előre a póstát. Melly dolgot is hirré adván az franczia oratornak, kedvessen vett, és kért: ha a vezér szemben lesz velem, tegyek relatiót a vezér discursusirúl és dispositióirúl, s két levelet külde kezemhez. Estvefelé a vezér felment a császárhoz; én is a tihájával szemben valík, az kiracsi és késérők iránt való harzuálokat beadám; általolvasván, sokallotta az kiracsi-lovakat; mondám, hogy az pósta kíszen vagyon, csak a fermányok legyenek meg. Kire felele: hát én magam mikor megyek? Kire én: a szerhátliakkal. Kire ű: de azok mikor érnek oda? az késű lészen; mivel az szilisztriai és nikápoli hadakat már is előre Tömösvárra rendelték, oda kellene menned. Kire én: ha ott nem leszek is, az fejedelem hadában nem lesz fogyatkozás; magam a szerhátliakkal sietni fogok. Kire felele: van-é itt dolgod? Kire én: vagyon, mert az fejedelem vásárlásit kell jó rendben vennem és expediálnom. Kire felele: jó; az póstát bocsássuk előre, azután magad útjárúl beszéljünk a vezírrel.

Die 2-da Junij. Kedden mentem fel a vezír tihájához az levelek iránt, ki is vacsora utánra relegála. Délután mentem Janaki uramhoz, kivel is beszélgetvén, csak panaszbúl állott a beszídje. Vacsora után mentem a tihájához (vacsora előtt a réz-effendi kegyelmes urunknak szólló levelét Haszán agátúl küldette meg, izenvén, hogy kegyelmes urunk hadairúl tészen Csafer passa minden provisiót), ki is kezemben adván a vezér levelét s fermányját, kért, sietve küldjem el. Omer passa is akkor érkezvén oda, ezen passa Nisre expediáltatott, és vele három zászló szerhátliak is, kik Landor-Feírvárra mennek; ezekkel kívántam volna én is elmennem: de az tihája csak

siettette utamat; azért magamat holnapra relegált, hogy beszél utamrúl. Hajvászt az lengyelországi és francziai pakétákkal, portai levelekkel éjfél után egy órakor indítottam el.

Die 3. Junij. Úgymint szerdán reggel mentem a réz-effendihez, instáltam: ha lehet, az szerhátliakkal menjek el; csak ez vala a választom: menjek a tihájához, ott vígezzem el a dolgomat. Ma az egísz oczakok bajram köszenteni valának a vezérnél. Ikindi tájban lehettem csak szemben a tihájával; az kiracsi 20 lóra Drinápolybúl, tizre Sofiábúl, és uti fermánt kezemben adván, csak megmondá: póstán kell mennem; vacsora után menjek fel hozzája, mindeneket kezemben ád. Nem tudtam mit mondanom: úgy kell lennyi, mint a vezér parancsolja. Estve az tihájához menvén, vitt be a vezérhez; a vezér kezemben adván a levelet, adhortálta kegyelmes urunkat: még oda ér is, mikíppen találtassék, mint most is, hatalmas császár szolgálatjában, és minden hireket kegyelmes urunktúl vár; ajánlotta kegyelmességit. Az tihájával együtt az tihája szállására menvín, maga levelét adá kezemben az menzil-fermánnal együtt, és relatiót tíve, hogy az tatár chámmal serjin-ogliák és más békek is, galga szultán is gyünnek, quod est extra consvetudinem, hogy midőn az chám kigyün, az galga is kigyünne; minémű erő leszen az! Item ajánlotta magát: ha az chámmal megegyeznék az vezér, kegyelmes urunk is odahivattatik ad conferentiam; ebben az réz-effendi is ajánlotta magát reggel. Item mennyi hadak rendeltettenek Nandor-Feirvárhoz, és Csafer passával, habita conferentia, kegyelmes urunk: a mi legjobb, azon hadakkal a tévők légyenek; mindazáltal kegyelmes urunk 400 lovassának, szilisztriai és nikápolyi hadak-

nak Tömösvárra kell mennyi ad interim is, még a vezír odaérkezik; a vezír odaérkezvén, megválik, mitévők lesznek, és provideálnak a fejedelem hadairúl. Az több had élísírűl és szükségírűl, ha mi occurrentiák lesznek, irjon a fejedelem; most meg van irva Csafer passának: az hadat élíssel, abrakkal bocsássa Landor-Feírvárrúl Tömösvárra.

Die 4. Junij. Csüterteken jó reggel a vezér két lovat külde a szállásomra: egy igen szép szürke mínlovat kegyelmes urunknak ajándékon, nékem megint egy szép pej, herítt lovat, anadóliait. Mentem az franczia oratorhoz, relatiót tévén az vezírrel s tihájával való beszídekrűl, kivel is contentus vala, s igen akarta, hogy a vezér a lovakat ajándékon küldette. Tegnap ű is a vezírnél lévén, relatiót tett, hogy a vezér assecurálta, hogy az angliai király oratorit amoveálja: az mint mindgyárt meg is irta a királynak. Notandum. Skerlet lesetvén, mikor lészen a vezírrel szemben az orator: érkezík Skerlet szintín akkor, mikor már in privato az orator általesett volna az vezírrel az derík dolgokrúl való discursusokon, nagy lihegve, fáradva, izzadva, pirosson, mellyen a vezér is mintegy megmosolyodott, hogy későn érkezett, semmi derík dologrúl való discursust nem hallhatott. Haszán aga hozá hirűl, hogy valami Halil passát vitetett ki a vezír, ki is a császár kapuján volt fogva, és felkaftányozta, Huszain passát megmazurolván, nem tudta megmondani, ha Bosztancsi-Huszain passát-é, vagy kameneczi Huszain passát, stambuldi kajmekánt. Item újobban is Bai uramat felküldvén a tihájához, hogy az menzil-lovak defectusa mián ma el nem indúlhattam, kire felele az tihája: jól tudom. Újobban proponáltattam: ha az kuruczoknak Tömös-

várnál kell temporisálniok, mit esznek? mivel szekerek, szekszenás-lovok nem lévén, abrakot, élíst magoknak annyi napokra nem vihetnek, Tömösváratt sem adják ki az várbúl, és így az éhség mián eloszolnak. Most is csak ez vala a választ: Csafer passának irtunk, hogy az fejedelemmel beszélgetvén, minden dolgokat, hadnak intertentióját accomodálja; mindenre van hatalma Csafer passának; többet nem irhatunk mint irtunk. — Voltam Spatár Mihálynál is; ab utrinque erant tantum complementa. — Estve mentem az moldvai vajdához; újobban tett szép ajánlásokat, és a kapitihára is minémű gondja lészen Jászvásártt. Item az portán lévő kapitihának is meghagyja, hogy kegyelmes urunk kapitihájával melly egyetértsenek. Item ajánlást tett, hogy kegyelmes urunkrúl el nem feledkezik, tévín reflexiót ezelőtti oblatióira. Nékem is egy szlolocziát ígíre. Elbucsúzván a vajdátúl, küldí egy óra múlva egy luzírját az szálliásomra, hogy az vezír tihája az én requisitiómra emberit küldette hozzája és specialiter committált, hogy szorgalmatos gondot viseljen kegyelmes urunk kapitihájára, és annyival is inkább már nagyobb gondja lészen reája.

Die 5. Junij. Pinteken jó reggel elindúlván, gyüttem hálásra Kara-Pazárra, az hol is Balogh László talála. Felszakasztván a pakétát és elolvasván, újobban bepecsételvén, küldettem kapitiha uraimék kezéhez, magam is kegyelmes urunk leveléhez kípest irván, és informálván ő kegyelmeket az dolgokhoz kípest. Item az vásárlásrúl való memoriálét küldettem Bai András uram kezében, hogy kegyelmes urunk parancsolatja szerint, az specificált dolgokat Sophiában megvegye.

Die 6. Junij. Szombaton. Rosszúl lévín, gyüt-

tem csak ítczakára Filippiben, 12 órányi földet. Estve érkezett Mahmut bék-ogli embere, póstán megyen Drinápolyban; beszélli: az ura semmi fermánt nem vett, hogy az vezír előtt Landor-Feírvárra menjen, nincsen is készen a hada, maga is házához ment, hanem ezerig való gyalogot küldett a Vaskapuhoz.

Die 7. Jűnij. Vasárnap. Megint rosszabbúl lévín, gyüttem Philippibül Tatár-Pazárcsíkra, hat órát; itt találtam az jenei odabasit, ki is azt mondja, egy napja, hogy Jenőbül kigyütt, az nímet sánczán által: már akkor, hogy kigyütt, már harmadnapig lütte s bombardálta a nímet Jenőt; eddig fel is adtak rajta. Onnan Gyula alá készülnek, és a Marost Aradnál Pál Deák, Kis Balázszsal együtt strázsálják. Nandor-Feírvárnál még semmi hadat nem hagyott. Csafer passa az melly agáját küldette volt Mahmut bék-ogliјért, az pandurok elfogták. Ezen odabasi által írtam kapitiha uraiméknak betegségemrül, hogy a vezér tihájának is megjelenthetik, és Bai András uramnak is, hogy siessen. Item az Haraczi-Szulimán agával is végeztem: keddig itten várja meg Bai uramot, az pínzt feladja, késírőkrül is assecurált.*)

Continuatio Diarij.**)

Die 5. Junij indúlt meg innen Sándor uram, s az mely dolgok az ő kegyelme ittlételéig interveniáltanak, azoknak diariomit elvitte.

6. Mustrált meg Misziri-ogli az vezér előtt; számláltam zászlói alatt nyolczszáz harminczhárom személyt.

---

*) Sándor G. e naplójának vége.
**) Ettől fogva ismét más irás.

7. Érkezék Balog László, kegyelmes urunk leveleivel. Mindgyárt mentünk az oratorhoz, s az dolgokat megértvén, mondá: haec negotia sunt ardua, debetis ergo cito aperire Vezério. Ott ebédelvén, eljöttünk, s kerestük a réz-effendit: de a vezérrel mező s sátorok járni ment volt ki, s késön jöttek meg; ezért kellett haladni az dolognak.

8. Jó reggel mentünk a réz-effendihez; kegyelmes urunk levelét megadván, s tudósítását neki megmondottam, sőt a levelek extractussát deákra fordítván, hogy Skerlettel megfordíttassa, keziben adtam: de arra nem halasztá, hanem maga mindeniket leirá; azután az mappát elővevén, Jenő, Déva, Karan-Sebes, Debreczen situssit mutogattatta meg velem, és azok körül való passusokat; török betűkkel mindenik nevét a mappára felirá. Ezekután mondám, hogy szomorúak az emberek arrafelé, hogy ennyi üdőre nemhogy had ment volna arrafelé: de sem török sem tatár tábornak semmi hire, az ellenség penig már hozzányúlt az operatióhoz. Mondá: én is a fejedelemnek megirom, de ti is irjátok meg, hogy én mondottam: jó reménségben legyen, mert most akármit csináljon az ellenség, de már mindenfelől az hadak mennek. Az ázsiai jancsárság is Constantinápolyban általköltözött már onnét is jőnek, egynehány nap alatt már beérkeznek. Mamhut bék-ogli is megindúlt feles arnoltokkal. A tatár chámtúl is tegnap bizonyos ember jött: már Bucsákban érkezett, feles tatár s kalmuk hadaival. Higyje el a fejedelem, nem úgy lészen a dolog, mint tavaly volt; már mi is innen csakhamar felkelünk s megindulunk. Ezekután a jenei passa levelét, azután az Szarhátli-Memhet passa levelét kezében adám; hogy ezt olvasni kezdé, mondá: már errűl nem szükség

szólnotok, mert ember ment fermánnal az havasalföldi vajdához, hogy az adóbúl váltsa ki; már ő nemsokára kijő. Ezekután mondánk: a fejedelem rajta kívül senkinek nem irt, mindazáltal a tihájával is szóllunk egy-két szót. Mondá: mit tudtok vélle szóllani? ő ahhoz nem tud; mindazáltal ti lássátok! Menénk azért onnét a tihájához: neki is Veteráni megindúlását, és hogy Jenőbül Tömösvárra két lovas jött lármával, megmondók. A tihája ezen megindúlván, mondá: legyetek vesztegségben; a vezér mihelt a dívánt végezi, eleiben viszlek benneteket. Mi azért mindgyárt Haszán agát küldők a réz-effendihez, hogy mondja meg: a tihája bennünket a vezérhez akar vinni; azért minekelőtte mi odavitetnénk, kérjük, a vezérrel értesse meg a hireket. Ezalatt bejöve a tatár chám követe, kivel én sokat beszíllettem. A tatár chámrúl tudakozódtam; mondá: ma tíz napja, hogy az Uz vizénél elhadtam a chámot, hova is Bucsák öt konák, és így már öt napja ma, hogy Bucsákban bejött. Igen sok néppel, nagy készülettel mondja lenni. És hogy míg ő általa a vezér rendelését nem veszi: Bucsákbúl ki nem indúl. Én a hireket közlém vélle, hogy a chámnak referálja. Mondám azt is, hogy egynehány levelet küldett a chámnak a fejedelem: de talám eltévedtek, mivel választ reájok nem vöttünk. Mondám azt is: mint az apját, oly szivessen várja a fejedelem. Igíré, hogy mindeneket a szerént referál a chámnak.

Az vezér a dívánt végezvén, eleiben vitt az tihája; holott a hireket számlálni kezdvén, midőn Erdélyben hét lovas és hét gyalog regimentet mondottunk lenni, mond a vezér: hol vötte magát annyi német Erdélyben? mert nem volt hire, hogy másunnét jött volna; a télen penig nekem a fejedelem azt irta: nincs hét- s

nyolczezer németnél több Erdélyben; a levelet tartom. Modánk: mikor qvártéllyokbúl öszvegyűlnek, akkor jobban kitanúlhatni, mennyin vadnak, mintsem mikor széllel vadnak az országban. A Jenőbűl kijött két lovas relatióját mikor mikor mondottuk volna, mond: a gyulai passa fia, ittlétében azt mondotta: lehetetlen most Jenő alá ágyút vinni, a sok esső, sár miá. Mondánk: vittek-é ágyút, vagy nem? azt még bizonyossan nem tudjuk: de ha akart vinni, ott mindenütt erdő lévén, könnyen csinálhat hidat. Kérdi: hát Veteráninak merre van szándéka? Mondánk: azt nem tudjuk, de igen rebesgetik, hogy a kő-lyukat el akarná foglalni, Hersovához is sánczot akarna csinálni, és két- s háromezer némettel, sugár-álgyúkkal praesidiálni, hogy a Dunán hajókat ne bocsásson fel. Ahhoz képpest Ali passának is irt a fejedelem, hogy a donalmával menne fel a Vaskapun, bár csak Poricsához, valamint alatt ne rekeszszék. Mindgyárt iratok én is (úgy mond) neki: a Vaskapun felmenjen. Kérdi: valami nyelvet nem fogathat a fejedelem, Jenő körül levő ellenség közzül? Mondánk: ha módját találja, tudjuk, el nem múlatja. Kérdi: hát ti mit mondotok ehhez a dologhoz? Mondánk: mit tudunk mi szóllani hozzá? bár csak hét- vagy nyolczezer tatár jőne idején oda, tehetne kárt az ellenség táborának. Mond a vezér: nem hét-nyolczezer tatár, hanem maga a chám, a mi kiérkezésünk előtt egy holnappal odaérkezik, irjátok meg a fejedelemnek. Ihon, a tatár chám embere itt van, beszéljetek ti is vélle! Mondók: már beszéllettem, s minden jót beszél. A Száva-parton Bujurdelem állapatját hozám elő, hogy szükséges volna praesidiáltatni; vagy kétszáz lovas kuruczot jó szível bele is szállít a fejedelem, hogy a Száván túl ottan-ottan csatát jártathas-

sanak: csak adatna élést ö nagysága nekik. Mond: már Csafer passának meg van hagyva, hogy élést adjon a kuruczoknak; ha penig mi kimegyünk, mindenrül jó rendelést teszünk.

A vezér előtt ez szerént végeződvén a beszéd: a tiháját egy oldalházban vín, s a kucsuk-teszkerecsit hivatván, velem dictáltatá le az Ali passának szólló fermánt, hogy mindgyárt felmenjen Poricsához, s mondá: igen sietve elküldi tatár póstátúl.

Eodem die mentem ezen dolognak relatiójával az oratorhoz.

8. Érkezett a jenei török, oly hirrel, hogy már 25 napja a jenei obsidiónak; nyolcz- s kilenczezer embert mond alatta lenni. Mondott ollyat is, hogy ha Jenőt megveszik, Gyula alá szándékoznak; Veteráni penig a Vaskapu felé igyekezik.

(Vége.)

III.

SÁNDOR GÁSPÁR NAPLÓJA.

1693.

III.

SÁNDOR GÁSPÁR NAPLÓJA.

1693.

Sándor Gáspár uram Diariuma.

1693. A die 20. Januarij usque ad diem 23. Februarij.

Anno 1693. die 20. Januarij Posaroviczárúl tíz órakor kiindúlván, jüttem étszakára, együtt Váradi Inczédy Mihály urammal, az puskások qvártéllyában délután öt órakor.

Die 21. Januarij idején felkelvén, délelőtt tíz órakor tájban érkeztem Reszovára, az holott is egész nap az lovak kedvéért oturáltam; az dezdárral szemben lévén, az qvártély iránt semmi választ nem adhatott, mivel hatalmában nincsen; ez illy dolgok concernálják az olaj-béket, ki is most Jagodinán találtatott. Estve késön érkeztek Monoriék, az bejáró s étekfogó uraimék lovaival, kik az angliai oratort Nisre késértették, és Monori uram nékem szólló angliai orator levelét praesentálá, mellyet is magam pecsétivel bépecsételvén, küldöttem ugyan általa kegyelmes urunknak.

Die 22. Januarij, úgymint csötörtökön hajnal előtt három órával megindúlván, érkeztem Para-

tinyra, az hol a követet késérő kegyelmes urunk lovas kocsiji háltanak. Onnan étszakára jöttem Rásnyára.

Die 23. Januarij úgymint pénteken hajnal előtt megindúlván Rásnyárúl, találtam elől Dósa uramat, kinek is instructiót adtam: mi tevő legyen az úton; azontúl Kassai gyalog kapitány uramat az boros szekerekkel: ő kegyelmének annál bővebb mértékben adtam instructiót. Alexinczán keveset étetvén, délután két óra tájban érkeztem Nisre, az holott is először a kadiához divertálván, sok rendbeli discursusok után jelenti: az királynak az franczia begzáde, ki mellette lakik, nyolczvan erszény pénzt hozott, és hétezer franczíát vár utánna, segítségűl. Kire én negativákat felelvén, nihil tamen persvasus est, csak ezt felelte: magad, úgymond, az illyen dolgokat meg nem vallod, de nékünk kadiáknak tudnunk kell. Onnan mentem az jancsár-agához, ki is Mahmut bégoglinak szólló leveleket ezelőtt harmadnappal Ipekre menő kereskedőtűl küldötte meg. Az bor megvételiben sokat szolgált: mert az falukon is két szák-parájával jár okája, ő penig egy szák-parán s egy szák-pénzen adatta. Az angliai orator 19. praesentis indúlt el Nisrül; die 20. az szerdár kapucsilár-tiháját odaérkezett, és die 21. úgymint szerdán, reggel elment. Az bévött török politia szerént meghazudta magát, és kegyelmes urunk embereit bé nem várta ajánlása szerént. Akár falun s akár városon — csak mindegy!

Die 24. Januarij úgymint szombaton reggel patkoltatván, kilencz órakor tájban Nisrűl megindúlván: tanáltam elől az angliai orator supellexit Nisről vivű szekereket, csak közel Nishez. Azontúl az Nisre vitetett menzil-lovakat, kiket az vezér rendelt. Étczakára gyüttem Musza passa palánkára, ki is 8 óra Nishez.

Die 25. Januarij úgymint vasárnap virradta előtt Musza-passa-palánkról megindúlván, jöttem Sárkőre, vagy itt ráczúl Pirotára; az póstalovak nem léte miáu az egész napot itt kellett töltenem. Beszéllettem csanádi szerhátli Csatóval, ki harmadnappal ezelőtt Drinápolybúl érkezett, beszélli: az fermánok már kimentenek, hogy Szent-György napra az hadak mindenfelől kigyűjjenek és kopjás hadak helyett mind hosszú-puskások gyűjjenek. Item szultán Mehemet jadczira imádkozván, virradtig megholt, ezelőtt circiter három héttel, és a testít Constanczinápolyban vitték.

Die 26. Januarij úgymint hétfőn idein megindúltam Sárkőrűl. Inczédy uram is itt ülhetett menzilre. Étszakára jöttem Drágománra, tészen 7 órát. Innen tiz órakor éjjel megindúlt Inczédy uram póstalovakon, virradtig Szofiára ment, de már az angliai oratort ott nem tanálta.

Die 27. Januarij úgymint kedden Dragománrúl megindúlván, jöttem Szophiára étszakára, tészen 8 órát; egyenessen mentem a musellimhez; kegyelmes urunk nevével köszöntvén, mondá: az orator két napja, hogy elment, ma Iktimántt hál. Inczédy uram is póstára ülvén, Iktimántt béérte az oratort; az leveleket a passájának elküldötte: az én leveleimet is, ajánlotta magát, el fogja küldeni; az mint kegyelmes urunk és Veteráni Solárinak irott levelét és magamét is egy csomóban kötvén, az su-basától kezéhez küldöttem. Az musellim referálta szultán Mehmet halálát, és hogy fermányok mentek ki: az hadakat idején parancsolja a vezér, kopjások helyett hosszú-puskások gyűjjenek; szó vagyon, maga is a császár Landor-Fejérvárig el-

jöne. Az abát két talléron árulják, csizmát egy talléron; kalpogot nem kaphatni.

Die 28. Januarij úgymint szerdán idein Szophiárul megindulván, gyüttem étszakára Iktimánban, ki is 11 órát tészen; az póstaháznál tanáltam Inczédy uram levelét, kit is kegyelmes urunk után küldöttem; az oratorral szemben lévén, kért, Bányára menjek hálásra, ott többet fog beszélgetni.

Die 29. Januarij úgymint csötörtökön Benkét a karabélyost kegyelmes urunk után expediáltam, ezen alkalmatossággal az egy emberre szólló menzilfermánt is visszaküldvén. Magam is megindúltam, az Dervendre térvén, általabb út kedvéért: az utat eltévesztettem; rettenetes hegyeket kellett hágnom, és akadtam vetrefalusi kosárokra vagyis majorokra, az holott is Pazár-Csík felé az utat tudakozván, gyanúságban vettek, hogy valami kóborló volnék, azért járok az útfélen; Vetre felé az utat nem akarták igazán megmutatni, hanem szerencsére egy férfiúra akadván, ki az majorokbúl Vetre felé lopta volna ki magát: azt felfogtam, és az kalauzkodott Vetre nevű faluig, kit töröktül Uzarcziknak hínak, 6 órányi föld Iktimányhoz, fele útja Iktimánról Pazár-Csíknak; az Dervenden itten megszállván, meg is háltam, hogy holnap Pazár-Csíkon az angliai oratorral szemben legyek. Iktimánban háltam Bolyó nevű gazdánál: ezután is, ajánlotta magát, az kuruczoknak szállást ád jó szível; az város végén lakik, mint Jenihámbul bemennek, az jobbágyok utczájában.

Die 30. Januarij úgymint pénteken megindúlván Vetre nevű faluból, gyüttem délután egy órakor Tatár-Pazár-Csíkra, voltam szálláson Dohancsi-ogli Petro nevű gazdánál. Az abának itt husz s hu-

szonkét timonyon, egy aranyon is adják végit, egy végben husz—huszonkét sing is megvagyon; az ki venni akar, egy holnappal elébb küldje oda emberét, az falukon csinálnak készpénzért: de elégvén az boltjaik, ezer, kétezer véggel hogy előre vegyenek, pénznélkül nem cselekszik. Az angliai oratorral voltam beszédes, mint kitetszik az Secretum Diariumból.

Die 31. Januarij úgymint szombaton reggel megindulván Tatár-Pazár-Csíkról, érkeztem délre Philippiben; itt is mind az karlai abát, kiben egy végben 8—9—10 sing vagyon, úgy tartják, hogy 16—17 sing majd két tallérban esik; marsi abát penig, kiben egy végben 16—17 sing vagyon, azt is két talléron tartják; az ki venni akarna, két hét alatt megszerezhetne ezer véggel. Készpénzt ha látnának, olcsóbban is két tallérnál megszerezhetnék.

Die 1. Februarij úgymint vasárnap Philippibűl virradta előtt megindúlván, találtam elől az angliai orator eleiben menő embereket, kik Drinápolybúl jöttek; tegnap Kajali táján találták elő Inczédy uramat. Érkeztem Papazlira tizedfél órakor, ottan megabrakolván, megindúltam. Papazlinak s Kajalinak feleútjában találtam elé a szerdár kapucsilihár-tihájját, ki is Inczédy uramat Hasztjoiban hadta: de vélle szemben nem volt, mivel étszaka a hanban hált meg az kapucsilár-tihája. Kérdettem: miért nem várta meg Nisen az fejedelem emberét? Kire felelé: azt tudtam, hogy előre ment, mivel úgy mondották Nisen: az királynak egy embere előre ment. Az penig Török Ferencz vala, mivel Nisen kellett az menzilre várakozni, és az követ előtt csak egy nappal indúlhatott meg elébb Nisrűl. Tudakoztam: az tiz erszény pénzről micsoda tedárikot tett, kit Adanábul rendeltek, és az

fejedelem az passának adósságban engedte, onnan még kétszáz tallér gyün ki; kire felele: arrul semmi instructiója a passátul nem volt, egyéb semmi rendelést arról nem tett, s nem is tud semmit is mondani felőlle. Tudakoztam: a vezír, a tihája és több ministerek mit mondottak néki, mivel bocsátották vissza? kegyelmes urunk hadairul szóllott-é valamit? és micsoda rendelést tettek quártélyokról, fizetésekről, úgy Jenőről, Landor-Fejérvárrul, és az véghelyekről? Kire felele: az vezérnek megadván az szerdár levelét, mellyet megolvasván, csak félrevetett; voltam az tihájánál és az jancsár-agánál is: de sem a vezér, sem a tihája, sem jancsár-aga, sem Landor-Fejérvárrúl, hogy ottan mint van a dolog, sem az véghelyekről, sem az királyról, sem az hadairól egy szót sem tudakoztak; nem tudakozván, nékem sem lehetett szóllanom semmiről is; hanem két nap múlva hivattak, adtak három fermánt a kezemben: az egyik az szerdárnak, másik Topál-Huszain passának, harmadik az jenei passának szóllanak. Mit viszek? nem tudom, hanem mondották, hogy az szerhátliaknak és az király lovas hadaiból is Jenő felé kell menniek: de az elmenendőkrűl micsoda rendelést tettenek, vagy azoknak provisiójokról? semmit nem tudok, mivel semmit nem mondottak; arról semmit nem is szóllottak velem. Úgy látom, úgy mond, nem sok gondja van erre az szerhátok felé a vezérnek; hanem a réz-effendinél létemkor, úgy mond, az hozta elő: valljon az király hadai mint élnek? vagyon két-háromezer embere még: négy, öt s hatezer kenyér azokra mindennap elkél, hol veszik s miként élnek? Ezzel elbucsúzván, assecurált török parolájára, hogy Füleki által mindenekről tudósítja kegyelmes urunkat, mihelyen érkezik; mezőben tanálván elő, semmit én is kegyelmes urunk-

nak nem irhattam. Étszakára jöttem Kajaliban, ki is Papazlihoz ötödfél óra, Philippihez jó kilencz óra. Már késön estve érkezék egy szurucsi, ki is egy póstát keres vala, mondván: a pósta részeg lévén, (én egy kevessé dolgomra elmaradván) nem tudom hova lett, zöld tatár kalpogos oláh legény, az leveleket nállam hadta. Én ex curiositate kérvén az leveleket az szurucsitul: hadd lássam, micsoda levelek? talám azokbul megtudom, micsoda pósta fogott lenni! Előhozván a leveleket, tehát nékem szólló kegyelmes urunk levelei, úgy a portára szóllók is. Item marchio de Lora uram levelei, nékem, az oratornak, item monsier Fabrinek szóllók, de dato 26. Januarij Posoroviczáról: Jenő felé küldött katonákról, és az császár Szathmáron túl, Erdély felé küldött kéncsének elnyeréséről.

Die 2. Februarij úgymint hétfőn idején Kajalibúl megindulván, jöttem Szemiscsire, ki is harmadfél óra Kajalihoz; onnan Uzuncsovára, ki is harmadfél óra Szemiscsihez; onnan Harmánlira étszakára, ki is Uzuncsovához négy óra. In toto kilencz órát jöttem ez nap. Harmánliban megháltam.

Die 3. Februarij úgymint kedden hajnalban előreküldvén Brassait Drinápolyban levéllel Harmánlibúl: de az hireket megtiltottam, ne mondja; magam mikor megvirradott, elindúltam, jöttem Hibibcsére, ki is Harmánlihoz negyedfél óra. Hibibcse s Harmánli között találtam egy derék kapucsi-passáját az császárnak, ki is Philippiben lakik; ennek a hireket megmondottam, hogy Philippiben promulgálja. Étszakára jöttem Musztafa-passára, ki is Hibibcséhez harmadfél óra. In toto ma csak hat órát jöttem, két okra nézve: primo, hogy előre kapithia uraiméknak Drinápolyban levelet küldöttem, holnap előmben is várom né-

melly relatiókkal, pro directione. Secundo: igen nagy esső, nehéz és sáros út lévén, az hosszas út miá az lovaim is megbádgyadtak, s nem is lett volna ezentúl Drinápolyig hol szállanom, Drinápoly hat órányi föld lévén ide.

Die 4. Februarij úgymint szerdán hajnalban megindúlván Musztafa-passa-palánkáról: pro informatione accipienda kihivatván, jövének ki elömben Horváth Ferencz és Inczédy Mihály uraimék; ő kegyelmek referálták, hogy Balogh Lászlót tegnap póstán expediálták, ki is elmenvén mellettem, noha Brassai megmondotta, útban előtanálván őtet, hogy Musztafa-passa-palánkján engem ott talál: de felém sem jött, hihető, azért, hogy contra omnem dispositionem jüvén Bay Mihály urammal Drinápolyban, csak ex pura malitia, felfuvalkodságbúl tartott a pirongatástól; de megérdemli az büntetést mások példájára, hogy contra dispositionem datam ki-ki kedve szerént az útban ne válogasson. Jelenték Horváth Ferencz uramék, hogy az franczia oratornak és másoknak is nagy importuna instantiájokra tiz erszény pénzt deputált az vezér, mind költségre, s mind élésért. Akarván azért a franczia oratornak complaceálni: az impedimentumimat Horváth Ferencz urammal a szállásra küldvén, incognite egyenessen divertáltam a franczia orator szállására; kit is kegyelmes urunk nevével köszöntvén, az credentiát praesentálván, úgy de Lora uram két rendbeli leveleit is, egyiket, kit helybűl általam küldött, másikat, kit Brassai hozott, repraesentálván, mind az Jenő felé ötszáz válogatott lovasoknak expeditióját, ex omni indifferenter statu et genere öszveszerezvén, mivel háromszázig való gyalog katona maradott. Item a császár kincsének felverettetését, melly is ex dispositione

Principis esett, mivel egynehány ízben embereit jártatván, azon alkalmatossággal élt ez illy és hasonló tumultusok excitatiójára; jam Deo favente ecce fructus laborum; és ezen másfélszázig való lovasokat hatszázig valók is követni akarják, kik is szót küldöttek bé ezek által a fejedelemnek: de azoknak a vezér hire nélkül nem adhat a fejedelem választ, quia non est in terminis ipsos accomodandi. Itt excurráltam: ha pénz volna, most minemű támadásokat vihetne az ember véghez Magyarországban, Gyürki Pállal minemű erővel hajtják az magyarokat az franczia ellen az Imperiumban; sed quia nervus belli deest, mindezen alkalmatosságokat keservesen kell az fejedelemnek elmulatni; az mostani jenei expeditiót sem vihette külömben véghez, hanem Landor-Fejérvárrá maga nusztos mentéjét, ezüst s aranybeli holmi mobileit kellett zálagban küldeni, vagy éppen el is adatni. Ezzel is megmutatta maga készségit és hívségit a portához. Kire az franczia orator: ennél kedvessebb hir az portán nem lehet; én is in optima forma repraesentálom a királyomnak. Ime most sok fáradságim után tiz erszény pénzt szerzettem az fejedelemnek; a királynak is megirtam, micsoda defectus esett az fejedelemnek adandó pénz cambiumában: mert az cambiumat Dominus de Blondel olim consul Smirnensis megküldötte, sed non ad praesens tempus sonat, verum post aliquod tempus, mint magát is az fejedelmet informáltam és Lora uramat még bővebben; várván óránkint az választ, mihelen érkezik, mindgyárást megadom. Voltak sok nem-jóakaróim, kik elhitették volt azt királyt, hogy az mostanában székiben állíttatott új tatár chámnak meg nem adtam volna ezelőtt pénzt, csak magamnál tartottam volna: de ebben is megmutattam, hogy

hamis vádok, mivel az régi tatár chámnak helybenállításában et contra mentem Vezirij et voluntatem sehislami miként fáradoztam, ex effectu kitetszik; mivel, midőn az sehel-islamhoz mentem volna, absolute negative felelt propositiómra, mondván: az Selym-Girej tatár chám etsi non est nequam in persona, est nequam in persona filij, id est galga-szultani, mert sokra ajánlván magát: mindenkor megcsalta a portát, azért most sem hihetni néki; más az, volt ollyan ember is, a ki a császárnak illy ratióval disvadeálta Selim-Girajnak chámságát: ha most a tatárok kívánságának annuál a császár, ezután is reá szoknak, et praescribent leges in eligendo vel stabiliendo chamo, quod erit contra canones Musurmanicos. Mindazáltal mászszor is aggrediálván a muftit, ex insinuatione etiam kajmekami, convincálta az orator ratiókkal: hacsak ezen chám alkalmatosságával ki nem hozza a tatárokat a porta, másnak személlyével nem, et de die in diem reddet ipsos exacerbatos; az tatárok nélkül penig a porta dolgaiban elő nem mehet. Ezzel s más ratiókkal convincálódván az mufti, együtt a kajmekámmal mentek fel a császárhoz, kit is így aggrediáltak: hatalmas császár! az tatár chám dolgában két nagy ellenkező dolgot tapasztalunk, kiket is hatalmasságodnak kötelességünk szerént tartozunk megjelenteni. Primo, est contra mentem Vezirij, hogy Selim-Girej hámot tegye Felséged chámnak; ha azért contra mentem Vezirij teszi Felséged: félő, attul, hogy az nép előtt prostituálódván az vezérnek authoritása, contemptusban esik, kibűl nagy alkalmatlanság vagy támadás is lehet; holott penig ellenben az vezér intentiója szerént az régi tatár chámot confirmálja Felséged a chámságban: az is bizonyos, hogy a tatárok ki nem

jőnek. Ezen dilemmára ex abrupto így felel a császár mind az muftinak, s mind a kajmekánnak: lesztek-e ti kezesek Selim-Girej chámért, etsi contra mentem Vezirij ipsum stabilivero, hogy kihozza a tatárokat? Ezen szavaira az császárnak sugva felel a sehel-islám: irjon Felséged a vezérnek: ha Séti-Girej chámot confirmálja Felséged, a vezér leszen-é kezes érette, hogy kihozza a tatárokat? Kin megnyugodván a császár, mindgyárt ira póstán a vezérnek; kin a vezér conturbálódván, nem mére kezes lenni Seti-Girejért, hanem irá a császárnak: Felséged urunk, Felségedé a fermány, az legyen a chám kit Felséged akar s parancsol. Ezen levelére a vezérnek a császár úgy vette elő Selim-Girejt, ki is kegyelmes urunknak igen jóakarója, és a franczia orator előtt recognoscálta: hallom, Thökölyi király exiliumomban is jól emlékezett felőllem, azért nem leszek háládatlan érette; és assecurálta az oratort: ird meg az uradnak bizonyossan, hogy én mondom, és igazságot tapasztal az én szavaimban, hogy 40,000 válogatott tatárt in Martio kihozok; melly tatároknak is százhúszezer lesz apparentiája a törökök előtt, et idem erit effectus. Item mondá az orator, hogy a kozákok mihelen értették Selim-Girejnek érkezését, mindgyárt követeket küldöttek hozzája és declarálták magokat az tatárok hívségére a lengyelek ellen, 15,000 tatárt kírtek csak segítségül, mellyet is megigérvén a chám: talám hamar üdőn hallunk hirt, hogy most a gyűlés alatt rablást tettek Lengyelországban. Kajmekám felől referálá az orator, hogy a vezérrel nem volnának syncere addictusok egymáshoz, ollyat venne észre, ha nem csalattatnék, noha a császár maga kívánná köztök az diffidentiát tollálni; az barátságnak manutentiójára ugyan a csá-

szár maga munkálódta volna a vezér fia között és kajmekám leánya között való házasságot, melly is holnap lészen meg: mindazáltal vix hoc etiam sufficit ad synceram confidentiam. Azért úgy beszéljek az kajmekám és tihája előtt is, ne laedam Vezirium. Ezalatt küldöttem fel Haszán agát az réz-effendihez, Topal-Huszain passa, Funduk passa és gyulai bék leveleivel, kiket elvévén a réz-effendi, semmit nem szólhatott a tolmácscsal, csak azt mondta: estve általolvasom, reggel jöjjetek! Skerletnek is hirt adván érkezésemről, ne videat ipsum negligere, vel potius disgustare, melly is most a kapun nagy confidentiában és respectusban vagyon; ki is másnapra idein adott órát.

Die 5. Februarij úgymint csötörtökön igen idein mentem Skerlet uramhoz, kegyelmes urunk nevével magát köszöntvén, és feleségét kegyelmes asszonyunk nevével. Horváth Ferencz uram is velem volt. Post utrinque facta complementa, referáltam: jüttem két rendbeli dolgokkal; — Primo: az szokás szerént ad futuram campaniam az hadak accomodatiójáról, mostani defectusoknak és extremitásoknak repraesentálásáról. Secundo: utánnam lett Jenö felé való expeditiónak hirével, a császár kéncsének felverésével, és kegyelmes urunk hüségére százötven személlynek béjövésével; azok után hatszázan jönek, ha a császár parancsolja s accomodálja. Gyürki Pált Imperiumban vitték, ad impediendas Gallorum excursiones; és az erdélyi hirekkel. Mellyeket is deákúl papirosra tettem és in scriptis Skerletnek beadtam. Örülvén az dolgokon, mondá: nihil nunc de necessitatibus militiae proponendum est, quia testis est Dominus Horvatius: illas decem bursas cum quali labore comparare potuerimus; sed reliqua tantum quae sunt favorabilia,

cum novis Transsylvanicis in scriptis pingenda sunt, primo cum tihaja Vezirij communicanda, postea habita audientia apud Vezirium, ipsi repraesentanda. Ego autem in diván-hane vos expectabo, et adero in expositione vestra, et syncero corda, sciat Princeps, inserviam ipsi. Skerlettűl elbucsúzván, mentem az réz-effendi szállására, a maga házához; késűbben jüvén ki az háremjébűl, röviden proponálhattam neki az favorabilis dolgokat, kik néki tetszettenek, s ajánlotta magát, hogy promoveálni fogja nagyságod fogyatkozásit a vezér előtt, és az tegnapi neki küldött leveleimet resignálta.

Innen mentem a vezér tihájához; már Skerlet informálván jövetelemről: csauzok mindenütt kerestek, (mivel a réz-effendinél csak titkon voltam). Az tihájának repraesentálván a dolgokat, Topal-Huszain passa, Funduk passa és gyulai bék leveleiket is megadván: igen tetszettenek mindenek, és mindgyárt ment Skerlet urammal az vezérhez, kiket én is követtem. Az vezérnek Skerlet urammal proponálták a dolgokat. (Úgy vettem észre, igen vigyázzák a vezért, ki micsoda dolgokkal vagy propositiókkal jün az vezér eleiben.) Az angliai oratort hol hadtam? curiose tudakozta a tihája; mondám: vasárnap reggel Philippiben. Egy kis vártatva Skerlet uram kijüvén a vezértűl, bészállottam. Haszán aga volt tolmácsom'; de Skerlet uram is adstála, és mind az tihája, s mind teftedár jelen valának. Köszöntvén a vezért, és leveleket megadván, a vezér elvevén a leveleket, mondá: a király mint vagyon, hol hadtad, és mi hirek vannak arra felé? szóval nekem mond meg! Kire én: Istennek hálá, a királyt Posoroviczán hatalmas császárunk szolgálatjában egészségben hadtam. Az Jenő felé való expedi-

tiót repraesentálván, kérdi: valljon élést vittek-é Landor-Fejérvárról Jenő felé? mert úgy tettünk volt rendelést Csafer passa kapucsilár-tihája által. Kire én: Csafer passa kapucsilár-tiháját Kajali és Szemiste között találtam, ma ötödnapja, az Jenő felé való expeditió penig tizenegy napja hogy elment, mivel látván az király hatalmas császárunk szolgálatját: nem várta a vezér fermánját, hanem mindenféle rendeket és az ics-agák szolgáit is, icsoglánit is ezen szolgálatra expediált ötszáz lovasokat, mivel az hadakbúl ki nem tölt volna, eldögölvén lovok. Ezen expeditió tetszett a vezérnek. Secundo: Az császár kéncsének felverettetésit repraesentálván, melly is lett per factiones Principis; ha szintén Posoroviczán oturál is: de nem alusszik a király, quod apparet ex effectu. Ez igen tetszvén, mondá a vezér: valljon abban a kincsben adtak-é részt a királynak? Kire én: nem, s nem is szokás, mert azt magok között elosztották; sőt e volna most a rend, és mind hatalmas császárunk becsületi és hasznos szolgálatja, hogy másokat is efféle cselekedetekre provocálnánk: ha volna miből, ezeket a király egykét hópénzzel megajándékozná, jó qvártélyban accomodálná, ha volna hol; ezért kérem az hatalmas vezért, ezekről tegyen rendelést, úgy azokról is mit parancsol kiknek még 600-an ezeknél van szójok; és Jenő felől is fáradt lovakon megérkezvén, azoknak is, kérem ő nagyságát, valami qvártélyt parancsoljon, hogy ez jövő campániára alkalmatossá tétetődjenek hatalmas császárunk szolgálatjára. Kire a vezér a teftedárra intvén: meg kell engedni, ezen actussal nem kicsiny alkalmatlanságot tettek a német császárnak; kire a teftedár: mind alkalmatlanságot, s mind kárt. Az vezér újobban szólla, mondá: lészen gondunk a

királyra; igenis, azon öt- s hatszáz lovasokat is fogadja be, tudjuk, az illyen embereknek kedvezni kell, és az nyert kincsnek töllök való elvételivel nem kedvetleníthetni. Az francziák ellen való Gyürki Pálnak felvitelit mondván, az maga ezerével a francziák excursiójának megzabolázására; erre felelé: hát a magyarok mennek-é fel véle? Kire én: nem örömest, de kéntelenek, mert kergetik őket; s ha a király mellett accomodatiót reménlhetnének, ezerenként jőnének az fejedelem hűségére; most könnyű volna a fejedelemnek Magyarországban tüzet gerjeszteni, mint Topal-Huszain passa levelibűl is kitetszik. Kire a vezér: hát ugyan igaz-é a Rhenus mellett a francziai király harcza, és hogy valami helyeket vett meg? Kire én: vagyon hire, hogy valami Vittemberg herczeget, ki is generális volt az németek között, elfogott: de mellyik Vittemberg legyen az, az-é, a ki az országot birja, vagy penig annak patruelisse? azt nem tudjuk; de volt ott is valami harcza s nyeresége a francziának. Hát micsoda városokat vett ott a franczia? Kire én: eszemben hertelen nem gyün a nevek, de vett meg közönséges erejű hellyeket Imperiumban. Az vezér: hát igaz-é, hogy Erdélyben az németek megszaporodtak volna, és kicsoda most azoknak fejek? Kire én: igaz, hatalmas vezér; Erdélyben most, mind az régiekkel és újonnan jöttekkel, kilencz lovas és öt gyalog regimentek vannak, Veterani actu a fejek. Micsoda szó vagyon közöttök, ezen irásombúl nagyságod megtudja, mellyet is Skerlet uram megmagyarázhat. Elvévén az erdéli, deákúl letett informatiókat, adá Skerlet uramnak. Ezalatt a réz-effendi is érkezvén, az levelek olvasásához fogtanak, kiket én praesentáltam. Megkaftányozván a vezér, éppen a külső kapuig

Skerlet uram intimatiójábul a kaftányokban kellett kimennünk, hogy a nép lásson, cum isto rumore, hogy kétszázezer tallérát az német császárnak nyerték el a magyarok: így intimálta Haszán agának, utánna futván egy ics-oglánja a vezérnek, hogy hirdesse a hirt inter populum, et mox factus est magnus rumor inter populum de hac materia. Délután mentem a jancsár-agához, kinek is kegyelmes urunk leveleit mindkettőt praesentálván, tudakozta kegyelmes urunk egészségit, s hol hadtam? Kire én: egészségben, és cum aliquo suspirio szóllottam: Posoroviczán hadtam. Mellyet igen observált a jancsár-aga, s így felele: Jól veszem észre, ha többet nem mondanál is, ezen szó: Posorovicza szivedből jött ki, mert fohászkodtál; elhiszem, nem tetszik az a hely: de ne busúljatok, mert ma-holnap megvigasztalódtok mindnyájan, együtt a királylyal. Én is per longum et latum mindazokat, miket a vezérnek megmondottam, repraesentálván, és Nagyságod nusztos subáinak, ezüst- s aranyműveinek zálogban való vetéseket vagy éppen el is adásokat, ha külömben nem lehet. Mindezekre, karét adatván, leültetvén, csak consolatorie felele, in praesentia muzur-agae, mondván: most is mind pénzt s mind élést kell adni, mert nagy dolgot vitt végben a király, és nagy szolgálatot a Jenő felé való expeditióval. Az erdélyi hirekre igen attentus volt. Mi Bekír passa dolgát illeti, az levélbűl is megértvén, erre fog választ adni, úgy mondotta. Ab utrinque voltanak sok szók: de mindenekre csak a nagy ajánlásokra fokadott, és minemű jóakarója Nagyságodnak. Ezután mentem a franczia oratorhoz, Jablunovszky uram levelének magyarázatját megvívén; de valami alteratiót érezvén az orator, az levélnek continentiáját ott hadtam in

paribus, és arról hic et nunc sokat nem conferálhattam. Az török urakat sem járhattam, quia habent reflexionem ad filij Vezirij nuptias, kinek is az török urak sok ajándékokat adtak.

Die 6. Februarij úgymint pénteken reggel az orator hivatott, az hova is Inczédy urammal együtt mentem. Elolvastatván Jablunovszky uram levelének continentiáját, mondá az orator: ez az egy meglehet, quod a confoederatis circumsepti non possint mittere expressum. — Sed quoad evacuandum Budcsakum et restitutionem partis Moldaviae res est absurda, et conditiones nolentis pacem, quae videntur convenire cum propositionibus Domini de Hemskerek, quas cum revolvissent Turcae, dixerunt: iste homo est deli = stultus, et Osman, tihája kajmekami, dixit: bene animadvertimus, cur vellent evacuare a Tartaris Budcsakum, et etiam partem Moldaviae habere, ut possint nos dividere a Tartaris. Hoc etiam sehel-islam animadvertens, respondit: cur jam non petant etiam Stambuld? — Similes habens etiam ego a Domino Danvald insinuationes de Budcsako et Moldavia ex parte Polonorum, ne dicar deli = stultus a Turcis, sicut Dominus Hemskerek, delicate proposui: In Polonia sunt factiones Gallicae, Austriacae et Pontificiae, duae sequentes vellent habere evacuationem Budcsaki, et partem Moldaviae, prout Dominus Jablunovszky scribit. Super quod negotium Vezirius habita cum muftio et aliis conferentia, elapsa nocte curavit vocari interpretem meum, inquit, per quem nunciavit, quod ordines mittet ex consensu Portae Chamo, ut det ordines legato suo in Poloniam: si Kamenekum volunt acceptare cum antiquis limitibus, id est cum illis, qui sunt occupati tempore occupationis Kameneki: Kamenekum cum illis limitibus

restituent, demolitis moskeis et scholis; sed de Budcsako et Moldavia nihil somniare debent, et Tartarus magis vellet pacem Germanicam et bellum Polonicum, quia illis utilius esset bellum Polonicum. Quam determinationem Portae ego perscripsi Domino Danvald hac nocte, et summo mane epistolam expedivi per expressum Vezirij, qui ad Chamum pergit, cum praetitulatis ordinibus. Si adeoque vestra Dominatio sperat, quod possit plus efficere apud Portam ex parte Polonorum quam ego: proponat hoc negotium; si autem non. poterit respondere Domino Jablunovszky in forma praedictae Vezirij resolutionis, quasi cum Portae ministris de hoc negotio egisset, missus cum omni authoritate a Celsissimo Principe. Ezalatt Gyárfás Tamást küldvén Kupar-ogli köszöntésére, és Lora uram Fabri uramnak szólló leveleit is kezében küldvén, kinek is elküldésére ajánlotta magát: küldötte újobban Székel Zsigmond uram leveleit. Bay Mihály uramnak irt csak leveleket, és az franczia oratornak küldött fasciculust, mellyet is az franczia orator előttem felbontván, mivel clavisos levelek valának, decifrálni kell őket. Azon fasciculusban valának de Lora uramnak is szólló két levelek, mellynek egyikét hirtelenségbűl felszakasztván az orator, észrevévén, hogy nem neki szóll, el sem olvasta, hanem mindgyárt az én pecsétemmel, az én és Inczédy uram jelenlétünkben bepecsételtette; örült annyiban, hogy ezen casus jelenlétünkben esett, mert bizonyossá tehetem Lora uramat, quod non sit factum ex malitia, és el nem olvasta levelét. Az franczia oratortul eljűvén, sem az teftedárt, sem kajmekám-passát az szállásokon nem tanáltam: a teftedár a vezérnél, a kajmekám-passa a tihájával együtt még az tegnapi lakzihoz tartozandó dolgokban fára-

dozván. Inczédy uramat küldöttem Skerlet uramhoz ad accipiendam opinionem, mivel Inczédy uram bé nem adta volt Csafer passa levelét a vezérnek, kiben Nagyságod hadai defectussát extenuálja, egyszersmind azt is irja, hogy az jeni-palánki praesidium szükségére ezer kila búzát, az Jenő felé menő hadaknak ötszáz kila árpát adott; valahogy nem tenne-é kárt azzal Csafer passa, hogy már élésbűl tett az hadnak valami contentumot? Kire Skerlet uram: Istae literae non debent praesentari; bona est haec reflexio, sufficienter enim per Dominum Aulae Praefectum (azaz általam) sunt repraesentati defectus Principis et militiae. — Jablunovszky uram levelét vélle communicálván Inczédy uram: az mint az originalisbúl olvasta volna Inczédy uram, az molduvai vajda iránt való insinuatiót elhadta; kérte, hogy in purum irja le, és másnap magammal felvinném az decifrált purumát; mind Inczédy uram s mind más dolgokról beszélget velem jó szívvel. Mivel quietam horam ab ipso expetii pro conferentia: azért ikindi tájékát praefigálta. Jablunovszky uram levelébűl az decifrált purumban kinn hadtam a molduviai vajdát concernáló insinuatiót.

NB. Minap, az vezér kapuján létemkor, csauzpassát köszöntöttem kegyelmes urunk nevével; ki is maga elszökött rabjáról tudakozódott, ki Izár-Csíktól szökött volt el; kiről mondám: mindenütt vigyáztattuk, de semmi hirit nem halottuk; úgy nisanczi-passa az ipa felől is mondottam, hogy Erdélyben ment kegyelmes urunk embere mindenütt tudakozta, de sohul semmi hirét nem hallhatta. Bay Mihály uram tudakozta tőlle, ha Nagyságod levelét vette-é? Kire felelé, hogy nem. Azért Skerlet uram Nagyságod levelét, kit az ő levelében includált volt, meg nem adta; az

duplicátát nem tartottam tanácsosnak béadni: mert azt is Skerlettel kellett volna megmagyaráztatni, észrevette volna akkor Skerlet, hogy diffidentiában van, és azért adtuk meg a duplicátát.

Die 7. Februarij úgymint szombaton hajnalban menvén az teftedárhoz, megadván kegyelmes urunk levelét, ajánlotta sereno vultu magát, hogy kegyelmes urunk dolgairól szóllott az vezérrel s tovább is szóll, s mind pénzt s mind gabonát méltó adni; az fermányokat késedelem nélkül meg is iratja. Innen mentem az kajmekám tihája szállására, Oszmán agáéra, kinek is repraesentálván a dolgokat, penetrálta, és ajánlotta magát, hogy fog szóllani az urának, és mindgyárt izent is a kapucsilár-tihájának, hogy jelentsen meg az kajmekámnak, s introducáljon. Az hova is menvén és introducálván az kajmekám eleiben: ott is repraesentálván a dolgokat, a császár fődoctora jelenlétében, item Islám tatár passa jelenlétében, szép szókra fokadt az kajmekám: melly efficaciter kívánja a vezér előtt kegyelmes urunk s hadai dolgait promoveálni; nem várhatván senkitől jót, illik: a porta mindenben mutassa kegyelmességét, mivel igazán és hiven szolgálja a király a portát; collaudálván mostani szolgálatit is. Islam passával is szemben lévén, referálta: Bater aga Merhában ment; egy krími aga az kajmekám tihája; muradni-szultán penig a tatár chám valami atyjafiának fia; ki Nagyságoddal volt Erdélyben, azon fia a chámnak Achirmán táján levű szerdár; Ikpál agának most semmi hivatalja nincsen. Az kajmekám kapuján találtam Hemskerek tolmácsát is: német fiú, kivel is Bay Mihály uram discurálván, ut-ut sit, seu apparenter seu realiter beszéllvén, nem biztathatta magát a békességgel, quia Turcae multum praetendunt, Ger-

mani parum promittunt, quae duo contradictoria difficile est accordare; hanem cruentum praelium in hac campania auguratur, azután valamelyik fél, a mely succumbál, cedálni fog; mert észrevették: titkos végezések az francziáknak van az törökkel, ut una bellum continuent. Abdi aga, a császár lovászmestere, császár kapucsilár-tihájává lűn, ki is most a tatár chám után expediáltatott: tizenötezer aranyat vivén, és azonkívül más szükségre százhúsz erszény pénzt, azért a levele nállam vagyon. Délután mentem Skerlet uramhoz, ott tanálván Bukken uramat, ki is már ezelőtt egy órával ott volt, és még egy óráig ott temporizált; ezalatt superveniáltak az angliai orator tolmácscsai is: mindezeket praemittáltam és magam utoljára maradtam, hogy nyugodtabb elmével lehessen, velem való discursusra. Cum his propositionibus aggrediáltam. Primo: Inczédy uram ezelőtt való nap Skerletnél létekor eléhozván, hogy Lengyelországbúl Jablunovszky uramtól levél érkezett, kívánta annak decifracióját, mellyet is én beadtam, kihagyván egészszen a moldvai vajdát concernáló dolgokat; mellyet kezéhez vévén, mondá: Istae sunt petitiones absurdae; ego adeoque proponam Vezirio, quod vos mihi, tanquam amico confidenti proposuistis in confidentia, et ego Vezirio: non ut talia velletis postulative expetere, verum tantum, quia oportet Vezirium omnia scire. Si videro mentem Vezirij ita dispositam, quod non disgustabitur ad tales per vos factas propositiones, introducam vos; si vero contrarium experiar, opportet praetermittere. Apparet, Poloni sunt sagaces homines, urgent responsum ad comitia; si ipsis pax necessaria sit, protrahent comitia, Porta parum reflexionis habet ad ipsorum comitia. Secundo: Dominus Inczédy ut ex parte Transsylvanorum

ad tempus determinationis pro pace vel bello hic maneat, bonum judicat fore propter Thomam Gyárfás, adeoque neque Portae praesentari debet. Interim pax vix est speranda. 3-tio: De mea temporisatione, etiam ad finem negotiorum oratoris Anglici bonum judicat, et cum ipsi insinuaverim mentem, ipse procurabit: etsi vellent me cum moderna resolutione et determinatione Vezirij expedire, cum iis omnibus alter praemittatur, et ego remaneam. 4-to: Cum sufficiente recognitione synceritatis et praeoccupatione benevolentiae feci ipsi oblationem, in Transsylvania bonorum cum residentia in 10,000 florenorum indigenatum, sibi et successoribus, praeterea duraturam confidentiam et amorem, tudván azt: sok ellenségink vannak és jóakaróink is praesertim moderno rerum statu, előhozván neki Hemskerek első punctumát is: Princeps cum suis restituatur Imperatori. Kire felelé, maximas referendo gratias pro oblatione: semper Principi fuit maxime beneaffectus, prouti contestatus est in ablegatione etiam Viennensi; fatendum est, quod Princeps habeat inimicos, sed etiam amicos; neque mentem Vezirij jam ita aversari a Principe experitur, praeterea protectionem Gallicam multum prodesse, quae est in magna aestimatione et consideratione in hac Porta. Deo dante, velle se videre cum summo desiderio Principem regnantem in Transsylvania, et tunc libenter oblationes Principis se acceptaturum, nunc etiam pro penuria temporis, si quid Princeps ipsi gratificabitur, non renuet, etsi parum illud sit et proportionatum tempori, quia scit discrepantiam temporum facere, et proportionatam gratificationem tempori. Obtuli ipsi obligatorias pro majori securitate de gratificatione in Transsylvania fienda, quas obligatorias Celsissimus Princeps cum suis per

primam postam permutabit; gratias agendo, ipsas non acceptavit, (non scio ea ex humanitate, vel ne per hoc et de conscientia strictior reddatur). NB. Cum per mutua matrimonia in Valachia stricta sit inita confidentia, et jam in Valachia sufficientem sibi, familiae et bonis polliceri possit securitatem. 5-to et ultimo, hozván elő a rabja dolgát, hogy Csafer passa kéretvén a fejedelemtűl: mivel a váradiak szabadulása ebben meghatározódott volna, a fejedelem mégsem akarta kiadni, hanem a vezér szárha alatt küldött egy teskerit, kit is kezében küldött az fejedelem; de ezzel sem inducálhatván a fejedelmet ad restituendum, ímé, thuralis fermánt küldött az fejedelemnek, kit is praesentálván Skerlet uramnak nem is acceptálni, mondván: semmi közöm hozzá, mert a teskerében nincsen feltéve neque nomen, neque cognomen captivi, neque cujas sit, et credo, quod pariformiter sit scriptum in fermano thurali, et Princeps nonne potuisset dixisse, quod captivus ille mortuus sit, vel quod ego aliquott captivos ipsi dederim, sicuti et dedi quatuor vel quinque: de non apposito nomine, non sciat, quem debeat tradere; praeterea ego dedi ad manus tanquam depositarius; si Princeps mihi aliquid traderet, tenererne ego ad simplex unum fermanum res Principis sine praescitu ipsius extradere? Praeterea et tunc ego dixi Principi, quod negotium hoc requirat cautelam, quia requiretur tempore permutationis Varadiensium; ad quod Princeps respondit: non debet timere, non repetetur, ego negotium istud accomodabo. Secundo dixi Principi, ut quantocius ipsum rancionet, et quod possumus, ab ipso recipiamus. Ad quod Princeps respondit: ego efficiam, ut plus det. Ego pro tanto inquam affectu gratias Principi egi. Credo, quod Princeps non

ex malevolo animo haec mihi spopondit, sed tamen fateri debeo, quod res haec mihi displiceat, quia damnum sum passus, sed patientiam habere debeo. Kire én: Principem culpare non potest sed Csafer passam, qui tam potenter et deinde sinenter negotium hoc ursit. Kire Skerlet uram: Et quid Dominus Csafer passa, ipse non est homo satis humanus; ego volvissem et disputavissem istud negotium cum ipso, sunt et apud alios ex illis captivis Hersovaiensibus, quos ego procuravi, et reputati sunt pro mortuis. Látván én is contusbátusságát, mondám: Princeps invite facere hoc coactus est, quia Csafer passa seracherius existens, non potuit fermano ipsius non obtemperare; adeoque vestra Illustritas non debet se in Principis synceritate et benevolentia conturbare et diffidere, quia non deerunt occasiones hoc resarciendi, et plura etiam gratificandi. Mire felelé: hoc me consolor, quod Principis magnanimitatem noverim, et alia occasione resartietur mihi varijs gratificationibus. Estvefelé mentem a jancsár-aga tihájához, és újobban Bekír passa adósságát urgeáltam, hogy mind Mehmet passa, s mind a kurucz rabok ezért angariáltatnak. Kire felele: Bekír passa most a tengeren túl, messze, maga manszupjában vagyon, erre a campániára táborban el fog jőni: az jancsár-aga újobban is irt, és azon pénznek meg kell lenni; midőn táborban gyün, megadja: de olly ügyefogyott állapottal volt, hogy mi is, úgymond, négy erszény pénzt adtunk néki kölcsön: aztat is akkor adja meg, mikor ki fog jüni. Item referáltam neki, hogy Tömösvárat in Martio megszállja a német. Secundo: A Dunán a passust elfoglalván, ploquabitur Belgradinum per impeditionem annonae. 3-tio: Antoni öt-hatezer ráczot conscribál, kiket a Dunán általküld

ad impediendos passus et commeatus: azért jelentse meg az urának, mivel minap mások lévén nálla, nem referálhattam. Discurálván, ezeknek mint lehetne obveniálni? mondám: egynehány ezer tatárnak sietve kellene elgyűni, kik más könnyű hadakkal a Tömösvár alatt levő németnek zsákmányosssát, szekereit impediálnák, mivel mezőben lévén, az illy könnyű hadak nagy alkalmatlanságot cselekedhetnének az armádának. Secundo: Az furkáták, sajkák mindgyárt indúljanak Landor-Fejérvár felé, hogy a Duna passusára szálló hadaktúl ne praeoccupáltassanak, mert azután miként fognak felmehetni a Dunán? de ha egyszer az ellenségnél feljebb esnek, könnyebben aggrediálhatni az ellenséget. 3-tio: Ad manutenendos passus egynehány ezer arnolt gyűjjön, a kik a kuruczokkal együtt persequálhassák az ollyan utakat impediálókat. Ajánlotta magát, referálni fogja az urának. Mondám: ezeket irva adtam be a vezérnek, deák nyelven, hogy Skerlet ogli megmagyarázza.

Die 8. Februarij úgymint vasárnap igen idein mentem a teftedárhoz, kit is kegyelmes urunk nevével cum omni complemento köszöntvén, és kegyelmes urunk levelét neki praesentálván, mellyet is általolvasott, s mondotta: már egyszer a vezérrel a fejedelem dolgárúl beszélgettünk; újobban felmenvén a vezérhez, beszélgetek, hogy valami pénzt s éléstis a királynak küldjünk. Innen mentünk a muzur-agához, kit is kegyelmes urunk nevével köszöntvén, kedvessen vette. Azokat referáltam néki, miket a jancsár-aga tihájának, kiket is attente hallgatott; hozódott elé a békesség, quod Gallus urgeat bellum, et alter pacem. Kire én: most felnyissa a porta a szemit! ha hadakozni akar, assecuráltassa magát a francziával,

hogy hire nélkül meg nem békéllik. és együtt hadakozik a német ellen. Mindazáltal azt is meggondolja a porta, hogy valamíg a porta hadakozik, addig az velenczésekkel s lengyelekkel durál az ariancza,*) és míg a liga durál: bízik-é a porta, hogy a németen győzedelmet vehet? mert ekkoráig a német levén győzedelmes fél, azért követjit sem küldi, hanem az angliai király vetette magát közben a két császár között való békességnek megcsinálására, mert vagyon szüksége a német segítségre a franczia ellen. Mikor penig a békességet megcsinálljátok, akkor a velenczések s lengyelek között felbomol a frigy, és úgy is köthettek a némettel, hogy az porta ellen ezután sem velenczésekkel, sem lengyelekkel frigyet nem köt. Azalatt, míg az békességnek esztendei elfolynak, mind a velenczéseket, s mind a lengyeleket debellálhatjátok; kitelvén a békességnek esztendei, azután a németet magánossan aggrediálhatjátok, s a kit most nem rehabeálhattok, akkor Isten által bízhattok azokhoz. De még az angliai oratornak ezt is előhozhatjátok: ha a franczia szárazon vagy vizen akarná a portát aggrediálni, az ellen micsoda tanácsot ád? Item az idevaló orientalis angliai s hollandiai mercantia magára vállalja-é a garantiát, hogy a német nec per se, nec per alios akármi praetextus alatt a portának hadakozást nem inferál, és a ligát is újobban nem ineálja? Igen contentus volt, noha hosszan tartott a discursusom, s felelé: Csafer passa megirta, szemben voltál az angliai követtel, miért nem beszéltél erről a vezérrel? Kire én: ha nem kérd, nem lehet szóllanon, ne mondattassam delinek, hogy kérdés kívül beszéllek vagy taná-

*) Alliance.

csot adok; ha kérdezkednek töllem, jó szível szóllok a dologhoz. Kire felele: én azért beszéllek veled, hogy értesz hozzá, és örömest tudakozódom tölled. Haszán agánét a réz-effendinéhez küldöttem, ma oda is hált. Dominus Boucken és Czerkin ma itt valának ebéden. Item Bay András borokat ment ki vásárolni, ő kegyelmével együtt Inczédy Mihály uram is. Az kapun hallotta Haszán aga: az minemű arnoltok a táborrúl elszöktek volt, a vezér agáját küldötte Albaniában azoknak persecutiójokra, és a minemű baxist adtanak néki, azt visszavegyék töllök; melly dologért tumultus van az hazában. Item Egribez táján, id est circa Nigro-Pontum, huszonhat erszény pénzzel tartozván valami arnoltság, mellyet Tyüprili vezér megengedett volt nekik, illy conditiók alatt, hogy bizonyos passust háromszáz gyaloggal őrizzenek, az mint egész ekkoráig azon passust manuteneálták: most a vezér, valahány esztendőkre elmulatták a huszonhat erszény pénzt, mind azon restantiákat praetendálja töllök; kire nézve azok is azt felelték, hogy a hegyekkel bizonyítnak inkább, mintsem megadják.

Die 9. Februarij úgymint hétfőn, idején mentem Csafer passa kapithiájához Ali effendihez. Horváth Ferencz uram referálni fogja, miben maradott legyen az Adanábul rendeltetett tiz erszény pénz; ki is nem akarta a resultans kétszáz tallérokat megadni, mondván: semmi parancsolatja vagy commissiója ezիránt nincsen Csafer passátul; ha volna, megcselekedné. Hanem kívánta töllünk: adjuk oda a tiz erszény pénzre szólló fermánt, azt nem kell féltenünk, mert a császár könyvében bé van irva, és ha mindgyárt elégetnénk is, nihil refert, mert délután mindgyárt mást szerezne; ha kezében adjuk, ir Csafer passának, s az-

után feladja a kétszáz tallért; Csafer passa is a fejedelem temeszukját in tali casu kiadja, az mikor meg fogja irnia, hogy kéznél van a tiz erszény pénzre való fermány. De kezünkből a fermánt nem mértük kiadni. Onnan mentünk a kadiához, hogy Sabán bassával, a jancsárral, kit Csafer passa küldött, előtte végezzünk; és ő adott volna hocsetet, de a kadia nem akarta megcselekedni, mondván: ez a két ember miként felelhet három-négyezer ember képében, kiknek számára adattatott azon pénz? Secundo: HáthaCsafer passa nem lesz contentus Sabán basa végezésével s temeszukjával, akkor miként vallhat kárt Sabán basa? hogy recognoscálhatja tehát Sabán basa az tiz erszény pénznek contentálását, ha nem bizonyos: ha Csafer passa acceptálja-é temeszukját Sabán bassának, vagy sem? Tatár chám kapitiháját kerestem a szállásán, de nem tanáltam. Már most másodszor Csafer passa kapithiája, a ki nisanczi-passa vala a táboron, újobban recommendálja kegyelmes urunknak, hogy az fia felől értekeznék. Haszán agáné is az réz-effendinétűl megérkezett; referálta, melly jó szivel látta, és a réz-effendi nagy ajánlásokra fokadott a felesége által is: hogy ez világon sincsen s nem is lehet jobbakarója kegyelmes urunknak nállánál, azért semmit ne búsúljon; az asszony is ajánlotta magát: csak bizvást requiráljuk, jó szivel szolgál, és a mikor az ura táborban vagyon, akkor is küldje levelét s emberit kegyelmes asszonyunk hozzája: mert akkor gyakran a császárral is szemben vagyon, és magának a császárnak is kegyelmes urunk s kegyelmes asszonyunk dolgait előhozhatja, és szolgálhat. Item akkor hoztak a réz-effendinének leveleket, kik mind szép, varrott kezkenőkben voltak bétakarva, és azokat mutogatta Haszán agánénak: mi formában

takarják bé kezkenőkben az neki küldött leveleket. Ezentűl simplex characterrel kell az réz-effendinének irnia: mert azt meg tudja olvasni, de ez illy divánirást nem.

Die 10. Februarij úgymint kedden, idein mentem az réz-effendihez, ki is ajánlotta magát: minemű affectióval vagyon kegyelmes urunkhoz, és újobban is fog szóllani hogy kegyelmes urunknak küldendő pénzt s élés-fermányokat ne differálják. Item előhozván, hogy már az angliai orator begyüvén, tudom lesznek propositiói; kire felele: ha lesznek is, nem tudom mint lehet a békesség! Kire én: biztatja magát, hogy békességet concludálhat, quia habet absolutam plenipotentiam. Tudom azt is, faciet primo duriusculas propositiones et contra Principem, et forte aliqua postulata ipsius videbuntur impertinentia: de ebben sem mi meg nem ütközünk, sem a portának nem kell megütközni, mert ez a rendi; de ha a porta kegyelmes urunk dolgaiban keménnyen viseli magát, abban a követ nem nagy difficultást teszen: mert az angliai király is kurucz valláson vagyon, hanem a franczia ellen kéntelen a német császárral egyetérteni: de kegyelmes urunk dolgaiban szemtelenűl nem fog keménykedni. Azonban engemet és egy erdélyi begzádét azért küldött kegyelmes urunk, hogy ha valami kérdés lenne vagy Erdély vagy Magyarország felől, tudhatnánk ahhoz szóllani: mivel a mi kárunk hatalmas császárunk kára, és az hatalmas császár haszna a mi hasznunk. Isten által hatalmas császár kegyelmessége által kell boldogulnunk; de az német igen ördög nemzet, szép szóval is tehet kárt nagyot a békesség conditióiban, úgymint ha ezt mondaná: Erdélyt az régi határival hatalmas török nem-

zetnek visszaadja az német császár. Az igen szép szó, s a ki ezt nem érti, többet nem is kívánna a némettül; s mi fekszik alatta? Az régi Erdély határa comprehendáltatik csak a hegyek között, az többit az erdélyi fejedelmek fegyverekkel nyerték. A békességben ha elébb megirt szók tétettetnének: akkor mind Máramaros, Kővár vidéke, Sziládság, Várad, Lugas, Karan-Sebes, mind kiesik Erdélytűl. Azért ő nagyságát kérjük: ha mi propositiók lesznek, velünk is közölje. Ezen discursust kétszer is reiteráltatván magának, szép szókkal és ajánlásokkal elbocsáta. Innen mentem a kapura, akkor a tengeri dispositiókat rendelték. Meczo Mortuot kegyelmes urunk nevével köszöntöttem, ő is kegyelmes urunkat visszaköszöntötte. Inczédy uramat Skerlet uramhoz küldvén, újobban adhortálván Skerlet uramat ad synceritatem et fidelem constantiam: újobban fokadott nagy oblatiókra, hogy megmutatja, mind Erdélynek, s mind kegyelmes urunknak igaz jóakarója, és mindeneket communicál velünk; az lengyelországi dolgokban intimáltatta: mikor póstánk akar menni arrafelé, egy nappal elébb adjunk hirt. Délután ikindi után mentem a vezér tihájához, ki is mondá: holnap a teftereket felhozza a teftedár, és rendelést teszünk az fejedelem provisiójáról; egy-két nap alatt elbocsátunk, s nem fogsz üresseu menni. Ezzel kegyes tekintettel elbocsáta. Az angliai orator ma érkezett bé; csauz-passa ment eleiben, vitték a császár szarajja előtt el, onnan a vezér szarajja előtt, és úgy által a Mericzán, Demir-Fazon; volt ötven-hatvan csauz eleiben, mintegy harminczig való kápás-jancsár a csauzok előtt, és valahol kulyukok vannak Drinápolyban, kik előtt el kellett menni az angliai oratornak: mindenütt a kápás-jancsárok csoportonkínt állottak. Ma-

gát az oratort fejér, felöltöztetett lovon hozták, és két török zabola-tűn vezette alatta a lovat; az hintaját hat fakó kancza-lovon vitték utánna; az bagázsiája más úton gyütt; magával is hollandusok, anglusok ötvenig-hatvanig valók voltanak, maga szolgái közzül, és kik innen Drinápolybúl mentenek eleiben.

Die 11. Februarij úgymint szerdán reggel mentem a tatár chám kapitihájához Csolak-Amhet agához, kit is kegyelmes urunk nevével köszöntvén, ajánlotta készségét, hogy fideliter kegyelmes urunk leveleit és az enyimeket is elküldi a tatár chámnak, leszen is e napokban atkalmatosság; az tatár chám mely jól emlékezett kegyelmes urunkrúl, és mely jóakarója legyen. Ezen Csolak-Amhet aga ezelőtt a mostani vezérnek itt a portán kapitihája lévén, most is nagy confidentiával vagyon a vezérhez, és az tatár chám csak propter rationem status, ad apparentiam tartja kapitihájának: sed quando aliquid reali est scribendum, litterae committi debent Oszmani, tihajae cajmecami. Sic refert Excellentissimus Dominus orator Galliarum, et sic convenit cum Chamo Tartarorum.

Innen mentem a franczia oratorhoz, ki is e minapi alteratiójára nézve purgatióval élt; relatiót tettem Skerlet uramrul, és a réz-effendivel való discursusimrul. Item Skerlet uramnak mennyi oblatiót tettem. Item, hogy Skerlet uram asserálta validam esse protectionem Galliae in hac Porta; et humillimas egi gratias nomine Celsissimi Principis, suae Majestati Christianissimae. Az orator is ajánlván magát: talám ezután nagyobb mértékben leszen tekintetben az porta előtt is, hogy bűvebben remunerálhassa szolgálatját a fejedelemnek a porta.

Secundo. Közölvén vele: si tractatus fieri deberet,

ex parte Celsissimi Principis quales et nos vellemus porrigere propositiones; mellyeket én általolvasván. felelé: ezek mind jók, csak egy héjával vannak; ha vagy ötvenezer embere lehetne ezek mellé a fejedelemnek: könnyebben assequálhatná őket. Primas tres generales conditiones ajánlotta magát, hogy Fonton urammal törökre fordíttatja, mivel másnak nem concredálhattam, és annak idejében készen legyenek ennehány párban, hogy in locis debitis repraesentálhassam. Mondotta az orator: azon leszen, hogy az urumelli kaziaszkerrel is szemben juttasson, qui est homo capax, és kegyelmes urunk Erdélyben nem introducáltatásával micsoda inconvenientiák lehetnek, azt neki referáljam, e contra penig micsoda haszon. Mert a német non est necessitatus remittere Transsylvaniam, adeoque nec vult Principem Thökölium habere in Transsylvania: sed offert Transsylvaniam in illa forma, prouti convenit in pacificatione ad fluvium Rabam, ita tamen, ut Transsylvania eligat sibi principem ex sua gente, vel sit contenta cum Apafio, qui jam a Porta est confirmatus, neque notam infidelitatis pater vel ipse incurrerunt, quia ipsis Porta non succurrendo, debuerunt se et regnum quoquomodo conservare. Vel si Germanus, cum sit de factione sua, principem Valachiae proponat pro principe Transsylvaniae: haec sunt res nimis difficiles. Mindezeket ugyan az orator ily argumentummal kívánta evincálni: Minekelőtte Váradot birta volna is a német, mely könnyen ment be Erdélybe, semmi harczot nem állván ellene az erdélyiek; tehát annyivalinkább most, midőn Váradot birja, mennyivel könnyebben mehet bé, és nem veszi észre a porta, quare proponit, principem ut gens Transsylvanica eligat, quia ille princeps ta-

cite erit obligatus ipsi (et non vult habere principem Transsylvaniae inimicum sibi, qui vel adjutorio suae Majestatis Christianissimae, vel etiam sua industria et innata quasi inimicitia resistat Germanorum intentionibus) et quandocunque voluerit, possit deinceps occupare Transsylvaniam, et usque ad Nigrum-Mare inferre hostilitates Portae Ottomanicae, et hic de facto quamvis restituta Transsylvania, nihil reddit Germanus, quia quando placuerit ipsi, pro ratione status sui et occasione, illam rehabebit. Ezzel a ratióval ha valamit evincálhat a portán, másként absolute vergunt factiones, ut restituta Transsylvania, regnum illud eligat sibi principem; secus Germanus non vult restituere Transsylvaniam, quia non est necessitatus: quin imo vult facere maturas operationes, et occupare Tömösvarinum, ut usque ad Danubium possideat, et tunc pacisci, et facere pro limitibus Danubium. Et quis scit, an non sit arcana factio Turcarum, ut occupato Tömösvarino, fiat pax? quia manifeste in opprobrium suum Porta iis cedere non potest, nec ipsi absque Tömösvarino pacisci vellent; adeoque attendendum est.

Tertio. Scripsit in Galliam in casu extremo de securitate Principis, et responsum est, quod in hac materia medio mei responsum dedit aula Gallica, et nihil aliud.

4-to. In Poloniam quando deberemus expedire? Respondit, velle se Tartarum suae Celsitudinis expedire, et ei sumptus administrare; et nihil aliud excepit ex literis etiam ultimariis Domini de Danvald, quam Polonos esse inclinatos ad pacem particularem, quod nimis ridiculum videtur Domino oratori, cum evacuationem Bucsaki a Tartaris, et restitutionem Moldaviae expostulent Poloni, quod antea non postu-

laverunt, et adhuc Dominus de Danvald asserit ipsos velle facere pacem particularem, quae sunt duo contradictoria: semper facere novas insolentes petitiones, et velle sincere pacisci; et ideo parum, vel nihil jam credit Polonis; sed tantum simulative agunt, et omnes homines decipere intendunt, secundum praxim hucusque usitatum. Kire én: Celsissimus Princeps cum possedisset Hungariam, quantas gratificationes fecit Regi Poloniarum ex vino Tokaiense; praeter verba pulchra nihil reali sumus experti, prouti apparuit in requisitione Munkácsiensi, ubi Celsissima Principissa in tribus mille imperialibus quinduplum valentia clenodia oppignorare necessitata fuit, et pro illis tribus mille imperialibus frumentum sollicitando, obtinere non potuit; adeoque nunquam credidi blanditiis Polonorum, neque credo, et non sum deceptus, quia sic referebam Domino de Bukken praeterito anno, prout mihi nunc Excellentia vestra refert; et sic nunquam sum deceptus.

5-to. Ajánlotta magát: dupplicátával fog élni, egyikét az moldvai vajda kezében küldi, az Lengyelországban szólló leveleket, in signum confidentiae, ad avertendam suspicionem contra Dominum Sigismundum Székely, másikát Székely Zsigmond uram kezében. Ezen elmenendő tatár-pósta által én is irok Jablonovszky uramnak.

6-to. Beszéllettünk az oratorral: mivel innen szűkön adják a pósta-fermánokat, nem volna-é jó Philippiben, Szofiában, Nisen mindenütt két-két gyalog-póstát tartani, a kik által folyhatna a correspondentia; de ezekre költséget nem igér. Item, kéreti azon kegyelmes urunkat az orator, hogy a maga tatári közül egyet vagy kettőt engedne neki ő nagysága póstáknak,

kiknek hópínzt igér és accomodatiót; inkább hihetne azoknak a tatároknak, quia sunt jam prolatae fidei urunk ő nagysága mellett való continuuskodásokkal, azért várja eziránt válaszszát is ő nagyságának. Item kért, szerezzek neki egy póstát Contantinápolyig, kit meghihessen; én is egy pesti szerhátlit recommendáltam neki, kit is, hogy hozzáküldjem, igen kért.

Die 12. Februarij úgymint csötörtökön hajnalban küldöttem azon szerhátlit az orator szállására, kivel is beszélgetvén az orator és tudakozván az utakrúl: nem Constantinápoly felé akarja küldeni, hanem versus Kabilie, qui locus est penes mare; az tengeri mappában megnézhetni, hol legyen azon hely. A szerhátli száz tallért kért arrafelé való útjáért: az orator nyolczvant igért. Ezt in secreto adta ki nekem az pesti szerhátli, kirűl bűvebben irok in Diario Secreto. Reggel mentem vala a teftedárhoz; szokása kívül frissen excipiálván, ajánlotta magát: mind pínz, mind búza, aba és posztó lészen; én is megköszönvén, várom a munificentiát, mert semminek nem specificálta a quantumát, ha most keveset adnak is, elveszem, azután többet kérek. Errűl tudósítván az oratort, akarta, quia speramus non frustra sumptus facturos, et Turcas velle habere campaniam. Monsieur Bukqven urammal, az orator secretariussával lévén beszédes, jelenté inter discursum: az fejedelem és havasalföldi vajda között a diffidentiát tollálni kellene, quia habet multos amicos; a mi Havasalföldiben történt, ambae partes deberent sibi ignoscere, prima causa enim fuit Turca, qui nullam provisionem de militia Principis fecerat, et Princeps debuit suam militiam intertenere.

Die 13- Februarij úgymint pénteken, idein mentem a teftedár kapujára, az holott is egész délig

lévén dolgom a posztókkal, ezer singet adának. a többiről másnapra relegála a teftedár. Délután Inczédy uramat küldöttem Skerlet oglihoz: insinuálván, hogy a tavalyi posztót in medietate adták ki, a többiről is úgy kell gondolkodnom; kire izené: a mit ada, mind szó nélkül el kell venni, azután tehetni instantiát, mert ha most difficultásokat tészünk, a vezér disgustálódik. Item kérettem Inczédy uram által, mivel az erdélyiek részéről való ember ő kegyelme: bárcsak az erdélyieknek vagy Szemendrő, vagy Nis táján szerezzen qvártélyt, qui sunt homines modesti, et possessionati; kire ajánlotta magát. Az lengyelországi dolgokra felelte: res est absurda, quod petunt et indigna proposita; si ipsis placet, Porta prioribus promissis stabit. Estvefelé mentem Jenaki uramhoz, kivel is discurálván sok dolgokról, hozódott elő diffidentia inter principem meum, et principem Valachiae. Kire felele Jenaki uram: Princeps meus quidem peccavit contra principem Moldaviae, quin imo, quando in principem creatus est, Sorbanus aliquot bursas dedit ipsi mutuo: neque illas solvit, neque solvet, et tamen per istos nebulones multa figmenta falsa voluit et insinuavit Portae, et etiam contra me quod sim traditor, et quod omnia perscribam principi meo, et princeps Germanis; tamen cum habeam amicos multos, et sim probatae fidei homo a triginta annis: tales quaerelas nec Vezirius nec alij ministri cordi sumpserunt. Sed quid inquam peccavit princeps meus contra oratorem Galliae, qui etiam contra ipsum in hac Porta egit; interea tamen culpare oratorem Galliae non possum, quia est deceptus per alios, sicuti ex fructu etiam cognovit, et amplius orator Galliae erit cautior in credendo. Sed quid dico, quid peccavit contra Celsissimum Principem

Thökölium? nonne ipsi complacuit in ingressu Transsylvanico, dedit carpentum, equos, sonipedem, argenteriam, et omnem quam potuit civilitatem ipsi exhibuit; postulatne Princeps meus sortem vel Regnum Principis Thökölyii, quales non machinationes fecit contra Principem meum, quae omnia adhuc ibi rescivi, et his omnibus praeveni; nonne ergo ad se tuendum debet habere Princeps meus linguam et mentem? Kire én: Domine, scimus quod habeatis multos amicos, et hoc certum est, ut illi amici possint a vobis pecuniam extorquere, plurima contra Principem meum mentiti sunt, sed vester Princeps incessanter facit suggestiones in Porta, ut alter in Transsylvaniam substituatur: eo facto Transsylvania redibit in fidelitatem, tantummodo concedatur ipsis, ut libere eligant aliquem ex gremio suo, quin imo personas ad hanc functionem insinuat, ipsis mutuo pecunias promittit, et fidejussor seu sponsor pro illis esse cupit; et haec Domine suntne signa synceritatis? Kire felelé Jenáki: Domine, non credatis, quia Princeps meus nihil horum agit, sed sunt alii qui false deferunt Principem meum suae Celsitudini, et scimus illos, qui sunt; sed haec esset ab utrinque confidentia: si alicui quid insinuatur, statim sibi mutuo praescribant, cur talia alter-uter faciat, reddet alterum suorum rationem. Sed donec hoc non fiet, non erit bona cointelligentia inter Principes, quia non deerunt ab utrinque susurrones; cuperem inquam, si vestra Illustritas iret Bukurestum: fors posset inter ambos Principes facere mutuam cointelligentiam. Ezzel elbúcsúzván, irtam Constantinus uramnak egy complementumos levelet. Áz franczia orator a vezérnél volt audientián.

Die 14. Februarij úgymint szombaton men-

tem a teftedárhoz, de ma szemben vele nem lehettem, mivel az egész effendiekkel ment a vezér kapujára a tefterekkel, és egész nap a vezér kapuján volt; onnan mentem Meczo Mortuóhoz, kit is kegyelmes urunk nevével köszöntvén, ő is panaszolkodott, hogy semmi tekinteti a portán nincsen; kegyelmes urunk sorsán mások előtt is szánakodott: in similibus complementis töltvén az üdőt, elbúcsúztam. Azalatt hivatván a franczia orator, mentem oda; ki is relatiót tett a vezérrel való discursusiról, hogy melly avide hallgatta a vezér, midőn referálta az Imperiumban való confusiókat; mivel a császár a hannoveri fejedelmet electornak kívánja denominálni, véle ineált accorda szerént (hogy három campániára nyolcz-nyolczezer embert a császár szolgálatjára a török ellen maga költségén praestáljon, a mint csak ezen campánia vagyon hátra, mert a ketteire praestálta): más electorok és hozzá hasonló fejedelmek az hannoverihez, ebben opponálták magokat a császár ellen, még a dániai király is, in quantum possessor in Imperio, in circulum tartozik proportionaliter concurrálni, a circulus szerént való hadakat sem akarnak praestálni, hogy ha hannoveri fejedelemnek promotiójárul való szándékát le nem teszi a császár: quia denominare poterit electorem Imperator, sed Imperium debet ipsum confirmare; innen micsoda revolutiókhoz bízik a francziai király. Item secundo az olaszországi fejedelmek között is micsoda zsibbongás vagyon, mert a császár hadai, kik Sabaudus segétségére mentek, az olaszországi fejedelmek ditióin qvártélyoznak, mellyeket a francziai armada inseqválván, vallanak nagy károkat az olaszországi fejedelmek is, az mint erről küldöttek is az franczia királyhoz követeket az olaszországi fejedelmek, hogy közel-

getvén az armadája, tesznek károkat. Kire felelt a franczia király: ne acceptálják a német császár hadait, űzzék ki, és megtartja velek az jó szomsédságot; ha penig nem elégségesek az német hadak exturbálására, jó szível ad segítséget a franczia király, ut unitis viribus adhassanak ki rajtok; azért most az olaszországi fejedelmeknek vagy a franczia, vagy a német mellé kell magokat resolválni, s vagyon jó reménségben,

h o g y a z p á p a m a g n u s
67 95 76 69, 90 68, 54 90 54 90, 94 90 76 82 99 80,
d u x T o s c a n i ae F l o
73 56 50, 51 53 80 88 83 82 74 89, seu 92 93 95
r e n t i ae d u x P a r m ae,
96 72 82 51 74 89, et 73 99 50, 54 90 96 94 89,
p r o p a r t e G a l
egyetértvén már is, 54 96 95, 54 90 96 51 72, 76 90 93
l i ae s e r e s o l v e n t
93 74 89, 80 72, 96 65 80 95 93 88 66 82 51: de
r é sz e s e k n e k k e l
ebben 96 72 64 72 80 65 55 82 66 55, 55 66 93
l e n é k l e n n i a z v e l e n
93 65 82 66 55, 93 72 82 82 74, 71 68, 88 72 93 65 82
cz é s e k n e k i s, m e l y d o
91 72 80 65 55 82 72 55, 58 80; 94 66 93 69, 73 95
l o g i s
93 95 76, 74 80 különben nem lehet, hanem, hogy a franczia király inter Turcas et Venetos tractet armistitium seu tregoram ad annos tres vel quatuor: mivel a török sine Moreae restitutione nem akar véllek békélleni, de tregorát csinál, ha szintén Moreát birják is a velenczések; ezen dolog videtur mihi res magis etc. Mindezeket, kívánta a vezér, tegye az orator írásban, hogy a császárral communicálhassa. Látván jó kedvét az oratornak, hozám elő az Lengyelországban levő clenodiumokat; kire felele: Dominus

Danvald non poterit in hoc complacere, quia et ipse, sicut et ego, non poterit Regis provisione subsistere tantum, sed debet ex suo patrimonio consumere, et antea nonne scripserant Domino de Croissi, ut daret ordines, ut de illo quanto defalcata illa quotta, redimat clenodia, quia hinc nullum cambium potest fieri cum Domino de Danvald. Kire én: Dum hic Princeps fuit, scripseram Domino de Croissi de hac materia, sed nullum responsum neque de hac, neque de alia materia habemus. Item hozám elő, hogy Nagyságod emberét akarná Francziában küldeni; kire felele: Domine, quare vult mittere? quia nullus habebit illam confidentiam, quam vestra Illustritas, neque cum ministris, neque videbit Regem; id ego non possum facere, sed ibi est Dominus de Lora, si placet per illum scribere de hac materia. Ezzel elbúcsúzám. Estvefelé mentem Kupar-oglihoz, ki is hozá elő Stojko dolgát, és insinuált újobban modalitást contra principem Valachiae, hogy insinuáljam az oratornak: irjon a tatár chámnak, hogy míglen az havasalföldi vajdát nem exturbálja, addig dolgainak progressusit nem reménlheti, mivel mindeneket az havasalföldi vajda insinuál a németnek, és minden intentióinak obveniál a német.

Die 15. Februarij úgymint vasárnap reggel mentem a teftedárhoz, ki is ezer kila lisztre Vidinben, ezerötszáz kila árpára való fermánokat, item tíz kantár öreg porra, tíz kantár ólomra, és tíz kantár apró porra; item Philippire vagy Tatár-Pazár-Csíkra ötszáz vég abára; item Orosz-Csíkra tíz erszény pénzre való fermánokat megadá. Item kétszáz vég veres muszult; item ötszáz kalpog árrát, per tallerum unum. Midőn ezekre feleltem volna, hogy a deputált élés kevés, és az alá is fermánt adjon, hogy hajót adjanak;

item a kalpogat vitattam, hogy tatár kalpogokat nem viselünk, ebben conturbálódni fog a had, hogy a magyar süvegeket változtatni akarják, és a több defectusokat is exponáltam: ezeknek is a mit adnak, a tavalyihoz képest kinek felit, kinek harmadát adják, etc. ez volt a válaszom: itt sokat ne prédikálj; ha akarod vegyed, ha nem, hagyj békét, hajde! Nagy orczapirulva, sok emberek előtt, el kelle előlle mennem. Délután Bay Mihály, Horváth Ferencz és Inczédy Mihály uramékkal együtt mentünk az francziai oratorhoz; vettük fel a francziai király protectióján: cum ipse sit summus protector in hac Porta, referáltuk, mit adtak az idén és tavaly; Nagyságod hadai szaporodván most az újonnan gyüttekkel, repraesentáltuk az éhséget, hogy qvártély nélkül vannak, ebet, macskát, rókát, mindenféle szárnyas-állatokat, ha kaphatnak, esznek a hadak: azért ezeket remedeálja. Ihon, az ellenség Tömösvárat megszállja, Jeni-Palánk túl vagyon a Dunán: ha propter non accomodationem az had valamire erumpál, ne okoztassék kegyelmes urunk, vagy elsőbb renden levő hivei, mert az hatalmas franczia király becsületiért és fényes porta szolgálatjáért kész kegyelmes urunk velünk együtt meg is halni: de az közönséges vitézlő rend ex desperatione ha mire fakad, protestálunk, okai ne legyünk! — Ezeket meghallgatván az francziai orator, felelé: ezeket senkivel ne közöljétek, még Skerlettel is, quia ipsi non est fidendum; szóllok jó szivel, szóllok az fejedelem dolgaiban, és procurálom.

Die 16. Februarij úgymint hétfőn reggel hivata a vezér tihája; nálla lévén az teftedár is, az teftedár-adta fermánokat kezéhez kéri, hogy azokhoz képest alkalmaztassák a vezér leveleit. Lévén refle-

xióm az franczíai orator szavaira, és hogy a teftedár is ott volt: tettem emlékezetet, hogy puskákat rendeljenek, tavaly háromszázat adának! Kire felelé a tihája: itt puskáink nincsenek; a mit lehet adunk, ha Landor-Fejérvárhoz megyünk, akkor leszen ottan puska, ha szükségtek lesz, onnan adhatunk. De a teftedár hamar megfelele: tavaly adtak; a puska nem ollyan, mint az süveg, hogy az moly megegye, vagy mint a posztó, hogy elszakadjon; tavaly nem szolgáltatok, az idén lőhettek vélle! Kire én: tavaly is a teftedár holmi öszveszedett rosz puskákat adott, kiket megcsináltattam nagy nehezen, némellyeket penig meg sem csináltathattam, etc. Hire van a vezér kapuján: a tatár chám fia feles rabokat hozott Lengyelországbul. Item ezen újonnan jött angliai oratort úgy akarják tractálni, mint Zulfikár effendit tractálták s mortificálták Bécsben; békességről nem is kell gondolkodni. A vezér a jancsár-agával discuráltak: midőn Rábánál lett meg a békesség, akkor is a német békességet jártatott, s Erdélyben a német praesidiumi benn valának; most is csak hamisság a német dolga! Erdélyben német vagyon, s békességet jártat; azért, ha syncere akar tractálni, elsőbben is Erdélybül vigye ki a németeket. — Délután mentem a franczia oratorhoz, ki is akkor érkezett meg a jancsár-agátúl, kivel is confidenter beszélgetvén, mondotta: a manszupjábúl a minemű pénzzel tartozott volna a császárnak, abból 80 erszény pénzt adott ajándékon a császár. Item ez idén sokkal több jancsárság leszen, mint tavaly, ex hac ratione, hogy most a vezér megengedte: a tengeren túl levő jancsárság mind lovakon gyűjjön, és meg is jobbították fizetéseket; ezelőtt azért nem akartak gyűni, hogy annyi földre gyalog sajnálták fáradságokat.

Kegyelmes urunkat hozta elő az orator? talám a vezérnek valami rancora vagyon a fejedelem ellen, mivel az idei provisiókat in tertialitate adják ki a tavalyiakhoz képest, kibül az gyün ki: dant, ne videantur nihil dedisse; kibül a fejedelem maga hadait elő nem készíthetvén: ezzel kívánnak az fejedelemben garázdálkodni. Kire felelt a jancsár-aga: nem tudom a vezérnek olly neheztelését a fejedelem ellen, sed hoc causat incordinata supremi Vezérii tenacitas, s nem más; jó szível az fejedelem dolgában ezután mi is szóllunk. Az franczia orator is csak ezt mondá: Domine, non potestis disgustare hoc rerum statu Vezirium; accipite quod vobis datur, in posterum etiam allaborabimus, ut vobis aliquid detur, fortan poterimus aliquid obtinere. Az Kupar-ogli szavait, az havasalföldi vajda ellen miket proponált de requisitione Chami Tartarorum contra Principem Valachiae, előhoztam az oratornak; kire felele: Vestra Illustritas hoc respondeat Kupario: Orator Galliarum non laborat nec pro nec contra in rebus extraneis, quia non est ipsius functionis; quod autem negotietur in rebus Principis Thökölyii, facit, quod sit amicus Regis Galliarum Princeps Thökölius; neque egisset contra Principem Valachiae orator Galliarum. Item mondá az orator: Mihi suspecta est inimicitia inter Principes Valachiae et Moldaviae, quae est tantum ficta et extrinseca ad apparentiam coram Porta: intrinsece vero sunt amici, et apparet, quia Moldavi, qui confugerunt ad Portam, extradati sunt Principi Moldaviae, Valachi nunc viceversa; et credo Kuparium fuisse causam, ut isti capiantur, quia quando capti sunt, nunquam me requisivit de eliberatione ipsorum, — quamvis curaveram illum saepius vocari, nunquam ad me venit. Adeoque ego

credo, quod Princeps Valachiae et Moldaviae sint inter se amici synceri, et tantum ad apparentiam inimici. Et bene monendus est Princeps, ut caute scribat contra Principem Valachiae Principi Moldaviae, et in hac materia non ipsi fidat. Item mutatta az franczia orator a molduvai vajda levelét, kiben irja, hogy az francziai kereskedő gállyákat Vilhelmus szabadossan bocsátja ad portum Poloniae, unde apparet armistitium inter Hollandos et Gallos; kit az orator így qualificála: est armistitium quoad naves mercantiles, sed non ad bellicas. Item, quod Rex Sveciae suas copias collocaverit ad confinia Brandenburgica, quod conturbat Electorem Brandenburgicum. Ikindi után mentem a teftedár szállására, de vendégségben volt.

Die 17. Februarij úgymint kedden mentem a teftedárhoz; hajókra való fermánt urgeáltam, de semmit nem felele, hanem ment a vezérhez. Innen mentem a vezér tihájához, kinek is reménkedtem, hogy kegyelmes urunk hadai szaporodván: mindeneket, kit in medietate, kit in tertialitate adtak mint tavaly; ímé, húst, riskását sem adtak! Kire felelé: semmi dolgotok nincsen más a kérésnél; csak mindenkor: der, der, der, der, der, der, der, der, der, der! Az apa is megunja a fiát, ha mindenkor kér. Topal-Huszain passa is addig: der, der, der, der, der, hogy Tömösváratt oturál, a manszupját is elvették; lám, Csafer passa még semmit nem kért, noha neki sem hadtak igen sok erszény pénzeket. Azért ha tik is csak mindenkor: der, der, der, der, der, megúnja a vezér, a mit akarna is adni, nem ád. Kire én: kéntelenek vagyunk derderezni s kérni, mert az királynnak nincsen manszupja; most is nusztos subáját, ezüstmíveit kelletett császár szolgálatjáért Landor-Fejérvárott zálag-

ban vetni. Inkább szeretnénk adni, mint kuldulni: de most így akarja Isten, nem tehetünk rólla! Item adtam bé arzuálokat, hogy menzilt adjanak pro personis 2 Orosz-Csíkra, ki pénzért megyen. Item más menzilfermánt, ki késérőket kérjen a királytúl a portéka eleiben. Item uti fermánt, hogy késérjék az portékát kadiságrúl kadiságra. Hivata mintegy két óra múlván a tihája; felmenvén, impatienter találtuk, mondá: csak kávét sem ihatom miattatok. Íme, egy személlyre menzil-fermán, ki Orosz-Csíkra megyen: másikát a vezér nem adja; uti fermánt késérők felől iratok; ha más dolgom nem volna is, ti magatok elég dolgot adtok! Így minden ok nélkül elpirongata. Ezzel mentem vala a réz-effendihez, kértem: segítse kegyelmes urunk dolgait, előszámlálván, mint vagyok a teftedárral és tihájával, kit is sietve hivata a vezér; ajánlotta magát, és hogy levelet is ir kegyelmes urunknak. Reggel Inczédy uramat Skerlethez küldvén, annak relatióit Inczédy uram tette papirosra, quae sunt valde consolatoria, non tantum de his, sed etiam de futuris hybernis quartiriis. Item a vezér tihája insinuálá: ha ezen provisiót az fejedelem kezéhez veszi, szépen köszönje meg, és újonnan kérjen húst: de sokat, sokfélét ne kérjen, mert tudom a vezér természetit, megharagszik és semmit sem ád. Miért nem kell néha csatát is jártatni Bokesa felé? talám ezen alkalmatossággal nyerhetnének húst, és nem kellene mindenkor kérni. Nemde, ezen az ötezer tallérokon nem vásároltathat-é? Ezerén marhát vétethet, a többin riskását, vajat és holmi konyháravalót, id est töröktül harcs-maszrafi, mert nem adatott az az ötezer tallér. Isten a vezért kivivén, akkor is teszen rendelést a királyról. Item a réz-effendinétül megjöve a póstám, ki is ajánlotta magát;

kegyelmes asszonyunkról el nem feledkezik; az irástudó rabasszonya meghalván, kegyelmes asszonyunknak levelet nem irhat, mindazáltal beszél az effendijével, azaz: az urával; jelenté, a jövő vasárnap a császárhoz fog menni. Item mind a vezér, kajmekám és réz-effendi is, úgy más nagy rendek is magok háremjeit elküldenék Sztamboldban: de ottan nagy pestis lévén, el nem küldhetik; az Sztamboldról jövő emberekre nagy vigyázás vagyon, azért itt is a portéka meg fog drágodni. Item valék a jancsár-aga tihájánál, ki is referálta: az urával minapi discursusomrúl beszélgetett, és levelet fog irni ura kegyelmes urunknak; azért kegyelmes urunk is irjon a jancsár-agának az odavaló occurrentiákról.

Die 18. Februarij úgymint szerdán Bay Mihály uram Haszán agával felmenvén a kapura, Gyárfás Tamás számára az uti késérő fermánt a réz-effenditül elhozák. Panaszt tévén, hogy menzil-fermánt kegyelmes urunk felé nem obtineálhattam, felelt: ott voltam a vezérnél, midőn az arzuálokat beadták, az fejedelem felé előreküldendőnek semmit nem akart adni; legyen mindazáltal a fejedelem jó reménségben, lészen ezután tekinteti a vezérnek a fejedelemre. Délután menvén az franczia oratorhoz, referálta: tegnap a muftinál, kaziaszkereknél és ma reggel a kajmekámnál vala; biztatják: in futura campania erunt operationes. Kegyelmes urunk személlyét eléhozván az kaziaszkerek előtt, mondották: a vezér ezelőtt nem jó szível volt a fejedalemhez, de most jobb szível kezd lenni; azért a király jó szível fogadja most a vezértül a mit ád, ezután többet is fog adni, — azért a király legyen jó reménségben. Azért mondá a francziai orator: isti homines si velint decipere me, non possunt agere melius, quam cum tanta synceritate. Ez napon

az kul tiháját megváltoztatták, az utánna való tisztek egy grádicscsal promoveálódtanak.

Die 19. Februarij úgymint csötörtökön Bay Mihály uram Haszán agával a réz-effendihez menvén, kegyelmes urunknak szólló levelét megadta. Item délután a vezér tihája hivatván, kegyelmes urunknak szólló vezér és maga leveleit megadá. Item Haszán nevü, kegyelmes urunk lipka-tatárját Molduvában s onnan Lengyelországban expediáltam, az orator adván hetven tallért költségére. Az teftedár egész nap a császár kéncsénél volt. Az minemü francziák tanáltattak Chanéában, azok a velenczei armadábúl szöktek vala el a törökökhöz, et sic pugnarunt magis desperati quam resoluti: mert ha a velenczések kezében estenek volna, róka bőrivel fizetett volna; de azoknak a vezér szabadságot adván, eloszlottanak, ki Francziában, ki Aegyiptumban, ki Smyrnában, ki helyben maradott; máskínt, ha el nem oszlattanak volna, nem is mondhatta volna a világ, quod ex Gallia fuissent missi in subsidium. Az molduvai kapithia Székel Zsigmond uram Bay uramnak szólló levelét megküldé.

Die 20. Februarij*) úgymint pénteken délután a jancsár-aga imehorja Landor-Fejírvárra menvín, vígeztem vélle, hogy maga szolgája helyében Török Ferenczet póstán vigye el; kire is reáállván, az szurucsinak is négy tallért adtam, és az első póstáig magam lován küldvín, ott az szurucsi mint a maga lován hozta embert letette, és onnan az aga mellett póstalovakon ment. Az francziai orator is jóhajnalban vadászni ment, inkább ad apparentiam: mivel majd 16 lovat felöltöztetvín aranyas szerszámokban, azokra szolgáit ültetvín, az angliai és hollandiai oratorok előtt kí-

*) Ettől kezdve más irás.

vánta magát inkább mustrálni. Estve késön hivata a fővezér; ott lívín mind jancsár-aga, teftedár és reizeffendi, azok előtt elolvastatá Csafer passa levelit, kibűl azt olvasták: az kuruczoknak ma adtam ezer kila árpát, ötezer oka peszmeget és száz oka túrót, kik is 296 kila lisztet vittek Tömösvárrúl Gyulában; másodszor Jenőben nem akartak vinni, hanem Jeni-Palánkra megtértek. Az törökök Jenőben másodszor is bevittík az élíst. Ezt elolvasván Csafer passa levelíbűl az vezér, kérdi az teftedárt: az kurucz király hadainak megadtad-é az posztót, muszult, kalpagot, abát, puskaport és ólmot s pínzt? Mindezekre megfelele a teftedár, miket adott meg, és mikre (honnan adjanak) adott fermányokat. Ezekután kérdi tűllem a vezér: ezek így vadnak-é? Kire felelík: ezeket így megadta az teftedár. Kire felelé a vezér: hatalmas császár mint viseli gondotokat, jobban majd mint a török hadainak: így kell-é tehát az császárt szolgálni? az török hadak Jenőben másodszor is bevittík az élést, az tieitek nem, hanem Palánkra visszajöttek; ha a ti hadaitok Jenőben az élíst bévittík volna, most nem búsulnék, nyugodt elmével volnék Jenő iránt. Azonkívül a menynyi provisiót adott útra Csafer passa: a ti hadaitok 296 kila lisztet vittenek, többet költöttek reájok, mintsem hasznot töttek. Most hadat kírnek tűllem, az ki Jenőben ílíst vigyen; ha ti ott nem volnátok, másokat rendeltem volna oda, az ki mind arra a földre vigyázott volna, mind Jenőben az élést bevitte volna. Az királyra bíztam azt a földet, az király magára vállalta: hát hogy vadnak ezek, hogy illyen fogyatkozásokat szenved a császár szolgálatja? Kire én: Csafer passa levelit hallám, mit ir; mint lett az dolog, ahhoz bizonyost nem szólhatok, mert ott nem voltam.

Megirom ezen nagyságod szavait az királynak, és tudom, számot ad, megfelel maga hadai cselekedetirűl; de gondoljatok illyet: a mint az elment hadnak számát tudom, és az nékiek adott élésnek számát is hallom, talám élísek nem volt sem magoknak, sem lovoknak, melly ílíssel az másodszori utat megjárhatták volna? Tömösvárott nem adtak, magoknak pínzek nem volt, min vehettek volna: azért kellett talám viszszatérniek. Hogy penig 500 lovas lívín, 296 kila, élésnél többet nem vihetett: az az oka, hogy qvártélyunk nem volt, most is a hadak lovai mezőben, ménesben, tatár módjára járnak; vagyon 300 gyalog-katonánk, kiknek lovok eldöglött; kinek három-nígy lova volt is, egyre szorúlt, és így egy-egy lovú katona lívín mindinkább: akár magának, akár lovának vitt annyi napokra élíst, mert sohul semmit nem adtak, tehát ezen az egy lovon lívín, mikínt vihetett volna lisztet is? Kire felelé a vezér: vadnak az királynak marhái, szekerei; ímé. azért egy agámat küldöm el veled póstán, neked el kell menned, és azt kívánom: te lígy az elmenő hadaknak fejek, és Jenőben az élíst bevigyed; ezen utat a te fejedre bízom, és a te fejedtűl kírek számot. Hallván tam rigidum imperium, nem lehetett magamat mentenem; felelík: hatalmas császár szolgálatja valamit kíván, abban nem mentem magamat soha; bizonyságim sok passák és a muszurmán nemzet: tíz esztendőktűl fogvást igazán szolgáltam-é az török nemzetet, vagy sem? bizonyságim e felett sebeim; azért a vezér sem a királyban, sem énbennem ne kítelkedjék: mert fejünkkel, szivünkkel, a mi lehetsíges, jó szível szolgáljuk a hatalmas császárt; de úgy tudja ő nagysága az király marháit, hogy azok fát, szénát s még csak vizet is hordanak, a követet is

Nisre vittík: ez is hatalmas császár szolgálatja volt; annyira megromlottak s vesztenek, hogy egy mérföldnyire alig mehetnek, kikeletig penig alig marad meg valami bennek, megdöglik. Igen akarom, hogy ezen nagyságod agája is eljű, a ki szeme lesz ott ő nagyságának s meglátja a fejedelem marháját; de ha ugyan meg kell lenni, s a császár szolgálatja úgy kívánja, ettül senki ment nem lehet. Fejírváratt lívő uraknak sokaknak vagyon tevéjek, öszvírek, Iszár-Csíkon, Szendröben és a tájján lívő falukon s Poserolczán is a városon vadnak szekerek, a császár szoldálatjátul senki ne vonogassa magát: czeket hajtassa ki a szerdár, s mindgyárt elég élíst vihetnek ezeken Tömösvárig; onnan penig Jenőre szekér nem mehetvín, a Maros is előttünk lívín, tevéken, öszvíreken és lú terhíben kell vinni; a szekerekkel penig Tömösvárig gyalogságnak is kell menni: a landor-fejírvári gyalogságbúl adjon a szerdár, a király is, a mi lehet, ád a maga gyalogibúl. Ezen discursusom tetszvín a vezérnek, szólla a jancsár-agához és az többihez is; a teftedár observálván hosszas beszídimet, reám-reám tekinte; mindnyájan helybenhagyák, a vezér thiháján kívül, ki is így szólla hozzá: nem kell Csafer passára a falusi szekerek iránt fermánt adni, mert ott nincsenek szekerek; ez csak arravaló szó volt, hogy lehessen magunkát mivel menteni: hanem csak a királyra kell fermánt küldeni és az ő fejire ezen dolgot bízni, vigye véghez maga szekereivel! Kire felelík én is bátrabban, mivel a többi consentiáltak volt a discursusomra, mondd meg a vezérnek: ebben a dologban a thihája semmitsem tud; annak a földnek csinyját jobban tudom a thihájánál, mert mindenütt megvizsgáltattam, hol, mi vagyon? Landor-Fejírvártúl fogva iszár-csíki,

szendrei, poserolczai, rhámi, kucsajnai, nisi, vidinyi, bányai, iszvirliki és a Timok mellett is mi vagyon, mi nincsen? mind tudom, és tudakozódjék a vezér: mindenre választ adok. De tudom, Iszár-Csíkon, Szendrőben és a tájján lívő falukon mennyi marha vagyon és szekér; abban senki meg nem csalhat, s nem is hazudok, azért onnan hajtasson a szerdár. Az jancsár-aga és reiz-effendi újobban affirmálták szavaimat, az vezér penig így felele: sok szónak nem kell lenni, hanem holnap nyugodjál s kíszülj, holnapután egy agámmal együtt elküldlek; mind az szerdárnak s mind áz királynak fermánokat irok, és azt kívánom: te lígy feje az elmenő hadaknak; ezt a te fejedra bízom, vidd bé Jenőben az élést, és a te fejedtűl kírek számot! Többet költünk reátok, mintsem az császár szolgálatjában hasznotokat vészszük; azért csak kíszülj! Ferman Szultanumun. Ezzel kimeník.

Die 21. Februarij úgymint szombaton reggel mentem az thihájához, urgeálván, hogy legalább azon tiz erszíny píuzt, kit Nikápolybúl rendeltenek, itt adnák fel; de arra csak az a válaszom: nem lehet, már fermányotok vagyon rólla, abban fogyatkozás nem líszen. Ezalatt a vezér kiment az maga fiaival, és a kajmekám-passát megvendíglé, az holott az niszancsi passát is megvendéglé. Az jancsár-aga, reiz-effendi és kezlár-aga ezen vendégségrűl elmaradtanak volt. Innen mentem az teftedár szállására, az kihez is a kajmekám-passa thihája Oszman thihája érkezett, és majd másfél óráig ketten csak beszídesek voltanak. — Az vezér vendégeskedíse is praetextualis volt csak, sokan gyanakodtak ahhoz. Elmenvín Oszman thihája, a teftedár hogy kijöve: az szobája előtt való rekeszben lívő padra leüle, és minden embert kiűze,

velem confidenter beszílgetvén s kegyelmes urunknak szólló leveleket kezemben adván, ajánlotta igen magát, mikínt kíván kegyelmes urunknak szolgálni, és dolgait promoveálni; engemet is kért, legyek közbenjáró, és ő közötte s kegyelmes urunk között csináljak jó confidentiát és szeretetet. Ezzel elbocsáta. Innen menvín az déványos-házában, tanáltam ottan Skerlet uramat, kit is köszöntvén s megmondván, hogy tegnap estve az vezér hivatott és nálla voltam, quasi cum admiratione kétszer is kérdi: ergo fuisti Domine apud Vezirium? Referálám, micsoda commissiót ada a vezér; minden feleleti ezek valának: Quam bene Domine satisfaciatis, hoc servitium et Porta vobis recompensabit. Innen az szállásomra menvín, Horváth Ferencz uram is megérkezék a franczia oratortul, megizenvín ő kegyelme által a vezérrel való szembenlítelemet circumstantialiter; kire is csak e vala a válasza: est Domine nimis durum imperium, sed faciatis quaecunque potestis, ne detis occasionem quaerelae. Revideáltatván a jancsár-agát, de mindenkor szállásán tanáltatott: délután egy órakor hozzája menvín, emberek valának nálla, és a thiháje házában majd egy óránál tovább várakozván, ezután kimenvín, hogy láthassam, kik jűnek az jancsár-agátul: jött ki a császár hocsája, ezzel volt ily hosszas conferentiája. Ezután bémenvén a jancsár-agához, kérvén: mit parancsol kegyelmes urunknak? Felelé: Isten hírivel eredj, légyen utad szerencsés! az királynak leveleket irok, és ikindi tájban küldj el érettek; az király higyje el, hogy jóakarója vagyok és mindenkor az is lészek, vigyázok is dolgaira.

Die 22. Februarij úgymint vasárnap mentem az thiháje kapujára, az holott is az teftedárt találván,

mindgyárt kiadá a déván-teszkerét requisitiómra, hogy minden vég abát 24 singivel computáljanak Philippiben. Délután azért mind Gyárfás uramat az katerekkel elindítám, mind penig Horváth Ferencz uramat Nikápoly felé póstán. Délután jöve Fonton uram, kinek is exaggeráltam verbisque impacientibus a vezér parancsolatját, mind a szekerek iránt, mind hogy fejemre ezen útat parancsolta, és melly kevés provisiót tett az hadrúl. Nunc video Domine, quod nos pro subditis et vasallis, cum talibus imperiis Porta reputet; nunc video factionem Skerletianam quae ab Austriacis polluta est vigore. Mindezekben csak bíkességes türíssel consolált. Ezután mentem a franczia oratorhoz; ennek is cum exaggeratione repraesentáltam a dolgokat, de csak azt mondotta: Imperium Vezirii est nimis durum, sed oportet habere patientiam, et quantum fieri potest, ipsos non disgustare, ne detur ipsi occasio quaerulandi; nunc fui apud Spahilar-agazi: ipse etiam omnia bona narrat de Principe, et quod de pace nil debemus concipere. Estve jaczikor érkezék Balogh László, kegyelmes urunk leveleivel.

Die 23. Februarij úgymint hétfőn Bay uramat expediáltam Skerlet uramhoz, az ő nagyságának szólló levelekkel, és Inczédy uramat az franczia oratorhoz, az néki szólló levelekkel, magam penig mentem a reiz-effendihez; megadván kegyelmes urunk levelít, mindgyárt kérdí: hun az lengyelországi levél? mert azt irja a király, hogy azon levelet meghadta, in originali közöljed. Kire én: az levelet már elküldöttem, de az páriája megvagyon, azt megfordíttathatom törökre. Kire ő: igen jó, mindazáltal mi vagyon benne? Kire én: Moldovát kíri, és hogy Bucsákbúl kiköltözködjík az tatár; látván illy helytelen kívánságit, nem

is akartam előhozni. Kire felele: az nagy bolondság; mindazáltal örömest látom azon levelet, mert lehetnek talám még más dolgok is benne. In discursu referálám a vezér kemény parancsolatját, olly circumstantiákkal, kibűl semmi nem lehet. Kire felele: én is ezt jól tudom; és a homlokára vetvén az újját, mondá: semmit nem tudnak sem a vezér. sem a thihája, de csak kiadják a fermánt, vagy helyes vagy helytelen; azt gondolják, azzal meglíszen s meg kell lenni, ha a fermánt kiadják; azért ne is mentsed magadat, hanem menj el, s az mit cselekedhettek, cselekedjetek, ott líszen*) a vezér agája: az meg fogja látni az lehetetlenséget; itt ennél többet már nem végezhetsz. Az peszmeget megmutatván, micsodást adtanak, és hogy minemű támadás lett az hadak között az szegény peszmeg miatt, kiért is megfogatott kegyelmes urunk némelly tiszteket. Az peszmeget elvévé, és felele: ezt mutassátok meg az tihájának; én is az hol illik, megmutatom. Kegyelmes urunkat szépen köszöntvén, elbúcsúzám tölle; nagy fohászkodással és sóhajtással tűlem elbúcsúzík, cum oculis et vultu compassionato, nem tudom, már maga vagy mi dolgainkra nézve. Innen egyenessen mentem a vezér tihájához, ki is már csauzok által kerestetett vala; kezemben adván kegyelmes urunknak ő nagyságának szólló leveleket, mondá: ihon az menzil-fermán is, azért eredj; ezen dolgot, ha leszen is, ha nem is, tűled várja a vezér, s a te fejedtűl kíván számot, s ha meglesz, a vezértűl várj jóakaratot. Én az peszmeget megmutatám, és az több okokat is elő akarván számlálnom, csak azt felelé: az már elmúlt; megyen az vezér agája is veled, jobb peszmeget adnak, és minden

*) Ettől kezdve végig megint az azelőtti irás.

fogyatkozásokat az megorvosol. Az szállásomra menvén, találám Bay Mihály uramat, ki is Skerlet uramhoz ment vala kegyelmes urunk leveleivel; referálta, Skerlet melly impatiens vala az havasalföldi vajdára adott fermán iránt, mondván: ego istum Dominum existimavi prudentem; quid faciet cum gente hac imbelli? perdet et illos et se; si mihi insinuavisset, effecissem ut non ivisset. Mikor el akartam gyűni, tértem bé az franczia oratorhoz, kinek is relatiót tévén, hogy az réz-effendinél valék, és hogy Jablunovszky levelét in originali kérte töllem kegyelmes urunk levelébűl, de én arra azt feleltem, hogy az originálissát elküldöttem, de az párja nállam megvagyon. Kire felele az réz-effendi: mi van benne, juthat eszedben! Kire én: kívánják Molduvát, és hogy Budcsagbúl a tatár kimenjen s nekiek cedálja; de én látván illy helytelen kívánságokat, nem is kívántam proponálni. Kire felele az réz-effendi: ez bolondság; mindazáltal örömest látom a páriájának is magyarázatját, talám lehetnek más dolgok is benne. Ezeket így referálván a franczia oratornak, az ágyban a feredő után feküvén, igen kezde fészkelődni: miért kellett ezt megmondanom a réz-effendinek? perditur totum negotium! Tamen mihi scriptum est per Dominum de Lora, quod habeat in commissis: nihil sine meo scitu communicet cum Porta. Kire én: Ideo vestrae Excellentiae insinuo; sed ipse ex literis Principis petiit a me originalia, et si apud me fuissent, statim tradidissem. Kire az orator: Domine, istud negotium oportet modificare. Hivattam az orator insinuatiójára Inczédy uramat, és az páriás könyvet is elhozatván, Inczédy uramat adjuráltam, ut emendationem vel modificationem literarum Domini Jablunovszky nulli revelet. Ez modificatio így jut

eszemben: Moldaviam, Budcsagum praetendunt illi, qui sunt de factione Germanorum; tamen major pars regnicolarum sunt inclinati ad pacem, sicut rex, regina etiam, quae omnia apparent ex informatione oratoris Galliarum. Az levélnek páriáját is elégetvén, kért felette, hogy kérjem kegyelmes urunkat: Jablunovszky uram levelét in originali égesse el kegyelmes urunk, hogy többé napfényt ne lásson. Erre iteratis vicibus kért a franczia orator.

(Vége.)

IV.

ALMÁDY ISTVÁN NAPLÓJA.

1687—1694.

IV.

ALMÁDY ISTVÁN NAPLÓJA.

(1687–1694.)

Anno 1688 die 30. Aprilis vettem ezt a könyvet holmi dolgoknak belejegyzésére.

Almádi István m. k.

Annakutána jutván eszemben, hogy az német császár ő felsége hadainak bejüvetelével sok szegín nemesembereknek sok külem-külem bajoskodások lévén: én is, az mint eszemben juthatott, az kiben forgottam, azt kezdettem beléje irni, az 1687. esztendőtől fogva elkezdvén, mikor indultunk elsőben az német tábor eleiben. Azért az mely emberséges ember belétekint, az felső irásommal meg ne itíljen.

Anno 1687. die 7. Octobris hivatott az úr ő nagysága (gr. Bánffi György) Bonczidára. Ugyan az nap visszabocsátott ő nagysága, és megparancsolta, hogy elmenjek ő nagyságával az német táborra, mivel az ország parancsolatjából oda kellett menni ő nagyságoknak és ő kegyelmeknek, — úgymint Bánfi György uramnak, Bánfi Farkas uramnak, Bálintig Zsigmond uramnak, Alvinczi Péter uraméknak.

8-án. Indultam házamtól Szovából ő nagyságok és ő kegyelmek után; az nap hálni mentünk Pánczél-Csehre.

9-én. Ebédre Fel-Egregyre, hálni Zilajra.

10. Ebédre Somlyóra. Ugyan az nap lettek szemben az urak ő nagyságok és ő kegyelmek az loteringus herczeggel. Az urunk (Apaffi) külde ki két paripát, és az nap praesentáltaták ő nagyságok, ő kegyelmek énvelem. Mely két paripáért kantárváltságért adott az herczeg másfélszáz német forintot. Ugyan az nap hálni visszamentünk Somlyóra.

11. Újabban mentünk az német táborra; az nap érkezett a gyalogja az táborokra.

12. Eresztették az német perezídiomat Somlyóra. Ugyan az nap indultunk meg az német táborról hálni Zilajra.

13. Ebédre Hid-Almásra, hálni Újfaluban.

14. Ebédre Bonczidára. Az úr ő nagysága ebéd után mindgyárást elment Szebenben, ott maradott az két német követek(kel). Én házamhoz jöttem két német saligvárdával.

. . . .

24. (Octobris.) Ebédre Búzában mentem, hálni Beszterczére. Ugyanaz nap nem eresztették be Veterányit Beszterczére.

25. Ment el Veterányi Besztercze alól.

. . . .

Anno 1687. die 4. Novembris. Indultam Szovából ebédre Kékesre, hálni Beszterczére.

5. Érkezék az urunk ő nagysága commissiója, melyben parancsolja ő nagysága, hogy az császár ő felsége hadai számára felvetett, kapuszám után két-

száz forintos summát itt Doboka vármegyében az alsó járásban én szedjem fel.

Ugyanakkor tiszturamék kimenvén, meghirdeték az vármegyében, hogy én kezemben hozzák az felvetett summát, melytől (mentől) hamarébb.

. . . .

Anno 1688. die 13. Maij. Indultam Beszterczéről 4 óra után, hálni Oroszfájára.

14. Ebédre Csávásra, hálni Vásárhelyre Marcin kapitányhoz, hálni Rétenben.

15. Ebédre Fogarasban. Az nap voltam Bánfi Farkas uramnál ő kegyelménél.

17. Ebéden Bánfi György uramnál ő nagyságánál, vocsorán Sárosi uramnál az itélőmesternél.

18. Az szállásomon voltam. Az nap adtam be az hátramaradt adót, úgymint 300 forintot.

19. Ebéden Bánfi Farkas uramnál ő kegyelménél. Az nap kellett elmenni az urnak Teleki uramnak ő kegyelmének Szebenben Karafához.

20. Az úr Bánfi György uram ő nagysága híván egynehány főembereket és nemeseket: én is ott voltam ebéden, méltatlan voltomra; és mikor szinte jókedvök lészen vala ő nagyságoknak és ő kegyelmeknek: levelek érkezék Szebenből, kin igen megbúsulának, és csakhamar felkelének szomorán asztaltól.

21. Mentünk az urral Bánfi György urammal ő nagyságával generális Veterányi uram ő nagysága eleiben, melyet köszöntett az úr ő nagysága urunk ő nagysága szavával, és hítt is bé ebédre: de nem jütt, mivel igen sietett Barasó (Brassó) felé. Egy darabig elkísértük, és visszajüttünk. Az nap jütt meg Teleki uram is Szebenből.

22. Lett az parancsolat: kik menjenek Barasóhoz.

23. Indultunk Fogarasból ; hálni Persánban.

24. Ebédre Feketehalomban, hálás is ott volt.

25. Mentünk Barasó alá, nézni. Ugyan az nap mindgyárást megvételé egynehány némettel Veterányi uram ő nagysága az új sánczot, melyet az barasaiak csináltattak volt, el is hányatá. Igen erősen lődöztek hozzánk: de Istennek hála, semmi kárt nem tettek, noha az urakhoz is igen közel jártak az ágyúgolyóbisok. Azon étszaka mentünk Feketehalomban.

26. Újobban mentünk Barasó alá. Ott találtuk Veterányi uramot ő nagyságát; már az kadakat mindenfelől elrendelte volt. Igen-igen erősen lőttek, mind némethez és magyarokhoz, mind fellegvárból és alsó várból, reggel három órától fogva egész estig, 6 vagy 7 óráig. De a lövéshez képest igen kevés kárt tettek az németben, magyarban semmit nem. Az idők alatt az sánczát épen az fellegvár alá vetteté Veteráni uram ő nagysága, és onnét vettetett az fellegvár felé két bombit, ki is belé nem ment; belé nem menvén, annálinkább lőttek hozzánk. Mikor harmadik bombit is be akarták volna vetni, az kicsiny kárt tett, de az is nem eshetett épen bé az várban. Midőn már estvefelé volt: az urak ő nagyságok és ő kegyelmek elindultak onnét, hét óra után. Annakutána újobban Veteráni uram ő nagysága egy karkasan nevű tüzes-szerszámat tétetvén az mozsárágyúban, és az beléesett az fellegvárnak egyik szegletin álló kis házban: úgy megijedtek az szászok, hogy midőn annak munkája szűnt volna, mindgyárt az várat megigérték, és ki is adták . . . . . . (Nehány szó kiszakadt.)

27. Újobban Sz.-Péterről mentünk Barasóban Veteráni uramhoz ő nagyságához. Ott keveset beszéllettek az Veteráni uram szállásán, mindgyárt mentek

az hostátok látni, hogy mennyi kárt tett az tüz benne; azt megjárván, mentünk az fellegvárban: ott találtuk fogva Keres Gáspárt és Czakó Dávid fiját, mivel ezek voltak fűvebbek akkori pártolásban. Ott mindent eljárván, újobban visszamentünk az kvártélyban, Szent-Péterre. Ugyanaz nap ebédután engemet újobban küldött be az úr Bánfi György uram ő nagysága az Veteráni sógorához, egy német lóért, melyért vittem 50 aranyat és egy százforintos lovat; azonkívül egy mást, egy negyven forintos szolga alá való lovat is igért ő nagysága, melyet Fogarasban adott meg is. Ugyanakkor Veteráni urammal ő nagyságával Barasóban az alsó várban is bementem. Soha olyan megijedt embereket nem is láttam, mint akkor, hogy ő nagyságával bementünk, mind az egész várost és utczákat eljárván ő nagysága Veteráni urammal; de senkinek akkor semmi bántása sem volt, míg ismét csakhamar kijött szállására az hostátban. Én is az urnak ő nagyságának az szürke lovat elvitetém, ki Szent-Péterre.

28. Indultunk Sz.-Péterről ebédre igen nehéz úton Velidinre, hálni Persánban.

29. Ebédre Fogarasban. Az nap vendégelte meg urunk ő nagysága Veteráni generált és több egynehány lovas tiszteket is Fogarasban.

30. Érkeztek el az gyalog németek igen szépen; az tisztek az várasan gyalog szállván, kikísérték. Azután visszajüttek urunkhoz ő nagyságához. Azokat is igen megvendégelte ő nagysága, és gyalogok muzsikási feljüvén palotára, muzsikáltak is, kiket is urunk ő nagysága igen jól megajándékozott.

31. Újobban ment el az úr Teleki uram ő kegyelme Szebenbe, Karafa generálhoz ő nagyságához.

1. Junij. Ebéden voltam Bethlen Elek uramnál

ő kegyelménél, s vocsorán Bethlen Gergely uramnál ő kegyelménél.

2. Eresztett el az úr Bánfi György uram ő nagysága házamhoz.

. . . .

Anno 1688. die 29. Junij indultam házamtól; hálni Oroszfájára.

30. Hálni szabadban.

1. Julij háltam az segesvári hidnál.

2. Bémentem Segesvárra, az nap számat is adtam az vármegyén felszedett 11,140 forintokról. Az nap mind ebéden, vocsorán itélőmester uramnál voltam.

3. Ebéden az urunk ő nagysága konyhamesterinél; jól megvendégelt, hogy az nap el sem jühettem.

4. Indultam Segesvárról; hálni Szőkefalvára.

6. Érkeztem házamhoz.

Anno 1688. die 4. Augusti holt meg az erdélyi fejedelemasszony ő nagysága Ebesfalván.

7. Jütt posta az úr Bánfi György uram ő nagysága után. Ugyan az nap hozták énnekem is az úr perefectusának levelét. Estvefelé mindgyárt mentem Bonczidára; vocsorán találtam ő nagyságokat. Vocsora után megindultunk Ebesfalva felé, egész éjjel mind mentünk.

8. Ebédre Radnótra, estvére Ebesfalvára; de már az nap koporsóban tették volt asszonyunkat. Az egész urak és udvarnépe igen szomorán voltak. 9-ik, 10-ik ott voltunk.

11. Ebédtájban . . . . . . igen szomorán megindultunk.

. . . .

21. Octobris (1688.) elmentünk Sófalvára. Az

nap tettük koporsóban Farkas Fábián uramot,*) az úr ő nagysága Ollai**) uram házánál.

. . . .

Anno 1689. die 18. Augusti. Mentem Örményesre az urhoz.

19. Vendégelte meg az ur ő nagysága Bánfi György uram Örményesen urunkat ő nagyságát.

20. Visszakísértük urunkat ő nagyságát Katonában; engemet is onnét eleresztett az úr Bánfi uram ő nagysága házamhoz.

21. Otthon voltam.

22. Volt nálam Bánfi Farkas uram szolgája.

23. Ment az feleségem Oroszfájára ; jütt hozzám Szabó Mihály uram.

24. Indultam házamtól hálni Szent-Györgyre, ott találtam az urat Bánfi György uramat ő nagyságát urunk ő nagyságával együtt.

25. Kísértük bé urunkat ő nagyságát; igen jó szívvel látták az beszterczei szászok, és meg is vendégelték. Én is, szegín legín levén, urunk asztalánál voltam.

26. Ment urunk ő nagysága Sajóra, Kemény János uramhoz ő nagyságához. Ott is, úgy hallom, nagy vendégség volt; onnét elmaradván, hálni mentem Simontelkire.

. . . .

17. Septembris. Értem el az urat ő nagyságát Bogácsban; hálni mentünk Medgyesre.

18. Ebéden voltam itélőmester Sárosi János uramnál, vocsorán az úr szállásán.

---

*) Hires katona: egykor Wesselényi Ferencz, majd Tököly Imre szolgálatában.

**) Báró Orlay Miklós.

19. Az urnál ő nagyságánál ebéden, vocsorán.

20. Érkezett bé az úr Teleki uram ő kegyelme.

21. Vendégelte meg Teleki uram urunkat ő nagyságát és a több tanács-urakat is; igen nagy vendégség volt. Én akkor ebéden voltam Bánfi Farkas uram ő kegyelme szállásán.

22. Igen sok vendégi voltak az urnak Bánfi György uramnak ő nagyságának. Én is ott voltam.

23. Volt az végezés.

24. Az gyülés elbomlott. Az nap mentem ebédre Ádámosra, Mikola László uramhoz; háltunk csak az mezön.

25. Ebédre Farátára, hálni haza Szovában. Ezután való egy hetet házamnál töltöttem el.

. . . .

Anno 1690. die 17. Aprilis Fogarasban ment az mi jó kegyelmes urunk ő nagysága (I. Apaffi Mihály) vadászni; az nap visszajüvén, roszúl kezdett lenni. 18-ikán roszabbúl, mert fekünni kezdett. Die 22-ikén 8 és 9 óra között Isten ez árnyékvilágból az egész haza szomoruságára kivette.

. . . .

Anno 1690. Augustus 1. Mentem Czegében üdösbik Vas György uramhoz; ugyanaz nap vissza Szovában.

2. Ebédre Farátára, Rácz István uramhoz. Utamban egy nyúlat löttem: az vala az jele, hogy nem leszen hijában fáradságom. Vocsorán is az nap ott voltam ő kegyelménél.

3. Házamhoz Szovában. Ugyanaz nap jütt hozzám Palatkai István uram. Az nap ő kegyelmével mulattunk.

4. Jütt hozzám Vitéz András uram; az nap ő kegyelmével mulattunk.

5. Ment el ő kegyelme. Én is kezdettem magnak való búzát hordatni Isten engedelméből. Érkezett az fijam Andris is; estvére az Rácz István uram szolgája.

6. Elment; újabban jütt más szolgája Rácz István uramnak.

7. Ment el az fijam Andris az nénjéhez.

8. Újabban jütt Rácz István uram szolgája ebédre.

9. Jütt az úr Bánfi György uram ő nagysága levele az tábor felől.

10. Mentem ő nagyságához Bonczidára.

11. Visszajüttem Bonczidáról az urtól.

12. Érkezék Rácz István uram levele, melyet mindgyárást küldöttem az úrnak ő nagyságának (Bánfi Györgynek); az nap válaszom is jütt.

13. Postán küldöttem Miklós fijamat Sófalvára az nénjéhez, szolgámat Farátára Rácz István uramhoz. Azon éjjel Mikó István uram érkezék hozzám.

14. Mentünk Mikó István sógor urammal együtt Bonczidára az urhoz ő nagyságához.

15. Igen szépen ő nagysága összeeskettette Rácz István uramat Gávai Ferenczné asszonyommal, és tisztességes lakadalmat is csináltata ő nagysága. Ő nagysága beteges levén, nem volt ugyan ő nagysága az asztalnál: de sok becsületes emberek voltak, melyeket ő nagysága hivatott volt. Mi csak ketten ettünk ő nagyságával maga házában. Az nagy palotában vigan voltak az násznépe.

16. Eloszlottak az násznépe; engemet is igen betegen házamhoz vittek Szovában.

17. Újabban jütt az úr ő nagysága levele.

18. 19. Igen beteg voltam.

20. Valami nehezen felvertem magamat, úgy hozván az becsület.

21. Megindultam ő nagysága után, igen betegesen; háltam csak az mezőn, az farátai határon.

22. Értem el ő nagyságát Bonyhán; ott ettünk ebédet. Onnét megindultunk. Bonyha és Váralja között hozák az szomorú hirt, hogy az erdélyi tábort megverték, az urat Teleki uramat levágták, Hajzlert elfogták, és több fűnémeteket.*) Ott az mezőben az úr ő nagysága irván egynehány levelet jószágiban, mi is visszafordultunk. Hálni Radnótra jüttünk.

23. Engemet házamhoz ereszte ő nagysága. Ő nagysága ment Kolozsvárra, én Szovában.

24. Indultam meg feleségemmel, gyermekimmel; háltunk az göcsi völgyben.

25. Beszterczére mentünk be.

26. és 27. Ott mulattam.

28. Simontelkére mentem hálni ki.

29. Házamhoz Szovában.

30. Egynehány felé küldöttem hir tudakozni.

31. Otthon nem lehettem, az minemű hireket hoztak: hanem megindultam ebédre Búzában, hálni Simontelkére.

1690. September 1. Mentem bé Beszterczére, ebédre hitt el Rettegi István uram.

2. Szikszai György uramnál voltam.

3. Vitéz Ferencz uramnál voltam; vocsorán Mikó István uramnál voltunk.

*) Tököly törcsvári betörése, zernyesti győzelme.

4. Az fenn megirt becsületes emberek mind nálam voltak ebéden, de vocsorát nem kívántak.

5. Nyulászni mentünk Rácz István urammal, ott is ettem ebédet ő kegyelménél.

6. Ebéden volt nálam Szikszai György uram, Mikó István, Mikó Ferencz és Borsai János uramék. Ebédután mentem hálni Czegében, Mikó István urammal.

7. Ebédre Apátiban, hálni Szovában; az nap érkeztek meg az elfutott szegény szovaiak is.

8. Semmit nem míveltünk, mivel akkor szaladtunk igen haza.

9. Küldettem Kádár Jánost az feleségemhez, magam Székre mentem újabban hir-tudni; az nap vissza is Szovában.

10. Csak perédikátor urammal voltunk ebéden, vocsorán.

11. Újabban Székre mentem esperest uramhoz; ugyan az nap vissza Szovában.

12. Palatkára hirt tudni; ugyan az nap vissza.

13. Bonczidára; az nap vissza.

14: Hordattam be az dézmát.

15. Küldette az feleségem meg Beszterczéről az kis lószekeret, küldett egy kádárt is.

16. Abroncsot csinált az kádár.

17. Küldettem szolgámat az czigányom után Kolozsra; igen rosz hirrel jüve vissza az szolgám: magam éjjel mindgyárt mentem Székre.

18. Viradtig vissza Szovában.

19. Küldettem Benkő István szolgámat Palatkára.

20. Indultam hálni Beszterczére.

21. Torma Kiristóf uramnál ebéden.

22. Ebéden volt nálam Szajkó János, vocsorára jütt Mikó István uram.

23. Mentem Simontelkére hálni.

24. Visszamentem Beszterczére. Volt nálam ebéden Rettegi István uram mind feleségestől, és Szigeti György uram.

25. Volt nálam ebéden Mikó Gábor és Mikó Miklósné asszonyom.

26. Érkeztek Beszterczére Tököli uram szolgáji, és török, tatár velök, és adának kezünkben erős parancsolatot, hogy mindgyárást induljunk az táborra. Csak kelle készülnünk és elmennünk, az kik ott voltunk egynehányan.

Anno 1690. October 1. Voltam vocsorán Kolatovit (Korlatovics) György uramnál, az Tököli uram szolgájánál.

2-da helyben.

3. Indultunk ki, igen készületlen, szomorún Beszterczo várossából; ebédre Tekében, hálni Aknára.

4. Ebédre Szabadban, hálni Vásárhelyre, az Gergely deák uram házához. Ott igen vigan voltunk, de sokat gondolkoztunk; de csak el kelle mennünk.

5. Hálni Göcsben.

6. Hálni Nádasra.

7. Az táborra Fejéregyházához.

8. Ott mulattunk.

9. Galambfalvához.

10. Hálni Udvarhelyen feljül szállottunk. Ott szóllott velem elsőbben az fejedelem Tököli uram.

11. Ott mulattunk.

12. Hálni Baczonhoz.

13. Ott mulattunk.

14. Csíkban Lázárfalvához, az Mitácson által.

15. 16. 17. Az Mitácson alászállánk. 19. Által az Mitácson.

20. Az Málnásnál múlattunk.

21. Földvárhoz szállottunk.

22. Szász-Szent-Péterhez.

23. Nyémhez. Ugyan az nap hozának az szokás szerint valami hazug hirt.

24. Megindulánk Barasó felé, és minden igaz ok nélkül csak beléveszének egy becsületes nemesemberben az kuruczok; csakhamar az tábor közett levágák, és megfoszták. Újabban csak hamarjában visszaszállánk, és nagy zsibongás lőn azon az nyémi mezőn: de csak semmiben múlék, mert csak megmondák, hogy compelle intrare. Azon éjjel csak egy kicsinyég szállottunk meg az erdőn, mind mentünk. Az mely szegén erdélyi embert falún találtak az kuruczok: mindgyárást ölték, fosztották. Azon éjjel általmentünk az Bozzán.

25. Mind mentünk; az sóaknák közt háltunk.

26. Érkeztünk Sófalvához Havasalföldében.

27. Érkeztek el az szekereink, az kiket fel nem vertek az kuruczok, de igen sokat vertek fel.

28. Ploesthez szállottunk. Én 29. igen megbetegedém. Ott mulattunk egészen novembernek 24-ik napjáig. Én mind feküdtem azalatt. Zsákmánra menvén, egy kedves lovamon, szerencsétlenül jártunk: mert az kengyel két oldalcsontját általvágván, harmadnapra meghala; legalább megért volna száz forintot.

Anno 1690. Die 1. November (így.) 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 23. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. Ezeken az fenn megirt napokon mind egy helyben hevertünk. Mindennap kimentek az táboriak,

sok károkat tettek, legfőképen az szőlőhegyeken, mivel mindenütt sok borok voltak.

24. Indultunk meg Ploesttől; onnét mentünk hálni Asszonyfalvához, melyet hínak oláhul Stanczulnak; ott két éjjel és egy egész nap mindegyre vert az rettenetes hideg, havas eső: mind magunk, lovunk csak meg nem haltunk hideggel.

26. Hálni mentünk Felepesen feljül egy kis puszta olá faluban. Mi egynehányan háltunk egy kis czinteremben.

27. Kinpinán feljül egy kis olá faluban, ott is csak valami diófák között háltunk.

28. Az havas alá, nem messze az hálóhelytől egy kis olá faluban; ott igen jó szállásunk volt.

29. Ott mulattunk; mind abrak, széna elég volt, de a földnépe mind elfutott.

30. Újabban visszaszállottunk Felepesen alól; csak az török tábor helire; az lovainknak csak azt adtuk, az mit az törökek ott az táborhelyen rosz gazt elhagytak. Magunkot mind viradtig vert az hideg, havas eső.

Anno 1690. Die 1. Decemberis. (így.) Szállottunk az galadaveszi erdőre; ott jó szállásunk volt, mert szénát eleget kaptunk, bort is, az kinek pínze volt.

2. Vendégeskedtünk Toldalagi János uramnál; csakhamar kigyúla a kalyibánk: alig szaladánk ki, hogy ránk nem omlék.

3. Vitéz Ferencz uramnál voltunk vocsorán; akkor összekapának Vitéz Ferencz uram, Szikszai György uram: azonban Dósa Gergely uram is közekben elegyedék, — csak alighogy több nem juta ő kegyelmének; csak úgy verekedtek az tüzes üszekkel,

hogy pokolban sem járt volna sűrűbben az szikra; minden nevette, az ki látta.

4. és 5. is mind az üszeges verekedésnek az világánál ettünk-ittunk: azt beszéllettük, hogy mily szép volt az éjjel az az verekedés sötétben! Veszedelmes nem volt, de igen szép múlatság volt: mert másnap senkisem haragudt.

6. Mentünk az szerdárhoz. Ugyan az nap jütt közénkben Macskási Boldizsár uram is az fűvezér táboráról.

7. Ott mulattunk. Rettenetesen hirdették, hogy csakhamar érkezik az török segítség.

8. Szállottunk Kukuresten alól, az berek mellé: ott hala meg szegén Török Pál uram, ott is temetők el, csak koporsó nélkül, az mint lehetett, és pap nélkül.

9. Indultunk onnét igen nagy fergetegben és rút kemény időben. Újabban szállottunk, csak újabban egy berek mellé; ott sem volt sem széna, sem abrakunk. Az hó keményen vert, az szél erősen fútt.

10. Ott mulattunk. 11. Indultak Maksai Balázs és Mikó István uramék Tergavistára.

12. Is ott volt az tábor.

13. Indult az tábor onnét. Én mentem Tergavistára; az tábor akkor is szállott egy erdő szélére, Tergavistához közel.

14. Jütt be hozzánk Mikó Gábor sógor uram.

15. Hozák bé Maksai Ferencz uram beteg szolgáját.

16. Meghala, el is temetők.

17. Hozattam egy hordó bort, igen finum volt; volt vóna hatvan vedres. Kikezdetém. Csakhamar mondák: nem jű az borom! Csak elijedék; nézzük: mi

az oka, hogy nem jü? nám! kicsiny híja csak hogy nem teli szőlőgerézddel. Annak semmi hasznát sem vehettem egyebet, hanem az mely kicsin bor volt, az igen jó volt: talám ugyan volt tiz vagy tizenkét veder.

18. 19. 20. 21. 22. 23. Ott mulattunk. Ezen az étszaka Szikszai György uram lett volt csillagban néző; ott az szállásunkon volt sütő-kemencze, melyben az ottvaló füasszonyok sütettek fehér-kenyeret és útravaló pogácsákat; az sütő-asszonyoknak addig mutogatta Szikszai uram az csillagokat, hogy azalatt a Szikszai uram szolgája az kemenczében igen meglátogatta: melyik sült meg, melyik nem? Híjánosan találták az csillagnéző sütő-asszonyok.

24. Küldette el kiki az erdélyi uramék közül az feleségét Tergavistáról Bukurestre.

25. Indult az tábor Tergavistáról; háltunk az Rukavicza viz mellett.

26. Szállottunk Kimpologra, melyet hivnak magyarúl Hosszúmezőnek.

27. 28. 29. 30-ik is ott mulattunk. Számtalan szénánk, borunk, káposztánk volt: de kenyerünk nem volt semmi is.

31. Nagy öremmel megindultunk, hogy már csak bejövünk Erdélyben; hálni az Csigahegy alá, estve késön. Azon éjjel is mind viradtig vert az havas essö. Ez az vége ezen 1690. esztendeji kalandáriomnak.

Anno 1691. Die 1. Januarij. Jüttünk által az havason, az törcsvári sáncznál. Szállottunk az havason belől az erdő közé, egy völgyben. Igen kemény idő volt.

2. Ott múlattunk; ott is marada mind szekerem, sátorom, négy lóra való hámjaim, és minden mit az szekér vitt.

3. Igen szomorún visszajüttünk; szállottunk csak valami juhok szállására.

4. Újabban szállottunk Hosszúmezőre.

5. Volt nagy gyülésünk és zsibongásunk az nagy szükség miatt.

6. Irtak leveleket az portára az füvezérnek.

7. Helyben voltunk; azon éjjel egynehányan el is szöktek.

8. Fogták meg Nagy István uramékat, egynehányan.

9. Indultunk Hosszúmezőről; szállottunk meg két kalastorom közett. Azon éjjel lármánk volt; szálltunk viradta felé Pitesthez közel.

10. Egy nagy ligetes erdő közé szállottunk.

11. Újabban szállottunk egy kis mezőre, valami szénák közé; ott oly nagy árviz jütt ránk, hogy az fejedelem sátorát is az völgyből kivitték az hegyre: az völgyön nem maradhatott meg, mivel az rettenetes havas és záporesső mind virradtig vert bennünket.

12. 13. 14. Ott mulattunk.

15. Indultunk az Ót felé; mi háltunk egy szölőhegyben, urunk hált Szlatina nevü faluban, az Ót mellett.

16. Kezdettek általköltezni az Óton. Az nap Macskási Boldizsár uramnak az mint az Ótnak az marháit neki hajtották az viznek, szegén kuruczok szerencséjére hót az iszapban beteg marhája több húsznál, melyet az iszapból másnap és harmadnap mulva is kivontunk az hót marhákat, és igen jól laktunk vélek.

17. Mi egynehányan gyertyavilágnál költeztünk által az Óton, hidason. Azon éjjel is mind mentünk; hajnalfelé értünk valami rosz széna-fenékre: ott szállot-

tunk meg és ott virradtunk. Azon éjjel hala belé Rácz János uram fijának az lova, melynek én vettem másnap egy kis tatár lovat egy katonától.

18. Érkeztünk Berekovánhoz.

19. 20. 21. Ezeken az napokon ott mulattunk. Igen essős idő volt, nagy drágaság is: mert egy kis málét tizenkét póturán adtak, még úgyis nem igen kaphattunk.

22. Volt musturok (mustrájok) az erdélyieknek.

23. Fizettek nekünk erdélyieknek elsőben.

24. Lopták el az köpenyegemet.

25. Indultunk onnét az kvártélyban. Annak nevezték: de nem kvártélyban, hanem csak kóborlani. Ez nap háltunk egy kis puszta faluban.

26. Onnét megindultunk, az utat elvétettük: egynéhányan, mintegy negyven lóval, rettenetes erdőre vetődtünk; szerencsénkre ott találtunk valami szegény emberekre: annak minden marháit elhajtottuk; melylyel mi akkor igen jól jártunk, ők szegények megromlának.

27. Szállottunk Dobrocsina nevű faluban.

28. Hivatott Macskási Boldizsár és Toroczkai István uram bennünket egynehányan, hogy hol jártunk? mivel ő kegyelmektől szakadtunk volt el.

29. Találták halva szegén Cserínyi Pál uramat, ugyan az nap el is temették egy búzaveremben.

30. Voltunk Macskási Boldizsár uramnál ebéden.

31. Temették el Alsó János uramat is Királyován. (Krajován.)

Anno 1691. Februalius 1. Mentünk egynehányan zsákmánra; az nap vissza is jüttünk szállásunkra.

2. Újobban elmentem zsákmánra, akkor is az mit lehetett, hoztunk.

3. Jütt közinkben Mikó István uram Dobránikra.

4. Újobban mentem zsákmánra; búzát és szalonnát, túrót, eleget hoztam.

5. 6. 7. 8. Nem mentem sehova, mivel az mire szükségem volt, azelőtt való napokon hoztam.

9. Indultunk Dobránikról. Háltunk csak az puszta mezőn.

10. Királyovára, Horváth István uramnál voltunk Mikó István sógor urammal és Maksai Balázs urammal; hálni mentünk csak egy nagy erdő alá, valami rosz szalmákhoz.

11. Szállottunk az Zir (Zsily) vize mellé; az nap ott mulattunk. Itt is igen roszúl laktunk, mind magunk, lovaink.

12. Újobban szállottunk egy kis szálas erdőhöz; ott sem volt egyéb semmi, csak valami rosz szalma: de másképen olyan rettenetes szél volt, hogy a tüzet meg nem tarthattuk, hanem csak az nagy szél szélelfútta. Igen nagy nyomorúságunk volt, csak Isten tudja.

13. Bisztercz nevű faluban szállottunk, közel az Dunához.

14. Küldett engem az úr Macskási Boldizsár uram Bajlesre az urhoz Petróczi István uramhoz ő nagyságához, holmi dolgok végett. Az nap vissza is jüttem Biszterczre.

15. Küldettük Donát János uramat kvártély keresni.

16. Vágtak le Bodoni uramékkal egynehány kuruczot. Az testeket is megégették.

17. Hót meg éjjel Csáki Zsigmond uram.

18. Temettük el.

19. Mentünk Bajlesre Macskási Boldizsár uram-

mal. Vocsorán voltam hopmester uram asztalánál, együtt Hajzlerrel. Hajzlernek ajándékoztam egy kis tubáktartót, teli tubákkal.

20. Jüttünk vissza Bisztirczre.

21. Macskási uramnál voltam ebéden.

22. Ment el Mikó István uram malomban, saligvárdának.

23. Jütt meg Mikó László uram az malomból.

24. Küdettük Mikó Gábor sógor uramat udvarhoz, hir-tudni.

25. Mikó István uram is hazajütt.

26. Jütt urunk közinkben Bisztirczre; az nap jütt oda Doria is urunkhoz, Erdélyből. Akkor hallottuk elsőben, hogy az urat Bánfi György uramat erdéli gubernátorrá tették.

27. Nyulászni mentünk az fejedelemmel hétfőn; kedden volt szállásunkon Harinai Ferencz, Horvát István és Horvát László uramék.

28. Ment el ő nagysága (Tököly) az kvártélyában, Mikó István uram peszmét után.

Anno 1691. Martius 1. Jüttek meg az peszméttel.

2. Osztottak peszmétet, minden személyre 3—3 okát.

3. Jütt hozzánk ebédre hadnagy Jenei Sámuel uram. Ugyan az nap hallottunk nagy mendörgést.

4. Ment el az hadnagy töllünk.

5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. Csak hijában töltettük időnket, kedvünk ellen.

14. Mentünk zsákmánra egynehányan; éjjel érkeztünk egy nagy faluban, az Szir vize mellé, melyben egynehány embereket elfogtunk. — Azon éjjel igen vigyáztunk: mivel igen félelmes helyen voltunk. Másnap mindenféle gabonát eleget találtunk, megra-

kodtunk: de azzal mi meg nem elégedtünk, az kurucz szokás szerint, hanem engemet szekerek után küldének, hogy az kvártélyból küldjek egynehány szekeret az Sir vize mellé, hogy hadd rakják meg gabonával és búzával. Ő kegyelmek elmaradának az mezőben, valami szalmakazaloknál; éjjel valami puskás oláhok menvén arra szekérrel, rendeletlenül rájok mentek, esszepuskáztak; az sötétben szegín Tót Mihály sógor uramot ott úgy lőtték, hogy meghót csakhamar. Azon lármában, az kik veremre vitték volna is, azok is mind elszaladtak, csak halva hazahozák szegín Tót Mihály uramot.

15. Küldettük Mikó István uramot Bajlesre, hogy az fenn megirt dolgot ott megmondja az fejedelemnek. Ugyan az nap visszajütt.

16. Koporsót csináltattunk, az mint lehetett.

17. Temettük el szegínt, kit bizony igen szántam. Az nap mi mentünk egynehányan udvarhoz, Bajlesre.

18. Ott mulattunk, Macskási uram is aznap jütt.

19. Indultunk urunk komornyikával késön; hálni mentünk az Dunapartra, egy kis szigetben. Ott háltunk Kovács István nevű hadnagynál, ki az révet őrizte.

20. Indultunk az Dunán le hajóval. Ez volt legelső Dunán való járásom. Ezen éjjel háltunk az Dunaparton egy szigetben, melyben csak egy óráig lettünk volna is ott, az mikor megindultunk: felvertek volna bennünket.

21. Érkeztünk Nikápolyban, ott az nap szemben is voltunk az ottvaló basával; jó szívvel látott, becsülettel gazdálkodtatott.

22. Ott mulattunk.

23. Mentünk Örminya nevű faluban, az holott igen sok bor és racijo (így) volt. Az nap vissza újabban Nikápolyban.

24. Ott voltunk.

25. Újabban mentünk Örminyára.

26. Vissza Nikápolyban.

27. 28. Holmit vásároltunk. kinek mi szüksége volt.

29. Indultunk Nikápolyból; csak igen kicsit menhettünk az Rahova vizéhez, ott kellett mulatnunk 30-ik, 31-ik, az nagy szélvész miatt.

Anno 1691. Aprilis 1. Onnét indultunk. Ezen az napon is igen kicsit jühettünk; újabban szállottunk egy kis folyóvizben, mely az Dunában szakad, — Szicsra vizének híják; ott is egy nap mulattunk az szélvész miatt. Harmadnap is mi nem várhatók, hogy csendesedjék az szélvész, hanem megindulánk öten, úgymint: Macskási Ferencz uram, Maksai Balázs, én magam, Márton deák és kis Fejérvári, olyan reménséggel, hogy Rahovára elérkezzünk. Az nap az Dunaparton mind mentünk, étlen. Elfáradtunk, egyszer el is estvéledék. Sem ennünk valót, sem fát nem kaphattunk, félelmes helyen is voltunk, az hideg eső is ránk jüve azon éjjel; csak nyomorúsággal viradtunk meg az Dunaparton.

4. Jó reggel újabban megindulánk, hogy már idején Rahovára érkezzünk; mind mentünk, az mint lehetett, értünk az Duna mellett egy nagy szakadékra, az mely az Dunában szakadott. Már ott annak nem mertünk fogni, mivel nagy is volt, széles is. Az utat egyikünk sem tudta. Búsúltunk, féltünk. Csak neki kénszeredénk, megindulánk; az szakadék mellett, az mint kerültük, az Dunától messze vetődtünk. Elállot-

tunk, leültünk; szegín fejünk, nem tudtuk mit csináljunk: visszamenjünk-é az Dunapartra, azvagy mégis kerüljük azt az nagy szakadékot? Azt is gondoltuk, hogy az még visszamegyünk, addig az hajónk elhalad, és annál többet fáradunk. Újabban csak megindultunk az szakadék mellett; sokáig mentünk; egy idő mulva végét érők, és az császár útjában akadánk, mely Rahovára vitt. Az uton, kételen az nagy éhségünk miatt, három törököt találtunk: rászorítván az éhség, az mi kevés kenyerek volt, azt elvevők, úgy kaphattunk ételre. Rahovára is aztán valami nehezen elérkezénk. Az hajónk is estvére eljütt. Ott meghallók, hogy az pandurok az urunk komornyikját felverték az Dunán, minden vásárlását elnyerték, minket is lesnek. Onnét mi el nem mertünk menni, mivel kevesen voltunk.

5. 6. 7. 8. Ott hevertünk nagy költséggel.

9. Estve későn érkezett póstamestere Tökölyi uramnak ő nagyságának, Dobay Gábor uram. Ugyanazon éjjel el is ment Drinápoly felé.

10. 11. 12-ik is ott mulattunk. Ezen estve érkezének feles török hajók, és azokkal végezők, hogy csak meginduljunk Isten engedelméből.

13. Indultunk Rahováról. Háltunk csak az Rahojcsa kis folyóvizben, az hol az Dunában szakad.

14. Újabban kicsint mentünk; háltunk az Dunaparton egy szakadékban.

15. Jutottunk az Csibre vizéhez igen nagy szélvészben, úgy, hogy ha csak egy óráig is arra az Csibre vizére nem mentünk volna, mind odavesztünk volna.

16. Igen szomorú husvét napunk volt az Dunán.

17. Mentünk az Lomp vizére hálni; ott is két nap kellett mulatnunk, az szélvész miatt nem indulhattunk.

18. Megindúlván, igen kicsit jüttünk az Lomp vizétől; csak az Dunaparton háltunk.

19. Újabban megindultunk az Dunán; hirtelen ránk jüve nagy szélvész: csak alig szaladhattunk egy kis szakadékban, hogy mind oda nem veszénk.

20. Onnét megindultunk; épen addig jüttünk az Dunán, az hol az esztorázsát tartották, ott háltunk.

21. Isten jóvoltából remínségünk kűl beérkezénk az vidini táborban szép békével, kiért áldassék szent neve az mi jó Istenünknek!

Az idők alatt, az míg Nikápolyban jártunk, haltak meg ez ide alább megirt becsületes jóakaró uraink, erdélyiek, úgymint: Bánfi Boldizsár uram, Almási Bánfi György uram, Donát János uram, Mikó László uram.

22. Volt szállásunkon Horváth István uram ebéden.

23. Vitték az lovainkat az ménesre.

24. Volt Macskási Ferencz uram nálunk ebéden.

25. Voltunk Macskási Ferencz uramnál ebéden; azalatt jüve bé az szolgám, az ménesről rosz hirt hoza, hogy az jobbik lovam megbetegedett. Lóra ülék, kimenék; nem voltam egy fertályóráig ott, csak meghala. Mely lovamat azelőtt harmadnappal hatvanöt talléron kérték: de én 80 talléron sem adtam volna el abban az időben. Visszamenék, búmban megivám egynehány forint ára bort.

26. 27. Ott töltettük az időt.

28. Ment által az urunk az Dunán Vidinben.

29. Vetettem el az fekete ruhát, és fényesben ölteztem.

30. Adtam el egynehány czizmát, az melyeket Nikápolyban mondva csináltattam volt.

Anno 1691. Május 1. Adtam el egynehány sing posztót 5 forinton, melyet Nikápolyból hoztam volt.

2. Hót meg Ereszvíni András uram; az nap el is temettük.

3. Jütt által az viddini basa és az jancsár-aga és két fü-török velek; az fejedelem megvendégelte őket, és meg is ajándékozta. Az basának adott egy paripát és pár puskát, egy kezkenőt. Az kadiának adott egy pár puskát és egy kezkenőt. Az jancsár-agának adott egy felintát (flintát), egy kezkenőt. Negyedik agának egy szép ezüstcsészét, hogy igyék belőle, mivel igen vén ember volt, és egy szép magyar kezkenőt: és így az vendégség után elereszté őket.

5. Én is egy nagy holdos kanczát kifogék az bitang-ménesből, Macskási Boldizsár uram jóakaratjából.

6. Vajda János és Újvári Miklós uram volt nálunk ebéden.

7. Ment el urunk az Dunán által, az meleg-feredőben.

8. 9. 10. 11. Helyben voltunk.

12. Megparancsolták, hogy mi erdélyiek az alsó sánczban költezzünk; nem öremest, de meg kelle lenni, és lekölteztünk.

13. Vettem egy hordó bort az két sógorral: Mikó István urammal és Vajda János urammal, száz magyar forintokon; mintegy harminczöt vedres lehetett. Én adtam belé hatvan forintot, ő kegyelmek ketten negyvent: kikezdők egy keveset, kiadánk benne, rá jüvének az hajduk, az két fenekét kivágák: még jól sem lakhatánk belőle. Így járánk az kora mulatsággal.

14. 15. 16. Hót meg Pávai Dávid uram.

17. Ment le itt az Dunán nagy pompával, muzsikaszóval az angliai követ Konstanczinápolyban.

18. Voltam Madács Péter uramnál az felső sánczban. Az nap temettük el Pávai uramot is.

19. Eret akartam vágatni, mindenik karomat egynehányszor megvágták: de semmi egyéb viznél nem jütt, az is csak kicsin, ki miatt nem igen sok remínség volt felőlem, mivel az szegín erdélyiek abban az időben igen holtak az iszonyú szokatlan sanyarúság és nyughatatlanság miatt.

20. Roszúl voltam, valami nehezen fenjártam.

21. Addig hiva Vitéz Ferencz uram, hogy ő kegyelmével általmenék Vidinben. Ott ebédet ettünk, estvére visszajüttünk. Én mindazáltal csak erőtlenűl voltam, mivel az vér is rajtam volt.

22. Jütt meg az fejedelem az feredőből.

23. Macskási uramnál voltam.

24. Mentünk fel udvarhoz mi erdélyiek, az alsó sánczból az felsőben; estvére vissza újabban, le az alsó sánczban.

25. 26. Csak az Dunaparton vigyáztuk az sok török hajókat, mint jüttek fel egymásután minduntalan.

27. Jütt meg Dobai Gábor uram az fűvezértűl, minden jó biztató szókkal, az szokás szerint.

28. Vettem egy szürke kanczát, jó remínség alatt, fl. 15.

29. Adta meg urunk ő nagysága az Ilona-poharát az uraknak, kapitányoknak. Igen nagy vendégség volt.

30. Mentünk nyulászni; sok nyúlat fogattunk. Az nap érkeztek meg az lövő-szerszámakkal is, az kik Havasalföldiben elmaradtak volt.

31. Visszajüttünk az vadászásból; és az nap meglődözének egy francziát az estrázsálásért, csak hogy hugyozni kiment az helyéből, és azalatt egy

Harkai nevű hadnagy, mely áristomban volt, onnét elébbállott.

Anno 1691. Junius 1. 2. 3. 4. Hala meg szegín Kádár Mihály uram; az nap el is temettetém.

5. Érkezék egy kapucsi-basa urunkhoz igen nagy haragosan; sokat veszekedék urunkkal az erdélyiek felett; mind csak azt vitatta, hogy az erdélyiek hamis emberek, az török császárnak nem igaz hivei; örökké hamisok voltak, most is hamisok! Rútúl morgott, szitkozódott. Reggeltől fogva majd délig az sok vitázás volt. Urunk csak azt vítatta, hogy az nagy erő hogy rájok ment: az kételenség hozta, hogy el kellett hajlaniok; az mint magok is megtapasztalták az törökök, hogy nagy barom-erő volt az az német erő. Sok volt ott az beszéd, mert az kapucsi csak azt vítatta, hogy soha addig az töröknek nem leszen szerencséje, míg Erdélyt el nem rontják. Tökölyi uram meg azt vítatta, hogy ha igaz hivei nem volnának az török császárnak az erdélyiek: nem küldettek volna most annyi becsületes embereket ide, hogy az császár köntesihez ragaszkodjanak. Sok volt az veszekedés.

6. Mentünk mi által Vidinben Macskási Ferencz urammal; az nap újabban vissza.

7. Ment el az haragos kapucsi, az ki megijesztett vala bennünket, hogy csak elrontatja az török császár és tatár hám Erdélyt.

8. Indultunk urunkkal az Duna mellett való Vaskapu felé; ezen éjjel háltunk valami puszta faluhelyen.

9. Háltunk mezőben, igen szép forrásoknál.

10. Érkeztünk Feketevárashoz, melyet pusztán találtunk; oláhúl híják Csernisnek.

11. Ott voltunk Feketevárasnál.

12. Szállottunk — egynehányan felmenvén urunkkal az Dunán, csak hajón — az Duna közt való erős szigetben, és ott háltunk.

13. Mentünk fel Orsvához, ezt pusztán találtuk; mindazonáltal igen sok cseresnye volt ott. Urunk is feljütt az szigetből hajón, és Orsvánál egy diófa alatt ett ebédet. Ebédután visszamentünk az szigetben.

14. Visszaindultunk az szigetből Feketeváras felé: csak előttünk sílyede el egy demiján és egy furkáta, sok drága éléssel odavesze az Dunában. Mi hálni mentünk Feketeváráshoz.

15. Ott mulattunk.

16. Indultunk Feketevárastól mi az hadak az szárazon; urunk az Dunán ment le egynehányad magával Vidin felé. Mi szállottunk újabban igen szép forrásokhoz.

17. Érkeztünk mi erdélyiek az táborhelyre, Vidin iránt. Urunk elmaradt az Dunán, mivel szélvész találta. Ugyanezen éjjel öltek meg egynehány katonát az cseresnyén.

18. Érkezett haza Macskási Ferencz uram közinkben.

19. Érkezett meg urunk közinkben.

20. 21. Volt musturája az erdélyieknek.

22. Mentünk által Vidinben egynehányan, magunk mulatságából, ott ebédet készítettünk, meg visszajüttünk.

23. 24. 25. 26. Osztottak valami kevés peremodát (praebendát), lisztet és búzát.

27. Vendégelte meg Kemény László uram ő nagysága urunkat ő nagyságát, egynehány urakkal és kapitányokkal; tisztességesen volt. Annakutána urunk megajándékozta Kemény uramot.

28. Nyugodtunk az vendégség után.

29. Madács Péter uram hítta volt urunkat ebédre egynehány urakkal: de roszúl lévén urunk, el nem jüve; hanem az urak, az kiket hítt, ott voltak. Én is szegűl-végűl azon ebéden ott voltam; becsülettel lakánk. Macskási Boldizsár és Nemesányi uramnak igen mód nélkül való jó kedvek volt. Kurucz módon becsülték egymást csak: de semmi rosz dolog nem volt.

30. Újabban jütt urunkhoz az kapucsi-bassa.

Anno 1691. Die 27. Junius (így.) Kimentek az mezőre az szokás szerint reggel az táborhelyből mező-járni menők: előtte az marhákat kihajtották volna, és azon mezőn járó egynehány becsületes emberek találtak az szép sík mezőn egynehány száz apró zászlókot, ki felütve, ki ledőlve az földön; azok ki török zászlók, ki német, ki magyar, ki kornyéta-formák voltak. Soha senki nem tudta, sem azután ki nem tudódék, hogy ki munkája lehetett? mert igen sok volt, egynehány száz, nem hiszem ezernél is több nem volt volna. Mind egész táborostól csodálkoztunk rajta, ki jóra magyarázta azt is, ki roszra. Az zászlók csak ki egy arasz, ki másfél araszok voltak.

Anno 1691. Julius 1. Adtam Mikó István sógor uramnak egy igen szép szürke paripát, melyet megmondottam ő kegyelmének, hogy csak szép, de rosz; de semmiképen sem hagya addig békét, míg oda nem adám fl. 61. Igen jó kedvünk volt. Macskási Ferencz uram volt és Maksai Balázs uram köztünk való. Tukmálók, halasztók az áldomást hétfőre.

2. Esszegyülénk ebédre, áldomást ivánk; nem kevesebbet 13 forint ára bornál, ha többet nem is.

3. Jütt a fű-szerdár-basa urunkhoz; igen nagy

pompával acceptálta ő nagysága: rettenetes lövés volt, és megvendégelte, és úgy eresztette el.

4. Urunk is kiment hozzá az táborára; nagy messze hadaiban urunk eleiben kiküldett az táboráról, az táborához közel az kengyelfutóit, csauzit. Az míg mentünk az táborra, addigis sok mulatságok volt az törökeknek. Csidában (dzsida) süveget tettek, ahhoz lődeztek. Csidáztak, futottak, kétfelől mellettünk mind czifra kópiások jártak, úgy kísértek bennünket egész a fű-szerdár sátoráig; ott leszállván urunk, bémene az szerdárhoz. Minket külen-külen csoportonkínt sátorokban vittek, kávét és az ő szokások szerint dohánt gyútottak, úgy kedveskedtek. Annakutána az étket elfogták bor nékül, az ők módjok szerint, derekason megvendégeltek. Az vendégség után elsőben urunkot, azután az urakot, azután kapitányokot, mintegy huszonhét vagy huszonnyolczadmagával ő nagyságát megkaftányozá, és úgy visszamenénk; visszamenőleg is majd egy mértföldnyire kísértek az törökek pompáson.

5. 6. Készültünk nagy öremmel, hogy már Erdély felé indulunk.

7. Indultunk az vidini sánczból; háltunk az török táboron feljül, egy puszta falu helyén, melyet hínak magyarúl Szilfalva, oláhúl hítták Olymu.

8. 9. 10. Helyben voltunk; ez nap az szekerek is elérkezének.

11. Indultunk, Firidinen (Füredinen) felül szállottunk.

12. Ott. 13. is ott. 14. Indultunk, háltunk az Duna és egy szölő közt, az hol cseresnyét böven eleget találtunk.

15. Érkeztünk Feketeváras mellé.

16. Helyben voltunk. Az szekerek is ezen nap érkezének el.

17. Indultunk által és mentünk az Duna mellett való Vaskapun. Szállottunk Puszta-Orsvához.

18. Helyben voltunk. Az nap jüve az csernesi kapitány urunkhoz.

19. 20. Helyben. 21. Indultunk. Szállottunk Mihádián feljül.

22. Mihádia és Karán-Sebes között szállottunk. Ezen éjjel mind kiszöktek Karán-Sebesből az ottvaló lakosok és peresidiom.

23. Szállottunk Karán-Sebeshez, pusztán találtuk.

24. Helyben. 25. Csak az hegyre szállottunk. Itt akart elszökni Hajzler uram ő nagysága: de észrevették.

26. Indultunk Karán-Sebestől; háltunk az Tömös víz mellett.

27. Menénk Lugas alá. Keminyen hozzánk lődözének, és csakhamar megijedének és megadák; az benne való németeket urunk elereszté békivel.

28. Urunk peresidiomot külde belé. Az nap ott mulattunk.

29. Indultunk; akkor is szállottunk az Tömes mellé.

30. Indultunk az Tömös mellől; ott hagytuk az cselédünket és szekerünket; háltunk az jedi-palánki pusztán, egy kevéssé; éjjel megindultunk, mind mentünk, hálni mentünk 31-ikén Pacsva (Pancsova?) mellé, ott háltunk alól Páncsván.

Anno 1691. Augustus 1. Az Páncsván alól való szállásból szállottunk feljül Páncsván.

2. Ment által urunk az Tömesen és Dunán az fűvezérhez, kevesedmagával.

3. Mi is általmentünk, szállottunk az Dunaparton egy Viznicza nevű török és rácz faluban, alól Landor-Fejérváron.

4. Mentünk a török táborra Landor-Fejérvárhoz. Ugyan az nap Landor-Fejérvárt is mind megjártuk Macskási Boldizsár és Toroczkai uramékkal és több becsületes emberekkel.

5. Mi mentünk által Pancsvához Egri János urammal.

6. Vagdaltam meg holmi törökek lovait.

7. Jütt újabban parancsolatunk, hogy mindenestől általköltezzünk Landor-Fejérvárhoz.

8. Költeztünk által az Dunán; szállottunk igen hideg forráshoz, alól Pacsván.

9. Költeztünk által az Száván, Zemlíny felé igen nehezen: mivel rettenetes szakadéki voltak az Szávának; hol hasig, hol nyereg-szárnyáig ért, az pedig igen rút sáros volt, tartott fertály-mélyföldet. Midőn általkölteztünk, szállottunk az zemlíni sáncz mellé, közel. Azon éjjel mindgyárt megindultunk portára, mivel olyan hir jütt vala, hogy az ráczok, az kik az németek mellett voltak, labonczokkal külen táborban volnának, és mi az törökekkel az végre mentünk egész éjjel, hogy azokat felverjük; 10-ikén, szintín mikor már kezdett viradni, csak véletlen akadánk az derék német táborra. Készen vártak; mi is csakhamar megfordulánk; mind estig tarta az ellenkezés, mindaddig, míg visszaszállottunk mi is az derék táborra Zemlínhez.

11. Helyben voltunk.

12. Jütt az egész német armáda utánunk, csak közel szálla az törökek sánczához.

13. Helyben voltunk; mindazonáltal az kinek kedvek volt nézni, elment, próbálhatott is, mivel ez nap is estig tartott az ellenkezés. Az két rettenetes erő csak úgy nézte egymást.

14. Újabban az német tábor felkelvén, szemünk láttára visszaszálla; de az nap mind ellenkezett mind török, magyar, az kinek ahhoz volt kedve. Egynehány németet és fejeket is hoztak.

15. Vissza az régi táborhelyre szállott az német tábor.

16. Minden hadait az sánczból kiszállítá az fűvezér is, és utána mentünk az német tábornak.

17. Mikó Gábor uram visszamene betegen Landor-Fejérvárhoz. Mineküuk hozák hirül, hogy fut az német; utána, az mint elmehettünk, többet nyargaltunk másfél mélyföldnél. Szépen rendelt seregben az Dunaparton értük: kemínyen megellenkeztünk. Mind ő bennek, mind mibennünk elesett. Olyan rettenetes sáska jütt ránk, hogy egymást alig láthattuk, kinek mását ember nem hiszem, látta volna; és éjjel csak visszaszállánk újabban az török tábora mellé.

18. Újabban az fűvezér kirendelé mind az egész táborát: az német tábor felé úgy mentünk mind rendelt seregben, mindaddig, míg meghozák, hogy német segítség jű; azt meghozván, mindgyárást annak eleiben küldének, azokat a német tábortól elrekesztők; az Dunapartnak szorítók az lovasát s gyalogját, az szekereket és cselédeket mind elnyerők. Az Dunaparthoz aztán valami egynehány taraczkokat hozatának az törökek: úgy bonták meg az németeket, és mind egy lábig levágók. Sok szép nyereségünk lőn ezen

szombaton. És az török tábor Horvátország felöl eleiben szálla az német tábornak.

19. Jó reggel az németek kirendelék szép rendesen magokat; mi mind néztük, azalatt csak felénk kezdének lassan-lassan nyomúlni, úgy hogy délután egy és két óra közt elérkezének; és elsőben egymást köszentők ágyúk szólásával, annakutána egyéb puskák ropogásával. Olyan harcz lön, az ki egész sötétig tartott; és az szombati jó nyereségnek így adók meg az árát: mert az magunké is mind odavesze, magunk is csak alig szaladhatánk.*)

20. Érkeztünk az Száva mellé. Az nagy fáradság miatt akkor éjjel mind én, s mind Mikó István sógor uram az lovainkot elvesztettük volt, kin igen megijedtünk vala; mégis, megtaláltuk, kin igen megörültünk; mégis az törökektől egy lovat ellopánk Mikó István sógor urammal. Ezen az nap az nagy szorosságban egy töröket az lovam belevága az Száva szakadékjában, akaratom ellen; kicsinben maradék, hogy magamot is meg nem ölének.

21. Költeztünk által az Száván: tiz lótól egy aranyat adtam, hogy általvitték az Száván. Az nap Viznicze mellett háltunk.

22. Hálni bementünk Vizniczére.

23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. Hót meg Semiczki uram. 30. Eltemettük.

31. Költeztünk által az Dunán és Tömesen; újolag szálltunk Pancsvához.

Anno 1691. September 1. Holt meg Mihácz Mihály uram Pancsvánál, hogy általköltezénk csakhamar.

---

*) Szalán-keméni ütközet.

2. Jüve által urunk is közinkben. Az nap temettük el Mihácz uramat.

3. Helyben voltunk Pancsvánál.

4. Indultunk. Háltunk az pusztán, az király kútjánál.

5. Újabban az pusztán, egy kis rákos víz mellett.

6. Egyeztünk meg Tömösvárnál az elhagyott cselédinkkel.

7. Szállottunk tömösvári szőlők alá, Lippa felől.

8. Visszafordultunk. Ezen éjjel szökének el Toroczkai és Daniel uramék, és Macskási Ferencz uram, maga külen.

9. Újabban költeztünk által az Tömes hídján. Szállottunk az pusztán az Denta hidjához.

10. Szállottunk Versecz nevű puszta vár alá, az várasa mellé: de az is puszta volt, de törökbúzát eleget kaptunk. Itt az rettenetes havas essö vert. Ott nem hálánk, hanem elébbmenénk valami törökbúzák mellé, ott háltunk.

11. Szállottunk az Garas vize mellé; fánk igen szűk volt, hideg volt.

12. Kezdettünk általköltezni; az viz nem volt igen széles, de igen mély volt. Sógor uramék egyetmással általköltezének, de soha az lovaink az viznek neki nem menének. Én az lovakkal egyfelől maradtam, sógor uramék másfelől az egyetmással.

13. Én is valami nehezen általmenék az lovakkal, ő kegyelmek után.

14. Bészállánk Jedi-Palánkára; onnét is az mely házhoz szállottunk egynehányan mi erdélyiek, kitudának szegín fejünket; hanem szorulánk mocskos kis parányi házacskában, az is puszta volt.

15. 16. Nyugodtunk roszúl, az mint lehetett.

17. Mindgyárt fogtunk az sáncz-csinálához; minden emberre rúdakkal felosztották.

18. 19. 20. 21. Erőssen dolgoztattunk az sánczon mindennap, mindnyájon.

22. Ment el az fejedelem Temesvár felé, egy rész hadaival. Én elmaradék Maksai Balázs urammal, mivel igen beteg voltam. Mikó sógor uramék elmenének.

23. 24. 25. 26. Ezeken az napokon csendességben voltunk.

27. Egynehány tatárok ráütettek az kvártélyunkra; egy falka marhát elhajtottak, azonban sok szegín marha mellett lévő legínyeket megfosztottak, mezítelen hattak.

28. 29. Ez két nap újabban semmit nem hallottunk, csendesen vótunk.

30. Újabban jó hajnalban ránk ütének egynehány lovas német és laboncz; csak akkor vettük eszünkben, mikor az kapunál voltak, sőt ha szerencsére egy nagy rakott szekér szénának ott az kapuban az kereke el nem romlott volna: be is jüttek volna, és sok kárt tettek volna bennünk. Azokkal egy darabig az sáncz előtt ellenkeztünk; az labonczoknak nagyobb része az marháinkot téringette, és el is hajták akkor majd minden marhánkot: többet juhval és tehén-barommal együtt kétezernél; és így rontának meg akkor is. Embert is egynehányat lőttek és sok jó paripát az ellenkezésben.

Anno 1691. October 1. 2. 3. Indultunk az palánki sánczból urunk után. Dentához közel, egy lápos viz mellett háltunk.

4. Tömesvárhoz közel háltunk.

5. Ebédre Tömesvárra mentünk; hálni az saradi

forráshoz; igen szép forrás volt. Itt igen jó alkalmatosságot mulattunk el, kit sokszor megbántunk. Macskási Boldizsár uram és Kemény László urammal, Maksai Balázs és Dobolyi Bálint urammal voltam.

6. Egyeztünk meg urunkkal Fel-Laknál; olykor érkeztünk, hogy szintén akkor volt lárma az ő nagysága táborán. El is szállánk, akkor éjjel egy darabig menénk, úgy szállánk meg az pusztán.

7. Szállottunk egy puszta tó helyiben; odaérkezék Madacs Péter uram, és hozák hirül, hogy az Lippából az mely egy compánia német kün volt: azokat az Váradról jütt kuruczok mind levágták, és az fűtiszteket elevenen elfogták. Ezen éjjel újabban megindultunk, szállottunk Fel-Lakon felül.

8. Egyeztünk meg az Váradról jütt kuruczokkal jó reggel. Ebédután szállottunk az lippai pusztára.

9. Újabban elébbmentünk; szállottunk csak azon az nagy pusztán.

10. Egyeztünk meg törökekkel, tatárokkal.

11. Velek megindulván, akkor is csak az pusztán, valami puszta falu helyire

12. Szállottunk, közel az Maroshoz. Ezen az éjjel szép nyereségünk lőn, mert egynehány hajóját elnyertük az németeknek, kin liszt, bor, akavita bőven volt.

13. Újabban szállottunk az Maros mellé, közel Lippához.

14. Éfél előtt, éjjel megindulánk által az Maroson. Estvére valami hirekre nézve meg vissza ugyan az Maroson; Lippához közel, alól rajta szállánk.

15. Ott mulattunk helyben.

16. Újabban által az Marosan, Gyula felé szállottunk, Világosvárhoz közel, csak alája.

17. Szállottunk Jenöhöz nem messze. Ugyan az nap érkezének el az törökek és tatárok, melyek csak közel szállának hozzánk.

18. Épen Jenö mellé szállánk.

19. Küldének valami portafélét, és az nap fogának meg Vitéz Ferencz uramnak két szolgáját, és sok lopott marhát nálok találván, mindeniket meglödezék. És az törökek Gyulából kijüvének vagy négyen: az szíveket, májakot testekből kivevék és el is vivék; mit csináltak véllek? ök tudják.

20. Visszajüvének az portások; hozák rabúl Zsenyei István uramat ö nagyságát és az kállai hadnagyot Hajdu János uramot; és urunk derekason megajándékozá akkor is kapitány Horvát Ferencz uramot, mivel maga fogta el Zsenyei uramot ö nagyságát.

21. Indulánk Jenőtől. Ezen az napon betegen lóra tevők Szegedi János uramot, és nem jühete; tevők egy szekérre, csakhamar meghala, és akkor is valami szálas erdőben szállánk, halva odavivők.

22. Ott mulattunk és el is temetők szegín Szegedi János uramot.

23. Újabban Gyula felé szállottunk.

24. Mi ott mulattunk. Szolgáinkot elküldettük Gyula felé zsákmánra.

25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. Ezen egész hét alatt mind csak Gyula és Jenö között való pusztákon, ligeteken tekergettünk; bizony igen sokat éheztünk, koplaltunk.

Anno 1691. Die 1. Novemberis (így.) Újabban indulánk az táborhelyről az puszta felé. Itt is szegín Cserei uramot*) betegen lóra tevők; nem messze

*) Cserei Györgyöt, a krónikás Mihály bátyját.

vihetők, csak az lóháton meghala. Megállánk, és hamarjában egy kis vermet ásánk és úgy temetők el. Ezen éjjel igen hideg lén, nagy hóharmat; fát egy szálat sem kaphattunk: egy kis helyen volt valami bógácskóró, azt az fődet az bógácstól szépen megtisztítók, egymás kezéből kapdostuk, még verekedés is volt felette; az ki abban kaphatott, abból raktunk valami jó tüzet.

2. Szállottunk az Maros mellé az pusztáról.

3. Igen nagy bajjal költeztünk által az Marosan; általköltezvén, nem messze megszállottunk.

4. Ott mulattunk, szolgáinkot eltévesztettük volt.

5. Szállottunk Tömesvár felé, valami cserfás erdő mellé. Dobbal megjárák, hogy senki, se maga, se szolgája Palánka felé ne menjen: mert valaki arra megyen, felakasztják. Ez pedig csak mesterség volt. Ezen az nap Petróczi István uramot elküldé urunk Tömesvárhoz az vezérhez.

6. Maga is ő nagysága szemben volt az vezérrel. Onnét elindultunk, késön szállottunk nem messze az Tömes hidjától; viradtig az hidhoz mentünk.

7. Költeztünk által az Tömesen; igen hideg volt. Szállottunk egy berek mellé, és keményen vert az havas essö, széna is egy csep sem volt.

8. Szállottunk Versecz vára alá; itt is az hó erősen vert. Sült tökkel és törökbúzával vendégeskedtünk.

9. Szállottunk Jám nevű faluban, de puszta volt ez is.

10. Szállottunk Mirkoicz nevű faluban, ebben laktak.

11. Hala meg szegín Janó, az Maksai Balázs uram szolgája, el is temetők.

12. Helyben. 13. Jütt Macskási Boldizsár uram szolgája.

14. Jütt maga Macskási Boldizsár uram közinkben.

15. 16. 17. Helyben voltunk. Adtam Mikó István sógor uramnak egy szürke lovat.

18. Indultunk Palánka felé; ezen az nap egy része által is költezék az Dunán az szegín erdélyiek közől. Én ott maradék, és az egyik lovamról ezen éjjel mind nyerget, pokróczot, kantárt ellopának, — csak oda lőn.

19. Én is az urakkal, Petróczi István és Macskási urammal költezém által az Dunán. Ezen az napon eresztének el egynehány szegín erdélyi uramékot hazafelé.

20. Mi szállánk Pozsorviczára. 21-ikén (ott.)

22. Hallók meg, hogy felverték az szegín eleresztett erdélyieket.

23. 24. 25. Érkezék urunk is későn Pozsorviczára az kvártélyban.

26. 27. 28. 29. 30. Már valami roszúl gazdálkodtak, kinek micsodás gazdái voltak.

Anno 1691. December 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. Ezen az napon hala meg egy igen kedves paripám Tatár, melyet el nem adtam volna másfélszáz forintokon is.

8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. Lőn lárma, az mely miatt mindgyárt ment az fejedelem Palánka felé. Én itt maradtam, mivel igen roszúl voltam. Remínség sem sok volt életem felől. 15. Csak feküdtem.

16. Vágattam eret; de senki nem bíztatott, hogy meggyógyulok.

17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. Csak alig-alig voltam.

Anno 1692. Die 1. Januarii. Ebéden voltam hopmester uramnál.

2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. Vonának karóban három pandurt.

11. 12. 13. 14. 15. Érkezék az urunk inasa asszonyunktól. Ugyanazon éjjel Baji (Bay) András uram az franczia királytól, kihez már semmi reménség nem volt.

16. Egy kapucsi-basa Drinápolyból. Ezen az napon vendéglé meg urunk az német rabokot, és az hopmester asztalánal voltak az magyar rabok is. Én is ott voltam, nagy vendégség volt.

17. Az vendégség után újongattunk mindnyájon.

18. Indult urunk Landor-Fejérvár felé: de az Morván (Moraván) által nem mehetett, visszatért.

19. Újobban csak elment Landor-Fejérvárra.

20. Ott volt. 21. Visszajütt ő nagysága.

22. Ment ő nagysága Palánkára.

23. Jüttek vissza az erdélyiek Palánkáról.

24. Is ott volt urunk.

25. Jütt meg urunk.

26. Urunk indult Drinápoly felé, hagyott az erdélyieknek ezer forintot.

27. Mentünk Vitéz Ferencz urammal és az urunk papjával, Mikó István urammal Esztorva (Osztrova?) nevű faluban Inczédi György uramhoz; vocsorán jól tarta ő kegyelme. Volt ugyan valami laboncz hir, de nem bizonyos. Lefekvénk, aludtunk jó álmat: azonban álgyúlövést hallánk, csakhamar kettőt egymásután; az Duna is által volt fagyva, — nem kicsin lármánk lőn. Azon éjjel megindulánk, fel az Duna mellett, Batucsa nevű faluban; ott sem merénk megmaradni, hanem onnét is megindultunk, egymást meg-

ijesztők. Mi aztán elválánk az perédikátor urammal, Pozsorviczára elmenénk. Vitéz uramék és Maksai, Mikó uramék odamaradának.

28. 29. 30. 31. Egy darabig szép mulatságunk volt azon lárma felől.

Februarius. Böjtelő hava. 1. 2. 3. Újobban lövének az ágyúval: akkor is nagy lármánk lőn. Jó hajnalban hozzám jüve Macskási Boldizsár uram paripán, Egri János uram, Torma Kiristóf uram, Mikó István uram. Lévén nekem is jó kis étkem, melyet az tüzhez tételék, s kérdé Macskási uram: mit akarok? Mondám ő kegyelmének, hogy én semmit nem akarok, hanem ez igen jó étek, és ha valami lesz, étlen ne vágjanak le, együnk egy kicsint, mert régen nem aluszunk. Ő kegyelme is arra hagyá, és mi bizony ő kegyelmével együtt igen jól lakánk viradtig, meg is részegedénk egy kicsinyig, mivel ő kegyelmének szállásomon jó bora volt, — azt nem kímílők.

4. 5. 6. Csendesen voltunk.

7. Újobban lármánk volt. Ezen az napon Macskási uramnál voltunk; jól tartott ő kegyelme.

8. Jütt szállásomra Vitéz Ferencz uram: két éjjel nálam hált ő kegyelme. Mind szépen, lassan-lassan mulattunk.

10. Én is az ő kegyelme szállására mentem, én is két éjjel ott háltam; mulattunk lassan-lassan. — Ugyan ezen vasárnap érkezett Böjti Mihály uram Erdélyből.

13. Ezen az napon igen nagy menydörgést hallottunk.

14. 15. 16. 17. 18. (Semmi.)

19. Húshagyókedd lévén, mi is az sógor Mikó István urammal emberséges embereket hivánk szál-

lásunkra. Mikó sógor volt az gazda, az vendégek ezek voltak: Dézsfalvi Farkas uram, Torma Kiristóf uram, Péterfi uram, Zabolai György és Zabolai János, Biró István, Makfalvi János, én magam, Mikó István, Mikó Gábor. Valami jámbor kuruczok is voltak.

Midőn az étek elkészüle: egy kis domb levén Mikó István szállása előtt, arra kiálla Mikó István uram, és ilyen szép szókkal kezdé az vendégeket kiáltani: U, szü, szü, bobias, bobias, bobias, esz, esz! Ezeket az szókot, az melynél jobban lehetett, úgy kiáltotta, és mi mind eszvegyülénk, és igen jól lakánk egymás barátságáért.

20. 21. 22. 23. 24. 25-ik. Újobban mentünk Mikó István urammal Esztravára Inczédi György uramhoz.

26. Vissza; az Dunán igen nagy szélvész táma da, csak alig jühetének által hálni Pozsoriczára.

27. 28. 29. (Semmi.)

Martius. Böjtmáshava 1. Igen nagy jégesső lőn olyanok mint egy nagy dijó, és olyan mint az magyaró, igen sürün.

2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9-dik. Olyan nagy hó lőn, hogy az egész télen olyan nem volt.

10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. Ezeken az napokon mind tartott az hó.

17. Indula Mikó István uram szalonna után Poricsa felé: de el nem mehetett az nagy vizek miatt.

18. Visszajüve.

19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. (Semmi.)

Aprilis. Szent-György hava 1. 2. 3. 4. 5. 6-ik. Az urnál Ollai (Orlai) uramnál ő nagyságánál voltam ebéden.

7. 8. 9-ik. Eresztettem az lovaimat fűre. Ugyanezen az napon lőn igen nagy dörgés, villámás, és egyszersmind menkőhullás is; az falu mellett egyszersmind hét lovat ütett meg az menkő, jó lovakot.

10. Kiki maga vigyáztatott lovaira.

11. Mind ménesbe hajtók őket:

12. Elérkezett az az aprómarha-ölő bogár is *) és csak bé kelle hajtani lovainkot; füsteltük, mégis sokaknak közőlünk lovaik meghaltak az miatt az rosz apró bogár miatt. Egy hét alatt két kapitán seregéből az paripáknak az jova holt meg, kétszáznegyvennyolcz ló. Azokon kűl az sok ökör, bial.

13. Ebéden Budai uramnál voltam. Azonban kiki bajlott lovaival: füstelte, mégis csak alig oltalmazhattuk, hogy meg nem ölte.

14. 15. Igen hideg esső lőn ezen két nap, és úgy szünék valamit az a hamis bogár: mert talám mind megöli vala lovainkot, marháinkot, ha az a kemíny idő nem találja vala.

16. 17. 18. 19. 20-dik. Budai uram hivá ebédre Petróczi István uramot, Macskási Boldizsár uramot, Ollai Miklós uramot ő nagyságát, és Vajda János uramot. Én is ott voltam, becsülettel tartott.

21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. Ezeken az napokon mind volt az hire, hogy jü urunk.

28. Rettenetes hirtelen érkezék urunk, úgy hogy senkisem tudta; eleiben sem mehettünk, csak meglepett bennünket. Ezen (nap) vocsorán Petróczi István uramnál volt ő nagysága (Tököly.)

29. Érkezett Sándor Gáspár uram.

30. Inkább mind palotán voltak, az kiknek kedvek volt hozzá.

---

*) Galambóczi máskép kolumbácsi légy.

Május. Pünköst hava 1. 2. 3. Jó reggel vadászni mentünk urunkkal. Ebédig két nagy szarvast verettünk. Ebédután megmustrálának minket erdélyieket.

4. Jobb részét az hajduknak elküldék az hajók eleiben, az kik Nyisről jüttek, mivel sok bajok volt az pandurok miatt, nagyfélve jüttek. Minekünk megparancsolák, hogy mind bémenjünk az sánczban, — hálni bé is mentünk, és mint az szegín hajduk szokták, mi is úgy virasztottunk, nem használván az nemesség. Ez nap hallók meg, hogy az kőlyukat*) megvették az németektől.

5. Jüve hire, hogy az pandurokot felverték, az ki miatt az hajók nem jühettek.

6. Megjüvének az hajduk jó nyereséggel, az kik az pandurokot felverték volt.

7. Mene el Sándor Gáspár uram Landor-Fejérvár felé, hajón. Maga elől elment sajkán, szolgái hajókon; rá akadván az pandurok, szolgái az mely hajón voltak, felverték, és kettőt bennek elfogtak. — Ugyan eznap mindgyárt meghozák az hirét, és igen búsult urunk, mivel azt mondták, hogy magát is elfogták.

8. 9. 10. 11. Hozának hirt, hogy megindult asszonyunk Karán-Sebesből.

12. Jütt meg Sándor Gáspár uram Landor-Fejérvárról.

13. Érkezett az fejedelem-asszony Palánkára jó reggel, az nap által is jütt az Dunán Rámban.

14. Nagy pompával eleiben mentünk ő nagyságának, és be is kísérők Pozsorviczára igen nagy öremmel, és sok lövés is volt.

15. Vendégség volt.

*) Veteráni barlangját.

16. Megparancsolák, hogy készen legyünk tizenkét napi éléssel.

17. Készültünk.

18. Indultunk az kőlyuk felé urunkkal; háltunk egy kis puszta falu mellett.

19. Ment el urunk az Dunán alá, az kőlyuk felé, az katonaság által az Dunán, Halmád (Halmágy?) vidékére. Mi erdélyiek maradtunk Petróczi István urammal az Pek vize mellett.

20. 21. 22. Verték fel Halmád vidékit.

23. Visszajüttek. Mi mind helyben voltunk az Pek vizénél.

24. Mi mentünk urunk eleiben ezen az napon igen erősen; mentünk hálni bé Pozsoriczára.

25. 26. Voltam Vitéz uramnál ebéden.

27. 28. Voltunk urunkkal vadászni.

29. Volt nálam ebéden Vitéz Ferencz uram, Torma Kiristóf uram, Dézsfalvi Farkas és Mikó István uramék.

30. 31. Helyben voltunk.

Junius. Szent-Iván hava 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. Ezeken az napokon hevertünk.

16. Küldé urunk Sándor Gáspár uramot Drinápolyban az fűvezérhez. Mi mentünk ő nagyságával vadászni; egynehány erdeit vertünk.

17. 18. 19. 20. 21. 22. Helyben.

23. Mentünk urunkkal Palánkára.

24. 25. 26. 27. 28. 29. Ott mulattunk.

30. Érkezék az Ali bassa az Dunán, melyet urunk meg is vendégle derekasan. Mikor elérkeztek furkátái, igen sok lövés volt. Furkátája volt harmincznyolcz, gályája volt négy. Ezeken sok szép lövőszerszámok.

Julius. Szent-Jakab hava 1. Újabban az Dunán általmene urunk az bassához, mivel ö Rám felöl volt; ott igen pompásson és jó szívvel látta midőn általmentünk, annakutána maga gályájában ülteté az Dunán, megmutatta mesterségét, lőtetett, és dob, trombita, töröksíp és egyéb egynehányféle muzsikák voltak. Annakutána ő is keminyen, az ők szokások szerint, megvendégelék urunkot is, minket is.

2. Mi egynehányan mentünk Pozsorviczára.

3. 4. 5. 6. 7. 8-ik. Vettem fel az ajándék-posztóból csinált dolmánt.

9. Jütt meg urunk Palánkáról Pozsoriczára.

10. 11. 12. 13. 14-ik. Küldettünk zsákmánra Biszkuplira.

15. Hazajüttek szolgáink. Ezen éjjel érkezék kapucsi-basa.

16. Volt szemben az urunk az basával, és ebéd után mindgyárt elment Landor-Fejérvár felé; mi az Dunáig kísértük.

17. Urunk is megindult Fejérvár felé, de ugyanaz nap visszatére, mivel az köszvény rájütt ő nagyságára.

18. 19. 20-ik. Jütt Ali basa az Dunáról.

21. Újabban visszament. Mi ezen az napon küldők szolgáinkat qvártélyokban, de semmit nem kaphattak.

22. 23. 24. 25. 26-ik. Vadászni urunkkal.

27. Adtam egy jó viselt dolmányomot Mironnak, Jancsinak egy csizmát.

28. 29. 30-dik. Jütt marches de Lora és Fonton nevű két franczia, derék emberek, az melyeket küldett az franczia orator Konstanczinápolyból. Ezek eleiben messze kimentünk, úgy kísértük bé őket pom-

páson. Békésérvén őket, olyan nagy szélvész lön csakhamar, hogy egynehány galambot is sújta agyon az kő.

31. Lön az Dózsa Mihály és Kis Péter uramék lakadalmok; mindenik béjárók, urunk csinála nekik lakadalmot. Elsőben lön koszoró-üzés; maga is kin volt urunk nézni, az két francziát is kivitte az nézésére. Volt öt rendbéli ajándék, tisztességes. Hatodik volt egy czifra kecske, igen pántlikás. Ezt nyerték egy tecim (így) legín lován, melyet nem kicsinyig szégyelle, az többi pedig az nyereségnek örültek. Mind urunk s mind asszonyunk kün voltak az lakadalomban, asszonyunk sokat is tánczolt.

Augustus. Kisasszony hava 1. 2. Kísérők urunkot az Dunapartra, jó reggel, olyan remínség alatt, hogy onnét mindgyárt visszajüvünk: de megcsala az remínség; ennünk valót nem vittünk, és csak étlen háltunk az Dunaparton.

3. Urunk elmene hajón Landor-Fejérvár felé, mi is vissza Pozsoriczára.

4. 5. 6. 7. 8. 9-ik. Érkezék Kapis nevű német Pozsoriczára.

10. 11. 12. 13. Ezen az nap elvonák egészen az peremendánkat (praebendánkat.)

14. 15. 16. 17. (Semmi.)

18. Mentünk urunkkal, asszonyunkkal Rámhoz.

19. Mi vissza Pozsoriczára, urunk, asszonyunk Galambvár felé.

20. 21. 22. 23. 24. Helyben.

25. Mentünk urunk eleiben, az Pek vizéhez.

26. 27. 28. Ezeken az napokon mind az Pek vize mellett jártunk alá s fel.

29. Szállottunk az Molava vize mellé; itt csak meg nem hala az szolgám.

30. Bémentem Pozsoriczára.

31. Ott Pozsoriczán készültünk mindnyájan.

September. Szent-Mihály hava 1. Szállottunk ki mindenestől táborban az Molava mellé.

2. 3. 4-ik. Mentünk urunkkal Rámhoz.

5. Vissza Rámtól. Szállottunk újobban az Molava mellé, szintén oda, az hol az Dunában szakad az Molava.

6. Helyben. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. is mind helyben.

14. Indultunk az Molava mellől, és ezen az napon által is költeztünk az Morván; éjjel igen rút helyeken mentünk Macskási Boldizsár és Maksai Balázs és Inczédi György uramékkal. Szállottunk későn éjjel Vég-Szendrőn alól.

15. Szállottunk Szendrőn feljül Jezova viz mellé.

16. Vissza újabban, alól Szendrőn, az Duna-partra.

17. 18. 19. 20. 21. 22. Helyben.

23. Küldettek engemet, Mikó Istvánt és Tarsoly Péter uramot éjjel Pozsoriczára, törvínt tenni.

24. Ment el urunk Landor-Fejérvárra; mi is azon éjjel vissza az táborra.

25. Jüttek vissza egynehányan, az kik urunkkal elmentek volt.

26. 27. 28. 29. 30. Helyben.

October. Mindszent hava 1. 2. 3. 4-ik. Küldettük szolgánkot Pozsoriczára az tized-napi premendáért.

5. Szállottunk az Duna mellől be az erdő közé,

mivel az Duna mellett semmiképen meg nem maradhattunk az nagy szél miatt és hideg miatt.

6. Jüttek meg az szolgáink az peremondával: hoztak valami gazos búzát, és törökbúzát is keveset.

7. Rettenetes lövést tettek Landor-Fejérvárott, hogy az föld is rengett belé; soha nem tudtuk mire vélni, — tartott majd egy óráig.

8. Meghallók, hogy annak az öremit lőtték, hogy Kandia alól az ellenségeket elhajtották, az mely már egynehány esztendőtől fogva obsidio alatt volt; és az törökek igen nagy öremmel voltak.

9. Maksai Balázs uram mene Pozsoriczára, az szolgák zsákmánura.

10. Mind haza kerültek.

11. Jüve erős parancsolat, hogy mindgyárt induljunk Landor-Fejérvár felé. Csakhamarjában elkészülénk, megindulánk, jó remínség alatt. Háltunk Szendrőn feljül, az erdő között, közel az Dunához.

12. Háltunk az Duna mellett, Vizniczén alól.

13. Végig mentünk az fűvezér táborán, és mindaddig, míg elhaladtunk, kin egy sátorban ült az fűvezér, úgy nézett, és sok fű-törökek. Macskási Boldizsár uram odamene és Ollai Miklós uram, köntes-csókolni; mindeniket az fűvezér felkaftányoztatá, és úgy menénk által az Duna hidján, az melyet általkötettek volt. Az Duna és Tömes között háltunk. Az Duna hidja volt ötvennégy kompon, két öreg hajón, és az két végin nagy darabon híd volt.

14. Által az Tömesen Pancsvánál; mi szállottunk Pancsván feljül.

15. 16. 17. Ezeken az napokon mi ott mulattunk; az táboron sok nyúlat vertünk el. Azonban ugyanezen éjjel az estrázsáról az törökek lovai megijedének és

elszaladtak; csaknem lármánk lön miatta. Némely szegín törökeknek lovairól sok egyctmás el is veszett. Terhét könnyebbítették.

18. Indulának az hadak Tömesvár felé az éléssel; mi vissza az Tömes hidján szállottunk, az Tömespartra.

19. Urunk mene Landor-Fejérvárra. Minket szállítának valami nagy vizek közé; hajón mentünk be; onnét egyfelé sem mehettünk; fánk sem volt, igen erős hideg volt, csak meg nem haltunk hideggel.

20. 21. 22. Újabban általszállítának az Dunán hajókon. Mi ott háltunk Macskási Boldizsár és Maksai Balázs urammal. Az többi elment Vég-Szendrő felé.

23. Hálni mentünk Izár-Csíkra. Rettenetes hideg idő volt.

24. Szállottunk Szendrőn alól, az Jezova vizéhez.

25. Újabban megváltoztatók az szállást: beljebb szállánk, valami fák közé.

26. 27. 28. 29. 30. Ezen estve késön újabban rettenetes lövéseket hallottunk.

31-dikén is iszonyú lövést tettek ágyúkkal és jancsárpuskákkal. Ez az két napi lövés azért volt, hogy az török császárnénak egyszersmind két fija lett, és annak az öremét lötték.

November. Szent-András hava 1. Esszegyülénk mi egynehányan, és elvégezők, hogy suplicatiót irjunk az fejedelemnek, és csak búcsúzzunk.

2. Vasárnap megiratók, az mint legjobbnak irányzók, és mind eljárók az erdélyieket, hogy az kinek kedve vagyon rá, és velünk meg akar egyezni: subscribáljon. Jobb része az erdélyieknek mind subscribálák, hanem Vajda János uram nem, és nem is

jovallá cselekedetünket; Daczó Pál uram sem, Daczó László uram sem, Orbán Pál uram sem. Ezek hárman vagy négyen, az kik ott az táboron voltak, nem akarák: de az többi mind akarák; hanem azon állánk meg, hogy az mely több emberséges emberek vadnak Pozsoriczán: azoknak is tegyünk hirt, és lássuk ő nagyságokat és ő kegyelmeket is.

3. Mi felvállalók hárman, és elmenénk Pozsoriczára: Maksai Balázs, Fosztó Zsigmond és én. Legelsőben is menénk Macskási Boldizsár uramhoz. Ő kegyelmének az dolgot megmondók, az suplicatiót is megmutatók, és ő kegyelme is megijede és mondá: az hatalmas Istenért, mit csináltok? bizony engemet lődeztettek meg, mert azt tudják, hogy mind én dolgom! Megmondók ő kegyelmének: hogy közettünk sem volt ő kegyelme; mi készek vagyunk megeskünni, hogy sem hire, sem tanácsa nem volt ő kegyelmének benne: de mi bizony csak béadjuk, vagy béküldjük, lássák, az kik nem akarják! Már akkor 48-an voltunk, az kik subscribáltuk volt. Kemény László és Serédi Péter uramékhoz vittük, megmutattuk. Ő nagyságok szolgák levén, nem subscribálának, az két Nemes uramék sem. Az többi ott is, az ki volt erdélyi, mind subscribálának. Addig szóllánk Sándor Gáspár uramnak, hogy felvállalá és elvivé Landor-Fejérvárrá az fejedelemhez. — Az míg mi ezen dologban jártunk: addig Vajda János uram ment Landor-Fejérvárrá, és azon dolgot mind megbeszélte, és nem kicsin haragja volt ránk az fejedelemnek: de ki volt indítója azon dolognak? ki nem tanulhaták.

4. Elment Sándor Gáspár uram, mi is vissza az táborra.

5. 6-dik. Jüve vissza Sándor Gáspár uram, és az suplicatiónak elveszett nevét kőték.

7. Szállottunk az Morva és Jezova két viz közé.

8. 9. 10. 11. 12. 13. Mind helyben.

14. Költezénk által az Morván. Midőn szállottunk volna: késön jüve parancsolatunk, és mindgyárt éjjel késön érkeztünk be Pozsorviczára.

15. Érkezett az fejedelem; eleiben mentünk, békésértük. Újabban kimentünk az faranczia eleiben, és azt is bekésértük az pozsoriczai sánczban.

16. Indulánk Petróczi István urammal ő nagyságával az füvezér után; háltunk egy rettenetes erdő között.

17. Indultunk hajnalban; késön szállottunk Parajtín mellett, és ott érők utol az füvezér táborát.

18. Újobban hajnal elött megindulánk, mind együttmentünk az táborral. Minket az ur Petróczi uram elhagya egy rettentő erdőben, hogy várjuk meg az kapitihákat, mivel hátra fognak lenni. Mi csak ketten egy igen szoros útban ott várakoztunk sokáig. Tüzet raktunk, és az számtalan sok török lovas és gyalog takarodott mellettünk: míg nagykésőre elérkezék kapitiha Baji Mihály uram, és ő kegyelmével mi is úgy menénk az úr ő nagysága után, és elérők Ráska nevű vendégfogadónál, az hol volt egy kastély is; és utánunk csakhamar elérkezék az füvezér. Ezen az nap szemben is lött az urral az füvezér, és elsőben igen rosz választ adott; azután megizené, hogy reggel lesz egész válaszsza, és reggel meglevén az válasz. — Ezen éjjel két szegín végbeli török szállt halálra.

19. Visszafordultunk; ebédet ettünk Paratínnál, hálni mentünk egy kastély mellé, melyet hínak Rás-

nának; itt is igen nyomorúságos hálásunk volt az hidegben.

20. Egy igen szép kis patak mellé, hol igen sok jó asszú*) fára találván, jól háltunk az jó tüz mellett; lovaink az avarban ettek az mit akartak.

21. Béérkeztünk Pozsorviczára, de igen nagy szélben; és ugyan az nap hallám meg az jó hirt, hogy engemet és Vitéz Ferencz uramot eleresztettek. Ezen dolgomot vitte végben Madács Péter uram.

22. Ment el Sándor Gáspár uram Landor-Fejérvárrá.

23. Mene el Vitéz Ferencz uram és Kálnoki Tamás uramék le az Dunán, Havasalfölde felé.

24. 25. 26. Ezeken az napokon Pozsoriczán nyugodtam.

27. Indultunk Isten engedelméből ki egynehányan Pozsoriczáról; háltunk az Dunaparton. Lovaink semmit nem ettek.

28. 29. 30. Ezeken az napokon mind az Dunaparton hevertünk, az nagy szélvész miatt.

December. Karácson hava 1. Igen nagy szélvészben későn jüve által Erdélyből Dózsa Tamás uram, — már akkor ugyan csendesedett vala az Duna; ezen éjjel szépen megcsendesedék.

2. Isten engedelméből mi is általkötezénk, kiért áldassék szent neve. Ebéden Jedi-Palánkán Daróczi András uramnál voltam; ebédután hálni mentünk Sabtinczára.

3. Hálni Varadinra.

4. Ebédre Tikvánra, hálni Karasóra, igen nagy kősziklák közé. Itt sem ettek az lovaink semmit is egész éjjel.

*) Száraz.

5. Hálni Nagy-Zöllenczre; itt is szalmánál egyebet nem találtunk. Háltunk valami nagy fák között.

6. Érkeztünk Karán-Sebesben. Itt minden fegyverünket elvevék, és magunk szép árestomban lőnk: mindazonáltal igen emberséges ember volt az commendáns, és jó szívvel látott, egynehányszor meg is vendégelt egynehányunkat; az többinek prófontot adatott.

7. Póstát külde commendáns uram ő nagysága Veteráni uramhoz felőlünk.

8. Commendáns uramnál voltunk ebéden egynehányan; vocsorán Macskási Péter uramnál csak viradtig ittunk.

9. Újobban Macskási uramnál ebéden. Ezen az napon is viradtig mind ittunk.

10. Commissarius Farkas János uramnál voltam felestökemen, ebéden commendáns uramnál, vocsorán Macskási uramnál.

11. Megérkezék az pósta Veteráni uramtól ő nagyságától.

12. Ebédelőtt mind megesketének bennünket császárunk hűségére, annakutána az commendáns megvendégele, fegyverünket megadák, és németeket mellénk, és így elereszte mint emberséges ember. — Ezen éjjel csak kicsinben maradék, hogy az mellénk adott fűvebbik német hogy meg nem löve: mert az mellyemnek csapodta puskáját, de nem sűle el, nem akurá Isten. Ezen éjjel is csak az rettenetes havason háltunk, lovaink semmit nem ettek. Rettenetes hideg volt.

13. Megengedé Isten, hogy béérkezénk az mi édes hazánkban, kit régen kívántunk. Hálni Nagy-

Pestínben. Mi az némettel háltunk Ivuly Mihály uram házánál, mely nagy becsülettel gazdálkodott.

14. Csak az szomszéd falubau háltunk.

15. Hálni mentem Beretére, Kendefi Pál uramhoz. Ő kegyelme is jó szívvel látott.

16. Benczenczre, Macskási János sógor uramhoz.

17. Érkezének Macskási uramék is és az német oda sógor uramhoz, és ő kegyelme is jól tarta; engem el nem ereszte ez nap is.

18. Háltunk Szász-Sebesben.

19. Érők el ő kegyelmeket; háltunk Ombózon.

20. Ebédre Rosz-Csűrre, onnét bé Szebenben. Tizenkét órakor bémenénk, és az piaczra állítának, körülvének lanczfákkal (lándzsákkal) és muskatélyokkal. Éjjel, míg az négyet elütette, sem mi senkihez nem mehettünk, sem mihozzánk senkit nem eresztettek. Késün németeket adának mellénk és elkésértetének. Hálni mentünk Nagy-Csűrre.

21. Hálni Kapusra.

22. Ebédre Sárosra, hálni Szőkefalvára, Sárosi Jánosné asszonyomhoz. Itt találtam Tót Mihály apámuramot is.

23. Ebédre Gálfalvára. Itt vártam meg mind az németet és az szegín erdélyieket. Hálni Lőrinczfalvára, Torma Istvánné asszonyomhoz. Igen roszúl találtam, mert az betegség úgy rontotta, hogy azt gondoltam, hogy meghal mindgyárt.

24. Bé Vásárhelyre. Az urnál gubernátor (Bánffi György) uramnál ő nagyságánál voltam ebéden.

25. Ezen az napon is újobban megesketének bennünket, és az többit eleresztték, engem nem.

26. Indultunk Vásárhelyről; hálni Felében. Vo-

csorán csak az úr ett az asszonynyal. Én is ott voltam, és vocsora után elereszte ő nagysága.

27. Ebédre Oroszfájára, hálni Szovában: az én régen elhagyott édes kedves feleségemhez és gyermekimhez, Isten engedelméből, kiért áldassék szent neve!

V.

TÖKÖLY IMRE

bujdosó hadainak fölterjesztése a portához.

1699.

V.

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE

Törökországban bujdosó hadainak fölterjesztése a fényes portához.

1699.

Potentissimi Imperatoris Turcici sub Auspicio et Celsissimi Principis Domini Domini Emerici Thököli in servitio Bellico Peregrinantium, pro Deo et Patria militantiumque Hungarorum, ad Fulgidam Portam Otthomannicam postulata humillime porrecta.

Quoniam Intentuum Initiationes, operum omnium nostrorum Secundationes, Auxilio aeternantis Dei carente, sunt censendo inutiles et supervacaneae; ea re depropter ad exaltandam Gloriam Dei, conveniens a nobis Postulamen; primo primum proponitur.

1) Potentissimi Imperatoris Turcici ex Gratia, Celsissimi Principis Domini Domini Emerici Thököli, Domini nostri Gratiosissimi, sub Auspicio Peregrinantes nos Hungari, cujuscunque in Statione, Territorij collocabimur: Templa pro Cultu Divino, annexae ibidemque Aedes Parochiales et Scholae omnibus cum Privilegiis, Libertatibusque eorum apprivilegiatis, libere erigantur, in iisdem et observentur, humillime expostulamus.

2) Turres, Domus ibidem horologiales et Campanae, pro more consveto et in Hungaria usuato, sine redemptione Locorum, liberrime procurari, continuarique possint.

3) Parochi vel Pastores, Professores, Scholae Directores, Cantores, in genere Ecclesiasticae Personae omnes et Scholarchae, Templis in nostris et Scholis, cultus Divini pro oemolumento, una nobiscum, ordinaria secundum Requisita Religionis, importuno, absque impedimento, quovis tempore liberum habeant Exercitium, humillime exinde instamus.

4) Exaequiae Defunctorum, Infantiumque Baptisationes, Patriae veluti nostrae in tranquillitate usu corroborabantur, eodemmodo absque omni contributionis exolutione observentur.

5) Parochos vel Pastores, Scholae Directores, et Cantores, caeterasque Ecclesiasticas Personas nostras nemo superdominetur supereminentes omnes Ladicae, Authoritatem dominandi sibimet ipsis quolibet praetextu vendicantes abarceantur, nec Ladicali, vel aliarum qualiumcunque contributionum exactione molestentur, importune; domos eorum Parochiales Turbatores, Turcae, neque aliae nationes vi aggrediantur, praeterea indebita vexatione, qualicunque contributionis genere, et nullo cujuscumque laboris onere aggraventur. Instanter proponimus.

6) Quandoquidem nos Peregrini, universorum Bonorum, Familiarum, Uxorum, dilectissimorum progenitorum nostrorum fatali cum derelictione, pro Deo et Patriae Libertate arma assummentes, Potentissimi Caesaris Turcici sub Imperio Celsissimum Principem Dominum Emericum Thököli, Pristinum Dominum nostrum Gratiosissimum, desiderative brachialis Sub-

sidii ergo requisiverimus; ex eo Universo Belligerationis nostrae emenso tempore factam Subjectionem totalem nostram attestantes, et perpetuam fidelitatem erga fulgidissimam Portam. Instamus humillime igitur, Universitas Hungarorum peregrinantium: Celsissimus hic Princeps noster Gratiosissimus Fulgidissimae Portae ex Gratia ad nos gubernandi, cohabitandi causa transmittatur; eidem Celsissimo Principi nostro universalium bonorum loca accomodabilia quoad complacentiam exhibeantur, exscissis tamen peregrinorum Hungarorum bonis, et eorundem cohabitationum locis, quaecunque autem universalium bonorum Loca et Praedia a fulgida Porta, Principi et Principissae Celsissimis fuerint gratiose collata, tam suarum Celsitudinum vita durante libera in Jurisdictione, quam etiam earundem Posteritatum, Legatariorumque successivis in Dispositionibus fiant libere et permaneant, ea tamen Principatus Authoritate, qua in Comitatibus et Partibus Hungariae et Transsylvaniae, universalium bonorum nobilium Loca et Praedia fuerint possessa, jure haereditario usuari possint.

7) Si vero Celsissimus Princeps noster Gratiosissimus, insperate semine virili decederet (Divina Clementia quod tamen avertat) ex Annuentia Fulgidissimae Portae Gratiosissima, Peregrinantibus Hungaris, eorumque Posteritatibus concedatur libera facultas natum Hungarum Principem eligendi, cui etiam piae reminiscentiae Imperatorum Otthomannicorum Diplomatis Athnametici privilegia universaliter transferantur.

8) Antiquibus qualibuscunque Libertatibus nobilitaribus, Authoritatibus, Privilegiatis Donationalibus, omnibus his et appertinentibus Praerogativis, pristi-

nis a Regibus suis nobiles fuerant privilegiati, in iisdem Libertatibus, tam Princeps noster Gratiosissimus, Successores etiam Principes, universos nos conservent, a minore ad majus.

9) Spectabilis ac Magnifici Domini Stephani Petróczy, Pro Deo et Patriae Libertate Militantium Hungarorum et Peregrinantium Supremi Generalis virtuosissimi, qui propter fidelitatem erga gentem Otthomannicam prosecutus, Patria bona ipsius amissa sunt, jacturam denique eorum, quae erepta sunt, noctes atque dies continuatos, quos labores superavit, clementer resuscitari et meritorie remunerari cupimus. Instanter insuper proponimus Loca commodiora, adaequata Terminis ipsorum pro fidelitate amissorum bonorum, tanti aestimij Possessiones, Facultates, Mansiones, Praedia, cum suis appertinentiis usualibus, ipsi praedeclarato Spectabili ac Magnifico viro Domino Stephano Petróczi ad possidendum approprientur et statuentur in Jurisdictionem, Privilegiis iisdem usualibus roborentur ipsa collata, quibus in Hungaria in Pacificatione antea Avitica possidebantur.

10) Tribunis sive Colonellis, Capitaneis, Judicibus belli, item Nobilibus Officialibus, Ductoribus Exercituum, Vigiliarum Praefectis, Vexilliferis, dehinc quibuslibet officialibus, ut et consequenter mediocris et postremae conditionis militibus, Pedestris et Equestris Ordinis, quantum portionis et fortunae, quorumcunque facultas legalis amissa ipsis adaequata et decens expetierit et ipsis condigne foret, cuique pro sua sorte, quantum insuper quisque commodorum Locorum in Terminis Regni Hungariae possiderint, ista omnia aequivalenter praedeclaratis, specificatis exhibeantur.

11) Possessiones, Loca habitabilia, usuabilia, culta et inculta, Praedia, et Potestates ex Clementia Fulgidae Portae collata praefatae, cum omnibus appertinentijs, ista Praerogativa nobilitari Libera et Jurisdictione Regia Privilegio, confirmentur quibuscunque Nobilitaribus Privilegiis, nobili cuique viro conferebantur et licebat illis uti, his modis infraspecificatis:

1-mo.

Ab antiquo recepto et usitato vero jure nostro, ut et diplomatibus Praedecessorum Regum Hungariae roboratis et confirmatis Legibus nostris, inter nos Rempublicam nostram possimus regere, gubernare, stabilire, humillime expetimus.

2-do.

Removendis omnibus denique praepedimentis quae quidem Communem Ordinem suffocarent et remorarentur, ut et Gentium universarum Leges perhibent, scilicet: quod annuatim, post decursum annorum subsequentium Officio defunctis officialibus et ministris inaugurentur continuis successibus recentiores ex Gente nostra propria more solito oriundi, conservandae totius Reipublicae causa, ex nostris, non alienigenis praejudicio nostri alternari, resuscitari, eligi possint, humillime expetimus.

3-tio.

Possessiones omnes, in Genere Aedificia, Promontoria Vineta, Montes, Colles, Sylvas, Nemora, Saltus, Loca culta et inculta, Foeneta, Campos, Jugera, Fluvios, Fontes, Piscinas, Loca molendinorum

et Molendina, decursus Aquarum, valuales et Puteos, Pascuationes Jumentorum, omnia praespecificata et his similia usualia quaecunque Potentissimi Imperatoris et Fulgidae Portae ex benigna Clementia contulerit, cum terminis eorum suis, ita privilegiis circumsepta Libertate, ut nullas exactiones, tricesimas, decimas, nonas, vel alia quaepiam id genus praetensionis excogitata, Arendas, Telonia, patiantur, quae quidem invitus a quibusvis Potentiariis obtruderentur, importarentur. Possessores vero eorundem praespecificatorum ad ferenda antelata onera, quovis praetextu non urgeantur.

4-to.

Quod pacificam requiem in Habitaculis nostris continuare possimus: nullus Turbator importunus, Itinerator violentus Quartirizantium Militum, vel depopulantium Bellorum infestantes gregariae Turbae nobis irruant, Quartirijs molestent, hospitalite extenuent, ne propter depopulationem exinde causatam, camporum, vinetorum et caeterorum utensilium depastionem damnum irreparabile patiamur, ad Vitamque ulterius producendam inutiles reddamur, humillime expetimus.

5-to.

Gens Potentissima Otthomannica nobis non intermisceatur habitando, Szu-Passae ita dicti dimoveantur invadentes. Segregatus nobis habitandi Locus ab alienigenis inditus se se obtrudentibus sit et concedantur, humillime exoptamus.

6-to.

Per vim et potentialiter extortorum pecorum nostrorum abactione, jumentorum expostulatione, poten-

ter curruum administratione ne aggravemur; imo ad machinas navales incolarum distractione, expulsione, propter defectum hominum pecuniaria exactione inquietemur. humillime exoptamus.

7-timo.

Divina Clementia tandem ita favente, tempus et Occasio nos secundantes, cum Annuentia Potentissimi Imperatoris et Fermanno instructi, liceat Bellum ipsis inferre Hostibus, quicunque potenter et imperiose Transsylvaniam et Hungariam, Patrias nostras sedes occupantes, injuria et praejudicio nostri continuo depopulantur, funditusque Rempublicam evertere volunt; ne cogamur autem ad remotiora Regna propriis sumptibus, vel vi impulsi militare.

12) Stationes possessionarias cum in tempore fixas occupabimus et locabimus. Fulgidissimam Portam cum onusti impedimentis, injuriis nobis illatis, que quidem saepissime ingruent, humillime suplicantes requiremus, Instantijs et suplicibus Libellis nostris miserias detegentibus apud Fulgidissimam Portam mature detur Conniventia Clementissima, toties, quoties Deputati nostri, onusti mole miseriarum nostrarum, pedes et vestitum Potentissimi Imperatoris adosculari volunt, ne propter remoram ibi commorantes, miseria ipsis exinde causata, facultatibusque exhauriantur.

13) Fulgidissimae Portae ad hoc usque temporis intervallum usuata ex Clementia, cum a primis annuatim pro vestimentis panni, menstruatim stipendiales pecuniae. annualia victualia pro Sustentatione. Tain vocata (panis et caro) nobis administrabantur, et

postmodum Fulgidae Portae eadem erga nos Clementia continuetur, humillime expetimus.

14) Quaesturae et sustentandae vitae suae causa, quicunque nostratium peregrinantur in Imperij visceribus et terminis omnibus Potentissimi Imperatoris ubicunque locorum, per terram et per aquas, quocunque quaestus genere appetibili, et licito exerceantur, immunes exactionum omnium speciebus sint, utpote: teloniorum, tricesimarum, harumque similium omnium; sed ut et Exteras Provincias confoederatas adire liberrimum sit, expetimus humillime.

15) Si fors autem in Quaesturis approbabilibus et syncere gestis, ita et itinerationibus quovis Officij continuandi gratia susceptis in visceribus totius Imperij quibuslibet situatis Territorijs, Arcibus, Confiniis, Civitatibus, Vitis, Regionibus, Regnis, remora quaesturae nostratium ab Impetitoribus illegalibus et potentiarijs Quaestoris damnum intolerabile causantibus intervenerit; scilicet: Arestatio, Incaptivatio, bonorum depredatio, et caetera his similia, ex Annuentia Fulgidae Portae Otthomannicae liberari mereantur.

16) Dum syncera causantium negotiorum suorum explanatio, solennis dilucidatio postulaverint, quod res ex utrimque enodentur, attestatione divini nominis, in nomine sacro-sancti Dei vivi creatoris depositum juramentum, vel Authenticarum Literarum Testimonijs revicta inculpata Tutela dignissime cuique nostratium concedatur, casu quo, si attrahantur ad Cadiam, humillime expetimus.

17) Ad obstruendas Canales depravatarum Consvetudinum, hoc etiam cautum esse duximus: quaevis mala non inter nocivos invalescant, et identidem recrudescant, quod si quis maleferiatorum ob sceleris

perpatrati metum, poenam ipsi infligendam praecavere hac Cautione vellet, associaret se Coetui Turcico, vel protegeretur in Exercitibus securioris delitescentiae gratia, aut se reciperet ad Praesidia Turcica: eo in Casu audacalus ille ad manus Officialium Hungarorum expetitus, extradetur, ad poenas dignas ipsi infligendas.

18) Sin vero alteruter Hungarorum nostratium in flagranti facto patrato interciperetur, aut per sinistram Informationem delatus aliquis, Cadiae judicio coram se discutiendo Statui impulsus et coactus fuerit, exinde etiam quod usus et Processus Juris Hungarici non recludatur, Privilegio saucitum esse cupimus, a Fulgidissima Porta hoc ipsum, quod ipsi praetensi qui forent, et impulsi ad jus summendum, illorum negotium jure nostro discutiendum, Officialibus nostris exhibeatur, fiant praetensi secundum Leges Patrias et receptas nostras, poenis vindicandi, cum contentu praetendentium: vel absolutione digni, immunes dimittantur, insontes verberibus, carcerationibus, et vinculis longo temporis Processu emacerati, ne inhabiles reddantur.

De Familijs in Hungaria relictis.

19) Divina favente Clementia, ex Gratia Potentissimi Imperatoris, Fulgidaeque Portae Otthomannicae, dum tandem Personarum nostrarum, rerumque omnium mobilium et immobilium, fixam Stationem et mansionem nancisceremus et occuparemus, Patriamque quasi mutuabimus: in visceribus Hungariae et Transsylvaniae relictas, delitescentes, vel adhuc dira captivitate ab inimicis nostris circumventas Familias nostras, resque cum illis necessarias, modus et occa-

sio inquirendi, tollendi, advehendi et transportandi, ex Gratia Fulgidissimae Portae, in Securitate firma adminiculis necessariis accommodetur, humillime sollicitamus, sub Protectione ista, ne in Personis, rebus utensilibus, bonis propriis damnum et praepedimentum in via patiantur.

20) Praespecificatarum derelictarum Familiarum nostrarum quibusvis signaculis specificanda bona utensilia, adhuc praeungvibus asservata Inimicorum, ne dum depraedata cum perhiberentur, comperta rei veritate, Authoritate Fulgidae Portae libertari mereantur, sit liberrimus eorum utendi modus, huc transportandi, vel vero disponendi, quo-quo-modo Haeres illorum indubitatus voluerit.

21) De remansione et vitae nostrae jam imposterum in his Partibus continuandae, provehendae fiducia certiores cum tandem redditi foremus, advolante occasione deportandarum familiarum nostrarum e medio etiam nostri deputentur indubitati Commissarij nostrates, qui ad latus appositi Csauzorum Commissariorum Turcicorum, et de viaticulis eorum adminiculis, Sumptibus etiam disponendum, serio imploramus Fulgidissimae Portae Gratiam.

22) Humillime ad pedes propositorum horum Punctorum Potentissimi Imperatoris et Fulgidissimae Portae Otthomannicae. et expetendarum harum Conclusionum Seriebus, humillima devotione se resolvit Peregrinantium Hungarorum Universitas. anhelitus amplectendo Gratiam. et provocat se ad Clementiam aeterni Dei vivi, qua amplexatus est Fulgidissimum hoc Turcicum Imperium adstringendo profectum et Oemulentum armorum fortunarum Secundationem Otthomannicae Portae. ea de Causa ad evictionem Se-

culi, eorum continuationem, quod Sortem non despectans miseram hujus novercantibus omnibus fortunis explosae miserabilis nostrae Gentis, misereatur intensissime. Exinde proruat fulgidissimus rumor ad oras exoticas Orbis Terrarum memoria unquam tenendus, partiatur clementiam nobis, omnium Conspectum et auditum exundatione benignitatis Fulgidissimae Portae continuo supernatantem, et haec proposita, necessitates nostras, quibus conflictamur, solidissime cognoscendo ratione eorundem fidem et auxilium implorantium: Sollicitudinem omnium nostrorum secundare, aphorismis segregatim discavellata Postulamenta acceptare, Diplomatibus stabiliare, Literis Privilegialibus ratificare, ornare, Fulgidissima Porta dignetur.

23) His in omnibus praedeclaratis Clausulis, Libertatibus et Privilegiis praespecificatis plenarie et ex totousque ad devolutionem aetatum nostrarum, de Haeredibus ad Haeredes et Posteritates pacifice asservari cupimus, donec in fidelitate duorum vel trium Residentiatorum Hungarorum Superviventium numeros explebimus. Actum Nicopoli — Die Vigesima Quarta Mensis Maji, Anno Millessimo Sexcentessimo Nonagesimo Nono.

Ex Congregatione nostra Nicopoli celebrata.

Postremo et novissime a modo praecedentium Punctorum praehabitorum dependere volumus hoc etiam, Capitovorum liberrimi reditus, et Libertates in Pacificationis vinculis genuine conclusi sunt, ratum et firmum esse habetur. Instanter igitur et humillime expostulamus, quod plurimi nostratium Insurrectionis protruso in primo termino firmissimae adhaesionis,

plurimi autem sub auspicio et Praesidio Potentissimi Imperatoris et Fulgidae Portae in fidelitate continua vitam et fortunas exponentes, Inimicorum ad manus devenere, adhuc lugubres squalores carceris perferendo, sine spe liberationis detinentur, sarcasticis virulentorum verborum telis ab inimicis ob fidelitatis neglectum jaculantur; exinde instamus humillime, Fulgidissimae Portae ex Annuentia, reflexio genuina in nostrates dimittendos accedere dignetur, in omnibus Arcibus, Moeniis, Vallis, Praesidiis ubicunque Locorum in visceribus Partis Adversae detinentur: subinde emancipentur, ut fidelitati quo citius adhaereant. Generosi Domini Capitanei Gaspari Szabo agiles et serviles milites. praetextu delationis incaptivati, jam sufficienter poenam perpessi, libertatem moereantur, instamus humillime.

(P. H.) Andreas Makkos, Capitaneus Equestris m. p.
(P. H.) Franciscus Kis, Ductor Equestris m. p.
(P. H.) Andreas Décsei m. a.
(P. H.) Andreas Kerekes m. a., Ductor Equestris.
(P. H.) Martinus Tirpács, Ductor Equestris.
(P. H.) Benedictus Tarjányi, Ductor Equestris.
(P. H.) Stephanus Gesztelyi.
(P. H.) Gasparus Szent-Imrei Szabó.
(P. H.) Johannes Balogh m. a.
(P. H.) Martinus Szénási m. a., Vice-Ductor Equestris.
(P. H.) Matthias Balai m. a., Vice-Ductor Equestris.
(P. H.) Franciscus Kis m. a., Vice-Ductor Equestris.
(P. H.) Mathias Fejérpataky, Vice-Ductor Equestris.
(P. H.) Gabriel Apagyi m. p.
(P. H.) Gasparus Szabó, Capitaneus Pedestris Ordinis Militum, m. a.

(P. H.) Michael Nagy, Ductor.
(P. H. Stephanus Rátz m. p., Supremus Vigiliarum Praefectus.
(P. H.) Paulus Kajaly.
(P. H.) Georgius Szendrei, } Ductores Primarij, manibus alienis.
(P. H.) Nicolaus Nagy, }
(P. H.) Benedictus Kazinczi.
(P. H.) Martinus Rab.
(P. H.) Joannes Nagy.
(P. H.) Joannes Batári.
(P. H.) Stephanus Kőrey, } Ductores Secundarij, manibus alienis.
(P. H.) Joannes Berecz, }
(P. H.) Franciscus Kovács,

Et caeteri omnes Peregrinantes Hungari.

Joannes Petneházy,
eorundem Hungarorum Bellicus Secretarius m. p.
(P. H.)

(Vége.)

TARTALOM.

ELSŐ RÉSZ.

Tököly Imre saját irási, 1689—1705.

MÁSODIK RÉSZ.

Tököly Imre némely főbb híveinek naplói, írásai. 1686—1699.

Sajtóhiba igazítás. A 106. lap alsó sorából egy darab a nyomás közben kiesvén, a példányok egy részében e sor csonkán maradt. Azért így pótolandó: „. . . nem lészen fogyatkozás. Isten talám ezen delatiót is jónkra adja;" stb.

